ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުން:

އެކުވިތަރީގާތުގެ ވޭދަނަ ދިރާސާ

އާމިނަތު ޖާހިރު

ޑޮކްޓަރ އޮފް ފިލޯސަފީ އިން އެޕްލައިޑް ލިންގުއިސްޓިކްސް (ދިވެހި)
މި ޑިގުރީ ފުރިހަމަކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ފިކުރާތު

ފެކަލްޓީ އޮފް އަރަބިކް
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ

2025

ޕްރިންސިޕަލް ސުޕަވައިޒަރު: ޑރ. އާމިނަތު ރިޔާސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ

ކޯ-ސުޕަވައިޒަރު: ޑރ. ދީބާ މޫސާ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީ

މުޖުމަލު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ މަގުސަދަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ އެންމެ އިސް ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމަށްވުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ވަށައިގެން ފެންނަން ހުރި ނިޝާންތަކާއި ކަންކަމުން މި އިސްކަންދެވޭތޯ މިއީ އުފެދޭ ސުވާލެކެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނެއް އޮވެމެ، އެ އިސްކަން ދިވެހިބަހަށް ލިބެމުންދިއުމަކީ ކަންބޮޑުވުމެކެވެ.

ބަސްބަހަށް ދިމާވެފައި އޮތް ނުވަތަ ދިމާވެމުން އަންނަ މައްސަލަތަކުން އެ ބަސްބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި އެ [illegible] ސިޔާސަތެއް ކަނޑައަޅާ [illegible] ކަމުގައި ވާ އިރު، ބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޓަކައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް ކަނޑައަޅައެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހިމެނެނީ ބަހާ ގުޅޭ [illegible] ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ރޫލުތަކެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ރޫލުތަކާ ބަހުގެ ސިޔާސަތު [illegible] ޓަކައި [illegible] ކަންތައްތައް ރޫލުތަކެވެ. މިގޮތުން މި ރޫލުތަކަށް ހިމެނޭ [illegible] ހަތަރު [illegible] ބަހުގެ [illegible] ބަހުގެ [illegible] ތަރައްޤީކުރުމާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ [illegible]. މި ދިރާސާގެ [illegible] ދިވެހިބަސް [illegible] ބަހުގެ [illegible] ނިޒާމުގައި ހިމެނޭ ސިޔާސަތު [illegible] ކުރިއެރުވުމާއި، ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] ގޮތް [illegible].

މި ދިރާސާގެ [illegible]، މި ދިރާސާ [illegible]، [illegible] އަދި [illegible] ބޭނުންކޮށްގެން އެކުލަވާލެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް 3 ވަސީލަތް ބޭނުންކުރެވުނެވެ. ފުރަތަމަ ވަސީލައަކީ ސާވޭއެވެ. ސާވޭ ކުރިއަށް ގެންދިޔައީ ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ހިމެނޭ 7 ދާއިރާއަކުން (ދީން، ޖުޑީޝަރީ، ތަޢުލީމު، ސިއްޙަތު، މީޑިއާ، ގާނޫނު، [illegible]) [illegible] ކޮންމެ ދާއިރާއަކުން ރަށް/ސިޓީ [illegible] ހިމެނޭގޮތަށް ޖުމްލަ 302 ބައިވެރިން ހިމެނޭ، އޮންލައިން ސާވޭ ފޯމުގެ [illegible]. ދެވަނަ ވަސީލައަކީ މުޝާހަދާ[1]އެވެ. މުޝާހަދާ ކުރިއަށްގެންދިޔައީ ރާއްޖޭގެ [illegible] ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުރި ގޮތް ދެނެގަތުމަށް [illegible] 1,004 ނިޝާނުގެ ފޮޓޯނަގައި [illegible]. ތިންވަނަ ވަސީލައަކީ މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕް މަޝްވަރާއެވެ. މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ ކުރިއަށްގެންދިޔައީ އިސްވެ މި ބަޔާންކުރި 7 ދާއިރާއާ [illegible] ދާއިރާއިން ތަޖުރިބާ ހުރި،

---

[1] 'މުޝާހަދާ' މި މަންހަޖު މި [illegible] ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ [illegible] 'އޮބްޒަވޭޝަން' މި މަންހަޖުގެ މާނައިގައެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިންގެ ތެރެއިން ޖުމުލަ 31 ބައިވެރިން އިޚްތިޔާރުކުރެވުނު، އަދި ބައިވެރިން އެކި ގްރޫޕުތަކަށް ބަހައިގެންނެވެ. ބަހަވީފަހަރުގެ މުސާރަދާއިރާ އެއްކަރި ޖަމާޢަތް، ގްރޫޕް ޑިސްކަޝަން ފޯކަސް ގްރޫޕް ޑިސްކަޝަނެއް އެ ޢާއްމު ތަޖުރިބާތަކަށް ބަހައިގެންނެވެ. އަދި ސާފު ނަތީޖާ ޖެހޭގޮތަށް 'ސެމީސްޓްރަކްޗަރޑް ގްރޫޕް ޑިސްކަޝަން' އަދި 'އިންފޯމަލް ކޮންވަރސޭޝަން' ބޭނުންކުރެވިގެންނެވެ. ބަޔާ މިދި ދިރާ ގޮތުގެ ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ތަޖުރިބާ ދެނެގަތުމުގެ ގޮތުގެ މަސްވަރާތަކުގެ ނަސްބަތުގެ ދާއިރާތަކާއި ތަފްސީލު މަޢުލޫމާތު ދެނެގަތުމަށް ހުރި ތަޖުރިބާ ދެނެގަތުމަށް 'އިން-ޑެޕްތް'؛ އަދި 'އިންޓަވިއު' ބޭނުންކުރެވުނެވެ.

ހޯދުންތަކަށް ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކުރިމަތިވެފައިވާ ގޮންޖެހުންތަކާ މަސައްކަތްތަކާ ކުރުވާފައެވެ.

މިގޮތުން ފޮތްތަކާއި ނޫސްތަކުން ލިޔުމާ، ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްޤީ ޕްރޮގްރާމްތަކުގެ މަސައްކަތްތަކާއި ބަސްމާނަކުރު އިތުރުކުރުމާއި ބަހުގެ ގަވާއިދުގެ މަސައްކަތްތަކާ ކުރިއަށްގެންދެވޭނެ. އަދި ގާނޫނީ ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ހައިސިއްޔަތު ލިބިދޭ ފަދަ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އާދެ، އެ ސިޔާސަތުން ދިވެހިބަހަށް ލިބިދޭނެ ހަގު ހައިސިއްޔަތާ ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމާއި ބަހާ މިދު ދިނާ ގޮތް ކަނޑައަޅާކުރުމުގައި މި ނަގަވާސް، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން އިތުރު ގޮތުން ބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް އެއްބާރުލުން ނުލިބުމާއި، ގާނޫނީ ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ފާ ހައިސިއްޔަތުގެ މަގުސަދު ކަނޑައަޅާފައިވާ ނުވުމާއި، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަދުސަވާދު ދިވެހިބަހާއި ގުޅޭ މަދުސަވާދު ބޭނުންކުރެވޭ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަހެއް ނޫނެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަދުސަދަކީ ދިވެހިބާރުލެއްވުމާއި ބޭނުންކުރާ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމުގައި ވުމާއި މި ސަރަހައްދު ބަހުގެ ބަހަކަށް ނިސްބަތްވާ ބައިގެ މައިގަނޑު ބަހަކީ ފިޔަވަސް ކުރުމެވެ. މި ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ސަރުކާރުން ދެވިފައިވާ އިރުޝާދު އެއް ވަސީލަތްތަކެއް ނެތް، މިގޮތުގެ ބައިވެރިއަކު މިންގަނޑު ހުއްޓުމުގެ ބާރުގެ ސިޔާސަތު ކަމުގައި ހިނގަމުންދާ އިންތިޒާމްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ބޭނުންވެގެން ފުށުއެރުމެއް ނުވާނެ ކަމަށް ބުނާ ގޮތްވެފައިވާ ގޮތް ފެނިގެންދެއެވެ.

އެހެންކަމުން، މި ދާއިރާތަކަށް މި ދިރާސާ ފާހަގަ ކުރަނީ ބައްލަވާލީ ތަފްސީލު ސިޔާސަތު ތަރުތީބު ބެލެހެއްޓުމުގެ ބާރު ހުރި ފަރާތްތައް ހިންގާ ސަފުހާތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ އިދާރީ ނިޒާމުގެ ބާރު، މުއައްސަސާތަކާ ބާރުގެ މަސައްކަތްކުރާނެ ފަރާތްތައް އެކުލަވާލަން. ބައެއް އިތުރުން ބަހުގެ ކަންތައްތައް ތަރުތީބުކޮށް ދިރާސާކުރުމުގެ ބާރު ދެވިގެންނެވެ، ބަހުގެ ބަސްމަގުބަސް އިތުރުކުރުމާއި މަސައްކަތްކުރާ ޖަމާޢަތްތަކެވެ. އަދި ބަހުގެ ގަވާއިދު ތަރުތީބުކުރުމާއި ހިތްވަރު ދިނުމަށް އުސޫލުތަކެއް ކަނޑައެޅުމާއި، ފެށުން މަސައްކަތްތައް ފަހި، ބެލެހެއްޓުމުގެ ހިންގުމާއި، ޖަވާބުދާރީ ބަހުން ފާހަގަކުރި ގޮތް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ބަހައްޓައި ގެނެސްދީފައިވެއެވެ.

މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކަށް ބަލާއިރު، ނިންމަވާލެއްވި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން

ހެދުމަށްކުރުމަށް ފެހިވާ ފާހަގަވި، އަދިވެސް ބަހުގެ ހަރަކާތް ނަގާފައިވާއިރު ނަމަ ދިވެހިބަހުގެ ބަހުން އެއް ހަމަ ޖާގަ

އިތުރަށް ހަނިވެދާނެކަމެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ މަތި އިދާރާގެ ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑަށް ބަދަލު ގެނެސް، މި ދިރާސާގައި ހުށަހަޅައިދީފައި ވާ، ބަހުގެ އިދާރާގެ އޮނިގަނޑާ އެއްގޮތަށް ކަންކަން ތަރުތީބުކޮށް، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް މި ދިރާސާގައި ހުށަހަޅައިދީފައި ވާ، ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ހަތަރު ފަރާތަށް އަދާކުރަން، ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުމުގެ މަގު ޗާޓެއް އެކުލަވައިލެވުން މުހިންމެވެ. މި ހަތަރު ފަރާތަކީ، (1) ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން، (2) ބަހުގެ ބަސްމާލާ ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން، (3) ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން އަދި (4) ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުމެވެ. މީގެ އިތުރުން މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޞީޙަތްތަކާ އޮނިގަނޑަށް އިސްތިރާތީޖީ ވަރުގެ ނަޞީޙަތްތަކާއި ހިމެނޭ ބައެއް މަޢުލޫމާތު އިޖުރާއަތުތަކުގެ ފުރަތަމަ އިތުރު، އެ ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްތެރިވެ އެކުލަވައިލެވިދާނެ ވާ ބަހުގެ ސިޔާސަތެއް ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިސްތިރާތީޖީގެ އޮނިގަނޑަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ދާއިރާއަށް މި ދިރާސާއިން ލިބޭނެ އިތުރު ފުރުޞަތުތަކާއި ގަބޫލުކުރެވޭތީއެވެ. ހެއްސަކަން، ދިވެހިރާއްޖޭ ކަރަކަށް ބަލަހައްޓާ ވާ ޤައުމީ ފޮނިކާ މާދަރިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކާއި ބަހުގެ ރޭވުން އެކުލަވައިލުމުގެ އަދި މުހިންމު ކަމަށް ފެނިގެންދެއެވެ. އެހެންކަމުން، ޖުމްލަކޮށް، މި ދިރާސާއަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ރޭވުމުގެ ދާއިރާއަށް ވަރަށް ބޮޑު ފައިދާކުރާނެ ކަމެއްކަމެވެ.

ފާހަގަކުރުން:

ދިވެހިބަސް، ބަހުގެ ސިޔާސަތު، ބަހުގެ ރޭވުން، ބަހަށް އަމަލުކުރާ ގޮތުން، ބަހަށް ހިމާޔަތް، ބަހުގެ އިސްތިރާތީޖީ، މިސްރާބު ބަސް

ތަޚުސީޞް

މި ލިކުރާތު ތަޚުސީޞްކުރަނީ އަޅުގަނޑުގެ ލޯބުވެތި ބައްޕައާއި މަންމައަށެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕައަކީ އަޅުގަނޑުގެ މަތީ ތަޢުލީމުގެ ވަރަށް ބޮޑު ހިއްސާދާރެކެވެ. ބައްޕައަށް ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތް މިންވަރު ކުރައްވާށި! އާމީން

ޝުކުރު

ކީރިތިވަންތަ الله ގެ ރަޙުމަތުން ވާގި އެދިގެން ފެށި، މިފޮތަ ބޭނުން މަސައްކަތްތައް ނިންމައިލުމުގެ ކުރީ ދުވަސް ތަޢުލީމު ދެއްވި އެކަލާނގެއަށް ހަމްދާއި ޝުކުރުކުރަމެވެ. އަދި ނަބީ މުޙައްމަދު ރަސޫލާއަށް ބަރަކާތާއި ސަލާމް ލެއްވުން އެދި ދުޢާކުރަމެވެ. މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި މި ވަނީ އެތައް ބައެއްގެ އެހީތެރިކަމާ އެކުގައެވެ. އެ ފަރާތްތަކަށް އިޚްލާޞްތެރި ނަމަ މި މަސައްކަތުގައި އަޅުގަނޑަށް ފުރިހަމައަށް އެހީތެރިވެދެއްވީއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ފަރާތްތަކަށް ބޮޑު ޝުކުރު އަދާކުރަމުން އަޅުގަނޑު ހިތް ވަރަށް ބޮޑު އުފާކުރަމެވެ.

ޝުކުރުގެ ޙިއްޞާގައި އަޅުގަނޑު އެންމެ ޚާއްޞަ ޝުކުރެއް އަދާކުރަން ބޭނުންވަނީ މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި އަޅުގަނޑަށް އިރުޝާދުދެއްވައި އެހީތެރިވެދެއްވި އަޅުގަނޑުގެ ސުޕަވައިޒަރުކަމުގައިވާ އެސިސްޓެންޓް ޕްރޮފެސަރ ޑރ. އާމިނަތު ރިޔާސް އަދި އެސިސްޓެންޓް ޕްރޮފެސަރ ޑރ. ހިބާ މޫސާއެވެ. މި ދެ ބޭފުޅުންގެ ފުރިހަމަ އެއްބާރުލުން ނުލިބުނު ނަމަ މިހާ ފުރިހަމަކަމާއެކު މި ދިރާސާ ނިންމާލެވޭނެއެވެ. ކޯ، އަޅުގަނޑުގެ ސުޕަވައިޒަރ ޑރ. ނިންމުނުގޮތް ވަނީ ޤަބޫލުކުރައްވައިދެއްވީއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ބެންދު ބަހުގެ ޤަވާޢިދާއި ދިއްވި އިނގިރޭސިބަހުން މި މަސައްކަތުގައި މިއަދު ނިންމައިލުމުގެ އެންމެ ބޮޑު އަސްލެވެ. މިގޮތުން ކޮންމެ ވަގުތަކު، އިރުޝާދާއި ނަސޭހަތް ދެއްވައި ހިތްވަރު ދެއްވި ބޭފުޅުންނަށް ވަރަށް ބޮޑު ޝުކުރެއް ދަންނަވަމެވެ. މީގެ އިތުރުން އަޅުގަނޑުގެ ޕްރޮފެސަރ ޑރ. ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް ވެސް ވަރަށް ބޮޑު ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ.

ހަމައެހެންމެ، މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި އަޅުގަނޑުގެ އާއިލާގެ ފަރާތުން ވަރަށް ބޮޑު އެހީތެރިކަން ލިބުނެވެ. އަދި ޚާއްޞަކޮށް އަޅުގަނޑުގެ ބޭބޭގެ ދަރިފުޅު އަޙްމަދު ޒަޔާނާއި އަޅުގަނޑުގެ ދަރިފުޅު ހާދި އިބްރާހީމް ރަޝީދުގެ ފަރާތުން ލިބުނު އެއްބާރުލުން ވަރަށް ބޮޑު ފާހަގަކުރަމެވެ. އެހެންކަމުން އަޅުގަނޑުގެ އާއިލާގެ އެންމެހައި މެންބަރުންނަށް ވަރަށް ލޯތްބާ އެކު، ޝުކުރު އަދާކުރަމެވެ.

މީގެ އިތުރުން މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންވާ ޑޭޓާ ހޯދުމަށް ބޭއްވި މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި، ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިންގެ އެއްބާރުލުއްވުން ފާހަގަކޮށް، އެ ހުރިހައި ބޭފުޅުންނާއި ސާފުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ހުރިހައި ބޭފުޅުންނާއި މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންވާ ފަންނީ މައުލޫމާތު ދެއްވި ހުރިހައި ބޭފުޅުންނަށް އިޚުލާސްތެރިކަމާ އެކު، ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ.

މި [illegible] ފުރިހަމަކުރުމުގައި ފެކަލްޓީ އޮފް އާޓްސްގެ ޑީން އަލްފާޟިލް އާސިފް އަބްދުއްސައްތާރު ވަރަށް ބޮޑު އެއްބާރުލުމެއް ލިބުނެވެ. މި ކަމަށް ޓަކައި ޑީން އާސިފް އަބްދުއްސައްތާރު، އަދި އެ [illegible] [illegible] މުވައްޒަފުންނާއި [illegible] [illegible] ފަރާތުން [illegible] އެއްބާރުލުން ފާހަގަކޮށް، އެ ހުރިހައި ފަރާތްތަކަށް ނިހާޔަތަށް ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ. މީގެ އިތުރުން މި [illegible] ފުރިހަމަކުރުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދެއްވި އެއްބާރުލުއްވުމާއި އެހީތެރިކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ފާހަގަކުރަމެވެ. ޚާއްޞަކޮށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، އެ ހުރިހައި ބޭފުޅުންނަށް އިޚުލާސްތެރިކަމާ އެކު، ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ. ޖުމްލަކޮށް މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި އަތްގަނޑުން އެހީތެރިވެދެއްވި ހުރިހައި ބޭފުޅުންނަށް ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ.

ފިހުރިސްތު

މުޖުމަލު iii

ޝުކުރު vii

ފިހުރިސްތު ix

ތާވަލުތަކުގެ ލިސްޓު xviii

ރޫޕަތަކުގެ ލިސްޓު xix

ލަފުޒުތަކާއި ރަމްޒުތައް މާނަކުރުން xx

ބާބު 1- ތައާރަފު 22

1.1. ދިރާސާކުރުމަށް ގެދުވެރިވި ހާލަތު 22

·1·2 ދިރާސާގެ މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު 23

1.2.1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ މުހިންމުކަން 24

1.3. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު 26

1.4. ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު 30

1.5. ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަޤްސަދު 31

1.6. ދިރާސާގެ މުހިންމުކަން 32

·1·7 ހުދޫދު 34

1.8. ފިކުރާތު ތަރުތީބުކޮށްފައިވާ ގޮތް 35

ބާބު 2: ފަސްމަންޒަރު- ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު 38

2.1. ތައާރަފު 38

·2·2 ދިވެހިރާއްޖެ 38

·2·3 ދިވެހީންގެ ބަސް 40

·2·4 ތާރީޚީ ނަޒަރަކުން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު 43

2.4.1. ވަކިވަކި ފަރުދުންގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހަށް ޚިދުމަތް ކުރި ދުވަސްވަރު (1931ގެ ކުރީގެ ދުވަސްވަރު) 43

·2·4·2 ކޯމިޓީތައް އުފެދި، ގުޅިގެން މަސައްކަތް ކުރި ދުވަސްވަރު (1919-1954މ) 45

·2·4·3 މަޖިލީސް އަދި މަދުރަސާ އުފެދި ދިވެހިބަހަށް މަސައްކަތްކުރި ދުވަސްވަރު 49

·2·4·3·1 ޤައުމީ މަދުރަސާން ކުރެއްވި މުހިންމު ކަންކަން 50

·2·4·4 ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ މަސައްކަތް ކޯލެޖުން/އިންސްޓިޓިއުޓުން ކުރި ދުވަސްވަރު 52

·2·4·5 ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ދިވެހިބަހަށް ޚިދުމަތްކުރަމުންދާ ދުވަސްވަރު 55

2·5· ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތުތައް 57

2·5·1· ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫނާއި ގަވާއިދު 58

2.6. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު 59

2.7. ޚުލާޞާ 63

ބާބު 3: އިލްމީ މުރާޖާ 64

3.1. ތައާރަފު 64

3·2· މާދަރީބަހުގެ މުހިންމުކަން 64

3·3· މާދަރީބަހަށް ހުރި ގޮންޖެހުންތައް 67

3·4· ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއާއި ދިރާސާތައް 70

3.4.1. ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު 74

3·4·1·1· ބަސްބޭނުންކުރުން 75

3·4·1·2· ބަހާ މެދު ދެކޭ ނުވަތަ ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތް 76

3.4.1.3. ބަހުގެ ރޭވުން 78

3.4.2. ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް 80

3·4·2·1· ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން (ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ) 81

3·4·2·1·1· ބަސް ރަސްމީކުރުން 82

3.4.2.1.2. ބަހަމީދަރަ 84

3·4·2·1·3· ބަސްދިރުވައި އާލާކުރުން 87

3.4.2.1.3.1. ބަސް ބެލެހެއްޓުން 89

3·4·2·1·3·2· ލިޔެކިޔުންތައް ރިކޯޑުކުރުން 90

3.4.2.1.3.3. ބަސް މައްސުނިކުރުން 91

3.4.2.1.4. ބަހުގެ ބަސްމާލާނު އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން 94

3·4·2·2· ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން 96

3.4.2.3. ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން 103

3.4.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ޤައުމުތަކަށް ހުރި ގޮންޖެހުންތައް 103

3.5. ބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ގޮތުން ރާއްޖޭގައި ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސާތައް 104

3.6. ދިރާސާ ހުސްކަން 108

3·7· އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު (ތިއަރެޓިކަލް ފްރޭމްވޯކް) 109

3·7·1· ބަސް ބޭނުންކުރުން 109

3·7·2· ބަހާމެދު ދެކޭ އަދި ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތް 110

3·7·3· ބަހުގެ ރޭވުން 110

ބާބު 4: ދިރާސާގެ ފަރުމާއާއި ތަރީގާތު 113

4.1. ތަޢާރަފު 113

4·2· ދިރާސާގެ ސުވާލާއި މަގުސަދު 113

4·3· ދިރާސާގެ ފަލްސަފާ 116

4·4· ވޭދަނަ ދިރާސާ 118

4·5· ދިރާސާގެ ތަރީގާތު 118

4·6· ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމާއި ތަހުލީލުކުރުން 120

4·6·1· ސާވޭ 123

4.6.1.1. ސާވޭގެ އާބާދީއާއި ސުންކު ނެގުން 123

4·6·1·2· ސާވޭ އާލާތް 125

4·6·1·3· ސުވާލު ކަރުދާހުގެ ޞައްޙަކަމާއި އިތުބާރު/ ސާވޭ ފޯމުގެ އަޖުމަބެލި ގޮތް 126

4·6·1·4· ސާވޭ ކުރިއަށްގެންދިޔަ ގޮތް 127

4·6·1·5· ސާވޭގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރި ގޮތް 127

4·6·2· ބަހަވީމަލައިގެ މުޝާހަދާ 129

4·6·2·1· ބަހަވީމަލައިގެ ސުންކު ނެގި ގޮތް 129

4.6.2.2. ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ހިމެނި ސަރަހައްދުތައް 130

4.6.2.3. ބަހަވީމަލައިގެ ޑޭޓާ އެއްކުރި ގޮތް 131

4·6·2·4· ބަހަވީމަލައިގެ މައުލޫމާތު ތަހުލީލުކުރި ގޮތް 132

4·6·3· މަސްވަރަތްތެރިންގެ ގްރޫޕް މަޝްވަރާ 135

4·6·3·1· ގްރޫޕް މަޝްވަރާތަކުގެ ސުންކު 136

4.6.3.2. ގްރޫޕް މަޝްވަރާގެ ސުވާލު ކަރުދާހާއި ޑޭޓާ އެއްކުރި ގޮތް 137

4.6.3.3. ގްރޫޕް މަޝްވަރާގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރި ގޮތް 138

4.7. ބަރޯސާވެވޭ މިންވަރު /ޞައްޙަކަމާއި އިތުބާރު 142

4·8· ސުލޫކީ މިންގަނޑު 143

4·9· ނިންމުން 144

ބާބު 5. ހޯދުންތައް 1: ސާވޭގެ ނަތީޖާ 145

5.1. ތަޢާރަފު 145

5·2· ފުރަތަމަ ބައި: ބައިވެރިންގެ އާންމު މައުލޫމާތު 145

5·2·1· ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސު 146

5.2.2. ސާވޭގައި ބައިވެރިވި އުމުރުފުރާ 147

5·3· ދެވަނަ ބައި: ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލު 147

5.3.1. ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް 148

5.3.2. މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަސް 150

5.3.3. ދިވެހިބަހުގެ މިނިވަންކަމާ މެދު ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް 150

5·3·4· އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް 151

5·3·5· އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން 152

5·3·6· އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ މަރުޙަލާތައް 154

5.3.7. މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރަންވީ ބަސް 155

5.3.8. ޑިގްރީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް ހިމެނުން 156

5.3.9. ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަސް އެނގުން ލާޒިމުކުރުން 156

5.3.10. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލު 157

5.3.11. ދިވެހިބަހުން ރަނގަޅަށް މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭ ސަބަބުތައް 160

5·3·12· ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތައް 163

5·4· ތިންވަނަ ބައި: ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތާއި މިންވަރު 169

5.4.1. ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް 169

5·4·2· ވާހަކާދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް 169

5.4.3. ބައިވެރިން ލިޔުމުން މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް 171

5·4·4· އެކި ކަންކަމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު 174

5·5· ހަތަރުވަނަ ބައި: ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ މަސައްކަތާ މެދު ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް 177

5·6· ފަސްވަނަ ބައި: ޚިދުމަތް ދިނުމާއި ލިބިގަތުމުގައި ދިވެހިބަސް 182

5·7· ޚުލާޞާ 186

ބާބު 6. ހޯދުންތައް 2: ބަރަފީމަލަ 188

6.1. ތަޢާރަފު 188

6·2· 'ބަރަފީ ކޯޑު' 189

6.3. ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު 191

6·4· ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަން 192

6·5· ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް/ ދައުރު 193

6·5·1· ޚާއްސަ ނަންތައް 194

6·5·2· ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކާއި ކުންފުނިތައް 194

6.5.3. ގޭގޭ ނަންތައް 202
6.5.4. މަގުމަތީގެ ނަންތައް 203
6.5.4.1. ފިހާރަތަކުގެ ނަންތައް 204
6.5.4.2. ރެސްޓޯރެންޓުގެ ނަންތައް 207
6.5.5. ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު ބަޔާންކޮށްދޭ އެހެނިން ނިޝާންތައް 209
6.5.5.1. ހޭލުންތެރިކުރުމަށް 209
6.5.5.2. އިސްތިހާރާއި އެންގުން 212
6.5.5.3. މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުން 216
6.5.5.4. ރައްކާތެރިވުމަށް/ ސަލާމަތުވުން ދައްކައިދޭ ނިޝާން 219
6.5.5.5. ހިތްވަރުދިނުމަށް 221
6.5.5.6. ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު 222
6.6. ޚުލާސާ 223
ބާބު 7. ހޯދުންތައް 3: މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ 224
7.1. ތައާރަފު 224
7.2. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަގުސަދު ހާސިލުކުރުން 226
7.2.1. ވާހަކަދެއްކުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށްވުން 226
7.2.2. އެކަޑަމީއަށް ގާނޫނު ތަންފީޛުކުރުމަށް އޮތް ހުރަސްތަކާ ހެދި ގާނޫނުގެ މަގުސަދު ހާސިލުނުވާކަން 227
7.2.3. ދިވެހި ތުއްތުކުދިންގެ ވާހަކަދައްކާ ބަސް އެއްކޮށް ކަހަލަ ގޮތަކަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ބަދަލުވަމުންދިއުން 227
7.2.4. މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް އެކަޑަމީ ކުރާން ހުރި މަސައްކަތްތައް އިތުރުކަން 228
7.3. ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް 229
7.3.1. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް އިސްކޫލުތަކުން ކުރެވޭ މަސައްކަތް ހަރުދަނާކުރުން 229
7.3.2. [illegible] މަދަރުސާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން 230
7.3.3. [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގައި، އެ ބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ [illegible] [illegible] 232
7.3.4. ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް އިސްކޫލްތަކުގެ ގޮތުން ކިޔަވައިދިނުން ހަރުދަނާކުރުން 233
7.3.5. އިސްކޫލްތަކުގެ މަތީ [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] 235
7.4. ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އެކަޑަމީން ކުރާ ކަންތައްތަކުގައި މަސްލަހަތުވެރިންނާ އެކު ގުޅުން 235
7.4.1. އެކަޑަމީން [illegible] ގެންދާ ބައެއް ހަރަކާތްތައް [illegible] [illegible] [illegible] ... 236
7.4.2. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ވެސް ބޭނުންވާކަން 236

7.4.3. ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުން ފަންނީގޮތުން އުނގެނުން ބޭނުންކުރުން މުހިންމުކަމާއި އިސްކޫލުތަކަށް
އަމާޒުކޮށް ބޭއްވޭ މުބާރާތްތައް މަދުކުރަންޖެހޭކަން 237

·7·4·4 ބަހަވީ އިލްމުވެރިން ފަންނީ ކޮމިޓީތަކުގައި ބައިވެރިކުރާކަން 238

·7·4·5 ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުން ފަންނީގޮތުން އުނގެނުން ބޭނުންކުރުން މުހިންމުކަން 239

·7·4·6 ލިޔުންތެރިންގެ ލިޔުންތަކުގެ ބޭނުން ހިފުމާއި ލިޔުންތައް އިތުރުކުރުވުން ގޮތްތައް ފަހިކުރަން ޖެހޭކަން 239

·7·4·7 އުނގެނުން އަދި ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކާ ގުޅުން ބަދަހިކުރަންޖެހޭކަން 240

·7·5 ބަހުގެ ރަދީފު ގޮތްތަކާއި ގަވާއިދު ގޮތްތައް 241

7.5.1. ފަސޭހައިން ލިބޭނެ ގޮތް ހެދުން 241

·7·5·2 ލަފުޒާ ގުޅޭ އަދި ބައިތައް ރަދީފުގައި ނުއޮތުން 241

7.5.3. ބައެއް ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި ނުއޮތުން 242

·7·6 ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަންނަ ސަބަބު 242

·7·6·1 ދުރަތަރު ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކަކަށްނުވުން 243

·7·6·2 މާނައަށް ގޮތްވުން 244

7.6.3. އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި އިޖުތިހާދީ ލަސްވުން 244

·7·7 މީސްމީޑިއާއިން ދިވެހިބަހަށް ކުރާ އަސަރު 245

·7·8 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް 246

·7·8·1 ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރުގައި ބަހަށް ދެވުނު އިސްކަން، ފަހުގެ ސަރުކާރުގެ އަމަލު މަދު ޢަމަލީ ފިޔަވަޅުއެއް
ނުލެވުނުކަން 246

7.8.2. ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހުރި ދަތިތައް 247

·7·8·3 ގާނޫނު ލިބެން ޖެހޭ ބާރުތައް ލިބިފައި ނުވުން 247

7.8.4. ސަރުކާރުގެ ބައެއް ކުންފުނިތަކުން ދިވެހިބަހަށް ދޭން ޖެހޭ ގަދަރެއް ނުދޭ 248

·7·9 ދިވެހިބަހުގެ މަޤްބޫލުކަމާއި ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރާ މީހުން އިތުރުކުރުމަށް ކުރެވޭނެ ކަންތައްތައް 249

7.9.1. ދިވެހިބަހަކީ މުހިންމު ބަހެއްކަން ދެނެގަތުން 249

·7·9·2 ޖަމާޢީ ކުންފުނިތަކާ ގުޅުވައިގެން ދިވެހިބަހުގެ ގިނަ އުފެއްދުންތައް އިތުރުކުރުން 250

7.9.3. ޤައުމީ ފެންވަރުގެ މަޝްވަރާއެއް ހިންގުން ނުވަތަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރުން 250

7.9.4. ކަންކަން މަތިން ތިރިއަށް ރޭވުން 250

·7·9·5 ސަރުކާރުގެ އެންމެ އިސްވެރިޔާ ދިވެހިބަހަށް ޗެމްޕިއަނާ ވެރިޔަކަށް ވާންޖެހޭކަން 251

·7·9·6 މީޑިއާތަކުން ބަސް މައްސުނިނުކޮށް، ސާފު ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދެއްކުން 252

·7·9·7 ޕަބްލިޝިންގ ހައުސް (ޝާއިރު ހާނާ) އެއް އުފެއްދުން 252

·7·9·8 ސަރުކާރުގެ އިސް މަގާމުތަކުގެ ބޭފުޅުން ބަހަށް ގަދަރުކުރުން 253

·7·9·9 ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު 253

·7·10 ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ކާމިޔާބުކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމަލުކުރުވިދާނެ ގޮތްތައް 254
·7·11 ހުލާސާ 255

ބާބު 8: މަޝްވަރާ 257

8.1. ތައާރަފު 257
8.2. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައިވާ މަސައްކަތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާ ގުޅޭ 257
8.2.1. ދިވެހިބަސް ކިތާބުކުރުން 258
8.2.1.1. ފޮތާއި ނޫސް މަޖައްލާ އުފެއްދުން 258
8.2.1.2. ފޮތްތަކާއި ނޫސް މަޖައްލާތައް އަދި "ޑިޖިޓައިޒް"ކުރުމުގެ މަސައްކަތްތައް 260
8.2.1.3. ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު ހެދުމާއި ގަވާއިދުފޮތް އެކުލަވައިލުމުގެ މަސައްކަތް 262
·8·2·2 އާ ލަފުޒު އުފެއްދުން އަދާހަމަކުރުން 264
8.2.3. ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ މަހާސިންތާ ބޭއްވުން 266
8.2.4. ދިވެހިބަހާ ބެހޭ މަޝްރޫޢުތައް ހިންގުން 267
8.2.5. ދިވެހިބަހުގެ އެކި މުބާރާތްތައް ބޭއްވުން 269
8.2.6. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރެވޭ މިންވަރު ދެނެގަތުން 270
8.3. ބަސްބޭނުންކުރެވޭ ގޮތާއި މިންވަރު 272
·8·3·1 މުޢާމަލާތްކުރުމުގެ ބަސް 272
8.3.2. ގޭތެރޭގެ މުޢާމަލާތުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް 273
·8·3·3 މީޑިއާގައި ބޭނުންކުރެވޭ ބަސް 275
8.3.4. ރައްޖެހިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ބަސް 277
8.3.5. މަސައްކަތު މާހައުލުގައްޔާއި [illegible] ބޭނުންކުރެވޭ ބަސް 277
8.4. ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް 279
8.4.1. ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ މެދު ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތް 279
8.4.2. ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް ރަނގަޅުކުރުން 280
·8·4·3 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމު ދޭންވީ ބަހާ މެދު ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް 281
8.4.3.1. ރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް 281
8.4.3.2. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ގާބިލު މުދައްރިސުން އުފެއްދުން 286
·8·4·3·3 ރާއްޖޭގެ މަތީ ތައުލީމުގައި ދިވެހިބަސް 287
·8·5 ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] 288
8.5.1. މަގުމަތީގެ ނިޝާންތައް 289
8.5.2. ޢަވާމީ އިދާރާތައް 290

8.5.3. ގޭގެ ނަންބަރު 292

8.5.4. ވިޔަފާރީގެ ނަންބަރު 293

8.5.5. މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމަށް 295

8.6. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް 298

8.7. ޚުލާޞާ 301

8.8. ދިރާސާގެ އުނިކަންތައްތައް ('ލިމިޓޭޝަންސް') 303

ބާބު 9: ނިންމުން 305

9.1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތައް 307

9.2. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ ރޫޙުގައި އަމަލުކުރުވޭ ގޮތްތައް 308

9.3. ދިވެހިބަހަށް އާދިރުމުގެ ހޯދުމަށް ޖާގައި މި ދިރާސާގެ އަލީގައި ހުށަހަޅާ ކަންތައްތައް 309

9.3.1.1. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޫޙުން 313

9.3.1.2. ބަސްމާވުން ތަރައްގީކުރުމަށް ރޫޙުން 314

9.3.1.3. ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޫޙުން 315

9.3.1.4. ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޫޙުން 316

9.3.2. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާގެ މަސައްކަތްތައް ފުޅާކުރުން 317

9.4. އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތާއި ދިރާސާގެ އިލްމީ މަންފާ 319

9.4.1. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޙުގެ އިސްތިޢުމާރީ މިންޖުގެ އުނިކަނޭ 321

9.5. ކުރަންފެންނަ އިތުރު ދިރާސާތައް 326

9.6. ޚުލާޞާއާއި ކުރިމަގުގެ ތަސައްވުރު 327

ހަވާލާ ލިސްޓު 329

ޖަދުވަލުތައް 363

ޖަދުވަލު 1: ބަސްފުރުރިސްތު 364

ޖަދުވަލު 2: އާ ލަފުޒު ހެދުމުގެ އުސޫލު (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، 2023). 375

ޖަދުވަލު 3 ހ: ބަހުގެ ރޫޙުގެ މޭޒު 376

ޖަދުވަލު 4 ހ: ސާވޭއާއި ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިންނަށް ހިއްސާކުރި އެތިކްސް ހުއްދަ- މައުލޫމާތު ކަރުދާސް 381

ޖަދުވަލު 4 ށ: ސާވޭއާއި ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިންނަށް ހިއްސާކުރި އެތިކްސް ހުއްދަ- ރުހުންދޭ ފޯމު 384

ޖަދުވަލު 4 ނ: ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން ދިރާސާގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހުއްދައިގެ ސިޓީ 385

ޖަދުވަލު 4 ރ: ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިން ގައުމާ ފުރުވި ސާވޭފޯމު 386

ޖަދުވަލު 4 ބ: ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބޭނުންކުރި ސުވާލު ގައިޑު 396

ޖަދުވަލު 5: އިތުރު ޓެސްޓުތަކުގެ ނަތީޖާތައް 398

ޖަދުވަލު 6 ހ: ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތައް 403

ޖަދުވަލު 6 ށ: ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތައް 405

ޖަދުވަލު 6 ނ: ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން އިނގިރޭސި ނަން ލިޔެފައި 412

ޖަދުވަލު 6 ރ: ބަހަވީ ކޯޑު: އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން 412

ޖަދުވަލު 6 ބ: ބަހަވީ ކޯޑު: އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން 413

ޖަދުވަލު 6 ޅ: ބަހަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެނަން ތާނައިން ކުދިކޮށް ލިޔެފައި 414

ޖަދުވަލު 6 ކ: ބަހަވީ ކޯޑު: ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް ވައްސުނިކޮށް ނަން ލިޔުން 415

ޖަދުވަލު 6 އ: ބަހަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން ތާނައިން ލިޔެފައި، ދެން އެނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި 417

ޖަދުވަލު 6 ވ: ބަހަވީ ކޯޑު:ފުރަތަމަ ދިވެހީން ނަން އޮވެފައި ދެން އިނގިރޭސިން އެނަން ލިޔެފައި 420

ޖަދުވަލު 6 މ: ބަހަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި ދެން އެނަން ދިވެހީން ލިޔާގޮތަށް 422

ޖަދުވަލު 6 ފ: ބަހަވީ ކޯޑު:ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެނަން ތާނައިން ލިޔެފައި 423

ޖަދުވަލު 6 ދ: 2023 ނޮވެމްބަރު 17 ގެ ފަހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވުޒާރާތަކަށް ދީފައި ވާ ނަންތަކުގެ ލިސްޓު. މި ބޯޑު
ހުންނަނީ ވުޒާރާގޭގައި 424

ޖަދުވަލު 9 ހ: ބަހުގެ ބޭނުން ވަޒަންކުރާނެގޮތް ރާވާ ގޮތުގެ އޮނިގަނޑު 426

ޖަދުވަލު 9 ށ: ބަހުގެ ބޭނުން 'ޑޮމޭން' (ކައުންސިލް އޮފް ޔޫރަޕް، 2003) ގެ ތަރުޖަމާގެ ބައެއް 427

ބަހުގެ ބޭނުން 'ޑޮމޭން' (ކައުންސިލް އޮފް ޔޫރަޕް، 2003) 428

ތާވަލުތަކުގެ ލިސްޓު

ތާވަލު 1.1. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސާތައް....................28

ތާވަލު 2.1. ދިވެހިބަސް ލިޔުމަށް ރަސްމީ ގޮތުން ބޭނުންކުރި އަކުރުތައް....................42

ތާވަލު 2.2. ވަކިވަކި ފަރުދުން ދިވެހިބަހުން ލިޔުއްވި ބައެއް މުހިންމު ފޮތްތަކުގެ މައުލޫމާތު....................44

ތާވަލު 2.3. ދިވެހިބަސް ލިޔުމަށް ތާނައަކުރުގެ ބަދަލުގައި ލަތީންއަކުރު ބަދަލުކުރެވުން އަދި ގޮތުގެ ތާރީޚުތައް، ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ އޮފީސް (1979)....................48

ތާވަލު 2.4 ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު....................61

ތާވަލު 3.1. ބަހުގެ ރޫޅުމުގެ ވައްތަރުތަކާއި އޭގެ އަމާޒާއި ނަތީޖާ (ކްރިސްޓަލްއާއި ބަލްޑްރުފް، 2003).....................81

ތާވަލު 3.2. ބަސްބަހުގެ 'ވައިޓަލިޓީ' (ދިރުން) އަދި 'އެންޑޭންޖަރމަންޓް' (ނުރައްކަލަށް ހުރަހެޅިފައިވުން) ދެނެގަތުން....................88

ތާވަލު 3.3 ބަސް މަރުވާ ގޮތްތައް (ވޯލްފްރަމް، 2004 އަށް ރިފަރެންސްވައި ރިޕޯޓް އަދި ބައިލިރީން (2024).....................94

ތާވަލު 4.1. ދިރާސާގެ ސުވާލާއި މަޤްސަދުތައް އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއަށް އަމާޒުކުރުވާ ގޮތް....................115

ތާވަލު 4.2. ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަޤްސަދަށް އަމާޒުކޮށް މި ދިރާސާގެ ތަރީޤާ ބައްޓަންކުރުމުގައި ވާ ގޮތް....................121

ތާވަލު 4.3. މަސްވެރިކަމުގެ ދާއިރާގެ ގުރޫޕު މަސްވެރިއަށް ސާމްޕަލްކުރެވުނު ތަފްސީލު....................137

ތާވަލު 4.4. ތަޖުރިބާކާރުން ފުރުމުގެ ކުރިން ކަނޑައެޅުން ޕިރުމީއަށް ކަނޑައެޅި ގޮތުގެ މިސާލުތައް....................141

ތާވަލު 4.5. އެޕީން ކޯޑުތައް އެކުލަވައިލި ގޮތުގެ މިސާލުތައް....................141

ތާވަލު 5.1. ސާވޭގެ ބައިވެރިވި މީހުން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސުގެ މިންވަރު....................147

ތާވަލު 5.2. ސާވޭގެ ބައިވެރިވި މީހުންގެ އުމުރުފުރާ....................147

ތާވަލު 5.3 ސާވޭގެ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސް....................148

ތާވަލު 5.4. ދެވަނަ ދަރިއުމުރުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި ޖިންސުގެ ތަފާތު....................149

ތާވަލު 5.5. ބައިވެރިން މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަސް....................150

ތާވަލު 5.6. ބައިވެރިން ދިވެހިބަހުގެ މިނިވަންކަމާމެދު ދެކޭ ގޮތް....................150

ތާވަލު 5.7. މުސްތަޤުބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ މެދު ބައިވެރިންނަށް ފެންނަގޮތް....................153

ތާވަލު 5.8. މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކްލާސްތައް ކިޔަވައިދިނުމުގެ އިރުޝާދީ ބަސް މެދު ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް....................155

ތާވަލު 5.9. ފުރަތަމަ ގްރޭޑުން ފެށިގެން މަތީ، ހުރިހާ ކްލާހެއްގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ މާއްދާއެއް އޮތުމާ މެދު ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް156

ތާވަލު 5.10. ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކަން އެނގުން ލާޒިމުކަމާ މެދު ސާވޭގެ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް....................157

ތާވަލު 5.11. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަރުކާރު އޮފީސްތަކާއި ތިޔަގައި ބާރުއެރުވުމުގައި ވާ ސަރުކާރު އޮފީސްތަކާ މެދު ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގެ ތަފްސީލު ފޯމު ބެހުރަން ހެދި، ވަކިވަކި ސުވާލުތަކުގެ ކްރޮސް-ޓެބިއުލޭޝަންގެ ނަތީޖާ....................167

ތާވަލު 5.12. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަރުކާރު އޮފީސްތަކާ ގުޅޭ ޖަވާބުތަކުގެ 'އަނިލާ ޗި-ސްކެއާ' ޗި ޗި-ސްކެއާ'ގެ ނަތީޖާ......168

ތާވަލު 5.13: ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެ މުހިންމު ކަންތައްތަށް ހިމެނޭ ހުރިހާ، ޤައުމީ ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަސް....................169

ތާވަލު 5.14. ތަޢުލީމު ގުނޑިއަދަށް ހުރި ނަސީބަރުތުން މުއާމަލާތްކުރާ އިރު، ބޭނުންކުރަން ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަސް....................171

ތާވަލު 5.15. އެކި ގުދުރަތީ ހުރި ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރާ އިރު، އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް....................173

ތާވަލު 6.1. ނިޝާންތަކުގެ ބައިތަކުން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކުގެ އިންސައްތަ....................192

ތާވަލު 6.2. ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަނާއި ނިޝާންތަކުގެ އަދަދު....................193

ތާވަލު 6.3. ވެރިކަމަށް އިމާރާތްގައި ހުރި ސަރުކާރުގެ ބައެއް ފޮޓޯގްރާފުގެ ނަންތައް....................195

ތާވަލު 6.4. ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތްތަކުން ނުވަތަ ދައުރުން ބަލައި ފާހަގަކުރެވުނު ނިޝާންތަކުގެ ޖުމުލަ އަދަދާއި އިންސައްތަ....................209

ތާވަލު 7.1. ބަސްދިރުވުމުގެ ބައިވެރިންނަށް ރަށުޖަހައިކުރުވީފައި ވާ ގޮތް....................225

ތާވަލުތަކުގެ ލިސްޓު

ތާވަލު 2.1. އިންޑޯ-ޔޫރަޕިއަން ބަހުގެ އާއިލާ، (ކްރިސްޓޮފަރސަން ހަވާލާދީފައި މުހައްމަދު، 2002) 41
ތާވަލު 2.2. ދިވެހިބަހުގެ ތަރުތީބު އަކުރު ބަސްބަހުން ނުފޫޒު ފޯރައިފައި ވާ ކަމަށް ފެންނަން ހުރި ބައެއް ހާލަތްތަކަށް (މުހައްމަދު، 2002)......... 41
ތާވަލު 3.1. ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލަވާލުމުގެ މުހިންމު މަރުހަލާތައް، ޖަރނަޑް އާއި ގުޕްތާ، (1987).. 73
ތާވަލު 3.2. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުރި ބައެއް ގޮންޖެހުންތަކުގެ ހުލާސާ ކުރުމުގެ ކަޕްލަން، 2016)................................. 104
ތާވަލު 3.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ޢުންޞުރުތައް (ސްޕޮލްސްކީ، 2004).. 109
ތާވަލު 3.4. ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ބަހުގެ ޤައުމުގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ ޢުންޞުރުތައް 112
ތާވަލު 4.2. ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރެވުނު ގޮތުގެ ޢުންޞުރުތައް 122
ތާވަލު 4.3. ސަރވޭއިން ލިބުނު ޑޭޓާ ތަރުތީބުކުރި ގޮތް... 128
ތާވަލު 4.4. ނިސާބުތަކުގައި ޕްލޭނުކުރުން ގެންގުޅުން ބަހާމައި ކްލާސް (2020) ހުރަހެއްގެ އެއްގަރީން) 134
ތާވަލު 4.5. މަސްވަރާ ޕެނަލްގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާ ތަރުތީބުކުރި ގޮތުގެ ޢުންޞުރުތައް 140
ތާވަލު 5.1. މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްލާހުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް 152
ތާވަލު 5.2. އިސްލާހުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭނަމަ ކިޔަވައިދޭނެ ހަމައެކަނި މުދައްރިސުންކަމަށް ބައިވެރިންނަށް ފެންނަ މުދައްރިސުންނަށް....... 154
ތާވަލު 5.3. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ގުޅޭ ގޮތުން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް.. 159
ތާވަލު 5.4. ދިވެހިބަހުން ކަނޑައެޅުން މުއާމަލާތްކުރުން އިނގިރޭސިން ސަގާފަތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް 162
ތާވަލު 5.5. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުތަކުގައި އިނގިރޭސިބަސް އިސްތިޢުމާލުވުމާ ސަގާފަތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރު 165
ތާވަލު 5.6. އެކި ކެޓަގަރީގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ އަންދާޒު މިންވަރު.. 177
ތާވަލު 5.7. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ މަސައްކަތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދިން ގޮތް.. 181
ތާވަލު 5.8. ޒުވާނުން ދިނުމާއި ލިޔެކިޔުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު.. 185
ތާވަލު 6.1. ނިސާބުތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ވާ ގޮތް.. 190
ތާވަލު 6.2. ނިސާބުގައި ބަސްބޭނުންކުރުމާއި ވާ ފޮތްތަކާއި ނިސާބުގެ ސަފުހާ... 191
ތާވަލު 9.1. ދިވެހިބަހަށް އާދަޔާއި ހިލާފަށް ޖާގަދީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ދިވެހިބަހުގެ ރޮނގުން ރޮނގަށް ގޮތުގެ ނަމޫނާއެއް (މޮޑެލް) 312
ތާވަލު 9.2. ބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ މަސައްކަތްތަކާ އިދާރާގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ރޮނގުން ގޮތް... 319
ތާވަލު 9.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ބަހުގެ ޤައުމުގެ އިސްތިރާޓީޖީ މިންގަނޑުގެ ޢުންޞުރުތައް 325

ލަފުޒުތަކާއި ރަމްޒުތައް މާނަކުރުން

މި ރިޕޯޓުގައި ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) އޮންލައިން އެޕުން ވަރޝަން ބޭނުން ކޮށްފައި ވާނެއެވެ. އަދި ލަފުޒު ވިޔަނުކުރެވޭ ހަރަކާތް ބަދަލުކޮށް ވާނީ ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ ލަފުޒު ވިޔަނުން ޝާއިޢުކުރި (2024)އަހަރު. ރަނގަޅުގައި ލަފުޒުތައް ވެސް ގޮތަށް އެވީ ނަމަ އަ ގޮތް ދިވެހިބަހުގެ. މިސާލަކަށް ދިވެހިބަސް ގޮތަށް ލަފުޒުތަކަކީ އިނގިރޭސިބަހުގެ 'އިންގްލިޝް ޕްރޮވިޜަނަލް' މި ގޮތަށް ދީ ލަފުޒު ގޮތަށް ލިޔެ އިބާރާތްތަކުގައި ވިޔަނޑު، ދިވެހިބަހަށް އަދި އިނގިރޭސިބަހަށް މި ދީ ލަފުޒު ވެސް އެކުވ ލަފުޒުގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަނގަޅުގައި އެކުލެވޭ. އަދި ލަފުޒު ވިޔަނުން ލިޔުމުގެ ގޮތުގައި ބާރުގެ ދިވެހިބަހުގެ (2025) ބާވަތްތަކުގައި ވާ ގޮތަށް ދީ ލަފުޒު ގޮތުން އެކުލެވިފައި ހުންނަ ކަމުގެ ނަންބަރު ލިޔުން އެ ދީ ލަފުޒު ވިޔަނުކުރެ، އެއް ލަފުޒުގެ ގޮތުގައެވެ.

މިހެން ދިވެހިބަހުގައި 'ޕްރޮވިޜަނަލް ޑޭޓާ' މި ލަފުޒަށް ކިޔައިދީފައި ވާނީ ބަހުގެ ސިފަޔަކެވެ. އަދި 'ޕްރޮވިޜަނަލް ޑޭޓާ' ޑޭޓާއެއް ކިޔައިދީފައި ވާނީ ބަހުގެ ނަމުގައެވެ.

މި ދިވެހިބަހުގައި ބަހުގެ ނަމުގެ އިނގިރޭސިބަހުގައި ހިސާބު ހަމަޖެ 'ބައި' ކަނޑައި ވާ (1) 'ސްޓޭޓަސް ޑޭޓާ' ބޭނުންކުރެވޭ އެންމެހާ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަޢުލޫމާތު ނަމުން، (2) 'ފައިނަލް ޑޭޓާ' ބަސްމާނަ ދަރަޖައިގެ ނަމުން، (3) 'ޕްރޮވިޜަނަލް އެސްޓިމޭޓް ޑޭޓާ' ތަފާސްހިސާބު ބަހުގެ ނަމުން، (4) 'ޕްރޮޖެކްޓެޑް ޑޭޓާ' ބަހުގެ ގަޑީގެ މަޢުލޫމާތު ނަމުން މިއެވެ.

މި ދިވެހިބަހުގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ހުރި އަދި ދިވެހި ލަފުޒުގެ މާނަކުރުމުގައި ބަލައިފައި ވާނީ ލަފުޒުގެ މާނައިގެ ބައިވަރު ދިރާސާގައި އަ މަޖުމޫޢުގެ ބޭނުންކުރާ ޖަދު ހާލަތަކެވެ. މި ޙާލަތުން، ކިޔުންތެރިން ސަރުކާރުގެ ދާއިރާތަކާއި ތަފާސްހިސާބު ކަނޑައަޅާ، އަދި ގޮތުގެ ތަރުތީބުގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަނގަޅުގައި އަ ލަފުޒުގެ ބޭނުންކުރާ ގޮތް ބަދަލުކުރުމަށް ނަމަ، މި ދިވެހިބަހުގައި ކަނޑައެޅި ބޭނުންކުރެވިފައި ވަނީ ދަންނަވާ ޖޯގެ އިބާރާތް ގޮތް ލަފުޒުތަކާއި، ދިވެހިބަހުގައި އަދި ނަމާ ރަނގަޅުގައި ނަމާ ނަމަވެސް މި ދިވެހިބަހުގެ ބަޔާނުގެ އަދި ބައިކަރުދާސް ދިވެހި ލަފުޒުތަކާއި އ ލަފުޒުތަކުގެ އިނގިރޭސި ލަފުޒުތަކާއި ބަހުރޫފު، މި ދިވެހިބަހުގެ ޖަދުވަލު 1ގައި އެވް ބަޔާންކުރެވިފައި ހިމެނިފައި ވާނެއެވެ.

ބަރާބަރު އަ ވަނީ މި ދިވެހިބަހުގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ ރަމްޒުތަކެވެ.

ކުރުކޮށް	ކުރުކޮށް ނިސްބަތްވާ ނަންތައް/އިބާރާތްތައް
ބ	ބައިވެރިން
ބ1	(ފުރަތަމަ ބަސް (L1))
ބ2	(ދެވަނަ ބަސް (L2))
ބި	ބަހަވީ އިލްމު
އދ	އެހެނިހެން ދާއިރާ
އޯ.ސީ.އާރ.	އޮޕްޓިކަލް ކެރެކްޓަރ ރިކޮގްނިޝަން
އެން.އައި.އީ.	ނެޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް ޓީޗަރ އެޑިއުކޭޝަން
މދ	މީޑިއާ ދާއިރާ
ވބގ	ވަކި ބަސްދީގަތުން
ދއމއ	ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ މިހާރުގެ އިސްބޭފުޅުން
ދއ	ދީނީ އިލްމުވެރިން
ފލ	ފުލުހުން
ދލ	ދިވެހިބަހުގެ ލިޔުންތެރިއެއް
ދތގމއ	ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ހިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އިސް ބޭފުޅުން
ތދ	ތަޢުލީމީ ދާއިރާ
ލގ	ލިޔުންތެރިންގެ ގުޅުން
ގ	ގުރޫޕު
ގދ	ގާނޫނީ ދާއިރާ
ގމ	ގުރޫޕު މަޝްވަރާ
ސބ	ސަޤާފަތީ ބާރުތައް
ސދ	ސިޔާސީ ދާއިރާ
ޓދ	ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާ

ބާބު 1- ތަޢާރަފު

މި [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] ކޮށްފައި ވާ ދިރާސާއެކެވެ. މިއީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި މައުޟޫޢަށް ފުންކޮށް ކުރެވޭ ފުރަތަމަ ދިރާސާއެވެ. މި ދިރާސާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހަށް ކުރިއަރުވުން ކުރެވިފައި ހުރި މަސައްކަތްތަކާއި މިހާރު ބޭނުންކުރެވޭ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ހުރި ގޮންޖެހުންތަކާއި ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] ކަންކަން ދިރާސާ [illegible] ހުށަހަޅައި ވާނެއެވެ.

މި ބާބުގައި ހުށަހަޅާފައި ވާނީ މި ދިރާސާކުރުމުގެ ސަބަބުތަކާއި ދިރާސާގެ މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރާއި ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި ދިރާސާގެ މަޤްޞަދާއި ދިރާސާގެ މުހިއްމުކަމާއި މި [illegible] [illegible] ވާ ގޮތެވެ.

1.1 ދިރާސާކުރުމުގެ [illegible] [illegible]

ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް [illegible] އިތުރުވުމުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް [illegible] ވަނީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އިސްތިލާޙު [illegible] [illegible] މި [illegible] ވަރަށް [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] އިސްތިލާޙުގައި ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

މަންޒަރުތަކާއި ކުރެވޭ ތަޖުރިބާއިން ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް [illegible] ވާ މަގުމަތީ [illegible] [illegible] [illegible] ވިސްނަން މަޖުބޫރުކުރުވައެވެ.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށް ވެފައި، އެ ދުވަސްވަރަށް ވިސްނައިލާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްކަންދެވިފައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ފުރަތަމަ [illegible]

1.2. ދިރާސާގެ މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު

ޤައުމެއް [illegible] [illegible] އަމިއްލަ ބަހެއް [illegible] (ކްރިސްޓަލް، 2000). [illegible] ([illegible]، 2008). [illegible] 3 [illegible] [illegible] ([illegible]، 2006؛ [illegible] 2008). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ދެންނެވުމުގެ ފުރުސަތު ބޮޑެވެ. މީގެ ބޭނުކަމީ ބަހަކީ ކާކުވަންތަކަން ދައްކައިދޭ އެއްޗެއްކަމަށް (ޖޯސްފް، 2016) ވުމާ އެކު، ތިމާގެ ޤައުމުގެ މީހުން ވާހަކަދައްކަނީ ތިމާގެ ޤައުމަށް ނިސްބަތްވާ ވަކި ބަހަކުންކަން އަންގައިދިނުމެވެ.

މީގެ އެހެން މިސާލަކަށް ބަލައިލަމާ ހިނގަވާށެވެ. 1947ގައި ހިންދުސްތާނަށް މިނިވަންކަން ލިބި، ހިންދުސްތާން، ޕާކިސްތާނާއި އިންޑިއާ ދެބައިވި އިރު، ކުރިން ހިންދުސްތާނީ ކިޔާ ބަސް ދެ ބަޔަށް ވިއެވެ. އިންޑިއާގައި ހިންދޫންނާއި އެހެން ދީނީ ގުރޫޕްތައް ވާހަކަދައްކަނީ ހިންދީއިންނެވެ. ޕާކިސްތާނުގައި މުސްލިމުން ވާހަކަދައްކަން ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އުރުދޫބަހެވެ. އުރުދޫބަހާއި ހިންދީބަހަކީ [illegible] [illegible] އިރު، (ބަހުގެ އަޑާއި [illegible] ބަހުގެ ގަވާއިދު އޮނިގަނޑު [illegible]) ވަރަށް ގާތް ދެ ބަހެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި ދެ ބަސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަކުރުތަކުންނެވެ. އުރުދޫ ލިޔަނީ އަރަބި އަކުރުންނެވެ. [illegible] (2006). [illegible] (2006). [illegible] (2000) [illegible] (2000) [illegible] (2008) [illegible]

1.2.1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ މުހިންމުކަން

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ އަދި ރަސްމީ ބަހެވެ. [illegible] އެއް ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ ބަޔެކެވެ. ދިވެހީންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ (2008) 11 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ.

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހީންގެ ކާކުވަންތަކަން ދައްކައިދޭ އެންމެ މުހިންމު ސިފައެކެވެ. [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ، 2022 ވަނަ އަހަރުގެ [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާބާދީއަކީ 515,132 މީހުންނެވެ. މީގެ ތެރެއިން ދިވެހިންގެ އާބާދީއަކީ 382،639 މީހުންނެވެ (ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023). [illegible] (2019) [illegible]

އާބާދީގެ އެންމެން އެއް ބަހުން ވާހަކަދައްކާނީ މަދު ޤައުމުތަކުގައެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިންނަކީ ޚާއްޞަ ވާ މި ފަދަ ޤައުމު ދަމަހައްޓަން މަސައްކަތްކުރަން ޖެހެއެވެ.

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި 4 ލައްކައަށްވުރެ މީހުންނާއި އިންޑިއާގެ ލަކްޝަދީބުގެ ކުޑަ އާބާދީއެއްކަމުގައި ވާ މަލިކު މީހުން އެކަނި ބޭނުންކުރާ ބަހެކެވެ. ދުނިޔޭގައި މަދު އާބާދީއަކަށް ހިމެނޭ ޤައުމުތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސްބަހަށް ސަމާލުކަންދިނުން ކުޑަވުމުގެ ސަބަބުން އެ ބަސްބަސް ދަނީ ނެތެމުންނެވެ (ކްރިސްޓަލް، 2000). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަކީ ވެސް މަދު އާބާދީއެއް ބޭނުންކުރާ ބަހަކަށް ވުމާ އެކު، މި ބަސް ނެތިދިއުމުގެ ނުރައްކަލުގައި، މި ބަސް ދިރުވައި ދަމަހައްޓަން މަސައްކަތް ކުރަން ޖެހެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖެ އިނގިރޭސިންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުން މިނިވަންވުމުގެ ފަސް އަހަރު ކުރިން، 1960 ގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން ފެށިއްޖެއެވެ. މިއަދު ހަމައެކަނި މި ކަން އޮތީ މި ގޮތަށެވެ. ނަމޫނާއަކީ ދިވެހިބަސް އުނގެނުން އޭގެ ފުރަސަތު ހަނިވެ، ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދިވެހިބަހަކީ ކޮބާކަން ވިސްނުން ދުރުވެފައިވެއެވެ. މާދަރީބަސް ބާރުލިބި، ނަތީޖާ އެ ބަސްބަސް ދުރުކުރެވިފައި ވާ ދިރިއުޅުމުން، ދަރިވަރުން ('އިންގް-ލިޝް ވޯކްޝޮޕް') ގެ ދަރިވަރުން ކިޔަވައިދޭ ނިޔާމުތަކުގައި ވަރަށް ދަށް ނަތީޖާއެއް ނެރެއެވެ (ޙަސަން، 2021). މީގެ ސަބަބުން ވިސްނުމާއި، ބައިވަރުވުމާއި، ދުނި ތަޢުލީމީ ކާމިޔާބަށް ހުރަސް އެޅޭނެއެވެ. މި ބޮޑުކަން ދިރާސާކޮށްފައި އިރު، ދިވެހި ކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމާ ގުޅޭ ސުވާލުތަކުގެ ތެރޭގައި ދިވެހި ދަރިވަރުން ދިނިހާގެ ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ދިރުން ކުރަނީ އަސާސީގޮތެއް ގޮތުގައި ހިމެނެއެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ މާދަރީބަސްކަމާ ވާ އިރު، ދިވެހި ކުދިން ތަޢުލީމީ ހަޔާތުގެ ދެބަސްބަހުން އެހެންބަހަކުން ކިޔަވައިދޭ ކަމުގައި ވެސް ވާނެއެވެ. މިކަން ދަރިވަރުންގެ ދިރާސާގެ ދިރާސާތަކަށް ވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މީގެ ނަތީޖާއަކަށް ވަނީ އަދިއްޔާ މާދަރީބަސް ހަވާސާވިފައިނުވާ ދަސްކޮށް ގޮތުގައި ހިނގައިރުވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބުން މާދަރީބަހާ ދުރުވެ، ސަލާމަތީ ޤަވާޢިދު ނިމިދާނެއެވެ (ޙަސަން، 2021). މީގެ އިތުރުން މަޢުލޫމް (2002) ލިޔުއްވާފައި ވާ ގޮތުގައި ބޭރުބަސްބަހުގެ ނުފޫޒު ސަބަބުން ދިވެހި ޖާގަތަން ދިވެހިބަހަށް ދޭ ސަމާލުކަން މި ވަނީ ކުޑަވެފައެވެ. އަދި އިޖުތިމާޢީ ވައްޓަފާޅި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރަން ޖެހުމުގެ ސަބަބުން މި ނުކުތާ ދަނީ އިތުރަށް ފުޅާވަމުންނެވެ. އެހެންކަމުން ބަލަން ދުނިޔޭގައި ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް އިތުރު ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހެއެވެ.

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހި-ކާކުވަންތަކަން ދައްކައިދޭ އަސްލު ބޭޒު ބަހެކެވެ (ފަހުމީ، 1994). އެ ބަހެއްގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އެހެން ބަހަކަށް ބަދަލުވުމަކީ ދަރިވަރުން ގައިގާ ކާކުވަންތަކަން ގެއްލިދިއުމަށް މަގުފަހިވާ ކަމެއްކަމަށް ދިރާސާތަކުން ދައްކާ އިރު (ފިޝްމަން، 2006)، ދިރާސާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި ދިވެހި ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހަށް ބޭރަށްޖެއްސެވެ. ކުޑަކުދިން ދިވެހިބަހަށް ދަސްވާ ނަމަ ކުރިމަގުގެ ޖީލަކީ ދިވެހިބަހާ ދުރު ޖީލަކަށް ވެދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހި ކުޑަކުދިންނަށް ދިވެހިބަހަށް ފުރިހަމަ ބަދަލުން ހަދަންޖެހެއެވެ.

ފަހުމީ (1979) ވިދާޅުވަނީ ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންކަމުގައި ވުމުގެ އެއްބައިކަމުގައެވެ. ރަޝީދު (2008) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ ގައުމިއްޔަތުގެ ނިޝާނެވެ. ދިވެހިންނަކީ ދިވެހިންކަން އަންގައިދޭ ފާހަގައެވެ. ދިވެހިންގެ މޫނެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިން އެކުވެރިކޮށް، އެއްބައިވަންތަކަން ހަދާ އަސްލު ވަރުގަދަ އެއް ވަސީލަތެވެ. ދިވެހިބަސް ދިވެހިންގެ އަތުން ގެއްލިއްޖެ ނަމަ، ދިވެހިންނާ އެ ވަކިވީ، ދިވެހިންގެ ދިވެހިވަންތަކަމުގެ އަސްލު ބޭޒު ބައިކަމުން ރަޝީދު ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. މިގެ އިތުރުން އެއްވެސް ބަހެއްގެ މާދަރީބަސް މަރުވެއްޖެ ނަމަ ދުނިޔެއިން ގެއްލިގެން އެ ދަނީ މިހެން ވާހަކަދައްކައި އުޑުން ބަހެއް އެކަށްޗެއް ނޫނެވެ. އެ ބަހާ އެކު ދުނިޔެއިން ގެއްލިގެން އެ ދަނީ އެ ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ މާނަވީ ސަގާފީ ތަރިކައިގެ އަގުހުރި ހަނދާން ވެސް ދެއެވެ (ކްރިސްޓަލް، 2001). އެހެންކަމުން ދިވެހިންގެ ސަގާފަތާއި ތަރިކަ ހިމާޔަތްކުރުން، ދިވެހިންގެ އެއްބައިވަންތަކަމާއި އެކުވެރި ގުޅުން ދަމަހައްޓައި ދިވެހި ގައުމިއްޔަތު ނަގާހައްޓަން ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރަންޖެހެއެވެ. މިފަދަ އަދި ސަބަބުތަކަކާ ހެދި ކުރިމަގުގެ ޖީލު ހަމައެކަނި ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރަން ޖާގައެވެ. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް، ޚާއްޞަކޮށް ކުރިމަގުގެ ޖީލާ ހަވާލުކުރަން ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރަން ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތްތަކެއް ވަރަށްގިނައެވެ.

1.3. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ (2008) 11 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. މިގޮތުން، ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަސް އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ޤާނޫނެއް (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) 2011 ވަނަ އަހަރު ތަސްދީޤުކޮށްފައި ވެއެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަސް އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު، 2011). މި ޤާނޫނަކީ ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް އެކުލަވާލެވިފައިވާ ވާ މައިގަނޑު ސިޔާސަތެވެ.

މި ދިރާސާގައި، އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާން ނުކޮށްފި ހިނދަކު، 'ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު' ('ދިވެހި ލޭންގުއޭޖު ޕޮލިސީ') މާނަކުރެވޭނީ މި ދެންނެވި ޤާނޫނެވެ. މި ދިރާސާގައި މި ޤާނޫނަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭނީ

ސަބަބަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ އެ ޤައުމެއްގެ ބަސް ތަރައްޤީކޮށް ކުރިއަރުވައި، ބަސް ހިނގުވުމަށް ދިމާވާ ކަންތައްތަކުން ބަސް ހިމާޔަތްކުރުމާއި ބަސް ރައްކާތެރިކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށް އެ ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުން އެ ކަމަށް ބާރުދެވިފައި ވާ މުއައްސަސާތަކުން ހަދައިދިނުމުގައި އޮންނަ އުސޫލުތަކުން ވެފައި (ޝަކޫރު، 2006؛ ސްޕޮލްސްކީ، *2004*؛ ޖޯންސަން، 2009)، އަދި ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ އެ ޤައުމެއްގައި ބަޔާންކުރެވިފައި އޮންނަ ގާނޫނެއްކަމަށް ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާތީއެވެ. އަދި އެހެން ބަސްބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އެކުލެވިގެންވީ އެ ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދުތަކާއި އެ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން އިޖުރާއަތުތައް ކަންތައްތަކާއި އެ ސިޔާސަތުގައި އެކުލެވިގެންވާ ކަންތައްތައް ބަލަހައްޓާން ގޮތްތަކެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި މި ސިފަކޮށްފައި ވާއިރު، ދިވެހިބަހާ ބެހޭ އިތުރު ސިޔާސަތެއް ރާއްޖޭގައި ނެތުމާއި ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ގޮތުން މި ވަގުތު އަމަލުކުރުމުގައި ބަލަން ޖެހެނީ މި ގާނޫނަށް ކަމަށްވުމާ އެކު، މިއީ މި ވަގުތު ބޭނުންކުރާ ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތަކަށް ވާނީ މި ގާނޫނު ގާނޫނުކުރި ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތުގެ ގާނޫނުގައެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ބާރުލިބިފައިވާ ފަރާތަކީ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަގުސަދަކީ، ދިވެހި ޤައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް އަސާސެއްކަމުގައި ވާ، އަދި އެންމެ އަސާސީ އެއް ތަރިކަތަކުގައި ވާ ދިވެހިބަސް ހިފެހެއްޓުމާއި ހިމާޔަތްކުރުމާ އެކު، ބަސް ތަރައްޤީކޮށް ކުރިއަރުވައި، އަސްލު ގޮތް ދެމެހެއްޓުން ރައްކާތެރިކުރުން ތެރޭ ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. މި ސިޔާސަތުގައިވާ ގޮތުން ދިވެހިންގެ ކުރު އަސާސީ މުޤައްދިމާތަކުގައި ބޭނުންކުރުން އިސްލާހުކުރުމުގެ ބަޔަކީ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011). މި ސިޔާސަތުގެ ދަށުން، ދިވެހިބަސް ފަތުރައިދިނުމަށް ބޭނުންވާ ހަރަކާތްތައް ރާވައި، ކިޔަވައިދިނުން، ފަންނީ، މުދައްރިސުން އެހެނިހެން އެކުލަވާލައިދޭން ޖެހެއެވެ.

ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުން އެކުލަވާލައިފައި ވާ ސިޔާސަތުގައި، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަސް އިސްކަންދިނުން ކަނޑައަޅައިފައި އޮތް ނަމަވެސް، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އެހެން ބަސްބަހަށް އިސްތިޢުމާލުކުރާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން، ތާވަލު 1.1 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުރި ދިރާސާތަކުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހަށް ދޫކޮށްލައި ވާ މަދާއި، އެހެން ބަސްބަހުން ދިވެހިބަހަށް ކުރަމުންދާ އަސަރުތަކަށް، ފާހަގަކޮށް ބޮޑުކަން ފެނެއެވެ.

ޓޭބަލް 1.1. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސާތައް

ހަވާލާ	އަމާޒުވާ ފަރާތް	ދިރާސާގެ މުހިންމު ހޯދުންތައް
މުޙައްމަދު (2024؛ 2023)	ތަޢުލީމީ ނިޒާމު	ދިވެހި ކުދިން ދިވެހިބަހަށް ނުފުރިހަމަވެ، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ދޭ ގަދަރު މަތިކަން
މުޙައްމަދު (2020)	ތަޢުލީމީ ނިޒާމު	ފުރާވަރުގެ ދަރިވަރުން ބޮޑަށް އިޙްތިރާމުކުރާ ބަހަކީ އަދި އެ ކުދިން ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ވެސް އިނގިރޭސިބަސް
މުޙައްމަދު (2019) ޖަމީލް (2014)	ތަޢުލީމީ ނިޒާމު	ދިވެހިބަހަށް ދަރިވަރުން ދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަކަމުން މުދައްރިސުން ފާހަގަކުރުން
ޝާހިދު (2019)		ދިވެހިބަހުގެ ޑިގުރީ ކޯސް ފަދަ ދިވެހިބަހުގެ ކޯސްތަކަށް، ދަރިވަރުން ނުތިބި އެ ކޯސް ވަނީ މިހާރު ހުއްޓިފައި
ޝާހިދު އަދި މުޙައްމަދު (2018)	ތަޢުލީމީ ނިޒާމު	ފުރާވަރަން އަހައިގެން އަންނަ ދަރިވަރުން ބެލެނިވެރިން ވެސް އެ ކުދިން ބޮޑުވެ، ދަރިން ލިބޭއިރު އެ ދަރިން ވެސް ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް މައްސުނިކުރުން
ޝާހިދު (2018)	މީޑިއާ	މީޑިއާތަކުގައި ވާހަކަދައްކާ އިރު ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކުރުން
އަމީރު (2014)	މަތީ ތަޢުލީމު	މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކިޔަވާ ދަރިވަރުންގެ ވާހަކަދެއްކުމުގައި ވެސް ބަސް މައްސުނިކުރުން
އަބްދުއްރަޙީމް (2014)	ޒުވާނުން	މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ އިސްކަން ކުޑަވަމުން ދިއުމާ، ދިވެހި ޒުވާނުން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮސް ހިނގަމުން
މުޙައްމަދު (2013) ޝިފާ (2014)	ތަޢުލީމީ ނިޒާމު	ޕްރީ-އިސްކޫލުކުދިން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ފަރިތަވުން ޕްރީ-އިސްކޫލުގެ ދަރިވަރުންނަށް ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ކިޔަވައިދޭ

ޓޭބަލް 1·1 ގައި ފާހަގަކުރެވޭ މައިގަނޑު ކަންކަމަކީ[2] ދަރިވަރުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދިނުމާއި ދިވެހިބަހަށް ދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަކަމާއި މިހާރުގެ ކިޔަވާ ކުދިން ބޭނުންވެގެން މުސްތަޤުބަލުގައި ލިބޭ ދަރިން ވެސް ބޭނުންތެރިވާނޭ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސް ކަމަށް ދަރިވަރުން ބޭނުންވާކަމެވެ. ފުރާވަރުކުދިން ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަމަށް ވުމާ، ޒުވާނުން ދިވެހިބަހަށްދޭ ގަދަރު ހީނަރުވެފައިވާކަމެވެ. އަދި ރާއްޖޭގެ މީޑިއާތަކުގައި ވާހަކަދައްކާ އިރު، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކުރެވިގެން ވާހަކަދައްކާކަމާއި، މަތީ ތަޢުލީމު ހާސިލުކުރާ ދަރިވަރުން ވާހަކަދެއްކުމުގައި ވެސް، އެހެން ބަސްބަހާ ދިވެހިބަސް މައްސުނިކުރުން އިތުރުވެފައިވާކަމެވެ. މީގެއިތުރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު 1900-2015އާ ދެމެދުގެ ދިގު ތާރީޚު، ދިރާސާކުރައްވާފައިވާ، ޢަލީ (2017) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވަނީ "[illegible] 50 އަހަރުގެ ތާރީޚުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު، ދިވެހިންގެ ފިކުރާއި ޕްރެކްޓިސްގައި ވެސް

---

[2] ޓޭބަލް 1·1 ގައިވާ ދިރާސާތަކާއި، ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވިފައި ހުރި އެހެން ދިރާސާތަކުން ބާބު 3ގައި ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ.

ދަރަސް ގޮސްފައެވެ" (ސ. 94). އެހެންކަމުން މިއީ ކަންބޮޑުވާންޖެހޭ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމާއި ދިވެހިބަސް ތަރައްޤީކުރުން ކަމަށް ވީ ހިނދު، މިއަދުގެ މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަސް އޮތް ހާލަތަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ހާސިލުވަމުންނުދާކަން ފާހަގަވެއެވެ.

މާދަރީބަސް އުނގެނުމަކީ ތިމާގެ ކާކުވަންތަކަމަށް ހޯބިކުރުމަށް އެގޭ އެންމެ ބޮޑު ބާރުކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. ބޭރު ބަހެއްގެ މައްޗަށް ޒަމާނީ ތަޢުލީމު ބިނާވެފައި އޮތުމަކީ އެ ޤައުމުތަކުގެ ޤައުމިއްޔަތަށް އެއް ބޮޑު ހުރަހަކަށް ވެދާނެ ކަމެކެވެ. ޤައުމިއްޔަތަކީ އެ ބައެއްގެ އަދިއްޔާ ވަޒަނާ މެދު އޮންނަ ވަޒަނީ ހޯމީބަވެ. މި ވަޒަނީ ހޯބި އެހުރީ ތިމާގެ ކާކުވަންތަކަމަށް ހޯބިކަރުދެނެގަނޑުން (ފިޝްމަން، 1968). މިގޮތުން ތިމާގެ މާދަރީބަހަކީ ކާކުވަންތަކަން ހަމަޖެހޭކަނޑު މުހިންމު ބައެކެވެ. މިގޮތުގެ ތަޢުލީމުދިނުމުގައި އެހެން ބަހެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައި އޮތުމަކީ ތިމާގެ ކާކުވަންތަކަމާ ފަހަނައަޅާ މަގުފަހިވާ ކަމެކެވެ. ގައްސާބީ (2015) ހާމަކުރައްވާ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ އެހެން ބަސްބަހުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ނޭނގި އެ މީހުންގެ ކާކުވަންތަކަން ދަނީ ނެތިގެންނެވެ. އަދި އެގޮތަށް މީހުންގެ މާދަރީބަސް މަރުވެގެން ފަނާވެއެވެ، އެ ބަސް، އިނގިރޭސިބަހުގެ ހިއްސާކުރާ ވެއެވެ. 1960ގެ އަހަރުތަކުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން ފެށުމާ ދިވެހިބަހުގެ މައްޗަށް އިނގިރޭސިބަހުގެ އަސަރުކުރާ ވަނީ، އިތުރުވާން ފެށި ކަމުގައިވިޔަސް ފާރިޗް (2002) ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. ރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަމުގައި ކަނޑައަޅައިފައި އޮތުމާ ރާއްޖޭގައި އިސްކޫލުތަކުގެ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ކަނޑައަޅައިފައި އޮތް ފުރުޞަތުތަކާ އެކަހެރިވެއެވެ. އެހެނީ ދިވެހި އިސްކޫލުތަކުގެ ދަރިވަރުން، އަދި އިސްކޫލުތަކުގެ މާހައުލުން ނުކުންނަ ދިވެހި ދަރިން ވެސް އިސްކޫލުތަކުން އިނގިރޭސިބަހަށް ބޮޑަށް 1.1ގައި ވާ ދިރާސާ ހޯދުންތަކުން ހާމަވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުން ގެންދަނީ ހިނގަނީކަމަށް ޝައްކުކުރެވެއެވެ.

ބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ޓަކައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެދޭ ގޮތެއްގައި ތަންފީޛުކުރުމަށް އެންމެ ބޭނުން ބާރުއެޅުން އެއް ވަސީލަތަކީ މީޑިއާކަމުގައި ކެލީ-ހޯމްސް (2012) ހާމަކޮށްދީފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި މީޑިއާގެ އެންމެ މުހިންމު ދައުރަކަށް ވާނީ، މުޖުތަމަޢުގައި އެ ބަހެއްގެ ގަދަރު މަތިކުރުމާއި، ބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ބޭނުންކުރުން، މީޑިއާގެ އަހުލުވެރިންނަށް މިސާލަކަށް ވުމެވެ. އެހެންކަމުން އެ ގައުމެއްގެ މީޑިއާތަކުން ހަމަހަމަ ޕްރޮގްރާމުތަކުގައި، އެ ގައުމެއްގެ ބަސް ބޭނުންކުރުމަށް ހުރިހާ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުން ބަރާބަރު ދައުރެއް

އަދާކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ (ކޮމެކް އަދި ހޮރިގަން، 2007 އަދި ހަވާލާދެއްވައި ހަރްޓް، 2010). ނަމަވެސް މިފަދަ ކަންކަމަށް ދިވެހި ބައެއް މުޢައްލިމުން ސަމާލުކަންދޫކޮށްލާކަމަށް ފުރުޞަތު ކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ އެއް މައްސަލައަކީ ދިވެހި މުޢައްލިމުން ހުނަރަގާ ބައެއް ޖުޒުއީމުއާމަލާތުކަމަށް، ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް، އަދި ދިވެހިބަހާއި އަރަބިބަސް އެކީ މިންވަރަށް މައްސަލަތަކެއް ވާހަކަދައްކާފައިވެއެވެ (ޝާހިދު، 2018). މިއީ ކުރިމަތީގެ ޗެޕްޓަރ ދިވެހިބަސް އުނގެނޭ ގޮތުގައި ފުރުޞަތުދިނުމަކީ އެއް ހުރަހަކަން ވުމަކީ އުނދަގޫކަމަކަށް ކަމުގައެވެ.

މިޢާރަކީ ދިވެހިބަހުގެ ތަސައްވުރު ފެންނަނީ އެއް ބަލާއިރު މި ފަދައިން، ދިވެހިބަހުގެ ވަރަށްގިނަ ވާ މާޙައުލުން ބަސް ފެންނަ ގޮތުގެ ވަސް އެ ދިވެހިބަހުގައި ބަލާ ދުވަސް ގަދަވެ ފެންނަ އެއް ގޮތަށް (ޖާއި، 2020). މި ގޮތުން ފެންނަ ނަންބަރުތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ގޮތުގައި ސިޔާސަތު ހުނަރަ ސިޔާސަތުތަކާ ކިޔަވާ ކޮލެޖިން ހުނަރުވެރިކަން ތަޢުލީމީ ސަރުކާރީ ސެކްރެޓޭރިއޭޓް (ބަލާލާގެ) ސްޓޮކްހޯމް (2009) ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް. ހަރްޓް (2018) ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް އާ ގުޅޭގޮތުން ބަލާލާގެ، ނަމޫނާ ވަރަށްގިނަ މާހައުލުން ފެންނަ ބަހުގެ ނިސްބަތުން، ތަޢުލީމީ ކަންކަމުގެ އެ ދިވެހިބަހުގެ މިންވަރު ހިސާބުގައި އެ ބަހަކާ ގުޅޭ އަންނަ ގަޑިތަކެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު މާއްދާ 5ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން މިފަދަ ބޭނުންތަކުގައި ޖުޑީޝަލް ޖުޑީޝަލް ހުންނަ އިދާރާ، ދިވެހިބަހުން އެ ތަންތަނުގެ ނަން ޖުޑީޝަލް އިސްކޫލްތަކުގެ ފާރުތަކުގައި (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު ބަހަން އިސްކޫލުތަކުގެ ހާސިލް، 2011).

1.4. ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު

ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ބަހަކީ ދިވެހިބަހާއި މީ ނަމަވެސް، އިސްލާމް، ބަޔޮލޮޖީ (ތާވަލު 1.1ގައި ވާ) ކޮންމެ ދިރާސާ ހޯދުމުން ވެސް ހަމަކަނޑައެޅި ދިވެހިބަހަށް ދޫވާ ސަމާލުކަން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުޑަކަމެވެ. ކުރިން ވެސް ފާހަގަކުރި ފަދައިން ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ބޭނުމަކީ، ބަހަށް ދިމާވާ މައްސަލަތަކަށް ހައްލު ހޯދައި ބަހުގެ ބޭނުންކުރުމުގައި ބަހުގެ މަގާމު މުޖުތަމަޢުގައި ދެމެހެއްޓުމަކަށް ވީ ހިނދު، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު މިހާރު ދަށްވަމުންދަނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ރަނގަޅަށް ތަންފީޒުނުކުރެވުމުގެ ސަބަބުން އެކަށީގެންވާފައެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ރޫޙުތަކެއް ނެތްނަމަ އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ގޮންޖެހުންތަކެއް ދިމާވާނެކަމަށް ބައެއް ފާހަގަކުރައްވައެވެ (މިސާލަކަށް ކެޕްލަން އަދި ބަލްޑޮފް، 2003؛ ހާގަން، 1987). ބަހުގެ ރޫޙާ މި ދަށުގައި ގާނޫނީ ވަކި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާނެ ގޮތްތަކެއް އެކުލަވައިލެވިފައެވެ. މިފަދަ ސިޔާސަތުތައް ކާމިޔާބުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަރުކާރީ

މުއައްސަސާތަކާއި، އެޖެންސީތަކާއި، ބާރުފޯރާ ގުރޫޕްތައް (ޕްރެޝަރ ގްރޫޕްތައް) ގުޅިގެން މަޝްވަރާކޮށްގެންނެވެ (ޖޮންސަން އަދި ކޫޕަރ، 1971؛ ގެއްމާޗް 2000).

އިސްވެ ބަޔާންކޮށްދެވުނު ކަންތައްތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރާ އިރު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު) މައިގަނޑު މަޤްސަދުތަކުގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިސްކަންދެނީ ޤައުމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވި ނަމަވެސް އެ ކަމަށް ގެންގުޅެންޖެހޭ ހިކަމަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މީގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ހިނގަމުން ބޭނުންތެރި ކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް އަދުރުވެ ހުރިހާ ޖާގަ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ހުރި ގޮންޖެހުންތަކަށް ނުބަލާ ހުނަރުވެރިކަމާއި ކޮބައިކަން ދެނެގަންނަން ޖެހޭއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހަށް އަދިވެސް ކުރިމަތިވާ ޖާގަ މިހާރު ބޭނުންކުރާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (އަދި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު) ގެނެސްދޭނެ ބަދަލުތަކަކީ ކޮބައިކަމާ އަދި އެ ސިޔާސަތު އަމަލީ ގޮތުން ތަންފީޒުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވީ ނުވަތަ ބަދަލު ގެނައުން ހުށަހެޅުން ގޮތްތަކާ ކޮބައިކަން ވެސް ހިމެނޭ ކަމާ އިތުރު ހޯދަންޖެހޭކަން ހުރެއެވެ. އެހެންކަމުން މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު އަމާޒަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު) އާއެކު، ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމަށް ސަބަބުތައް ދެނެގަތުމުގައި އެ ސިޔާސަތު އަމަލީ ގޮތުން ތަންފީޒުވެފައިވާ މިންވަރާއި، އެ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ބަހަށް އަތުވި ލިބެމުން އަންނަ ފައިދާތަކާއި އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ކުރިމަތިވާ ގޮންޖެހުންތަކާއި ބަދަލު ގެނައުމަށް ހުށަހަޅާ ގޮތްތައް ދެނެގަތުމެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ބައްޓަންކޮށްފައި އެ ވަނީ މި ދިރާސާގެ މަޤްސަދު ދެ ސުވާލެވެ.

1.5 ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަޤްސަދު

1. ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކާއި ވާ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟
2. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ބަހުގެ ދާއިރާތަކުގައި އަމަލުކުރާ އަދި އަމަލުކުރަމުންދާ ގޮތް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ މި ދިރާސާ ބައްޓަންކޮށްފައި ވާނީ ތިރީގައިވާ މަޤްސަދުތަކާ އަމާޒުކޮށްގެންނެވެ.

1. ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުން،
2. ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް މަސްއޫލުވެރިންގެ ތަޖުރިބާތަކުން ދެނެގަތުން،
3. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތް ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން،

4. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަހަވީލަފަ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުން އަދި

5. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކާ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން މިއެވެ.

މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި އިތުރު ނަޒަރިއްޔާ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004ގެ) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑާއި ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފްގެ (2003ގެ) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލެވެ. އެހެންކަމުން މި ދިރާސާގެ މަގްސަދު ހާސިލުކުރީ އެ ނަޒަރިއްޔާއިން މަގު ދައްކައިދޭ ގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގެ ޒަރީއާއިންނެވެ. ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަގްސަދުތަކާއި އިތުރު ނަޒަރިއްޔާއާ ގުޅިފައި ވާ ގޮތް ދައްކައިދޭ ޗާޓުތައް ބަސްބައި 4.2ގެ ޗާޓު 4.1ގައިވާނެއެވެ.

1.6. ދިރާސާގެ މުހިންމުކަން

މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ޖެހޭ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުން ތަންފީޛުވާ ގޮތާއި ދިވެހިބަހުގެ ކިޔަވައިދިނުން ޖެހޭ އިތުރު ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުމުގެ މުހިންމުކަން ދެނެގަތުމެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހަރަކާތް ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމާ ގުޅޭ ގޮތުން މިފަދަ އެއްވެސް ދިރާސާއެއް ކުރެވިފައި ނުވާތީ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ޖެހޭ މިއީ، ވަރަށް މުހިންމު ދިރާސާއަކަށް ވާނެއެވެ.

މި ދިރާސާ މުހިންމުވާ ފުރަތަމަ ސަބަބަކީ މި ދިރާސާއިން ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު ދެނެގަނެވި، ކިޔަވަގަތް އަމަލުކުރަންވީ ކަންތައްތަކާއި ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ޖެހޭ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރުޞަތު ބޮޑު އިސްކަންދީފައިވާ ފޮނުވުމުގައި ހިތުން މުހިންމު ކަންކަން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރަންޏާ ގޮތް މި ދިރާސާއިން ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. މުޖުތަމަޢުގެ ވަށައިގެން ފެންނަން ހުންނަ ނިޝާންތަކުގައި ލިޔެފައި ހުންނަ ބަހަކީ މުޖުތަމަޢުގައި އެ ބަހަކަށް ދޭ ގަދަރު ރަމްޒުކޮށްދޭ ކަމެއްކަމަށް (ބެން-ރަފައެލް، 2009) ވާ އިރު، މި ދިރާސާއިން، ދިވެހިބަހަށް މުޖުތަމަޢުގައި ދޭ ގަދަރާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިޖުތިމާޢީ ބައިތަކުގެ ހާލަތު އޮތް ގޮތް ދެނެގަނެވި، އިތުރަށް ނަންބަރު ކުރަންވީ ކަންކަން ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. މީގެ ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި މައުލޫމާތު ކުރާ ފުރަތަމަ ދިރާސާއަކަށްވުމުން، ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގައި އާލާކުރަން އަމަލުކުރަންވީ ގޮތް، މި ދިރާސާގެ ނަތީޖާއިން އެކުލަވައިލެވޭނެއެވެ.

މި ދިރާސާ މުހިންމުވާ ދެވަނަ ސަބަބަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭ ފަދަ ކުދި އަދި މިސްކީން ޤައުމުތަކުގައި އެ ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ދިމާވާ މައްސަލަތައް ހަލުވިކޮށް ހޯދުމަށް ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރަން އަމަލުކުރަންވީ ގޮތްތަކުގެ ރަނގަޅު ނަތީޖާތަކެއް މި ދިރާސާއިން ލިބިގެންދާނެއެވެ.

މި ދިރާސާ މުހިންމުވާ ތިންވަނަ ސަބަބަކަށް ފެނިގެންދާ އިރު، މިއީ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) "ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ ތިއަރީ" އަދި ބޯލްޑޯފްއާއި ކަޕްލާންގެ (2003) "ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ ފްރޭމްވޯކް" މި ދެ ނަޒަރިއްޔާއަށް އިތުރު ފުރިހަމަކަމާއި ގަނޑުވަރު މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން މަގުފަހިވާނެއެވެ. އެހެނީ ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑުގެ ގޮތުގައި ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑާއި ކަޕްލާން އަދި ބޯލްޑޯފް ތަރައްގީކުރި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް ގުޅުވައިގެން ހަދައިފައި ވާ މިފަދަ ދިރާސާއެއް ފެންނަން ނެތުމާ އެކު މިއީ މި ދާއިރާއަށް އިތުރުކުރާ ދިރާސާއެއްކަމުގައި ވުމަކީ ވެސް މި ދިރާސާގެ މުހިންމުކަން ހާމަކޮށްދޭ ކަމެކެވެ.

މި ދިރާސާ މުހިންމުވާ ހަތަރުވަނަ ސަބަބަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ދިރާސާކުރުމުގެ ތެރެއިން، މި ފުރުޞަތުގައި އިތުރު އާ ހޯދުންތައް ހިއްސާކުރެވިދާނެ ވެސް. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ބައްޓަންކުރާ ތެރޭ، އިޖުތިމާޢީ، އަދި ސިޔާސީ ސިޔާގު (ކޮންޓެކްސްޓް'ތައް) ތަފާތުވެގެން، ދިވެހިންގެ ބަސް ދުވަހު ނިސްބަތުން ދިވެހިބަހާއި ގުޅޭ ތަޢުލީމީ، ފިކުރީ، ގާނޫނީ ކަނޑައެޅުންތަކަށް ނުލައި ގުޅިގެން ވިސްނުންތަކާއި ނުލާ އަސަރުކުރާ ގޮތް ފެން ވިސްނުމުގެ މި ދިރާސާއިން ފާހަގަވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން އުފެދިފައިވާ ދިރާސާތަކުގައި، އަސާސީ ދާއިރާގެ ދިރާސާތަކާ ޖެހިގެން ނުފޫޒު ގަދަ ބަސްބުނުން ކަށް އަސަރު، މި ދުވަސްވަރު އާއްމު ފަރާތްތަކުގެ ހޮވުމާއި، މުޖުތަމަޢުގެ ދަރިވަރުންނާއި، ބޭރުގެ ބަދަލުވުމާއި، ޓީޗަރު' ސަރުކާރުގެ ބަލަހައްޓާ ބަހުސްތަކުގެ އަސަރު މީޑިއާގެ ބަދަލުވުމުގެ ފިކުރީ ތަފާތުތަކާއި ދިވެހިބަހަށް ކުރާ އަސަރު ވެސް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މި ދިރާސާގެ އަހަރެމެން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ދިރާސާކުރުމުގެ ތެރެއިން 'ސްޓޭކްހޯލްޑަރ' (އިސްޓޭކްހޯލްޑަރ)ތައް ހަމަޖެހިފައި ކަމާއި، މިގޮތުން ގެންގުޅޭ ހުރި ބަދަލުތަކާއި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން މަސައްކަތްކުރާ ހަމަހަމަކަން ހުރި ފިޔަވަޅު ގެންދާ ފަރާތްތަކުގެ، ސަލާމަތީ ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރާ ދިވެހިބަސްކޮށްފައިވާ ދާއިރާގައި މީހުން އަމިއްލައަށް ހޯދަން ބޭނުންވާ ގޮތް ވެސް މި ދިރާސާއިން ފާހަގަވެއެވެ.

އެންމެ ފަހު ކަމަކަށް ދުނިޔޭގެ ހާލަތާ ދިމާލަށް މި ދިރާސާގެ މަސައްކަތަށް 2 އަހަރު ހޭދަވި ދުވަސް، އަދި ދިރާސާ ކުރިއަށްދާ އެއް މަރުޙަލާގައި ހިއްސާކުރެވުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަލިމަޑުކަމާ ދިވެހި ނަންބަރު ދުވަސް މަޖިލީހުގެ ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކަށް ނަންބަރުތަކުގައި ވެސް ދިވެހިބަހަށް ކުރިއަރަމުންދިޔައީ މިފަދަ ކުރުންތަކާ އެއްގޮތަށް ބަދަލުކުރި 2023ގައި ރާއްޖޭގައި އަލަށް އުފެދުނު ސަރުކާރުގެ ވުޒާރާތަކަށް ދިވެހި ނަން ކިޔައިފައި ވުމީ މި ދިރާސާ މަސައްކަތަށް ލިބުނު ފުރުޞަތެކެވެ. އަދި މިއީ މި ދިރާސާގެ ބޭނުންތެރިކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ދައްކާލައިދޭ ކަމެއް ވެސް މެއެވެ.

1.7. ހުދޫދު

އެ ޤައުމެއްގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލާއިރު، އެ ޤައުމުގައި އެކުލެވޭ މައި ބަހާއި އަދި ވީސްތަރު ބަސްތަކަށް ޢަމަލުކުރާނެ ގޮތެއް އެ ސިޔާސަތުގައި ހިމަނައެވެ. ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ޤައުމަށް ނިސްބަތްވާ އެންމެ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ ޤައުމުތަކުގެ ތެރޭގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެންމެ ދެކުނުގެ 4 އަތޮޅުތަކުގައި ވާ ގއ. ގދ. އަތޮޅާއި (ހުވަދު ބަހުރުވަ)، ޏ.އަތޮޅު (ފުވައްމުލަކު ބަހުރުވަ)، އަދި ސ.އަތޮޅު (އައްޑޫ ބަހުރުވަ)، މި އަތޮޅުތަކުގައި މިހާރު ވާހަކަދައްކާ ބަހުރުވަތަކަކީ ރަސްމީ ބަހުރުވައާ ވަރަށް ތަފާތު ބަހުރުވަތަކެއްކަމުގައި ވިޔަސް އެއީ ދިވެހިބަހަށް ނިސްބަތްވާ 3 ބަހުރުވަތަކަކަށް ވާތީ، މިއީ ދިވެހިބަހާއި ވަކިކޮށްގެން ވަކި ސިޔާސަތުތަކެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ބައެއް ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތީ، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައްޗަށް ދެކޭތީ ހުރިހާ ވާހަކައެއް ދިވެހިބަހާއި އެ ބަހުގެ ބަހުރުވަތަކަށް ނިސްބަތްވާ ވާހަކަތަކަށް ގެނެސްދެވޭނެއެވެ. ވާހަކަ، މި ދިރާސާގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތައް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ވަކި ސިޔާސަތުތަކެއް ސީދާ އަމާޒުކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ.

ބަހާއި ބަހުރުވައިގެ ތަޢާރަފުތަކަށް އެކި ބޭފުޅުން ތަފާތު އިބާރާތްތަކުން ދެއްވައިފައި ވާ އިރު، ހުދުމަ ފަރުހުލަތުގެ ތަޢާރަފުގައި ވެސް ހަމަގައިމު އެއް ތަފާތުކަމެވެ. ވޯލްފްރަމް (1997) އަދި ބާރުޖިންއަން (2007) ހަވާލާދެއްވައި ގެޓޯފްސް (2008) ހާމަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ބަހުރުވައަކީ އާންމު ގޮތެއްގައި އިޖުތިމާޢީ ނުވަތަ ސަރަހައްދީ ގޮތުން ތަފާތުވެފައިވާ ހުރި ނަމަވެސް އެކުދު ދަރުމާ ވާހަކަ އަންނަނީ ތަރުކަރުން އެއްބަސްވެއެވެ. ބަހެއްގެ ބަހުރުވައިގައި ވެސް ބޭނުންކުރަނީ އެ ބަހަކީ ނިސްބަތްވާ އަސްލުބަހެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތަކުގައި ވެސް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަހުގެ ރަސްމީ ބަހުރުވައިގައި ބޭނުންކުރާ ގަވާއިދުތަކެވެ. ޗެމްބާސް (2004) ހަވާލާދެއްވައި ވާ ގޮތުގައި ބަހެއްގެ ބަހުރުވަތަކުގައި ވާ ނަމަ އެ ބަހަކަށް ނިސްބަތްވާ ބަހުރުވަތަކެއް ހުންނާނެއެވެ. ބަހުރުވަ ކުރިއަރުވައި ހިމާޔަތްކުރުމަކީ ވެސް އެ ބަހަށް ދިރުމެއް ކުރެއްވުނުކެވެ. ނަމަވެސް މި ދިރާސާގައި ބަލައިފައި މި ވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހުރުވައިގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުގެ މައްސަލަތަކެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހުރުވަތަކުގައި އާ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގައި ދިމާވާ އުނދަގޫތަކުގައި ވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު) އެކުލަވާ ގޮތުގައި ބަހުނިން ދިވެހިބަހަށް އާދިރުވުން ހުރުމަތް އަދަބުވެރިކަމާއި ގޮތްތަކުގެ ހޯދުމަށް މި ދިރާސާގެ ބުނުއްގައި ކަނޑައަޅައިފައި ވެ މިންވަރެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ސިފަތަކުގެ މައްޗަށް ބަލައިގެން މި ދިރާސާ އެންމެ ރަނގަޅަށް (ދިރާސާކުރުމުގެ ބަހުރުވަ) ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހުރުވައެކެވެ. ނަމަވެސް ހޯދުންތަކެއް ދިވެހިބަހަށް ބޭނުންވާ އަސްލު ބަސް މި ދިރާސާގެ ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ޙާލަތާއި ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ތަޢުލީމީ ދާއިރާއެވެ.

1.8. ފިކުރާތު ތަރުކީބުކުރެވިފައިވާ[3] ގޮތް

މި ފިކުރާތު އެކުލަވާލެވިގެން ވަނީ ނުވަ ބާބެއްގެ މައްޗަށެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ ބާބުގައި ވަނީ ދިރާސާގެ ތަޢާރަފާއި ދިރާސާގެ މައްސަލައެވެ. ދެވަނަ ބާބުގައި އެކުލަވާލެވިގެން ވަނީ ދިރާސާގެ ފަސްމަންޒަރެވެ. މިގޮތުން މި ބާބުގައި ދިވެހިބަހުގެ ތާރީޚާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކުގެ މައްޗަށް ބަލައިލައި ވާނެއެވެ. ތިންވަނަ ބާބަކީ ދިރާސާގެ އިލްމީ މުރާޖަޢާއި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއެވެ. ހަތަރުވަނަ ބާބަކީ ދިރާސާކުރުމަށް ބޭނުންކުރި އުސޫލުތަކާއި ދިރާސާގެ މައްސަލައާއި [illegible] [illegible] މި ކަންކަން ހާސިލުކުރުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] ގެ ބައެވެ. ދިރާސާގެ ހޯދުންތައް ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ތިން ބާބެއްގެ މައްޗަށެވެ. މިގޮތުން ބާބު 5، 6، 7 އަކީ ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކެވެ. އަށްވަނަ ބާބަކީ ދިރާސާގެ މަޝްވަރާގެ ބައެވެ. އަދި ނުވަވަނަ ބާބުގައި ހިމެނެނީ ދިރާސާގެ ނިންމުންތަކާއި ހުށަހެޅުންތަކެވެ.

ބާބު 1: ތަޢާރަފު

މި ބާބުގައި މި ދިރާސާކުރަން [illegible] [illegible] ދިރާސާގެ މައްސަލަ ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާކުރުމުގެ [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު [illegible]، އެ ގާނޫނުން ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ [illegible] މައްސަލަތަކާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ދިރާސާގެ [illegible] [illegible]. އަދި ދިރާސާގެ [illegible] [illegible] ދިރާސާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] ވެއެވެ.

ބާބު 2: ފަސްމަންޒަރު: ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

މި ބާބުގައި ހިމަނައިފައި ވާނީ ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަސް ކުރިއަރައިގެން އައި ގޮތެވެ. އަދި ދިވެހިބަސް [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަސް [illegible] އެ [illegible] [illegible] ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު) އެ ސިޔާސަތުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އޮތް ގޮތް ވެސް ހިމަނައިފައި ވެއެވެ.

---

[3] ތަރުކީބު: އެއްޗެއް ބިނާވެފައި ވާ ބައިތައް [illegible] އެކުލެވިފައި ވާ ތަރުތީބު

ބާބު 3: އިލްމީ މުރާޖާ

މި ބާބުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫލާ ގުޅޭ ގޮތުން ލިބެން ހުރި އިލްމީ ލިޔުންތައް ހުށަހަޅައިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭއާއި ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އެކި މީހުން ކޮށްފައި ހުރި ދިރާސާތަކުގެ އަލީގައި ދާއިރާއާ ގުޅުން ހުރި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތަކާއި މަފްހޫމުތައް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލެވިފައި ވާ ގޮތާއި ތަންފީޛުކުރެވޭ ގޮތަށް ހުށަހެޅުމާ އެކު، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުރި ގޮންޖެހުންތަކަށް ވެސް ބަލައިފައި ވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިރާސާގެ ހުސްކަން (ރިސާރޗް ގެޕް) ވެސް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

ބާބު 4: ފަރުމާއާއި ތަރީގާ

މިއީ މުޅި ދިރާސާ ފަރުމާކުރި ގޮތުގެ މައުލޫމާތު ހިމެނޭ ބައެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަކީ 'ކޭސް ސްޓަޑީ' (ކޭސް ދިރާސާ) އެކެވެ. މި ކޭސް ދިރާސާ ފަރުމާކުރީ 'މިކްސް މެތަޑް' (އެކުވިތަރިގޮތް) އަށެވެ. މިގޮތުން މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ދިރާސާގެ ފަލްސަފާއާއި ދިރާސާ ފަރުމާކުރި ގޮތާއި ދިރާސާގެ ޑޭޓާތައް އެއްކުރި ގޮތާއި ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރި ގޮތުގެ އިތުރުން ދިރާސާގެ ސާމްޕަލްކަން ކަނޑައެޅުނުގޮތް އަމަލުކުރި ގޮތެކެވެ.

ބާބު 5: ހޯދުންތައް 1: ސާވޭގެ ނަތީޖާ

މި ބާބުގައި ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ދިރާސާގެ ސާވޭއިން ލިބުނު ނަތީޖާއެވެ. މި ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ގްރާފް ސާވޭ ފޯމުން ލިބުނު ނަތީޖާތަކުގެ 'ޑިސްކްރިޕްޓިވް' ތަހުލީލާއި 'އިންފަރެންޝަލް' ތަހުލީލު އެއްކޮށްގެނެވެ. މިގޮތުން އިންފަރެންޝަލް ތަހުލީލު ހަދައިފައި ވަނީ ހަމައެކަނި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މަގުސަދަށް އަމާޒުކޮށް ނަތީޖާދައްކަން ކޮންމެހެން ބޭނުންވާ ސުވާލުތަކަށް އެކަންޏެވެ.

ބާބު 6: ހޯދުންތައް 2: ބައްދަލުވުމުން ލިބުނު ނަތީޖާ

މި ބާބުގައި ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ މި ދިރާސާގެ މުޝާހަދާ ތަރީގާގައި ބައްދަލުވުންތަކުން ބައްދަލުވުމުގެ ނަތީޖާއެވެ. މިގޮތުން ނަތީޖާގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިފައި ވަނީ މާލޭ ސަރަހައްދުގެ ބައްދަލުވުމުގައި ހުރި ނިޝާންތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ވާ ގޮތެވެ. މި ބައިގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ބައްދަލުވުމުގެ ޚުލާސާއެވެ. އެއަށްފަހު ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ މި ނަތީޖާތަކުގެ ސިފަވީ ނަތީޖާއެވެ.

ބާބު 7: ހޯދުންތައް 3: މަސްއޫލުވެރިންގެ މަޝްވަރާތަކުގެ ނަތީޖާ

މި ބާބުގައި ހިމަނައިދީފައި ވާނީ މަސްއޫލުވެރިންނާ އެކު، ބާއްވުނު ގުރޫޕު މަޝްވަރާތަކުން ލިބުނު ނަތީޖާއެވެ. މި ނަތީޖާތައް ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނީ 'ތިމެޓިކް އެނަލިސިސް' ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. މިގޮތުން ކޯޑް ލައި ތީމްއެއްގެ ދަށުން ތީމުތައް ހިމަނައިގެން މި ޚުލާސާތައް ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނެއެވެ.

ބާބު 8: މަޝްވަރާ

މި ބާބުގައި ހިމަނައިދީފައި ވާނީ ދިރާސާގެ ހުރިހާ ނަތީޖާއެއް އެއްކޮށްލައިގެން، އިލްމީ މުރާޖާގެ އަލީގައި، ދިރާސާގެ މަގުސަދުތަކަށް ވާސިލުވުމަށާއި ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ހޯދުމަށް ބަހައި ކުރެވިފައި ވާ މަޝްވަރާއެވެ. މިގޮތުން މި މަޝްވަރާގައި ހޯދުންތަކުގެ ނަތީޖާއާއި އިލްމީ މުރާޖާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަން ގުޅުވައިގެން ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނެއެވެ.

ބާބު 9: ނިންމުން

މި ބާބުގައި ހިމަނައިދީފައި ވާނީ ދިރާސާއިން ހޯދުނު ހޯދުންތަކުގެ ނިންމުމެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިރާސާގެ އަލީގައި ހުށަހަޅާ ކަންކަން ވެސް މި ބާބުގައި ހިމަނައިދީފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ބަދަލު ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމަލުކުރެވިދާނެ ގޮތްތަކާއި އިދާރީ ގޮތުން އަމަލުކުރަންވީ ކަންކަމާއި ގާނޫނީ ގޮތުން ކުރަންވީ ކަންކަމުގެ އަލީގައި ހުށަހަޅައިދީފައިވާނެއެވެ. އަދި މި ދިރާސާގެ އިތުރު ނަތީޖާއަށް އިތުރު ކުރިއަށް ދާނެ ގޮތް ދެނެގަނެ ހުށަހަޅައިދީފައިވާނެއެވެ. މި ދިރާސާގެ ނަތީޖާއާ ގުޅޭ ގޮތުން، އިތުރަށް ކުރަން ހުރި ދިރާސާ މަސައްކަތްތަކުގެ ހުށަހެޅުންތައް ވެސް ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނެއެވެ.

ބާބު 2: ފަސްމަންޒަރު- ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

2.1. ތައާރަފު

މި ދިރާސާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޫޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރާ ދިރާސާއަކަށް ވީ ހިނދު، ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތާރީޚު ދެނެގަތުމަކީ މުހިންމު ކަމެއްކަމުގައި ދެކެމެވެ. މިގޮތުން މި ބާބުގައި ބަލައިލައި ވާނީ ދިވެހިރާއްޖެއާއި، ދިވެހިބަހާއި، ދިވެހިބަސް ލިޔަން ބޭނުންކުރި އަކުރުތަކުގެ ކުރު ތައާރަފުގެ އިތުރުން ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކޮށްފައި ވާ ކަންކަމާއި ދިވެހިބަހުގެ ބަހަވީ މާހައުލާއި އެ ކަމަށް އަސަރުފޯރި ކަންކަންކަމަށް [illegible] ފެންނާން ހުރި ކަންކަމެވެ.

2.2. ދިވެހިރާއްޖެ

ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ޖަޒީރާ ޤައުމެއްގެ ގޮތުގައި އޮތް، އަމިއްލަ މާދަރީބަހެއް ބޭނުންކުރާ ހަމައެކަނި ޤައުމުކަމަށް ވުމާ އެކަހެރިގެންވާކަމެވެ. މި ޖަޒީރާ ރަށްތައް، އިދާރީ ހިންގުމުގެ ގޮތުން 20 އަތޮޅަކަށް ބެހި، އޭގެ ތެރެއިން 198 ރަށުގައި މީހުން ދިރިއުޅޭ އިރު (ލުތުފީ، 1991)، ވެސް ދިވެހިބަސް ދިރިދެމިއޮތްކަމީ، ދިވެހިންގެ ދިރިއުޅުމާ ދިވެހިބަސް ގުޅިފައި ވާކަމުގެ އަލިގަދަ ހެއްކެއްކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ ސަގާފަތުގެ އެއްބައެވެ. [illegible] ދިރުންތެރިކަން ފެންނަ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި މީހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 500 އަހަރުގެ [illegible] [illegible] (2010) [illegible] ވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ 2022 ވަނަ އަހަރުގެ ޕޮޕިއުލޭޝަން ސެންސަސް ދައްކާ ގޮތުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ މުޅިޤައުމުގެ އާބާދީއަކީ 515,122 މީހުންނެވެ. މީގެ ތެރެއިން ދިވެހިންގެ އާބާދީއަކީ 382,751އެވެ (ނެޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023). [illegible] ނިސްބަތުން މިއީ ކުޑަ އާބާދީއެއްކަމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގައި [illegible] ބަހެއް ނުވަތަ އަމިއްލަ ބަހެއް އޮތުމަކީ ދިވެހިންގެ ނިސްބަތުން [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] (2019) [illegible] [illegible] ދުނިޔޭގެ [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ދިވެހިންގެ ދީނާއި ދިވެހިބަހަކީ ވަކިން [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ (2008) 10ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހި ދައުލަތުގެ ދީނަކީ އިސްލާމްދީނެވެ. އަދި މި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 11ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމްދީނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މީލާދީ ސަނަތުން 1153ވަނަ އަހަރުގައެވެ

(ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1990). އޭގެ ކުރިން ދިވެހިރާއްޖޭގައި އޮތީ ބުދުދީނެވެ (މުޙައްމަދު، 2002). ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ ދީނާ ގުޅިފައި ވާ އެއްޗެހިތަކުގެ އެންމެ ބޮޑު ހިއްސާ އިސްލާމް ދީނުގެ ކުރިގައި މިހެންހެން ކިޔައި އުޅުނު ނަންތަކާއި ދިވެހިންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ބޭނުންކުރި އެހެން ބައެއް ތަކެއްޗަށް ކިޔާ ނަންތައް ވެސް ބުދުދީނުގެ ތަޢުލީމާ ގުޅޭ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވިފައި ވާތީ ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމްވުމަށްފަހު، މިހެންހެން ނަންކިޔުމުގައި ވެސް އަރަބި ނަންތައް ދަރިންނަށް ކިޔުނެވެ. އަދި ދިވެހިބަސް ލިޔުން ބޭނުންކުރާ ތާނަ އަކުރު ވެސް އަރަބިބަހުން ލިބުނު ގޮތުން ކަނޑައެޅުން ވާގޮތް ލިޔުމެވެ (މުޙައްމަދު، 2002).

އެހެނީ ޒަމާނުއްސުރެ ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތަކާ ދެމެދު، ޚާރިޖީ ގުޅުންތައް ވަރުގަދަ ޤައުމެކެވެ. އިންޑިއާ ކަނޑުގެ ވިޔަފާރީގެ މުއާމަލާތްތަކުގައި، ރާއްޖޭގެ ބޮޑު ބައިވެރިވުމެއް އޮތްކަން ތާރީޚުން ހާމަވެއެވެ. ދިވެހިންނަކީ ސަފަރު ގޮސްފައި ނުސީދާ ގޮސް ދުނިޔޭގައި ހަރަކާތްތެރިވާ ބައެއް ކަމަށް ވާ އެވެ، އޭރު ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ޤައުމުތަކުން އަންނަނީ އެކި ޤަބީލާ ބޭނުންތަކާ ދިރިއުޅުމާ، ދިރޭ އިޙުތިރާމްކަން ދަޢުލަތުގެ މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިރާއްޖެ އެއްބާރުލުންދެއެވެ. (ހަމީދު، 1999). މި ދަތުރުތަކުގެ ތެރެއިން އެކި ބަސްބަހުގެ ނުފޫޒު ދިވެހިބަހަށް ފެތުރިފައިވާކަން ދޮރީ (1980) ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިގުތިސާދީ މަސައްކަތްތަކާ ދިވެހިބަސްވެސް ގުޅިފައެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިގުތިސާދުގެ މައިގަނޑު ދެ މަސައްކަތަކީ މަސްވެރިކަމާއި ފަތުރުވެރިކަމެވެ. 1972 ވަނަ އަހަރު ފަތުރުވެރިކަން ތަޢާރަފުވެ، ފަތުރުވެރިކަން ފުޅާވެގެން ދިޔުމާ އެކު، ހުރިހާ ޤައުމުތަކުގައި އެންމެ މަޝްހޫރު ފަތުރުވެރިކަމުގެ މަންޒިލުތަކުގެ ތެރޭގައި ދިވެހިރާއްޖެ ހިމެނެއެވެ (ގައިޑްލައިނާއި ބައިވެރިން، 2020). އެގޮތުން ދުނިޔޭގެ އެތައް ޤައުމުތަކުން ފަތުރުވެރިން ރާއްޖެއަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ނަތީޖާއަކީ، ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ބަލަން ދުނިޔޭގެ އެކި ބަސްބަހުން ފަރިތަ ރާއްޖެއަކަށް ވުމާއި، ދިވެހިންގެ ދުލާ ދިރިއުޅުމުގައި ވެސް އެކި ބަސްބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އިތުރުވެގެން ދިޔައެވެ.

ދިވެހިރާއްޖެއަކީ އިނގިރޭސިންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި 78 އަހަރު އޮތް ޤައުމެކެވެ (ޝާކިރު، 2004). ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ދުނިޔޭގެ ގިނަބައި އޮންނަ ކޮލޯނިއަލްކޮށްފައި ވާއިރު، ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ދުނިޔޭގެ އެކި ޤައުމުތަކުން ވަކިން ހުއްޓާ ޤައުމެކެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެކި ދިމަދިމާއިން ދިވެހިރާއްޖެއަށް އަބަދުވެސް މީހުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރު އެކި ޤައުމުތަކަށް ދަތުރުފަތުރުކުރުމާ އެކު އެކި ޖިންސުތަކުގެ ހިނގާ ކަންކަމެވެ (ފޮބީ، 1991). ކޮލޯނިއަލް ދައުރުގެ އިސްތިޢުމާރީ ދައުލަތުގެ އެކި ޤައުމުތަކުގެ އިސްތިޢުމާރީ ނުފޫޒު، އެކި ގޮތްތަކުން ދިވެހިރާއްޖެއަށް ތަޢާރުފުކުރެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން

ޕޯޗުގީޒުންގެ އަޅުވެތިކަމުގައި 15 އަހަރު ހޭދަވުމާއި[4] (މުހައްމަދު، 2010)، އިނގިރޭސިންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި 78 އަހަރު އޮތުމަކީ[5] އެވެރީންގެ ސަގާފީ ބަހަވީ އަސަރު ދިވެހި މުޖުތަމަޢަށް ފޯރުމަށް މަގުފަހިކުރުވި ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ބޮޑުމުގެ ފުރުސަތު ބޮޑުވި. އެހެނީ ބަހަކީ ސަގާފަތުގެ އެއްބަޔަށްވާ އިރު (ޖަމީލު، 1994) ދިވެހި ސަގާފަތުގެ އެއްބައި؛ ދިވެހިބަހުގެ މައްޗަށް އިނގިރޭސިބަސް ގަދަވެފައިވުމެވެ.

2.3. ދިވެހިންގެ ބަސް

ދިވެހިބަހަކީ އިންޑޯ-އާރިޔަން ބަހުގެ ޕްރަކްރީތަކުން އުފަންވި ބަހެކެވެ (ފްރިޓްސް، 2002). މި ޕްރަކްރިތުން އުފެދުނު ބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި މަރާޓީ، ކޮންކަނީ، ސިންހަލަ ބަސް ހިމެނެއެވެ. ދިވެހިބަސް ތަރައްޤީވެފައިވަނީ ސިންހަލަ، އަރަބި، އަދި ފާރިސީ، މި ބަސްބަހުގެ ދައުރު ވެސް އަދާކުރިކަމަށް މުހައްމަދު (2002) ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން މުހައްމަދު ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި މި ބަސްބަހުން އެކި ގޮތްގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ ބަސްތަކަށް ވަދެފައި ވެއެވެ.

ޝަކުލު 2·1 އިން ހާމަވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް އުފެދިފައި މި ވަނީ އީސާގެކުރިންގެ 500 އަހަރު ކުރިންނެވެ. މީލާދީސަނަތުން 16ވަނަ ގަރުނުގެ ތެރޭގައި ދިވެހިރާއްޖެ އަޅުވެތި ކުރި ޕޯޗުގީޒުބަހުގެ އަސަރު ވެސް ދިވެހިބަހުގައި ވާކަމަށް ފްރިޓްޒް[6] 2003) ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. މި ކަމުގެ މިސާލެއްގެ ގޮތުގައި މުހައްމަދު (2002) ލިޔުއްވާފައި ވަނީ [illegible] ފަދަ [illegible] [illegible] ޕޯޗުގީޒު ބަހުން ދިވެހިބަހަށް އެތެރެވެފައި ވާކަމެވެ. ހަމަ މިއާ އެކު، މުހައްމަދު (2002) އިތުރުން ލިޔުއްވާފައި ވާ ގޮތުގައި، މީލާދީގެ 12 ވަނަ ގަރުނުގެ ތެރޭގައި ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމްވުމާ އެކު، އަރަބިބަހުގެ އަސަރުތައް ދިވެހިބަހުގެ ތެރެއަށް ވަދެ އިތުރުވެގެންދިޔައީއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ ބައެއް ލަފްޒުތައް ވެސް އަރަބި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1957 ގައި އުފެއްދި އަކުރުތަކެވެ (ވާޖިދު، 2021). ކުރިން [illegible] ފެށިގެން ދިވެހިބަސް ލިޔުމުގައި އެކި ދުވަސްވަރު އަކުރުތަކާއި ބޭނުންކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ތާވަލު 2·1 ގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވަނީ ދިވެހިބަސް ލިޔުމަށް ދިވެހިން ބޭނުންކުރިކަން ސާބިތުވާ އަކުރުތަކެވެ. އެ ތާވަލުގައި އަކުރުތަކުގެ ބަދަލުތަކުގެ ތާރީޚު ކުރު ޚުލާސާކޮށް ލިޔެވިފައި ވާނެއެވެ.

---

[4] ޕޯޗުގީޒުން ދިވެހިރާއްޖެ ހިފީ މީލާދީން 1558 ވަނަ އަހަރުގައެވެ (މުހައްމަދު، 2010).

[5] އިނގިރޭސިންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށަށް ދިވެހިރާއްޖެ ދިޔައީ 16 ޑިސެންބަރު 1887 ގައެވެ (ވަހީދު، 1987).

[6] ފްރިޓްޒް، 12 އަހަރުވަންދެން ރާއްޖޭގައި ދުވަސްވެ [illegible]، ދިވެހިބަހާއި ސަގާފަތް ދިރާސާކުރައްވާފައިވެއެވެ (ފްރިޓްޒް، 2003).

ޗާޓު 2.1. އިންޑޯ-ޔޫރަޕިއަން ބަހުގެ އާއިލާ (ކްރިސްޓަލްއަން ހަވާލާދީފައި މުހައްމަދު، 2002)

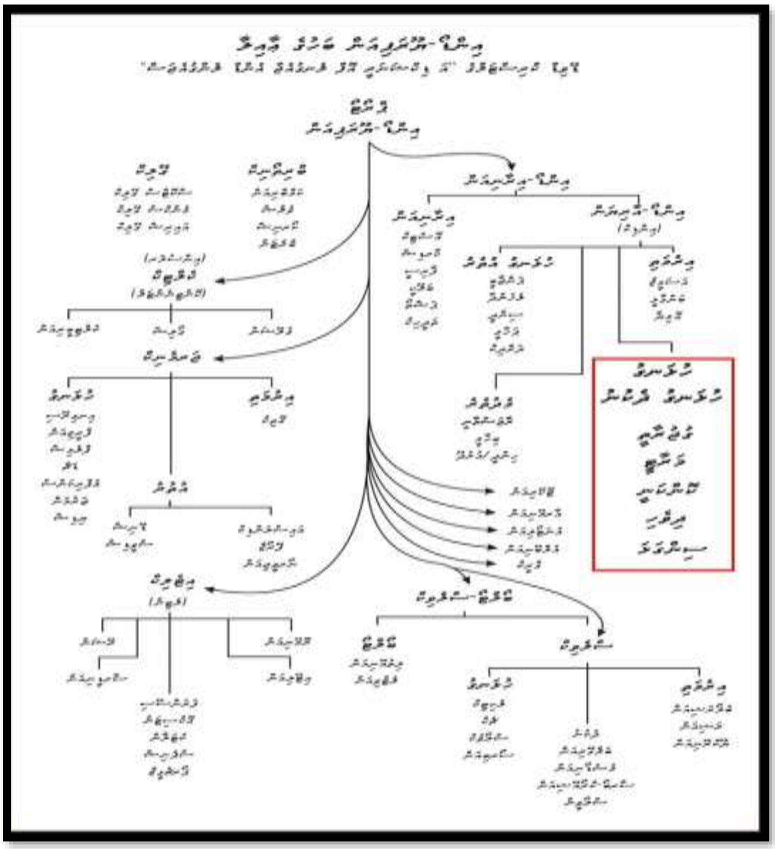
އިންޑޯ-ޔޫރަޕިއަން ބަހުގެ އާއިލާ

ޗާޓު 2.2. ދިވެހިބަހުގެ ތެރެއަށް އެހެން ބަސްބަހުން ނުފޫޒުފޯރައިފައި ވާ ކަމަށް ފެންނަން ހުރި ބައެއް ހެކިތައްކަމަށް (މުހައްމަދު، 2002)

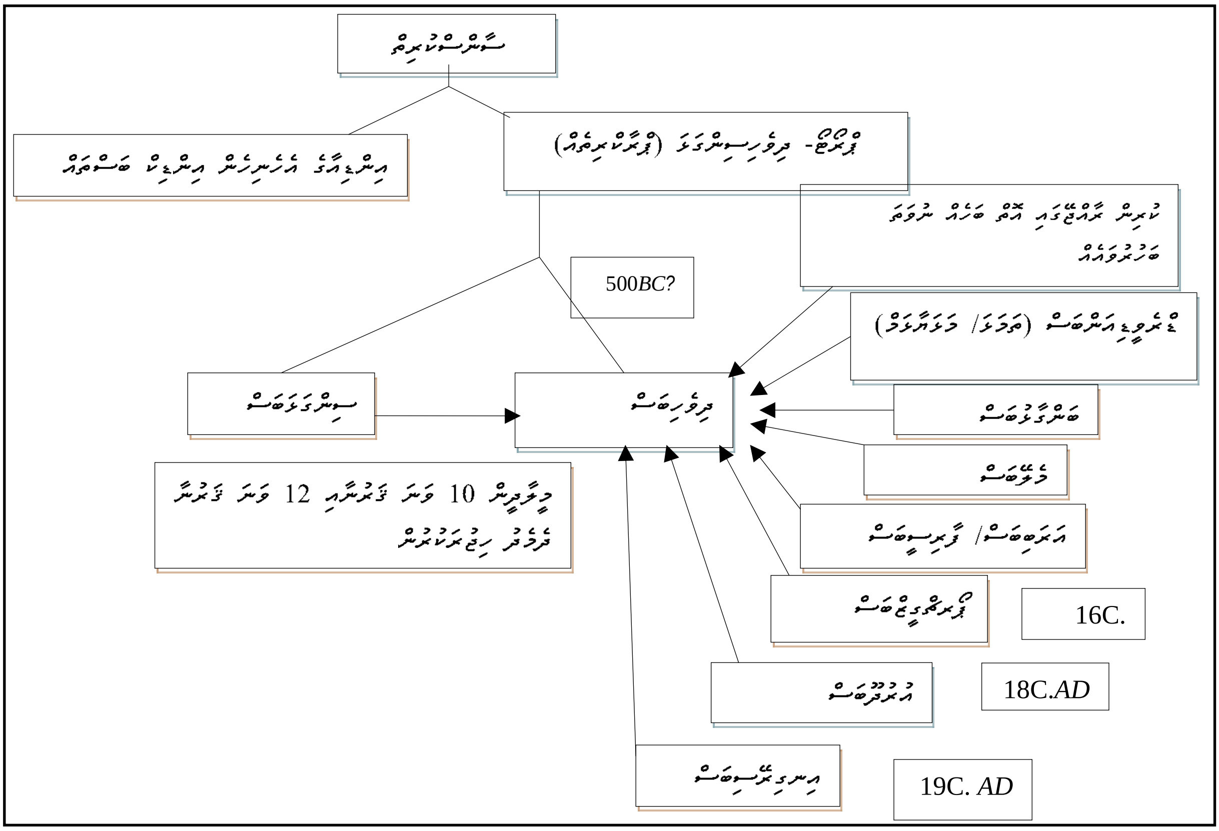
ސާންސްކުރިތް
އިންޑިއާގެ އުތުރުން އިންޑިކް ބަސްތައް
ޕްރާކްރިތު- ދިވެހިސިންގަލަ (ޕްރާކްރިތްތައް)
ކުރިން ރާއްޖޭގައި އޮތް ބަހެއް ނުވަތަ ބަހުރުވައެއް
500BC?
ޑްރަވިޑިއަންބަސް (ތަމިޅަ/ މަލަޔާޅަމް)
ސިންގަލަބަސް
ދިވެހިބަސް
ބަންގާޅުބަސް
މެލޭބަސް
އަރަބިބަސް/ ފާރިސީބަސް
މީލާދީން 10 ވަނަ ގަރުނާއި 12 ވަނަ ގަރުނާ ދެމެދު ހިޖުރަކުރުން
ޕޯރޗުގީޒްބަސް
16C.
އުރުދޫބަސް
18C.AD
އިނގިރޭސިބަސް
19C. AD

ތާވަލު 2.1. ދިވެހިބަސް ލިޔުމަށް ރަސްމީ ގޮތުން ބޭނުންކުރި އަކުރުތައް

އަކުރު	ތާރީޚީ ހެކި	އަކުރުތަކުގެ ނަމޫނާ ފޮޓޯ	ހަވާލާ
އެވޭލާއަކުރު	ދިވެހިބަސް ލިޔެ، ކިޔަން ބޭނުންކުރި ފުރަތަމަ ރަސްމީ އަކުރަކީ އެވޭލާއަކުރެވެ. މިއީ ވައަތުން ކަނާއަތަށް ލިޔާ އަކުރެކެވެ. ފޮޓޯ 1އަކީ ފަސްދުރުން ލީ ބުދުގެ[7] ކަންފަތް ކައިރީގައި ހުރި އެވޭލާއަކުރުގެ ލިޔުމެކެވެ.	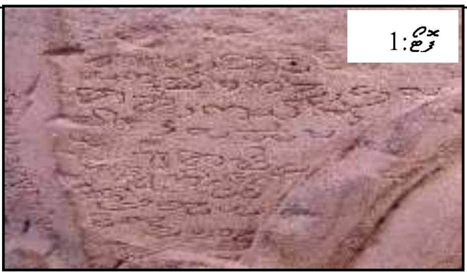 ފޮޓޯ:1	ސަވީދު (2000).
ދިވެސްއަކުރު	ދިވެހިން ލިޔުން ގެންގުޅުން ދެވަނަ ރަސްމީ އަކުރަކީ ދިވެސްއަކުރެވެ. މި އަކުރަކީ އެވޭލާއަކުރަށް ބަދަލު ގެނެސްގެން ދިވެހިން އުފެއްދިފައިވާ އަކުރެކެވެ. ފޮޓޯ 2 އަކީ ދިވެސްއަކުރުން ލިޔެފައި ވާ އިސްދޫ ލޮމާފާނުގެ ފޮޓޯއެކެވެ.	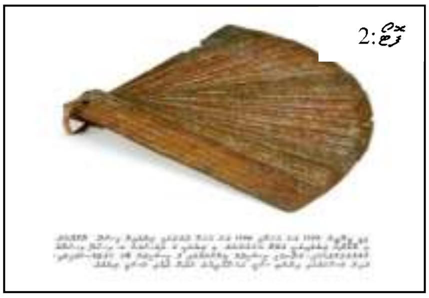 ފޮޓޯ:2	ލުޠުފީ (1983).
ތާނައަކުރު	ދިވެހިބަސް ލިޔުން ބޭނުންކުރި 3ވަނަ ރަސްމީ އަކުރަކީ ތާނައަކުރެވެ. ފޮޓޯ 3ގައި އެ ވަނީ ތާނައަކުރެވެ. މި އަކުރު ތަޢާރަފު ކުރެވުނީ މުޙައްމަދު ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ ދުވަސްވަރުގައެވެ.[8] މުޙައްމަދު ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ ދުވަސްވަރަކީ މީލާދީން 1573ން 1585އެވެ. މިހާރުވެސް ދިވެހިބަސް ލިޔަނީ ތާނައަކުރުންނެވެ.	ފޮޓޯ:3 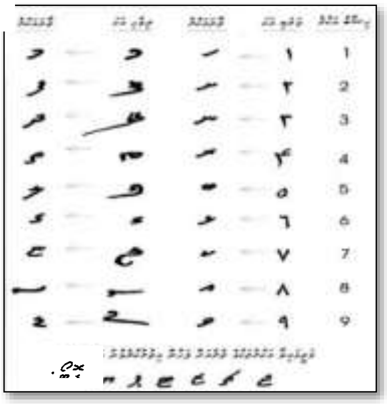	ބެލް (2002). މުޙައްމަދު (2023).
ލެޓިންއަކުރު	1978، ޖަނަވަރީ 1އިން ފެށިގެން 1979ގެ ނޮވެންބަރު ހަމައަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބޭނުންކުރި ރަސްމީ އަކުރަކީ ލެޓިންއަކުރެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، 2021). ފޮޓޯ 4ގައި އެ ވަނީ ތާނައަކުރުތަކަށް ބޭނުންކުރި ލެޓިންއަކުރެވެ.	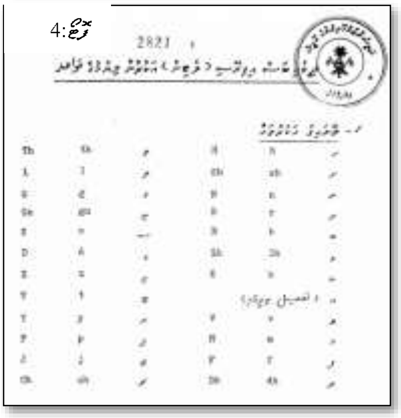 ފޮޓޯ:4	ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ (2021)

---

[7] ސަވީދު (2000) ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެވޭލާއަކުރު އެބޭފުޅާއަށް ފެނިވަޑައިގަތީ ދަނބިދޫ ލޮމާފާނާއި ދަބުދުގައި މިލިޔުން ލިޔެފައިވަނިކޮށެވެ. މި ދަބުދަށް ދެހާސްއަހަރާ ވެފައިވާކަމަށް އެބޭފުޅާ ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. 1153ގައި ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ރާއްޖޭގައި އޮތީ ބުދުދީނެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1990).

[8] ލުޠުފީ (1983) ހަމަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި ތާނައަކުރަކީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ ދުވަސްވަރު ތަޢާރަފު ކުރި އަކުރެކެވެ. މިގޮތުން މި އަކުރު ވަނީ މާނަގައުމުކޮށް ފެނިފައެވެ. މި މާނަގައުމީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ ދުވަސްވަރަށް ފުރި ނުރި މާނަގައުމުކޮށެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިން ވަނީ ތާނައަކުރު އުފެއްދި ކަމުގެ ފަހުން މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ އަރިވަޅިކަމަށް ވާހަކަ، އެ ގޮތް ބަދަލުކުރުން ދިވެހިން ބޭނުން ނުވާކަމަށް ފާހަގަކޮށް (ލުޠުފީ، 1983)

2.4 ތާރީޚީ ނަޒަރަކުން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

ދިވެހިރާއްޖޭ ބޭރު ބައެއްގެ އަދުވެރިކަމުގައި އޮތް ދުވަސްވަރު ވެސް އަދި އަޑާހަމައަށް ދިވެހިބަސް ގެއްލި ނުގޮސް މި އޮތީ ދިވެހިބަސް ދޫކޮށްނުލާ ދިވެހިން ބޭނުންކުރުމާއިކަމަށް ބެލެވޭތީ ޖާގަ އެބަދެއްވޭތީ. އެހެނީ ޢިލްމުވެރިން ފަދަ ދާރިސުންގެ ޕޯޗު ބާރުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ 17 ވަރަކަށް އަހަރުވަންދެން އަދުވެރިކަމުގައިން އެޅުން އިރު (ބޭވީ، 2002) ގެ ބަހުން ފާހަގަކޮށްލާފައި ގެ ބަސް ދިވެހިޒުވާނުގެ ތެރޭގައި ވަކިހެއްޔެއްގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިބަހުގައި ދިވެހިން ބޭނުންކުރަމުން އައީ ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ދިވެހިންނަށް ސަމާލުކަމާއި ބެހެއްޓެވީއެވެ. ނުވަތަ ޢިލްމުވެރިން ވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެބައިމީހުންގެ ބަސް ފުޅުމަތީން މަސައްކަތު ނުކުރީ ކަމަށް ވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުންގެ ބަހެއް އަސަރު ދިވެހިބަހުގެ ބަސްތަކަށް ވަދެފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ތަރުޖަމާ ފަދަ ފޮތްތަކުރުވެއެވެ (މުޙައްމަދު، 2002).

ތާރީޚީ ގޮތުން ފިޔަވަޅުތަކާ އިރު، ޤާނޫނުގެ ބާރުގަދަ ޤާއިމުވުމާ ނަޒަރު ރާއްޖޭގެ މައްޗަށް ގަދަފުޅުގައި އޮތް ދުވަސްވަރު ދިވެހިބަސް އަމިއްލަ ބީލަގެން ނުގޮސް މި އޮތީ ދިވެހިބަހަށް ޚާއްޞަ ދިވެހި ކާބަފައިން ކުރިއެއް މިންނެތް މަސައްކަތުގެ ސަބަބުންނަކަށް ބާރުނުކުރެވުނު ޖާގަ އެބައޮތެވެ. ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުމުގައި އެކި ދުވަސްވަރު މަރުޙަލާތައް ކަށަވަރުކަމުގައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުން މި ބައިގައި ހިމަނައިފައި ވާނީ ފަސް ދުވަސްވަރަކަށް ބަހައިލައިގެންނެވެ. އެއީ (1) ވަކިވަކި ފަރުދުންގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރި ދުވަސްވަރު، (1931ގެ ކުރީގެ ދުވަސްވަރު)، (2) ކޮމިޓީތަކުން ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރި ދުވަސްވަރު (1954-1932) (3) ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ހިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރި ދުވަސްވަރު (2009-1980)، (4) ކައުންސިލް/އެކަޑަމީ ސެންޓަރުން ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރި ދުވަސްވަރު، (2010-2011) (5) ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ އުފެދި ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރި/ކުރާ ދުވަސްވަރެވެ. (އާދަމްޒާ، 2011 އިން ފެށިގެން ހިނގަމުންދާ ދުވަސްވަރު). ހަމައެއާއެކު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތާރީޚާއި ތަޢާރަފު ނިޒާމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުން ބަލައިލައި ވާނެއެވެ.

2.4.1 ވަކިވަކި ފަރުދުންގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތް ކުރި ދުވަސްވަރު (1931ގެ ކުރީގެ ދުވަސްވަރު)

ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް އެންމެފުރަތަމަ ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކަށްވާނަމަ ފެންނަން ހުރީ ވަކިވަކި ފަރުދުން ކުރި މަސައްކަތްތަކެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ލިޔުންތެރިކަމުގެ ތަރައްގީގެ ދައުރާއި ފުރުޞަތުގެ ދައުރުގެ ދުވަސްވަރެވެ. ވަކިވަކި ފަރުދުން ކުރި

މަސައްކަތުގެ ނަތީޖާއަކީ ދިވެހި ފޮތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތަށް އޭރު ވުޖޫދުވުމެވެ. ނަމަވެސް ކިތާބުކުރުމުގެ[9] މަސައްކަތަށް އެ ދުވަސްވަރު ކުރިއަރައިގެން އައީ ވަރަށް ލަސް ދުވެލިއަކުންނެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1993). އެ ދުވަސްވަރު އިލްމުވެރިން މަދުކަމާއި، ފޮތްތަކަށް މީހުން ބޭނުންވެފައި ނުވުމަކީ މީގެ ސަބަބަކަށް ވެދާނެކަމަށް އަންދާޒާކުރުމުގެ ޖާގަ އެބައޮތެވެ.

މީގެއިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ފުރަތަމަ ގަވާއިދު ފޮތް 'ތަޒުކިރަތުލްލިސާނި' ނާއިބު ތުއްތު ލިޔުއްވިއެވެ. މިއީ ރައިވަރުން ލިޔުއްވައިފައި ވާ ފޮތެކެވެ. ތާވަލު 2.2 ގައި އެ ވަނީ ވަކިވަކި ޒަމާނުން ދިވެހިބަހަށް ޚިދުމަތްކުރެއްވި ދުވަސްވަރު ކިތާބުކުރެވިފައި ހުރި ފާހަގަކޮށްލެވޭ ބައެއް މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރު ޚުލާސާއެކެވެ.

ތާވަލު 2.2. ވަކިވަކި ޒަމާނުން ދިވެހިބަހުން ލިޔުއްވި ބައެއް މުހިންމު ފޮތްތަކުގެ މައުލޫމާތު

ފޮތުގެ ނަން	ބާވަތް	ނަމާއި އަހަރު	ހަވާލާ
ބޮޑުތަރުތީބު	ރައިވަރުން ލިޔެފައި ވާ ދިވެހި ފޮތެއް	އަދުރު އަދުރު މާތްކަލޮކަލޮފާނު، (1737)	އިބްރާހީމް (2000).
ބޮޑުތަރިކަތު	ދިވެހި ފޮތެއް	އަލި އަދުރުތަކުރުފާނު، (1323ހ.)	ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު (1993).
ތަޒުކިރަތު ލިސާނު	ދިވެހި ގަވާއިދު	ނާއިބު އަދުރު ތަކުރުފާނު (1333ހ.)	ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު (1993).
އަރައިބޮޑު އަރުވާދު ރައިވަރު	ރައިވަރު ފޮތެއް- ރަސްގެފާނު އަރައިބޮޑަށް ކިޔުއްވި ދަތުރުފުޅުގެ ވާހަކަ	ބަނޑޭރި ހަސަން މަނިކުފާނު (18ވަނަ ގަރުން)	އިބްރާހީމް (2000).
ދިޔާގެ ރައިވަރު	ރައިވަރު ފޮތެއް- ދެ ދިޔައްގާ ގޮތް ހިޔާލު ވާހަކައެއް	ބަނޑޭރި ހަސަން މަނިކުފާނު، (18ވަނަ ގަރުން)	ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު (1993).

ތާވަލު 2.2 ގައިވާ ފޮތްތަކަކީ ދިވެހިބަހުގެ އަދަބީ ޒަމާން ލިބިފައި ހުރި އަގުބޮޑު ތަރިކައެއްކަމެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފޮތްތައް ކިތާބުކުރުން ފުރުޞަތުގައި ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ދުވަސްވަރު ދިޔައީ އަދިވެސް ކުރިއަށް ގޮސްފައެވެ. މިގޮތުން ސަފަރުއްދީން ތަރުޖަމާކުރުއްވި، ކަލީމު ނަސްރާގެ ސިރާޖެ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ މުއްސަނދިކަމާއި ދިވެހިބަސް ތަރުޖަމާކުރުމުގެ މޮޅުކަން ފެށި ފެނިފައި ފާހަގަކުރައްވަމުން ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން (1993)

---

[9] 'ކިތާބުކުރުން' މި ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައިގެ ލަފުޒެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް 'ކިތާބު' މި ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައިގައި ހިމެނިގެން ހިމަނައިގެން ވެއެވެ. މިގޮތުގެ މާނަޔަކަށް ބުނެވޭ 'ލިޔުން ފޮނުވުން' އަދި 'ކިތާބުކުރުން' މާނަކުރަނީ މި ދިރާސާގައި ވަކި ކަމެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅާ، ލިޔުން ލިޔުމަށް ބޭނުންކުރާ ދުވަސްވަރުގެ ތަރުތީބު ލިޔުމުގެ އުސޫލެވެ. އެއީ ބާވަތްތަކުގައި ފޮތް ފަދަ، އެއީ ބާވަތްތަކުގައި ދިޔަ، ފޮނުވަ ބޭނުންކުރެވުނެވެ.

ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. ވަކިވަކި ފަރުދުން ކުރި މަސައްކަތުން ދިވެހިބަހުގެ މިފަދަ އެތައް އުފެއްދުމެއް ފެންނަން އެބަހުއްޓެވެ. އާދިލްގެ (2021) ލިޔުމުން މި ކަމަށް އިޝާރާތް ބާރެއް ލިބެއެވެ. އޭނާ ލިޔުއްވައިގައި ވާ ގޮތުގައި "އަޅުގަނޑުމެން ގަބޫލުކުރަން ޖެހޭ ހަގީގަތަކީ ދިވެހިބަހަށް މިއަދާހަމައަށް ލިބިފައި ވާ އެންމެ ބޮޑު ޚިދުމަތްތަކަކީ ވަކިވަކި ފަރުދުން އަމިއްލަގޮތުން ކޮށްފައި ވާ ފަރުދީ މަސައްކަތްތަކެވެ" (އާދިލް، 2021).

2.4.2. ކޮމިޓީތައް އުފެދި، ގުޅިގެން މަސައްކަތް ކުރި ދުވަސްވަރު (1919-1954މ)

ދިވެހިބަހަށް ޚިދުމަތްކުރުމަށް ޓަކައި ގިނަ ބަޔަކު ގުޅިގެން މަސައްކަތްކުރުން ފެށިފައި ވަނީ 20ވަނަ ގަރުނުގެ ފުރަތަމަ ދަޝަކުގެ ތެރޭގައެވެ. އޭރު އުފެދުން ވަޒަނުކޮމިޓީއާ މިއަދު މި އޮތް ލިޔުންތެރިކަމާއި ޝިޢުރުވެރިކަމާއި އަދަބިއްޔާތުގެ ފެށުނެވެ. (އިބްރާހީމް، 2000). އެ ދުވަސްވަރަށް ދިވެހިބަހުގެ ލިޔުންތެރިކަމުގެ ފެންވަރު ދަށްކޮށް ނުވަތަ ދިވެހިބަހުގެ މިޒާޖަށް ވެސް ކިޔައެވެ. މިއީ މުޙައްމަދު އަމީން އިސްވެރިންނަވައިގެން ދިވެހި އަދަބަށް ޚިދުމަތްތެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރެވެ. އަލްއަމީރު މުޙައްމަދު އަމީން އާއި އެ ދުވަސްވަރު ދިވެހިބަހަށް ޚިދުމަތްކުރެއްވި ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝިހާބު، އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޖަމީލް ދީދީ، އަލްއުސްތާޛު އަޙްމަދު ކަމީލް ދީދީ، ފަސީހުއްލިސާނު ހުސައިން ޞަލާޙުއްދީން، އަލްއުސްތާޛު ބޮޑުފެނުވަލުގޭ ސީދީ ފަދަ ބޭފުޅުން އިލްމުވެރިން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1989). އެ ދުވަސްވަރު މުޙައްމަދު އަމީން ހުންނެވީ ދައުލަތުގެ ނުފޫޒުގަދަ މަގާމުތަކުގައެވެ[10]. އެ ދުވަސްވަރަކީ ދިވެހިބަހުގެ ހަރަކާތްތަކަށް ފުރުޞަތު ފުރިހަމަ ދުވަސްވަރެކެވެ. އެގޮތުން، ދިވެހި އަދަބީ ޚިދުމަތްކުރާ ކޮމިޓީތައް އުފެދި، ދިވެހިބަހުގެ އިލްމުވެރިން އުފެދުނެވެ (އިބްރާހީމް، 2000).

ކޮމިޓީތައް އުފެއްދުމާއި، ގުޅިގެން މަސައްކަތް ކުރެވުނު ދުވަސްވަރަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހަވާސްބަޔާނުތަކުގެ މަސައްކަތްތަކެއް ހަރުދަނާ އެކު ކުރިއަށް ދިޔަ ދުވަސްވަރެއްކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން މިފަދަ އެއް މިސާލަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެންމެފުރަތަމަ ނެރުނު މަޖައްލާ 'އަލް އިސްލާހު' 1943 ގައި ވުޖޫދުވުމެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1991). ހަމަ މިއާ އެކު، ރާއްޖޭގައި ނެރުނު ފުރަތަމަ ނޫސް 'ސަރުކާރުގެ ހަބަރު' ނެރުނު ފެށުނެވެ (އިބްރާހީމް، 2000). ސަރުކާރުގެ ހަބަރު ލިޔުން ފެށީ 1939ގައި ދުނިޔޭގައި ފެށުނު ދެވަނަ ބޮޑު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަސްވަރު، ހަނގުރާމައިގެ ހަބަރުތައް ދުނިޔޭގައި އެ ދުވަސްވަރު ހިނގާ ކަންކަން ރައްޔިތުންނަށް އަންގައިދިނުމަށްޓަކައި ލިޔެން ފެށި ނޫހުގެ ގޮތުގައެވެ. މި ނޫސް ލިޔެން ފެށީ 1943 ގައެވެ. މިއީ ސައިޒުގެ ގޮތުން ބޮޑު ނޫހެކެވެ. މި ނޫހަކީ

---

[10] 1950ގައި މުޙައްމަދު އަމީން ހުންނެވީ ދިވެހިދައުލަތުގެ ހިންގުމުގެ ހާއިރު ކުރިމަތިލެއްވުމުގައެވެ (ޝާކިރު، 2004).

ކޮންމެ ހަނދުމަހެއްގެ ފުރަތަމަ ދުވަހު ނެރެވުނު އަދި ނޫސްކަމަށް (އިބްރާހީމް، 2000). ހަމަ މިއާ އެކު، ސަރުކާރު ކުލަބުހާނާ ވެސް 1945 ގައި ފެށުނުއްވީއެވެ.

ހަމަ މިއާ އެކު، ބަސްކޮޅުތަކުގެ އުފެދި ބަޔާ ތަރައްޤީ އުނގަވައިދުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ދާއިރާ ފުޅާވެއްޖެއެވެ. މިގޮތުން ހ އިން ފެށިގެން ވ އާ ހަމައަށް ހުރި އަކުރުތަކުން ފެށޭ ލަފުޒުތަކުގެ ދިވެހި ބަސްފޮތްތަކުގެ (ކޮންމެ އަކުރަކަށް ފޮތެއް) މަސައްކަތްތަކެއް ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް މި ފޮތްތައް ޗާޕުކުރެވުނީ 1950 ގައެވެ. މި މަސައްކަތަކީ، ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތަކުގެ މަސައްކަތްތައް ކުރިއަށްދަވާ ލަފުޒުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ތަރުތީބުން މަސައްކަތްކުރުމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. މި ލަފުޒުތަކަކީ އެއްފަހަރު ބަހަށް ދުވަސްވަނީ، 1779ވަނަ އަހަރު އެއްކުރެވުނު ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް ވެސް ހިމަނައިގެން ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކެވެ (އިބްރާހީމް، 2000). ނަމަވެސް 1954 ވަނައަހަރު މުޙައްމަދު އަމީން އަލްއާރުލަވަމަށް[11] ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކަށް އެތައް ގޮތަކުން ލިބުނު ހިތްވަރުކަމެވެ.

މުޙައްމަދު އަމީން އަލްއާރުލަވަމަށް ގެދޮރުން ކުރިޔަތަކުން ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކަށް ބަދަލުތައް އައެވެ. މިގޮތުން ބަހަށް ކުރެވުނު ކަމެއް ކުރެވިގައި ވަނީ އާރުގެ ވުޒާރާތު މަޢާރިފުއާއި (ތަޢުލީމީ ވުޒާރާ) ގުޅުމުގެ އިސްވެރިންގެ ބެލުމުގެ ދަރުންކަމުގައި ދިރުނުވުމުގެ ފުރުސަތު އެބައޮތެވެ. އެހެން ދިވެހިބަހުގެ ތަރުޖަމާ ވަރަށް ގިނަ އަރަބި ލަފުޒުތައް ހުރިހާ އެކު، އެ ލަފުޒުތަކުގައި ހިމެނޭ އަރަބި އަށްޓަކައި ތަރައިން ލިޔުމަށް ތަރައިގެ ބަޔާއި އަތުރުގައި ތިޔާގަހައިގެން އަހަރު ތަރައަށްކުރެވުނުއެވެ. އަރަބިއަށްކުރެވުނު އުފެދިއެވެ. އެއީ 15 ޖަނަވަރީ 1957އެވެ. މި ކަން ކުރެވުނީ ފުޅާގޮތުން މަޢާރިފުއިނގެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚާ ބެހޭ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008).

1958 އިން ފެށިގެން 1968އަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބޮޑުވަޒީރުއެއްގެ ގޮތުގައި ހުންނެވީ އިބްރާހީމް ނާޞިރުއެވެ (ނާޞިރު، 2004). ސަރުކާރުގެ ލިޔުންތައް ތާނައިން ލިޔުމަށް ކަނޑައެޅުމަށް، ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިހުން ފާސްކުރެއްވި ޤާނޫނު، *1968ގައި ރައީސް ނާޞިރު އެންގެވިއެވެ (ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިޢުލާނު، 1968)*. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރާނީ ޖާނީ ދިވެހިބަސްކަމަށް ބުނެކަނޑައެޅުނު ވިދާޅުވެ، ޤާނޫނާއި ފާސްކުރެވުނީވެ (ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ އޮފީސް، 1979).

---

[11] މުޙައްމަދު އަމީން ރައީސަކަން ލިބުނީ 1 ޖަނަވަރީ 1953 ގައެވެ. ވިރާސަން ކުރައްވާފައި އެންމެ 7މަހާއި 26 ދުވަސްވަނީ، ވިރާސަތަން އިނގިރޭސި ގޮޅިން ވިދާޅުވުމުން ދުރުކުރެވުނީވެ. އަމީރާކީ 1954 ވަނައަހަރުގައެވެ (ޖަމީލް، 2012).

1960ވަނަ އަހަރަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތާރީހުގައި ދިވެހިބަހަށް ބޮޑު ބަދަލެއް ގެނުވި އަހަރެއްކަމުގައި ދެކެނެވިދާނެއެވެ. އެއީ ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމީ ނިޒާމު އިނގިރޭސިބަހަށް ބަދަލުކުރުވި އަހަރެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ތެރެއަށް އިނގިރޭސިބަހުގެ އަސަރުތަކެއް ވަދެ، އިތުރުވާން ފެށުނުކަމަށް (ފުރިޔާޒް، 2002). ހަމަ މިދުވަސްވަރު ދިވެހިރާއްޖޭގައި މުސްލިމުން ވިލާތީ ނަމުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ނަމެއް ނަންނަން ފެށުނެވެ. މި ނަމަކީ ސީދާ ޢަރަބި ނާސިރުގެ ބައެއްފުދުގެ ދަރިން ނަމުދު ނޫނާލާވެ (ލަތީފް، 1995).

ބަހަކީ ސަގާފަތުގެ މުހިންމު ބައެއް ކަމަށާ އިރު (ސައީދު، 1978) ސަގާފަތުގެ މައްޗަށް ނުފޫޒު ފޯރުވުމުގައި ހުރިހާގެ ޤައުމުތަކުން އެހެން ޤައުމުތަކުގެ ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް ފަހި ބާރުފޯރުވަމުންނެވެ. މިގޮތުން ބަލާނަމަ ދުނިޔެ އެއް ސަގާފަތަކަށް ހެދުމަށް ހަޔާތުން ހަރަކާތްތެރިވާ ޖަމާޢަތްތަކުގެ އަސަރުތަކެވެ. ސަގާފީ އިސްތިޢުމާރުގެ ތެރެއިން ދުނިޔެ އިސްތިޢުމާރުކުރުމަށް ވެސް ފަހަރު މީޑިއާއި، ބަޔާއި، ވިލާތީ ވިޔަފާރި، ދުނިޔޭގެ ފަރާތްތަކުން ކުރެވޭ ސަގާފަތްތަކުން، ހާއްސަކޮށް ކުރީގެ އިސްތިޢުމާރީ ޤައުމުތަކުން އެހެން ސަގާފަތްތަކަށް ފެތުރިގެއްޖެ (ޖޯންސަން، 2007).

ދިރާސާތަކުގެ އެކި ބަސްތަކުގެ މައްޗަށް، ހާއްސަކޮށް ދިރާސާކުރި ބަސްތަކުގެ މައްޗަށް ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަސްތަކުގެ ނުފޫޒު ފޯރުވައިފައި ވާކަން މިއީ ފުރިހަމަ އެއް ހަގީގަތެކެވެ (*ފިލިޕްސަން، 1992*). ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަސްތަކުގެ ނުފޫޒުގެ ފާހަގަ ބާރުތަކުގެ ކުރިން ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަހަކީ ކޮބައިތޯ ބެލުމުން އެބަ ފެނެއެވެ. ބަހުގެ ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަހަކަށް ވާ ސަގާފީ ބަދަލުތަކެއް އިތުރުވެދިން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ކަޗްރޫ (1986) ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގައި ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަހަކީ އެ ބަހުގެ އަހުލުވެރިން ފިޔަވައި އެހެން ބަސްބަހުން ވާހަކަދައްކާ ގިނަ ބަޔަކު އެ ބަސް ބޭނުންކުރާ ބަހެކެވެ. އޭގާ ޕީޓަރސް ގޮތުގައި މި އުސޫލުން ފިޔަވައިނަމާ އިރު، އެންމެ ފިޔަވައިސެ މި ސަބަބުން ހަމަވަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. ކުރިސްޓަލް (2003) ދެކޭގޮތުގައިވާނަމަ ގޮތުގައި، ދުނިޔޭގައި އެންމެ ބޭނުންކުރާ ބައިނަލްއަގްވާމީ ބަހަކީ ދަރަޖަ ލިބިފައި، އެ ބަހަކީ ދުނިޔޭގައި ހާއްސަ ދައުރެއް އަދާކުރާ ބަހަކަށް ވެފައިވެއެވެ. މި ހާއްސަ ދައުރަކީ، އެ ބަސް ރަސްމީ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވުން ކަމަށް ވެއެވެ. ނަމަވެސް އެ ބަހަކީ ތައުލީމީ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން ބޭރު ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އުނގަންނައިދޭ ޖާގަ ބަހަކަށް ހެދުމަކީވެސް ވާނެއެވެ. ކަންމިހެނަސް ރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހަކީ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ ބަހެކެވެ.

އިނގިރޭސިބަހަކީ ދިވެހި ތައުލީމުގައި ވަރަށް ގަދަރުހުރި ބަހެއްކަމުގައި ދެކެނެވިދާނެއެވެ. ރާއްޖޭގެ ބޭފުޅުންނާ ގެ ޖުމްލަ ދިރާސާކޮށްފައިވާ ލަތީފް (1995) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި މާލޭގެ ބޭފުޅުންގެ ދެމެދުގައި އިނގިރޭސިބަހަކީ ވަރަށް މަޤުބޫލު، އެ ބޭފުޅުން ވަރަށް އިސްކަންދޭ ބަހެކެވެ. ރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ޓަކައި ފުރާ ތަރުޖަމާއި

ސާނަވީ ތަޢުލީމު އުފެއްދީ ރާއްޖޭގެ ބޭފުޅުންގެ ދަރިންނަށް އިނގިރޭސި ތަޢުލީމުދިނުމަށެވެ (ލަތީފް، 1995). މީގެ އިތުރުން ކާމިލުދީދީ (1932) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އޭރުގެ އިސްބޭބުންނާއި އެ ބޭފުޅުންގެ ދަރިންނަށް އިނގިރޭސިބަހުން ތަޢުލީމު ހާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި އިސްކަންދީފައި ވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން 1977އާއި 1978ވަނަ އަހަރަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ލިޔުމަށް ބޭނުންކުރާ އަކުރުން އިންގިލާބީ ބަދަލުތައް ގެނުވި އަހަރުތަކެކެވެ. 26 ޖޫން 1977 ގައި އެންގެވުމުގެ ކުރިން، ޕްރެސިޑެންޓުން ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު [illegible] 23 ޖޫން 1977 ގައެވެ (ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ ނާޞިރު، 1979). ތާވަލު 2.3ގައި އެ ވަނީ 1977އާއި 1978އާ ދެމެދުގެ މުއްދަތުގައި [illegible]

1978، ޖަނަވަރީ 1އިން ފެށިގެން [illegible] 22 ޑިސެމްބަރު 1977ގައި [illegible] (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2021). [illegible] 1978، ޖަނަވަރީ 1އިން ފެށިގެން [illegible] 12 [illegible] 1978 [illegible] 11ގައި [illegible] 1978 [illegible] (ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ ނާޞިރު، 2008).

ތާވަލު 2.3. [illegible] ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ ނާޞިރު (1979)

[illegible]	ތާރީޚުތައް
[illegible]	26 މޭ 1977
[illegible]	2 ޖުލައި 1977
[illegible]	7 ޖުލައި 1977
[illegible]	17 ޖުލައި 1977
[illegible]	3 ސެޕްޓެމްބަރު 1977
[illegible]	29 ނޮވެމްބަރު 1977
1 ޖަނަވަރީ 1978އިން [illegible]	22 ޑިސެމްބަރު 1977
[illegible]	25 ޖަނަވަރީ 1978
[illegible]	7 މާރިޗު 1978
[illegible]	23 ނޮވެމްބަރު 1978
[illegible]	13 ޑިސެމްބަރު 1977

2.4.3. މަޖިލިސް އަދި މަރުކަޒު އުފެދި ދިވެހިބަހަށް މަސައްކަތްކުރި ދުވަސްވަރު

ދިވެހިބަހާއި އަދަބިއްޔާތު ދިރުވައި އާލާކުރުމަށް 28 ޖަނަވަރީ 1979ގައި ދިވެހިބަހާއި އަދަބަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަޖިލިހެއް ސަރުކާރުން އުފައްދަވައިފި. އަދި އޭގެ މަހެއްހައި ދުވަސް ފަހުން، 22 ފެބުރުއަރީ 1979ގައި، ދިވެހިތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ މަޖިލިހެއް ސަރުކާރުން އުފައްދަވައި، މި މަޖިލީހުގެ މަސައްކަތް ވަކިވަކިން ކުރަމުން ދަނިކޮށް މި މަޖިލިސް އެއްކުރައްވައި 10 ނޮވެންބަރު 1982ގައި 'ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު' އުފައްދަވައިފި. ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކަށް ގެނެވުނު ބަދަލާ އެކު، 11 ނޮވެންބަރު 1993ގައި އެ މަރުކަޒުގެ ނަން މަޖިލީހުގެ ނަމަށް ބަދަލުކުރައްވައި އަނެއްކާ، 11 ނޮވެންބަރު 1997ގައި މަރުކަޒުގެ ނަމަށް ބަދަލުކުރައްވައިފި (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008).

1 އޮގަސްޓު 1980ގައި ދިވެހިނާދީ އުފެދުނެވެ. މިއީ ދިވެހި ތާރީޚާއި ސަގާފަތަށް ޚިދުމަތްކުރާ މަޖިލީހާއި ދިވެހިބަހާއި އަދަބަށް ޚިދުމަތްކުރާ މަޖިލީހާ ދެ މަޖިލިސް އެކުވެގެން އުފެދިގެން ވާ ޖަމްޢިއްޔާއެވެ (ދިވެހިނާދީ، 2003). ދިވެހިނާދީގެ މަގުސަދަކީ ދިވެހި ތާރީޚާއި ސަގާފަތާއި އަދަބަށް ޚިދުމަތްކުރުމާއި އެ ކަންކަމަށް ދިވެހިން ޝައުގުވެރިކޮށް [illegible] އަންގައިދިނުމާއި ފެތުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމެވެ. އަދި މި ކަންކަން ކުރުމުގައި މުޖުތަމަޢުގެ ވީހާ ގިނަ ބަޔަކު ބައިވެރިކުރުމާއި މުޖުތަމަޢުގެ އެހީތެރިކަން ހޯދުމެވެ. ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު އުފެއްދުމާ ގުޅިގެން ދިވެހި ނާދީއަކީ އެ މަރުކަޒުގެ ދަރުސް ހިންގާ ތަނަކަށް ބަދަލުވިއެވެ (ދިވެހިނާދީ، 1993). 2002 ވަނަ އަހަރާ ހަމައަށް ދިވެހިނާދީ ދެމިއޮތެވެ. ދިވެހިނާދީގެ މެންބަރުން [illegible] އެކި [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުސްކުރުން ކުރިއަށްގެންދިޔައެވެ (ދިވެހިނާދީ، 1995؛ 2002).

ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް އެކި ދުވަސްވަރު ކުރެވޭ އެންމެ މުހިންމު މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި އެ ފަހަރެއްގެ ހާލަތަށް ބަލައިގެން ކުރިއަށް ގެންދާ ހަރަކާތްތަކާއި އަދަބީ ތަފާތު މުބާރާތްތައް ބޭއްވުންކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. ތާރީޚަށް ނަޒަރުކުރާއިރު، އަދަބީ މުބާރާތްތަކުން (ބަހުސްކުރުން، މަޒުމޫނު ލިޔުން ވާހަކަ ލިޔުން ފަދަ މުބާރާތްތަކުން) ނިކުންނަ ނަތީޖާ [illegible] [illegible] ދެންނެވިދާނެއެވެ. މި މުބާރާތްތަކުގެ ސަބަބުން، މޮޅު ވާހަކަދައްކަންތެރިންނާއި ލިޔުންތެރިން އުފެއްދުނެވެ. [illegible] [illegible] ދިވެހިނާދީގެ [illegible] [illegible] ކަހަލަ އަދަބީ މުބާރާތްތަކުގެ ސަބަބުން [illegible] [illegible] އެ [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ކުރިއަރައި ދިޔައެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2002).

2.4.3.1. ޤައުމީ މަރުކަޒުން ކުރެއްވި މުހިންމު ކަންކަން

ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާއި ދިވެހިބަހުގައި ގެންގުޅޭ ހަމަތައް އެކި ފަރާތްފަރާތަށް އޮޅުންފިލުވައިދިނުމަށް ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން އަމަލުކުރަންވީ ގޮތް ބެލުމަށް ޖަހައި (ދެނެގަތުމަށް ޖަހައި) 1989ވަނަ އަހަރުގެ ޖޫން 11 އިން 14 އަށް ސެމިނާރެއް ބޭއްވިއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1989). މި ބައްދަލުވުމުގައި އެކި ދާއިރާތަކުގައި މަސައްކަތްކުރައްވާ ދިވެހިބަހުގެ މަސްއޫލުވެރިން ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުންނާއި ނިސާބު ލިޔުމުގެ މަސައްކަތްކުރާ ބޭފުޅުންނާއި ނޫސްވެރިންނާއި ރޭޑިއޯއާއި ޓީވީގެ ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި މަސައްކަތްކުރާ ބޭފުޅުންނާއި ދިވެހިބަހުގެ ހުނަރުގައި މަދަރުސާގެ ޖަމްޢިއްޔާތަކުން ވާ 103 މަންދޫބުން ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1989).

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން ތަފާތު ކުދި ކްލާސްތައް ހިންގައިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރު މުވައްޒަފުންނަށް ދިވެހިބަސް ހުނަރު ބޮޑުކުރުމުގެ ކޯސްތަކާއި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭ ކްލާސްތަކާއި ވަޒީފާއަށް ތަމްރީނުކުރާ ކްލާސްތައް އިސްކޫލުތަކުގެ ކްލާސްތައް ދިވެހިބަހުން މުދައްރިސުންނަށް ކްލާސްތައް ކުދިކުދި ކްލާސްތައް ހިންގާ ކްލާސްތަކާއި ކުޑަކުދިންނަށް ކްލާސްތައް އެ މަރުކަޒުން ހިންގައެވެ.

2000ވަނަ އަހަރު ޤައުމީ މަރުކަޒުން ބޭއްވި ޑިކްޝަނަރީގެ ބައްދަލުވުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ އެކި މައްސަލަތަކާއި ކުރަން ހުރި ކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އެކި ފަރާތްތަކުގެ ޚިޔާލު ހޯދުމާއި ދާއިރާތަކުގެ އިޞްލާޙުތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ބޭއްވުނު ބައްދަލުވުންތަކެވެ. މި ބައްދަލުވުމުގައި އިތުރު ފަށް ކުރިއަށް ހުށަހެޅުނެވެ. ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގައި މުހިންމު ދައުރެއް ކަމުގެ މި ކުރިއަށް ހުށަހެޅުނު އަނގަބަހުން ޝާއިރުންގެ ބައިވެރިވުމާއި ދިއުމުން. މިގޮތުން މި ކުރިއަށް ހުށަހެޅުމަށް ވާ މައިގަނޑު ސުރުޚީތަކަކީ ޑިކްޝަނަރީކަން ކުރިއަށްދެއްކުން އަދި ގޮތް، ބަސް، މައުލޫމާތު ޖާގަދޭއިރު ހުރި ގޮތްތައް، ޑިކްޝަނަރީކާއި ފުރިހަ ކުރިއަށް ހިފާކަން، ފުރިހަ ގޮތް ޖަހާ ކުރިއަށްދިޔުމުގައި ޑިކްޝަނަރީގެ ޖާގަ، އަދި ނޫސްވެރިކަމުގެ ޑިކްޝަނަރީކާއި ތަރުޖަމާކުރުން މިއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2000). މި ކުރިއަށް ހުށަހެޅުމަށް ވާ ދާއިރާތަކަކީ، މީގެ ބޭނުން ހިފައިދޭ ނަމަ ދިވެހިބަހަށް ނުހަނު ފައިދާކުރާނެ ދާއިރާތަކެވެ. އަދި މި ޖަލްސާގެ ބަޔަކީ އިސްލާމިކްސްޓަޑީޒްގެ އެންމެ ބޮޑު ދައުރެއް އަދާކުރާ ބަޔަކުކަމުގެ ސަބަބުން (ފިދިޔާސަން، 1992) ނަމަވެސް ފުރިހަ ބޮޑުން ޑިކްޝަނަރީކަމުން ހުރި ބޮޑުހޮރޮކްތައް ކުރިއަރުވަން ޖެހޭ މި ކުރިއަށް ހުށަހެޅުންތަކުގައި އަޅާލާފައިވާ ކުރިއަށް، ފުރިހަ ބޮޑުން ބަޔަށް ހުރި ނުހުރެއްކަމުން ދިވެހިބަސް ސަލާމަތްކުރުމުގައި މިސްރާބު ސިފަކުރެވޭ

ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް ފަރުވާކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން އިސްލާމް މި ދީނުގައި ކޮންމެ މައްސަލައަކަށް ޙައްލުދެވިފައި ވާ ކޮންމެ ކަމުދާގޮތަކަށް ވެސް އިރުޝާދު ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ވަރަށް މުހިންމު ކަމުދާރަކަން ވާން ކަމުދާނެއެވެ.

މިގެ އިތުރުން 15 ޖުލައި 2001ގައި ޤައުމީ މަޖިލިސް ގެނެސްގެން މަޖިލީހާ އިސްލާމީ ދިރާސާ ޗާޓަރޑްޖަމްޢިއްޔާ ތަރައްޤީކުރެވެން ރާއްޖޭގެ އިސްލާމިކް ކޮލެޖެއްގެ ދިވެހި މުޤައްރިރުންނަށް ބަލަހައްޓަވާ ބޭއްވުނެވެ. (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2001). މިއީ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ކިޔުމުން ވަރަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ. އެހެން ރަށްރަށުގެ މުދައްރިސުން އުފެއްދުމަކީ އޭގެ ފަހުން އެކަމަށް ކުރިއަށްދާން ފެށިގެން ކަމަކަށް ވާނީއެވެ. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުން ތަމްރީނުކުރުމާއި މިފަދަ ކަން ފުރިހަމަކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ހަރަކާތްތަކާ ގުޅޭ މަސައްކަތްތަށް މަސްއޫލުވެރިން، ދިވެހިބަހަށް ތަރައްޤީއާ ބެހޭ ކަންކަމުގައި އެހީތެރިވެ ހިއްސާކުރާ ކަމުގެ ތަފްސީލު ވެސް ފާހަގަކޮށް މުހިންމު ފުރުސަތުތަކަކަށް ވާން ކަމަށް ބެލެވެއެވެ.

ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް މަސްއޫލިއްޔަތު ގޮތުގައި ހިންގި ކަމަށް ފޮނުވަން އެކި މަސައްކަތަކީ ކުޅަދާނަ ހާޞިލްކުރަން ގޮތް އެކުލަވައިލެވިފައިވާ މަސްއޫލިއްޔަތެވެ. މިއީ 9 ޖޫން 1999ގައި އިޤްތިޞާދީ އިސްލާހު ހުޅުވައިދެއްވުމުން ތަރުބިއްޔަތުގެ މުއައްސަސާއާއި އަދި އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީ ހިންގުމަށް އިތުރު ކުރިއެރުމެއް ގެނެސް، މުޤައްރިރުންގެ ސިފައިގައި ކިޔަވައި ދެވިގެން މަސްއޫލިއްޔަތު (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008). ކިޔަވައިދިން ކިޔުންތެރިންގެ ފޮތްތަކުގެ ތަރުތީބު ފާހަގަ ފޮތްތަކުގެ ސިލަބަސް ޗާޕްކުރުމަށް ފަހު މި މުޤައްރިރުންގެ، ސިލަބަސް ގޮތުގައި ފުރިހަމަކޮށް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ފޮތްތަކުގެ ތަޢާރަފު ހިމެނެއެވެ، ކޮންމެ އަހަރަކު ކިޔަވައިދިނުމުގެ ދަރިވަރު ބައެއް ދިރާސާކުރަން އިމްތިޙާނުގެ ދަރަޖަ ފާސްވާ ދަރިވަރުން ހޯދުމެވެ. މިގޮ ސަނަދުން ކިޔަވައިދިން ހިއްސާ ފޮތްތަކުގެ އިމްތިޙާނު ކަމަށް ބެލެވިކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ދަރަނިވެ ފޮތްތަކާއި ފެންވަރު ވެސް ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ނަތީޖާ މި މަސްއޫލިއްޔަތު ދަރަނި ކޮންމެ އަހަރަކު ފާސްވާ، ތާރީޚުގައި ވަނީ ކޮންމެ އަހަރަކު ހިނގާ ފޮތްތަކުގެ ތަރުތީބު ހިމެނެން މަދު ފޮތެކެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ތާރީޚު، އެކުލެވިގެންވާ މަސައްކަތްތަކީ މިގެ 250އަހަރު އަހަރުތަކުން އެއްސުރުޚީން މުޅައްގައި އިންޑިއާގެ އަހުރެގެން މިހާރުން 1769ގައި ފެށުނު މަސައްކަތެއް (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ދުސްތޫރު، 2011). މިއާ އެކު 1946ގައި މުޅައްގައި އަލިން އެކުލަވައިލެވި ދިވެހިބަހުން ޙުކޫމަތުގެ ކޮމިޓީން، ދިވެހި ބަސްފޮތް އެކުލަވައިލުމަށް ކުރި މަސައްކަތް، 1979 ވަނައަހަރު އުފެދުނު ދިވެހިބަހާއި އަދަބަށް ޙުކޫމަތުގެ މަޖިލީހުން އިތުރަށް ކުރި ބޮޑު މަސައްކަތުގެ

ނަތީޖާއަކީ 2000ވަނަ އަހަރު ބޭއްވުނު ލިޔުންތެރިންގެ މަހާސިންތާގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު ސިޓީއެއް ވުޖޫދުވުމެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2000). މިއާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ އިތުރު ލަފުޒުތަކާއެކު 2006 ވަނައަހަރު ބަސް ފޮތުގެ އާ ސިޓީއެއް ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން ނެރުނެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތަކަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، ސަރުކާރުން، ދިވެހިބަހުން ގަވާއިދު ފޮތެއް އެކުލަވައިލެއްވީ، 1977 ގައި ލެޓިންއަކުރުން ދިވެހިބަސް ލިޔުމަށް ބޭނުންކުރި 'ލެޓިންއަކުރުން ލިޔުއްވާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު' ބަލައިގެންނެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008). ނަމަވެސް އަމިއްލަ ބޭފުޅުން އެ ބޭފުޅުންގެ އިލްމީ ޝައުގާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ދެތިން ފޮތެއް ވަނީ ވުޖޫދުވެފައެވެ. މިގޮތުން އަމިއްލަ ފަރާތަކުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގަވާއިދު ފޮތެއް ލިޔުއްވީ މުޙައްމަދު ޖަމާލުއްދީން (ނާއިބު ތުއްތު) އެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1993). މިއީ ރައިވަރުތަކެއްގެ ސިފައިގައި ލިޔެފައި ވާ ތިން ކުޑަ ފޮތެކެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާ ބެހޭ ގޮތުން އިތުރު ހަތަރު ބޭފުޅެއް ވެސް ވަނީ ގަވާއިދު ފޮތްތަކެއް އެ ބޭފުޅުން އަމިއްލަފުޅުން އެކުލަވައިލައްވާފައެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި މިހާރު މި ބޭނުންކުރާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު 1، 2، 3، 4އަކީ ކުރިން މި ދަރުސްތަކު ލެޓިންއަކުރުން ލިޔުއްވި އެއް ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު، ތާނައަކުރަށް ބަދަލުކޮށްފައި ވާ ފޮތްތަކެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2004). އެއަށް ފަހު އެތައް އަހަރެއް ފާއިތުވެގެންދިޔަ އިރު ވެސް ޒަމާނާ ގުޅޭ ގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް މި ވަނީ އެކުލަވައިނުލެވިފައެވެ.

އިބްރާހީމް (2018) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ، ތާނައަކުރުގެ އަދި ކޮމްޕިއުޓަރު ދެނެގަނެވޭ ގޮތް މިއަދު ފަހިވެފައިވުމަކީ ދިވެހިބަސް މި ޒަމާނުގެ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ގުޅުވައިލަދޭނެ ކަމަކަށް ވާނެއެވެ. ދިވެހިބަހުން ވެބްސައިޓްތައް އިތުރުވެ، ފޯރަމުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުން ލިޔުމުގެ ފުރުޞަތު ހުރުމާއި، ޚާއްޞަކޮށް އިންޓަރނެޓްގައި ނޫނީ ދިވެހި ޔޫނިކޯޑް ނެރުމުން ފުރުޞަތު ދިވެހިބަހަށް ލިބުނު ކަމަށް (ރަޝީދު، 2021). ލިބޭނެ ހުރި ވަސީލަތްތަކާ އެކު، ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުގައި ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރު އެކި މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައިވެއެވެ.

2.4.4. ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުގެ މަސައްކަތް ޓޫލްޒުން/ސޮފްޓްވެއަރ ކުރި ދިރާސާތައް

2009 ވަނަ އަހަރަކީ ސަރުކާރުން ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ކޮމްޕިއުޓަރު ކުރަމުން ދިޔަ އުސޫލަށް ބޮޑު ބަދަލު ގެނައި އަހަރެވެ. މިގޮތުން އެތައް އަހަރުތަކެއްގައި ދިވެހިބަހުގެ ކޮމްޕިއުޓަރު ކުރަމުންދަނީ ދިވެހިބަހާއި

ޓޫރިޒަމް ހިދުމަތްކުރާ ފަރާތުގެ މަޞްލަޙަތު، ސަރުކާރުން އުވައިލައްވައި، އެ ތަނުން ހިންގި ދިވެހިބަހާ ބޭރު ބައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޮލެޖު އޮފް ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަން (މިހާރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ)ގެ ދަށަށް ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހަކަށްއައިސް ޖޭގޭ އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ބައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޮލެޖު އޮފް ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަނަށް ބަދަލުކުރުމާ އެކު ކޮލެޖުގެ އެންމެ އިސްވެރިން އެކަމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ސަމާލުކަން ދެއްވައި ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެއްވިކަމެވެ. މިގޮތުން ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މުހިންމު އެއް މަސައްކަތަކީ، އެކަށް ޖާގަދެނީ ވަރުގަދަ އިތުރުކުރުމުގައި ހުރި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު، ދިވެހިބަހުގެ ވަކި އަކުރުތަކުގެ ރަދީފު ފޮތްތައް، އެއީ ފޮތްތަކާއި އެކުލަވައިލައި، 'ދިވެހި ބަސްފޮތް' (2011) މި ނަމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފެއް ވުޖޫދުވިއެވެ. މިއީ ދިގު ތާރީޚެއްގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފެއް އެއް ފުރަތަމަ ޝާއިޢުކުރެވުނު ތަފުސީލީ ދިވެހި ބަސްފޮތަކަށް (ޙުސައިން، 2011).

ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުން، ކުރިމަގުގެ ޖީލަށް ވާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ އެކި ލިޔުންތައް ޑިޖިޓަލައިޒްކުރުމަށް ވަރަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ. މިގޮތުން ތަރައްޤީކުރުވުން އެއް މަސައްކަތަކީ، 1 އޭޕްރިލް 1979ގައި ވުޖޫދުވި، ދިވެހިބަހާ ބެހޭ އެކި ލިޔުންތައް އެއް މަޢުލޫމާތު ފެންނަ "ފޮތޮފޮތި" މަޖްމޫޢާ ޑިޖިޓަލައިޒްކުރުމުގެ މަސައްކަތްތަކެވެ. ދިރާސާގެ އެކި ކަންކަމުގައި ތިޔަ، ދިވެހިންގެ ފޮތްތަކާއި މަޖައްލާތަކުގައި ހިނގާން ނިޒާމެއް ޖަމްޢުކުރުމަށް 2011 ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން މަސައްކަތްކޮށް ފަށައި ޑިޖިޓަލްކުރުމުގެ މަޝްރޫޢާ ނިންމުމާއެކު (ރިޔާޒް އަދި ނަޝްވާ، 2011). މި އަޖުމަބުރުގެ މަސައްކަތަށްފަހު، 2018 ގައި 'ސަރުނަ' މި ނަމުގައި، ދިވެހި ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން އުފައްދައި އޮންލައިން މަސްސަލައިން ފަތްތަރައިގެ އިތުރުން އެތަކެއް ހާސް ދިވެހި ފޮތާއި މަޖައްލާ އަދި ފޮތޮފޮތި ހިލައި ގެނެސް ހިއްސާކޮށް (އަޙްމަދު، 2018). މިއީ ދިވެހިބަހަށް ލިބުނު ބޮޑު ކުރިއެރުމެކެވެ. ނަމަވެސް، މި ހިނދު، ޕްރޮޖެކްޓްތައް އެއް ނަތީޖާއަކީ ޖާގަހުރު ކޮންމެ މަހަކު ބަދަލެއް ޝާއިޢުކުރެވޭން އައި، ދިވެހިބަހުގެ ރަނގަޅު ލިޔުންތަކާއި ހިމެނޭ، ފޮތޮފޮތި ޝާއިޢުކުރުމަށް މުދަނާގުޅޭ އަމިއްލަގޮތުން މިހާރު ފޮތޮފޮތި ޝާއިޢުކުރުމުގައި ވަސީލަތްތައް ހުރިކަމެވެ.

ކޮވިޑް ވަބާ ކަރަޓީ ފަހުން ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުން ބަދަލުވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން އިސްނަގައިގެން ޓާސްފާ ފައުންޑޭޝަނުގެ ފޯރަމް އެޖެންޑާގެ މަޝްރޫޢެއްގައި 2020ގައި ދިވެހިރާއްޖެ ބައިވެރިވެފައި ވާކަމު ހަރަކާތްތަކުގައި ގަބޫލުކުރެވިއްޖެއެވެ. ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން މި މަޝްރޫޢު ކުރިއަށްގެންދިޔައީ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީއާއި ނޭޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް ޓެކްނޮލޮޖީ އެޑިޔުކޭޝަނާއި (އެން.އައި.އީ.) ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ކޮމިޝަނާ ގުޅިގެންނެވެ. މި ޕްރޮގްރާމަކީ އޭގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހުން ހާއްސަ ފޮތްތަކެއް އިތުރުކުރެވި ކަމަށްވުން (އާޒިމް، 2020). ޝާހިދާ

ފައުންޑޭޝަނުން ކުރިއަށްގެންދިޔަ މި ޕްރޮގްރާމުގެ ދަށުން ކުޑަކުދީން ކިޔާނެ 197އަށް ވުރެ ގިނަ ފޮތް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރެވިފައި ވެއެވެ (އަހުމަދު، 2020).

ދިވެހިބަހަކީ މިއަދުގެ ޓެކްނޮލޮޖީއާ އެއްވަރަށް ކުރިއަރުވަން މަސައްކަތް ކުރަމުންދާ ބަހެކެވެ. މީގެ އެއް ހެއްކަކީ، ކުރީން އިސްތިޢުމާލުކޮށްފައި ވާ، 2011 ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ [illegible] [illegible] މަސައްކަތް ކުރަން ފެށި އިރު، ތާނަ އަކުރުގެ 'އޮޕްޓިކަލް ކެރެކްޓަރ ރެކޮގްނިޝަން'އަށް (އޯ.ސީ.އާރ.އަށް) ފުރިހަމަކޮށްފައި ނުވުމުގެ ސަބަބުން "ޓެކްސްޓް [illegible]"ކުރުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ކަމަށް (ރިޔާޒް އަދި ބައިވެރިން، 2012، ރިޔާޒް އަދި ނަޝްވާ، 2011) [illegible] ވާ ދަރިވަރުން އަރައިގަނެވިފައި ވާ ކަމެވެ. [illegible]، ތާނަ އަކުރަކީ އޮންލައިން މަސައްކަތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ފަދަ 'އޯ.ސީ.އާރ.' އަކުރަކަށް މިހާރު ވެފައި ވެއެވެ (އިބްރާހީމް، 2018). އޮންލައިން [illegible]، ތާނައިން ލިޔެފައި ހުންނަ އެއްޗެހި އަޑުން [illegible]، އަދި އަޑުން [illegible] ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] ވަރަށް ދިވެހިބަސް ޓެކްނޮލޮޖީއާ މިހާރު ރައްޓެހިވެފައި ވާ ކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ (ހަސަން އަދި ބައިވެރިން، 2018).

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީއަކީ [illegible] [illegible] ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގައި [illegible] ގޮތުން [illegible] މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާ މުއައްސަސާއެކެވެ. އެގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008). ޔުނިވަރސިޓީގެ [illegible] [illegible] 3ވަނަ އަމާޒަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] [illegible]. މިގޮތުން މި [illegible] [illegible] [illegible] ޔުނިވަރސިޓީން ދިނަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މިގޮތުން ޔުނިވަރސިޓީގެ [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ޔުނިވަރސިޓީން [illegible] ވެސް [illegible] އެންމެހައި ކަންކަމުގައި ދިވެހިބަސް [illegible]، ކުރިއަރުވައި ދެމެހެއްޓުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަކީ ޔުނިވަރސިޓީގެ އަމާޒެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ، 2013، ސ.12). ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ބައި ހިންގުން ޔުނިވަރސިޓީގެ ދަށުން [illegible] އެކު، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް [illegible] ހާއްސަ [illegible] ގާއިމުކޮށް އެ [illegible] [illegible] [illegible] އެ [illegible] ހިންގުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ، 2011). [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2011 ވަނަ އަހަރު [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ [illegible] [illegible] ޤާނޫނުގެ ދަށުން [illegible] ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ދަށުން ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ބައި [illegible].

2.4.5. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ދިވެހިބަހަށް ހިދުމަތްކުރަމުންދާ ދުވަސްވަރު

ދިވެހި ގައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް އަސާސްތަކުގައި ވާ އަދި އެންމެ އަގުބޮޑު އެއް ތަރިކަތަކުގައި ވާ ދިވެހިބަސް ހިނގުވައިދިނުމާއި ހިމާޔަތްކުރުމާ އެކު، ބަސް ތަރައްޤީކޮށް އަންނަން އޮތް ޖީލުތަކަށް އަމާނަތްތެރިކަމާ އެކު ވާސިލުކޮށްދިނުމުގެ ޒިއްމާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، ފާސްވެއްޖެ. މިއާ އެކު ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ 7ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)ގައި ވާ ގޮތުގެ މަތިން ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ނަމުގައި ސަރުކާރުގެ އިދާރާއެއް 2011 އޮގަސްޓް 8ވަނަ ދުވަހު ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ އުފައްދަވައިފި (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011).

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ 17 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިބަހާއި ތާރީހަށް ހިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގައި ހުރި އެ ތަނުގެ ވަސީލަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބަހާއި އަދަބާ ގުޅޭ ވަސީލަތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ބައެއްގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެހުނެވެ. އޭރު އެ ތަން ހިނގީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ މައިގަނޑު މަސްއޫލިއްޔަތުތައް، ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011ގެ 15ވަނަ މާއްދާގައިވާ ތިރީގައިވާ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2023).

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ މަސްއޫލިއްޔަތު

- ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ތަރައްޤީކުރުމަށް ޓަކައި މަސައްކަތްކުރުން.
- ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިދާރީ ހިންގުމާއި، ވިޔަފާރިއާއި، ތަޢުލީމާއި، އެހެނިހެން އާންމު މުޢާމަލާތްތަކުގައި އެންމެ ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ދަމަހައްޓައި ދިވެހިބަސް ފެތުރުން.
- ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ ހަމަތަކާއި އުސޫލުތައް ކަނޑައަޅައި ބަހުގެ ގަވާއިދު އެކުލަވައިލައި މި ކަންކަން އާންމުކޮށް ފެތުރުން.
- ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާއި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ހަމަތަކާއި އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް ބަސް ބޭނުންކުރަމުން ގެންދޭތޯ ބަލައި، ނުކުރާ ފަރާތްތަކާމެދު ފިޔަވަޅު އެޅުން.
- ދިވެހިންގެ ފޯކްލޯރާއި، އާދަކާދައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންކަމާބެހޭ ހޯދުންތެރިކަން އެ ކަންކަން ދިރުވައި އާލާކުރުން.
- ދިވެހިބަހާއި، ތާރީހާއި، ފޯކްލޯރާއި، ތާރީހާބެހޭ މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުމުގައި އެ މަޢުލޫމާތު ސަލާމަތްކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށްޓަކައި އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުން.

- ރާއްޖޭގައި ޤައުމީ ފެންވަރުގައި ފާހަގަކުރުމަށް ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅާ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހާއި، އަރަބިއްޔާއި، ތާރީޚާއި، ތަރިކައާ ބެހޭ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ދުވަސްތައް ފާހަގަކުރުން.
- ދިވެހިބަސް ފޮތްތައް އުނގެނުމުގައި ޝާމިލުކުރުން ގެންދިއުން.
- ދިވެހިބަހާއި، ތާރީޚާ ބެހޭ މަސްއޫލިއްޔަތު ޕްރޮގްރާމްތައް ރާވައި، ފަރުމާކޮށް، ހިންގުން.
- ދިވެހިބަހާއި، ތާރީޚާބެހޭ އިލްމީ ދިރާސާތަކާއި، އިލްމީ ބަޙުސްތަކާއި، ރާއްޖޭގެ ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ ފަރާތްތަކާ ގުޅިގެން ހިންގުން.
- ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚާބެހޭ ފޮތް، ލިޔުންތަކާއި، މަޢުލޫމާތާއި، ރިސާލާތަކާއި، މަޖައްލާތަކާއި، މިނޫނަސް އެންމެހައި ތަކެތި ޝާއިޢުކުރުމާއި، ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚާ ބެހޭ މަޢުލޫމާތު ޑިޖިޓަލް ތަރުތީބުން، ފޮތަށް މަޢުލޫމާތު ގޮތުގައި ރައްކާތެރިކުރުން.
- ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚާ ބެހޭ ކުދި ރިސާލާތަކާއި ފުރިހަމަ ދިރާސާތައް އަދި އާއި ފޮތްތަކާއި ތަރުޖަމާތަކުގެ މުއައްސަސާތަކުން ހިންގުމާއި ހިންގުން.
- ސެމިނާރުތަކާއި، ވޯކްޝޮޕްތަކާއި، މުސާބަޤާތާއި ބައްދަލުވުންތަކާއި، މުހާސަރާ އަދި އެފަދަ ފަރާތްތަކާ ގުޅިގެން އިންތިޒާމުކޮށް ހިންގުން.
- ދައުލަތުގެ އެހެން ފަރާތްތަކުން އެކިއެކި އެދިގެން ލަފާދިނުމާއި، އެ ފަރާތްތަކުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް ބޭނުންކުރުން.

(ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަރަށް އިސްކޫލްތަކުގެ ޤާނޫނު، 2011 ސ.15).

ފަތުރުވެރިކަމުގެ އަދަދުތަކީ ވަރަށްގިނަ މީހުން ބޭނުންވާ އެއްޗަކަށްވާތީ އެ ވަޒީފާތަކަށް ނުކުތުމުގެ ބަދަލުގައި އެންމެ ފައިދާ ބޮޑު ގޮތަކީ ފަތުރުވެރިކަމުގެ ސިޔާސަތު ނަރުސުންނަކަށްވާތީ މިފަދަ ކަންތައްތަކުގެ ޤަވާޢިދު ބައްޓަންކުރުމަށް 168 ޞަފްޙާގެ ސިލްސިލާގެ ‘ޤަވާއިދު’ ނަމުގައި ކުރުމުގެ މަސައްކަތް 2012 ވަނަ އަހަރު ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ނިންމިއެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ އުފެއްދުމަށްފަހު ލިޔުންތެރިންގެ ދުވަހުގެ މުނާސަބަތުގައި ކުރިން އަހަރަކު ބާއްވަމުން ދިޔަ، ފޮތް މުބާރާތް ފަދަ މުބާރާތްތައް އަލުން ފެށުމުގައި ފެށި ބާއްވަން ނިންމަވައި، "ލިޔުންތެރިޔާގެ ފޮތް މުބާރާތް"ގެ ނަމުގައި މިފަދަ ފުރަތަމަ ފޮތްމުބާރާތް ކުދިކުދި ފުރުސަތުގައި ބާއްވާފައެވެ. މި މުބާރާތް ބާއްވާފައި 2012 އޮކްޓޫބަރު 3 އިން 6 އަށް (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، 2013).

ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ އުފެދުނު އިރު، ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ހިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މުއައްސަސާއަކަށް ކުރަމުން ދިޔަ ގިނަ ކަންތައްތަކެއް އެ އެކެޑަމީން ފެށި ކުރަމުން ގެންދެއެވެ. މިގޮތުން ބަސްފޮތުގެ މަސައްކަތާއި، އަދި ގަވާއިދު ނޯޓިސްއެއް އެކުލަވައިލުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު އެކުލަވާލެއްވުމުގެ މަސައްކަތް ފުރިހަމަކުރެއްވުން (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، 2013). މި ގަވާއިދު

ކޮމިޓީން ނަމުގެ ބައި ނިންމުމައި ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ ސަމާލުކަމުގައި ޝާއިޢުކުރެވުނެވެ. އަދި އެކެޑެމީން ކުރާ އިލްމީ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި މުބާރާތްތަކާއި ދިވެހިބަސް ދަސްކޮށްދިނުން ކުދި ކުލާސްތަކާއި ދިރާސީ ޕްރޮގްރާމްތައް ހިމެނެއެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކިދައުރުގެ ބަސްކޮޅުތަކުގައި ތަފާތު އުފެދިފައިވާ ގޮތް ދިރާސާކޮށް ޝާއިޢުކުރުމެވެ. އެ ފޮތް ހުރިގޮތުގެ އުސޫލު، ޖަދުވަލު 2 ގައި ހިމަނާފައި ވަނީއެވެ.

2.5. ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތުތައް

ދިވެހިބަހުގެ އެކި ދުވަސްވަރު ބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކެއް ހެދިފައި ވާ ކަމަށް ތާރީޚުން ފެންނަން އެބަހުއްޓެވެ. މިގޮތުން ތާރީޚުން ފެންނަ އެންމެ ބޮޑު އެއް ސިޔާސަތަކީ 1932 ގައި ވުޖޫދުވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރަތަމަ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ދިވެހީންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައި އޮތުމެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީ، 1932، މާއްދާ 2). އޭގެފަހުން، 1972 ގައި އިސްލާހުކުރެވުނު ޤާނޫނުއަސާސީ ފިޔަވައި، އިސްލާހުކުރެވުނު އެހެން 6 ޤާނޫނުއަސާސީގައި ވެސް މި މާއްދާ ބަޔާންކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން އެންމެ ފަހުން އިސްލާހުކުރެވުނު ޤާނޫނުއަސާސީގެ 11ވަނަ މާއްދާގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައި ވެއެވެ (ޤާނޫނުއަސާސީ، 2008). މީގެއިތުރުން ރައީސް އިބްރާހީމް ނާޞިރުގެ ވެރިކަމުގައި، 1968ގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރާނެ ތާނަ ދިވެހިބަސްކަމުން ހަމަޖެއްސެވިއެވެ (ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިދާރާ، 1968).

ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން މިހާރު ބޭނުންކުރަނީ 2011ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ފާސްވެފައި ވާ ސިޔާސަތު ކަމަށްވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011އެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011). "މި ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަގްސަދަކީ، ދިވެހި ގައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް އަސާސެއްކަމުގައި ވާ، އަދި އެންމެ އަގުބޮޑު އެއް ތަރިކައެއްކަމުގައި ވާ ދިވެހިބަސް ހިނގުވައިދީ ހިމާޔަތްކުރުމާ އެކު، ބަސް ތަރައްޤީކޮށް ކުރިއެރުވުމާއި، އަންނަން އޮތް ޖީލުތަކަށް އަމާނާތެއްގެ ގޮތުގައި ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ" (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011، ސ. 3). ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވަނީ ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި އެކުލެވިގެން ވާ މައިގަނޑު ބައެއް މާއްދާތަކެވެ.

2.5.1. ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) ވުޖޫދުވެ، އެ ޤާނޫނުގައި ބުނާ އެކި މާއްދާތައް ތަފުސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 43/2016) ކަނޑައަޅުއްވާ (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2024). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނަކީ 22 މާއްދާއެއްގެ މައްޗަށް އެކުލެވިގެން ވާ ޤާނޫނެކެވެ. އަދި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގަވާއިދަކީ 18 މާއްދާގެ މައްޗަށް އެކުލެވިގެންވާ ގަވާއިދެކެވެ. މި ގަވާއިދުގައި ވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ 18 މާއްދާއެއްގެ ތަފުސީލެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި މި ބަޔާންކުރަނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ މުހިންމު ބައެއް މާއްދާތަކެވެ.

2 ވަނަ މާއްދާ- މަޤްޞަދު

(ހ) މި ޤާނޫނުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދަކީ، ދިވެހި ޤައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް އަސާސެއްކަމުގައިވާ، އަދި އެންމެ އަގުބޮޑު އެއް ތަރިކަކަމުގައި ވާ ދިވެހިބަސް ހިނގުވުމާއި ހިމާޔަތްކުރުމާ އެކު، ތަރައްޤީކުރުން ކުރިއަރުވައި، އަންނަން އޮތް ޖީލުތަކަށް އަމާނާތްތެރިކަމާ އެކު ވާސިލްކޮށްދިނުމެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011، ސ.3).

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ މައިގަނޑު މަޤްޞަދުގެ ތަފްސީލު ތިރީގައި މި ވަނީއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެއްބައިވަންތަކަމުގެ އެއް އަސާސަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ވާތީއާއި، ދިވެހިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަސްމީ ބަސް، ދިވެހި މުއާމަލާތްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން އިސްކުރުން.

ދިވެހިބަސް ތަރައްޤީކޮށް ކުރިއެރުވުމާއި، ބަސް ހިނގުވުމުގައި ދިމާވާ ކަންތައްތަކުން، ބަސް ހިމާޔަތްކުރުން.

ދިވެހިބަހަށް، އާންމު މުއާމަލާތްތަކުގައި ބޭނުންކުރާ، ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ދިރުވައިލުން.

ދިވެހިބަހަށް ދިވެހިން ދޭ ސަމާލުކަން އިތުރުކުރުމުގައި، ދިވެހިބަސް ތަރައްޤީކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހަރަކާތްތަކާއި ރާވައި، ކުރިއަރުވައި، ތަންފީޛުކުރުން، މުރާޖަޢާކުރުން ފަދަ ޤައުމީ އިދާރާއެއް އުފެއްދުމާއި އޭގެ މަޤްޞަދުތައް ކަނޑައެޅުން.

4 ވަނަ މާއްދާ -ރަސްމީ ލިޔެކިޔުންތައް

(ހ) ދައުލަތުގެ އެންމެހައި މުއައްސަސާތަކާއި، ކޯޕަރޭޝަންތަކާއި، އިދާރާތަކުން ދިވެހިންނަށް އަމާޒުކޮށްގެން ލިޔާ އެންމެހައި ލިޔުންތަކުގެ ތެރެއިން، މި ޤާނޫނުގެ ޖަދުވަލު 1 ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ލިޔުންތަކާއި މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހަދާ ގަވާއިދުގައި އިސްތިސްނާކޮށްފައި ވާ ލިޔުންތައް ފިޔަވައި، އެހެން ލިޔުންތައް ލިޔަންވާނީ ދިވެހިބަހުން ތައްޔާރުކުރަންވާނެއެވެ.

(ށ) ބައިނަލްއަގުވާމީ އެކިއެކި އެއްބަސްވުންތަކުގައި ދިވެހިބަސް ނޫން ބަހަކުން ލިޔެފައިވާނަމަ ތަރުޖަމާކުރުން، މި ޤާނޫނު ފަށަމުން ނަފާދުވާނެއެވެ.

(ނ) ރައްޔިތުން ބޭރުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ އިޝްތިހާރުތަކާއި، ޖަމާޢަތްތަކުގައި ރައްޔިތުން ފުރިހަމަ ދިވެހިބަހުން އިސްތިހާރުން ދިވެހިބަހުން ނޫން ބަހަކުން ދީ ލިޔެކިޔުންތަކުގެ ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ދަށުން ދިވެހިބަހުގެ އުސޫލާއި މަސްޢޫލިއްޔަތުގެ ދިމާލުގައި،

ދިވެހިބަހުން ތަރުޖަމާކޮށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ އަރުޝީފުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނީ ކުތުބުޚާނާގައި ރައްކާކުރުމަށް ޓަކައި އެ ތަރުޖަމާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ. މި ކަންކުރާނީ އެ ތަގުރީރު ޤާނޫނު ނުވަތަ އެ ކަރުދާހެއް ހުށަހެޅި މީހަކު ތަސްދީޤުކުރާ މުއައްސަސާ އަކުންނެވެ.

5 ވަނަ މާއްދާ -ނަންދިނުން

(ހ) ދައުލަތުގެ އެންމެހައި މުއައްސަސާތަކާއި، އޮފީސްތަކާއި، އިދާރާތަކާއި، ތަންތަނުން ނަންދިނުމުގައާއި، ނަންބޯޑު ތައްޔާރުކުރުމުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭންވާނެއެވެ.

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަންތަނުގެ ނަން ނުވަތަ ނަމުގެ މާނަ އިނގިރޭސިބަހުން ތިރީގައި ނުވަތަ ނަމުގެ ވާތްފަރާތުގައި އެހެންބަހަކުން ނުވަތަ ބަސްތަކަކުން ލިޔުމަކީ ޤާނޫނާޚިލާފުކަމެއް ނޫނެވެ.

(ނ) ދިވެހިރާއްޖޭގެ މިހާރު ދިރިއުޅޭ ރަށްރަށުގައި އާންމުންނަށް ފެންނަގޮތަށް ހަރުކުރެވިފައި ހުންނަ ކޮންމެ ނަން ބޯޑެއްގައި ވެސް އެ ތަނެއްގެ ނަން، ކިޔަން އެނގޭގޮތަށް ތާނައަކުރުން ލިޔެވިފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.

(ރ) މި މާއްދާގެ (ށ)އާއި (ނ)ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް، ތާނަ ފިޔަވައި އެހެން އަކުރަކުން ނުވަތަ އެހެން ބަހަކުން ލިޔުން ވާ ނަމަ، އެ ލިޔުން ތާނައަކުރުން ލިޔުން ވާ ލިޔުމަށް ވުރެ ބޮޑުވެގެންނުވާނެއެވެ.

18 ވަނަ މާއްދާ -އެހެނިހެން ކަންތައްތައް

(ހ) ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ކޮންމެ މަދަރުސާއެއްގައި ދިވެހިބަސް މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދޭން ވާނެއެވެ.

(ށ) ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކިޔަވައިދޭ އެންމެހައި މަދަރުސާތަކާއި، ކޮލެޖުތަކާއި، ޔުނިވަރސިޓީތަކުން ހިންގާ 3 (ތިނެއް) އަހަރު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ދިގު މުއްދަތުގެ އަދިއްޔާ ކޯހެއްގައި ވެސް "ދިވެހިބަސް" ނުވަތަ ދިވެހި ތާރީޚާބެހޭ މަދުވެގެން 1 (އެކެއް) މާއްދާ މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭން ވާނެއެވެ.

(ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ބަހަށް އިސްކަންދޭ ޤާނޫނު، 2011، ސ.3-9).

2.6. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމުގެ ޤައުމީ މަންހަޖުގެ ތަސައްވުރުގެ ފުރަތަމަ އަސާސަކީ "އިސްލާމީ އަޤީދާ ވަރުގަދަ، އަމިއްލަވަންތަކަމާއި ދިވެހި ގައުމިއްޔަތު ދަމަހައްޓާ، ފާރިޖު އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް އިޙްތިރާމްކުރާ ފަރުދަކަށް ހެދުން" އެވެ (އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް ޖެނެރަލް އެޑިއުކޭޝަން، 2014، ސ. 16). ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހި ގައުމިއްޔަތުގެ ރަމްޒެއް ވީ ހިނދު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދަރިވަރުންގެ ތައުލީމީ ޙަޔާތުގެ ބޭސް އިސްތިއުމާލު އެއީ ބަހަކުން އުނގަންނައިދިނުން ކަމަށްވާ އިރު، ދިވެހި ޤައުމީ މަންހަޖުގެ ތަސައްވުރު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި މި އުފެދޭ ސުވާލެކެވެ.

ދިވެހިރާއްޖެއަކީ އެއް ވެރި ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ، އެއް ސަގާފަތެއް ހިއްސާކުރާ ގައުމެއްކަމުގައި ވިޔަސް، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކިޔަވައިދެނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.[12] އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދޭން ފެށިފައި ވާ ތާރީޚަކީ 1960އެވެ. މިގޮތުން އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދޭން ފުރަތަމަ ފެށުނީ މާލޭގެ މަޖީދިއްޔާ އިސްކޫލުގައެވެ. އޭގެ ފަހުން 1984ވަނަ އަހަރު ތައާރަފުކުރެވުނު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގައުމީ އާ މަންހަޖާ އެކު، ގްރޭޑު 1އިން 7އާ ދެމެދުގެ ފޮތްތައް ދެ ބަހުން އެކުލަވައިލެވުނެވެ. އެއީ އިނގިރޭސި މިޑީއަމުގެ ފޮތްބަޔަކާއި ހަމަ އެ ފޮތުގެ ދިވެހިބަހުން ހުރި ފޮތްބައެވެ. އޭގެފަހުން 2000 ވަނަ އަހަރަށް އެކުން އިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހުރިހައި އިސްކޫލެއްގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ (ލުތުފީ، 2011). މިގޮތުން ތާވަލު 2.4ގައި އެ ވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު އޮތްގޮތެވެ.

---

[12] ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަސް. 'މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަން' މި ލަފްޒު، ދިވެހިބަހަށް ބަދަލުކުރުމުގައި ވާނީ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަސް، މި ގޮތަށެވެ.

ތާވަލު 2.4 ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު

ތަޢުލީމީ މަރުޙަލާ	ކިޔަވައިދިނުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ބަސް	ތަފްޞީލު	ހަވާލާދީ ލިޔުންތައް
ފައުންޑޭޝަން މަރުޙަލާ (ޕްރީ-ޕްރައިމަރީ)	ދިވެހި/އިނގިރޭސި	- މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޖުކޭޝަނުން ކަނޑައަޅުއްވައިފައި ވާނީ ދިވެހިރާއްޖޭ ޕްރީ އިސްކޫލުތަކުގެ މަރުޙަލާގައި ކިޔަވައިދިނުން ޖެހޭނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ. -ކިޔަވައިދިނުމުގައި މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަންގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސަނިކޮށް ބޭނުންކުރެއެވެ. އެކަމަކު ޕްރީ އިސްކޫލްތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގައި ބަހެއް ޕްރީ-އިސްކޫލްތަކުން މިއާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރެއެވެ. - ކިޔަވައިދެވޭ މައިގަނޑު ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސް	ނޭޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އެޖުކޭޝަން (2015). (މުހައްމަދު، 2013؛ ބޯންސަން، 2010). ތަޢުލީމާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020)
ޕްރައިމަރީން ފެށިގެން މަތީ ސާނަވީ މަރުޙަލާއާ ހަމައަށް	އިނގިރޭސި	- މި މަރުޙަލާގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވަނީ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. - ބަސް ބޭނުންކުރަންވީ ގޮތުގެ ސިޔާސަތެއް ތަޢުލީމީ ވުޒާރާއިން ލިޔުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ.	(މުހައްމަދު، 2013، 2019)؛ ނޭޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އެޖުކޭޝަން (2015).
މަތީ ތަޢުލީމުގެ މަރުޙަލާ	މުޅިންހެން އިނގިރޭސި ދިވެހިބަހުން ހިންގާ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން	1. މަތީ ތަޢުލީމުގައި ވެސް މައިގަނޑުބަހެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. 2. ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޔުނިވަރސިޓީގައި ހިންގާ ޑިގްރީން މަތީގެ ކޯސްތަކުގައި ވެސް ދިވެހިބަހުން ނުވަތަ ދިވެހިބަހުން މާއްދާއެއް ކިޔަވައިދިނުމަށް ޚާއްޞަކޮށްފައި ވީ ނަމަވެސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޔުނިވަރސިޓީގެ ބައެއް ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެއް ނުދެއެވެ. މިގޮތުން ވިޔަފާރިއާއި އިދާރީ ދާއިރާތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ހިންގާ ކޯސްތަކުގައި އެއްގޮތަކަށް ވެސް ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާއެއް ކިޔަވައެއް ނުދެއެވެ-	(ޙަމީދު، 2019). (ޙަމީދު، 2019).

އިސްވެ މި ބަޔާންކުރި ތާވަލު 2.4އަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބޭނުންކުރާ މައިގަނޑު ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދެނީ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ޙަމީދު (2002) ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި 1980ގެ އަހަރުތަކުގެ ކުރީކޮޅުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ތަރުތީބުވުމުގައި ވަނީ

ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދީގެންނެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު މި އިސްކަންވަނީ ބަދަލުވެފައެވެ. އެހެނީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު މިހާރު ބައްޓަންވެފައި މި ވަނީ ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ގޮތަށެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު 1960އިން ފެށިގެން ބޭރުބަހަކަށް ދިޔައުމަކީ ދިވެހި ކުދިންގެ ހިތްތަކުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަހަށް ޤަދަރުވުން މައިގަނޑު ސަބަބުތަކުގައި ގުނެވިދާނެއެވެ. 2011ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަންހަޖަށް ގެންނަން އުޅުނު ބަދަލުތަކާ އެކު ގްރޭޑް 11، 12ގެ ކުދިންނަށް ދިވެހިބަހާއި އިސްލާމް މާއްދާ އިޚްތިޔާރީ މާއްދާއަކަށް ހަދަން ތަޢުލީމީ ވުޒާރާއިން އުޅޭ ކަމަށް ބުނެ ދިވެހިން ހިތްހަމަނުޖެހުން ފާޅުކުރި އިރު (ޚުޟުރީ، 2011)، ދަރިވަރުންނަށް ހުރިހައި ތަޖުރިބާ ހުރި އިލްމުވެރިން އެ ބަހުރުފުވުމުގައި ހާމަކުރަމުން ދިޔަ ނަމަވެސް އެއީ މާޒީގެ ފަސަހަޅާ ޚިޔާލުތަކެއްކަމަށް ބުނެ، އެ ކަމާ ދެކޮޅު ހަދައި ދިވެހިބަހުން ތަޢުލީމުދިނުން ޚިލާފުތަކެއް ބަންދުކުރެވިއެވެ (މުޙައްމަދު، *2013*). ދިވެހިންނަށް ގަބޫލުކުރެވޭ އަމިއްލަ ބަސް ހަމައެކަނި މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދިނުމަކުން ނުފުދޭކަމަށެވެ.

ބެންސަން (2010) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ކުލާހުގައި އުނގެނުމުގެ ހުރިހައި ކަމެއް ސީދާ ގުޅިފައި ވަނީ ބަހާއެވެ. ކްލާސްރޫމްތަކާއި ގައުމިއްޔަތު ދިރުވުމުގައި އެ ބައެއްގެ ބަހަކީ އެންމެ މުހިއްމު އަސާސްކަމުގައި ވާ އިރު، އަމިއްލަ މާދަރީބަސް ނޫން ބަހަކުން ކިޔަވުމުގެ ހާލަތުގެ ދިނަ ވަގުތު ހަދަރުކާން ޤިހިވައި ވާ ދަރިވަރުންގެ ކިބައިގައި ކާކުވަންތަކަން ގަދަރުއެއްތަކުގެ ލާބީ އަހަރުންނާއި އެކަމާ ވަރަށް ބޮޑަށް މަސައްކަތް ކުރާ ކުދިކުދި ކަމެއްކަމުގައި ބެލިގެންނުވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހުރި ކަންކަން ހަރުދަނާކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރެވޭ އިސްލާހުތަކުގެ ދަރިވަރުންނަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ. މި ކަން މިހެން ވެގެން ނޫނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ތަޢުލީމުގެ ޤައުމީ މަންހަޖުގެ ތަސައްވުރު ހާސިލުކުރުމަކީ ވެސް ނާދިރުކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އެދޭ ގޮތެއްގައި ތަންފީޒުވަމުންދިއުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ތަޢުލީމުގެ ޤައުމީ މަންހަޖުގެ ތަސައްވުރު ހާސިލުކުރުމަށް ވެސް އެހީ ބޭނުންވެއެވެ. ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނެއް އޮތަސް، ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުންނެވެ. ކުޅަވުން ކަމަކީ އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނެއް އެކަށީގެންނުވެއެވެ (ސައީދު، 2019). މީގެ އިތުރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ފާސްވުމަކީ ކަންކަން އެދޭ ގޮތަށް ތަންފީޒުކުރުމުގައި ބެހޭ ގަވާއިދުތައް ހެދި އެކު، ދިވެހި ސަގާފަތުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ ޖާގަ މަދު ފުންކޮށް ވިސްނައިލާން ޖެހިފައި ވާ ކަމެކެވެ.

2.7 ހުލާސާ

އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ވާހަކަތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރާއިރު، ދިވެހިބަހަކީ ބޭރުގެ އެކި ބަސްބަހުގެ އަސަރު ފޯރައިފައި ވާ ބަހެކެވެ. ދިވެހިބަހަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިސްކަންދިނުމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރަތަމަ އުފެދުނު ޤާނޫނުއަސާސީ، 1932ގެ ޤާނޫނުއަސާސީން ފެށިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ މިއަދު އޮތް 2008ގެ ޤާނޫނުއަސާސީން ހިމާޔަތްކުރެއެވެ. އަދި ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ކުރިއެރުވުމުގެ ޒިންމާ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް، ޤާނޫނުން ދިނުމަށް، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު، އާދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) މަގުސަދެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ތާރީޚަށް ބަލާއިރު އެކި ދުވަސްވަރު އެކި މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ވަކިވަކި ފަރުދުންނާއި، ދެވިގެން ކޮމިޓީތަކުން ކުރެވުން މަސައްކަތްތަކާއި، ދިވެހިބަހާއި ބެހޭގޮތުން ހެދުމަށް ކަން ޤައުމީ މަރުކަޒުން ކުރި މަސައްކަތްތަކަށް ބަލައިލެވިދާނެކަން ފެނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޮލެޖް އޮފް ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަން، މިހާރުގެ ނަމުން ނަމަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން ދިވެހިބަހުގެ ކޯސްތަކާއި ދިރާސާކުރުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ކިޔަވާދިނުމުގެ މަސައްކަތް ބޮޑު ބަދަލުތަކެއް އައެވެ. މިއާ އެކު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އުފެދިފައި ވާ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ކަންތައްތައް ބަލަހައްޓާ ސަރުކާރުގެ އެންމެ އިސް އިދާރާއެވެ. މި އިދާރާއިން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއަރުވުމަށް ބަލާއި ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކަށް ވަރަށް ގިނައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދުނިޔޭގައި ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ބަލާއި ކުރެވޭ މަސައްކަތަކަށް ދިނަސް، އެ މަސައްކަތަކަށް ކުރެވޭ އަމަލީގޮތުން ފެނެއެވެ.

1960ގެ އަހަރުތަކުން ފެށިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އިނގިރޭސިބަހަށް ބަދަލުވެފައި އޮތް އޮތުން، ހަމައިން، ގަވާއިދުގެ ތަޢުލީމުން ފެށިގެން ސާނަވީ ތަޢުލީމާ ހަމައަށް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސް ކަމަށް ތަޢުލީމާ ބެހޭ ޤާނޫނުން (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020) ލާޒިމުކޮށް، މިއީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތައް އިނގިރޭސިބަހުން ވަނީ ކިޔަވައިދެވެއެވެ. ދިރާސާ ބައިވެރިންނާއި ދިވެހިރާއްޖޭ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ބަސްތައް އިނގިރޭސިބަހަށް ދިވެހި މުޖުތަމަޢުން ދޭ ގަދަރު ދަނީ އިތުރުވަމުންދާކަމުގައި ދެކެވިފައިވެއެވެ. ބަހެއް ދުނިޔޭގައި ދެމިހުރުމަށް ދަރަޖަ ގަދަރާއި އެ ބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ކިޔަވާ މުޖުތަމަޢުގެ ހިތުން ފިލާ ނަމަ، އެއީ ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގަށް އެންމެ ބޮޑު ނުރައްކަލެކެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި މި ވާ ހާލަތު މުޤާބިލުކުރުމަށް ސިޔާސީ ކޮމިޓްމަންޓާއި ދިވެހިބަހުގެ ކަންތައްތައް ކުރިއަށްގެންދިޔުން ކަންކަން ދެނެގަނެ، އެ މަސައްކަތްތަކަށް ތަރުތީބުކުރުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގުގެ ދިރުމަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ.

ބާބު 3: އިލްމީ މުރާޖާ

3.1. ތަޢާރަފު

މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި މި ވަނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫލާ ގުޅޭ ގޮތުން އެކުލަވައިލެވުނު އިލްމީ ހޯދުންތަކުގެ މުރާޖާއެވެ. މިގޮތުން މި އިލްމީ މުރާޖާގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫލުތަކުގެ ކުރު ތަޢާރަފެކެވެ. އޭގެ ފަހުން ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އުފެދިގެން އައި ގޮތާއި މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރެވޭ ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ފްރޭމްވޯކަކީ ކޮބައިކަމާއި އޭގެ ތަފްސީލެވެ. މިއަށްފަހު މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު ގުޅިފައި ވާ ބަހުގެ ރޫލުތަކާއި މި ރޫލުތަކުގެ 'މޮޑެލް'އާއި އޭގެ ތަފްސީލު ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫލާ ގުޅޭގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސީ މަސައްކަތްތަކުން ބަލައިލައި ވާނެއެވެ. އެއާ އެކު ދިރާސާގެ އިލްމީ އޮނިގަނޑާއި އިލްމީ ހުސްކަން ('ރިސަރޗް ގެޕް') ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ.

މި އިލްމީ މުރާޖާގައި ދިވެހި [illegible] [illegible]، އިނގިރޭސިބަހުގެ ގިނަ [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މި އިލްމީ މުރާޖާގައި ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ [illegible] ޖަދުވަލު 1ގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

3.2. މާދަރީބަހުގެ މުހިންމުކަން

ބަހަކީ އިންސާނުން އެކަކު އަނެކަކާ މުވާސަލާތުކުރުމަށް އެކަކު އަނެކަކުގެ ބޭނުންތައް [illegible] [illegible] ބޭނުންކުރާ އެއް މުހިންމު ވަސީލަތްކަމުން ބަހަކީ އިންސާނާގެ ހަޔާތުގައި ވަރަށް މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ އެއްޗެކެވެ. މާދަރީބަހަކީ [illegible] ފުރަތަމަ ބަހެވެ. އެހެންކަމުން އެ ބަހަކީ [illegible] [illegible] [illegible] ހުރުން މުހިންމެވެ. އިންސާނާގެ ފުރަތަމަ ބަސް ނުވަތަ [illegible]، [illegible] މާދަރީބަހަކީ ބަނޑުގައި [illegible] ފެށިގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (1996) [illegible] ވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ('[illegible]') [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]"ގައި (އުމުރުން 12 އަހަރުވުމުގެ ކުރިން) [illegible]. [illegible] (1959) [illegible] [illegible] (2003) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible]

ޑިވައިސް"ގެ ނުވަތަ ބަސްއަރައިގަތުމުގެ ހާއްސަ، ގުދުރަތީ ނިޒާމެއްގެ ސަބަބުންނެވެ.[13] މިގޮތުން "ޔުނިވަރސަލް ގްރާމަރ"ގެ ސަބަބުން ތުއްތުކުއްޖާ އުޅޭ މާހައުލުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ ހަމަތަކާއި ގަވާއިދާ އެއްގޮތަށް ބަސްއަރައިގަތުމުގެ ކުޅަދާނަކަން އޭނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ (ފްރޮމްކިން އަދި ބައިލްރީން، 1999؛ ލިންރަގަން، 2012). އެހެނީ އެއީ އޭނާގެ ވިސްނުމުގެ ތަރައްޤީއާ އޭނާގެ މާދަރީބަހާ ގުޅިފައި ވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުން ވުމާ އެކު، ދިވެހި ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] ބައެއް ދިވެހިބަސްކަމުގައި [illegible] އެ [illegible] [illegible] އެ ކުދިން [illegible] މުހިންމުވެއެވެ. އެހެންކަމުން [illegible] މިއަހައިގެ ތަޢުލީމުދިނުން [illegible] އޭނާގެ މުހިންމު އާއި ބަހެވެ ([illegible]، 2016). މާދަރީބަހަކީ އެ ބައެއްގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެހެންކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] އެ ބައެއްގެ މާދަރީބަސް [illegible].

ކްރިސްޓަލް (2008) ހާމަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި ދުނިޔޭގެ އާބާދީގެ ހަތަރު ބައިކުޅަ ތިން ބައިކީ ދެބަސްވެރި ("ބައިލިންގުއަލް") އަހުލުވެރިންނެވެ. ދެބަސްވެރިއަކީ ދެ ބަހުން، އަދި ގިނަބަސްވެރިއަކީ ("މަލްޓިލިންގުއަލް") ދެ ބަހަށް ވުރެ ގިނަ ބަހުން، މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ ހުނަރު ލިބިފައިވާ ފަރުދުންކަމުގައި މަޔަރސް-ސްކޮޓަން (2006) ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. މާދަރީބަހަށް ކުދިން [illegible] ވަރަކަށް ދުވަސް ބަހުގެ ދަސްކުރަން ފެށް [illegible]. އަދި ކުދިންގެ "ކްރިޓިކަލް އޭޖް"ގައި ދުވަސް ބައެއް ދަސްކުރުމަކީ އެ ބަހުގެ [illegible] އެ ބަހަށް އަހުލުވެރިވުމުގައި [illegible] [illegible] ކަމުން ސެވިލް-ޓްރޮއިކް (2006) ލިޔުއްވައިފައިވެއެވެ. އަދި މާދަރީބަހުގެ، [illegible] [illegible] ދަސްކުރާ ބަހުގެ، ވަރުގަދަ ބިންގަލަކަށް [illegible] އިތުރު ބަސްބަސް ދަސްކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހުނަރުތައް ލިބޭނެކަމަށް އޭނާ ލިޔުއްވައިފައިވެއެވެ. ކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ އެ ކުދިންގެ ކިބައިގައި އަރައިގަންނަ ބަހަކަށް ވުމާއި، މި ބަހުގެ ގަވާއިދު ދަސްކުރުމުގެ ހުނަރަކީ ހުރިހާ އެހެން ބަސްބަހަށް ފެތުރިގެން ހިނގައެވެ. އެހެންކަމުން ތުއްތުކުދިންނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އެ ކުދިންގެ ދިވެހިބަސް ދަސްކޮށްދިނުމަށް އިސްކަންދޭންޖެހޭ މުހިންމު ކަމެކެވެ. ހާއްސަކޮށް ގިނަބަސްވެރި [illegible] މުޖުތަމަޢުގައި މިކަމުން ސަގާފަތް އިތުރުކުރަންޖެހޭއެވެ.

---

[13] ބަސް 'ދަސްކޮށްދެވުމުގެ' ނިޒާމަކީ، ތަޖުރިބާކާރު ބަސްވެރި އަދި [illegible]، ނޯމް ޗޮމްސްކީ ހުށަހެޅުއްވައިފައިވާ ފަލްސަފާއެއް ނުވަތަ ނަޒަރިއްޔާއެކެވެ. ޗޮމްސްކީ ބަޔާންކުރައްވާގޮތުގައި އިންސާނާ އުފަންވަނީ ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ 'ޔުނިވަރސަލް' ގަވާއިދުތަކެއްގެ ޢިލްމާ އެކުއެވެ (ޕިންކަރ، 2003). މިއީ ސިކުނޑީގައި ޤުދުރަތީގޮތުން ވާ، [illegible] [illegible] ވެސް ހަމަހަމަ ނުވަތަ އެއްގޮތް ހަމަތަކެއްގެ [illegible]، ކުޅަދާނަކަމެއްގެ ގޮތުގައި ޗޮމްސްކީ [illegible] ވާތީއެވެ. ބަސް ދަސްކޮށްދެވުމުގެ ނިޒާމުގެ ސަބަބުން ކުރު މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި، އަދި [illegible] [illegible] [illegible]، އެކުދިންގެ އުމުރު [illegible] ހާއްސަ ("ކްރިޓިކަލް") ދުވަސްކޮޅުގައި [illegible] އަވަހަށް ދަސްކުރުމުގެ ޤާބިލުކަން ކުދިންނަށް ލިބިފައި ވާކަމަށް ޗޮމްސްކީ ވިދާޅުވެއެވެ. މި ނަޒަރިއްޔާއަށް [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] ވާއެވެ. މިގެ ތެރޭގައި، ބަސްދަސްކުރުމުގެ ނުވަތަ ދަސްވުމުގައި އިޖްތިމާޢީ [illegible] އަދި ސިކުނޑީގެ ތަރައްޤީގެ ދައުރުގެ މުހިންމުކަން ހާމަކުރައްވާ [illegible] ހުރެއެވެ (ގްލައިޓްމަން އަދި ނިއުޕޯޓް، 1995).

މާދަރީބަހަން ފަރިތަވުމަކީ، އެތައް ގޮތަކުން ފައިދާކުރާނޭ ކަމެކެވެ. ނިޝާންތީ (2020) ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި، މާދަރީބަހަން ސަމާލުކަން ކުރެވޭ ގޮތަށް ކުދިންގެ ތަރުބިއްޔަތުގެ ތަޢުލީމުގެ މުޅި ބައްޓަންކުރުމުގައި ނާކާމިޔާބު އަދި ކުދިންގެ އުނގެނުމަށް ނުފޫޒު އަސަރުކުރާ ގޮތްތަކެއް ފެނެއެވެ. އެހެނީ ނެލްސަން މަންޑޭލާ ހަވާލާދެއްވައި ނިޝާންތީ (2020) ލިޔުއްވާ ގޮތުގައި "އެ މީހަކާ އޭނާގެ މާދަރީބަހުން ނޫން ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާނަމަ އެ ބުނެލުން ވަންނާނީ އޭނާގެ ބޮލަށެވެ. ނަމަވެސް އޭނާގެ މާދަރީބަހުން ވާހަކަދައްކާނަމަ އެ ބުނެލުން ވަންނާނީ އޭނާގެ ހިތަށެވެ (ސ. 77). އެހެންކަމުން ތަޢުލީމުދިނުމަށް އެ ކުދިންގެ މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ، އެ ބަހުން ވާހަކަދައްކާ ކުދިންނަށް ފުރުސަތު ދީފައިވާ ކަމެކެވެ. މިހާ ހިސާބުން ފެށިގެން ހިނގަމުންދާ މުހިންމު ދެއް ނުކުތާއަކީ ދިރާސާ މަސައްކަތްތަކުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާއިރު (ދަރިވަރުން އެ ކުދިންގެ ގަޑިތަކުގައި ބަހަކުން) ދިރާސާ ނޫން ބަހަކުން ވުރެން އުނގެނުން ހައްޤުކުރުމަށް ހަރުކަށި ކަމެކެވެ. އިނގިރޭސިބަހުން ދިރާސާ ކުރިންވެސް ކުދިންތަކެއް ދިފާޢީ، މި ބަސްގައި މި ބަޔަކު އުނގެނުން ބަލާފައެއް ނުފެނެއެވެ. އެހެންވެސް ދިރާސާތަކުގައި ކަނޑައަޅާ ގިނަބައެއް ދިރާސާތަކުން ބަޔާންކުރުމާއި ދަސްކުރުމުގެ ބޭނުންތައް، އަދި ދިރާސާތަކުން ގަބޫލުކުރެވެނީ ވާހަކަދައްކާ ބަހަކުން ދަސްކުރާ ކުދިން ދަސްކުރާ ފަދަ (ޖޯއިސްޓަން ބަރޮލިން، 2023؛ މަރިއަމް، 2013؛ މަރިއަމް، ޝަރީފާ، 2014) މިގޮތުން ދިރާސާކުރެވިފައިވާ މިންވަރު ގާއިމުކުރެވެއެވެ. މި ދިރާސާގެ ކުދިންތަކުގެ ތަރުޖަމާ މި ބަހަށް އިނގިރޭސި ބަސް، މަސައްކަތްކުރަނިވި ފަދައެވެ.

ގައުމިއްޔަތާއި ސަގާފަތުގެ އެއްބައިވަންތަކަން ޖަހައި ފަހުމުގެ ގިނަ މިންވަރަކަށް ބާރުއަޅާ މާދަރީބަހަކީ އެ ފަހުމުގެ ރައްކާ އަދި ފަހުމު ބަހުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައިފައި ވާ ކަމެއް ދެނެގަތުމެވެ. މިގޮތުން ފަހަރު ފުރާނަދެކޮށް ފަހުމުގެ ތަރުޖަމާގައި އިނގިރޭސިބަހާ ގުޅުންހުރި ބަޔަކާ އިނގިރޭސިބަހާގައި ތަފާތު 719 ބަސް (ގެރެން ޖާއްރާ، 2014) ބޭނުންކުރި ނަމަވެސް ފަހުމު އަދި ރައްކާ ބަހުގެ ގޮތުގައި އެއް ބައެއް ބޭނުންކުރަނީ ގައުމިއްޔާ ފަހުމުގެ އެއްބައިވަންތަކަން ޖަހައެވެ (ޖާލް، 2009). ނަމަވެސް ވެސް ބަސްތަކަށް ވަސް އެ ފަހުމުގައި އެހެނިހެން ކަސްކަމުން ޖާގަދެއެވެ. މިގޮތުން ދެފުށްވައަރި މުއްސަނދި ސަގާފީ ތަރިކައެއް އޮނނަ ގިނަ ބަސްބަހުން ވާހަކަދައްކާ ފަހުމުލެވެ (ޖާލް، 2009). ޖާލް އިތުރަށް ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދެފުށުގެ އިތުރުން ބޭނުންކުރާ އެހެން ބަސްބަހަށް ދެންޖެހިން، ތަމަގަ، އަދި އެހެނިހެން ބަސްބަހެވެ. އެ ބަސްބަހަން ވެސް ގަދަރުދެނިވި އެކު، ފަހުމު އެއްބައިވަންތަކަމާ، ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ބާރާސް ދެފުށް މިންވަރުކަމަށް ކަނޑައަޅައި އެ ފަހުމުގެ ފަހުމު އަދި ރައްކާ ބަހުގެ ދަރަޖަ ވަނީ މި ބަހަށް ދީފައެވެ.

3.3· މާދަރީބަހުން ހުރި ގޮންޖެހުންތައް

ދުނިޔޭގެ އެކި ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް، ހާއްސަކޮށް މީސްމަދު ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް ބައިނަލްއަގުވާމީ ބަސްބަހުގެ ނުފޫޒު ފެތުރިފައި ވާ ކަން މިއީ ފުންނަން އޮތް ހަގީގަތެކެވެ (ފިލިޕްސަން، 1992). ދިވެހިންގެ ބައިނަލްއަގުވާމީ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ހިފެނިފައިވުމުން 'ގްލޯބަލައިޒޭޝަން' ކުރިއަރުވުމުގައި މީޑިއާއި އިންޓަރނެޓުގައި އިނގިރޭސިބަސް ފެތުރި ވަނީ މައިގަނޑު ބަސް ކަމުގައެވެ (ފިލިޕްސަން، 1992). އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ މީހުން ގިނަވަނީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުގެ އަހުލުވެރިން ހިމެނޭ ގައުމުތަކުގައި އެކަންޏެއްނޫން ކަމަށް ކްރިސްޓަލް (2003) ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ. މި ނޫން ގައުމުތަކުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދަނީ އިތުރުވަމުންނެވެ.

ދިރާސާތައް ދައްކާގޮތުން ދުނިޔޭގައި ހިމެނޭ ބަސްބަހުގެ ތެރެއިން 7،000 ބަހަކީ މި ގަރުނުގެ ތެރޭގައި ގެއްލިދިއުމުގެ ބިރުހުރިފައި ވާ ބަސްބަހެވެ (ވިލާ، 2013). މިގޮތުން ބަހަކަށް ނުރައްކާތައް ކިރިމަތިވެ، ބަހެއް ނެތި ދިއުމަކީ މުޖުތަމަޢަށް ލިބޭ ގެއްލުމެއްކަމުގައި ކްރިސްޓަލް (2000) ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. ގުޅުމަށް މަދުބަހާތަކުގައި އިޖްތިމާޢީ އަދި އިޤްތިޞާދީ ސަގާފީ ސަބަބުތަކާހުރެ ބޭރުބަހެއް ދަސްކުރަން އަދި ދަރިންނަށް މި ބޭރު ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމަށް ބާރުއަޅައެވެ. އަދި މާދަރީބަހަށް ދެވޭ އަހައްމިއްޔަތު ކުޑަވެ، ބޭރުބަހަށް ދެވޭ ސަމާލުކަން ބޮޑުވެއެވެ. ދެވަނަ ބަހާއި އަމިއްލަ މާދަރީބަހާއި ބޭރުބަހާ ދެ ބަހުން ވާހަކަދައްކަން ފެށުމުން ޖީލުން ޖީލަށް މާދަރީބަސް ދޫކޮށްލައިފައިވާ މާދަރީބަހުގެ ވާ ބަޔާ އަހައްމިއްޔަތު ނަތީޖާކަމުގައެވެ. މިގޮތުން ސަބަބުން މި ނުފޫޒުގެ ބޮޑުބަހުގެ ކުރިމަތިވާ އަދި މާދަރީބަސް ފަނާވެދާނެއެވެ. ދިވެހިބަހަށް ވެސް، ބަހެއް ނެތިދިއުމަށް ކްރިސްޓަލް (2000) ފާހަގަކޮށްފައިވާ ވާ މަރުޙަލާތައް ތަޖުރިބާކުރަމުންދާ ބަހެއްކަމުގައި ދެންނެވިފައެވެ. އެހެން ދިވެހިބަހުގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ބާރުބޮޑުކަމަށް (މުޙައްމަދު، 2019). އިސްކޫލު މަރުހަލާގެ ދަރިވަރުންނާއި މުދައްރިސުން ދަރިވަރުން ވެސް ވާހަކަދައްކާއިރު ބަސް މައްސަލަތަކާއި ދޫދު މާޙައުލުތަކުގައި މާދަރީބަހުން އިނގިރޭސިބަސް އިސްތިޢުމާލުކުރުން ދިރާސާތަކުން ހާމަވެފައި ވެއެވެ (މުޙައްމަދު، 2020؛ ޝަރީފު، 2014). އަދި އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވެސް ދިވެހިން ދިވެހިބަހަށް ދޭ އިސްކަން ކުޑަވެފައެވެ (އަބްދުއްރަޝީދު، 2014). އެހެންކަމުން ދިވެހިންގެ އަމިއްލަވަންތަކަން ރައްކާތެރިކޮށްދޭ ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކޮށް ދިވެހިބަހަށް އާދިއްޔާ ސަރުކާރުން ޖާގައި އަދަބުކުރެވިދާނެ ގޮތްތަކާއި ޤަދި އެ ކަންތައްތައް ތަންފީޒުކުރުމަކީ ކުރިމަތިލަން ޖެހިފައި ވާ ކަމެކެވެ.

ފާއިތުވި ވިހި އަހަރު ތެރޭގައި ބަހުގެ ނުރައްކާތެރިކަމާ ބެހޭގޮތުން ދިވެހިންގެ ކަންބޮޑުވުންތައް އިތުރުވެފައި ވާ އިރު، ބަލަން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބައިނަލްއަގުވާމީ ބަސްބަހުގެ ނުފޫޒުތައް ވަނީ ކުރި ޒަމާނުތަކާ އިންތިހާއަށް ޤަވީވެފައެވެ

(ބްރޮޑްރިކާއި ބައިވެރިން، 2022). މިގޮތުން ފިޖީއަން ބަހާ އިރު، ހާއްސަކޮށް އިނގިރޭސިބަސް ފެތުރިގެން ދިއުމާ އެކު، އިނގިރޭސިބަސް ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި ވިޔަފާރިއާއި ވެރިކަން ހިންގުމާއި އިލްމީގޮތުން ކުރިއެރުމަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކަށް ވެފައިވުމުން، ފިޖީގައި މިހާރު ބޭނުންކުރާ އެހެން ބަސްބަހަށް ބޮޑު ގޮންޖެހުންތަކެއް ދަނީ ކުރިމަތިވެފައިވާކަމަށް (މިއުގްލަރ، 2010). އޭގެ ތެރޭގައި އީ-ތައުކޭ، ހިންދީ، ރޮޓުމާ، ޓޮންގާ، ގުޖްރާތީ، ޗައިނީޒް، ބަސްބަސް ހިމެނެއެވެ. ފިޖީގެ އިސްކޫލުތަކުގެ ތައުލީމީ ނިޒާމު ހަމަޖެހިފައި އޮންނަ ގޮތުން ގްރޭޑު 3ން ދަށުގެ ގްރޭޑުތަކުގައި މާދަރީބަސްތަކުން ކިޔަވައިދެއެވެ. އަދި ގްރޭޑު 4ން ފެށިގެން މަތީގެ ގްރޭޑުތަކުގައި ކިޔަވައިދޭނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ (ސްޕޮލްސްކީ، 2007).

ފިޖީގައި ކަނޑައެޅިފައި ވާ ވަކި ޤައުމީ ބަހެއް ނެތެވެ. އެ ޤައުމުގައި ރަސްމީ 3 ބަހެއް އޮވެއެވެ. އެއީ އިނގިރޭސިބަސް، ހިންދީބަސް އަދި ފިޖީބަސް (އީ-ތައުކޭ)އެވެ. 2005ވަނަ އަހަރު ފިޖީގައި ޤައުމީބަހުގެ ބަހުސެއް ހިންގި ދުވަސްވަރު، އެ ބަހުސްގައި އެޑިއުކޭޝަން މިނިސްޓަރު 'ޓެއިމުމު ކެޕާ' ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި އެ ޤައުމުގައި ތިން އިނގިރޭސި ދަރިކަލުން މިހާރުގެ ބަސް ގެއްލިގެންދާ ވަސް، އެ ބަސްބަހުގެ ދިރުން އެބައޮތެވެ. އެއީ އެ ބަސްބަހުން ވާހަކަދައްކާ އިންސާނާ ބައްޔެއް އޮތީމައެވެ. ނަމަވެސް ފިޖީބަހުން (އީ-ތައުކޭ ބަހުން) ވާހަކަދައްކަނީ އޭގެ އާބާދީއަކީ އެންމެ 330،000 މީހުން ކަމާއި އެ މީހުން ގެއްލިއްޖެނަމަ އެ މީހުންނާއެކު ފިޖީބަސް ވެސް ގެއްލިދާނެކަމަށެވެ (މިއުގްލަރ، 2010).

ފިޝްމަން (1992) ދެކިލައްވާ ގޮތުގައި ހަނގުރާމައިގެ އަދުވެރިކަމުން ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތައް މިނިވަންވިއަށް ކަމަކު ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތައް މިހާރު މި ވަނީ ބަހަކަށް އަދުވެރިކަމެއްގެ ދަށުގައެވެ. ފިޝްމަންގެ މި ބުނުމުގެ މައިގަނޑު މުރާދަކީ ތަރަފުގެ ޤައުމުތަކުގެ އަދުވެރިކަމުން ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތައް މިނިވަންވި ނަމަވެސް، މިނިވަންވި ޤައުމުތަކާއި އަދި އެ ނޫން ޤައުމުތައް ވެސް މި ވަނީ ތަރަފުގެ ބާރުގަދަ ޤައުމުތަކުގެ ބަސްތަކުގެ އަދުވެރިކަމުގެ ބާރުގަދަ ނުފޫޒެއްގެ ދަށުގައި ވެފައެވެ. ހާއްސަކޮށް، އިނގިރޭސިބަހަކީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ބަސްކަމުގައި ބެލެވޭތީ އެ ބަހުގެ ނުފޫޒު ދުނިޔޭގެ ވަރަށް ގިނަ ޤައުމުތަކަށް ބޮޑަށް ފެތުރިފައިވާތީ ޖެހުނުމެވެ. ހާއްސަކޮށް އެފްރިކާގެ ޤައުމުތަކާއި އޭޝިޔާގެ ޤައުމުތަކެވެ.

ކޮލޮނިއަލް ވެރިކަމުގެ ދަށުގައި ވެސް އެ ތަނުގެ ބައިކުޑަ ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އެ ބައެއްގެ ގައުމިއްޔަތު ދަލީލެއް ނުވެ، އެންމެ ބާރުގަދަ ދަރަޖައިގެ ބަހަކީ ވަރަށް ކުރީ ޒަމާނުން ހިމެނިފައިވާ ދިވެހިބަސް ކަމުގައި ބެލެވެއެވެ. އެއްބަހަކުން ގައުމިއްޔަތު ދަމަހައްޓައިގެން އިސްކާރުދު ޤައުމުތަކުން ބަލާ އަދިވެސް ޤައުމުތަކުން ބަހުރުވަތައް މިހާރުވެސް ބޭނުންކޮށްފައެވެ. ބަހަކީ ގައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ ބޮޑު ރުކުނެވެ. ގައުމިއްޔަތަކީ އެ ބައެއްގެ އަމިއްލަ ވަނަވަރު ދޭހަކޮށްދޭ ތަކެއްޗެވެ. މި ވަނަވަރު ޚާއްޞަ އެއްގޮތަކަށް ހުރި ބަސްބަހާއި ތާރީހަކާއި ސަގާފަތަކާއި ކޮންމެހެން ގުޅިފައިވެއެވެ (ފިޝްމަން، 1968، ފިޝްމަން، 1991). އެހެންކަމުން ގައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ ބޮޑު ބައި ކަމުގައި ވާ ޤައުމުތަކުގެ ބަސްބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ ބޮޑު ނު

ގޮންޖެހުންތަކުން (ބަސްބަސް ބަދަލުވުމާއި، ބަސްބަސް ނުދައްކަވަން ހުދަހެރުމާއި، ބަސްބަސް ނެތިދިއުން ފަދަ މައްސަލަތަކުން) ބަސް ހިމާޔަތް ކުރުމަށް ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ވުޖޫދުވިއެވެ (ހާރޫ، 2018)، އަދި ސިޔާސަތެއް އޮތުމަކީ، އެ ސިޔާސަތެއް ތަންފީޒުކުރެވޭނެ ކަމުގެ ޔަގީންކަމެއް ނޫންކަމާއި އަދި ތަންފީޒުކުރުމަކީ ކާމިޔާބުގެ ޔަގީންކަމެއް ވެސް ނޫން ކަމަށް ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ ސިޔާސަތަކަށް ކާމިޔާބު ލިބިގަތުމަށް ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތްތައް ގިނަގުނައެވެ.

3.4 ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ޢިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއާއި ދިރާސާތައް

ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ އެއީ ރަސްމީ ލިޔުމެއްގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައި އޮންނަ ކަމެކެވެ. އެއީ، މިސާލަކަށް، ޤައުމެއްގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ވާ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި، ނުވަތަ ބަހުގެ ޤާނޫނެއްގެ ގޮތުގައި، ނުވަތަ ވަޒީރުންގެ މަޖިލީހުގެ ޤަރާރެއްގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އިދާރީ ގަވާއިދެއްގެ ސިފައިގައި ބަޔާންކުރެވިފައި އޮންނަ ކަމެކެވެ (ސްޕޮލްސްކީ، 2004). އެގޮތުން ސްޕޮލްސްކީ ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދުނިޔޭގެ ގާތްގަނޑަކަށް 125 ޤާނޫނުއަސާސީގައި އެ ޤައުމެއްގެ ބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތު ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން 100 ޤާނޫނުއަސާސީގައި އެ ޤައުމެއްގެ ރަސްމީ ބަސް ނުވަތަ ޤައުމީ ބަހުގެ ދަރަޖަ ދެވިފައި ވާ، އެއް ބަހެއް ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ބަސްބަސް ބަޔާންކުރެވިފައި ވެއެވެ. އަދި ބައެއް (78) ޤައުމުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ރަސްމީ ނުވަތަ ޤައުމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި އެއް ބަހެއް ބަޔާންކުރެވިފައި ވެއެވެ (ސްޕޮލްސްކީ (2004)، ސ. 12). މީގެ މިސާލަކީ:

> ރިޕަބްލިކް އޮފް އަލްބޭނިއާގެ ރަސްމީ ބަހަކީ އަލްބޭނިއަން ބަސް ކަމަށް 1998ވަނަ ޤާނޫނުއަސާސީގައި
> ހިމަނައިފައި ވެއެވެ.)

> ޤައުމުގެ ދީނަކީ އިސްލާމް ދީނެވެ. ޝަރުޢީ ނިޒާމުގެ މައިގަނޑު މަސްދަރަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢާއެވެ. ރަސްމީ
> ބަހަކީ އަރަބިބަހެވެ (1974 ގައި ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހިމަނައިފައިވާ)
>
> (ސްޕޮލްސްކީ، 2004، ސ.12).

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ 78 ޤާނޫނުއަސާސީގެ ތެރެއިން 32 ޤާނޫނުއަސާސީގެ ބަހާ ބެހޭ މާއްދާއަކުން ބަދަލުގެނެވި އެ ޤައުމުތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ވިޔަސްކުރާ މައިނޯރިޓީ ބަސްބަސް (މިސްކަލު ބަސްބަސް) ރައްކާތެރިކުރުމަށް ބަޔާންކުރެވިފައި ވާ ކަމަށް ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ:

> އިންޑޮނީޝިއާގެ ޤައުމީ ބަހަކީ ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާ ނުވަތަ އިންޑޮނީޝިއާ ބަހެވެ. ސަރަޙައްދީ ބަސްތަކުގެ
> ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޖަވަނީޒް، ސަންޑަނީސް (Sundanese)، މަދުރީސް (Madurese) އަދި އެހެނިހެން
> ބަސްބަހެން، އެ ޤައުމުން އިޙްތިރާމްކުރޭ ހިމާޔަތްކުރެވޭނެއެވެ (*1945* ގައި ޤާނޫނުއަސާސީގައި
> ހިމަނައިފައިވާ). (ސްޕޮލްސްކީ، 2004، ސ.12).

މީގެއިތުރުން އިންޑޮނީޝިއާ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އިތުރަށް ފުޅާކޮށް ޤާނޫނުގެ ގޮތުގައި ވެސް މިހާރުވަނީ ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. 250 މިލިއަނަށް ވުރެ ގިނަ މީހުންގެ އާބާދީއެއް އޮންނަ އިންޑޮނީޝިއާއަކީ ވަރަށް ތަފާތު ޤައުމެކެވެ. އެ ޤައުމުގެ 17،504 ޖަޒީރާގައި (ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2013) އެކި ނަސްލުތަކުގެ މީހުން ވާހަކަދައްކާ، ޖުމްލަކޮށް 719 ތަފާތު ބަސް (ގޯޑަން، 2014) އެ ޤައުމުގައި ބޭނުންކުރެއެވެ. އަދި މި ބަސްބަހުގެ ތެރޭގައި ތަފާތުކަން ހުރި ނަމަވެސް، 1945ވަނަ އަހަރުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ޤައުމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި ބަހާސާ-އިންޑޮނީޝިއާ ކަނޑައަޅައި، މި ބަހަކީ ސަރުކާރުގެ އެކި

އިދާރާތަކުގައި ގިނައިން ބޭނުންކުރާ ބަހަކެވެ. އަދި އެ ޤައުމުގައި ތަފާތު ބަހުރުވަތަކެއް ހިމެނޭ އިރު، ބަހާސާ އިންޑޮނޭޝިއާއާ އެކު މި ބަހުރުވަތަކަށް ވެސް ބަލައިގަން އެބަހުރުވަތަކަށް ވެސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް އިންޑޮނޭޝިއާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ވަނީ ބާރުއަޅައިފައެވެ (ސްޕޮލްސްކީ، 2004). އިންޑޮނޭޝިއާގެ އެއްބައިވަންތަކަމާއި މިނިވަންކަމަށް ބާރުއަޅައި، 1928ވަނަ އަހަރު ޒުވާނުންގެ ކޮންގްރެސްއަކުން ބަހާސާ އިންޑޮނޭޝިއާއަކީ އެ ޤައުމުގެ ޤައުމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި ނިންމުނެވެ. އަދި މި ނިންމުން 1945ވަނަ އަހަރުގެ ޤާނޫނުއަސާސީ (15ވަނަ ބާބު، 36ވަނަ މާއްދާގައި) އާއި 1950ވަނަ އަހަރުގެ ވަގުތީ ޤާނޫނުއަސާސީގައި (4ވަނަ ބާބު، 5ވަނަ މާއްދާ) ވެސް ބަޔާންކޮށް، [illegible] [illegible] ޤައުމީ އަދި ރަސްމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި ބަހާސާ އިންޑޮނޭޝިއާގެ [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]، 1998). 20ވަނަ ގަރުނުގެ ފުރަތަމަ ބައިގަރުނުގެ އިންޑޮނޭޝިއާގެ ގައުމިއްޔަތުގެ ފިކުރާ، ގަބޫލުކުރައްވި ގޮތުގައި ޤައުމުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން، ބަހަކީ [illegible] ޤައުމީ [illegible] ބިނާކުރުމުގެ މުހިންމު އެއްޗަކަށްވެ (ޖައިން، 2020). އަދި އެތައް ސަތޭކަ ޤަބީލާތަކާއި އެތައް ސަތޭކަ ސަރަޙައްދީ ބަސްތަކެއް ހިމެނޭ ޤައުމެއްގައި (އިންޑޮނޭޝިއާގައި) 'އެއް ޤައުމެއް، އެއް ރައްޔިތުބަޔެއް، އެއް ބަހެއް'[14] ދެމި އޮތުމުގެ އަސްލަކީ އެ ޤައުމުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި އެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ކަމާއެކު ތަންފީޒުކުރުމެވެ (ޖޫރު، 2009).

މިގޮތުން މެލޭޝިއާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 152 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން އެ ޤައުމުގެ ޤައުމީ އަދި ރަސްމީބަހަކީ ހަމައެކަނި މެލޭބަހެވެ. ޖުމްލަކޮށް މެލޭޝިއާބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދަކީ އެ ޤައުމުގައި އެކި ބަސްބަސް ހިމެނޭ އިރު، އެ ބަސްބަހުގެ ތަފާތުތަކުން އިޙްތިރާމްކޮށް، މެލޭޝިއާ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމެވެ (ތައި އަދި ލިމް، 2019).

ހަމައެހެންމެ އަވައްޓެރި އިންޑިއާއަކީ ވެސް އެތައް ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ ޤައުމެއް ނަމަވެސް އެ ޤައުމުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވަނީ 22 ބަހެކެވެ (މުހިރިންގަރ، 2009). އެ ޤައުމުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލެވިގެން ވަނީ 3 ބަހުގެ ސިޔާސަތެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ އިންޑިއާ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ކަނޑައެޅިފައި އޮންނަ ގޮތުން އެ ޤައުމުގެ ރަސްމީބަހުގެ ގޮތުގައި ބަލަނީ ހިންދީބަހާއި (ޤާނޫނު ނަންބަރު 343-1) އިނގިރޭސިބަހާއި (ޤާނޫނު ނަންބަރު 343-2)، ސަރަޙައްދީ ސަރުކާރުތަކުގެ ('ސްޓޭޓް ގަވަރމަންޓް') ބަހެވެ. މިސާލަކަށް ބެންގަލޫރުގެ ރަސްމީ ބަސްތަކަކީ ހިންދީ ބަހާއި، އިނގިރޭސިބަހާއި ކަންނަޑަބަސް (ކަރުނާޓަކާ ސްޓޭޓްގެ ބަސް) އެވެ. (މުހިރިންގަރ، 2009). އެހެންކަމުން ބަހުގެ މި ސިޔާސަތު އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް ހުރަހެއް ސަރަޙައްދުތަކުން ވެސް ދެކެއެވެ. އިންޑިއާގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ހަމަޖެހިފައި އޮންނަނީ

---

[14] މިއީ ބަހާސާ އިންޑޮނޭޝިއާގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް އެ ޤައުމުގައި ބޭނުންކުރާ ޝިޢާރެކެވެ. މިސާލުތަކުގެ ތަފްސީލު ބަސްބައި 8.2.4ގައި ހިމަނާފައި ވާނެއެވެ.

މާދަރީބަހުން ޖާގަދޫ ގޮތަށެވެ. ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދަސްވީބަސްބަހުން ކިޔަވައިދެއެވެ. އިބްތިދާއީގައި އިނގިރޭސިބަހުން އުނގަންނައިދިނުމަކީ ދަރަޖަ އިތުރުވާ ކަމަށެވެ (ޑުއިރިންގަރ، 2009).

ސްރީލަންކާގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ހާލަތު ބަލާ އިރު، ސްރީލަންކާގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ސިންހަލައާއި (ލިއާނާ، 2019). އެ ޤައުމުގެ ރަސްމީ ހުރިހާ ކަންކަމުގައި ވެސް ބަރާބަރަށް ސިންހަލަ ބަސް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތަށް އޮންނަނީ ހަމަޖެއްސިފައެވެ. ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ކަނޑައަޅާފައި އޮންނަ ގޮތުން ސިންހަލަބަހާއި ތަމިޅުބަހުން ވެސް ކިޔަވައިދެވޭ ގޮތް އޮންނަނީ ހަމަޖެހިފައެވެ (ލިއާނާ، 2019).

ސްކުޓްނަބް (2004) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ބައެއް ޤައުމުތަކުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ހިއްސާ ކަންކަމުގެ ކަމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގެ ތެރޭގައި ނިޒާމުތަކުގެ ކަސްޓަމް މައިގަނޑުބަހުގެ ފުރުޞަތު ހިންގައެވެ. މިގެ އެކަނި އުސޫލުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ހިންގުން ވަޒަންކުރެވޭ މަޖިލީހުގެ ގަވާއިދުތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. ދުނިޔޭގެ އެކި ބަސްތަކުގައި ބިނާކުރެވޭ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މިފަދަ އެއް މިސާލަކީ ސްކުޓްނަބް (2004) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ބަހުގެ މިފަދަ ސިޔާސަތުތަކުން އެނގޭ ހަމަޖެހުމަކީ، ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އިލްމުވެރިން (ސްކުޓްނަބް، 2004؛ ޝޮހަމީ، 2000) ވިދާޅުވާ ފަދައިން ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ޤައުމުގެ އެންމެ އިސްވެރިންގެ ހިސާބުން މަތިން-ތިރިއަށް ('ޓޮޕް-ޑައުން') ބަޔާންކުރެވިފައި އޮންނަ އެއްޗެއްކަމެވެ. ހަމައެފަދައިން ކޮންމެ ޕޮލިސީ ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން އެ ޤައުމެއްގެ މާދަރީބަހުން ނުވަތަ ބަސްބަހަށް ހައިސިއްޔަތާއި ސަމާލުކަމެއް ދެއެވެ.

ޕެސިފިކް ޤައުމުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފިޖީގައި ޤައުމީ ބަހެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވެއެވެ. 1997 ވަނަ އަހަރުގެ އެ ޤައުމުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުން "ފިޖީއަކީ ގިނަ ބަސްބަހުގެ ފަރާތްތަކުގެ ދާއިރާއެއް ކަމަށާއި މައިގަނޑު ބަސްބަހަކީ (ފިޖީ، ހިންދީ، އިނގިރޭސި) ހަމަހަމަ ގޮތުން، ބޭނުންކުރުމާއި ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުން ހަމަހަމަ ބަސްތަކާ ކަމަށް ކަނޑައެޅިފައި ވާ ބަސްބަހެވެ (ފިޖީ އެޑިއުކޭޝަން ކޮމިޝަން، 2000، ސ. 291). އިނގިރޭސިބަސް، ފިޖީ، ހިންދީބަހަކީ އެ ޤައުމުގައި ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައި ވާ ބަސްބަހެވެ.

ބަސް ދަސްކުރުމުގެ ރޭވުމުގައި އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް ކަނޑައެޅުމެވެ (ކަޕްލަން ބަލްޑޯފް، 2003). މި ކަމަށް ބާރުދޭ ގޮތުން ބަލާއިރު އެހެން އެކުލެވޭ ފިޔަވަޅު ގޮތުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ އެ ޤައުމެއްގެ ބަސް ތަރައްޤީކުރުމާއި ކުރިއަރުވައި، ބަސް ހިމާޔަތްކުރުން ދިރުވާ ކަންތައްތަކުން ބަސް ހިފެހެއްޓުމާއި ބަސް ރާވައިކަރުން ދަރަޖަހަމަޖެއްސުމުގައި އެ ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުން އެ ކަމަށް ބާރުލިބިފައި ވާ މުއައްސަސާތަކުން ހަރަކާތްތެރިވެގެން އޮންނަ އެއްޗެކެވެ (ޝޮހަމީ،

2006؛ ސްޓީވަންސަން 2012؛ ޖޮންސަން، 2009). ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ފާހަގަކުރެއްވުމުގައިވާ ތަސްވީރު ލިޔުންތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކޮށް ބަސް ހަރުދަނާކުރުމަށް ގެންދާ ބަދަލުތަކެވެ (ކެޕްލާން އާއި ބަލްޑޯފް، 2003؛ ރިޒްވީ، 2000). އެހެންކަމުން ކޮންމެ ބަހެއް ވެސް، ހެދި ގޮތުގައި ދަމަހައްޓައި، އެ ބަހަކީ ބޭނުންކުރާ ދިރުން ހުރި ބަހަކަށް ހަދައި، އެ ބަހަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ގަދަރު ލިބިފައި ވާ ބަހަކަށް ހެދުމަށް ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ވަރަށް މުހިންމު އެއްޗެކެވެ.

ވިލިވަރ ގަރުންގައި ދިރާސާކޮށް ވުޖޫދުވުމުން އައި ޖާމިޢީ ވިސްނުންތަކުގެ ސަބަބުން ބަހާ ގުޅޭ ސިޔާސަތުތައް އިތުރުވިއެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ސަރުކާރާއި ރައްޔިތުންގެ ބައިވެރިވުން ވެސް އެކުލެވޭ، ބަހުގެ ގަވާއިދުތަކަކީ ސިޔާސީ ބާރުގެ ބޭރުން ވެސް އެކުލެވޭ އިޖުތިމާޢީކަން ގަވާއިދުތަކެވެ (ޖެނިކާ، 2006). މިހެން ބުނުމުން، މުޖުތަމަޢުގެ އެކި ހިސާބުތަކުގެ ފަރާތްތަކުން އެކި ފަރާތްތަކުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް، އުފެއްދުމާއި، މާނަކުރުމާއި ތަންފީޒުކުރުމުގައި ވާހަކަ ދިނަ ދިރާސާތަކުން ދައްކާދެއެވެ. މި ކަން ތަފްސީލުކޮށްދީފައިވަނީ ހޯންބާގާ އަދި ޖޮންސަން (2007) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވަނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ އެކި ފަރާތްތަކުން އުފެދިގެންވާ ފިކުރުތަކެއްކަމުގައެވެ. މި ފިކުރުގެ އެކި ފަރާތްތައް ތަޢުލީމީ ދާއިރާ، ސަރުކާރުން ފުރިހަމަ ވަޒީފާ ޒިންމާދާރުން ހަމައަށް، މުޖުތަމަޢުގެ އެކި ހިއްސާދާރުންނެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެނަލައިޒްކުރުމުގައި ކަނޑައެޅޭ ފަސް ފިޔަވަޅުތަކެއް ދެއްކުމަށް ޖެނިރަލް އާއި ގޯލްޑް (1987) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ކަންކަން ޗާޓު 3.1ގައި އެ ވަނީއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި (1) ސިޔާސީ ފިކުރުތަކުގެ ނުފޫޒު ހޯދުން، (2) ކަމާ ގުޅޭ މާހައުލުގެ އެއް ހޯދުން، (3) ނިންމާ ނިންމުންތަކާ ގުޅޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމަށް ތަރުތީބުވާ ތަރުތީބު އެނަލައިޒްކުރުން، (4) ލިބެން ހުރި ވަސީލަތްތައް ދެނެގަތުން (5) ގޮތްތައް ބަދަލު ހޯދުން ހިމެނެއެވެ.

ޗާޓު 3.1. ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެނަލައިޒްކުރުމުގެ މޮޑެލް ފިޔަވަޅުތައް، ޖެނިރަލް އާއި ގޯލްޑް، (1987).

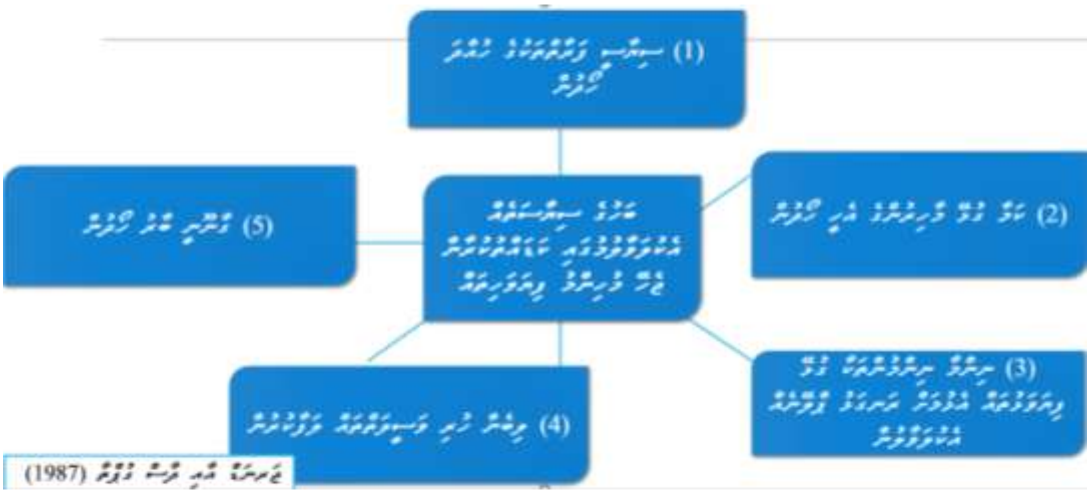
(1) ސިޔާސީ ފިކުރުތަކުގެ ނުފޫޒު ހޯދުން
(2) ކަމާ ގުޅޭ މާހައުލުގެ އެއް ހޯދުން
ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެނަލައިޒްކުރުމުގައި ކަނޑައެޅޭ ފަސް މުހިންމު ފިޔަވަޅު
(5) ގޮތްތައް ބަދަލު ހޯދުން
(3) ނިންމާ ނިންމުންތަކާ ގުޅޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމަށް ތަރުތީބު އެނަލައިޒްކުރުން
(4) ލިބެން ހުރި ވަސީލަތްތައް ދެނެގަތުން
ޖެނިރަލް އާއި ގޯލްޑް (1987)

ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް އެކުލަވައިލުމުގައި ތަޢައްލުޤުވުން މުހިންމު މި މަރުޙަލާތައް، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ކަނޑައެޅުމުގައި ބޭނުންކޮށްފައި ވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން އިލްމީ ހެކިތަކުން ފެންނާކަން ނެތެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު ހަދާ މަޖިލީހުގެ ރުހުން ލިބި، ފާސްކޮށްފައި ވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (ނަންބަރު 9/2011) ހިމެނޭ އެއް ކަމަކީ މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވާ ފަސްވަނަ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަކުރެވިފައި ވާ ކަމެވެ. ޤާނޫނާ ހަމައަށް ފާސްވެފައި ވާނީ އޭގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާތައް ކޮންމެހެން ވެސް ސިފަކޮށްފައި ފުރިހަމަކުރެވިފައިނުވާ ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

ބަހުގެ މިފަދަ ސިޔާސަތުތައް ކަނޑައެޅުމުގައި އެ ކަމާ ގުޅޭ ނަޒަރިއްޔާތަކަށް، ބަލަފީ އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވާފައި ވެއެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު "ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ ފްރޭމްވޯކް' ނުވަތަ 'ދަ ޑޮމޭން އެޕްރޯޗް' ހިމެނެއެވެ (ބަލްޑޯފް، 2012). މި ދިރާސާގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ބަލާ ނަޒަރިއްޔާއަކީ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑެވެ. ސަބަބަކަށް ވަނީ މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު އަމާޒަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އަމަލުކުރެވިފައިވާ ގޮތް ދިރާސާކުރުމަށް ވާތީ، އެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ އުނުސުރުތަކުން މި ދިރާސާގެ މަގުސަދަށް ފާސްވެފައިވާ މާއްދާތަކަށް ބަލައިފައެވެ. ސްޕޮލްސްކީ (ސްޕޮލްސްކީ، 2004؛ ސްޕޮލްސްކީ، 2009؛ ސްޕޮލްސްކީ، 2012)، ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް (2003)، ނެކްވަޕިލް (*2015*) ވެސް ބަޔާންކުރައްވާފައި ވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަހުގެ ޙާލަތަކީ ވަރަށް މުހިންމު ބައެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު (ނަޒަރިއްޔާ)އަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޙާލަތުގެ މައްސަލަ ދިރާސާކުރުމަށް މުހިންމު ނަޒަރިއްޔާއެއް ކަމަށް ނެކްވަޕިލް (*2015*) ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ، މި ނަޒަރިއްޔާއިން ބަހުގެ ގިނަ ކަންކަން ދިރާސާކުރެވޭނެއެވެ، މި ނަޒަރިއްޔާގެ ބައްޓަންކުރަން ދިރާސާކުރަމުން، ވިން ޗެސާއި ބެއިފިން (2022) ކިޔާ 'އެކްސްޓާނަލް' ދިރާސާއިން ވެސް މި ނަޒަރިއްޔާގެ ބައްޓަންކުރަން ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށް ވެސް މި ނަޒަރިއްޔާއަށް އިޢުތިމާދުކުރެވިފައެވެ. މިގޮތުން މި ނަޒަރިއްޔާގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވަނީއެވެ.

3.4.1. ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނެނީ މައިގަނޑު ތިންބައެވެ. އެއީ ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި، ބަހާ މެދު ދެކޭ ނަޒަރު ގޮތްތަކާއި، ބަހުގެ ކަނޑައެޅުމެވެ. މި ތިން ބައިތައް އެއްބައި އަނެއްބަޔާ ގުޅިފައި ވާ ދެކެވެއެވެ.

3.4.1.1. ބަސްބޭނުންކުރުން

ސްޕޮލްސްކީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ފުރަތަމަ ބައަކީ ބަސް ބޭނުންކުރުމެވެ. މިއިން ދޫރަރަކޮށްދެނީ ބަހުގެ ('އިކޮލޮޖީ' ނުވަތަ) ވެއްޖެވެ. ބަސްބޭނުންކުރުން މާނަކޮށްފައި ވަނީ ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް މީހުން ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތްތަކާއި ހާލަތުކުރުންތަކަށެވެ. ދުވަހުންދުވަހަށް ގޮތްގޮތުގައި ބަސް ކުރިއަށްދާނޭ ބޭނުންކުރުން މުޖުތަމަޢުގައި އިސްތިޢުމާލުވެގެންނެވެ. މިގޮތުން ބައެއްފަހަރު ދާއިރާގެ އާއިލާތަކުގައި މިޑްލްކްލާހުގައި އަށް ބަހެއް ބޭނުންކުރުން އިސްތިޢުމާލުވަނީ މުނިގެ ކަމުގެ (ޑެއަރސް-ސްކޮޓިޝް، 2006). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހާލަތަށް ރިއާޔަތްކުރާ އިން، މުޙައްމަދު (2019) ބަހާއްބަސްކުރާއިރު ވެ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރާވަރު ކަމުގެ ދުވަހު ދިރިއުޅުމުގައި ބޭނުން ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. މި ކަމުގައި މުސްތަޤުބަލުގައި ބަސް ބޭނުންކުރަން ތިބޭ ކަމުގައި ވާ އިން، ދިވެހިބަސް ގިނައިން ބޭނުންކުރާ ގޮތަށް ޒިޔާދަވެފައި މުސްތަޤުބަލަށް ކުރިމަތިވާ ގޮތް ކަމަށެވެ. މިގެ އިތުރުން އަބްދުއްރަޝީދު (2014) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހި ޒުވާނުން ގޮތުން ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ.

މިފަދައިން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި މުޖުތަމަޢުގައި އޮންނަ މުރާލާ ރޯލު އަދާކުރާ އެއް ވަސީލަތަކީ ދިރާސާކުރުން (ކާ ޑެން އަދި ހިއުގަސް، 2007 އަދި ހަވާލާދެއްވައި ހެލްޒް، 2010) ފާހަގަކޮށްދެއްވައި ވާ އިން ފަސް، ދިވެހި މިޑިއާތަކުގައި ބަސްބޭނުންކުރާ އިން، އާއިލާ ބަސްބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސަލަތަކުގެ ބޭނުންކުރުމެވެ (ބޯރިން، 2018؛ ރިޔާސާ އަދި ބައިލީރިން، 2024). އާއިލާތަކުން މި ކަންކަމުގެ ދަރަނިތަކު އެއް ކަމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ވޯދި ބަދަލުކުރުމެވެ ކަމަށް ވާ ކަމެވެ. މިހެން މި ވީ، ބަވަހަކުރުމެވެ ފާ ދުނިޔޭގައި ދިވެހިބަސް ނުކުރެވޭ ހައްދުވެ؟ ނުވަތަ، ބަރަހަމާ އަތުވެގެންނަށް ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އަމަލުކުރުން މަސައްކަތްތެރިކަން ނުކުރާ ހައްދުވެ؟ މިއީ ފުރުޞަތު ދިރާސާކުރުމުގައި ވާ ދައުރާއެއްކަމަށް ޕުރޮޓޮކޯލް ފުރިހަމަކަން ނުވެވެ. އާއިލާތަކުން މިފަދަ ހައްސާސް ސަފާރުތަކަށް ޖަވާބު ހޯދުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ދިވެހިބަހުގެ ރޯލަށް ގެނަ ދިނަ ދިރާސާއަކުރަމުން މުހިންމުކަމެވެ.

ކިރިސްޓަލް (2003) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ އާބާދީގައި އެ ބަހެއް ބޭނުންކުރުން މަދުވުމަކީ އެ ބަހެއް ނެތިދިޔުމުގެ ނިޝާނެކެވެ. ބަސްބަސް ނެތިދިއުމަކީ ބަހަކީ އިލްމުވެރިންގެ ކަންބޮޑުވުމެކެވެ (ކްރިސްޓަލް، 2003). އާއިލާތަކުން ބަހެއް ބޭނުންކުރުން އިސްތިޢުމާލުވީ އެ ބަހެއްގެ ބައެއްލު ނިޝާނުގައި އެ ބަސް ބޭނުންކުރުން އިސްތިޢުމާލު މިންވަރަކުން (ސްޕޮލްސްކީ، 2004) ކަމަށް ވެ ހިނދު، އިސްތިއުމާލުކުރުން މި ކަމަށް ސަމާލުކަން ދޫކޮށްލެވޭ. ބައެއްލު ދިޔުމުގައި މާދަމާ ބައެއްލު ދިޔުން އިސްތިޢުމާލުކުރަން ކުރިސްޓަލްއިން (2003) ގެންގުޅުއްވައި ވާ މިފަދަ ސަރަހައްދަކަށް ޖަހައެވެ.

3.4.1.2. ބަހާ މެދު ދެކޭ ނުވަތަ ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ދެވަނަ ބައަކީ ބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ ބަހާ މެދު މުޖުތަމަޢުގެ މެންބަރުންގެ މެދުގައި ހުރި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި އަގުކުރުންތަކެވެ. ސްޕޮލްސްކީ 'އައިޑިއޮލޮޖީ' އަކީ ބަހާއި އެ ބަސް ބުނާ މިންވަރާ ގުޅޭ މުޖުތަމަޢުގެ ފަރުދުންގެ ތެރޭގައި އޮންނަ އަސާސީ ވިސްނުމެވެ. މި ފިކުރުތަކުގެ ސަބަބުން އިޖުތިމާޢީ، ތަޢުލީމީ އަދި ސިޔާސީ މައިދާނުގައި ބަހުގެ އަގުވަޒަންކުރެވޭ ނުވަތަ ހަވާސްކުރެވޭ ގޮތް ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ (ވޫލާޑްއާއި ޝިފެލިން، 1994). މިސާލަކަށް، އިސްތިއުމާރީ ބަސްބަސް؛ މިސާލަކަށް، އިނގިރޭސި ނުވަތަ ފަރަންސޭސިބަސް ފަދަ ބަސްބަސް ގިނަ ފަރާތްތަކުން މަތިވެރިކަމުން ބަލައިގަނެ، މިސްމަދު ބަސްބަސް ދަރަނިކުރެވެއެވެ. މި ހައިރާޔީގެ ސަބަބުން ބަހެއް ބަދަލުވުމާއި ބަހެއް ގެއްލިގެންދިއުމަކީ ވެސް ވާން ކަމެކެވެ. މަކޯނީއާއި ޕެނިކުކް (2007) ވިދާޅުވާ ފަދައިން، ބަހުގެ ފިކުރުތަކަކީ 'ނިއުޓްރަލް' ފިކުރުތަކެއް ނޫނެވެ. މި ގޮތުން ފަރާސްގަބަސްޗާ (2017) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަހާ މެދު ދެކޭގޮތް ބިނާވެފައި ވަނީ ތިން ބައެއްގެ މައްޗަށެވެ. ފުރަތަމަ ބައަކީ ވިސްނުމުގެ ބައެވެ. މީގެ ސަބަބުން ފިކުރުތަކާއި ގަބޫލުކުރުންތަކަށް އަސަރުކުރާ އިރު، ރަސްމީ ވިސްނުންތަކުގެ ސަބަބުން ވަކި ބަހެއް ދަސްކުރުމުގެ ފުރުސަތުތަކާ ގުޅިގެން ގަބޫލުކުރުންތަކުގެ އެދޭނެކަމަށް ބަދަލުވެއެވެ. ދުވާ ބަހާ ކުރާ އަސަރުކުރާކަމާއި، މި ކަމާ ގުޅިގައި ވަކި ވަކި ބަހާ މެދު އާންމު އިހްސާސްތަކާއެވެ. މިންވަރަށް ބަހާ ވަކި ކަމާ ދުއްވާ ބަހާކަމަކާއި، މިހާރު ބަސް ދަސްކުރަން ބޭއްވިފައިވުން އަދި ދަސްކުރުން މި ބާރުގައި ފަރާސްގަބަސްޗާ (2017) ދެއްކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން މުޖުތަމަޢުގައި ކުރިޔާ ބޭނުމަށް އަނެއް އިރު، ބަހާއި ދަސްކުރުމަކީ ބޭނުންވާ ބޭނުންވުން ވިސްނުން އަދި ކުރިއެރުވުމާއި އެ ބަހާ ކުރާ ދުވާ، އަދި ގެރިޔާބަސް ނުވަތަ އެ ބަހާއި ދިވެހިބަހާއި ބޭނުންތެރި ވާ ވިސްނުން ވާ މަޖުބޫރުކުރެއެވެ. އެހެނީ ދިވެހި ދުވާ ބެލެނިވެރިން ތަރުތީބުވެރިން ދަސް ކުރުމުގެ ދަސްކުރުމާއި އަދި ދިވެހިބަހާ ދުވާ ދިވެހިބަހުގެ ދިރާސާތަކުން ދައްކައެވެ.

ބަހާ މެދު ދެކޭގޮތް ތަފާތު ދިރާސާތަކުން ކުރިއަށް ފެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ އެއް ދިރާސާއަކީ ސިންގަޕޫރުގައި ދެ ބަހުން ވާހަކަދައްކާ ޗައިނީޒް އެ މީހުންގެ މާދަރީބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް ބެލި ބޮކްހޯސްޓް-ހެންގް އަދި ކެލިއޮން (2009) ކޮށްފައި ވާ ދިރާސާއެވެ. މި ދިރާސާއިން ދެއްކި ގޮތުގައި އިޖުތިމާޢީ އަދި އިގްތިޞާދީ ގޮތުން ނިކަމެތި ކުދިން، ގޭގައި އެ މީހުންގެ އަމިއްލަ މާދަރީބަހުން ދަސްކުރި ނަމަވެސް މެދު ފަންތީގެ އާއިލާތަކުގެ ކުދިން ގޭގައި އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކަނީއެވެ. އަދި އިޖުތިމާޢީ އަދި އިގްތިޞާދީ ދަރަޖައިގެ ޗައިނީޒް ދިރާސާގައި ދެ ބަހުން ތަމްރީނުދިނުމާއި ދެ ބަހުން ފަރިތަކަމާ އޮތް ގުޅުން ބޮޑު ކަމުގައެވެ. މީގެ އިތުރުން ބޮކްހޯސްޓްހެންގް ކެލިއޮން (2009) ގެ ދިރާސާގައި 53

އިންސައްތަ ދަރިވަރުން ބުނެފައި ވަނީ އެ މީހުންގެ ދަރިން ވާހަކަދައްކަން ބޭނުންވަނީ އެއް ބަހަކުން ވުރެ ގިނަ ބަހުންނެވެ. ބޮޓްސުވާނާގެ ރަސްމީ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. އަދި ޤައުމީ ބަހަކީ ސެޓްސުވާނާބަހެވެ.

މި މޭރުމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުންނާއި ކުދިން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮތް ބެލުމަށް ކުރި ދިރާސާއަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި އެކުދިން ބޮޑަށް ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. އަދި އެ މީހުން ބޮޑުވެގެން ދަރިން ލިބުނީމާ އެ ކުދިންނަށް ވެސް ދަސްކޮށްދޭން ބޭނުންވާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ (ޖާހިދު އަދި މުޙައްމަދު، 2018). މީގެ އިތުރުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮސް ބޮޑުވަމުން އަބްދުއްރަޙީމް (2014) ކުރެއްވި ދިރާސާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި ދިވެހި ޒުވާނުން މާނަވީ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންހިފާ މިންވަރު ދަށެވެ. އޭނާގެ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ޒުވާނުން ދެކޭ ގޮތުގައި ރަސްމީ ކަންކަމުގައި، އޮފީސްތަކުގައި ކުރަންޖެހޭ މުޢާމަލާތްތައް ފިޔަވައި، އެހެން ހުރިހާ ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. އޭނާގެ ދިރާސާގެ 75 އިންސައްތަ ޒުވާނުން ވާހަކަދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ކުރިން ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ފަދައިން، ކްރިސްޓަލް (2000) ލިޔުއްވާ ގޮތުގައި ބަހެއް މަރުވުމުގެ ނިޝާނެއް ކަމުގައިވާ ޒުވާނުންނާއި އެބަހުގެ ގުޅުން މާ ދުރުވެ އެއްކޮޅު ނުވުމެވެ. އަދި މީގެ ސަބަބުން ނުފޫޒުގަދަ ބޮޑު ބަސްބަހުގެ ކުރިމަތީގައި އަމިއްލަ މާދަރީބަސް ފަހަތަށް ޖެހެނީއެވެ. އެއާއެކު އެ ބަހުގެ މުސްތަޤްބަލް ފަނާވެ، އެ ބަހުގެ ބޭނުންތެރިކަން ކުޑަވެއެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ކުޑަ މީސްކޮޅެއް ބޭނުންކުރާ ބަހަކަށް ވީމާ، ޒުވާނުން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮސް ދުރުވުމަކީ ކަންބޮޑުވާންޖެހޭ ކަމެކެވެ.

ދުނިޔޭގެ އެކި ޤައުމުތަކުގެ މީހުން އެބައިމީހުންގެ ބަހާ ދުރުވެފައިވާ، އެ ބަސްބަސް ކުރިއަރުވަން މަސައްކަތްކުރަމުންދާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ކިންގް (2017) ނިއުޒީލޭންޑްގެ ޔުނިވަރސިޓީއަކުން އަމާޒުކޮށް ކުރެވުނު ވާ ދިރާސާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި އެ ޤައުމުގެ ދަރިވަރުންނާއި ޓީޗަރުން އެ މީހުންގެ އަމިއްލަ ބަހާ ދުރު ދިރާސީ ވަރަށް ގަދަރުކުރާ ބަހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މާދަރީބަހަކީ އެބައިމީހުންގެ ސަގާފަތާ ގުޅިފައި ވާ މުހިއްމު ބައެއްކަމެވެ. އެހެނީ އެ ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސީ ސަގާފަތުގެ އެކުލެވޭ، ރީތި ރުޅިގަދަކަމުން މި ކަންކަން ދުރު ދުރާ ބަހާ އެކުލެވޭ ދިރާސާތައް (ކިންގް، 2017).

ސްޓޮކްސްޓީ (2012) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި "ބަހަކީ ޤައުމު، އެ ޤައުމެއްގެ އެއްބައިވަންތަކަން ހިފެހެއްޓުމަށް ކަމުން ގެންޖައްސާ ކުރިއަށްގެންދާ ތަނެކެވެ" (ސ. 5). ބަސް ހިމެނޭގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތާއި ބަހުގެ ބޭރުގެ ނުފޫޒު އެތެރޭގެ ސިޔާސަތުތަކާ ވަރަށް ގިނަ ފަރާތުން ފާހަގަކޮށް ކަން ދިރާސާއިން (މިސާލަކަށް ކްރިސްޓަލް، 2000) ހާމަވެފައި ކަމަށް ކިންގް (2017) ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. އޭނާ ހަމަކުރައްވާފައިވާ ސްޓޮކްސްޓީގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އުސޫލަކީ އަޅުގަނޑުކުރުމުގައި ވަނީ ބަސް ބޭނުންކުރާ މީހުންނާއި ބަހުގެ ބަދަލުތަކަށް ފެތޭ ފަދަ އަދި ބަސް ބޭނުންކުރާ ފަރާތްތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ކުރެވޭ ކަންކަމެވެ.

އެހެންކަމުން ބަސްބަސް ދިރިދެމިއޮންނާނީ ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި، ބަހާ ގުޅޭ ނުވަތަ ގަބޫލުކުރުންތަކާއި ބަހުގެ ރޫޅުމުގެ ހަރުދަނާ ސިޔާސަތުގެ ތެރެއިންނެވެ.

3.4.1.3. ބަހުގެ ރޫޅުން

ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ތިންވަނަ އަދި އެންމެ ފަހު ބައަކީ ބަހުގެރޫޅުމެވެ. ބަހުގެ ރޫޅުމަކީ އިޖްތިމާޢީ ބަހަށް އިތުރުވުމުގެ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތްތަކެވެ. ބަސް ރޫޅުމާ ބެހޭ ބަހުގެ މާހިރުން ބަހަށް ދިމާވާ މައްސަލަތަކަށް ހައްލު ހޯދުމާއި ބަސް ކުރިއަރުވައި ދެމެހެއްޓުމަށް އަމަލުކުރަންވީ ގޮތް، ސަރުކާރާއި މުއައްސަސާތަކާއި، އެޖެންސީތަކާއި، ބަސްކިޔަވައިދިނުމުގައި މަސައްކަތްކުރާ ގުރޫޕުތަކާއި ބަހުގެ އެހެނިހެން މަސައްކަތްތަކުގައިވެސް އެކި މަޝްވަރާތަކަށް ރޫޅުމުގެ (ރުބިން، ޖެރނަޑް، 1971؛ ފިޝްމަން، 1972؛ އީސްޓްމަން، 1983). ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމަކީ ބަސްބޭނުންކުރަންވީ ގޮތާއި ބަސް ދަމަހައްޓަންވީ ގޮތް ބަލާ އިލްމީ ދާއިރާއެއްކަމަށް (ޓޮލެފްސަން، މިލާންސް، 2018). ބަހުގެ ރޫޅުމުގެ ތަފްސީލުތަކަށް ދިޔުމުގެކުރިން ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމުގައި ހުރި ތަފާތު ދެނެގަތުމަށް ބަލާލަމާ. ކުރިން ފާހަގަ ކޮށްލެވުނު ގޮތަށް ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ބަސް ބޭނުންކުރާގޮތާ ގުޅޭ ގަވާއިދުތަކާއި ނިންމުންތައް (ސްޕޮލްސްކީ އަދި ޝޯހަމީ، 2000). ނަމަވެސް ބަހުގެ ރޫޅުމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުން ޖަހައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށް، ރޫޅި ރޫޅުމުގެ ގޮތެވެ. މިއީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ މިންވަރު ދެނެގަނެ، ބަލަހައްޓާ ގޮތަކީ އެއްޗެކެވެ (ޓޮލެފްސަން، *2000*؛ ވިލީ، 1996؛ ސްޕޮލްސްކީއާއި ޝޯހަމީ، 2000). ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމާ ގުޅޭ ދިރާސާތައް އިލްމީގޮތުން ފުރިހަމައިން ވަކި ދެވަނަ ބޮޑު ހަނގުރާމައިން ފަހުގައި ޚާއްސަކޮށް 1960ގެ އަހަރުތަކުގައެވެ (ޓޮލެފްސަން، މިލާންސް، 2018؛ ހޯލް، 2018). އެހެންކަމުން، ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމާ ދެ ބަހައި އިލްމުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގެ މާނަ ދިނީ މާޙައުލު އެއް ތަރިކައެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ކެޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފް (2007) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި "އެއީ ނަޒަރިއްޔާއަކުން ބަލާ އިރު، ބަސް ރޫޅުމުގައި އިންސާނުންނަށް ލިބިފައި ވާ މައުލޫމާތު، ލިޔެފައި ވާ އިންސާނީ ތަޖުރިބާއި ދުނިޔެއާ ހިއްސާކުރުމެވެ. އަދި އިންސާނީ ތަޖުރިބާ މިނުން ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ބަދަލު ފާހަގަކުރާށެވެ" (ސ. 15، ތަރުޖަމާކޮށްފައި). އެހެންކަމުން ބަހަކީ އިންސާނުންގެ ތަޖުރިބާ ދެމެހެއްޓުމަށް އެއްކަލަ ކަމަށްވާތީ، ބަސް ދިފާޢުކުރުމުން ބަހުގެ އަހުލުވެރިން މަސައްކަތްކުރެއެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމަކީ 'އެޕްލައިޑް ލިންގުއިސްޓިކްސްއާއި ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް' ދާއިރާގެ ތެރެއިން ދިރާސާކުރާ ކަމެއް، ވަކިން ހަރުދަނާ އެކަށް ތަޢާރަފުވަމުން އަންނަ ދާއިރާއެއްކަމަށް ގޯރޓަރ *(2017)* ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ބަހުގެ ރޭވުން އަމާޒުކުރެވިފައި ވަނީ ބަސް ބޭނުންކުރާ މައް މީހުން ބަސް ބޭނުންކުރަންވީ ގޮތުގެ އުސޫލު، ތިރިން-މައްޗަށް/މަތިން-ތިރިއަށް (ބޮޓަމް-އަޕް، ޓޮޕް-ޑައުން) ރޫލު އުސޫލުތަކުގެ ދަށުންނެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ މަތިން ތިރިއަށް، ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅައި، ރައްޔިތުންނާ ހަމައަށް ފޯރުކޮށްދޭ އެއްޗެއް ނަމަވެސް ބަސް ތަންފީޒުކުރުމުގައި ބަސް ބޭނުންތެރިން ތިބީ ބަހާއި ބަހުގެ އަރުވާލުމާ ނުވަތަ ބަހުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ވާތީ، ތިރިން މައްޗަށް ހިނގާ ހިއްސާކުރުމުން ޖާގަ ބަހުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކުގެ ހަރަކާތް ހިމެނޭ، ބަހުގެ ރޭވުން އެކުލަވާލުމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ކަނޑައަޅާ ކަމާއިކާ ތަންފީޒުކުރުމުން ކުރަންވާނީ ކަމަށެވެ (ނަސްވަޒީރު، *2015*؛ ސްޕޮލްސްކީ، 2004، ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފް، 2003). ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މުޖުތަމަޢު ބޭނުންތެރިންގެ ދުވަހުން އެޕްރޯޗްގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ގުޅޭ އަދި މެކްރޯ ހިންގައި މައިކްރޯ (2011) ހުސްދިވު ދިރާސާކުރުމުގެ ނިންމުންތަކުގެ ގަވާއިދުތަކާއި ވަނީ ސަމާލު އޮފީހުގެ ބަސްބަހާ ގުޅިފައިވާ އެއްބަސް ހަމަސްކުރުމާ އިސްކަންދޭންޖެހޭކަމާ މި ކަމަށް ޖާގަ ދިނުން މައްސަލަ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ސިޔާސަތު އަސާސީ ކަންކަމެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިއްސާވާ ފަރާތްތަކުން ހިފަހައްޓަން ބަހުގެ ރޭވުމާއި އެކުލަވާލުމުގެ މާއްދީ ކަންކަން ދޫނުކުރެވެއެވެ.

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ސަބަބުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވީ ވަކިވަކި ކަންކަން އެނގެއެވެ. އަދި ބަހުގެ ރޭވުމަކީ ބަސް ބޭނުންކުރާ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ގެނެވިދާ ކަމަށެވެ (ހޯގަން، 1987). ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުން ބަސް ބޭނުންތެރިޔާ ބަޔަކު ކުރު މީހުން ދެކޭ ގޮތް އަދި ގަބޫލުކުރާ ގޮތްތަކާއި، ބަސް ދަސްކުރުމުގެ ފުރުސަތުދިނުމާ ބަހުގެ އިސްތިޢުމާލު ހަމަ ހިފެހެއްޓުމުން އެކުއެކޭ ކަމެވެ (ކޫޕަރ، 1989). އެހެންކަމުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އަމަލުކުރަން ގޮތް އިންޖިނިއަރިންގ ސްޓޭޓަސްއާއި، މުއައްސަސާތަކާއި، އެޖެންސީތަކާއި، ބަސްކުރެއްވުމުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ގުޅުންތަކާއި ބަހުގެ އެހެނިހެން މަސައްކަތްތަކާއި އަދި ބޭނުންކުރާ ގޮތް މުހިއްމު ކަމަށެވެ (މައިރިސް-ސްޓޯބަން، 2006). މިގޮތުން ބަހުގެ ރޭވުމަކީ 'ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ' (ޕްރޮސެސް މުޖުތަމަޢު)ތަކުގެ އަމަލުތައް ބާރުއަޅާ ބަހަކީ އިދާރީ ފަރާތް ގޮތުގައި (އިޖިނަސް، 1993). ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ގޮތުން ހުރި ކަންކަން މުޖުތަމަޢުތަކުގެ މަސައްކަތް، ފިޔަވަޅުތަކާ ފިޔަވަޅުތައް ކުރިއަށްގެންދާނެ ކަމެވެ. މިގެ އިތުރުން ބަހުގެ ރޭވުމާ ކަމުގެ ސަބަބުތައް ސްޓޭޓަސް މުޖުތަމަޢުގައި ފުރިހަމަކުރުމާ ތަރުތީބުކޮށް ކަނޑައެޅުމާއި ތަންފީޒުކުރުމާއި، އަސާސީ ބަދަލުތަކަށް ފައިދާކުރާ، ވަޒީފާތަކާ އިސްލާހީ ފަރުދުންގެ މުޖުތަމަޢުތަކުގެ (ކަރުނަވުޑް، 1989). އެހެންކަމުން ބަހުގެ ރޭވުން އެކުލަވާލެވޭ އަދި ފުރުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ގޮތުން ގެނިގެން ފައިދާކުރުމުގެ މީހުން އެކުލެވިގެން، ގުދުރަތުން އެދުނު ވާހަކަ ނިޒާމުގެ ފުރުޞަތުތަކުގެ. މި ދިރާސާގައި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މުޖުތަމަޢުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފް (2003) އެކުލަވާލައިފައިވާ މޮ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މުޖުތަމަޢެވެ.

3.4.2. ބަހުގެ ރާވުމުގެ މޮޑެލް

ބަހުގެ ރާވުމުގެ މޮޑެލެއް ފުރަތަމަ ހުށަހަޅުއްވާފައި ވަނީ ކްލޯސް (1987) އެވެ. މިގޮތުން ކްލޯސްގެ މޮޑެލުގައި ހިމެނެނީ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުވުމަށް ރާވާ ބަހުގެ ރާވުން ('ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ') އަދި ބަހުގެ ބަސްމަގުން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރާވާ ބަހުގެ ރާވުން ('ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ') މި ދެ ބައެވެ.[15]

ކްލޯސް (1987) ހުށަހަޅުއްވާފައިވާ ބަހުގެ ރާވުމުގެ މޮޑެލަށް އިތުރު ބައިތައް ހިމަނައިގެން، ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް (2003) މި މޮޑެލަށް އިތުރު ތަފްސީލުތަކާއި ހަރުދަނާކަމެއް ގެނެސްފައި ވެއެވެ. މި މޮޑެލުން ބަހުގެ ރާވުމުގެ މިންވަރު ދެ ބަރައްޓަކަން ވާ ތަރައްޤީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ރާވުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވުން ހިމެނޭގޮތަށް ފުޅާކޮށްދެއްވާފައި މި ދިރާސާއަށް މި މޮޑެލް އިޚްތިޔާރުކުރެވުނީ މަޤުބޫލު ސަބަބެވެ. މިގޮތުން ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް (2003) ހުށަހަޅުއްވާފައި ވާ ބަހާ ބާރު ރާވުންތައް ރާވުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ބައިތަކަކީ: (1) ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރާވުން)؛ (2) ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ބަސްމަގުން އިތުރުކުރުމަށް ރާވުން)؛ (3) އެކުއިޒިޝަން ޕްލޭނިންގ/ލެންގުއޭޖް އިން އެޑިއުކޭޝަން ޕްލޭނިންގ (ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސްދަސްކުރުމުގެ ރާވުން)؛ އަދި (4) ޕްރެސްޓީޖް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވުން) މިއެވެ. ތާވަލު 3.1 ގައި އެ ވަނީ ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ރާވުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުށަހަޅުއްވާފައި ވާ ތާވަލުގެ ޚުލާސާއެވެ. މި ހިސާބުން މި ތާވަލުގެ ތަފްސީލަށް ބަލައިލާނަމެވެ.

---

[15] ކްލޯސްގެ (1987) މޮޑެލުގެ ތަފްސީލު ޖަދުވަލު 3ގައި ވާނެއެވެ. އެ މޮޑެލް ދިރާސާކޮށް ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާ ހުށަހަޅާފައި އެ ވަނީ، އޭގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ހުރި ނަންތަކާއި އިބާރާތްތަކާ ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ސިފަ ދިރާސާކުރުމުގެ ބަސްކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި އަދި ސްޓޭޓަސްކަމުގައި، ކޯޕަސްޕްލޭނިންގ ބާވަތުގެ ހަރަކާތްތައް ހަމައަށް ބޭނުންކުރެވިފައިވެއެވެ.

ތާވަލު 3.1. ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ފަންތިތަކާއި އޭގެ އަމާޒާއި ނަތީޖާ (ކަޕްލާން އަދި ބަލްޑޯފް، 2003).

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ފަންތިތައް	ބަސްރޭވުމުގެ އަމާޒު	ބަސްރޭވުމުގެ ބޭނުން/ ނަތީޖާ
(1) ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން)	- ބަސް ރަސްމީކުރުން - ޤައުމީ ބަހުގެ ދަރަޖަ ދިނުން - މަނާކުރުން/ހުއްޓުވުން	- ބަސްދިރުވައި އާލާކުރުން - ބަހަށް އާދިރުން ހޯދުން - ދެމެހެއްޓެވޭނެ ގޮތަކަށް ބަސް ކުރިއަރުވުން - ބަސް ބެލެހެއްޓުން
(2) ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ބަސްމަގުން އިޞްލާޙުކުރުމުގެ ރޭވުން)	- ބަހުގެ ލިޔުމުގެ ނިޒާމު ތަރައްޤީކުރުން - ޤަވާޢިދާއި ހަމަތައް އިސްޓޭބްލިޝްކުރުން - ބަސްކޮށާރު އިޞްލާޙުކުރުން - ބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތަކާއި ބަސްފޮތް ލިޔެ ޝާއިޢުކުރުން - ޓެކްނޮލޮޖީ މުދަރިސުން މި ފޮތްތައް ލިބޭން/ކިޔޭން ހުރުން	- ބަސްކުރިއަރުވުން - ބަސް ޖަމާސި ކުރުން - އަށް ބަދަލުވާ ޓެކްނިކަލް ބަހަށް ފެތޭގޮތަށް އިޞްލާޙުކުރުން
(3) އެކުއިޒިޝަން ޕްލޭނިންގ/ލޭންގުއޭޖް އިން އެޑިއުކޭޝަން ޕްލޭނިންގ (ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ރޭވުން)	- މުޤައްރަރާ ބޭރު ސިޔާސަތު - ވަސީލަތްތަކާ ބޭރު ސިޔާސަތު - މުޖުތަމަޢުގެ ސިޔާސަތު - ވަޒަންކުރުމުގެ ސިޔާސަތު	- ބަސް ދަސްކުރުން - ބަސް ކުރިއަރުވައި ދެމެހެއްޓުން
(4) ޕްރެސްޓީޖް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން)	- ބަސް ކުރިއަރުވުން - ފަރުދީ/ސަރުކާރު/ނުފޫޒު ގަދަ ގުރޫޕު	ބަހުގެ ސަގާފީ މަތިކުރުން ބަހަށް ގަދަރުކުރުން

3.4.2.1. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން (ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ)

ތާވަލު 3.1 އަށް ، ކަޕްލާން އަދި ބަލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފުރަތަމަ ބަޔަކީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުމެވެ. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުމަކީ މުޖުތަމަޢުގައި އެ ބަހެއްގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ކުރެވޭ ކަންކަމެވެ. އަދި ބަސް ރަސްމީ ކުރުމާއި، ބަހަށް ޤައުމީބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ދިނުމާއި، ބަހަށް ހުރަސްއެޅޭ ކަންކަމުން ބަސް ސަލާމަތްކުރުން މި މަރުޙަލާގައި ހިމެނެއެވެ. ކަޕްލާން އަދި ބަލްޑޯފް (1997)، ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ' މާނަކުރައްވާފައި އެއީ ބަހުގެ ބޭނުން އިޖުތިމާޢީ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ހަރުދަނާ ހޯދައިދީ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ބައެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެއީ ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ބަޔާއި ގުޅުންހުރި ފަދަ ފަރުދުންނާއި ޖަމާޢަތް ހާސިލުކުރުމަށް އިޖުތިމާޢީ މުއައްސަސާ ނުވަތަ ފަރުދީ ބޭނުމަކަށް ބަސްބަސް ކަނޑައެޅުމެވެ.

ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް އެ ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުން ވެސް އެ ބަހަށް އެ ދަރަޖަ ދެވިގެންނެވެ. މިގޮތުން އަލްބޭނި (2016) ފާހަގަކޮށްދެއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އައިސްލެންޑުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި އެންމެ ގޮތް، އެހެން ޤައުމުތަކުގެ މިސާލު އެ ޤައުމުގެ ރައްޔިތުންގެ ފުރަތަން ޖަމާޢަތުން ފާސްކޮށްދީފައެވެ. މިގޮ ހިމެނުން

ކަންނާޑާ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކޮށް، އެ ބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ޓަކައި ކަރުނާޓަކާގެ ސަރުކާރުން، 5 ސެޕްޓެމްބަރު 2001ގައި، ކަންނާޑާބަހުގެ ސެޓްފިކެޓް އޮންނަ މީހުންނަށް ހާއްސަކޮށް ވަޒީފާގެ 5 އިންސައްތަ ކަނޑައެޅިއެވެ (ޕައިރިންގަރ، 2009). މީގެ ބޭނުމަކީ ކަންނާޑާ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމެވެ. އިންޑިއާގެ ޤައުމީ ބަހަކީ ހިންދީބަހެވެ. ރަސްމީ ބަސް ކަމަށް ބަލަނީ ހިންދީބަހާއި އިނގިރޭސިބަހާއި ސަރަހައްދީ ބަހެވެ (ޕައިރިންގަރ، 2009). މި ދެ ޤައުމުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުން ވެސް މި ދައްކައިދެނީ އަމިއްލަ ބަހަށް ދެވޭ އިސްކަމެވެ.

ބެކަރ (2006) ސިފަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ނުފޫޒުކުރާ، އޭގެ ޖުމުލަގައި ސިޔާސީ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ބަހަކަށް ހައިސިއްޔަތެއް ލިބުނީ މިފަދަ ބާރުވެރި ފަރާތްތަކުގެ ބައިވެރިވުމާ އެކުގައެވެ. ބަހެއް ރައްކާތެރިކޮށް ދިރުވައި އާލާކުރުމުގައި ބައިވެރިވާ، ވަސް މީޑިއާއި، ކޯޓާއި، ތަރައްޤީ ފަދަ މުއައްސަސާތަކާއި ބަހެއް ބެލެހެއްޓުން ހިމެނެއެވެ. އަދި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ނުފޫޒުކުރާ މަސައްކަތުގެ ފަރާތާއި، ސަރުކާރާއި، މުޖުތަމަޢާއި، ގާނޫނާއި، މީޑިއާއި، ތަޢުލީމު ފަދަ އިދާރީ އިޤްތިޞާދީ ދާއިރާތަކުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތުން ކަންކަން ބެލެވެއެވެ (ފާގަސަން، 2006). ކެޕްލަން އަދި ބާލްޑޯފް (2003) ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ކުރެވޭގޮތުގައި ބަސް ރަސްމީ ކުރުމާއި، ބަހަށް ޤައުމީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ދިނުމާއި، ބަހަށް ހަރުކަށި އުސޫލުތަކެއް ބަސް ސަގާފަތްތަކުން ހިމެނެއެވެ. މި ގިނަ ބައެއްގެ ފުރުސަތު މަގުފަހި ބަހަށް ތަރައްޤީކުރުމަށް އެ ވަނީއެވެ.

3.4.2.1.1. ބަސް ރަސްމީކުރުން

ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ކުރެވޭ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ބަހެއް ރަސްމީކުރުމެވެ. މިގޮތުން ބަހެއް ރަސްމީ ކުރުމަށް ބައެއް ޤައުމުތަކުން އަމަލުކުރަމުން ދަނީ ގާނޫނީ ގަވާއިދުގެ ޒަރީޢާއިންނެވެ. މިގޮތުން ކެޕްލަން އަދި ބާލްޑޯފް (2003) ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި ހިންދުސްތާނުގެ ދުސްތޫރުގައި ސްކެޑިއުލްގައި ދެވިފައިވާ އަސާސީ ބަސްތަކުން، ފަހުން ހިމަނުން އަދި ގާނޫނީގޮތުގައި ނަމަވެސް، އިނގިރޭސިބަހުގެ އިތުރުން މަގުބޫލު ބަސް ވެސް ސްކެޑިއުލަށް ފަހުން ޖަހާފައިވެއެވެ. ދުސްތޫރުތަކުން ބަހަކީ ދައުލަތުގެ ސަގާފީކަން ނަމަ ނަގާ، މިގޮތުން އެ ބަހަށް ނުލަކުމުގެ ހިނގައިދާނެއެވެ.

ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ކުރިމަގާ ގުޅޭ ގޮތުން ދުނިޔޭގެ އެކި ޤައުމުތަކުގައި ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސާތަކުން، އިންޑޮނީޝިއާގެ ބަސް ރަސްމީކުރުމުގައި ކާމިޔާބު ގޮތުން އެ ބަހަށް ވަނީ ޤައުމީ ހައިސިއްޔަތެއް ދީފައެވެ. މިގޮތުން އެ ޤައުމުގެ ރަސްމީ ބަސް؛ ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާގެ ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލައި، ތަންފީޒުކުރުން ގޮތުގައި އެ ޤައުމުގެ ގާނޫނުއަސާސީގައި ހިމަނާފައި ވެއެވެ (ސިމަންޖުންޓާކް، 2009، ޖައިން، 2020). މިގޮތުން 1945ގައި އެ ޤައުމު މިނިވަންވެ، ފުރަތަމަ އެކުލަވައިލެވުނު ގާނޫނުއަސާސީގައި އިންޑޮނީޝިއާގެ ރަސްމީ އަދި ޤައުމީ ބަހަކަށް

އިންޑޮނީޝިއާކަމަށް ކަނޑައަޅައި އިސްކޫލުތަކުގެ ދަށު ގުޅުންތަކާއި [illegible] މިއަދާހަމައަށް އެ ޤައުމުގެ ބަސް ކަނޑައެޅިއެވެ. އޭޝިއާގެ ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކުގެ ތެރެއިން ވެސް އެންމެ ކާމިޔާބު ސިޔާސަތުތަކެއް ގެންގުޅޭ އެއް ޤައުމަށް އިންޑޮނީޝިއާ ހިމެނިފައި ވެއެވެ (ސޮންޖޮނޯ ޑަރްޖޯވިޖޯޖޯ، 1998؛ ޒެއިން، 2020). އަދި ޒެއިން (2020) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ގާނޫނީ ގޮތުން ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާ ބަހަކީ [illegible] ވާ އިސްލާމާ އެކު، ދަރަޖައާއި ގަދަރު، މުޖުތަމަޢުގައި މަޤާމުތަކުން އެ ޤައުމުގައި ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible]. ޤާނޫނީ އަސާސީ ވަނީ އިންޑޮނީޝިއާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ ޤައުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސިޔާސަތު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކިޔަވައިދިނުމުން ފުރުސަތު ބަދަލުވިއެވެ.

މީގެ އެހެން މިސާލަކަށް މެލޭޝިއާގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ މެލޭއެވެ. މެލޭޝިއާގައި ގާތްގަނޑަކަށް 140 ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ އުޅެއެވެ. މެލޭޝިއާގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ބަހާސާ މެލޭއެވެ (ގިލް، 2005). މެލޭޝިއާގައި އެ މީހުންގެ ޤައުމީ ބަސް، ބަހާސާ މެލޭގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް ކަނޑައަޅައި އެ ބަހުގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ހިމަނައި މަދަރުސާތަކުގައި ކިޔަވައިދެއެވެ. އަދި ބަހާސާ މެލޭ ކިޔަވައިދިނުމަށް ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ [illegible] މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ފަރާތްތަކުގެ އެއް ކަމަކީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު، މަސައްކަތުގައި [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން އެ ޤައުމުގައި ކިޔަވައި މަސައްކަތްތަކެވެ. މިގޮތުން ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުން އިނގިރޭސިބަހާއި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުން ބަދަލުކޮށް ('ޕީޕީއެސްއެމްއައި ޕްރޮގްރާމް') އެ ޤައުމުގައި ދިޔަ ސަރުކާރުން ވަރަށް ބޮޑު ފަރާތްތަކަކަށް ގިލް (2005) ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. މެލޭޝިއާގައި މި ކަންކަން ހަމަޖެހިފައި އޮންނަނީ އެ ޤައުމުގެ ގާނޫނީ ގަވާއިދުގެ ތެރެއިންނެވެ.

ބަހުގެ ސިޔާސަތާ އިން، މުޖުތަމަޢުގައި އެ ބަހުގެ ދައުރަށް އެ ބަހެއްގެ [illegible] އެނގޭ، [illegible] [illegible] [illegible]. މިގޮތުން ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] މުޖުތަމަޢުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިރާސާކުރުމުން ބަހުގެ ރޯލުތައް ހާމަކޮށްދެއެވެ. ސްޓުވަރޓް (1968) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވާ މިފަދަ ދިހަ ބައިގެ ތެރެއަށް ކޫޕަރ (1989) ވެސް އިތުރު 2 ބައެއް އިތުރުކޮށްފައެވެ. މި ބައިތަކަކީ: (1) ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތު، (2) ރަށްފުށުގެ މިނުން، (3) ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުން، (4) ބައިނަލް އަޤްވާމީ ހައިސިއްޔަތު، (5) ވެރިކަންކުރާ ރަށް، (6) ބަސް ކުރިއަރުވާ ގުރޫޕުތައް، (7) ތައުލީމީ ނިޒާމު، (8) އިސްކޫލުގެ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދިނުން، (9) ކުތުބުހާނާ، (10) ދީނީ ކަންކަން،

(11) މާސް މީޑިއާ، (12) މަސައްކަތުގެ މާހައުލު މިއެވެ. ސްޓެވަރޓް (1968) އާއި ކޫޕަރ (1989) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ މި ކަންކަން ސްޓޮކްސްކީ (2009) ވެސް ވަނީ ފާހަގަކުރައްވައިފައެވެ.

މި ބައިގެ މުރާދަކީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ދެކޭގޮތުން ނުވަތަ ހައިސިއްޔަތު ވަޒަންކުރުމުގައި ބަހުގެ ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތު، ބަސްބޭނުންކުރާ މިންވަރު، ބަހުގެ ބޭނުންކަން، ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ބުރަދަން، އަދި ކުދިބާޒާރުތަކުގެ ބަހުގެ ޚާއްޞަކަން، މިއީ މުހިއްމު ބައިތައްކަމަށް ސްޓެވަރޓް (1968) އާއި ސްޓޮކްސްކީ (2009) ހިމަނައްވައިފައި ވެއެވެ.

މި ތަރައްޤީގެ ތެރެއިން ދިރި ކަންކަމުގައި އަދި މާސްމީޑިއާގެ އިތުރުން މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރަކީ މުހިންމު ކަންކަންތަކުގައި ކޫޕަރ (1989) ބައްޓަންކުރައްވައިފައެވެ. ބަހެއް ބޭނުންކުރާ މިންވަރުގެ އަދަދު ގިނަވުމީ ބަހެއް ރަސްމީވެ، ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުވެ، އެ ބަހަކަށް ހާއްސަ އިސްކަމެއް ލިބި، ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މުޖުތަމަޢުގައި މަތިވެން ކަމެވެ (ސްޓޮކްސްކީ އަދި ޝޯރަމް، 2000).

މީގެ އިތުރުން އެ ޤައުމެއްގެ ބަހުމިދިފައިން ވެސް މުޖުތަމަޢުގައި އެ ބަހަކަށް އޮންނަ ހައިސިއްޔަތު ރަޖިސްޓަރުކަން ޖޯންޒް ގްރީން ގުރޮސް (1997) ބައްޓަންކުރައްވައިފައި ވާތީ، މި ހިސާބުން ބަހުމިދިފައާ ގުޅޭ އިތުރު މުރާޖަޢާއަށް ބަލައިލާނަމެވެ.

3.4.2.1.2. ބަހުމިދިފަ

ބަހުމިދިފައަކީ (ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ) ވަރަށްގިނަ މާހައުލުގައި ފެންނަން ހުންނަ ނިޒާމުތަކުގައި ބަހުގެ ދަރުބާރު ދަރުބާރުތަކުގައި ގެންގުޅޭ. ޖޯންޒް ގްރީން ގުރޮސް (1997) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި "ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ؛ އުފެދިފައި އޮންނަ ތަރުތީބުގައި ހުންނަ ނިޒާމުތަކުގައި، އިޖްތިމާއީ ނިޒާމުތަކާއި، ޘަޤާފީ ނިޒާމު، މުޖުތަމަޢުގެ ނިޒާމު، ތަރުތީބުގެ ނިޒާމު، އާންމު ފުރަތަމަ ނިޒާމު އަދި ސަރުކާރުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ހުރިހާ ނިޒާމުތަކެއް ކޮށްދޭނެވެ" (ސ. 25). މިގޮތުން ބަހުމިދިފަ ނުވަތަ ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގގެ މަފްހޫމު ތަރައްޤީވެފައި ވަނީ، އާންމު ނިޒާމުތަކުގައި ދައުލަ ބަޔެއްގެ ގޮތުގައި 1997ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެންނެވެ. މިފަދަ މުރާޖަޢާތަކުން، ބެކަރއާސް (2007) ލިޔުއްވައިފައި ވަނީ، ޤައުމެއްގައި ހުރިހާ ސިޔާސީ ނިޒާމުތަކުގައި ފެނިފެނު ހުރިހާ ހުރި ކަމަށް އިޖްތިމާއީ ނިޒާމުތަކާއި ބިލްޤީސް ނިޒާމަކީ އެ ޤައުމެއްގައި އެ ބަހަކަށް ދޭ ހައިސިއްޔަތު ވަރަށް ބޮޑަށް ދަރުބާރުގައި ތަކުރާރު ކުރެވެއެވެ. އެއީ އެ ބަހެއް އެ މުޖުތަމަޢުގައި ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދަރުބާރުގައި ކަނޑައަޅަން ވާނީއެވެ. ބަހުމިދިފައަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހެއް ބޭނުންކުރާވަރު ގާތް/މިންވަރު އަދި އެ ބަހަކަށް އެ މުޖުތަމަޢުގައި ދެވޭ ހައިސިއްޔަތު ދަރުބާރު އެއްބަހެއް ކަމަށް ސްޓޮކްސްކީ (2009) ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ.

ހަފީޒް (2018) ލިޔުއްވައިފައިވާ ގޮތުގައި ބަހުރުވައަކީ ދިރުއްވައިދެނީ އެ މުޖުތަމަޢުގެ މީހުންގެ ހިތުގައި އެ ބަހަކާ ގުޅޭ އަންނަ ހާދިސާތަކެވެ. ސްޓީވަންސް (2009) ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި އިޢުލާނާއި މުޚާޠަބާ ފަދަ ޤާނޫނުތަކުން މިފަދަ ނަންބޮޑުވުމަށް އެބައިމީހުންގެ ބަހުން ލިޔުމުން އިސްކަންދީފައި ހުރުމެވެ. އިޢުލާނުގައި ގެނެސް ވެސް މި ކަން ފާހަގަކޮށްފައި ވާނެ އެވެ، މިއާ ހިލާފަށް އަމަލުކުރާ ފަރާތްތަކަށް ބޮޑެތި އަދަބުތަކެއް ޤާނޫނީ ގޮތުން ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. ބަހުގެ ހަރުސިޔާސަތު މަސައްކަތްތަކުގައި ވާހަކަތަކުން ބަހުގެ ރަސްމީ ގަވާއިދުތަކަށް ފާހަގަކުރެވޭ ނުވާނެއެވެ. މިގޮތުން މިސާލަކަށް އިނގިރޭސިބަހުގެ ލަފުޒުތައް

މުޖުތަމަޢުގައި ބަހައްޓާ ނަންބަޔާނުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ބަދަލުކުރަށް އަވަހަށް ފާހަގަކުރި، އެ ވާހަކަ ބަސް ބަސް އިދާރާތަކުން އެ މަސައްކަތް ހުރަހަށް ޚާއްޞަކުރާ ފަރާތްތަކުން ހުރަހަށް އެ ބާވަތުގެ ނަންތަކުގެ އަދަބުއަރުވާ ރަސްމީ ބަހެއް ހުއްޓުވުމުގެ ގަވާއިދެއް ނަގާފައި (ސްޓީވަންސް، 2009). މި ދިރާސާގެ ބަލަވު ފާހަގަކުރެވޭ ތަނަވަސްކަމާ ގުޅުން ލިބުނު އަދި ސިޔާސަތު ގޮތުން ނަންބަޔަށް ބަދަލު ވިސްނުމެއް ހުށަހެޅުމެއް ވާންޖެހޭ ގޮތަށް ޤާނޫނީ ވިސްނާ އިނގިރޭސިބަހުގެ ނަންބޮޑު އެކަމާ ވީ ބަހަކާ ނުވާނެ ކަމަށް ފާހަގަކުރި ދުވަސް އަކުރު އަދަދު ހުރިހާ ސިޔާސަތު ރަސްމީކުރުމުގެ ބައެއް ޤަވާޢިދު ގެނެސްފައި ވަނީ ދިވެހި ދުވަހުގެ އަދަބު ވެސް ބަލަހައްޓާ އަމަލުކުރުމަށް ހުއްދަކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގޮތަށް ދިރާސާތަކުން ބަޔާން ސިޔާސަތު ބަހުގެ ދަޢުވާތަކެއް ގެނެސްފައިވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ބަސްތަކާ ރަސްމީ ހުނަރުތަކުގެ ގަވާއިދެއް ނުބެލުން ގާތުން މުޖުތަމަޢުގައި ގެންގުޅެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި މިގޮތަށް ކަންކަން ބޮޑު އެހެނިހެން ރަސްމީ ބަހުގައި އިސްތިޢުމާލު ކުރަނިވި ގަޑި އިޢުލާނުގައި ނަން

ނަމަވެސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަން އިސްލާމްދީނުގެ ގާނޫނު، ގާނޫނު ނަންބަރު 9/2011ގެ 5 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން މިފަދަ ނަންބަރުގެ ދިވެހިބަހުން ނަން އެކުލަވާލާ ކުދިން އިނގިރޭސިބަހުންނެއް ނަމެއް ނުކިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ބާރުއަޅާ ލިޔުމުގައި އެންމެހާ ދިވެހިބަހުން ނަމާއި (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަން އިސްލާމްދީނުގެ ގާނޫނު، 2011).

ބައެއް ވާހަކަތަކުގެ ބަހުރުވައިގެ ކަންކަން ބާރުއަޅާފައިވާ އެ ވާހަކަގެ ގިނަ މުއައްސަސާތަކުގެ ދައުރު އެވެ. މިގޮ އެއް ދިރާސާގެ މުޤައްދިމާއެވެ. މުޤައްދިމާގެ ސިޔާސަތުގައި އެންމެ ގޮތުން މުޤައްދިމާގެ ބަހުރުވައިގައި ހުރިހާ ނިސްބަތުން މުޤައްދިމާ ލިޔުއްވާފައެވެ. މުޤައްދިމާގެ 'އިސްލާހުގެ ފުރުޞަތު އޮތްތަން' އަދި 179 ޢަދަދަކީ އިދާރީ އެ ވާހަކަ ފިލާވަޅުގެ ހުރިހާ އެ ތަރުތީބުގެ ނަންބޮޑު ހާލަތުގައި ހިތްހަމަ ފާހަގަކުރެވޭ. މީހުން ކުރުމުގެ ބިލްބޮޑުގައި މުޤައްދިމާގެ ތަރުޖަމާ ބަސްކަމުގައި ވާ މުއައްސަސާ ލިޔުއްވި ގާތުގެ ބަހުރުވައިގައި ވާ އިސް، އެ ކަން ދަނީ އެ ގޮތަށް ތަރުތީބުކުރެވިފައި (ތަޢުލީމީ އޮތް ޖަރީދާ، 2019).

ބޮން-ރަފައުލްގެ (2009) ދިރާސާގައި އޮތް ބަދަލުކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މުޤައްދިމާގެ ފިލާވަޅުގެ [illegible] އޮތްތަނުގެ ފާހަގަކޮށް ސިޔާސަތުގެ ކަމެއްގެ ބޮޑުވެރިންގެ ބަދަލުކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި އާ ފިލާވަޅުގެ ފާހަގަކޮށް [illegible] ކުރިއަށްގެންދާ ވާ އެއް ވިސްނަމުން މުޤައްދިމާގެ އިސްލާމްދީން، ހުރިހާ ބިލްބޯޑުގެ ނަމަވެސް އިސްލާމީ ބަސްތަކުގައި ރަސްމީ މުޤައްދިމާގެ [illegible]

ލިޔުމުގެ. އެއީ، އެ ބިލްބޯޑުތަކަށް ފާސްކުރުވޭނީ ހަމައެކަނި ހުއްދަ ލިބިފައި ވާ އިދާރާ ޖީ.ބީ.ޖީ.އިން ދޫކުރާ މެމްބަރުގެ ސެޓްފިކެޓާ އެކުގައެވެ.

ޝައި އަދި ލިމް (2019) ވަނީ މެލޭޝިއާގެ ބަޖެޓް ހޮޓަލް (ފިންޑިސްޓިކް ފޭސްބުކްސް) އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުމަށް އެތްނޮގްރަފިކް ދިރާސާއެއް ކޮށްފައެވެ. މި ދިރާސާކުރީ މެލޭޝިއާގެ 'ލޯބައިން' ސައިޓް ޓްރިޕްއެޑްވައިޒަރ އެ ހޮޓަލްގެ ކުންފުނިތަކުގެ 459 ރިސާޗް (ސަރިން) ހިމެނޭ ގޮތަށް، މީހުން ބަސްބޭނުންކުރާ ގޮތްތައް ނުވަތަ އެ މީހުން އިޙުސާސްތަކާ ބަސްބަސް، އެ ރިސާޗްތަކުން ދައްކާފައިވާ ގޮތްތައް ބަލައިގެންނެވެ. މި ދިރާސާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި މެލޭޝިއާ ސަރުކާރުން ހޮއްސަކޮށް ޓޫރިޒަމް ގަވާއިދުގެ ނަންބަރަށް ކުންފުނިތަކުގެ ބަލައިގަތުމުގައި ވަނީ އެ ބަލަހައްޓާ ގޮތަށް ނަމަވެސް ބަޖެޓު ހޮޓަލްތަކުގެ ބަޔަކު ގޮތުން އެ ރިސާޗްތަކުގައި މުޅިބަޔަކުން އެ ނަން ލިބިފައިވާކަން ލިބިފައި ވާ ގޮތަކުންނެވެ.

ޒާޖް (2006) ބަޔަކުދެއްވަނީ ބަޖަ ދުނިޔޭގައި ބަޖެޓުހޮޓާއި ކޮމްޕެނީތަކާއި ސަރުކާރު ގުޅުވައިގެން ބަޖެޓުހޮޓާގެ އެކި ރިސާޗްތަކުގެ މައުލޫމާތު ދިރާސާކުރުމަށެވެ. ބަޖެޓުހޮޓާގެ ދިރާސާތަކުގައި ވަނީ ބަހުގެ އުނިއިތުރުތަކުން ބޭރުން ފުރާވެ، ތަސްވީރު، 'ގުރުފީ' އަދި، އަދި ކޮންމެ ހަދުން ފަދަ ސަރުކާރު އުފެދުންތަކުގެ ވަސް ހިމެނޭ ގޮތަށް، އިބާރާތްތަކުން އެހެން ބައިތަކާއި ތަކެތި ވަސް ހިމަނައިފައެވެ.

ފެންސްރިޒާއި ބޫރުސް (1997) ހަމަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އާންމު ރިސާޗްތަކާއި އަމިއްލަ ރިސާޗްތަކުގެ ތަފާތު ބަޖެޓު ދިރާސާކުރުމުގައި މުހިންމު ބައިތަކެވެ. އަމިއްލަ ރިސާޗްތަކުން އުފައްދަނީ ވަކިވަކި ފަރުދުން ނުވަތަ ސަރުކާރު ނޫން ޖަމުޢިއްޔާތަކުންނެވެ. އަމިއްލަ ރިސާޗްތަކުގެ ބަހުގެ އިޖުތިމާޢީ މުހިންމުކަމާ ބެހޭގޮތުން ފެންސްރިޒާއި ބޫރުސް (1997) ފާހަގަކުރައްވަނީ، އެއީ ވަކި ސަރުކާރުތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ޖިންސީ ސަރަޙައްދުގެ ތަބީޢީ ސިފަތައް ރިޢާޔަތް ދައްކުވައިދޭ ރިސާޗްތައްކަމަށެވެ.

ބަޖެޓުހޮޓާގެ ދިރާސާތަކުގައި ޖިނަ ފަހަރަށް ހިމެނޭ ރަސްމީ ރިސާޗްތަކާއި ނުރަސްމީ ނުވަތަ ސަރުކާރާއި ވަކިވަކި ރިސާޗްތަކުގެ ތަފާތުތަކުން ހިމެނޭ ގޮތަށް ރިސާޗްތަކުގެ ބަޔަކު ތަފާތު ކުރެވުނުގެ (ޒާޖް، 2006). އެކި ދިރާސާތަކުން ވަނީ ރިސާޗްތަކުގެ ވައްތަރަށް ބަލައިގެން ރިސާޗްތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ތަފާތުތަށް ހާމަކުރެވެ. ނަމަވެސް ވަކި ރިސާޗްއެއް ހާމަކުރުމުގައި ގޮތްޖެހިފައިވާ ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަކާއި ހާލަތު ރިސާޗަކީ ސަރުކާރުން އުފައްދައިފައި ވާ ރިސާޗްއެއް ނުވަތަ ނުނިމޭ ކަންކަމުގައި ގޮތްޖެހިފައިވާ ކުރިމަތިވެދާނެއެވެ.

އަވާމީ[16] ނިޝާންތަކުގައި ބަސް ހުންނުމަކީ [illegible] އެކި މަގުސަދުތަކެއް ވެސް ހާސިލުކޮށްދޭ ކަމެއްކަމުގައި

ލޭންޑްރީއާއި ބޫރިސް (1997) އަދި ސްޕޮލްސްކީ އަދި ކޫޕަރގެ (1991) ދިރާސާތަކުގައި ވާހަކަދައްކައިފައި ވެއެވެ. މަގުތަކާއި،

ފާރުތަކާއި، އުފެއްދުންތަކާއި ނުވަތަ ގަވާއިދުތަކާ ބެހޭ [illegible] ނިޝާންތަކުން [illegible] އިރު، ވަކި ސަރަހައްދެއްގައި

ބޭނުންކުރާ ބަހެއް ނުވަތަ ޖަމާޢަތެއްގެ ބާރާއި، ޝާނުވަންތަކަމަށް ވެސް މި ނިޝާންތަކުން ހާމަކޮށްދެއެވެ. ގޯޓަރ (2006)

ބާރުއަޅުއްވަނީ ނިޝާންތަކުގައި ބަހުގެ ގުޅުން، އެ ބަހެއްގެ ޝާނުވަންތަކަމާއި ސަގާފީ [illegible] [illegible]. އަދި

އާންމު ތަންތަނުގައި [illegible] [illegible] [illegible] ހުންނަނީ ވެސް ސަގާފީ، އިޖުތިމާޢީ، ސިޔާސީ، އަދި އިގްތިސާދީ

[illegible] [illegible] [illegible]. އެހެންކަމުން އެ ޤައުމެއްގެ [illegible] ހުންނަން އެ [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

3.4.2.1.3. ބަސްދިރުވައި އާލާކުރުން

ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް [illegible] ބަހެއް ރަސްމީކުރުމާއި ބަހަކަށް ޤައުމީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ދިނުމާއި ބަހަން ހުރަސްއެޅުން ފަދަ ކަންކަމުން ބަސް ސަލާމަތްކުރުމަށް [illegible] [illegible]. މި [illegible] ބަސްދިރުވައި އާލާކުރުމެވެ. ބަސްދިރުވައި އާލާކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ބަހަކީ ޖަމާޢަތެއްގެ ސަގާފަތާއި އެ ބަހެއްގެ ޝާނުވަންތަކަމުގެ މުހިންމު [illegible] ވުމާ އެކު، ([illegible]، 2010؛ [illegible] އަދި [illegible]، 2023؛ [illegible]، 2003) ބަހަކީ [illegible] ގެއްލިއްޖެ ނަމަ އެ ބަހަކާ އެކު، އެ ބަހުން ލިޔެފައި ވާ ވާހަކަތަކާއި ޝިޢުރުތައް ގެއްލި، އެ ޖަމާޢަތުން [illegible] ގެއްލުން [illegible] ލިބިދާނެއެވެ. ([illegible]، 2003).

މިހާރު ދުނިޔޭގައި ބޭނުންކުރާ 7105 ބަސް އޮތް އިރު އޭގެ ތެރެއިން 6758 ބަސް އެއީ ނެތިދާނެކަމުގެ ޚަޠަރުގައި ވާ ބަސްތަކެވެ (ކްރިސްޓަލް، 2000؛ [illegible]، 2013). އަދި މީގެ ތެރެއިން 346 ބަހަކީ، އެއިން ކޮންމެ ބަހަކަށް ނިސްބަތްވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]، 2006). [illegible] [illegible] ނުރައްކަލަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އޭގެތެރޭގައި އިނގިރޭސި، [illegible]، [illegible]، [illegible]

---

[16] އިނގިރޭސިބަހުގައި "ޕަބްލިކް [illegible]" ނުވަތަ "ޕަބްލިކް [illegible]" ފަދަ [illegible] ހިމެނޭ ޕަބްލިކް [illegible] ރައްޔިތުންގެ [illegible] [illegible]. މި [illegible] [illegible] [illegible] "ޕަބްލިކް"އަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "އާންމު" [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "އާންމު" [illegible] [illegible] "ޕަބްލިކް"އަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، "އާންމު [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "ޕަބްލިކް"އަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، "އަވާމީ" ([illegible]، 2024)، މި [illegible] [illegible]. https://howdovknow.wordpress.com/2024/08/22/dhivehi-word-for-public/

ސަބަބުތައް ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުގައިން ވެސް އެންމެ ބޮޑު ދައުރެއް އަދާކުރާ ބާރެއް އިޖުތިމާޢީ ކަންކަމުގައި ވޮލްފްރަމް (2000) ވަކާލާތުކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން އިޖުތިމާޢީ ގޮތުން އެހެން ބަޔަކަށް ބަރޯސާވާންޖެހޭ ޒަރޫރީކަމުގެ ބަސްބަހާއި މީސްމަދު ބަސްބަހަކީ ދުނިޔޭގައި މަޝްހޫރުކަމަށް އަބަދުވެސް ބިރުހާވާ ބަސްބަހެވެ. ދުނިޔޭގެ އެކި ބަސްބަސް ނެތިދިއުމަކީ ބަހަކީ އިލްމުވެރިންގެ ކަންބޮޑުވުމެކެވެ (ކްރިސްޓަލް، 2003). މި ކަންކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ކޮށްފައިވާ މި ހުރިހައި މަސައްކަތްތަކުން ހާމަވާ އެއް ކަމަކީ ބަހެއް އުވިދިއުމުން ސަޤާފަތްތަކަށް [illegible] މަސައްކަތް ކުރަންޖެހޭކަމެވެ. މިގޮތުން ކްރިސްޓަލް (2003) ވަނީ ބަހެއްގެ ދިރުން ހުރި މިންވަރާއި، ބަހުގެ ދިރުން (ދައުރީ ('ލެންގުއޭޖް ވައިޓަލިޓީ')) ދެނެގަންނަން މިންގަނޑެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ. މިގޮތުން، ބަހެއް ގެއްލިގެންދިއުމުގެ ނުރައްކަލަށް ހުށަހެޅިފައި ވާ މިންވަރު ނުވަތަ ދިރުންހުރި މިންވަރު ދެނެގަތުމަށް، ބަހަކީ އިލްމުވެރިންގެ އެކިއެކި މަސައްކަތްތަކުން، ރިޢާޔަތްކޮށް ކްރިސްޓަލްއިން (2003) އެކުލަވައިލައްވައި ވާ މިފަދަ މިންގަނޑެއްގެ ޚުލާޞާ ތާވަލެއް ރިޔާޒް އަދި ބައިވެރިން (2023) ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައެވެ. ތާވަލު 3.2ގައި އެ ވަނީ އެ ޚުލާޞާ ތާވަލެވެ.

ތާވަލު 3.2. ބަސްބަހުގެ 'ވައިޓަލިޓީ' (ދިރުން) އަދި 'އެންޑޭންޖަމަންޓް' (ނުރައްކަލަށް ހުށަހެޅިފައިވުން) ދެނެގަތުން

(ކްރިސްޓަލް، 2003 އަށް ރިވާކުރައްވައި ރިޔާޒް އަދި ބައިވެރިން، 2023).

ފުރަތަމަ ބަރާ	ދޫދޫ ޖީލުތަކުގެ ދެމެދުގައި ބަސް ހިއްސާކުރުން
ދެވަނަ ބަރާ	ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ އަދަދު
ތިންވަނަ ބަރާ	ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ އާބާދީގެ ނިސްބަތުން ބަސް ބޭނުންކުރާ މީހުންގެ އަދަދު
ހަތަރުވަނަ ބަރާ	ބަސް ބޭނުންކުރާ ތަރަހައްދު ('ޑޮމޭންސް') ބަދަލުވުން
ފަސްވަނަ ބަރާ	އާ ކަންކަމާއި މީޑިއާއަށް ބަހުގެ ދޯހަޅިކަން
ހަވަނަ ބަރާ	ބަސް އުނގެނުމާއި އުނގަންނައިދިނުމަށް ބޭނުންވާ ވަސީލަތް ލިބެންހުރުން
ހަތްވަނަ ބަރާ	ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުގެ ބަހުގެ ނަޒަރިއްޔާ އަދި ބަހުގެ ސިޔާސަތު
އަށްވަނަ ބަރާ	އާންމު ރައްޔިތުން އެ މީހުންގެ އަމިއްލަ ބަހަށް ދޭ އަހަމިއްޔަތު
ނުވަވަނަ ބަރާ	ބަސް ލިޔެކިޔުމުގައި ހުރި ގޮތްތަކާއި ފެންވަރު

ތާވަލު 3.2ގައި ބަހެއް ދިރުމާއި އެ ބަހެއް ނުރައްކަލަށް ހުށަހެޅިފައި ވާ މިންވަރު ދެނެގަތުމަށް ގިނަ ބާރުތަކެއް އެ ވަނީ ހުށަހަޅުއްވާފައެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ދޫދޫ ޖީލުތަކުގައި ބަސް ހިއްސާކުރުމުގެ މުހިންމުކަމާއި، އެއް ޖީލުން އަނެއް ޖީލަށް ބަސް ވާރުތަވުމުގައި ކުޑަކުދިންގެ މުހިންމުކަން ފާހަގަކުރައްވައިދެއްވައެވެ. ދެވަނަ ބަރާގެ ގޮތުގައި، އެ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންގެ ނިސްބަތް ނުވަތަ އަދަދު މަދުވަމުން ދިއުމަކީ އެ ބަހެއް ނުރައްކަލަށް ހުށަހެޅެމުންދާކަމުގެ ނިޝާނެއް ކަމަށް ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ތިންވަނަ ބަރާގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކޮށްދެއްވާފައި އޮތީ ބަހުގެ އަހުލުވެރިން ތިބޭގޮތް، އެ ބަސް ބޭނުންކުރާ މީހުންގެ މިންވަރާ ގުޅުން ހުރި ކަންކަމެވެ. ހަތަރުވަނަ ބަރާގައި ބަލަން ކަނޑައަޅައިފައި އޮތީ މިންގަނޑުތަކަށް ބަސް ބޭނުންކުރާ

'ޑޮމޭންސް'[17] (ތަރަހައްދު) އެވެ. މިގެ މުހާދަރީ، އާއިލީ މުއާމަލާތްތައް ފަދަ މަސައްކަތުގެ ވަރަ ފަދަ، އެކުވެރިންގެ ދުދުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް ފަދަ، މިފަދަ ކޮންމެ 'ޑޮމޭނެއް' ނުވަތަ ތަރަހައްދެއްގައި ބަހަށް ދޭ ދަރަޖަ ނުވަތަ ބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރެވެ. ތަފާތުވައި އޮތް ފަސްވަނަ ބަހާގައި އިސްތިއުމާލް ކުރަނީ، އަވަށް އިޖުތިމާޢީ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި އެ ބަހެއް ވަރިހަމަކުރާން، ބަސްވާހަކަ އެޅުއްދޭ މިންވަރެވެ. ހަމަ ބަހާގައި ބޭނުން މިންގަނޑުތަކާ، އެ ބަހެއް ކުރިއަރުވައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރާ ފަސޮޔަތަށް ތަޢާރަފުކުރާ ނުވަތަ ހަޅޭއްނުކުރާ ބަހެއް ބޭނުންކުރާ މިންވަރެވެ. ތަފާތުވާ ހަމަތައް ބަހާގައި މިންކުރުމުގެ ސަރުކާރު އިދާރާތަކުގައި އެ ބަހަކަށް ދެވިދާނެ އަހަމިއްޔަތާ، ނުވަތަ ބަހަކަށް އިސްކަންދީފާ މިންވަރު ވަޒަންކުރެވޭނެ. މިއީ، ކުރިން އިސްތިއުމާރުކުރި ޤައުމު (ބަސްބައި 3.4)، ބަސް ދަރަހައްޖަން ގެންގޮސް ޗައިނާ-ޖަޕާން ނުވަތަ މަލޭ-ޔުރަޕާން ވެރިދާޅާ ނިޒާމުތައް. އަހަރަކު ބަހާގައި މިންކުރުމި

ޔުރަޕް-މަލޭޝިޔާ، ހަމައި އާންމު ފަރާތުން ބަހަށް ބަހައްޓާ ސަރުކާރުން ބަހަށް ގަދަރުކުރުން ބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ސަރުކާރަށް އިތުރު ފުރުޞަތުތަކުގެ މިންވަރު ވަޒަންކުރެވޭނެ. ނުވަތަ ބަހާގައި މިންކުރުމި އިސްތިޢުމާލުކުރާ ބަހުން ޖެހޭވިއްޔާ ދަނޑު ޖަމާއަތް ކަމަކުރުމުގެ ޖަވާބު ޖާގަ ވަރުހަމަކުރުމަށް ހުރި ހޯދާފައިވާ މިންވަރު ދަރަޖަވެގެވެ. މި ހުރިހާ ބަހާތަކުން ބަހެއްގެ ދިރުން ހުރިހާ ނުވަތަ ވަރަށް ސަފުހާ ދަރަޖަތަށް ގެނެސްދޭނެ ދެބަސްކަން ބާރުވާ ނަމުވެ. އަދި މިފަދައިން އެހެނިހެން ބަސްބަސް

ދިރުވާލުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަރުވާލުމަށް ވެސް މަގުވެ.

ދަން، މި ބާބުގައި ވަރަކަށްޢަކަސްކުރާ ވާނީ މި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ވެސް ބަހެއް ދިރުވައި އާލާކުރުމުގައި

ބަލާން ބަހެއް ކަންތައްތަކުގެ މައްސަލަވެ.

3.4.2.1.3.1. ބަސް ބެލެހެއްޓުން

ބަހެއް ދިރުވައި އާލާކުރުމަށް ކުރަން ޖެހޭ އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ބަސް ބެލެހެއްޓުމެވެ. ބަހުގެ ކަނޑައެޅުމުގެ މަތިކުރުމަށް ޚާއްޞަ ނަތީޖާ ފެންނާނީ ބަސް ބެލެހެއްޓުން ނިޒާމުތަކެއް ހަމަޖެހިގެންނެވެ (ކޮފްމަން އަދި ބޮލްދާރު، 2003). ދެނިންގެ އެކި ޒަމާނުތަކުގައި އެދޭ މިހެން އެބައިޔިހެނގެ ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ތަޖްރިބާ މަސައްކަތްތަށް ކުރެއެވެ. މިގޮތުން ފުރަގަސްކުރާ އެއް ބަޔަކީ ނިއުޒީލެންޑުގެ މައޯރީ މިހެން ވާހަކަދައްކާ މައޯރީބަހެވެ. މައޯރީބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ފުރަގަސްކުރާ އެއް ބަޔަކީ 'ޓި ވަނަކެ' (Te Whanake) ނަމުގައި ހިންގާ އޮންލައިން ޕްރޮޖެކްޓެވެ. މި ޕްރޮޖެކްޓުގެ މައިގަނޑު

މަޤްސަދަކީ މައޯރީބަހުގެ ސަރުކުލަމް، އެކި ކުރު ކޯސްތައް އެކުލަވައިލައި އެ ކޯސްތައް ފުރަގަސްކުރުމަށް ތަރުޖަމާ ލިޔުންތަކާއި

---

[17] 'ޑޮމޭންސް' ދިވެހިބަހުން މި މަފްހޫމު އެންމެ ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރާ ފަދަ ލަފްޒެއް ނެތުމާ މި ވަޒުފަން ތަރަހައްދު މި ލަފުޒު މި ދިޔުގުޅުން އިސްތިއުމާލުކުރަމުވެ. ތަރަހައްދުގެ މާނައަކީ ސަރަހައްދުވެ (ރަދީފު.އެމްވީ).

ވަސީލަތްތައް ތަޢާރަފްކުރުމުގެ (ކާއިއާއި ބައިލީރިން 2006). ކާއިއާއި ބައިލީރިން، އިތުރަށް ފާހަގަކުރައްވައިފައިވާ ތިންވަނަ އޮންލައިން އެހީއަކީ ކުޅުދުގެ ވައްޖަފާދި ބޭނުންކޮށްގެން، ޝައުޤުވެރިވާ ގޮތަށް ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމެވެ.

މިއިން ކޮންމެ ކަމެއް ތަޢާރަފްކޮށްދިނުމުގައި އިސްކޮޅު ޖެހުމާއި، ތަޢާރަފްކުރެވިފައި ހުނަރު ފެތުރުކުރަންޏާއް. މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ ކާރަސްކަމި، ވަރަށް ދުރުކޮށްލާއި ލިޔުމާއި އަޑުއަހުމުގެ ހުނަރު ފާހަގަކުރެވޭ ދަރިވަރުންގެ ފިކުރުތަކުގެ ފެންވަރު ހަރުކާތްތައް އެކުލެވިފައެވެ. މި ކަސްބަތައް ފުރިހަމަކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ދަރަޖައިގެ ހުނަރު އިތުރުވުމާއި ބަހުގެ ގޮތުން ދަސްވެ ބަސްކާރު މުޅިއެކު މުއާސަލާތު އިޖްތިމާޢީ ސިފަވެރިވުމެވެ. މި ފުރުޞަތުގެ ބަޔަކަށް މަސައްކަތް ދަސްކުރުން ފޮރުވާ ތަފާތު ދަރިވަރުން އިނގޭތޯ ބަޔާން ކުރުމެވެ. މި ފުރުޞަތުގެ ވަގުތުގައި ކާއިއާއި ބައިލީރިން (2006) ނިރޫޅާކަނޑައި ވެއެވެ. އަދި މި ފުރުޞަތުގެ ކާމިޔާބު ދަރުސްވައިދީ ދެއް ކަމަށް ބަލަ ދަސްކުރާ ފަރާތްތަކަށް އަސަރުކުރަނީ މުދައްރިސުންނަށް ބޭނުންކުރެވޭ ތަޢުލީމާއި އާ ތަޢުލީމީ އަސަރު، އަސަރުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ތަޢުލީމީ އާޒާދީ-ވިޔަފާރި ވަސީލަތްތަކާއި ބަސްފުޅު ފަދަ ތަކެތި އޮންލައިންކޮށް ލިބުން ހުރުމެވެ. މިގޮތުން ބަދަލުކުރަނީ ތަޢާރަފުކަމުގެ އެ ބަދަލު ހުރިހާކަމެއް ލިބުމަށް މަސްވެރިޔާއެވެ. މިކަމަކީ ކުރިއަރުވާލުމުގެ އަދަބު ދަރިފުރޭ މުހިއްމު ސަމާލުވާ ތަޢުލީމް، އަދި ކާކުވެސްތަކެއް ހުރުޒުވަތަކާ މުއްސަތަކުރެވޭ ތިރީގޮސްކަމުގެ (ކާއިއާއި ބައިލީރިން، 2006). އެހެންކަމުން ބަދަލު ދަރިދޮރުހިޖުރަތް ޖަކައި އެ ބަދަލު ޖެހުންތެރިކަން ގަލާކުރުމަކީ އެ ބަދަލު ކުރިއަރުވާލުމުގެ ގެންދިއުމަށް އެއީ ވަރަށް ބޮޑު ބޭނުންކުރާނެއެވެ. އަދި ބަސްކުރިއަރުވާލުމަކީ އެ ބައެއްގެ ބޭނުމާއި ސަމާލުކަމާ ހިމަނައި ކުރިއަރުވާލުމުގެ މަގުފަހިކުރުމަށް ކަމުގެ ކޮށްލެވެ.

3.4.2.1.3.2. ޓީޗަރުންނަށް ތައްޔާރުކުރުން

ބަޔަށް ތަޢާރަފްކުރުމުގެ ޖަވާބު ފުރާ މިންވަރަކަށް ހިތާމަ މަސައްކަތްތަކުގެ ހުނަރުން ޖެހޭނެވެ. މިގޮތް އިތުރުން ބަދަލު ގޮތުގައި ފުރިހަމަ އެހެންމެހާ މަސައްކަތްތަކާއި އެ ބަދަލުގެ އަސާސީތަކާއި ހަމަހަމަ އުނގެނުން އަނގަތަން އަދި ޖާމިޢާއެ ބަސް ހުނަރުތަކާއި ތަޢާރަފްކުރުމުގެ ކަރުދާ ވަރަށް މުހިއްމު މަސައްކަތެވެ. ދުނިޔޭގެ ބަސްބަހުގެ ތަރުއިން ނިޒާމްކަމަކު ހުނަރުތަކާއި ވާ ބަސްތަކުގެ ފުރުޞަތު މަސައްކަތަށް ބޭނުންވާ، ޑޮނަސްކާ (2003) ބާރުންކަށް ކުރުމާއި ވާ ގޮތުގައި ބައިގެ ދިރުހެޔޮފުރިހަމަ ކުރުވާ މަސައްކަތްތަކާ އެއްގޮ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމުން ޖަކައި، ބޭނުންވާ އެއްގޮ ފުރިހަމަ ތަމްރީނު މަސައްކަތުގެ ތަރަގައި އެ ބަދަލުން ޓީޗަރުންނަށް ވާ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ތަޢުލީމާއި ބަސްތަޢުލީމާއި، އެ ބަދަލުން ޓީޗަރުންނަށް ވާ ތަޢުލީމާ ފުރާ މިންވަރަކަށް ހުނަރުން ޖެހޭނެވެ.

ނެތިދިއުމުގެ ނުރައްކާ ކުރިމަތިވެފައި ވާ ބަސްބަސް، ހިފެރައްކާތެރިކޮށް ބަހަށް އިތުރު ދިރުމެއް ހޯދުމަށް ބަހުގެ އަހުލުވެރިން ގިނަގުނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ އެއް ބަޔަކީ ދެކުނު އެމެރިކާގެ ހުޅަނގު ދެކުނުން ނިސްބަތްވާ ބޮޑެތިރޮށް ބަހެވެ. މި ބަސް ރައްކާތެރިކޮށް ކުރިއަރުވައި އާދިރުވުމެ ހޮޓާއިރީނުގެ ޖަމާއި ހިންގި ޕްރޮޖެކްޓްގެ ކަމުދާބައިން ބަދަ އިރު، އެ މިހެން މި ޕްރޮޖެކްޓުގެ ޕްރޮގްރާމުގެ މަސްލަހަތާއި ބޮޑުކަމަކާ ބަޔަކާއި ޕްރޮޖެކްޓްތަކުގައި ވާ ބަސްތޮޕޮ/ރަދީފޮތައް ޖެހިޖެހިގެންދާ (ޖޯނީ އަދި ޖަނަކަން، 2021). އަދި މި ބަސްތޮޕޮތަކީ، ވަރަކަދައްކާ، އުނގެނުން އަދި އުގަނޑުއެޅުން ފޮތްތަކާ ބޭނުންކުރުން ފަސޭހަ އެއްގަލަކަށް ހެދުމަށް، ދެވަނަ ފަރާތްތަކުގައި މަސައްކަތް ކުރެވުނެވެ. މިގޮތަށް މަސައްކަތް މި ބަސް ދަސްކުރަން އުނގެނީ ފޮތްތަކެއް ދަށު އިތުރަށްވެސްނެތެވެ.

ސްޓްރާސްޓާގެ ޓިންގެއްޖި ފޮރިސާ (ސްޓްރާސްޓާ، 2004؛ ސްޓްރާސްޓާ، 2012) މި ދެ ފޮތޭ ބަހުގެ ސައިސަރުވި ބަހުގެ ސައިސަރުވިގެ އަނގަބަހުގެ ސަޖިޔަށް ބައިނަކަތަށް ދަ ފޮތަށް. މި ކިޔެވި ދިރާސާގެ ނަތީޖާއާއި ވެސް މި ސްޓްރާސްޓާ، މި ފޮތުގައި ބައިނަކަތަށްވައިފައި ވާ ބަހުގެ ސައިސަރުވިގެ އަނގަބަހެވެ. ސްޓްރާސްޓާގެ (2009) ޓިންގެއްޖި މަނިފެސްޓޯ ބަހުގެ ސައިސަރުވި ބަހުގެ ކަލަވާ ދެއް ފޮތްކަމެވެ. (ވިންޓް، 2017). މީގެ ބަހުގެ ސައިސަރުވި ބަހުގެ ކަލަވަން އާ ނަތީޖާއަށް ފޮރުކަންދީ، އަދި އިސްތިހާރީ ބަހުގެ މައްސަލަތަކާ ބައިގޮތުން މަޝްވަރާކޮށް، ހަރުދަނާކޮށްގެން އިސް ދައުރެއް އަދާކުރާ ފޮތެވެ. އަދި ސްޓްރާސްޓާގެ ކަރުބަރު ހިނގިބަ އަކު ޓިންގެއްޖި ފޮރިސާ (2012) އަކީ ބަހުގެ ކަލަވުގެ ހެރިކައި ދައުރާއި ހިފެން ގޮތަށް، ބަހުގެ ސައިސަރުވި ދިނުގަޑިމަތް ހެއްސަކަތްފައި ވާ މިފަދަ ފުރަތަމަ އަދަދު އަތްމަތިފޮތެވެ. މި ފޮތްތަކުގެ އިތުރުން ޖުތްތަސަން އަދި މިވާހުން (2018) އެޖިކްރެޝަން ވާ ދަ އެކްސްޕޯޓު ހިނގިބަ އަކު ޓިންގެއްޖި ފޮރިސާ ޕްރޮސެސްގެ އަކީ ވެސް މި ދައުރުގެ ދިރާސާތަކަށް އިތުރުކުރެވުނު އާ މަސައްކަތްތަކެވެ (ވިންޓް، 2017). މި ކިތާބު މަސައްކަތްތަކުގެ ސަބަބުން ބަސްކުރިއަށްގެންގޮސް އަދަބީކުރުނުމީ ގޮތުގެ އިވިދި އެކެއް މައްލޫމާތު ދިނުމަށްކަމެވެ.

ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ކަލަ ކަލަވުގެ ދިރިއުން ބަސް ބެލުމެއްގެ މަތިން ކުރެވޭން އެނގުމަ ދެނބު އެއް ކަމެއް ބަސްބަސް މައުސޫނުކުރުން ބޭނުންކުރުން ހަރުގޮތަކަށް ކުރެވޭން ކަމަކަށް ކަލަވާލެވެ.

3.4.2.1.3.3. ބަސް މައުސޫނުކުރުން

ބަސް މައުސޫނުކުރުމުގެ ވަރަކަދައްކުން ބަޔަކު އިތުރުގައި ދެ ގޮތަކަށް މާނަކުރެވިފައެވެ. އެއީ ބަސް މައުސޫނުކުރުން (ލާމް- މިލްސިން) އާއި ބަސް ސޮވިޓާކުރުންނެވެ (ލާމް- ސޮވިޔާސް)، (އިން ގުރ ސްމިޖޯން، 2002؛ ބެރައިސް އަދި އެންޑްރިސަން، 1999). ބަސް ސޮވިޓާކުރުމަކީ ދަބައްސަ ނުވަތަ ޖިނަބައްސަ މައުސޫނުކުރުމުގައި ޖުމުލަކޮށް،

އެއް ބަޔަކު ބުނުމަކަށްވުރެ އަނެއް ޖުމުލަ ދެވަނަ ބަޔަކު ބުނުނުކަމުގައި ހާމަކުރެ އަދި ބޮލްނިކް (2000) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

ބަސް ދައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާމީހުން ބަޔަކު ޖިބާ ވަރަށް ބޮޑު އުނިކަމަކާ ވާނީ، ބައެއް ޒުވާނުންނަކީ އެބައިމީހުންގެ ބަސް އެހެން ބަސްތަކާ ދައްސުނިކުރުމަށް ބޭނުންކުރެއެވެ. އިންޑިޔާގައި ހިންދީ ފިޔަވައި އިނގިރޭސިބަސް މުހިއްމުވެގެން

އިންޑިޔާގައި ބޭނުން ބަސް ދައްސުނިކާ ނުވަތަ 100،000 އަށްވުރެ (108،705 އެއްޗިހި ޖުމުލަ) ޖެހިގެންދާކަމާ ގުޅިގެން

ބެލެއް އެ ޒުވާނުގެ ގޮތުން ހިތަ މަޖިލީހަށް އެ ޒުވާނުގެ ސަރުކާރުން ވެސް ހުށަހަޅާފައެވެ (ނަދީމް، 2023). އިންޑިޔާގެ ބޮޑެތި ވިޔަ

ޗައިނާ މެޓްރިކް ތާއީދުއައި ފެބުރުއަރީ ރިޕޯޓު އެއް ބިލުގައި އިންޑިޔާ ބަހާއި ބޮޑުގެ ބަސްބަސް ދައްސުނިކާ ވާހަކަ

ފަހަކަށްފުރައި އޮތީ ބޮޑު އަޅައިފައި ވެސް އިންޑިޔާގައި އިނގިރޭސިބަސް ދައްސުނިކުރުމުގެ މަތިކަމެވެ. އެ ބިލުގެ ބަޔަސްގައި

ރިޕޯޓްގެ ބޮސް، އިނގިރޭސިވެރިކަމާ މިހާރު އިރުގެ ބައެއްވެސް ނޫން ކަމަށް އިންޑިޔާގެ އިނގިރޭސިބަސް ދައްސުނިކުރުމުގެ

ބޭނުމެއް ނެތް ކަމަށެވެ. އަދި އިންޑިޔާގައި އެހެން ބަސްބަސް ދައްސުނިވުމުން މާދަރީބަހަށް އުނިކަން ލިބި، މާދަރީބަހަށް ގެއްލުން

ލިބުމުންދާކަމަށެވެ (ނަދީމް، 2023).

ބަސް ދައްސުނިކުރުމަށް މުދަލުރާ ޒިޔާ ސަރުކާރުގެ ވަކިކަން ބަހުގެ އިނގިރޭސި ފާރަވެރިކޮށްފައެވެ.

މިގޮތުން ބަހުގެ އަހުލުވެރިން ހޯއްސަލަ ކުލަސް އުމުރުގެ ކުދިން ބަސް ދައްސުނިކާ ސަރުކާރުގެ ތަރައްގީ ފާރަވެރިކުރި،

ބެހޭގޮތުން ބަޔެއް އަމިއްލަބަޔާ އެކު ބޭނުންކުރެވޭ އެއީ ފުރަތަމަގޮތުގައި ދާއިރާއާއި އިޖުތިމާޢީ އިޤްތިޞާދީ މަދު ދަރަޖައެއް

ހުރިމީހުން، ބެހޭގޮތުން ބަހުގެ ގޮތުގެކަން އިތުރުކުރުން ބޭނުންވާ ބޭނުންވާން ހިމެނޭނެއެވެ (މުސްތަފާ އަދި ޙުސައިން، 2011).

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާން އުމުރުގެ ކުދިން 'ފޮނިބަސް'ގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް ދިރާސާކުރުމަށް ދިރާސާކޮށް ރިޝްމާ (2017)

ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގައި ޒުވާން އުމުރުގެ ކުދިން އާންމުކޮށް ބަސް ބޭނުންކުރީ އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް ދައްސުނިކުރެވޭ

ކަމަށާއި، އެންމެ ގިނަ ކުދިން މި ދެ ބަސް ދައްސުނިކުރި ބޭނުން ބޭނުންވާ ފަރާތައް ފަސޭހައިން ބޭނުން ދެއްވާ ކަމަށެވެ.

މިގޮތުން ދިރާސާގެ 41% ބައިވެރިން މި ގޮތަށް އެއްބަސްވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ބަސް ދައްސުނިކާ އެހެން ސަރުކާރު ކަމަށް

ބައިވެރިން އެއްބަސްވެފައި ވެސް، އެއީ މަޖާކުރުންކަމަށާއި، 'ބްރޭކް' ނުވަތަ ވަގުތީ ފަހަތަށް ވާ ކަމަކަށްވާއިރު، ދުވަހުގެ ދުވަސް

ކަމަށާއި މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި ދުރާލާ ދަރީނަ މިހާރަކަށް ހަމަކޮށްދިނުމަށާއި ކަނޑައެޅި ދުރާލާހިތާއި

އެއީ ފުރަތަމަގޮތުގައި ދާއިރާއާއި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުމާބެހޭ ފުރިހަމަ ހިއްސާ މާނައަށް ގޮވި ފުރިހަ މަދުވެމަކަމަށާއި އިތުރުކުރެވޭ ޖަނަސްގެ

ސަލާމަތްވެރިކަން ހޯދުމަށެވެ.

ދިވެހިބަސް ގެއްލިގެން ދިއުމާއި ދިވެހިބަހާއި ސަގާފަތަށް ކުރި ނުރައްކާތަކުގެ މައްޗަށް ރިޔާސް އަދި ބައިވެރިން (2024) ކުރައްވައިފައިވާ ދިރާސާއިން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ދިވެހިން އެކުއެކި ބާރުގަދަ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަމަށްވެފައި މި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އަދުގެ ތުއްތުކުދިންނާއި ޒުވާނުންނާއި ހަމަ އުމުރުގެ މީހުންނާއި، އުމުރުން ގާތްގަނޑަކަށް 60-50 ފުރައި ވާ މީހުންގެ ތަފާތެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތުއްތުކުދިން އިނގިރޭސިއަށް ފަރިތަވެ ކުރިން އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކުން އިޚްތިޔާރުކުރުމާއި، ޒުވާނުންގެ ވާހަކަދައްކުމުގައި މައިގަނޑު ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކައިއުން ކަމަކު އިނގިރޭސިބަހުން ދާއިރާތަކުން ދުވަސްވަރުގައިން ޖުމުލަތަކުން ބަދަލުވުން (ކޯޑް-ސްވިޗިންގ) ކަމާއި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މިކްސިންގް ގިނަކަމާއި، އަދި ހަމަ އުމުރުގެ މީހުންގެ ބަސްމަގުގައި ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުގެ މިކްސިންގް މަދު މިންވަރަކަށް ފާހަގަވިއަސް، ދިވެހިބަހަކުން މިކްސިންގް ގިނަސިބަހަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ސްވިޗްކުރުން ނުވަތަ އިނގިރޭސިން ދިވެހިއަށް ސްވިޗިންގުން (ކޯޑް-ސްވިޗިންގުން) ނިކުމެނުކުރާކަމާއި، (4)، އަދުގެ އުމުރުން ދޮށި މީހުން ސާފު ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަމަށްވެ. ދިރާސާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި މި ގޮތަށް އެ ދުވަސްވަރުގެ ބަހުގެ ބޭނުމާ އެ ގަނޑެއްގައި އުފެދިގެން ވާ ނަމަ އެއީ ބަހެއް ނިމިދިއުމާ ދިމާއަށް ދިއުމުގެ ސިގްނަލްތަކެކެވެ. މިގޮތުން ލުއިސް-ސްކާޓޮން (2006) ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ގޮތުގައި ބަހެއް ނިމި ދިއުމުގައި 3 މަރުޙަލާއެއް ކަނޑައަޅުއްވައެވެ. އެއީ އެ މުޖުތަމަޢުއެއްގައި އުޅޭ މުސްކުޅި އުމުރުދުވަހުގެ މީހުން ވާހަކަދައްކާނީ އާންމުކޮށް މާދަރީބަހުންނެވެ. އަދި ދެވަނަ މަރުހަލާގައި އެ މުޖުތަމަޢުއެއްގައި އުޅޭ ޒުވާނުން ވާހަކަދައްކާނީ ދެ ބަހަކުންނެވެ. އަދި އެ މުޖުތަމަޢުއެއްގައި އުޅޭ ކުދިން ވާހަކަދައްކާނީ ދެވަނަ ބަހަކުންނެވެ. މި ތިންވަނަ މަރުޙަލާގައި އެ މުޖުތަމަޢުގެ މާދަރީބަސް ނެތިގެން ދެއެވެ. ކުރިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ މަރުޙަލާތަކުގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހަކީ ދެވަނަ މަރުޙަލާގައި ހުރި ބަހެއްކަން ރިޔާސް (2024) ގެ ދިރާސާއިން ހާމަވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ވޮލްފްރަމްއަށް (2004، ސ. 767-765) ހަވާލާދީފައި ރިޔާސް (2024)

ފާހަގަކުރައްވައިފައިވާ ގޮތުން ފާހަގަކުރުމާ ކިތަންމެ ބަސް މައްސަލައިއުމާއި މަސްލަޙަތުން، މަދުކަމުން ކަސް ބަސް މަކުމަދުން ކުރެވޭ. ބަލާފައި 3.3ގައި އެކުލެވޭ ފުރަ ބައިން ބަލާ އިރު ހަމަވާ ކުޑަކުޑަ ތަފާތު ބަހުގެ ފާހަގަކޮށް އެކަން ބަސްބަހާ މައްސަލަކުރުމަން ފުރަސަތުދީފައިވާ އާނުރު ނަތީޖާއަކީ ފާހަގަކޮށް ނިމިދިއުން ކަމެވެ. ބަލާފައި 3.3 ގައި އެ ވަނީ ބަސް މަރުވާ ގޮތުގެ ކަމަށް ވޮލްފްރަމް (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ވާހަކަތައް ހިމަނައިގެން ރިޔާސް (2024) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ބަލާފައިގެ

ނަތީޖާއެވެ.

ތާވަލު 3.3 ބަސް މަރުވާ ގޮތްތައް (ލޮވްލޭރަމް، 2004 އަށް ރިފާރެންސްކޮށް ރިޔާސާ އަދި ބެއިލީރިން (2024).

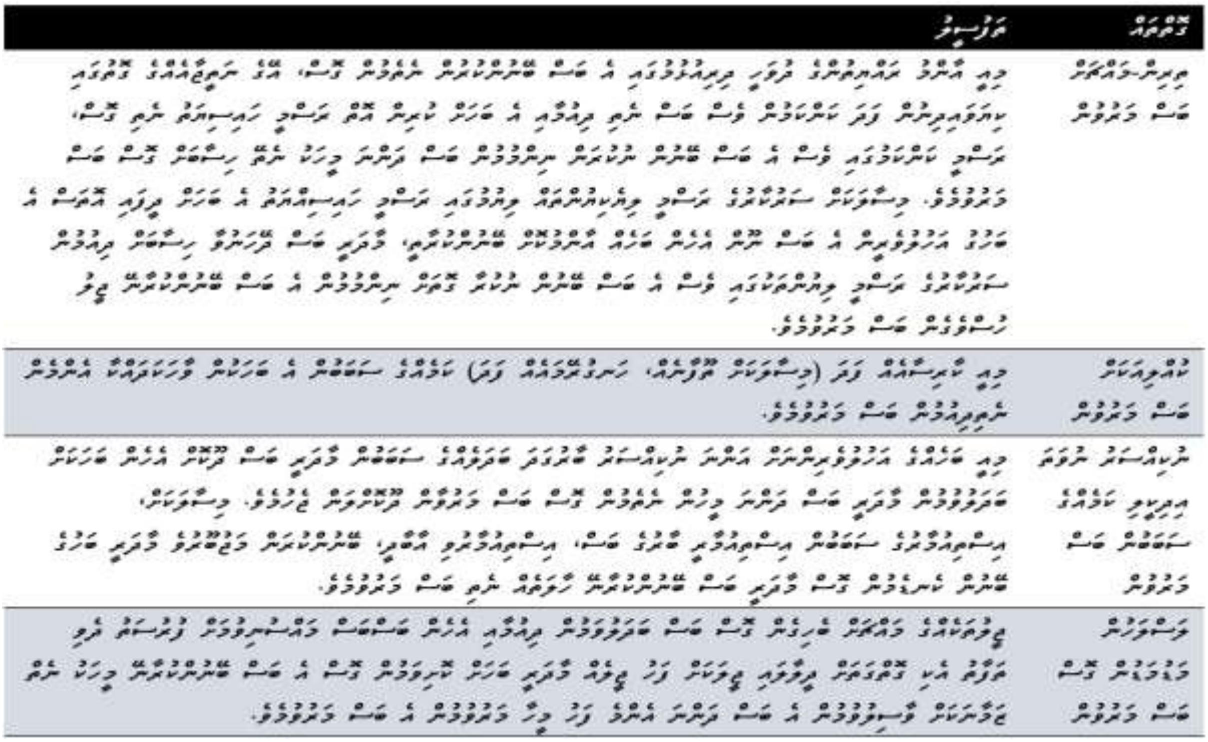

ގޮތްތައް	ތަފްސީލު
ތިރިން-މަތިއަށް ބަސް މަރުވުން	[illegible]
ކުއްލިއަކަށް ބަސް މަރުވުން	[illegible]
ނުރިއްސަކުރު ނުވަތަ އިދިކޮޅު ކަމެއްގެ ސަބަބުން ބަސް މަރުވުން	[illegible]
ތަދުރީޖުން މަޑުމަޑުން ގޮސް ބަސް މަރުވުން	[illegible]

3.4.2.1.4. ބަހުގެ ބަސްމާޔާނު އިތުރުކުރުމަށް ރޫވުން

ބަހުގެ ރޫވުމުގެ ދެވަނަ ބަޔާއަކަށް (ތާވަލު 3.1)، ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް (2003) ބަޔާންކުރައްވައިގައި ވަނީ ބަސްމާޔާނު ކުރިއަރުވަން ރޫވުވާ. ބަސްމާޔާނު ކުރިއަރުވަން ރޫވުވަނީ ބަހުގެ ބަސްކާރާރު އުފެއްދުމާއި ބަހުގެ ގަވާއިދާއި ހަމަ ހިފުހައްޓަން އުސްތޮރެކަށް ރޫވުވާ. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިފައަތާއި، ބަހުގެ މިންގަނޑުތައް ކަނޑައެޅުމާއި ބަހަކީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައްޔާއި ތަކުތާ ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރާ އެއްކަމަކަށް ހެދުމާއި އަދި ބަހުގެ ރަނގަޅުތައް އުނގަންނައިދިނުން ކުރުވޭ މަސައްކަތްތަކާ ބަސްމާޔާނު ކުރިއަރުވުމަށް ކުރުވިޔާނު ކަންކަމުގެ (ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް، 2003). ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިވެރި އެ ބަހުގެ ކުރެވޭނެ ކަންކަން ދުޅަހެޔޮކަމަށް ފޯރުވައިދެނުން. މި ކަން ކުރެވޭނީ ދުޅަހެޔޮކަމުގައި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ކުރާ ކުރިއެރުމުގެ ސިޔާސަތު ނުކުރެވިގެންނެވެ. ބަސްމާޔާނު އިތުރުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތައް އުފެއްދިދާނެއެވެ. މިގެ ސަބަބުން އެ ބަހަކީ ދުވަހުން ދުވަހަށް ގޮތުގައި ބަހާއި ގުޅޭ ބައެއް ކަންކަމާއި، އަދި، މިއީ ދުޅަހެޔޮކަމެއް، އެ ބަހެއް ބަލައިގަން، ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ދުޅަހެޔޮކަމުގައި މަތިކުރުމަށް ކުރާ މަސައްކަތްތަކާ ފުރިހަމަ ކަންކަމަށް ފުރުސަތު ލިބެއެވެ. ބަހުގެ ބަސްމާޔާނު ކުރިއަރުވުމަށް ރޫވުވާގައި ހިމެނޭ ބައެއް ކަންތައްތައް ޗެމަރޒް (2000) ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ފެނެއެވެ. މިގެ ތެރޭގައި:

1. ފާހަގަކުރުމާއި ބަހުގެ ލިޔުމުގެ ނިޒާމު ތަރައްޤީކުރުން،

2. ލަފުޒު ލިޔުން ހަމަތަކެއް އިސްލާހުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިއުން،

3. އާ ލަފުޒު އިތުރުކުރުން، އަދި

4. ބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް އެކުލަވާލައިފައި ޝާއިޢުކުރުން ހިމެނެއެވެ.

މީގެއިތުރުން، ބާކަރ (2006) ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި، ދިނަބައްސަ ފަހުމުއްސަގައި މިސްމަދު ބަހެއްކަމުގައި (މައިނޯރިޓީ ލޭންގުއޭޖް) ވިޔަސް ނުވަތަ މުޖުތަމަޢުގައި ބޭނުންކުރާ މިސްކިނަ ބަހެއް (މޭޖަރ ލޭންގުއޭޖް) ކަމަށް ވިޔަސް އެ ބަހުގެ ބަސްކޮށާރަށް އަންނަ ބަދަލުތަކުގައި ނުވަތަ ލަފުޒުތައް ޖަމާކުރެވުން ދާ އިރު، ވަކި އުސޫލުތަކަށް ހިފެހެއްޓުމަކީ ވިސްނައިލަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. ބަސްމާގުފުނުގެ ތެރެއިން އަންނަ މި ބަދަލުތަކަކީ ޖަމާލާ އުޅޭ އަންނަ ބަދަލުތަކުގެ ސަބަބުން ބަސްމަގަށް އަންނަ ބަދަލުތަކެކެވެ. މިގޮތުން ދީ މިސާލުގެ ގޮތުގައި ސައިންސާއި އިންފޮމޭޝަން ޓެކްނޮލޮޖީގައި ބޭނުންކުރާ މަފްހޫމްތައް، ބާކަރ (2006) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. ޓެކްނޮލޮޖީގެ އާ އީޖާދުތަކާ އެކު، އާ މަފްހޫމްތައް ވެސް އުފެދެއެވެ. މި ގޮތަށް އުފެދޭ ތަޞައްވުރުތަކާ ގުޅޭ، މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަނެފައި ލަފުޒުތަކަކަށް ވަނީ ގެނެސްފައެވެ.

ބަސްމާގުން ތަރައްގީކުރުމަށް ރާވައިދޭ ބަހުގެ ގަވާއިދާ ހަމައަށް އަރާ ފެށި މަސްއޫލުކުރަން ދުރުސްވު ކަމެކެވެ. މިގޮ އެއް މިސާލަކީ އިންޑޮނީޝިއާގެ ބަސްމާގުން ތަރައްގީކުރުމަށް އެ ފަރުދުން ކުރާ މަސައްކަތެވެ. ޖެއިން (2020) ބާރުކުރައްވާ ގޮތުގައި އިންޑޮނީޝިއާބަހުގެ ސިޔާސަތު އެގޮތުގައި ތަރުޖަމާކުރުން ދަނީ ހަރުދަނާ ރޫލުތަކުގެ އޮނިގަނޑު ދަށުންނެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ރޫލުތަކުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ދަރަޖަ ތަރުތީބުކުރާއިރު ބަހުގެ ބަސްމާގުން އިތުރުކުރުމާއި ބަހުގެ ގަވާއިދު ތަރުތީބުކުރުން ހިމެ، ތަރުޖަމާކުރެވިފައެވެ. މިގޮތުން ކުރީގެ މަސައްކަތުން 1972ވަނަ އަހަރުގެ ބަހުގެ މަރާސިމްތަކާއި ދިޔުމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުން ފަސޭހަކޮށްދިނުމަށް ފުރިހަމަ އިމްލާއީ ރޫލު[18] (Ejaan yang Disempurnakan/EYD) އެއް ތަޢާރަފުކުރެވުނެވެ. އޭގެ ފަހުން 1988 ވަނަ އަހަރު ބޭއްވި 'ފަސްވަނަ ބަހުގެ ކޮންގްރެސް'އިން ވަކި ސަރަހައްދު އަދި ބޭރުގެ ބަސްކޮށާރު ހިމަނައިގެން 'އިންޑޮނީޝިއަން އެކްސްޓެންސިވް ޑިކްޝަނަރީ' (ކަމުސް ބެސާރ ބަހާސާ އިންޑޮނީސިއާ) އުފައްދައިފައެވެ. ފާހަގަކޮށްލަން ކަމަކީ، މި ޑިކްޝަނަރީގެ ސަބަބުން، އިންޑޮނީޝިއާބަހުގެ މިޔާރާ (ސްޓޭންޑަރޑައިޒޭޝަން) އުފައްދައިދިނުން ފަދަ ކަންކަމާ ގުޅޭ ފާޑުކިޔުންތަކާ ކުރިމަތިވެފައިވިޔަސް، ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާގެ މަގާމު ވަރުގަދަވެގެންދިޔަކަމެވެ (ސިމަންޖުންތަކް، 2009).

---

[18] އިމްލާގެ ގަވާއިދުގައި ލަފުޒު ލިޔެކިޔުމުގެ ހަމަތަކާއި، ލަފުޒު އަދާކުރާ އަޑުތަކާއި، ބަހުގެ އަކުރުގެ ގަވާއިދުތަކާ ބާރުންކުރާ ސާފުކުރާ ވަސީލަތެކެވެ. ދިވެހިބަހުގައި މިފަދަ މާނަ ދޭ ގަވާއިދުފޮތްތަކެއް ނެތެވެ.

މީގެ އިތުރުން ޝާހު (2009) ލިޔުއްވައިފައިވާ ގޮތުގައި ބަހާސާ ދުރު ނުވަތަ މުދައްރިސުންގެ ކާބިލް އިތުރުކުރުމަށް ޓަކައި ސަރުކާރުން އުފައްދައިފައިވާ 'އިންސްޓިޓިއުޓް ފޮރ ޓީޗަރސް އެޑިއުކޭޝަން' (ކުރީން ބަހާސާ ދަރުސް ދޭމީހުންނާ (ޓީ.ޓީ.ސީ) އަކީ 1956 ގައި އެ ފަރާތުގެ ތަމްރީނުކުރަމުން 152 ވަނަ މުދައްރިސުން އުފައްދައިފައިވާ ތަނެކެވެ. މި ތަނުގެ މައިގަނޑު މަގުސަދަކީ މުދައްރިސުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ ޤާބިލްކަން ބޮޑުކުރުމާއި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ އުސޫލުތަކާއި އޭގެ ބޭނުންކުރާ ގޮތް މި ތަނުން ކިޔަވައިދެއެވެ. ސުޖާޢު އަދި ޝަރީފް (2000) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބައިނަލްއަގުވާމީ ބަހުގެ ބަސްމާރުން އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުމެއް ބަހުގެ ޖުމުލަ އުސޫލުތައް ހިފައިގެން ރާވާ ރޭވުމެވެ.

ބަސްކިޔަވައިދިނުމުގައި ދެމެހެއްޓުމަށް ކުރަންޖެހޭ އެކި މަސައްކަތް އެއް ކަމަކީ އެ ބަހެއްގެ ބަސްކޮށާރު ކިޔަވައިދިނުން ކުރީތަކާއި ކަރުދާހުން. އެއީ އެ ބަހަށް ޚާއްޞަ ދުސްތޫރީ ވެސް އެންމެ ބޭނުން ދަރިވަރުން އެއް ކަމުގެ (ފަހުމުގެ ނަމާއި ބައިލޭސް، 2017). މިގޮތުން ބަހެއްގެ ބަސްކޮށާރު އެންމެ ބޭނުން ފަސޭހަ އަންނަ އެއްޗަކީ އެ ބަހަށް އުފެދި ބަސްތަކެވެ. ދިވެހިބަހުން ބައިނަލްއަގުވާމީ ލަފުޒުތައް އެއްވެސް ފަރާތަކުން ގެ ބަސްތަކެއް ފަސޭހަ އެތި އެންމެ ފަހުގެ ފެށުމަކީ 2011 ވަނަ އަހަރު ސަރަހައްދުގެ ގެ ބަސް ފޮތެވެ. މިއީ ޤާނޫނީ ދިވެހި އެންމެ ފަހުގެ ދަސްތޫރުގެ ބަސްތަކެވެ. އެންމެ ފަހުގެ ބައިނަލްއަގުވާމީ ސުޖާއުއަށް ދިވެހި ނިޒާމުތަކުގެ ފަހުކަމަކީ 2022 ވަނަ އަހަރު ތަރުޖަމާ ކުރެވިފައިވާ ބަސްފޮތެވެ. މިއީ މިނަ ފަސޭހަކޮށް ލިބޭން ތަރުޖަމާކުރަން ބޭނުން ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުން އުފެއްދި ބައެއް ލަފުޒުތައް ކިޔާން އުނދަގޫ، ލަފުޒުތައް އެކި މަސައްކަތް ގެއްލުން ކުރެއްވޭ (އާދަމް، 2018). މިގޮތުން އަހުމަދު ބިންގެ ބަހުގެ ލަފުޒުތައް ކިޔަވައި ގެ ނަންތަކާ ދެކެ މުޖުތަމައުގައި ހަމަ ޢާންމު ނުސީދާކޮށް ވެސް އެ ލަފުޒުތަކާ ވަރަށް ބޮޑަށް ފާޅުކިޔަވައި ގެ ކަމީ އެއް މިސާލެވެ.

3.4.2.2 ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ދައުރު

ބަހުގެ ދައުރުގެ ތިންވަނަ ބައިއަކީ (ތާވަލު 3.1)، ކޮލެޖަން އަދި ބަލްދވިން (2003) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވަނީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ދައުރުވެވެ. ސުޖާޢު (2004) މާނަކުރައްވާ ގޮތުގައި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ދައުރަކީ ބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދާއިރާއާއި ލެވެލްތަކުން ދަރަސްކުރުމުގެ ދާއިރާ ބެހިފައި ވާ ގޮތެވެ. އަދި އެއީ ބަސްބަލައިގަނެވޭނެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅުއްވެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ މަސައްކަތުގައި ހުރި އިޖްތިމާޢީ ދައުރު ފުރިހަމަކުރެއްވެވެ. ރޫބިން އަދި ޖެރުނަޑް (1971) ސިފަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މިއީ ބަހާ ބޭނުމުގެ ގޮތުން ނިންމުންތައް ނިންމުމެވެ. ފެއިންސްޓައިން (1980) މާނަކުރައްވާ ގޮތުގައި އެއީ މުވާސަލާތީ މައްސަލަތަކަށް ހައްލެއް ހޯދުމަށްޓަކައި ބަހަކަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ސަރުކާރުން ހެއްދެވުމުގައި ވާ ފަރާތްތަކުން ދިގުމުއްދަތަކަށް ކުރާ މަސައްކަތެކެވެ. މި މާނަކުރުމުގައި ބަރުއަކައިފައި ވަނީ ސަރުކާރުގެ

ބައިވެރިވުމާއި، މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމާއި، ބަހުގެ ސިޔާސަތަށް ދިގުމުއްދަތުގައި ކުރާ އަސަރުގެ މައްޗަށެވެ. ތައުލީމީ ސިޔާސަތުން އެ ބަހަކަށް އެކަށީގެންވާ ޖާގަ ލިބުމަކީ އެ ބަހަކަށް ލިބޭނެ ވަރަށް ބޮޑު ކުރިއެރުމެކެވެ.

ކޫޕަރ (1989) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ތަޢުލީމުގެ ދާއިރާގައި ބަހުގެ ރޭވުމަކީ 'އެކުއިޒިޝަން ޕްލޭނިންގ'އެވެ. ތަޢުރީފުން، ރަސްމީ ތަޢުލީމުގެ ތެރެއިން ބަހުގެ އަހުލުވެރިކަން އިތުރުކުރުމަށް، ނުވަތަ ބަހުގެ ހުނަރު އަށަގެންނެވުމާއި ދިރުވައިދިނުމަށް ހިންގޭ ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމުގެ ޕްރޮގްރާމުތަކާއި ނަގައިދެވޭ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން އެ ބަހަށް އަހުލުވެރި ބަޔަކު ބިނާކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ. 'އެކުއިޒިޝަން ޕްލޭނިންގ'ގެ މަގުސަދަކީ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންނަށް އެ ބަސް ބޭނުންކުރުވުން އިތުރު ފުރުސަތު އުފައްދައިދިނުން، ނުވަތަ އެ ބަސް ނުދަންނަ މީހުންނަށް ބަސް ދަސްކޮށްދިނުން، މި ދެ ގޮތުން ދެ ގޮތަކުން، ވަކި ބަހަކަށް އަހުލުވެރި މީހުންގެ އާބާދީ ގިނަކުރުމެވެ (ބޭކަރ، 2006؛ ސުވަރިން، 2020). މީގެ މަގުސަދަކީ ލިޔުމާއި ވާހަކަދައްކާ މީހުންގެ ބަހެއް ބޭނުންކުރާ މީހުންގެ އަދަދު އިތުރުކުރުމެވެ (ފާގަސަން، 2006؛ ރައިޓް، 2003). މީގެ އިތުރުން ފާގަސަން އަދި ރައިޓް ސިފަކުރައްވާ ގޮތުގައި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމަކީ ދެއްކުމާއި، ނުވަތަ ތަޢުލީމީ ކުރުމަށް ކަރިކިއުލަމްގައި ވާ ބަސްބަހަށް ދޭއިރުން ދަސްވިވުމަށް ޖާގައި ތަންފީޒުކުރާ ސިޔާސަތުތަކާއި 'ސްޓްރެޓަޖީ'ތަކެވެ. މީގެ އިތުރުން ފާގަސަން (2006) ލިޔުއްވައިފައިވާ ގޮތުގައި ހުރިހައި ދާއިރާތަކެއްގެ ތެރެއިން ވެސް ބަހުގެ ރޭވުން ތަންފީޒުކުރުމުން އެންމެ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރަނީ ތަޢުލީމީ ދާއިރާއިންނެވެ. އޭގެ އެއް ސަބަބަކީ ގިނަ ފައިދާތަކުގައި ތަޢުލީމުދޭން މާއެކު ގޮތުން 'ސަބަސްޓިއު' ދިނުމުގެ ސަބަބުން ދަރިވަރުންގެ 'ކޮންސްޓެންޓު' ތަރުތީބު ދާއިރާގައި އޮތެވެ. މީގެ އަނެއް ސަބަބަކީ އިސްކޫލްތަކީ އިޖުތިމާޢީ ގޮތުން ގާއިމު ތަނެއް ވުމާއި، ގިނަ ވަގުތުތަކެއް އިސްކޫލްގެ ގޭގެތެރޭގައި ދަރިވަރުން މަޖުބޫރުވެއެވެ (ފާގަސަން 2006).

ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންކަން މައިގަނޑު ތިން ބައިކޮށް އޭގަރ (1996) ބައްސަވައެވެ. އެއީ، ފުރަތަމަ ބަސް (*L1*)، މިއީ، (1) ވަނަ ('ނޭޓިވް') ބަސް، އަދި މާދަރީބަސްކަމެވެ؛ (2) މުޖުތަމަޢުގެ ކަންކަމުގައި ބައިވެރިވުމަށް ބޭނުންކުރާ ތަފާތު ބަހުރުވައެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ދެވަނަ ބަސް (*SL* ނުވަތަ *L2*)؛ އަދި (3) ބޭރު ބަސްބަސް (*FL*)، ފަހުން އެހެން މުޖުތަމަޢުތަކާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް، މުޖުތަމަޢުގެ ތެރޭގައި އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ބޭނުންނުކުރާ ބަސްބަހެވެ (އޭގަރ، 1996، ސ. 4).

ބޭރުބަސްބަހުގެ މަންޑަރިން ހިންދީއާއި، ސަރުކާރު އިސްކޫލުތަކުގައި މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި އެ ބައެއްގެ މާދަރީބަސް ކިޔެވުން މަޖުބޫރުކޮށްފައި އޮވެއެވެ (ސްޕޮލްސްކީ، ޝޯހަމީ، 2000؛ ކޫޕަރ، 1989). ސްޕޮލްސްކީ، ޝޯހަމީ

(2000) ބުނުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި ބޭރުބަސްބަހުގެ މަންހަޖު އަމަލުކުރާ އިސްލާމީ ތަޢުލީމުގައި ދަރިވަރުންނަށް އެ ކުދިންގެ އަދިއެކު ބަސް ކިޔަވައިދޭނެ ގޮތް އަދަދު ކަނޑައަޅައިފައި އޮތްއެވެ. އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އިސްލާމީ ތަޢުލީމަށް މިފަދަ ނިސްބަތުން ނިސްބަތް، ސިޔާސީ އަދި ސަޤާފީ ނުފޫޒުތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. ޢާއިލާއާއި ޖުމްލަ ތަރުބިއްޔަތުގައި ސިޔާސީ އެކި ކަންކަމުގައި އިނގިރޭސިބަހުގެ ބާރުކުރު ކުރުމުގެ ސިޔާސަތާއި ސަޤާފަތުން ސްޓެފާނީ (2007) ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ފޮތެވެ. މިގޮތުން ބައްޓަންކުރެވޭ ތަރުތީބު ޖަދުވަލު (3-ހ) ގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. ސްޓެފާނީ ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ވާ އެ ތަރުތީބު ދަރަޖަ ގޮތުގައި ޢާއިލާއާއި ޖުމްލަ ދިރާސާގެ ތަޢުލީމީ ފަށާ ތަރުބިއްޔަތުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނީ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މިގޮތުން ޖަދުވަލު 3-ހ ގައި ވާ ތަރުތީބު 3ވަނަ ނަމްބަރުގާ އިރު، ފަށާ ތަރުތީބުގެ އެއްވަރުގެ ކުރީކުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނީ ދިވެހިރާއްޖޭއާއި ސިންގަޕޫރު ފަދަ މުލުކު ތަޢުލީމުގައެވެ.

ދުވަސް އަދި މޮނޮލިންގުއަލް އިނގިރޭސި މީޑިއަމް ކިޔަވައިދިނުން ފެށުނީ ގްރޭޑް 4ން ފެށިގެންނެވެ. ސްޓެފާނީ (2007) ހުށަހަޅުއްވައިފައި ވާ ތަރުތީބު ދަރަޖަ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސި މީޑިއަމް ފެށުނީ ފަށާ ތަޢުލީމުގެ ތަރައްޤީކުރެވުނެވެ. ނަމަވެސް 2020ވަނަ އަހަރު ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު ބަދަލުވި ސިއްހީ 2020 ގައި (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020) ބައްޓަންކުރެވި ވާ ގޮތުން ޕްރީ-އިސްކޫލުން ފެށިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްލާމީ ތަޢުލީމުގައި ކިޔަވައިދިނުންފެށި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވަކިވެގެން ތަޢުލީމުން ފެށިގެން ކިޔަވައިދިނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.

ސްޓެފާނީ (2007) ހުށަހަޅުއްވައިފައި ވާ ތަފާތުގައި ވާ ގޮތުން ބޭރު ބަސްތަކުގެ މަންހަޖުން ކިޔަވާ ކުދިން އެ ކުދިންގެ މާދަރީބަހާ މެދު ދުރާ ގޮތް ދަށްވެ، އެ ކުދިން އިސްލާމު އުނގެނުމަށް ބަހެއް މާބޮޑަށް ދޫކޮށްލައްވެ. މިގެ އެންމެ ބޮޑު އުއް މީސްކޮޅު އެވްރެޖްގެ ގިނަ ކުދިންތަކުގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އެ ކުދިން އަޚްލާޤީ ކުރި ކުދިންތަކުގެ ބަސްބަހުގެ މަންހަޖުތަކަށް ބަދަލުވެފައި ބޭނުންކުރާ ސަޤާފަތް އެ ކުދިންތަކުގެ ބަސްބަހާ މެދު އެ ކުދިންތަކުގެ އިސްލާމީ ބެލުންވެރިން ދުރާ ގޮތް ވަކަށް ތަފާތުވެއެވެ. ބެލުންވެރިންގެ ކުރިމަތީގައި ބޭރު ބަސްބަހުގެ ގަދަރު މަތިވެފައި ވުމުގެ ސަޤާފަތް އަދިއެކު ބަސްބަހުން އުޅުންގެ ދަރިން ފަރަކަތްތެރިކަން ފެށި ބެލުންވެރިން ބޭރުއަރާއްޖެ (ކަންދީރާ، 2016). ކަންދީރާ ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މިގެ ނަތީޖާއަކީ އުޅުނެގެ ސަރަހައްދުން އެތައް ބަހެއް މަރުވެދިޔުން ދިއުމެވެ.

ބޭރު ބަހެއްގެ މައްސަލަ ތަޢުލީމުގެ ތަރައްޤީ ބިނާވުމުގައި އޮޅުމަކީ އެ ތައުލީމްގެ ގައުމީ އިތުބާރު އެއް ބޮޑު ހެޔޮކަން ދުވަހު ފެށުނު އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. ގައުމީ އިތުބާރު އެ ބަހެއްގެ އަދިއެކު ފޯރިޔާ ގޮތް އެކެނި ވާފުށި ޕޮލިސީވެ. މި ފޯރިޔާ ޕޮލިސީ އުޅުއްވީ ތިމާގެ ކާކުވެރިކަމާމެދު ('އައިޑެންޓިޓީ') ޕޮލިޓިކްސްގެންނެވެ (ފިޝްމަން، 1968 އަދި ހަމާވާކުއްވައި ކާޒިރަށްކާވާ، 2003). މިގޮތުން ތިމާގެ މާދަރީބަހަކީ ކާކުވެރިކަމުގެ ރަމްޒުކަމުގައި ދެކިލުމަށް ބަލާލެވެ. ގައުސާލީ (2015)

ހާމަކުރައްވާ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ އެހެން ބަސްބަހުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ނޫނީ އެ މީހުންގެ ކާކުވަންތަކަށް ދަރި ނުވެވުނުނަމަވެސް އަދި އެފަދަ މީހުންގެ މާދަރީބަސް ގެއްލެމުން ދަނީ، އިނގިރޭސިބަހުގެ ހިތްޖެހުމުން ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން މި ކަންކަމަށް ސަމާލުކަންދޭންޖެހެއެވެ.

މިއީ ފުރުޞަތުގެ ތަޢުލީމީ ހަރަކާތްތަކުގައި ދަރިވަރުގެ ބައިވެރިވުން ދަސްކުރާ ބަހަށް ބަދަލުވެއްޖެއެވެ. [illegible] (2013) ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުންނާއި އިސް ފަރާތްތަކުން އިނގިރޭސިބަހަށް ކުރިއަރާ ނަޒަރު، މިއީ ތަޢުލީމުގައި ދަރިވަރުން ސަގާފަތުން ކުޑަކުރުމުގެ ނަތީޖާއަކީ އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންނަކީ ކާމިޔާބު މީހުންގެ ގޮތުގައި ސިފަކޮށް، ވެރި ބަސްބަހުން ('ނޯބަލް ލެންގުއޭޖަސް') ވާހަކަދައްކާ މީހުންނަކީ ވިސްނުން ތޫނު، ތަހުޒީބު އަދި އުފެއްދުންތެރި ބައެއްގެ ގޮތުގައި ސިފަކުރެވެއެވެ.

މާދަރީބަސް ދުރުވުމުގެ ގޮތެއްގައި ކުރިއަށްދާނީ ބަސް ބޭނުންކުރުމަށް މިއީ ހަރަކާތްތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ފުރުޞަތުތައް އުފެދިގެންނެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ އެއް އިނގިރޭސިބަހުގެ ދުނިޔޭގެ އިނގިރޭސި ކަށަވަރުކުރެވެއެވެ. މި އިނގިރޭސިބަހަކީ އެހެން ދުނިޔޭގެ ދަރަޖަވެރި ހާސިލުކުރެވޭ މީހުންނަށް ދިމާވާ ގޮތުގައި ޝިޔާސީ ޝުހުރަ، އިނގިރޭސިބަސް ހާއްސަ މީހުންނަށް ދެކިބެލުން ތަފާތު ގޮތުގައި ޔުނިވާސަލް މީހުންގެ ފަހަރު ބޭނުންކުރަނީ (ޑިލް، 2005). އާއި އިތުރުން ހަމަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އިސްތިއުމާރީ ނިޒާމުގައި، ދުނިޔޭގައި އިނގިރޭސި އިސްތިއުމާރު ހުރި ޤައުމުތަކު ގޮތުން ތަރައްޤީ ހިސާބުކުރެވިފައިވެއެވެ. މި އިސްތިއުމާރީ ދުވަސްތަކުގައި ހަލަބޮލި ދުނިޔެއާ ދުނިޔޭ ސިޔާސަތު ޤަބޫލުކުރަންޖެހުނު ދުނިޔޭގެ މުސްލިމުންނެވެ. އެހެންކަމުން ދުނިޔޭގައި ރަސްމީގޮތުގައި ދިރިއުޅުއްވުނު ދިނާ އަދިއެހެން މީހުން ތަރައްޤީ ގަބޫލުކުރި ދުވާ މީހުންގެ އިސްތިއުމާރުކުރެއެވެ. އެބަ އިނގިރޭސިބަހުން ފެށި ވަނީ އިގުތިސާދީ ގޮތުން އިޖުތިމާޢީ ގޮތުން ދިނަ ފުދިސަލަކުރުމާއި ފަހުކާނީ ބަހައިލެވެ. ސިޔާސީއެއްގެ ގޮތުން ވަނީ ދުނިޔޭގައި ގޮތުން އަދި ތަރައްޤީއަށް ދިރިއުޅުން ތަރައްޤީކުރުމުގެ އެއްގޮތް، މުސްލިމުންނާއި ފަދަމީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ތަރައްޤީކުރުން ފަހުންނެވެ. މިގެ ސަބަބުން 1970ގައި އުނިވަރސިޓީ ކެނޑިގަނެން އެފަދަ ނިކުންނަމަ ޑިލް (2005) ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ. އަދި އާދަ ފަހަރުކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މި އުނިވަރސިޓީގެ ނަމުގެ މާނައަކީ 'މުސްލިމުންގެ ޒަމާނީ އުނިވަރސިޓީ'އެވެ. މުސްލިމުންގައި ވާ ޑިނަ އަދިއެހެން ސަރުކާރު އުނިވަރސިޓީތަކުގެ ތަރުހީބު، މި އުނިވަރސިޓީއަކީ ސިޔާސީ އަދި ޒަމާނީ ކަންތައްތަކާއި އިސްލާމީދީނުގައި ފާހަގަކުރެވޭ ތަނެކެވެ. އާގެ ފަހުން އެ ޒަމާނުގެ އެހެން ހެދުމަކީ އުނިވަރސިޓީތަކުގައި ވެސް ބައިނަލްއަޤުވާމީ ހިމެނޭތީ ބަޔާންކުރުމުގައި ހުރިއެވެ. މި ކަން މިހެން ވީ ތަރައްޤީއާ ބެހޭ ޒަމާނީ ސިޔާސަތުގެ ދަރުސްކުރުމުގައި ޑިލް (2005) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

ގަބޫލުކުރަން ޖެހޭ ހަޤީގަތަކީ މުޖުތަމައުގެ އުނިވަރސިޓީ ކޮބަންގަސާރުގެ މި ނިސްބަތުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން މުޖުތަމަޢަށް ކުރިއެރުމުވެ.

މުޖުތަމައުގެ އިސްތިރާތީޖީ ރޯލުގެ (ސްޓްރަކްޗަރަލް ފެކްޓަރސް) ތަރުޖަމާގައި (2003) ހާމަކޮށްދީފައި ވާ ގޮތުގައި އުނިވަރސިޓީގެ 'މިޝަން ސްޓޭޓްމަންޓް'ގައި ވާ ގޮތުން ބަހާސްކުރާއިރު އެ ޤައުމުގައި ވަރަށް ގަދަރުކުރި ބަހައްޓާ. އެ ބަޔާންގައި އޮތީ "މި އުނިވަރސިޓީގެ ބޭނުންތެރިކަމީ 'ޖާމިޢާ'ތަކަށް ބަހާސް ދުވަހާރު އަހުލުވެރިކުރުވައި، އަދި އިޖުތިމާޢީ ގޮތުން މި ބަހަސް ކުރިއެރުވައި ދޭގެ އަދުވިއްނަތީގެ މައްސަލަ ބެހެއްޓުމާއި ވާ ކާންތައްތަކެވެ" (ސްޓްރަކްޗަރަލް ފެކްޓަރސް ގެ ތަރުޖަމާ، 2003، ސ. 17). މިއާ (2005) ހާމަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މި އިސްތިރާތީޖީ މިސްރާބުން ގައުމިއްޔަތު ވަރަށް ރަނގަޅަށް ހާމަވެއްވެ. މިއިން ދައްކައިދޭ މުޖުތަމައުގެ އިޖުތިމާޢީން ފުރިހަމަން ކުރާ ގަދަރުގެ ބޭނުމެވެ.

ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް ލިބިފައި އޮންނަ ބާރުގެ ސަބަބުން އެ ބަހުގެ މައްޗަށް އެހެން ބަސްބަސް މި ޖެހެނީ ބަރުސާވާރެވެ. މިގޮތުން ފާގަކުރެވޭ އެއްބަހަކީ ދިވެހިބަހުގެ ބަސްސާ ދުވާލެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްޤީ ނިޒާމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ މިޔަރުގެ ގޮތުގައި ބަހާސް ދެލީ ބޭނުންކުރަމާ 40 އަހަރު ފަހުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ބަދަލުވެދާނެ އެ ބަހަށް ކުރިމަތިވެ ބަހަވީ ބޮޑު ގޮންޖެހުންކަމެވެ. 2002ވަނަ އަހަރު، ދިވެހިބަހުގެ އެކުގެ ބޮޑުވެރިޔާ ޒ.ރ. މަރިޔަމް މުޙައްމަދު ދެއްވައިފައި ވާ ބަސްދީފުމުގައި، ސަރުކާރު ހިސާބު މާއްދާތަކާއި ކުރަވަރުދާލާ އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަދޭން ވިދާޅުވެއްވެ. އެއީ ހަމައެކަނި މަތީ ތައުލީމުގައި އެކަނި ނޫންކަމާއި، އިސްކޫލުގެ ދަރަޖަތަ އަހަރުތަކުގައިވެސް ކަމަށް ބޮޑުވެރި މަރިޔަމް (2002، ސ. 1) ބަޔާންކޮށްދީފައި ވެއެވެ. ތައުލީމީ ވުޒާރާއިން ވަޒީރުންގެ މަޖިލީހަށް އަންގަވައިފައި ވާ ގޮތުން، 2003 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން ފަހަތްސިފާގެ ފުރަތަމަ އަހަރުން ފެށިގެން، ޖުމުލަ ދަރަޖަތަކުގައި ހަމައި 'ލޯވަރ ސެކަންޑަރީ'ގައި ވެސް، ސައިންސާއި ހިސާބު ކިޔަވައިދެނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މިގެ ސަބަބުން އުފެދުނު ސުވާލަކީ އެހެން ގިނަ މަސައްކަތްތެރިންގެ ދިރާސާތަކަށް ފުރުސަތު މުޖުތަމައުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ބަދަލުވި ކަރުދާސްތަކުން. އުނިވަރސިޓީތަކާ، އެއްގޮތަށް މަސްލަޙަތާއި ކިޔަވައިދެމުން ނުގެ، މިހާރު ނިސްބަތުން ނިސްބަތުގައި ވަނީ ދުނިޔެ ބަލައިލުމާ އެކު އިނގިރޭސިބަހުގެ ބޭނުންކުރުމުގެ ޝަރުތަ އެކު އެ ބަހުގެ ނުފޫޒުތަކުގައި ދިއާ (2005) ހާމަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބަލަމަ ދުނިޔޭގައި އަދިއެކަ ބަސް ދުވާލުއްޖަމަ ކުރިންގަނޑާ ކަންކަން ތަފާތު ބަސްފޮތް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ސަރުކާރު ސިޔާސަތުން މުސްތަޤްބަލެއް ކުރެވުނުތަކަށް ދިއާ ހާމަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

ބަސްތަކުގެ އަހުން ގަޔާވާކަމުގެ، ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ބަހުގެ ޙައްޤަކަށް ބަލައިލާ އިރު، ޔޫރަޕުގެ އެކައެކު ގައުމުތަކުގެ ކަންތައްތައް. މިގޮތުން ކަމުގައްޔަކީ ހިސާބާ ބުދު ބައިނަލްއަޤުވާމީ ދުނިޔެއާ ގުޅިފައިވާ ކަމަކަށް ކަމުގައްޔާ އެ

ތަނުގެ ސަލާމަތީ ދަސްކުރަން ޖެހެއެވެ (ވީނަސް، 2017). އާނާ އިތުރަށް ހާމަކުރައްވަނީ އާނާގެ ދިރާސާއިން ދައްކާ ގޮތުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ދަރިވަރުންނާ ގުޅޭ ގޮތުން ހަދައިފައި ވާ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ އެކި ލީޑަރޝިޕްގެ ޓީޗަރުންގެ ކިޔަވައިދިނުމުން ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ މައި ބައެކީ ޓީޗަރުންބަސްކަމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައި ވެއެވެ. ދިން (2017) އިތުރަށް ހާމަކުރައްވާ ގޮތުގައި ސްކޫލްތަކުން އެޑްމިނިސްޓްރޭޝަން ދޭ ސަޕޯޓާއި ޖާލިބު ބައިގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކުދިން ކިޔާ، ޓީޗަރުގެ މަސައްކަތްތަކުން ޓީޗަރުންގެ ކޯސް ފުރުސަތު ލިބެއެވެ. އެއީ ފުރުސަތު ލިބޭ ނަމަ ކިޔަވަން ބޭނުންވާ ދާއިރާއަކުން ކިޔަވަންޖެހެއެވެ. މިއިން ދަރުސްކައިދީނީ ޓީޗަރުގެ ތަޢުލީމާ ބޭނުމާ ވަޒީފާއިން ޓީޗަރުން ބަހަށް ދާ އިސްކަންކަމުން އާނާ ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

ޝަރަފީ (2006) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޫލުތަކަށް ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ސިޔާސަތުގެ ތެރެއިން ހަމަޖެއްސޭނެ ކަމެކެވެ. މިއީ މަލްޓި-ލިންގުއަލް (ބަހު-ބަހުން) ނިންމާ ނިންމުމެކެވެ. އެހެނީ މި ނިންމުމަކީ އެ ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުން ނިންމާ ނިންމުމެއްކަމަށް ވާތީއެވެ. މިސާލަކަށް- ސްކޮޓްބަން (2006) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ޑެންމާކުގެ ޤައުމީ ތަޢުލީމީ ބޯޑުގެ ޤައުމީ ތަޢުލީމީގެ އަދުވެރިކަމުން ސަޤާފަތުގެ މިނިވަންކަން ލިޔުއްވާ، އެ ޤައުމީ ތަޢުލީމުގައި ރަސްމީ ބަހާއި ޤައުމީ ބަސް ކަނޑައަޅައި އަދި އިސްކޫލްތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމުގެ ގޮތުގައި އެ ޤައުމުގެ އަމިއްލަ ބަސް ކަނޑައެޅުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ފުރާނެއެވެ. މި ޤާނޫނުގެ އިސްލާ ތަޢާރަފުކުރެވުނު ވާ ގޮތަށް ފިލަސޮފަރުން ނުވަތަ މާދަރީބަހުން ދިމާވާ ގޮސްޖެހުންތަކާއި ނިޒާމުގާނޫނުގެ ދިރާސާކުރުމުގެ ތަޢުލީމުކަން އިސްތިޢުމާލުކުރި ފެށުނެވެ.

އަދިއަކީ މާދަރީބަހުން ތަޢުލީމު ނުދެވޭ ނަމަ އެ ބަސްބަސް ގެއްލިގެންދާ ކަން އެނގޭ ބޭނުން ސާބިތުވާ އެއް ސަރަހައްދަކީ އެފްރިކާ ބައްރުކަމުގައި ދަންނަވިދާނެއެވެ (ކެންޑީ، 2016). އެފްރިކާގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ކިޔަވައިދިނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. އަދި އެއްބާވައި ޤައުމުތަކުގައި ފަރަންސޭސިބަހުންނެވެ. މި ކަން އެނގޭ ބޭރު ބަނޑާސާފުގައި ވެސް އެ ޤައުމު އިސްތިޢުމާރުކުރި ދުވަހުގެ ޤައުމުތަކެވެ. އިސްތިޢުމާރުކުރި ޤައުމުތަކުން އެ މީހުންގެ ބަސް މަދުވަމުން ނިޒާމުގެ ބަސްތަކުގައި ބޭނުންކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރިއެވެ (ކެންޑީ، 2016). ނައިޖީރިޔާ އެފްރިކާ ބައްރުގެ ނިސްބަތުން އެ ވެރިންގެ މާދަރީބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި އިނގިރޭސިބަސް ވަރަށް ބޮޑަށް ފާޅުކުރެވެ. އަދި މާލީ އިނގިރޭސިބަހަށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ބަހެއް ފަދަ އެކި އެފްރިކާބައްރުގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގެ ބައެއް ތަނަވަސްކަމާ ވިސް ބަސްބަސް އާދަކާ ބަސްތަކުން އެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުން އެކަކާއެކަކު ބަދަލުވިއެވެ. އަދި ބަސްކުރެވޭ އެފްރިކާގެ ރިވާޔަތްތައް، ނުހަނު ފަދަ ތަޢުލީމުގައި ބާރުލާ ބަސްބަސް އިނގިރޭސިބަހަށް ދިއްލާ ފަދަ ދަރިވަރުން ނަގާދެއެވެ (ސަޖީ އަދި ކެވީނު 2017؛ އަދި ކެންޑީ، 2016). ބަލާއި ދިރާސާގައި އާލާކުރެވުނު އެއްވެސް ބަ ކޮށްފައި އަދާކުރަމުންދާ ބައެއް ރޯލު ވަރަށް ނިސްބަތަކީ ތެރެއިންނެވެ (ބެންސަން، 2004). މީގެ އިތުރުން، ބައެއް އާދަރިވެއް ހުރިދަރުމުގެ ފަރާތަކީ މަގުރިޢާޔަތް އެ ބައެއް ފިޔަވަޅުއަޅުއްވާ ބަލާ އެފްއޮރަނިމަދުގައި

ރިންޖަން (2001) ބަޔާންކޮށްދީފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި އެ ބަހެއް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރެވޭނެ ގޮތްތަކެއް ރޫލުން މުހިންމެވެ.

އެފްރިކާގެ އެހެން ޤައުމުތަކާ އަޅައިބަލާ އިރު ސަރުޤު އެފްރިކާގެ ޓެންޒޭނިއާއަކީ އެ މީހުންގެ ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ޤައުމެކެވެ. މިގޮތުން އިނގިރޭސިބަހާ އެއްވަރަށް ޤައުމީބަސް (ސުވާހިލީ) ކުރިއެރުވުން މަސައްކަތް ކުރެއެވެ. ފުރަތަމަ ބޮޑުހަނގުރާމައަށް ފަހު އެ ޤައުމުގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ސުވާހިލީއެވެ. އެ ޤައުމުގައި [illegible] [illegible] ބަހަކީ ސުވާހިލީ ބަހެވެ (ޖިބަޖުގާ، 2009).

ސްޕޮލްސްކީ (2012) އަދި ފިޝްމަން (2006) ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި އިސްކޫލަކީ އެ ބަހެއްގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އެންމެ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ ތަނެވެ. އެހެނީ އިސްކޫލަކީ ބަސް ދަސްކުރާ ތަނަކަށް ވީ ހިނދު އެ ތަނަކުން އެ ބަހެއް ރަނގަޅަށް ދަސްކޮށްދެވޭ ނަމަ އެ ބަހަށް [illegible] [illegible]. އެއީ ބަހެއް ކުރިއެރުވުން ދިމާވާ އެންމެ ބޮޑު އެއް ގޮންޖެހުމަކަށް ވެސް [illegible]. އެހެންކަމުން އިސްކޫލު މާހައުލަށް އެ ބަހެއް ރަނގަޅަށް ކިޔަވައިދޭ ތަނަކަށް ވާންޖެހެއެވެ. މި ކަމަށް [illegible] ބަސްއުނގެނުމާއި އުނގަންނައިދިނުމުގެ ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ލިބެން ހުރުމަކީ ވަރަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ.

ބަސް އުނގަންނައި ދިނުމުގައި ބޭނުންކުރާ އުކުޅުތަކަކީ އެ ބަހަކަށް ދަރިވަރުންގެ ޝައުޤުވެރިކަން އިތުރުވާ އެ ބަހަކަށް ދަރިވަރުންގެ ލޯބި އިތުރުކުރާނެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. ނުސްޓޯތާގެ (2003) ރިޕޯޓުގައި ވާ ގޮތުން ބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުން ތަމްރީނުކުރުމަށް ޚާއްސަ އިސްކޫލެއް ނެތް، ކިޔަވައިދިނުމުގައި ބޭނުންކުރާ ވަސީލަތްތައް އިތުރުކުރަންޖެހެއެވެ. ދަރިވަރުންނަށް ބަސް ކިޔަވައިދޭ އިރު، ބޭނުންވާ މައިގަނޑު ހަތަރު ހުނަރުކަމުގައި ވާ އަޑުއެހުމާއި، ވާހަކަދެއްކުމާއި، ކިޔުމާއި ލިޔުމުގެ ހުނަރުތައް ކުދިންގެ [illegible] ވަސީލަތްތަކާއި [illegible] ބަހެއް ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޭނުންވާ މުދައްރިސުން އަސާސީތަކެއް (ނުސްޓޯތާ، 2003). އެހެންކަމުން މި ކަމަށް [illegible] ޤާބިލު މުދައްރިސުން ތަމްރީނުކުރުމަށް ނުސްޓޯތާއިން ގޮވާލައެވެ.

ކޫޕަރ (1989) ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި ދެ ސަބަބަކާ [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ބަހުގެ ރޫލުން މުހިންމުވެއެވެ. ފުރަތަމަ ސަބަބަކީ ތަޢުލީމީ މާހައުލަކީ ބަސް ދަސްކުރުމުގައި [illegible] [illegible]. ދެވަނަ ސަބަބަކީ ބަސް ބޭނުންކުރާ ހާލަތްތަކެއް އިތުރުވާތީއެވެ. [illegible] ވަނީ ބަހުގެ [illegible] އަދި ބަހުގެ [illegible] ނިޒާމުގައި ބަހުގެ

ރާވުމުގެ ތެރެއިންކަމަށް ފެނެއެވެ. އޭގެ ބަހުގެ ހަމަތަކާއި ބަސް ކަސަގަން ދަސްކޮށްދިނީ ތަޢުލީމީ މުއައްސަސާތަކުންކަމަށް ވެފައި، ބަސްމާފުށުގެ ރާވުމުގެ ބޭނުންތައް ފެންނަނީ މިފަދަ މުއައްސަސާތަކުންކަމުގައި ފެނެއެވެ.

3.4.2.3. ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވުން

ތާވަލު 3.1ގައި ވާ ބަހުގެ ރާވުމުގެ މޮޑެލްގެ 4ވަނަ ބަޔަކީ ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވުމެވެ. ކުރިން (3.4.2.1ގައި) ބަޔާންކޮށް ދިޔަ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރާވުމާއި ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވުމާ މި ދާދި އެއްގޮތް، ނަމަވެސް ތަފާތު ދެ ކަމެކެވެ. ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވާ ރާވުންތަކަކީ ބަހުގެ މަޤުބޫލުކަން އިތުރުކުރާ ބަހުގެ ހައިބަތުއުފެއްދުމަށް ކުރާ ކަންކަމެވެ (ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑައުފް، 2003). ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑައުފް އިތުރަށް ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މުޖުތަމަޢުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކަށް އެ މުޖުތަމަޢަކުން ދޭ ގަދަރު އެ މުޖުތަމަޢުގައިވެސް ދަރަޖަވަރުދޭ ނަމަ ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރާވާ ރާވުމަކީ އެ ބަހަކަށް މުހިންމު، ބަހުގެ ރާވުމެކެވެ.

ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ތަފާތު އެކިއެކި ފަރާތްތަކުން މަސައްކަތްކުރެއްވިޔަސް. މީގެ ތެރޭގައި ސަރުކާރާއި، އުނގަންނައިދޭ މުއައްސަސާތަކާއި މުޖުތަމަޢުގައި ހިމެނޭ ބައެއް ލީޑަރުން ނުފޫޒުގަދަ ގުރޫޕުތަކާއި، ހަމައެކަނި އަދިއެހެން ފަރުދުން ވެސް ހިމެނެއެވެ (ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑައުފް، 2003؛ ސްޕޮލްސްކީ، 2004). އަދި މިފަދަ ފަރާތްތަކާ އެކު އެ ބަހެއްގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަހުގެ ރާވުން ރާވާފައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް މަގުފަހިވާން ކަމެކެވެ.

3.4.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ފުރުޞަތުތަކާ ހުރި ގޮންޖެހުންތައް

ދިރާސާގެ އެކި ފުރުޞަތުތަކުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް އެކުލަވައިލެވިފައި ވީ ނަމަވެސް ބައެއް ފުރުޞަތުތަކަށް އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ބޮޑެތި ގޮންޖެހުންތަކާ ކުރިމަތިލާކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ޓީޗަރުން، ބޮޑުބަޔަކު، އަދި ހެޑްޓީޗަރުން އެހެނިހެން ތަޢުލީމީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ (ޢަޒީޒާ، 2016). މިގޮތުން ޗާޓު 3.2އިން ދައްކައިދެނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކެވެ. ޢަޒީޒާ (2016) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެންމެ ބޮޑު ގޮންޖެހުމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ކަނޑައަޅާފައިވާ ސިޔާސީ ފަރާތްތަކާއި ބަހުގެ މަތީފެންވަރުގެ މީހުންގެ ދެކެން ބޮޑު ފަރަގުވުމެވެ. މީގެ ސަބަބުން އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރަން އެ ބަޔަކު ބޭނުން ނުވާ ކަމެއް ގޮތަށް ވެގެންދެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ބަޖެޓުގެ ސަބަބުން ދަތި ނުޖެހި ބަހުގެ ވަސީލަތްތައް ލިބެން ނުހުރުމާއި، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ނުކުރުމާ ގުޅިގެން ބޭނުމެއް ނުކުރުމާ ކުރިމަތިވާ ކަންތައްތައް އިތުރު ބަސްބަހަށް ބޭނުން ނުކުރުން ފަދަ ކަންތައްތައް ވެސް ބޮޑެތި ގޮންޖެހުންތައް ހިމެނެއެވެ.

ޗާޓު 3.2. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުރި ބައެއް ގޮންޖެހުންތަކުގެ ޚުލާސާ ކުރުކޮށް. (ކަނިންގަމް، 2016).

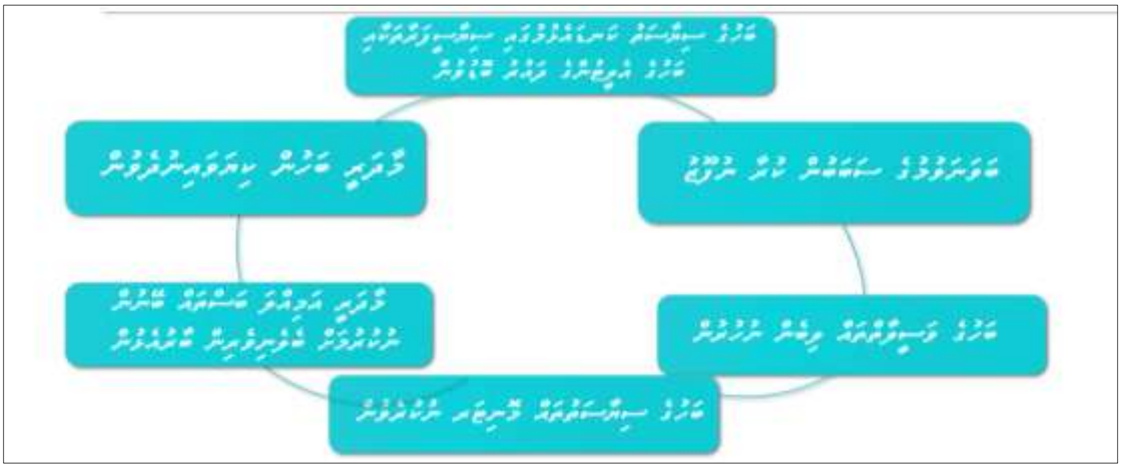
ބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް ޢާންމު ނުކުރެވުން
ބަހުގެ ވަސީލަތްތައް ލިބެން ނުހުރުން

ތަންޒޭނިއާއަކީ އެ ޕިލާނުގެ ބަސް ކުރިއަރުވަން މަސައްކަތްކުރި ބައެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެ ޤައުމުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް، އެ ޤައުމުގެ ދެބަސް ތަޢުލީމު ނިޒާމު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ގޮންޖެހުންތަކެއް ދިމާވެއެވެ. މިގޮތުން އެކަނިވެސް ހަރުދަނާ އިދާރީ ނިޒާމުތަކެއް އެ ޤައުމުގެ ތަޢުލީމީ ވުޒާރާއިން އިސްތިޢުމާލުކަމަށް ފުރުޞަތުދީފައި ނުވާކަމަށް ޗިބޫޒޭގާ (2009) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އަދި ތަންޒޭނިއާގައި ވެސް، ފަރާތަށްއިދިކޮން ފަދަ، އާގެ ފަދަ މަދަރުސާތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ގޮތުގައި އެދޭ ގޮތެއްގައި ދެބަސް ސިޔާސަތެއް ތަންފީޛެއް ނުކުރެވެއެވެ (ޗިބޫޒޭގާ، 2009). ބަހުގެ ސިޔާސަތެއް އެކުލަވައިލުމަކީ އަދި ނުފޫޒުވެއެވެ. އެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ތަންފީޛުކުރެވޭތޯ ވެސް ބަލައި ދިރާސާކުރަންޖެހެއެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލުމަށް ފަދަ އެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ތަންފީޛުކުރެވޭތޯ ބަލަން ދިރާސާތައް ކުރެވިފައި ވާ ވަރު މަދުކަން އެރިމަން (2013) އަދި ލާއަސިޔާ (2011) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

3.5. ބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރެވިފައި ހުރި ދިރާސާތައް

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިރާސާތަކެއް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކޮށްފައި ނުވި ނަމަވެސް ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ބައެއް ދިރާސާތަކެއް ކޮށްފައި ވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ އެކި ބާބުތަކުގައި މި ދިރާސާތަކަށް ހަވާލާދީފައި ވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި ސެކްޝަނުގައި މި ދިރާސާތަކަށް އިތުރަށް ބަލައިލުމަކީ މި ކުޑަ ދިރާސާކުރުމަށް އިތުރަށް ޖާގަ ފަހިކޮށްދިނުމަށް ދެކޭތީ އެ ދިރާސާތަކަށް މި ސެކްޝަނުގައި ބަލައިލާނަމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖެ އިނގިރޭސިންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުން މިނިވަންވާން ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް، 1960ގައި ދިވެހިސަރުކާރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އިނގިރޭސި މީޑިއަމަށް ބަދަލުކުރިއެވެ (ޝާކިރު، 2004). ދިވެހިރާއްޖެއަށް

މިނިވަންކަން ލިބުނީ އޭގެ 5 އަހަރު ފަހުން، 1965ގައެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު އޮންނަ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހުގެ [illegible] ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދެވުނީ މާއްދާއެއްގެ ގޮތަށްކަމަށް ވީ ހިނދު، މި މާއްދާ ކިޔަވައިދިނުމުގައި [illegible] އިސްކޫލުތަކުން ލިޔުމުން ފޯރުކޮށްދީފައެއް ނުވެއެވެ (ޒަހީރު، 2014؛ މުޙައްމަދު، 2019). ބަސް ކިޔަވަނީ އިސްކޫލު މާހައުލުންކަމަށް ވެފައި، އެ މާހައުލުން އެ ބަހެއް ބޭނުންކުރަން ލިބޭ ފުރުސަތު ހަނިވާ ހަނިވުމަކީ ބަހެއް ދަސްވުމަށް ހުރަސްއެޅިގެން ކަމެކެވެ. މި ކަން ހާމަވާ އެއް ކަމަކީ ދިވެހި ކުދިން އެ ކުދިންގެ މާދަރީބަހަށް [illegible]، ޘާނަވީ ފެންވަރުގެ ދިވެހި އިމްތިޙާނުން ފާސް އެ ކުދިން ދަށްވުން ކަމަށް ޒަހީރު (2014) ހާމަކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ދިވެހިބަސް ދަމަހައްޓަން [illegible] އެންމެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ މިއަދުގެ އިސްކޫލު ދަރިވަރުންކަމަށް ވުމާ އެކު، އެ ދަރިވަރުންނަކީ ދިވެހިބަހަށް ލޯބިވާ އަދި ދިވެހިބަހަށް ފަޚުރުވެރި ބަޔަކަށް ހަދަންޖެހެއެވެ.

މުޙައްމަދު (2013) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސްކިޔަވައިދިނުމުގެ ގިނަ މައްސަލަތަކެއް ފާހަގަވެއެވެ. އެގޮތުން މުޙައްމަދުގެ (2013) މި ދިރާސާއަކީ ބެލެނިވެރިންނާއި ދަރިވަރުން ވެސް ބައިވެރިކޮށްގެން ކޮށްފައި ވާ ދިރާސާއަކަށް ވި އިރު، އެ ދިރާސާގައި ބެލެނިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދެނީ ކޮންމެ މީޑިއަމަކުން ވި ނަމަވެސް ކިޔަވަވައިދޭ މުދައްރިސުންގެ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ފެންވަރު ދަށްވުމުގެ ސަބަބުން ދަރިވަރުންނަށް ރަނގަޅަށްކިޔަވައިނުދެވޭތީވެ، ދިވެހިބަސް ކިޔަވަން ކުދިން ފިލާކަމަށް ފާހަގަކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަދި ދަރިވަރުން ވެސް ފާހަގަކުރި ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވާން ފިލާނީ ޝައުޤުވެރިވާ ގޮތަށް މުދައްރިސުން ކިޔަވައިނުދޭތީކަމަށް (މުޙައްމަދު، 2013) ފާހަގަކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މި [illegible] ޒަހީރު (2014) ވެސް ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އޭނާގެ ދިރާސާއިން ހާމަވީ ބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުންގެ ފެންވަރު ދަށްކަމާއި ފެންވަރު ރަނގަޅު މުދައްރިސުން ބަސް ކިޔަވައިދޭނެ [illegible]

މުޙައްމަދު (2020) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވާ، ފުރާވަރަށްއަރާ ގިނަ ދަރިވަރުން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމެއް މަދެވެ. އެ ކުދިން ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދެނީކަމުގައި ވިޔަސް ދިވެހިބަހަށް ދަރިވަރުން ދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަކަމަށް ދިރާސާ ހޯދުންތަކުން ދައްކައެވެ (ޒަހީރު، 2014). ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ [illegible] އޮންނަ ގޮތުން ރާއްޖޭގެ ހުރިހައި އިސްކޫލެއްގައި ވެސް މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދެމުންނެވެ. އަދި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި އެންމެ ބޮޑު ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ވެސް ދިވެހިބަސްކަމަށް [illegible] ވެސް ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ބަހަކީ

އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހެދިފައި ވާ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. މުޙައްމަދު (2014) ޗެޕްޓަރުގައި ވާ ގޮތުގައި މި ގާނޫނު ތަންފީޛުކުރުމުގައި އަމަލުކުރުމުގައި ގޮތުގެ ހުރުމުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލްތަކުގައި ހިންގަން ނެރުމުގެ ނަތީޖާއަކީ އެކި އިސްކޫލްތަކުގައި އެކި ގޮތަކަށް އަމަލުކުރަމުންދެއެވެ.

މުޙައްމަދު (2019) ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުން ކުދިންގެ ދުވަހު ދިރިއުޅުމުގައި ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. މި ކުދިންނަކީ މުސްތަޤްބަލުގައި ބަސް ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ ކުދިންނަށް ވާ އިރު، ދިވެހިބަސް ދިނައިން ބޭނުންކުރުން ގޮތްބޮޑު ހިމާޔަތްކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުންގެ ކުދިން ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ދުނިޔޭ ގޮތް ބެލުމަށް ހުރި ދިރާސާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި އެ ކުދިން ބޮޑަށް ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. އަދި އެ މީހުން ބެލެނިވެރިން ދަރިން ބޭނުމަކީ އެ ކުދިންނަށް މިސް ދަސްކުރުވަން ބޭނުންވާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހެވެ (ޝަރީފް އަދި މުޙައްމަދު، 2018). މީގެ އިތުރުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރަށް ގޮސް ބަދަލުވަމުން އައިސްފައިވާކަން (2014) ހުށަހަޅައި ދިރާސާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި ދިވެހި ޒުވާނުން ވަނީ ގޮތަކީ ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންހިފާ މިންވަރު ދަށެވެ. އޭނާގެ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ޒުވާނުން ދެކޭ ގޭގައި ހަމަ ކަންކަމުގައި އޮފީސްތަކުގައި ކުއްޔަށް މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި، އެހެން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. އޭނާގެ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި 75 އިންސައްތަ ޒުވާނުން ވަރަކަށްކަމީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ކުޑަ އާބާދީއެއްގެ ބަހަކަށް ވުމާއި، ޒުވާނުން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރަށް ގޮސް ދިއުމަކީ ކަންބޮޑުވާންޖެހޭ ކަމެކެވެ.

ބަހުގެ ވިސްނުމާއި ކުލާސްރޫމްތަކުގެ ތެރޭގެ ނަޒަރިއްޔާތުގެ ގައުމަކަން ބޭސްކޮށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުންގެ ކުދިން ބަސްބަދަލުކުރުމާ ގުޅޭ ދިރާސާތަކުން މުޙައްމަދު (2024) ކުރައްވާފައިވާ ދިރާސާގައި އެ ބަދަލު ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހުގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި ވެސް އެކަން ގެއްލެމުންދަނީ، ދިވެހިރާއްޖެއަކީ ދުނިޔޭގެ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަހުގެ ނުފޫޒު ވަރަށް ބޮޑަށް ފެތުރެމުން ދެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އެ ދިރާސާއިން ދޭހަވަނީ، ދިވެހިބަހަށް ރަސްމީ ގޮތުން ދަރަޖަ ދީފައި ވީ ނަމަވެސް، ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދިނުމަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގިނަ ދާއިރާތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމުން ހިނދި އޮތުމުގައި ވާ ކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ. މި ދިރާސާގެ ހަދުން ބޭކުލުން، ދިވެހިބަހަށް ނުރައްކާ ވާ ގޮތަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ އިސްކަންދިނުމާ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގިނަ ދާއިރާތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރުމަށް ހުރި އެހެނިހެން ކަންކަމުގެ. މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ބޭރު، މުޙައްމަދު (2024) ކުރައްވާފައިވާ ދިރާސާގައި ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބު ބަހުގެ ގަދަރު ކުރިއަރުވަން ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންޖެހޭކަމަށެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވެމުންދާ ގޮތް އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ނުބެލެވޭކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ (ޖާހިދު، 2019). މީގެ އެއް ހެއްކަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) 18 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާން ކޮށްފައި ވާ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ޢުމުރިން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އިނގިރޭސިބަހުން ބަޔާންކޮށްފައި ވީ ނަމަވެސް، މި ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުދޭ ބައެއް މުއައްސަސާތަކުގެ ބައެއް ކޯސްތަކުގައި އަމަލުކުރަމުންދާކަމެވެ. އަދި މި ގޮތަށް އަމަލުކުރި ނަމަވެސް މި ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އެއްވެސް ފިޔަވަޅެއް ކަމާ ބެހޭ އިދާރާއަކުން އަޅައިފައި ވާކަން އެނގޭކަށް ނުވެއެވެ (ޖާހިދު، 2019).

މުޙައްމަދު (2023) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މަތީ ތަޢުލީމުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެނީ، ޔުނިވަރސިޓީތަކުގެ ބެލެހެއްޓުމާއި ފުޅާކުރުމަކީ އެ ޔުނިވަރސިޓީތަކުގެ ބަޖެޓުތަކުން ހަރުދަނާކުރުމާއި އަސާސީކުރުމަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންތެރި ކަމެއް ނަމަވެސް، ދަރިވަރުންނަށް ދިމާވާ ބަހާ ގުޅުން ހުރި ގޮންޖެހުންތައް ކުޑަކުރުމަށް ގޮތެއް ދިވެހިބަހުން، މަންހަޖުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޮއްޓާރަން ހުރިހާ ދުނިޔޭގެ ތަޖުރިބާތަކުން ސާބިތުވެފައިވެއެވެ. އެހެން ދިވެހިރާއްޖޭގައި މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ދިވެހި ޔުނިވަރސިޓީތަކުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން ދެވޭ އިސްކަން ބޮޑުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދަރިވަރުންގެ ބަހުގެ ހުނަރުތައް ހަރުދަނާކުރުމަށް ޒިޔާދަވެފައި އެކަށީގެންވާ މުހައްމަދު އިތުރަށް ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި (2008) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ އަދި ރަސްމީ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން ޚިޔާލާ ބަހައް ބޭނުން ފާހަގަކުރެވޭ ގާނޫނުތަކުގެ އެހީގައި ބަސްބަސް ރަސްމީކޮށް ރަސްމީ ކަންކަމުގައި ވަކި ބަހެއް ބޭނުންކުރުމުގެ ގަވާއިދުތަކެއް ހެދިފައި ހުއްޓެސް، އެއާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރަމުންދާކަމެވެ. މިގޮތުން ސަޢީދު (2019) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރީގާ ވެސް ކަމަކީ ނަމެއްގައި ދިވެހިބަހަށް ގެންނަ ހައިސިއްޔަތެއް ދިނުމެވެ. ނަމަވެސް އަމަލީ ގޮތުން އެ ގާނޫނު ތަންފީޛެއް ނުކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުގެ ލިޔެކިޔުންތަކާއި ދިވެހިބަހުން ހުންނަން ޖެހޭ ކަމަކަށް ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވި ނަމަވެސް މިގޮތަކަށް އަމަލުކުރެވޭ ކަން ވެސް ސަޢީދު (2019) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ކުރިއެރުމުގައި ބަރަކަތް ގާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ދިނުމަކީ ކޮންމެހެން ކުރިއެރުމަކަށް ކަމަކަށް ވާ އިރު، އެ ގާނޫނު ތަންފީޛުކުރާނެ ގޮތްތަކެއް ވެސް ކަނޑައެޅުމަކީ ހަމަ އެހާ، މުހިންމު ކަމެކެވެ.

3.6 ދިރާސީ ހުސްކަން

ޢިލްމީ މުރާޖަޢާއިން ފާހަގަވި އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ބަހުގެ ކުރިއަރުވައި ދެމެހެއްޓުމަށް މުހިންމު އެއްޗެއްކަމުގައެވެ. އަދި ބަހުގެ ސިޔާސަތެއް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރެވޭނީ އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ [illegible] [illegible]. ދިރާސާތަކުގައި [illegible] [illegible]، އަދި [illegible] [illegible] [illegible]، އަދި [illegible] [illegible] ތަޢުލީމީ ނިޒާމު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ މުހިންމު އެއްޗެއްކަން ވީ ހިނދު، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހަރުދަނާ [illegible] [illegible] އެ ސިޔާސަތު [illegible] ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭކަމެވެ. މިގޮތުން މުޙައްމަދު (2024) ވެސް ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ވަނީ ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމުގައި [illegible] ބަހުގެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ދެ [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަންޖެހޭކަމަށެވެ.

ދިރާސާތަކުގައި [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ [illegible]، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަމަވެސް، [illegible] ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (ޖޮންސަން، 2013؛ މެކާތީ، 2011) [illegible] މި ދިރާސާއަކީ، މިފަދަ ޤައުމުތަކުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތު [illegible] [illegible]، ތަންފީޒުކުރުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މި ދިރާސާއަކީ ޢިލްމީ މުރާޖަޢާގައި [illegible] ވާ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ [illegible] [illegible] ބޭނުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ދިރާސާއާއި، ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑައުފްގެ (2003) ބަހުގެ ދިރާސާގެ އޮނިގަނޑު [illegible] ބަލައިގެން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިރާސާކުރެވިފައެވެ. ތާވަލު 3.3ގައި އެ ވަނީ މި ދިރާސާގެ ޢިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ މައިގަނޑު އޮނިގަނޑެވެ.

ޝަކުލު 3.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު (ސްޕޮލްސްކީ، 2004)

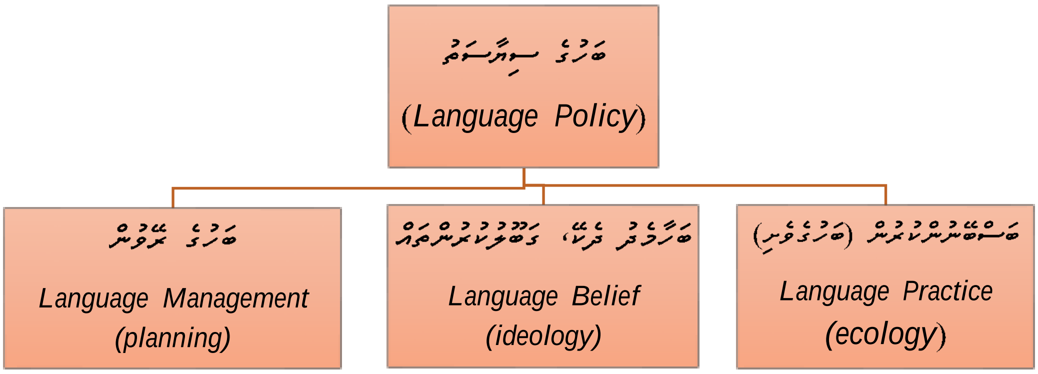
ބަހުގެ ސިޔާސަތު
(Language Policy)
ބަހުގެ ރޭވުން
Language Management
(planning)
ބަހާމެދު ދެކޭ، ގަބޫލުކުރުންތައް
Language Belief
(ideology)
ބަސްބޭނުންކުރުން (ބަހުގެ ވެށި)
Language Practice
(ecology)

3.7. އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު (ތިއޮރެޓިކަލް ފްރޭމްވޯކް)

މި ބަސްބައިގައި (ސްކޫލް ސެޓިން'ގައި) ބަހާސްކޮށްފައި މި ވަނީ މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރެވުނު ގޮތުގެ ތަފްސީލުތަކެވެ. މިގޮތުން ބަސްބައި 1.5 ގައި ވެސް ބަހާސްކޮށްފައި ވާން ފަދައިން މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއަކީ މައިގަނޑު ތިން މަފްހޫމުގެ މައްޗަށް އުނުކުވިގެންވާ، ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑު ('ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ ފްރޭމްވޯކް') ނުވަތަ 'ދަ ޓްރައިން އެޕްރޯޗް' / 'ޓްރައިއަން ޕޮލިސީ'އެވެ. މި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު އުނުކުވިގެން ވާ މައިގަނޑު ތިން ބަޔަކީ ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި، ބަހާ މެދު ދެކޭ ނުވަތަ ގަބޫލުކުރުންތަކާއި، ބަހުގެ ރޭވުމެވެ. މި ތިން ބަޔަކީ އެއްބައި އަނެއްބައާ ގުޅިފައި ވާ ތިން ބައެވެ.

3.7.1. ބަސް ބޭނުންކުރުން

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ފުރަތަމަ ބަޔަކީ ބަސް ބޭނުންކުރުމެވެ. މިއީން ދޭހަކުރެވެނީ ބަހުގެ ('އިކޮލޮޖީ' ނުވަތަ) ވެށްޓެވެ. ބަސް ބޭނުންކުރުން މާނަކުރައްވައި ވަނީ ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް މީހުން ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތްތަކާއި ހާލަތުތަކަށެވެ. [illegible] ގޮތެއްގައި ބަސް ކިޔައިދޭނީ، މުޖުތަމަޢުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުން ގިނަކުރެވިގެންނެވެ. މިގޮތުން ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައްޔާއި، މާސްމީޑިއާގައްޔާއި، އާއިލާތަކުގައި އެ ބަހުގެ ބޭނުންކުރުން [illegible]. ސްޕޮލްސްކީ (2012) ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި [illegible] ބޭނުންކުރާ [illegible] ނުވަތަ [illegible] މުޖުތަމަޢުން ބަސް ބޭނުންކުރަމުންދާ ގޮތުގެ އިޖްތިމާޢީ،

ސިޔާސީ، އަދި އިގްތިސާދީ ނަތީޖާތަކެއް ކުރިމަތިވެދާނެތީވެ، ބަސް ދެމެހެއްޓުމުގެ މައިގަނޑު ދައުރު އަދާކުރާ ތަނަކީ އިސްކޫލުތަކެވެ.

3.7.2. ބާރުގަދަ ދެބަސް އަދި ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނބިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ދެވަނަ ބައަކީ ބަހާ ގުޅޭ ދެކޭގޮތް އަދި ގަބޫލުކުރުންތަކެވެ (އެބަހީ، 'އައިޑެންޓިޓީ' އަދި 'ބިލީފް' އެވެ). ކޮންމެ ކަމެއް ވެސް އެ މީހަކު ކުރަނީ އެ މީހަކު އެ ކަމަކާ ދެކޭ ދެކުން ގޮތުގެ މައްޗަށެވެ. މިގޮތުން ޑޮމެއިންގައި ހިމެނޭ ބަހާ ދެކޭ މުޖުތަމަޢުގެ މެންބަރުންގެ ދެކުމުގައި ހުރި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި އަގުކުރުންތަކެވެ. މި ގޮތުން ތަސްކަވަބަސްޓާ (2017) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި، ބަހާ ގުޅޭ ގޮތް ބިނާވެފައި ވަނީ ބިން ބައެއްގެ މައްޗަށެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ވިސްނުމުގެ ބާރެވެ. މިގޮ ސަގާފަތް ފިކުރުތަކާއި ގަބޫލުކުރުންތަކަށް އަސަރުކުރާ އިރު، ރަނގަޅު ވިސްނުންތަކުގެ ސަގާފަތް ވަކި ބައެއް ދަސްކުރުމުގެ މުހިންމުކަމާ ގުޅިގެން ގަބޫލުކުރުންތަކެއް އުފެދުމުންދާން ކަމަށް ބެލެވެއެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ، ކުރުމާ އަސަރުތެވެ. މި ކަމާ ގުޅިގެން ވަނީ ވަކި ބަހަކާ ދުރު އޮންނަ އިޙްސާސްތަކެއެވެ. ތިންވަނަ ކަމަކާ ގުޅޭ ބައިވަރުކަމެއް، މީހަކު ބަސް ދަސްކުރަން ބޭއްވާރުވުން އަދި ދަސްކުރުން، މި ބައިގައި ތަސްކަވަބަސްޓާ (2017) ގެންދިޔަ ކުރެއްވުމެވެ. އެހެންކަމުން މުޖުތަމަޢުގައި ކުއްލި ބޭނުމުން އަންނަ އިރު، ބަހެއް ދަސްކުރުމަށް ބޭނުންވާ ބޭނުންވުން ބިނާވެނީ އެ ކުއްޖަކު އުފާކުރާ ކަމެއްގައި އެ ބަހަކާ ދުރު ދުރާ، އަދި ގަބޫލުކުރާ ނުވަތަ އެ ބަހެއްގެ މުހިންމުކަން ބިނާވެފައި ވާ މިންވަރެއްގެ މައްޗަށެވެ. ބަހެއް ދިރިއުޅުމުގެ މަގުފަހި ކުރުމަށް އެ ބަހަކާ ދުރު ފަހި ވިސްނުމުގެ ދެކެން ޖެހެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް މާ ނަރަ އެފަދަ ބަހެއް ނަތީޖާއަކަށް އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. ކަރިސްޓޮފް (2000) ލިޔުއްވާ ގޮތުގައި ބަހެއް މަރުވުމުގެ އެއް މަސްދަރަކީ ޖާގާނުލިބުން އެބައިމީހުންގެ މާދަރީބަހަށް މާ މުހިންމު އެއްޗެއްކަން ނުވުމެވެ. އަދި މި ކަމުގެ ސަބަބުން ނުފޫޒުގަދަ ބޮޑު ބަސްބަހުގެ ކުރިމަތީގައި އަމިއްލަ މާދަރީބަސް ފަހަތަށް ޖެހެން ފަށައެވެ.

3.7.3. ބަހުގެ ރޫޙު

ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނބިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ތިންވަނަ އަދި އެންމެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ ބަހުގެ ރޫޙެވެ. ބަހުގެ ރޫޙަކީ އިޖުތިމާޢީ އަދި ބަޔޮލޮޖިކަލް ދާއިރާގެ ގޮތުފުޅެވެ. ބަސް ރޫޙުގެ ބޭނުން ބަހުގެ މާނައަކީ ބަހަށް ދިމާވާ މައްސަލަތަކަށް ހައްލު ހޯދުމާއި ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ނަގާލެވޭ ފިޔަވަޅުތަކާއި އާދަކުރުވުމުގެ ގޮތް، ސަރުކާރުގެ މުއައްސަސާތަކުގެ ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ގުރޫޕުތަކުގެ ބަހުގެ އެހެނިހެން މަސްލަހަތުތަކާއި ގުޅޭ މަސްއޫލިއްޔަތުތައް ރޫޙުގެ (ޖޭކަބްސަން އަދި ގުޑްމަން، 1971؛ ކޫޕަރ، 1989). ބަހުގެ ރޫޙުން އަމާޒުކުރަނީ ވެސް ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް މިހެން ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ

އުސޫލު، ޕިޖިން-ތައްކަރު / ލަތިން-ޕިޖިއަން ('ބޫޗް-އަރު' / 'ބޭޗް-ދެ-އަރު') ކިޔާ އުސޫލުތަކެއްގެ ތެރެއިންނެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ލަތިން ޕިޖިއަން، ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅައި ރަސްމީކުރި ހަމައަށް ފުރިހަމަ އެއްބައި ނަހަމަވެސް، ބަސް ތަންފީޛުކުރުމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ ތިބި ބައި ބަހުގެ އަހުލުވެރިންކަމަށް ވުމާ އެކު، ޕިޖިން-ތައްކަރު ހިޔާލުތައް ހިއްސާކުރުމަށް ޖާގަދީ ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ ހިޔާލު ހޯދައި، ބަހުގެ ރާވުން އެކުލަވާލުމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ކާމިޔާބުކަމާ އެކު ތަންފީޛުކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ (ނަކަވަޒިޔާ އަދި ސަބްރަމަން، 2015).

މި ދިރާސާގެ އިލްމީނަޒަރިއްޔާގައި ބޭނުންކުރި ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ޢުންސުރުތަކުގައި ހިމެނިގެންވާ ތިން ބައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ 'ރާވުން'، މި މަޒުމޫނު ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑަފްގެ (2003) ބަހުގެ ރާވުމުގެ ޢުންސުރުގެ ގޮތުގައިގެންނެވެ. މިގޮތުން ގޮތުގައިވާ ވާ ގޮތް ހުރި 3.4ގައި ދައްކައިދީފައި ވަނީއެވެ. ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑަފް (2003) ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ރާވުމުގެ ހަތަރު ބައެއް ހިމެނެއެވެ. އެއީ (1) ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ކަނޑައެޅުމުގެ ރާވުމާއި، (2) ބަހުގެ ބަސްފޮތާފުން ތަރައްޤީކުރުމުގެ ރާވުމާއި، (3) ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރާވުމާއި، (4) ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމުގެ ރާވުމެވެ. ބަހުގެ ރާވުމުގެ ތަފްސީލު 3.4.1.3 އިން 3.4.2.3 އާ ހަމައަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވަނީއެވެ.

ޗާޓު 3.4. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑު

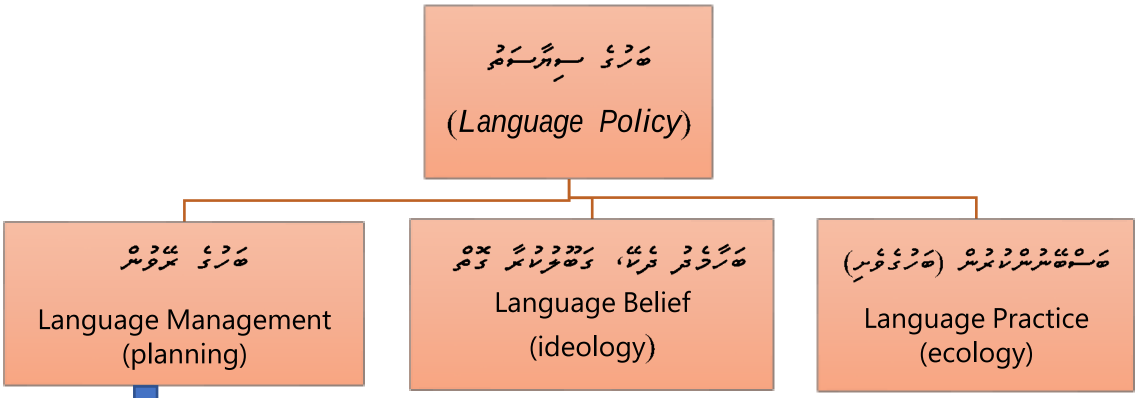
ބަހުގެ ސިޔާސަތު
(Language Policy)
ބަހުގެ ރޭވުން
Language Management
(planning)
ބަހާމެދު ދެކޭ، ގަބޫލުކުރާ ގޮތް
Language Belief
(ideology)
ބަސްބޭނުންކުރުން (ބަހުގެ ވެށި)
Language Practice
(ecology)

ސްޕޮލްސްކީ (2004).

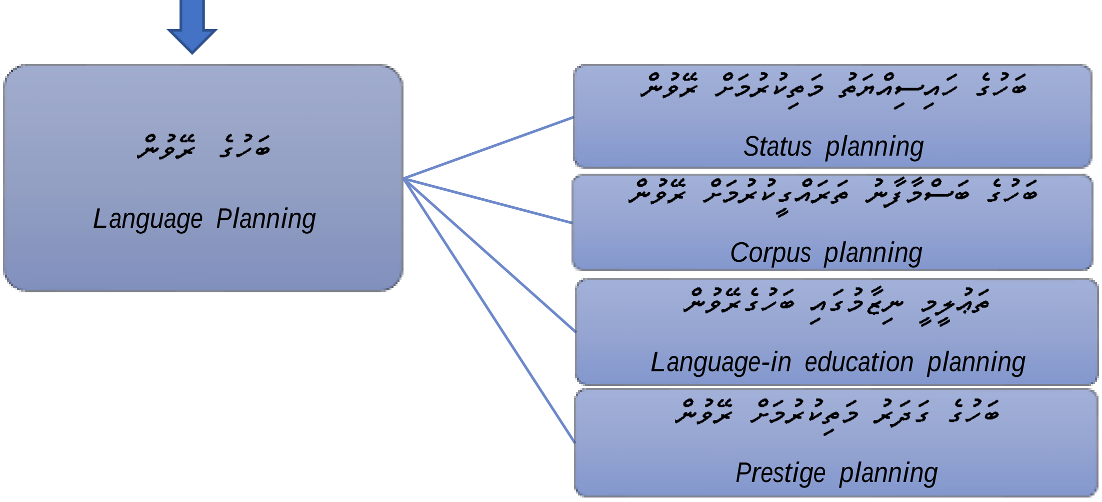
ބަހުގެ ރޭވުން
Language Planning
ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން
Status planning
ބަހުގެ ބަސްމާޒާނު ތަރައްގީކުރުމަށް ރޭވުން
Corpus planning
ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެރޭވުން
Language-in education planning
ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން
Prestige planning

ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑައުފް (2003).

މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު ސުވާލުތަކަކީ ދިވެހިބަސް ތަރައްގީކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ އަދި ކުރެވެމުންދާ ކަންކަމާއި، ކުރިއަށް ދާންވީ ގޮތަކީ ކޮބައިކަމާ މެދު އުފެއްދި ސުވާލުތަކެވެ. މި މައިގަނޑު ސުވާލުތަކަށް ނިއުޅުވުމަށް ބަލައި މި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާ ބޭނުންކުރެވިފައިވާނެ ގޮތް ހުލާސާކޮށް ޑިޒައިން އޮތް ބާބުގައި (ބާބު 4ގެ ޗާޓު 4.1ގައި) ހުށަހަޅައިފައި އޮންނާނެއެވެ.

ބާބު 4: ދިރާސާގެ ފަރުމާއި ތަރީގާ

4.1. ތަޢާރަފު

މި ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާނީ މި ދިރާސާގެ މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް މި ދިރާސާ ފަރުމާކޮށްފައި ވާ ގޮތެވެ. ދިރާސާ ފަރުމާކުރީ ބާބު 3ގައި ހުށަހެޅި އިލްމީ މުރާޖާއިން ފާހަގަކުރެވުނު އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއަށް ރިއާޔަތްކޮށްފައެވެ. މިގޮތުން މި ބާބުގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މަގުސަދުތަކެވެ. އޭގެ ފަހުގައި ހިމަނައިފައި ވާނީ ދިރާސާގެ ފަލްސަފީ ވިސްނުންތަކާއި ދިރާސާއަށް އިޚްތިޔާރުކުރި ތަރީގާތަކެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާއަށް ބޭނުންކުރެވުނު ތަރީގާތަކުގެ ތަފްސީލު ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. ކޮންމެ ތަރީގާއެއްގެ [illegible] ބަޔާން އަދި ބޭނުންކުރި އާލާތްތަކުގެ [illegible] ޑޭޓާ އެއްކުރި [illegible] ހުށަހަޅައިފައި ވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިރާސާގެ [illegible] ދިރާސާގެ [illegible] [illegible] އަމަލުކުރުމަށް [illegible] ވެސް މި ބާބުގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

4.2. ދިރާސާގެ ސުވާލާއި މަގުސަދު

ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އެންމެ މުހިންމު ބޭނުމަކީ ބަސްބަސް ދެމެހެއްޓުމާއި ބަސްބަސް ކުރިއެރުވުން (ސްޕޮލްސްކީ، 2004) ކަމަށް ވުމާ އެކު، މިފަދަ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ބަސްބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ގިނަގުނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތެއް އޮތް ނަމަވެސް، ދިވެހިބަހަށް މިއަދު މުޖުތަމައުގައި އޮތް މަގާމާއި ކުރިމަގުގައި ދިވެހިބަހަށް [illegible] ނަގާހައްޓަން ކުރަން ހުރި މަސައްކަތްތަކަށް [illegible] ދިރާސާއަކަށް އަމާޒުކޮށް ކުރެވޭ ދިރާސާއެކެވެ. މި ކަމަށް ޓަކައި އިލްމީ މުރާޖާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމަށް ރިއާޔަތްކޮށް، [illegible] މުހިންމުކަމާއި، ބަހުގެ [illegible] ކަންކަމާއި، ބަސް ނެތިގެންދިއުން [illegible] ބަހަށް [illegible] ހޯދުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަންކަމުގެ އިލްމީ ވިސްނުންތަކާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު އަދި އޮތް ގޮތުގެ ދިރާސާ ހޯދުންތަކުގެ މައްޗަށް ބުރަވެ، މި ދިރާސާ އަމާޒުކުރަނީ މައިގަނޑު ދެ ސުވާލަކަށެވެ. އެއީ:

1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

އަދި

2. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ [illegible] އަމަލުކުރާ އަދި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މި ސުވާލުތަކެވެ.

މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ ގޮންޖެހުންތަކުން އަރައިގަތުމަށް، ހާއްސަކޮށް ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށް ބަލައި ކުރަން ހުރި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ދައުރާއި ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި، ހަރުދަނާކުރުމަށް ކުރާން ހުރި ކަންކަން އިލްމީ/ދިރާސީ ނަޒަރަކުން ހޯދައި ބެލުމެވެ.

މި ދިރާސާއިން ހާސިލުކުރަން ބޭނުންވާ މަގުސަދުތަކަކީ:

1. ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކޮށްފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުން،
2. ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތް، މަސްލަހަތުވެރިންގެ ތަޖުރިބާތަކުން ދެނެގަތުން،
3. ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަގުބަލާ މެދު ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން،
4. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަހަވީމަތަ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުން އަދި
5. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން މިއެވެ.

މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މަގުސަދުތައް އެކުލަވާލެވިފައި އެ ވަނީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމައި ދެމެހެއްޓުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޫލުން އަމަލުކުރަމުންދާ ގޮތް ދެނެގަނެވޭ ގޮތަށް އަމާޒުކޮށްފައެވެ. މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ފަރުމާ ތާވަލު 4.1ގައި އެ ވަނީއެވެ.

ތާވަލު 4.1. ދިރާސާގެ ސުވާލާއި މަގުސަދުތައް އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއަށް އަމާޒުކުރެވޭ ގޮތް

ދިރާސާގެ ސުވާލު	ދިރާސާގެ މަގުސަދު	އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއާ ގުޅޭ ގޮތް
1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟	- ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުން (މަގުސަދު 1) - ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން (މަގުސަދު 5)	އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގައި ހިމެނޭ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ބޭނުން، ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑުފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ 4 ބައި ގުޅުވައިގެން، ދިރާސާގެ މަގުސަދު 1 އާއި 5ގައި ބުނެފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް މި ދިރާސާގައި ބަލައިފައި ވާނެއެވެ.
2- ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ޢަމަލުކުރެވޭ އަދި ޢަމަލުކުރަންވީ ގޮތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟	ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތް، ދަސްކުރަނިވެރިންގެ ތަޖުރިބާތައް ދެނެގަތުން (މަގުސަދު 2)	ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ބަސްބޭނުންކުރުން ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑުފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ބަސްބޭނުންކުރާ ގޮތް މި ދިރާސާގައި ބަލައިފައި ވާނެއެވެ.
	ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަގުބަލާ ގުޅޭ ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން (މަގުސަދު 3)	ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހިމެނޭ ބަހާ މެދު ދެކޭގޮތާއި ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑުފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން އަމާޒުކޮށް، މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް މި ދިރާސާގައި ބަލައިފައި ވާނެއެވެ.
	ދިވެހިރާއްޖޭގައި [illegible] އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުން (މަގުސަދު 4)	ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހިމެނޭ ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތާއި ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑުފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން، މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ބަލައިފައި ވާނެއެވެ.

4.3. ދިރާސާގެ ފަލްސަފާ

އިލްމީ ދިރާސާއެއްގެ ވިސްނުން ބައްޓަންވެގެން އަންނަނީ 'އޮންޓޮލޮޖީ' އަދި 'އެޕިސްޓެމޮލޮޖީ'ގެ މައްޗަށެވެ (ކްރޮޓީ، 1998). އޮންޓޮލޮޖީއަކީ ކަމެއްގެ (ޙަޤީ 'ފެނޮމިނާ'އެއްގެ) ވުޖޫދު ބެހޭގޮތުން ކުރެވޭ މަސްވަރާގެ ތެރެއިން އިލްމު އުފެދޭގޮތާ ނަޒަރިއްޔާއެވެ. އެޕިސްޓެމޮލޮޖީއަކީ އެ އިލްމަށް ވާސިލުވާގޮތާއި ބެހޭގޮތުން އުފައްދާ ސުވާލުތަކުގައި ބުނެވިދާނެއެވެ (ކްރޮޓީ، 1998). ޙަޤީ، އެނގޭ އެނގުން އެނގޭނީ ކިހިނެއްތޯއާ ގުޅޭ އުފައްދާ ސުވާލެވެ. މިގޮތުން، ދިރާސާކުރުމުގެ ތޫރު ގުޅިގައި ވަނީ ހާސިލުކުރެވޭ އިލްމުގެ ބޭނުންތެރިކަމާ ބެހޭ ގޮތުން އުފެދޭ، ނުވަތަ އުފައްދާ ސުވާލުތަކާއެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާވެރިޔާއަށް މި އިލްމު އުފެއްދުމަށް ދަކައި ވިސްނުން ފުރާވެ، ގުޅިފައި ވާ ގޮތް ބަސްބައި 1.1ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ.

ކަންކަން ދެނެގަތުމުގައި، އެއް ކަމެއް ކަމަކު، އެކި މީހުންނަށް އެ ކަމެއް ތަޖުރިބާކުރެވޭ ގޮތް ތަފާތުވާންކަމަށް ވެއެވެ. އެ ކަމަކާ ގުޅޭ ގޮތުން އެކި މީހުން ދެކޭ ގޮތާއި އެކި މީހުންނަށް ކުރޭ ތަޖުރިބާތައް ތަފާތުވާނެއެވެ (ކްރޮޓީ، 1998). ކްރޮޓީ އިތުރަށް ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި އިލްމީ ގިނަ ދިރާސާތަކުގައި މަގުދައްކައިދޭ ތަފާތު ވިސްނުން ހިމެނެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި 'އޮބްޖެކްޓިވިޒަމް' އާއި 'ކޮންސްޓްރަކްޓިވިޒަމް' ހިމެނެއެވެ. 'އޮބްޖެކްޓިވިޒަމް' ވިސްނުން ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި ދިރާސާ ކުރެވެން ވާނީ ގަބޫލުކުރެވޭގޮތަކާއި ތަޢައްސުބުން އެއްކިބާވެ ހުރެއެވެ. ކޮންސްޓްރަކްޓިވިޒަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ގަބޫލުކުރާ ތަފާތު ގަބޫލުކުރުންތަކެއް ބައްޓަންކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ކްރޮޓީ (1998) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އިންސާނުންނަށް ކަންކަމުގެ މާނަ ނެރެވެނީ އެ މީހުންނަށް ކުރާ ތަޖުރިބާއާއި ގަބޫލުކުރުންތަކުގެ ދައްކަންކަމުން ވާ އެކަ، ސިފަވީ މައުޟޫޢާ އެއްބާރުލުމާ ގުޅިގެން ބިނާވި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ހުރުވިގައި ވާ ('އޮންޓޮލޮޖީ') ސުވާލުތަކަށް ވުމުން، ބައިވެރިންނަށް އެ މީހުންގެ ތަޖުރިބާއާއި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި އެ މީހުން ދެކޭ ގޮތް ހިއްސާކުރުމަށް ފުރުސަތު ލިބެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން 'ޕްރެގްމެޓިޒަމް' ވިސްނުމުގެ ދިރާސާވެރިން ދެކޭގޮތުގައި އިޖުތިމާޢީ ކަމެއް ދެނެގަތުމުގައި އެއް މައްސަލައެއް ރަނގަޅަށް ފަހުމްކުރުމަށް ދިރާސާކުރުމަށް ޓަކައި ސުވާލީ ނުވަތަ ސިފަތީ ގޮތުން ކުރު ވަކި ގޮތަކަށް ބުރަވެ ދިރާސާކުރުމަށް ވުރެ މި ދެ ގޮތް ބޭނުންކުރެވޭ އެކުވެރިގޮތަށް ދިރާސާކުރުން މުހިންމުވެއެވެ. އަދި އެކަމު ކަނޑައެޅި މަޤުސަދު ގޮތަށް، ދިރާސާކުރާ މައްސަލައަށް ވާގަނޑު ގޮތްތަކުން ('ކޮންވަރޖަންޓް' ނުވަތަ 'ސިކުއެންޝަލް') ތަރީޤާއެއް ބޭނުންކުރެވޭނެ (ކްރޮޓީ، 1998؛ ޖޯންސަން، 2018). ކްރެސްވެލް (2012) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވާ ގޮތުގައި 'ކޮންވަރޖަންޓް މިކްސްޑް-މެތަޑް'ގައި ސިފަތި އަދި ސުވާލީ ޑޭޓާ، އެއްވަރަކަށް އެއްކުރެވުނުވަރު،

މި ދެ ވައްތަރުގެ ޑޭޓާއަށް ވަކިވަކިން ތަހުލީލުކުރާނީއެވެ. އެއަށްފަހު މަޢުލޫމާތުތައް އަޅައިކިޔައި، ނުވަތަ އެއްކޮށްލައިގެން ހޯދުންތައް ކްރޮސް ވެލިޑޭޓް ކުރެވެއެވެ. 'ސީކުއެންޝަލް މިކްސްޑް-މެތަޑް'ގައި އެއް ވައްތަރުގެ ޑޭޓާ (ސިފައީ ނުވަތަ ސުމާރީ) އެއްކޮށް، އަނެއް ވައްތަރެއްގެ މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުމުގެ ކުރިން ތަހުލީލުކުރެވެއެވެ. ފުރަތަމަ ތަރީޤާއިން ލިބޭ ނަތީޖާތަކުން ދެވަނަ ތަރީޤާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުން [illegible] [illegible] ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް އެހީތެރިވެއެވެ.

އިސްވެ މި ދެންނެވި ތަފްސީލީ ވިސްނުންތަކާ އެކު، މި ދިރާސާގެ ބޭނުމަކީ މި ދިރާސާގެ [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible]، ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލު ބައްޓަންކުރުމުގައި މަގުދައްކައިދީ [illegible] [illegible].

4.4. ކޭސް ދިރާސާ[19]

މި ދިރާސާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޯލުން ދެނެގަތުމުގެ، އެކުވިތަރީގާތުގެ ކޭސް ދިރާސާއެކެވެ. ކޭސް ދިރާސާއަކީ ފަރުދުންނާއި، އިވެންޓްތައް، ހަރަކާތްތައް ނުވަތަ ކަމެއް ހިނގަނީ ހާލަތް، ޕްރޮގްރާމްތަކާއި ފަރުދުން، ޖަމާއަތް ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތެކެވެ. ކޭސް ދިރާސާއިން އިޖުތިމާއީ ހާދިސާއެއް ('ސޯޝަލް ފެނޮމިނާއެއް') ފަރުދުން، ޖަމާއަތް ދިރާސާކުރުމަށް މަގުފަހިވެއެވެ (ސްޓޭކް، 1995؛ ޔިން 2018؛ ކްރެސްވެލް، 2013). ކޭސް ދިރާސާ ބިނާވަނީ އެ ވަގުތާއި ހާލަތަށްބަލައި ވުމާ އެކު، ދިރާސާވެރިން އެކި ގޮތްގޮތުން، އެ ވަގުތެއްގައި ޚާއްސަ ހެދުން، އެ ކަމަކާ ގުޅޭ މައުލޫމާތުތައް އެއްކުރެވެއެވެ (ސްޓޭކް، 1995). ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޯލާ ގުޅޭ ކޭސް ދިރާސާތަކުން ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ހާލަތު އެކި ގޮތްގޮތަށް ދެނެގަނެވޭނެ (ޓޮލެފްސަނާއި މާޓިން، 2018). މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ކޭސް ނުވަތަ ފޯކަސްއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޯލުންކަމަށް ވުމާ، ރާއްޖޭގެ މަދަރުސާތަކުގައި މި ކަން މި ވަގުތު އޮތް ހާލަތު، ޕޮލިސީތަކަށް މި ދިރާސާގައި ފަރުދުން، ޖަމާއަތް ބެލިގެން ވާނެއެވެ.

ކޭސް ދިރާސާތަކުގައި އެ ދިރާސާކުރާ ކަމަކާ ގުޅޭ ގިނަ މައުލޫމާތު އެއްކުރުމުގެ ގިނަ ތަރީގާތައް ބޭނުންކުރެވޭ އެކި ވައްތަރުގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ވަސީލަތްތައް ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ (ޔިން، 2018؛ ސްޓޭކް، 1995). މަސައްކަތު ފަރުދުން، ޖަމާއަތް ދިރާސާކުރުމަށް ހަރުދަނާ ސަރވޭ ތަރީގާއާއި (quantitative methodology) ސިފަވާ ތަރީގާތު (qualitative methodology) ބޭނުންކުރެވޭ އެކުވިތަރީގާއަށް ('މިކްސްޑް މެތަޑްސް') ދިރާސާ ހަރުދަނާކުރުމަށް (ކްރެސްވެލް، 2014). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޯލުން އެކި ގޮތާއި ދިވެހިބަހަށް ކުރިއަރުވާ ދެމެހެއްޓުމަށް ހަރަކާތްތެރިވާ ގޮތުގެ ބޭނުންތެރި، މައުލޫމާތުގެ ފަރުދުން، ޖަމާއަތް ދެނެގަތުމަށް ކުރިއަށް ދިރާސާއަކަށް ވާއިރު މި ދިރާސާ ހަރުދަނާކުރުމަށް ކޭސް ދިރާސާ ޑިޒައިން ބޭނުންކޮށް، އެކުވިތަރީގާ ޚިޔާރުކުރެވިއެވެ.

4.5. ދިރާސާގެ ތަރީގާތު

މި ދިރާސާއަކީ ސަރވޭ ތަރީގާތާއި ސިފަވާ ތަރީގާ ބޭނުންކުރެވޭ އެކުވިތަރީގާއަށް ކުރެވުނު ދިރާސާއެކެވެ. ސަރވޭ ތަރީގާއަކީ ދިރާސާއާއި ދިރާސާވެރިޔާއާ ވަކިވެފައި (ތަޖުރިބީ ދިރާސާ ހޯދުންތަކުގައި ގާރިސުންގެ

---

[19] ކޭސް މި ލަފުޒުގެ މާނައިގައި ދިވެހިބަހުގެ ބަދިލުގައި އެންމެ އެއް މާނައަކީ "ސިޔާސީ ނުވަތަ ތަހުޒީބީ ހާލަތު ދިރާސާކުރުމުގައި ބަލަމުންދާ މައުސޫލު" މިއެވެ. 'ކޭސް ސްޓަޑީ ރިސަރޗް ޑިޒައިން' (case study research design) މިއީ ދިރާސާ ސިޔާސަތުގައި ބޭނުންކުރާ ވަރަށް އާންމު މަފްހޫމެކެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގައި އަދި މި މަފްހޫމަށް ދިވެހި ނަމެއް ނެތަސް، މި ފިލާވަޅުގައި 'ކޭސް ސްޓަޑީ' މި އިނގިރޭސި މަފްހޫމު ބޭނުންކުރާނީ އިސްތިއުމާލުކުރީ ނަން ނުވަތަ އިސްތިލާހީ 'ކޭސް ދިރާސާ'އެވެ. ކޭސް ދިރާސާ ފުރިހަމަޔާ ކަމުގެ ބޭސިކް ހޯދުންތަކަން ވާސިލުވުމަށް ޓަކައި، އެ ކަމެއްގެ ހަގީގީ-ދިރިއުޅުމުގެ ސިޔާގުގައި (real-life context) ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް ދިރާސާ ތަރީގާ ބައްޓަންކުރާ ގޮތެކެވެ. ކޭސްތަކުގެ ގޮތުގައި މީހެއް/މީހުން، ގުރޫޕު، މުއައްސަސާ، ހަރަކާތް (event)، ނުވަތަ ޖަމާއަތް ފަދަ ދިރާސާކުރެވިދާނެއެވެ.

ތަޢައްސުބުން އެއްކިބާވެފައި) އޮންނަ، އެ ދިރާސާއިން އެއް ހަޤީޤަތް ހޯދޭ، ހިސާބު އަދަދުން މިންކުރެވޭ ދިރާސާތަކެވެ (ޝަރީފް 2013). މިއާ ޚިލާފަށް ސިފަތީ ދިރާސާއަކީ ދިރާސާކުރެވޭ ފުޅާ މައްސަލަތައް ދިރާސާކުރެވޭ ހާލަތަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ދިރާސާކުރުމެވެ. މިގޮތުން ސިފަތީ ދިރާސާއިން ދިރާސާގެ ބައިވެރިންނަށް އެ ކަމެއް ތަޖުރިބާކުރެވިފައި ވާ މިންވަރާއި އެ ކަމެއް މާނަކުރި ގޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ފުޅާ މައުލޫމާތުތަކެއް ލިބެއެވެ (ޝަރީފް، 2013). ޝަރީފް (2014) ބުނުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މިފަދަ ދިރާސާތަކުގައި ދިރާސާވެރިޔާ ވަރަށް ހައްސާސް ރޯލެއް އަދާކުރާ ފަރާތެކެވެ. އެހެނީ ބައިވެރިންގެ ފިކުރުން ލިބޭ މައުލޫމާތުތައް، މާނަކުރުމުގައި އެއިން ދުރުކުރުންތައް ނުކުރެވި ދިރާސާވެރިޔާގެ ވިސްނުމާއި ދިރާސާވެރިޔާގެ ޚިޔާލު މައުލޫމާތު ހޯދުމުގައި ހިމެނިދާތީއެވެ. ނަމަވެސް ދިރާސާވެރިޔާގެ ތަޖުރިބާއާއި ގާބިލުކަމާއި ވަރުގަދަ ބަޔާން، ސިފަތީ ތަރުތީބު ބޭނުންކުރަމުން މައުލޫމާތު، ފުންކޮށް ދިރާސާކޮށް ބޭނުންތެރި ނަތީޖާ ހޯދުމަށް ކުރިއެރުވެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އަމަލުކުރާ ގޮތާއި ދިވެހިބަހަށް އާދަކުރާ ހުރަސް ކުރިމަގުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމަލުކުރަންވީ ގޮތް ހޯދުން ދިރާސާއަކަށް މި ދިރާސާ ވަނީ، މި ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް ސުވާލާއި ސިފަތީ މައުލޫމާތު ވެސް މި ދިރާސާއަށް ފުރިހަމަވުނެވެ. ޗާޓު 3.3ގައި ހިމަނައިފައި ވާ މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާ، ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ޢުންސުރުތަކުގައި އޮތް ފުރަތަމަ ދެ ބައިކުގައި ވާ ބަހާ ގުޅޭ ދެކުންތަކެއް، އަދި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ރަނގަޅު މަސައްކަތުގެ ފެންވަރު ގިނަ ބަހެއްގެ ފާހަގަކުރުން ހުރި ސިޔާސީ މައުޟޫޢާތުތަކެކެވެ. އަދި މި ޢުންސުރުތަކުގައި ހިމެނޭ ތިންވަނަ ބައި، ބަހުގެ ޢަމަލުން ޢާންމު ގޮތް ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް ބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިންނާ އެކު މަޝްވަރާ ނުވަތަ ބަސްފުޅުގަނޑުން ބިނާ ސިފަވި ޓާޓު ފެށް ހިމަނައިގެންނެވެ. އެހެންކަމުން މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންވާ މައުލޫމާތު ފުރާނުން، ފުރާނާ ދިވެހި ސުވާލުތަކާއި ސިފަތީ މައުލޫމާތު ހިމަނައިގެން ފަދަ އެކު، މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމަށް މި ބައި ފަހަރެއްގެ މައުލޫމާތު ދިވެހި ގޮތަށް އެކުލަވާލެވިފައެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ހަރަކާތް ދެން ގޮތުން ކަނޑައޅާ މި މިފަދަ ބަހާއި ދިރާސާތަކުގައި (މިސާލަކަށް: ލޯ-ބިއަންކޯއި، 2008؛ އެސްޓީ، 2011) ވެސް ފުރުސަތުތަކުގައި ވަނީ އެކުލަވާލެވިފައެވެ.

މި ދިރާސާ ފުރިހަމަކުރުމުގައި އެކުލަވާލެވުނު އިންޓަޕްރެޓިވިސްޓް ކޮންސްޓްރަކްޓިވިސްޓް ޖެހިލުންތައް. މުޅިއަކީ ކަމުގެ ބައިންޑިންގްސް ބޭނުންކޮށްގެން، ތަފާތު ފަރާތްތަކުގެ ހިޔާލު ބަލާ، އިންޓަޕްރެޓިވިސްޓް ބުނެދެއެވެ. ޝަރީފް (2009) ބުނުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އިންޓަޕްރެޓިވިސްޓް ކޮންސްޓްރަކްޓިވިސްޓް ޖެހިލުން، އެއީ މުއްސަނދި ގޮތް ދެކޭ ފުރަތަމަ ދިރާސާތަކުގެ މައުލޫމާތު ބެލުމެވެ، އެގޮތަށް ދިރާސާކުރާއިރު

ގެނައުމަށް ޖަހައި ސިފަތީ ޑޭޓާ ހޯދުމެވެ. ޗާޓު 4.1ގައި އެ ވަނީ ދިރާސާ ފަރުމާކުރި ގޮތެވެ. މި ޗާޓުއިން ދައްކާފައި ވާ ގޮތަށް ފުރަތަމަ ފިޔަވަޅުގައި އެއްކުރީ މިންކުރުގެ މައުލޫމާތެވެ. އެއަށްފަހު އެ ޑޭޓާގެ އަލީގައި ސިފަތީ ޑޭޓާ އެއްކުރުމެވެ.

ޗާޓު 4.1. ސީކުއެންޝަލް އެކްސްޕްލޯރޭޓަރީ މިކްސްޑް މެތަޑް ޑިޒައިން' (ކްރެސްވެލް، 2012)

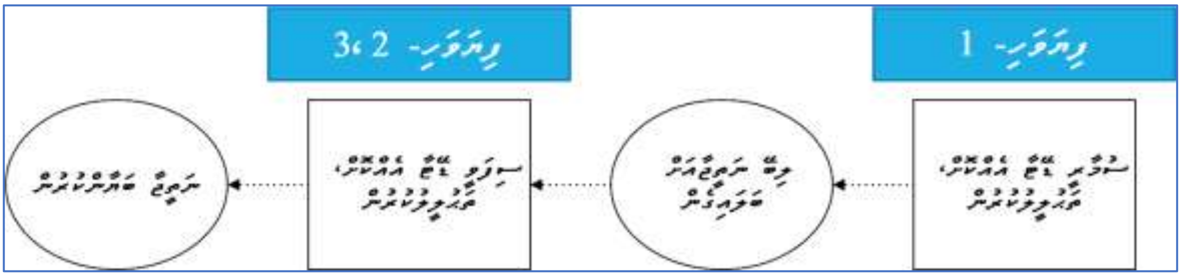
ފިޔަވަޅު 1
ސުމާރީ ޑޭޓާ އެއްކޮށް، ތަހުލީލުކުރުން
ލިބޭ ނަތީޖާއަށް ބަލައިގެން
ފިޔަވަޅު 2، 3
ސިފަތީ ޑޭޓާ އެއްކޮށް، ތަހުލީލުކުރުން
ނަތީޖާ ބަޔާންކުރުން

4.6. ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމާއި ތަހުލީލުކުރުން

ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރީ 3 މަރުޙަލާއަކުން ބަހައިލައިގެންނެވެ. މިގޮތުން ސުމާރީ ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ބޭނުންކުރީ ސާވޭ ޑިޒައިނެވެ. އަދި ސިފަތީ ޑޭޓާ އެއްކުރީ މުޝާހަދާއާއި (އޮބްސަރވޭޝަން) ފޯކަސް ގުރޫޕް މަޝްވަރާ ނުވަތަ މަޝްވަރާކުރުމުގެ ގުރޫޕް މަޝްވަރާ (ފޯކަސް ގުރޫޕް މަޝްވަރާ) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. މި ތަރުތީބުން ޑޭޓާތައް ތަހުލީލުކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ ޚުލާސާއެއް ޗާޓު 4.2 ގައިވާ އޮނިގަނޑުގައި ހިމަނާފައިވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ތަފްސީލު ފަހުގައި ހިމަނައިފައި އެވާ ބަސްބަހުގައި ބައިވެރިވި ފަރާތްތަކާއި ތަފާސްހިސާބުތަކާއި ދިރާސާގެ މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ޖަވާބު ހޯދަންޖެހޭ ސުވާލުތަކާއި ބޭނުންކުރެވުނު ޓޫލްތަކާއި ހިމެނޭ ތާވަލެއް ޗާޓު 4.2ގައި ހިމަނާފައިވާނެއެވެ.

ތާވަލު 4.2. ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަގުސަދަށް އަމާޒުކޮށް މި ދިރާސާގެ ތަރީޤާ ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތް

ދިރާސާގެ ސުވާލު	ދިރާސާގެ މަގުސަދު	ޑޭޓާ އެއްކުރި ތަރީޤާ	ސުންކު
1. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރި ކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟	1. ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކޮށްފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުން.	ސާވޭ	ނިސްބީ ސުންކު
			/ފަސޭހަތިން ލިބޭ މީހުން (ކޮންވީނިއަންސް)
		މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ	-ޕަރަޕަސިވް ސާމްޕްލް
	2. ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތް، މަސްލަހަތުވެރިންގެ ތަޖުރިބާތައް ދެނެގަތުން	ސާވޭ	ނިސްބީ ސުންކު
			/ފަސޭހަތިން ލިބޭ މީހުން (ކޮންވީނިއަންސް)
		މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ	-ޕަރަޕަސިވް ސާމްޕްލް
2. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ ރޫހުގައި އަމަލުކުރެވޭ އަދި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟	3. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަގުބަލާ ގުޅޭ ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން	ސާވޭ	ނިސްބީ ސުންކު
			ފަސޭހަތިން ލިބޭ މީހުން (ކޮންވީނިއަންސް)
		މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ	-ޕަރަޕަސިވް ސާމްޕްލް
	4. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަހަވީމަލަ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުން	މުޝާހަދާ (ބަހަވީމަލަ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުން)	ރެންޑަމް ސާމްޕްލް
	5. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން	ސާވޭ	ނިސްބީ ސުންކު
			ނިސްބީ/ފަސޭހަތިން ލިބޭ މީހުން (ކޮންވީނިއަންސް)
		މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާ	-ޕަރަޕަސިވް ސާމްޕްލް

ޗާޓު 4.2. ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ގޮތުގެ ޚުލާސާ

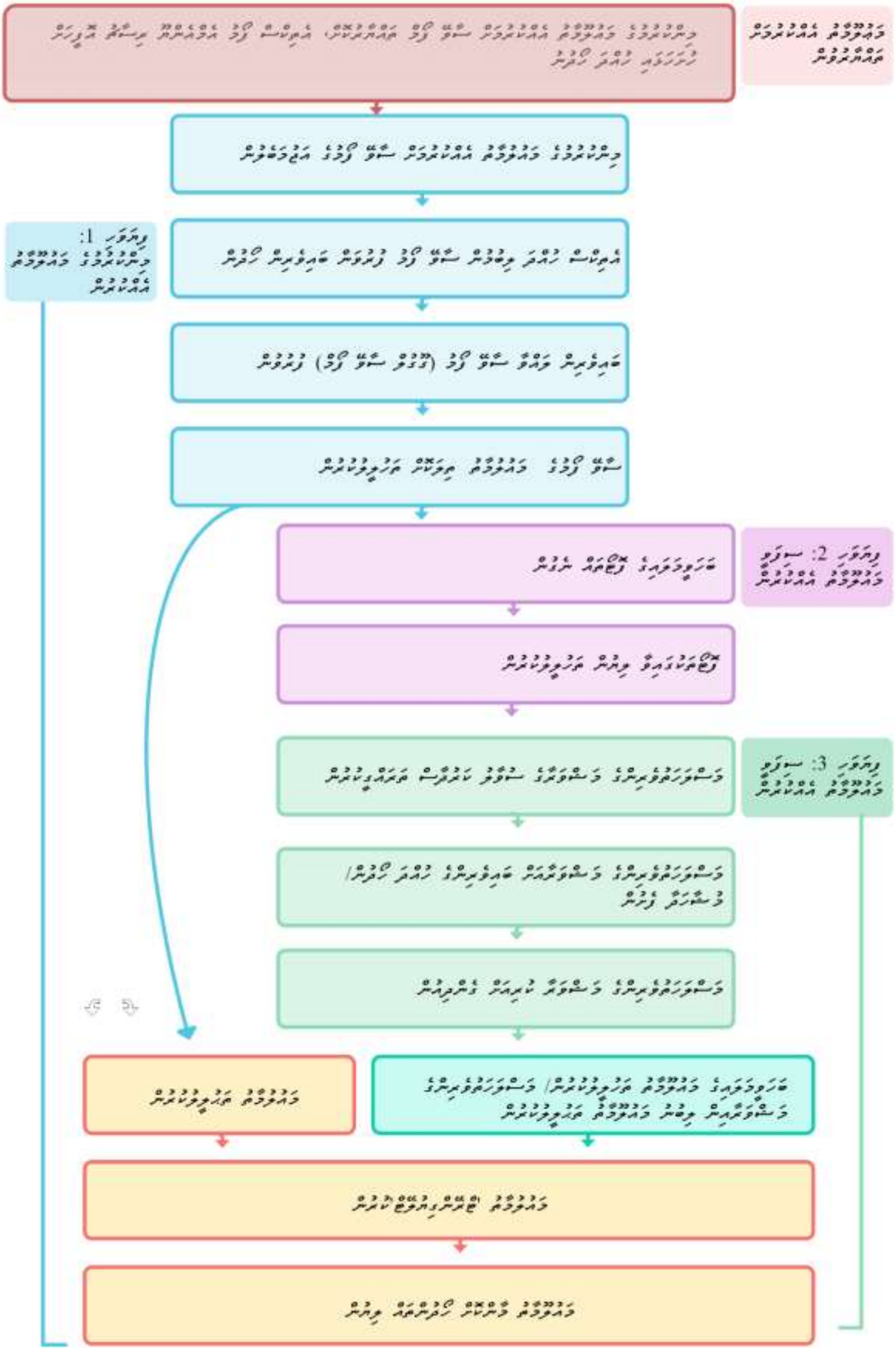
މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުމަށް ތައްޔާރުވުން
ބައިވެރިން ހޯދުން
ފިޔަވަޅު 1: މިންކުރުމުގެ މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުން
ފިޔަވަޅު 2: ސުވާލު މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުން
ފިޔަވަޅު 3: ސުވާލު މަޢުލޫމާތު އެއްކުރުން
މަޢުލޫމާތު ތަހުލީލުކުރުން
މަޢުލޫމާތު އިންޓަރޕްރެޓުކުރުން

4.6.1. ސާވޭ

ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވޭ ގޮތް ދެނެގަތުމަށް ޑޭޓާ އެއްކުރި ގޮތަކީ ސާވޭ ތަރީޤާއެވެ. ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހިމެނޭ މައިގަނޑު ބައިތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ، ބަހާ މެދު މީހުން ދެކޭ އަދި ގަބޫލުކުރާ ގޮތާއި، ބަސްބޭނުންކުރުން ދެނެގަތުމަށް މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި މައިގަނޑު އެއް ގޮތަކީ ސާވޭއެވެ. އެއީ މިފަދަ ދިރާސާތަކުގައި ގިނަ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް ދެނެގަނެވޭނީ ސާވޭ ފަދަ ސުވާލު ތަރީޤާއަކުން ކަމަށްވާތީއެވެ (ހަލްޓް އަދި ޖޮންސަން، 2015).

ދިރާސާގެ ސާވޭ ކުރިއަށްގެންދިޔައީ އާންމުދިރިއުޅުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މަސްލަހަތުވެރިން ހިމެނޭ 7 ދާއިރާއެއްގެ މީހުންނަށް އަމާޒުކޮށްގެންނެވެ.

4.6.1.1. ސާވޭގެ އާބާދީއާއި ސެމްޕަލް ނެގުން

އާބާދީ: ސާވޭއަކީ ބޮޑު އާބާދީއަކުން ޑޭޓާނެގުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ތަރީޤާއަކަށްވުމާއި، އާންމު ގޮތެއްގައި ސާވޭގައި ސެމްޕަލް ނެގުމަށް ބޭނުންކުރަނީ 'ޕްރޮބަބިލިޓީ' ސެމްޕަލް އުސޫލެވެ. އެއީ ރެންޑަމްކޮށް ސެމްޕަލަކަށް ކަށަވަރުކުރުމަށް، އާބާދީ ނިސްބަތުން ގޮތުން ސެމްޕަލްނެގުމަށް [illegible] [illegible] [illegible]. މިގޮތުން މި ދިރާސާގައި ސާވޭކުރުމަށް ސެމްޕަލް ނެގީ، ސްޕޮލްސްކީ (2009) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ، ބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިން ހިމެނޭ ހަތް ދާއިރާއެއްގެ މީހުން ހިމެނޭ ގޮތަށެވެ. މި ހަތް ދާއިރާއަކީ (1) ދީނީ އިލްމުވެރިން، (2) ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން، (3) ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން، (4) ސިވިލް ދާއިރާގެ މީހުން، (5) މީޑިއާގެ މީހުން، (6) ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން، (7) ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ މީހުން (ސިފައިން/ ޕޮލިސް) މިއެވެ. މިގޮތުން މި ހުރިހާ ދާއިރާއަކުން ވެސް ނެގީ 18 އަހަރުން މަތީގެ މީހުންނެވެ. 18 އަހަރުން ދަށުގެ ކުދިން ބޭނުންނުކުރުމުގެން މި ދިރާސާއާ ގުޅުން ހުރި ބައެއް ދިރާސާތައް ކުރެވިފައި ވާއިރު (މިސާލަކަށް، މުޙައްމަދު، 2019؛ 2023؛ 2024)، މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު އަމާޒަށް ވާސިލުވުމަށް 18 އަހަރުން ދަށުގެ ކުދިންގެ ރައުޔު އަހާލުމުގެ ވާ ބޮޑު ބޭނުމެއް ނެތީ، 18 އަހަރުން ދަށުގެ އުމުރުފުރާގެ ބައިވެރިން އިސްތިސްނާކުރެވުނެވެ.

ސާވޭގެ ސެމްޕަލް ނެގުމަށް އާބާދީ ގުނުމުގައި ބެލި ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސްގައި (2019) ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާބާދީގެ 15އަހަރުން މަތީގެ ޖުމުލަ އަދަދު ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ 273,182 މީހުންނަށް އަމާޒުކޮށެވެ. އަދި މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ދާއިރާގެ މީހުންގެ އަދަދުތަކަށް ބަލައިގަންނެވެ. މިގޮތުން، 95 އިންސައްތައިގެ އިތުބާރު ([illegible] "އެރަރ-މާރޖިން" 5 އިންސައްތަ ހިމަނައިގެން، ރައޯސޮފްޓް އޮންލައިން ކެލްކިއުލޭޓަރ ބޭނުންކޮށްގެން ހިސާބުކުރުމުން ސެމްޕަލްގެ ގޮތުގައި ނަގަން ޖެހެނީ 384 މީހުންނެވެ. ސެމްޕަލްގެ ގޮތުގައި 500-300 ދެމެދުގެ އަދަދަކީ

އާންމުއުސޫލުން ރަނގަޅު ނަތީޖާއެއް ނެރެވިދާނެ އަދަދެއް ކަމަށް ކްރެސްވެލް (2012) ވެސް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން 384 މީހުންގެ ސާމްޕަލަކީ މި ސާވޭގެ ހޯދުންތައް މުޅި ރާއްޖެއަށް ނިސްބަތްކުރެވޭނެ އަދަދެކެވެ. މި ދިރާސާ ފަރުމާކުރީ ދާތަނަ ދިރާސާއަށް ވުމުން 'ޑިސްކްރިޕްޓިވް' ކުރުމަކީ މި ދިރާސާގެ އަމާޒެއް ނުވާތީ. ބަދަލުގައި ވަނައިޖާ ތަފާސްހިސާބު ހުންނަކަމާއި މި ދިރާސާއަށް މާ މުހިންމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ސާމްޕަލް ތަރަހަ ހިމެނޭ ބައިވެރިން އާބާދީއަށް ނިސްބަތްވާ ގޮތުގެ ހުރިހާ ތަފާސްހިސާބު ފާސްކުރެވުނެވެ.

ސާމްޕަލްގެ އަދަދަށް ބައިވެރިން ހަމަކުރީ ކުރިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދާއިރާތަކުގެ މީހުން ނިސްބަތުން ހިމެނޭ ގޮތަށް އެބައިމީހުން ބަހައިލައިގެން ('ސްޓްރެޓިފައިޑް') ކޮށްގެ ދާއިރާއެއްގެ ނިސްބަތުން ސާމްޕަލްކަމަށް އުސޫލުން ނެގުނެވެ. ނިސްބަތް ސާމްޕަލް ('ސްޓްރެޓިފައިޑް') އުސޫލުން ނެގުނެވެ. ސްޓްރެޓިފައިޑް ސާމްޕަލް ދިރާސާގައި ބައިވެރިކުރާ އާބާދީގެ ތަފާތު ދާއިރާތައް ނިސްބަތުން ހަމަހަމަކޮށް ތަމްސީލު ފާހަގަ ކުރުމަށް ސާމްޕަލް ނެގުމެވެ (ކަހަންދާއި ބައިވެރިން، 2007). ނަމަވެސް ބައެއް ދާއިރާތަކުގެ މީހުންގެ ސާފު އަދަދު ތަފާސްހިސާބުތަކުން ފާހަގަކުރެވިފައި ނުވުމުގެ ސަބަބުން ގޮތުގައި ހުންނަތަކެއް ކުރިމަތިވިއެވެ. މިގޮތުން ދިރި ދާއިރާގައި ހިމެނި ކަމެއް މީހުންކަމެއް ސާފު ގޮތެއްގައި އެއްވެސް ރަށެއްކަން ފެންނާކަން ނެތެވެ. ފެންނަން ހުރި ރަށެއް އިސްލާމީ ފޮޓޯ ފެސަލިޓީން ލިބެން ހުރި ދިރި އިލްމުވެރިންގެ ދަފްތަރުގައި ހިމެނޭ ލިސްޓެވެ. މިގެއިތުރުން ރައްޔިތުންގެ ސަރުކާރައި ރައްކާތެރިކަމަށް ޓަކައި ރައްޔިތުންގެ ސަފްޙާތައް ބަރުމަތިވާ މީހުންގެ (ސިފައިން/ޒުވާނުން) އަދަދު ސާފުކޮށް ބައްސަނޑުކުރަނީ އެ މުއައްސަސާތަކުން ހަމަގޮތަށް ކަމަށްވާތީ ނުވާތީ އެ މުއައްސަސާތަކުގައި މަސައްކަތްކުރާ އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ އަދަދުގެ ޖުމްލަ ސާފު ބައްސަނޑުކުރަން ދަތިވިއެވެ. މި ނުކުން އެހެން ދާއިރާތަކުގެ އަންދާޒާ އަދަދުތަކެއް ތަފާތު 4.3ގައި ހިމެނިފައި ވާނެއެވެ.

ސާމްޕަލް ނެގި ދާއިރާތަކުގެ ސާފު އަދަދު ދެނެގަތުމަށް ބެލި މަސްދަރުތަކަކީ ނެޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސްގެ ވެބްސައިޓްގައިވާ މައުލޫމާތުގައި މި ދާއިރާތަކުގެ ބަހާލުމާއި ފެބްސައިޓުތަކެވެ. މި ގޮތުން ވެސް ނުލިބުނު ޖާގަ ހޯދި ސާފު އެ ދާއިރާތަކާ ގުޅޭ އިތުރު މުއައްސަސާތަކުގެ ކަމާ ބެހޭ ފަރާތްތަކުން އިލްއިވާކުރެވުނުއެއް އެ އިދާރާތަކުން ފޯނުން ގުޅައިގެންނެވެ. ސާފު އަދަދުތައް އެނގޭ ގޮތުން ފާހަގަވެފައި ވާ އެއް ދާއިރާއަކީ ތަޢުލީމީ ދާއިރާއެވެ. މިގޮތުން މުދައްރިސުންގެ ގޮތުގައި 9242 މީހުން ތިބި ކަމަށް މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަނުން (2017) ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. ސްޓްރެޓިފައިޑް ސާމްޕަލް ނެގުމުން މުދައްރިސުންގެ ގޮތުގައި މި ދިރާސާގައި ބައިވެރިކުރީ 92 މީހުންނެވެ. އަދި އެހެން ދާއިރާތަކުގެ ހިސާބު ޖެހީ މި ތަރުތީބުން، އެ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތުންނެވެ.

ތާވަލު 4·3. ސާވޭގެ ސެމްޕަލް ނެގި ގޮތް

ދާއިރާ		ސަރުކާރުގެ ބާރުތައް	ކާނޫނީ	މީޑިއާ	ސިވިލް	ތަޢުލީމީ	ޓެކްނޮލޮޖީ	ދީނީ	ޖުމުލަ
އާބާދީގެ އަދަދު	އަންދާޒީ	20000	1500	255	4797	9242	2436	300	38530
ސެމްޕަލް		*199*	*15*	*3*	*48*	*92*	*24*	*3*	***384***

މި ދިރާސާއަށް މީހުން ނެގި 'ކޮންވީނިއަންސް' ސެމްޕަލްގެ އުސޫލު ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. 'ކޮންވީނިއަންސް ސާމްޕްލިން'އަކީ ފަސޭހައިން ލިބެން ހުރި ބައިވެރިން ދިރާސާއަށް އިޚްތިޔާރުކުރުމެވެ (ކްރެސްވެލް، 2012). މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ބައިވެރިން ހޯދުމަށް ޒިޔާރަތްކުރި، ވަކިވަކި ދާއިރާތަކުގެ އާބާދީގެ ލިސްޓެއް ހޯދުމާއި އެ ބައިތަކަށް އަމާޒުކޮށް 'ރެންޑަމް ސާމްޕްލިން'ގައި ނުވަތަ ބޭނުންވާ ގޮތެއް ޖެހުމަށް އޮތް ޚަރަދާއި ވަގުތާ އެކު މި ސާވޭން ހޯދަން ބޭނުންވާ ކަންކަމަށް 'ކޮންވީނިއަންސް ސާމްޕްލިން'އަކީ ނުހަނު އަސަރެއް ކުރާނެކަމަށް ނުފެންނާތީއެވެ.

ސާވޭގެ އިޖާބަ ރޭޓް: ސާވޭ އަމާޒުކުރެވުނު ގިނަމިނަކަށް ('ސެމްޕަލް ސައިޒު') ހިމެނޭ އާބާދީގެ ނިސްބަތުން ސެމްޕަލްގެ ގޮތުގައި ނަގަންޖެހޭ އެންމެ މަދު އަދަދަކީ 384 މީހުންނެވެ. އެހެންކަމުން، އެންމެ ކުޑަމިނުން އެ އަދަދަށް ވާސިލްވުމަށް ޓަކައި ދާއިރާތަކުގެ ނިސްބަތުން ޖުމުލަ 400 މީހުންނަށް ފޯމު ފޮނުވުނެވެ. 400 މީހުންގެ ތެރެއިން މައުލޫމާތު ފުރިހަމަކޮށް، އަނބުރާ ލިބުނީ ޖުމުލަ 302 ފޯމެވެ. މިގޮތުން ސާވޭގެ އިޖާބަ ރޭޓަކީ 76 އިންސައްތައެވެ. 302 ބައިވެރިންނަކީ، އަމާޒުހިފި އަދަދަށް ވުރެ 82 މީހުން މަދު އަދަދެއް ނަމަވެސް، ސެމްޕަލްގެ އިތުބާރުހުރި މިންވަރު 95އިންސައްތަ އަދި 'އެރަރ-މާރޖިން' 5·62 އިންސައްތަކަމުގައި ވާތީ، މި ސެމްޕަލް އެކަށީގެންވާކަން ނިންމީއެވެ.

4.6.1.2. ސާވޭ އާލާތް

މި ދިރާސާގެ ސާވޭ އާލާތެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރީ އޮންލައިން ސާވޭ ފޯމެކެވެ. ސާވޭ ފޯމު ތައްޔާރުކޮށްފައި ވަނީ ޭ ބްރަސްޓާއި (2008) އަސްވިލީ (2011)، ބައިގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭގޮތުން ހަދައިފައިވާ ސާވޭ ސުވާލުކަރުދާސް ނަމޫނާއަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. މި ދެ ދިރާސާގެ އާލާތުގައިވާ ސުވާލުތަކަށް ތަރުޖަމާކޮށްފައި ވާ ގޮތަށް ބަދަލުގެނެސް، ދިވެހިބަހަށް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތައި ދިވެހިބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮތް ދެނެގަތުމުގެ ބައެއް ސުވާލުތައް ބަދަލުކުރިއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ސާވޭގެ މަގުސަދަށް އަމާޒުކޮށް ސާވޭ ފޯމު ތައްޔާރުކޮށްފައި ވަނީ ފަސް ބައެއްގެ މަތިންނެވެ. ފުރަތަމަ ބައިގައި ބައިވެރިންގެ އާންމު މައުލޫމާތެވެ. ދެވަނަ ބައިގައި ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ދޭތެރޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތެވެ. ތިންވަނަ ބައިގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތެވެ. ހަތަރުވަނަ ބައިގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކިއެކި ކުރަމުންދާ

މަސައްކަތްތައް ދެނެގަތުމެވެ. ފަސްވަނަ ބައަކީ ޚިދުމަތް ދިނުމާއި ލިބިގަތުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭ މިންވަރު ދެނެގަތުމުގެ ބައެވެ.

ސާވޭ ފޯމު ފުރުމަށް ކޮންމެ ބައިވެރިއަކު 15-20 މިނިޓު ހޭދަކޮށްފައި ވާނެ ކަމަށް އަންދާޒާ ކުރެވެއެވެ. ސުވާލުކަރުދާސް މީހުންނަށް ފޮނުވުމުގެ ކުރިން ސުވާލުކަރުދާހުގެ އަޖުމަބެލުނެވެ.

4.6.1.3. ސުވާލު ކަރުދާހުގެ ސައްޙަކަމާއި އިތުބާރު/ ސާވޭ ފޯމުގެ އަޖުމަބެލި ގޮތް

މި ދިރާސާގެ ސާވޭގައި ބޭނުންކުރި ސުވާލުކަރުދާހުގެ ސުވާލުތައް އެކުލަވައިލައިފައި ވަނީ ގުޅުން ހުރި އިލްމީ ލިޓްރޭޗަރ މުރާޖާކުރުމަށް ފަހު، އެ މުރާޖާތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށެވެ. މިގޮތުން ސާވޭ ފޯމު ފަރުމާކުރުމުގައި ވަނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭގޮތުން ޖޭ ބެރިސްޓާއި (2008) އެސްއިލީ (2011) ތައްރާރުކާން، ބަޔަބަކުން ކަރަފަރާތުގައި ވާ ސާވޭ ސުވާލުކަރުދާސް ނަމޫނާއަކަށް ބަލައިގެން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން އޮތްގޮތް ދެނެގަތުމުގައި ބޭނުންކުރާން ސުވާލުތަކާ އަދަދުކުރެވިފައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ރާއްޖޭގެ ހާލަތަށް ބަލައި ސާވޭ ފޯމު ފަރުމާ ކުރިން ސާވޭ ފޯމުގެ ބައިބަކުން އިތުރަށް ކަނޑައެޅި ކުރަން ޗެކްލިސްޓު (2005) އަދި ޕޮލިޓާ (2011) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް ވާ ފަދައިން ތަރުޖަމާ ކުރިޔަސް 'ބެކް ޓްރާންސްލޭޝަން' (ތަރުޖަމާ ތަރުޖަމާގެ އިންގިރޭސިން) އަދި ކުރިން ހެދި ތަރުޖަމާތަކުގެ ދިރާސާކުރެއްވި ސުވާލުކަރުދާސް ހިއްސާކުރި ސުވާލުކަރުދާހުގެ ބަޔަކުން ކަރަފަރާތަކަށް މުރާޖާކުރުމަށްފަހު ވާ އެފަދަ ފަރާތްތަކަށް، ސުވާލުކަރުދާސް ހިއްސާކުރި ސުވާލުކަރުދާހުގެ ބަޔަކުން ކަރަފަރާތަކުން ހޯދިފައެވެ. މިގޮތުން އެ ބޭފުޅުންގެ ފީޑްބެކް އިސްލާހުގެ ދަށުން، ސުވާލުކަރުދާހުގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދިރާސާގެ ސުވާލުތަކާއި މަޤްސަދުތަކަށް ގުޅޭ ލަފާ ގޮތަށް އެކުލަވައިލައިފައި ވާ އަދި ސުވާލުތަކުގެ ކަރަފަރާތުން 'ކޮންޓެންޓް ވެލިޑިޓީ ޓެސްޓް' ކުރެވިފައެވެ.

ހަމަ މިއާ އެކު ސުވާލު ކަރުދާހުގެ އަޖުމަބެލުން ކުރިއަށްގެންދެވުނު، އެ މަސައްކަތުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލައި ސުވާލުކަރުދާހަށް ގެންނަންޖެހުނު ބަދަލުތައް ގެނެވުނެވެ. ސާވޭ ފޯމުގެ ފުރަތަމަ ދެ ބައިގެ އަޖުމަބެލި ދިރާސާގެ ސުފުރާފަތަށް ޖެހުނެވެ. އިތުރު އިސްލާހުތަކެއް ގެނެސް، މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ މެދުގައި ފޯމުގެ އަޖުމަބެލި 2021 ވަނަ އަހަރުގެ ފެބުރުއަރީ 20 ވަނަ ދުވަހުން 28 ވަނަ ދުވަހާ ދެމެދުގައެވެ. ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ ގޮތުގައި 7 ދާއިރާގެ މީހުންނަށް ސާވޭ ފޯމުގެ އަޖުމަބެލުމަށް އީ-މެއިލް ކުރެވުނެވެ.

ސާވޭ ޓީމު އަޅުގަބެލި މައިގަނޑު މަގްސަދަކީ ސާވޭ ޓީމުގައި ބުނެފައި ވާ ވަގުތުގެ ތެރޭގައި ޓީމު ކުރޭޓު ދެނެގަތުމަށާއި ސާވޭ ފޯމުތަކާއި ސުވާލުތަކުގެ ސަރުކާރުގައި ސާވޭގެ އިންތިޒާމުތަކާއި ވިސްނުމާއި އަދި ސާވޭގެ ސާފުކަން ނުވަތަ ނަތީޖާ ވަޒަންކުރުމެވެ. ސާވޭ ޓީމު ހިއްސާކުރުމަށް ބައިވެރިންނަށް ފޮނުވި އީ-މެއިލްގައި، ކޮން ކުރިން ގޮތް ސާފުކަން ލިބިގެން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. ސާވޭގެ އަޅުގަބޭލުން 15 މިނިޓުން ކުރިއަށް އިމެއިލްގެ ޖަވާބު ލިބުނު 10 މިނިޓުގެ ފަރާތްތަކެވެ. ހުރިހާ ބައިވެރިން ފޯމު ފުރަގަކުރުމަށް ގޮތަށް ސާވޭއަށް ތަރުތީބުކުރި ވަގުތު ގޮތް ހަމަގައެވެ.

4.6.1.4. ސާވޭ ކުރިއަށްގެންދިޔަ ގޮތް

ސާވޭކުރަން ފެށީ 5 މެއި 2021ގައެވެ. އެއްމިދުރުކީ އެ އަހަރުގެ ޖުލައިގެ ނިޔަލަށް ސާވޭ ޓީމުން ފައިލުގައި ފޮނުވައިލިބުނުކަމެވެ. ނަމަވެސް ޓީމު ފުރުވަންޖެހުނީ ވަކި ދާއިރާތަކަށް ނިސްބަތްވާ ބަޔަކު ފައިލުއިކަމަށް ފުރުމަދިއިރުވެސް ވަގުތު ފުރުވަން އެހާ ފަސޭހައެއް ނުވިއެވެ. ފުރަތަމަ މަސައްކަތް ކުރީ އިލެކްޓްރޯނިކް ފޯމުތަކާއި ފުރިހަމަ ކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް މައިލްގެ ޖަވާބު ނޫނީ މިނަ ދުވަސްވެ، ހަނދާންކޮށްދޭން އިލެކްޓްރޯނިކް ފޯމާއި ބައިގެ ބައިވެރިންގެ ފަރާތުން ޖަވާބު ނޫނީ ދިޔައެވެ. ފޯނުން ގުޅައިގެން މިނަ ބައިވެރިންގެ ފަރާތުން އެހީގެން ޓީމު ވައިބަރާ ފަސޭހައިން ފުރިހަމަކުރަމުންދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން މިނަ ޓީމުގެ ފުރާވެ ވައިބަރިން ޓީމު ހިއްސާކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ޓީމު ފުރުވަން މިނަ ދުވަސްތަކެއް ހޭދަވިއެވެ. ފެބުރުއަރީ 2022ގެ ހަމައަށް ލިބިފައި ވާ 302 ޓީމާ އެކު، ސާވޭކުރުން ހުއްޓައިލައި، ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ދުވަސް މަރުހަލާއަށް ވާސިލުވުން ނިންމި ފުރަތަމަ އަދާހިފި އަދަދަށް ޓީމު ނިލެބުނަސް ވެސް އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ޓީމު ލިބިފައި ވާތީއެވެ. މި ދިރާސާ ފުރުމާކުރި ސިޔާސީ އެކުއެކި ސްޓޭކްހޯލްޑަރު ދިރާސާއެއްގެ ގޮތުގައި ވުމާއި ސިފަވާ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުން އޮތީ ސާކިރީ ޑޭޓާގެ (ސާވޭ ޓީމުގެ) ނަތީޖާއަށް ވުރެ ބަރާސާތުގެން ކަމަށް ފާހަގައި ދިރާސާގެ ވަގުތަށް ވުރެ ދިގުއަރާފައިވާތީ، މި ގޮތަށް ނިންމިއެވެ.

4.6.1.5. ސާވޭގެ ޑޭޓާ ތަރުތީބުކުރި ގޮތް

ޗާޓު 4.3އިން ދައްކައިދެނީ ސާވޭގެ ނަތީޖާ ތަރުތީބުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދެވުނު ގޮތެވެ. ސާވޭގެ ނަތީޖާ ތަރުތީބުކުރުމަށް ބޭނުނީ އަމުދުކުރެވޭ ވަރަށް ކްރެސްވެލް (2014) ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ވާ، ސާވޭގެ ހުދުންތައް ތަރުތީބުކުރުމަށް އަމަލުކުރަންވާން ގޮތުގެ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ އަމަލަކީ ސާވޭގެ ޑޭޓާއެއް ރަނގަޅަށް ބަލައި ޗެކްކުރެވުނު ފުރުދުގައި އެއްވެސް މައްސަލައެއް ހުރިތޯ ބެލިއެވެ. ސާވޭ ފުރުގެ ޑޭޓާ ތަރުތީބުކުރުމަށްވެސް ސީދާ އެސްޕީއެސްއެސް ސޮފްޓްވެއަރ ޕްރޮގްރާމް ސޮފްޓްވެއަރ (އެސްޕީއެސްއެސް) ސޮފްޓްވެއަރ 27ވަނަ ނުސްޚާ (ވަރޝަން) ބޭނުންކުރެވުނެވެ. ޗާޓު 4.3ގައި ވާ ގޮތަށް ތަފާތު ތަރުތީބު އެ ތަފާތުގެ ފަހުން ހުރަހަގައިވާ އެ ވަނީއެވެ.

ޗާޓު 4.3. ސާވޭއިން ލިބުނު ޑޭޓާ ތަރުތީބުކުރި ގޮތް

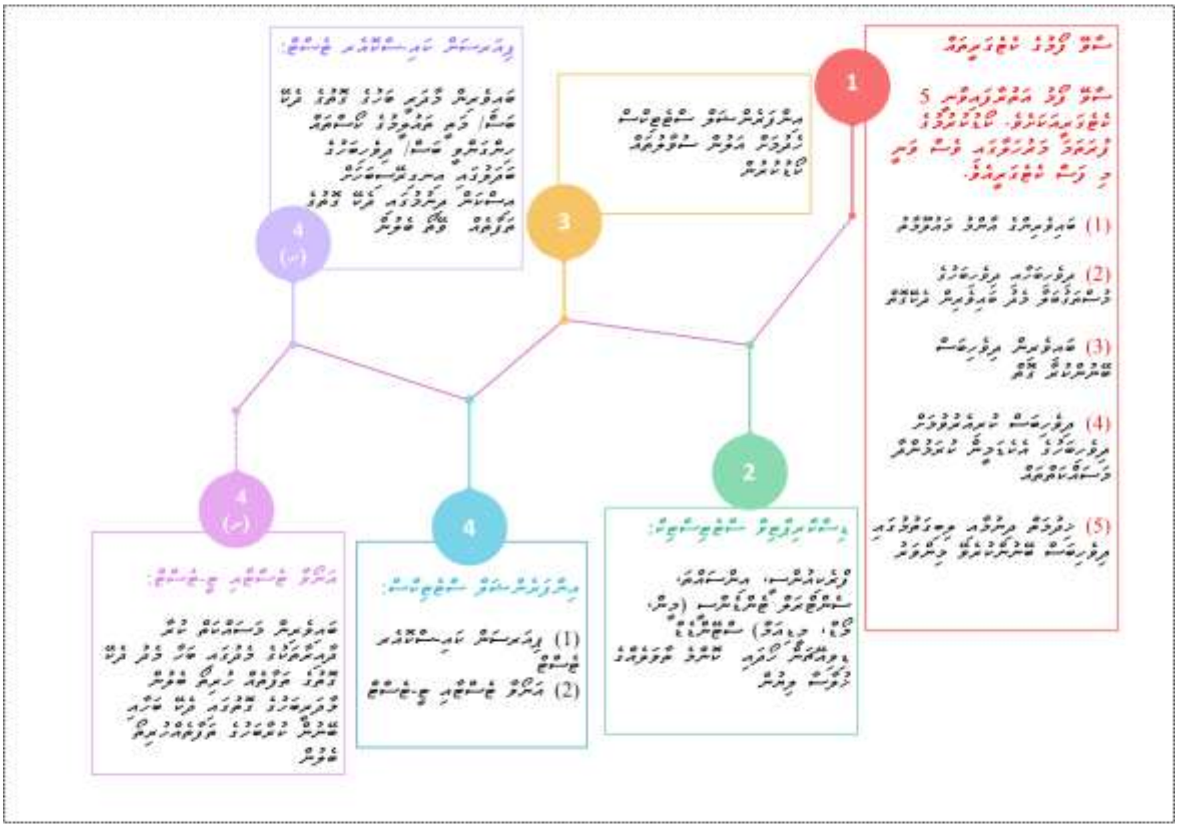

ފިޔަވަޅު 1 އަދި 2: ކޯޑުކުރުމާއި ތަރުތީބުކުރުން

ސާވޭ ފޯމު ތަރުތީބުކޮށްފައި ވާނީ (ނުވަތަ ފަރުމާކޮށްފައި ވާނީ) 5 ބައަކަށެވެ. މި ފަސް ބައިގެ ދަށުން ހިމަނައިފައި ވާ ކޮންމެ ސުވާލެއްގެ ޖަވާބުތައް ތަފާސްހިސާބުން ސިފަކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ކޮންޓިނިއުއަސް ވޭރިއޭބަލްތަކުގެ ނަތީޖާގެ އެވްރެޖާއި[20] ސްޓޭންޑަޑް ޑިވިއޭޝަންއާއި 'މީޑިއަން' ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނެއެވެ. އަދި ކެޓެގަރިކަލް ވޭރިއޭބަލްތަކުގެ ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިދީފައި ވާނީ ތަކުރާރުއަދަދަށް ބުރަވެއެވެ.

ފިޔަވަޅު 3 އަދި 4 ކޯޑުކުރުމާއި 'ޑިސްކްރިޕްޓިވް އަދި އިންފަރެންޝަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް'

ޑިސްކްރިޕްޓިވް ސްޓެޓިސްޓިކް ހޯދުމަށްފަހު، 'އިންފަރެންޝަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' ހޯދުމަށް އަލުން ސުވާލުތައް ކޯޑުކުރުމުގެ ގޮތުން ސާވޭގެ ސުވާލުގެ ތެރެއިން މަގުސަދުން އަމާޒުކޮށް 'އިންފަރެންޝަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' ހޯދުމަށް

---

[20] ތަފާސްހިސާބުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރާ ބޭނުންކުރާ ޓެސްޓުތަކާއި، ތަފާސްހިސާބު ވަޒަންކުރުމުގެ ކަންކަމަށް، ދިވެހިބަހުގެ އަސްލުތަކުގައި ނުވާތީއާއި، މިއީ މި ފޮތުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދުގައި ނުހިމެނޭ، ވަގުތީ ގޮތުން، 'އިނގިރޭސިބަހުގެ ގޮތުން'، މި ލަފުޒުތައް ދިވެހިބަހުގެ މި ދިރާސާގެ ދުށްދުން ބޭނުކުރާ ކަމުގައި ކަނޑައަޅައި، މި އިނގިރޭސި މަފްހޫމުތަކުން އިނގިރޭސިބަހުގެ ލަފުޒުތައް މި ގޮތަށް ބޭނުންކުރަން ނިންމީމެވެ.
Standard deviation, Categorical variables, Descriptive statistics, Inferential statistics

ބޭނުންވާ ސުވާލުތައް ކަނޑައެޅުނެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ދަރުސްތަކުގެ ތަފާތުތައް ދެނެގަނެވޭ ސުވާލުތައް ފަރާތަކަށް ކޯޑުކުރެވުނެވެ. އަދި މާދަރިޕަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަހާއި އެ ބަސް ބޭނުންކުރާ ހުރި ގޮތް ކޯޑުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވުނެވެ.

'އިންފަރެންޝަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' ހެދުމަށް ބަލައި ކޯޑުކުރުން ސުވާލުތަކަށް އަމާޒުކޮށް ހަދަންޖެހޭ ކޮން ޓެސްޓުތައްކަން ކަނޑައެޅުނެވެ. މިގޮތުން ބަހާ ދެކޭ ގުޅޭ ގޮތުގައި ހަދަން 'ޕިއަރސަން ކައި-ސްކުއެރ' ޓެސްޓުތަކާއި އަދި ބަހާ ދެކޭ ގުޅޭ ގޮތުގައި ދާއިރާތަކުގެ ދެމެދުގައި ހުރި ތަފާތުތައް ދެނެގަތުމަށް 'އެނޯވާ' ޓެސްޓާއި 'ޓީ-ޓެސްޓް' ހެދުމަށް ކަނޑައެޅުނެވެ. ހަދަންވީ ޓެސްޓުތައް ކަނޑައަޅައި މި ޓެސްޓުގެ އަލީގައި ސާފުވޭ ޑޭޓާ ތަރުޖަމާކުރެވުނެވެ.

4.6.2. ބަހަވީދަވައިގެ މުޝާހަދާ

މި ދިރާސާގެ މައިދާނީ މަސައްކަތުން އެއްކުރި ޑޭޓާތަކާ ދިވެހި މުދައްރިސުންގެ ބަހަވީދަވައިގެ އެއް ގޮތް ދިރާސާކުރުމުގެ ޑޭޓާތަކެވެ. މިގޮތުން، ޑޭޓާއެއްކުރުން ކަނޑައެޅުނު ސަރަހައްދުތަކަށް ގޮސް، ވަރައިގަނޑާ މާހައުލުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް ދިރާސާކުރުމުގެ 'އޮބްސަރވޭޝަން' (މުޝާހަދާ) ކުރިއަށް ގެންދެވުނެވެ. އެއީ، ދިވެހި މުދައްރިސުންގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް ދިރާސާކުރުމުގެ އެއް ގޮތަކީ ކްލާސްރޫމް ގޮތް މުޝާހަދާކޮށްގެން ވަޒަންކުރުމެވެ. އެހެން މުޝާހަދާއިން މުއްދަތުތަކީ ނަމަވެސް ސީދާ ޤަރާރު ޤާނޫނަކީ ކަންތައްތަކެއްކަމުގައި ބެލިފައެވެ (ޤިންސްޓަބްލާ، 2003). މުޝާހަދާގެ ބަހަވީދަވައިން ދަސްކޮށްދިނީ އެ މުޝާހަދާކުރާމީހުން ދިމާ ހަމައަށް ސިއްރުކޮށްދިނުމުގައި ސްޓެފަނީ (2009) ފާހަގަކޮށްފައެވެ. ބަހަވީދަވައިގެ ބައެއް ސިޔާސަތުގެ މުހިންމު ބައިވެފ (ޖޯނާ، 2020). އެހެންކަމުން ދިރާސާއެއްގެ ބަހަވީދަ ވަކި ގޮތް ދެނެގަތުމަށް، ދިރާސާކުރެވުނު ސަރަހައްދުތަކަށް ޒިޔާރަތްކޮށް ފޮޓޯނެގިއެވެ މި މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދެވުނެވެ.

4.6.2.1. ބަހަވީދަވައިގެ ސެމްޕަލް ނެގިގޮތް

ބަހަވީދަވައިގެ މުޝާހަދާއިން، ދިރާސާއަށް އަމާޒު ހިފީ 1000 ނިޝާނަށް ވުރެ މަދުނޫން އަދަދަކަށް ނިޝާންތަކައި ބޭނުންކުރިކަމެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ސެމްޕަލްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރީ 'ކޮންވީނިއަންސް ސެމްޕަލް' އަދި 'ޕަރޕަސިވް ސެމްޕަލް' އުސޫލެވެ. މިގޮތުން 'ޕަރޕަސިވް ސެމްޕަލް' އުސޫލު ބޭނުންކުރި ވަކި ތަންތަނުގެ ޚާއްސަ ނަމޫނާއެވެ. މިގޮތުން ވިޔާރާތާއި ކޮޓަރިތަކުގެ ނިޝާންތައް ނަގުދަލައި މި ގޮތް ހާލަތުތަކުގެ. ދިރާސާގައި ހިމެނުނު އެހެނިހެން ނިޝާންތަކަކީ ކޮންމެ ތަނަކުން ނިޝާންތައް. މިގޮތުން ދިރާސާގައި ސަރަހައްދުތަކުން ޒިޔާރަތްކުރެވުނު، ބަހަވީދަ ވަކިކޮށްދެއްވާފައިން 1004 ފޮޓޯ މި ދިރާސާގެ ސަރަހައްދުގައި ބޭނުންކޮށްފައިވެއެވެ. މީގެ ކުރިން ބޭނުންވި މަސައްކަތެއް އެކަށީގެން އަދަދުތައްގެ 'ޑޭޓާބޭސް'އެކެވެ. މިފަދަ ދިރާސާތަކުގައި، ޖޯނާ (2020) ވެސް ބޭނުންކުރައްވައި ވަނީ 700 ފޮޓޯއެވެ. އެ ދިރާސާއަށް

[illegible] [illegible] [illegible] އެ [illegible] އެހެންކަމުން މި ދިރާސާއަށް [illegible] ވާ [illegible] [illegible]، މި ދިރާސާގެ ސާމްޕަލާއި [illegible] [illegible] [illegible] ޑޭޓާގެ [illegible] [illegible] [illegible] އެކަށީގެންވާ ނަތީޖާއަކަށް ވާސިލުވެވޭ ވަރުގެ [illegible] އަދަދަކަށް ވާނެ ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

4.6.2.2. ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ހިމެނި ސަރަހައްދުތައް

[illegible] ޑޭޓާ އެއްކުރި މާލެ ސިޓީންނެވެ. މާލެއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވެރިކަން ކުރާ ރަށެވެ. ގުދުރަތީ ގޮތުން ރަށްތައް އުފެދިފައި ވާ ގޮތަށް ބަލައިގެން މާލެއަކީ ކ. އަތޮޅުގައި އޮންނަ ރަށަކަށް ވީ ނަމަވެސް، ސަރުކާރުގެ އިދާރީ ހިސާބުން މާލެއަކީ ކ. އަތޮޅުގެ ރަށެއް ނޫނެވެ. މާލެސިޓީއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވެރިކަންކުރާ ރަށަށް ވުމުން އިދާރީ ހިންގުމުގައި މާލެ ބަލަނީ މައި ސަރަހައްދުގެ ގޮތުގައެވެ. މާލެ ސިޓީގައި ހިމެނީ މާލެއާއި ހުޅުމާލެއާއި ވިލިމާލެއެވެ. ނަމަވެސް މި ދިރާސާގައި ވިލިމާލެ ނުހިމަނަމެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި ހިމަނައިފައި ވަނީ ހުޅުމާލެއެވެ. ހުޅުމާލެ މާލެސިޓީގެ ބޮޑުގައި ހިމެނި މި މިން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވާ މިން [illegible] ރާއްޖޭގެ އާބާދީގައި ވަރަށް ގިނަ މީހުންނާއި [illegible] [illegible] މީހުން ހިއްސާވާ މިން [illegible] ރާއްޖޭގެ މި ވަގުތުގެ [illegible] [illegible] އެންމެ [illegible] މިން ސަރަހައްދުން މި މިން ސަރަހައްދު [illegible] [illegible].

މާލެ: ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާބާދީގެ ފަސްބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުން ދިރިއުޅެނީ މާލެސިޓީގައެވެ. 2022 ވަނަ އަހަރުގެ ޕޮޕިއުލޭޝަން ނަތީޖާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާބާދީއަކީ، ބިދޭސީންނާ އެކު މިހާރު 515،132 މީހުންނަށް ވާ އިރު، އޭގެ ތެރެއިން މާލެ ސިޓީގައި 210،053 މީހުން ދިރިއުޅޭ އިރު، މާލޭގައި އެކަނި ވެސް 127،114 (24.7%) މީހުން ދިރިއުޅެއެވެ (ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023). ރާއްޖޭގެ އެތެރޭގެ ހިޖުރަކުރުން މާލެ ސިޓީއަށް އަމާޒުވެފައި ވުމުން، ރާއްޖޭގެ އާބާދީގެ މިންވަރު އަންދާޒާކުރުމުގައި 2050ވަނަ އަހަރުގެ ނިޔަލަށް ރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅޭ އާބާދީގެ 64 އިންސައްތަ [illegible] އަދަދަކަށް މާލޭގައި މީހުން ދިރިއުޅޭނެއެވެ (ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023).

ހުޅުމާލެ: 2022ވަނަ އަހަރުގެ ޕޮޕިއުލޭޝަން ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި ވަގުތު އެންމެ ހަލުވި ދުވެލިއެއްގައި މީހުން އާބާދުވަމުން އަންނަ ތަނަކީ މާލެ ސިޓީއަށް ނިސްބަތްވާ ހުޅުމާލެއެވެ. ޕޮޕިއުލޭޝަން ނަތީޖާ (ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023) ދައްކާ ގޮތުން މިހާރު ވެސް ހުޅުމާލޭގައި 65228 މީހުން ދިރިއުޅެއެވެ. ހުޅުމާލޭގައި މީހުން އާބާދުވުން އިތުރުވަމުން ދަނީ ސަރުކާރުން ދޭ، އިޖުތިމާޢީ ހިޔާވަހިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. މީގެ އިތުރުން

އެކި ކުންފުނިތަކުން ހަދާ ފުލެޓުތަކުގެ ވިޔަފާރީގެ ސަބަބުން ގިނަ މީހުން، އެބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ތަނެއްގެ ގޮތުގައި ހުޅުމާލެ އިޚްތިޔާރުކުރުމަށް ޝައުގުވެރިވެފައިވުމެވެ (ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް، 2023).

ހުޅުމާލެ: ހުޅުމާލެއަކީ މާލެ ސިޓީއަށް ނިސްބަތްވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވެރިރަށް މާލެ ކައިރީގައި އޮންނަ ރަށެކެވެ. މި ވަގުތު ރާއްޖޭގެ މައި ބައިނަލްއަގުވާމީ ވައިގެ ބަނދަރު އޮންނަނީ މި ރަށުގައެވެ. މި ބަނދަރަކީ ވެލާނާ އިންޓަރ ނޭޝަނަލް އެއަރޕޯޓެވެ. މިއީ ފަތުރުވެރިން ދިވެހިރާއްޖެއަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ހުޅުވައިލާފައިވާ މައި ދޮރޮށްޓެވެ (މާކް އެއަރ ޕޯޓް، 2024). އެހެންކަމުން ވައިގެ މަގުން ރާއްޖެއަށް ޒިޔާރަތްކުރާ ފަތުރުވެރިންނަށް ފުރަތަމަ ފެންނަ މަންޒަރަކީ މި ވައިގެ ބަނދަރެވެ. މީގެ އިތުރުން، އެތަނުގެ ދަތުރުފަތުރާއި ބޯޑުތަކާއި ވިޔަފާރި އަދި ޓޫރިޒަމް ސަރުކާރުގެ ދަތުރުކުރާ ދިވެހިންގެ ބަސް އާބާދީއަށް ފެނެ، ދިރާސާކުރި މަޑަވެލި ދަތުރުވާ ތަނަކީ ހުޅުމާލޭގެ ބަނދަރެވެ.

4.6.2.3. ބަރަވިމަތައިގެ ޑޭޓާ އެއްކުރި ގޮތް

ބަރަވިމަތައިގެ ޑޭޓާ އެއްކުރީ ދިރާސާކުރި ސަރަހައްދުތަކުން ޑިޖިޓަލް ފޮޓޯނަގައިގެންނެވެ. ފޮޓޯއަކީ އޭގެ ސަބަބުން އެ ފޮޓޯނަގާ ތަނެއްގެ ހަގީގީ މަންޒަރު ސިފަކުރާ އައުތެންޓިކް ވިއު، ބަރަވިމަތައިގެ ދިރާސާތަކުގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް މިއީ މުހިންމު އާލާތެކެވެ (ޓޫ، 2016). ބަރަވިމަތައިގެ ދިރާސާތަކުގައި ގިނަ އަދަދެއްގެ ފޮޓޯ ނަގަން ޖެހެއެވެ (ގޯޓާ، 2006). އެހެންކަމުން މިފަދަ ދިރާސާތަކުގައި ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ކުރިން، ދިރާސާއަށް ކުރިމަތިވެދާނެ ބައެއް 'ޗެލެންޖުތަކާ' މައްސަލަތަކަށް ވިސްނައި، އެ ކަމަށް އެކަށީގެންވާ މިންގަނޑުތަކެއް ބަލަހައްޓަންޖެހެއެވެ.

މި ދިރާސާއަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫހާ ގުޅޭ ދިރާސާއެއްކަމުން ވީއާއެކު، މި ދިރާސާއަށް ބަހުރި ދިރާސާއަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ސަރަހައްދުތަކުން ފެންނަން ހުރި ހުރިހާ ލިޔުންތަކުގެ ނިޝާންތަކެވެ. ލޭންޑްރީއާއި ބޫރިސް (1997) ބަހުގެމަތީގެ ދިރާސާގައި ނިޝާންތައް މާނަކުރުމުގައި ފުރަގަހަކޮށްލައްވާފައި ވާ ގިނަ ނިޝާންތައް މި ދިރާސާގައި ވަނީ ބޭނުންކުރެވިފައެވެ. މިގޮތުން ނިޝާންތައް މި ތަންތަނުގައި މާނަ މި ކުރަނީ ނަންބަރުގެ، އެކި ކަހަލަ ލިޔުންތައް ހިމެނޭ ބޭނުމަކަށެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އެއްކުރީ މާލެ ސިޓީއަށް ނިސްބަތްވާ 3 ރަށުގެ ވަކި ސަރަހައްދުތަކުންނެވެ. ސަރަހައްދުތަކުގެ ކަނޑައެޅީ ދިރާސާގެ ވަގުތުގެ ހުދޫދުގެ ތެރޭގައި މަގުސަދުތަކަށް ވާސިލުވުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ޑޭޓާ އެއްކުރެވޭނެތީއެވެ. ސަރަހައްދުތަކުގެ ތެރޭގައި މާލޭގެ އެންމެ ބިޒީ މަގު އަދި މަޖީދީމަގާއި ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގު، އަދި ހުޅުމާލޭގެ އެންމެ ބިޒީ މަގު ކަމަށްވާ ނިރޮޅުމަގު ހިމެނެއެވެ. މި ސަރަހައްދުތަކުން ފޮޓޯނަގަމުންދިޔައިރު ބަލައިލައި ވާނީ އެ ސަރަހައްދުތަކުން ފެންނަ ހުރިހާ ނިޝާންތަކުގެ ފޮޓޯނަގަނެވެ. އަދި ދިރާސާއިގެ ޒަމާނީ ބަލަން އިސްކަންދިނުމުގެ

ޤާނޫނުގައި (ނަންބަރު 9/2011) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި އާންމުންނަށް ފެންނަން ހުންނަ ނަންބަރުޕްލޭޓުގައި އިސްކަންދީފައި ހުންނަން ޖެހޭނީ ދިވެހިބަހަށެވެ. އެހެންކަމުން ދިރާސާއަށް އިޚްތިޔާރުކުރި ސަރަހައްދުތަކުގައި ހުރި ނިޝާންތައް ލިޔެފައި ހުރީ ކޮން ބަހަކުންތޯ ދެނެގަތުމަށް މި ތަސްވީރުގެ ނިޝާންތަކުގެ ފޮޓޯނެގިއެވެ. ފޮޓޯތައް ނަގައިފައި ވަނީ ސްމާޓް ފޯން ކެމެރާ ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އެގޮތުން، ޑޭޓާ އެއްކުރީ 2022ގެ ފެބުރުއަރީން 2022 ގެ ޖުލައި 9ގެ ނިޔަލަށެވެ. އަދި ޑޭޓާ ތަހުލީލުކޮށް، ނިޝާންތަކުގެ ނަމޫނާ ކަނޑައެޅުމުން، 2023ގެ ނޮވެމްބަރުގައި ރާއްޖޭގެ ވުޒާރާތަކަށް ކިޔާނަންތަކަށް ވަނީ ބަދަލު އައިސްފައެވެ. ނަމަވެސް މި ބަދަލަކީ ތަހުލީލުކުރި ފަހުން އައި ބަދަލެއް ކަމަށްވާތީ އެ ބަދަލުތަކެއް މި ދިރާސާގެ ޑޭޓާގެ ގޮތުގައެއް ނުހިމެނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ވުޒާރާތަކުގެ ކުރީ ނަންތަކަށް އަދި މި ބަދަލު، ފެންނަ ނިޝާނެއް މި ޒިކުރާތުގެ ޖަދުވަލުގައި (ޖަދުވަލު 6 ގަ) ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. ތާވަލު 4.4 ގައި އެ ވަނީ، މުޝާހަދާކުރި ސަރަހައްދުތަކާއި ތާރީޚުތަކާއި ތަފުސީލެވެ.

ތާވަލު 4.4. ބަރަވީމަޓައިގެ ޑޭޓާ އެއްކުރި ތަންތަނާއި ތާރީޚުތައް

ބަރަވީމަޓައިގެ ދިރާސާ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔަ މުއްދަތު	ފޮޓޯ ނެގުނު ސަރަހައްދުތައް	ފޮޓޯ ނެގުނު މާހައުލު (ސެޓިންގ)
15/02/2022- 05/04/2022	މާލެ	މަޖީދީމަގު ސަރުކާރު ކޮޅުތައް ވެލާނާ ބިލްޑިންގ ބޮޑުތަކުރުފާނު މަގު
06-04/2022- 30/05/2022	ހުޅުމާލެ	ނިރޮޅުމަގު
24/06/2022، 09/07/2022	ހުޅުލެ	ބައިނަލްއަޤުވާމީ ވައިގެ ބަނދަރު

4.6.2.4. ބަރަވީމަޓައިގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރި ގޮތް

ފޮޓޯތައް ތަހުލީލުކުރުމުގައި ސޮފްޓްވެއަރ އަދި ސިފަތީ ތަހުލީލު ބޭނުންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. އެއީ ބަރަވީމަޓައިގެ ދިރާސާތަކުގެ ނަތީޖާ ހުށަހެޅުމުގައި މި ދެ ގޮތަށް ޑޭޓާ ހުށަހެޅުމަކީ ދިރާސާގެ ނަތީޖާ ދެނެގަތުމަށް ފަސޭހަވާނެކަމަށް ލެންޑްރީއާއި ބޯރިސް (1997) ބަޔާންކޮށްފައި ވާތީއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ ތަހުލީލުކޮށްފައި ވަނީ ލެންޑްރީއާއި ބޯރިސް (1997) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ، ބަހަށް ނިސްބަތްކޮށް ކޯޑުކުރުމުގައި ބަލާ މިންގަނޑުތަކަށް ރިއާޔަތްކޮށް، ކުކް (2020) ހުށަހަޅައިފައި ވާ، ނިސްބަތްތަކުގެ ކޯޑުކުރުމުގައި ވާ ގޮތުގެ ކުރުކޮށް ނަމޫނާއަކަށް

ބަލައިގެންނެވެ. އެގޮތުން ނިޝާންތައް ކޯޑުކޮށްފައި ވަނީ މައިގަނޑު 4 ބަޔަކަށް ބަހައިގެންނެވެ. އެއީ، ނިޝާންތަކުގެ ބަހަވީ ކޯޑު، ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު، ނިޝާންތައް ހުރި ތަން، އަދި ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތު ނުވަތަ ދައުރު، މި 4 ބައެވެ. މިގޮތުން މި ހަތަރު ބައިގެ ދަށުން ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި ނިޝާންތަކުގެ ތަފްސީލުތަކެވެ. ޗާޓު 4.4ގައި އެވަނީ ކޯޑް (2020) ހުށަހަޅައިފައި ވާ، ނިޝާންތައް ކޯޑު ކުރާނެ ގޮތެވެ.

ޗާޓު 4.4. ނިޝާންތައް ކޯޑުކުރުމަށް [illegible] (2020) [illegible] އެއްގޮތަށް

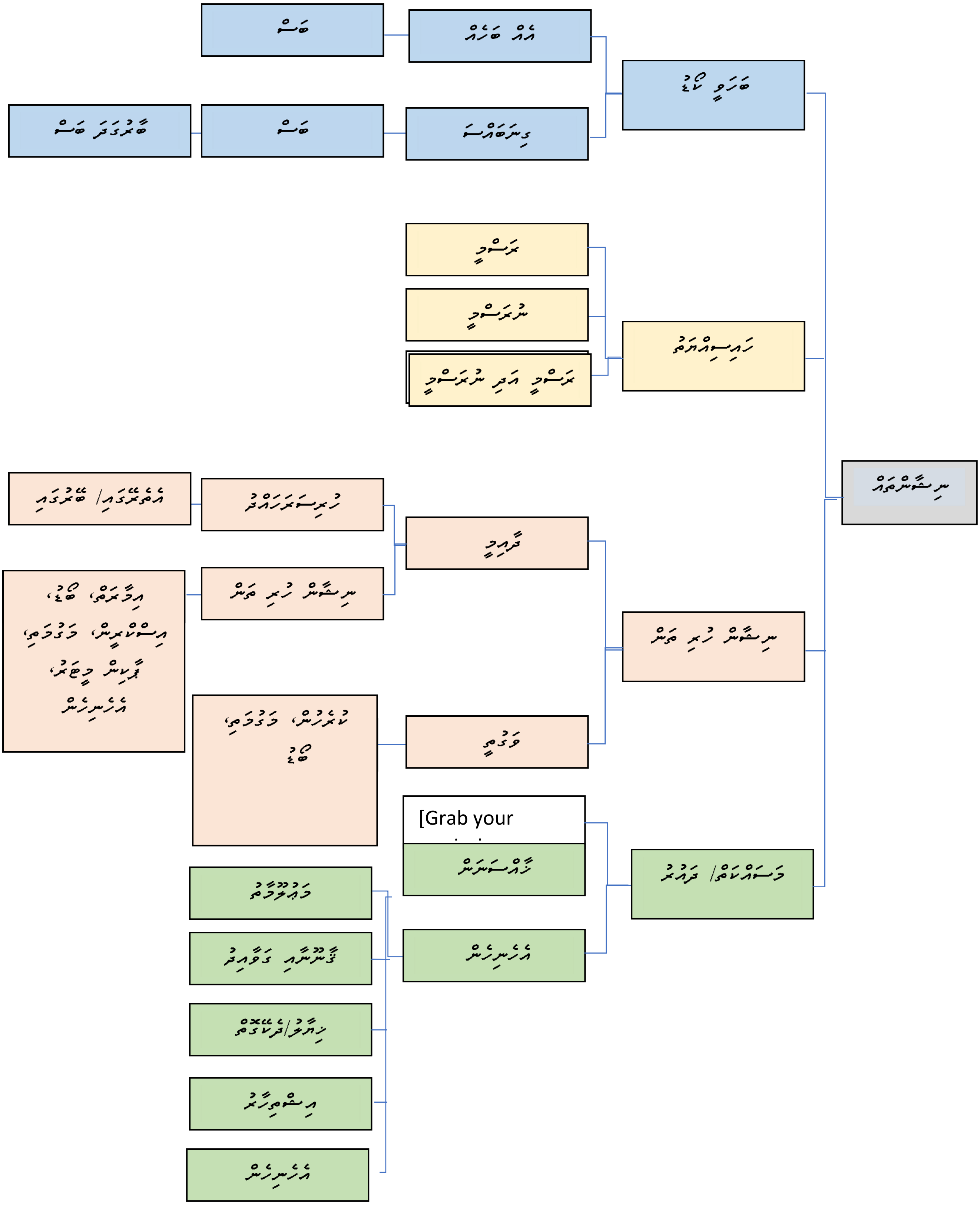
ނިޝާންތައް
ބަސް
ބާރުގަދަ ބަސް
އެއް ބަހެއް
ރަސްމީ
ނުރަސްމީ
ރަސްމީ އަދި ނުރަސްމީ
ހައިސިއްޔަތު
ހުރިސަރަހައްދު
ނިޝާން ހުރި ތަން
ދާއިމީ
ވަގުތީ
އިމާރާތް، ބޯޑު، އިސްކްރީން، މަގުމަތި، އެހެނިހެން
މަސައްކަތް/ ދައުރު
[Grab your
އެހެނިހެން
މައުލޫމާތު
ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު
އިޝްތިހާރު
އެހެނިހެން

މީގެ އިތުރުން، ތާވަލު 4.5ގައި އެ ވަނީ ހޫރަ 4.4ގައި ވާ ކޯޑިންގެ ތެރެއިން ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް ސިފަވެ ތަހުލީލުގައި ބޭނުންކުރި ތީމްތަކާއި އެ ތީމްތައް ކަނޑައެޅުނު ގޮތެވެ. މި ތީމްތައް ކަނޑައެޅީ ކްލާކް (2020) ހުށަހަޅުއްވާ ތީމްތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްގެންނެވެ.

ތާވަލު 4.5. ތީމްތަކާއި އެ ތީމްތައް ކަނޑައެޅި މިންގަނޑު

4.6.3. މަސައްކަތްތެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާ

ތީމްތައް[21]	ނިޝާން ކަނޑައެޅި މިންގަނޑު
ޚާއްސަނަންތައް	ތަންތަން ދީފައި ހުންނަ ނަންތައް
ހޫނުފިނިކަން	މޫސުމުން އާދޭ ސަރަހައްދުން ސަޤާފަތުގައި ރައްކާތެރިކަން އަންގައިދޭ ނިޝާން
ރައްކާތެރިވުމަށް/ ސަލާމަތުވުމަށް	- މިފަދަ ނިޝާންތަކުގައި 'ވަރުން މަރާ!'، ސަލާމަތުވާ! މިފަދަ ޖުމްލަތައް ނުވަތަ އެހެން ބަހަކުން ނަމަވެސް މި މާނަ ދޭހަވާ ޖުމްލަ ހުންނަ ނިޝާންތައް
މަޢުލޫމާތުދިނުމަށް	- މަޢުލޫމާތުދިނުމުގެ ނިޝާންތައް ކަނޑައެޅުނުގައި ދެ މިންގަނޑަކަށް ބަލައިގެން ވާނެއެވެ. 1. ފުރަތަމަ މިންގަނޑަކީ އެ ނިޝާންތަކުން މީހަކަށް އިތުރުވެއް ލިބޭ ގޮތަށް މަޢުލޫމާތުތަކެއް ވުން 2. ދެވަނަ މިންގަނޑަކީ އެ ނިޝާންތަކުން މީހަކަށް ވަކި ހުނަރުތަކެއް ލިބިގަންނަނު ތަންތަން އަންގަދެވެ. 'ތެރޭގިރި އަންނަ ފަސްގިރި ތޮރުން ސޯރިޖު' ހިމަނައިފައި ވާނީ މި ބައިގެ ތެރޭގައެވެ.
ހިތާވު/ ދެކޭގޮތް	- މީހުންގެ ހިތާއިނުވަތަ ދެކޭ ގޮތް ބައްޓަންކުރެވިފައި ހުންނަ ނިޝާންތައް
އިސްތިޢާރާ/އަންގަން	އެ އެއްޗެއް ނުވަތަ ކަމެއް ކުރިއެރުވުމަށް ހުންނަ ނިޝާންތައް
ހިތްވަރުދިނުމަށް (މޮޓިވޭޝަން)	މި ބައިގެ ނިޝާންތައް ހިމެނުމުގައި ބެލި މިންގަނޑަކީ ކަމެއްގެ 'ފުރި' ވިސްނުމަށް ބާރުއަޅައިދޭ ނިޝާން
ގާނޫނާއި ގަވާއިދު	- ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅައިފައި ހުންނަ ގާނޫނާއި ގަވާއިދުތައް
އެހެނިހެން ތަފާތު ނިޝާންތައް	މި ބައިގައި ހިމަނައިފައި ވާނީ މި ތާވަލުގައި ބަޔާންކުރި އެއްވެސް ތީމެއްގެ ތެރެއަށް ނުފެތޭ ނިޝާން

4.6.1ގައި ބަޔާންވެދިޔަ ސާވޭގެ އަމާޒަކީ ދިރާސާ ދިރާސާކުރާ ފުދު ދުނިޔޭ ގޮތްތަކާއި ގުޅުންހުރި ތަސައްވުރުތަކާއި ދިރާސާ ދިރާސާކޮށް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދެނެގަތުމެވެ. އަދި ދިރާސާކޮށް ކުރިއެރުވުމަށް ޗާޓާއި ކުރެވޭ

---

[21] މިއީ ސިފަވު ދިރާސާގެ ތަހުލީލުގައި އާންމު މަޢުލޫމާތެވެ. ނަމަވެސް ދިރާސާކުރުގެ ރަނގަޅުގައި މިކަމަށް ބޭނުންކުރާނަ ޖަވާބުތައް ތީމްތަކަށް އަނބުރާލައި ނަތީޖާއާއި، ދިރާސާކުރުން ލިޔުއްވައި ހުރި ދިރާސާ ލިޔެންތަކުގައި ވެސް ތީމް ނުވަތަ ތީމް ބޭނުންކޮށްފައި ހުރިއިރު ފެންނާނީ، އިނގިރޭސި ޖަވާބު 'ތީމް' އަދި 'ތީމެޓިކް' 'އެނަލިސިސް' މި އިބާރާތްތަކަށް ބަދަލު، މި ފިލާވަޅުގައި މި ބަހުރުވަ، ތީމް ބޭނުންކުރާން ނިންމީމެވެ. 'ތީމެޓިކް އެނަލިސިސް' (thematic analysis) މި ބަހުރުވައިގެ ސިޔާގުގައި 'ތީމްތަކަށް ބަލާ ތަހުލީލުކުރުން' މި ގޮތަށް ތަރުޖަމާކޮށް އިބާރާތްކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މަސައްކަތްތަކާ ގުޅޭ އެ ބައިވެރީން ދެކޭ ގޮތްތައް ދެނެގަތުމެވެ. މި ހޯދުމަށް ހޯދުނީ ސުވާލީގެ ސުވާލުކަރުދާހެއް ބޭނުންކޮށްގެންކަމުގައި ވާނީ، ޖަވާބުތަކުގެ ތަފުސީލުތަކެއް ނުވަތަ ބައިވެރީން ހިޔާރުކުރި ޖަވާބު ހިޔާރުކުރީ ކީއްވެކަމެއް ސާފެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މި ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އެއްކުރި ދެވަނަ ތަރީޤާ، މުޝާހަދާއިން (އޮބްޒަރވޭޝަން'އިން)، ދެނެގަނެވުނީ ވަކައިގެން ފެންނަން ހުރި ތަފާތު ނިޝާންތަކާއި އުސޫލުތައް ބޭނުންކޮށްގެން ދިވެހިބަހަށް ދެވިފައި ވާ ހަރަކާތްތަކެވެ. މި ބައިވެރިން ހޯދުން ހޯދުމުގެ އިތުރުން ސިފައެއް ދެނެގަތުމަށް މަޝްވަރާ ބައްދަލުވުންތަކުން ސީދާ މައުލޫމާތު އެއްކުރެވުނެވެ. މި ކަމަށް ބޭނުންކުރެވުނީ ސަރުކާރުގެ ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާ (މި ދިރާސާގައި ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާ ބޭނުންކުރެވުނު މަސައްކަތްތެރީންގެ މަޝްވަރާ[22]) އެވެ. މި ފަދަ ގުރޫޕު މަޝްވަރާއަކީ ގިނަ މީހުން ބައިވެރިކޮށްގެން ދިރާސާއެ ގުޅޭ ގޮތުން ސާފުއިން ލިބޭ މައުލޫމާތަށް ވުރެ ފުން ހޯދުމެއް ހޯދުމަށް ބޭނުންކުރާ ތަރީގައެކެވެ (ކަރުނާއި ބައިވެރިން 2007). މިގޮތުން މި ގުރޫޕުތަކުގައި ހިމެނި ފަރާތްތަކީ ބަދަލު އެކި ދާއިރާތަކުގައި އުޅޭ ނުވަތަ ބަސް ބޭނުންކުރާ ނުވަތަ ބަސްކިޔުމުގެ މަސައްކަތުގައި ބަދަލު މަސައްކަތްތެރީންނެވެ.

4.6.3.1 ގުރޫޕު މަޝްވަރާތަކުގެ ސުރުޚީ

މަސައްކަތްތެރީންގެ މަޝްވަރާތަކުގެ ސުރުޚީ ނަމީ 'ފޮކަސް ސާމްޕްލިންގެ ސެޝަންތަކީ' ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. ފޮކަސް ސާމްޕްލިންގެ ދިރާސާގެ ސުރުޚީއަކީ ލިބޭ ގޮތް މައުލޫމާތުގެ އަސާސް، ދިރާސާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހަމަޖެހޭ ގޮތް ބައިވެރިން އިތުރުކުރުމުގެ (ރޮބިންސް، 2000). ތަކުރާރު ކުރަން މި އުސޫލު މަސައްކަތްތަކަށް އެންމެ އެކަށޭނަ ބަދަލު ހުށަހެޅިފައިވާ ގޮތަށެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގައި ގުރޫޕުތަކުގެ މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިކުރި ފަރާތްތަކަކީ، ދިރާސާގެ އެކި ދާއިރާތަކުގައި ހިމެނޭ މަސައްކަތްތެރީންނެވެ. މިގޮތުން މި ގުރޫޕުތަކުގައި ބައިވެރިކުރި ބަޔަކީ ބަލައިލުމުގެ ދާއިރާގެ ބޭރުފުށުގެ އިތުރުން މި ދިރާސާގެ ވެސް ބައިވެރިކުރި 7 ދާއިރާގެ މީނުން ހިމެނޭ ގޮތެވެ. އެ 7 ދާއިރާއަކީ (1) ދީނީ އިލްމުވެރީން، (2) ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީނުން، (3) ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީނުން، (4) ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީނުން، (5) މީޑިއާގެ މީނުން، (6) ގާނޫނީ ދާއިރާގެ މީނުން، (7) ސަގާފަތީ ބާރުތަކުގެ މީނުން،

---

[22] މި ދިރާސާގައި މަސައްކަތްތެރީންގެ މަޝްވަރާކުރަން ތިއްބަވައި އެ ވަނީ ފޯކަސް ގުރޫޕު ޑިސްކަޝަން'އަށް. ފޯކަސް ގުރޫޕު ޑިސްކަޝަން'އަކީ ދިރާސާ މައުޟޫޢާ އެއްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ އުސޫލު ތަރީޤައެކެވެ. މި ތަރީޤާއަށް ދިރާސާ ނަގާފައި ރަސްމީ ބާވަތް ދިރާސާކުރާފަރާތުން އެއްބަސްވުމެއްގައި ވާ ކަމަށް އެއްގޮތަށް ނަމެވެ. މި ފެށުމުގައި މި މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވާ ފަރާތްތައް ދިރާސާ ނަމަވެސް މަސައްކަތްތެރީންގެ މަޝްވަރާއެވެ. އަދި ފޯކަސް ގުރޫޕު އެއްގޮތަށް ކުރާ މަޝްވަރާތަކުން ދިރާސާ މައުޟޫޢާ އެއްކުރުމުގައި ވަކި ހިސާބަކަށް ގުޅުވައިގެން އެކަމާ ބެހޭ ކަންކަމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ދޭހަކޮށް، އެކަމުގެ ތަޖުރިބާ ފަދަ އެކަމުގެ ފަރާތްތަކާއި، ޖުމްލަ ހިސާބުން ދިރާސާ ކަމެއް ނަގާ ނިންމުމުގައި ގުޅުވައި، މިގޮތުން ގުރޫޕު މި ދިރާސާގެ އެ މަޝްވަރާތަކުގެ މަސައްކަތްތަކާއި ހުރި ފަރާތްތަކެވެ. މަސައްކަތްތެރީންނެވެ. އިންގިރޭސިބަހުން ބޭނުންކުރާ އެކަމުގެ ސާފުކޮށްދިނުމަށެވެ.

(ސިވިލް/ ޕްރެސް) މީޑިއާ. މީގެ އިތުރުން ބަހާއި ބަރަވީ ދާއިރާގެ މަސްލަހަތުތެރިންނާ އެކު، މި މަޝްވަރާތަކުގައި ޖުމުލަ 31 ބައިވެރިން ބައިވެރިވިއެވެ. ތާވަލު 4.6ގައި އެވަނީ ގުރޫޕު މަޝްވަރާއަށް ސެޝަން އިންތިޒާމުކުރެވިފައި ވާ ގޮތެވެ.

ތާވަލު 4.6. މަސްލަހަތުތެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާއަށް ސެޝަންތަކުގެ ތަފުސީލު

ދާއިރާ/ގިންތި	ބައިވެރިން/ގުރޫޕު	މުޅިންގެ އަދަދު
ދިވެހިބަހުގެ އެންމެފަހުގެ ނިންމުންނިންމަވާ ބޯޑުން: ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ	4 އިސްވެރިން	4
ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން ލިޔެ އުނގެނުއްވާ ލިޔުންތެރިންނާއި ފަންވެރިން	ދިވެހިބަހުގެ އަދަބީ، އިލްމީ 3 ލިޔުންތެރިއެއް، ފަންވެރިއެއް	4
ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދެމުން މަސައްކަތްކުރާ ޖަމުޢިއްޔާއެއްގެ މެންބަރުން	2 މެންބަރުން	2
މީޑިއާގެ ދާއިރާ	ބްރޯޑްކާސްޓުގެ އިސްވެރިއެއް، މީޑިއާ ކައުންސިލްގެ އިސްވެރިއެއް، އަމިއްލަ ޓީ.ވީ ޗެނަލްއެއްގެ އިސްވެރިއެއް، އެމް.އެން.ބީ.ސީގެ އިސްވެރިއެއް	4
ތަޢުލީމީ ދާއިރާ	މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަންގެ ޕޮލިސީ ޑިޕާޓްމަންޓްގެ އިސްވެރިއެއް، އެންއައިއީގެ އިސްވެރިއެއް، މާލޭގެ އިސްކޫލްތަކުގެ ޕްރިންސިޕަލެއް، މާލޭގެ އިސްކޫލްތަކުގެ ލީޑިން ޓީޗަރެއް، މާލޭގެ އިސްކޫލްތަކުގެ ޓީޗަރެއް،	5
ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސަރުކާރުގެ މުއައްސަސާގައި މަސައްކަތްކުރައްވާފައިވާ ތިއްބެވި ބޭފުޅުން	އެކަޑަމީގެ ކުރީގެ އިސްވެރިއެއް އެކަޑަމީގެ ކުރީގެ ޑިރެކްޓަރެއް، ބަސްކޮމިޓީގެ އިސްވެރިއެއް	3
	ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އިސްވެރިއެއް	2
ބަރަވީ އިލްމުވެރިން	ބަރަވީ އިލްމު ކިޔަވައިދެއްވާ، ބަރަވީ 2 އިލްމުވެރިއެއް	2
އެހެނިހެން ދާއިރާތަކުން	ޤާނޫނު، ޓެކްނޮލޮޖީ، ސިޔާސީ، ދީނީ، ސަޤާފަތީ ބާރުތައް، މިއިން ކޮންމެ ދާއިރާއަކުން އެއްބޭފުޅެއް	5

4.6.3.2. ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ސުވާލު ކަރުދާހާއި ޑޭޓާ އެއްކުރި ގޮތް

މަސްލަހަތުތެރިންގެ މަޝްވަރާގައި ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ބޭނުންކުރީ މަގުދައްކައިދޭ ސުވާލު ކަރުދާހެކެވެ. މި ސުވާލު ކަރުދާސް ފަރުމާކޮށްފައި ވަނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ޗިބަބޭގެ (2009) އަދި ޖެ ބޮރެސް (2008) ބޭނުންކޮށްފައިވާ ސުވާލުކަރުދާހުގައި ހުރި ބައެއް ސުވާލުތައް ނަމޫނާއަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި މަގުދައްކާ ސުވާލު ގައިޑް ޖަދުވަލުގައި (ޖަދުވަލު 4 ބ) ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ސުވާލުކަރުދާހުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ހިމަނައިފައި ވަނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އަމަލުކުރުމުން ގޮތްތަކާއި މި ކަމުގައި ހުރި

ގޮންޖެހުންތަކާއި ދިވެހިބަހަށް އާދިރުން ހޯދުމަށް އަމަލުކުރާނެ، އަދި އަމަލުކުރުމުގެ ވިދާނެ ގޮތްތައް ދެނެގަނެވޭނެ ފަދަ ސުވާލުތަކެވެ. މި ސުވާލުތަކަށް ބޭނުންކުރީ މަގުދައްކައިދޭ ސުވާލުތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. ދެކެވޭ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން އިތުރު ސުވާލު އުފެއްދުމަށް ޖާގަ ދެވިފައި ވެއެވެ. އަދި ގުރޫޕުތަކާ ސުވާލުކުރުމުގެ އިރު، ސުވާލުކުރީ ސުވާލުތަކުގެ ގައިޑްލައިނާ މައިގަނޑު ސުވާލުތައް އެ ގުރޫޕަކާ ގުޅޭ ގޮތަށް ބަދަލުގެނެސްގެންނެވެ.

މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕުތަކުގެ ބައިވެރިންނާ އެކު މަޝްވަރާކުރުމުގައި ބައިވެރިން 8 ގުރޫޕަކަށް ބަހައިގެންނެވެ. ދެ ގުރޫޕު ފިޔަވައި އެހެން ކޮންމެ ގުރޫޕެއްގައި ތިބީ ނުވަ ފަރާތް ދުވަހު އަދަދަކުން ބައިވެރިން ހިމެނުނެވެ. އެ ދެ ގުރޫޕުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ގުރޫޕެއްގައި ތިބީ ދިހަ ބައިވެރިންނެވެ. އެއީ އެ ދެ ގުރޫޕުގެ މަޝްވަރާ އޮތީ ދުވަހުގެ އެ ގުރޫޕުތަކުގެ އިރުން ބައިވެރިންނަށް، މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވާން ދަޢުވަތު ސަބަބުންނެވެ. މިއިން ކޮންމެ ގުރޫޕަކާ މަޝްވަރާ ކުރެވުނީ ހަމަޖެހިފައި ވާ ވަކި ދުވަހެއްގައި ކޮންމެ ގުރޫޕަކާ ވަކިންނެވެ. މިއިން ކޮންމެ ގުރޫޕަކާ އެކު ކުރެވުނު ވަގުތު ކަނޑައެޅި އެއް ކަމެއް ސުވާލުކުރަން އިންތިޒާމުކުރެވިގެންނެވެ. މިއިން ކޮންމެ ގުރޫޕަކާ އެކު ވެސް އެއް ގަޑިއިރުގެ މުއްދަތަކަށް މަޝްވަރާ ކުރެވުނެވެ.

މަޢުލޫމާތު ދަރިވަރާގެ މިން ބައިވެރިވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ބަހު ފަރާތުން ކުރެވޭ ކުރުމަށް ހުއްދަ ހޯދިފައެވެ. މި ގުރޫޕުތަކުގެ ތަފްސީލު ޖަދުވަލުގައި (ޖަދުވަލު 6 ސ) ވާނެއެވެ. ގުރޫޕު މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިވި ފަރާތްތަކުގެ ތަފްސީލު ބާރު އިންސާފު ތަޢާރުފުކުރެވި ރިސާޗަރު، މަޝްވަރާކުރާއިރު ނޯޓްނަގާ ކުރިން އެ މީހުން ގޮތް، މި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވާން އިޤްރާރު ހުއްދަދޭކަމުގެ (ކޮންސެންޓް) ފޯމުގައި ސޮއިކުރުމަށްފަހުއެވެ. އަދި އެ މީހުންގެ ނަމާ އެކު، މަޝްވަރާތަކުގެ އޯޑިއޯ ރިކޯޑުކުރެވުނެވެ.

4.6.3.3 ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރި ގޮތް

ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރުމުގެ އުސޫލު ތާވަލު 4.5ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. ގުރޫޕު މަޝްވަރާއިން ލިބުން ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރުމަށް ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ ކްރެސްވެލް (2009) ހުށަހަޅާފައި ވާ ކޯޑިން ޕްރޮސެސްއެވެ. މިގޮތުން މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ޑޭޓާ ތަހުލީލުކުރުމަށް ދެ ވައްތަރުގެ ކޯޑިންގ ބޭނުންކުރެވުނެވެ. އެއީ 'އޯޕަން ކޯޑިން' (ކޮންސްޓަންޓް ކޯޑިން)ގެ 'އެކްސިއަލް ކޯޑިން' އެވެ. ސެލެކްޓިވް ކޯޑިންގައި ކޯޑިން ކަނޑައަޅާފައި ހުރި ކަމެވެ. މިއީ އިތުރު މުޅިއަހަރުން ނުވަތަ މައިގަނޑު ސުވާލުތަކާއި ގުޅޭ ކޯޑުތަކާއި ކޮމްޕެއަރކޮށްފައި ވާ ހުރިހާ ކޯޑުތައް ނުވަތަ ތީމުތަކަށް (ކްރެސްވެލް، 2009). މިގޮތުން މި ދިރާސާގައި ކޯޑިންގައި

ކަނޑައެޅި ތީމުތައް ކަނޑައެޅީ މަގުދައްކައިދޭ ސުވާލުތަކަށް ބިނާކޮށެވެ. މި ގޮތަށް ކަނޑައެޅި ތީމުތަކުގެ މިސާލު ތާވަލު 4.7 ގައި ފެނެއެވެ.

ދެވަނައަށް ބޭނުންކުރި "އޯޕަން ކޯޑިންގ"ގެ އުސޫލެވެ. ކްރެސްވެލް (2009) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި އޯޕަން ކޯޑިންގައި ޑޭޓާތައް ކުދިކުދި ބައިތަކަށް ބަހައި، ކޮންމެ ބައެއް ޚާއްސަ ނަމަކުން ނަންދެވެއެވެ. މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރެވުނު ކްރެސްވެލް (2009) ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ގޮތަށް ޑޭޓާ ތަޙުލީލުކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ހަ ހަރުފަތެވެ. މި ތަޙުލީލުގައި މައިގަނޑު ތީމުތަކާއި ކުދި ތީމުތަކަށް ބަހާލެވުނު ޑޭޓާތައް ބަލައި މަސައްކަތްކުރެވުނު ގޮތް ހުށަހަޅާލެވޭނެ ސިފައެއް ހާމަކުރެވިފައެވެ. ތާވަލު 4.8 ގައި މިފަދަ ތީމުތަކަށް ކަނޑައެޅި ގޮތުގެ މިސާލެއް ހިމެނިފައި ފެނެއެވެ.

މަސައްކަތުގެ ޑޭޓާ ތަޙުލީލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އަދި ދެވަނަ ހަރުފަތް: މި ހަރުފަތުގައި ޑޭޓާ ތަޙުލީލުކުރުމަށް ޓަކައި ޑޭޓާ ތަރުތީބުކުރުމާއި ތައްޔާރުކުރުމެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 185). މި ހަރުފަތުގައި ޑޭޓާތަކުގެ ނަކަލު އަނބުރާ އެ ޑޭޓާ 'މަޢުލޫމާތުގެ ފަރާތް' ގެ އަސާސްގައި ތަފާތު ބާވަތްތަކަށް ބަހާލެވިފައި (ޓްރާންސްކްރިޕްޝަން) އެވެ. އަދި ދެވަނަ ހަރުފަތުގެ މަސައްކަތަކީ ޑޭޓާ ކިޔުމަށް ފަހު އާއްމު ޚިޔާލެއް ހޯދުމެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 185). މި ހަރުފަތުގައި މަސައްކަތް ކުރެވުނީ ކްރެސްވެލް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ޑޭޓާ ހިޔާލު ހޯދުމަށް، ކޮންމެ ޓްރާންސްކްރިޕްޓެއް ވެސް މައިގަނޑު އަސާސީ ކިޔައި ނޯޓު ހިފައިގެންނެވެ. އަދި ޑޭޓާ ލިޔުމުގައި ވެސް ބައިވެރިން ބުނާ ބުނުން ގޮތަށް ބަލައި ހިފައިގެން ކުރެވިފައެވެ.

ތިން ވަނަ ހަރުފަތް: މިއީ ޑޭޓާ ތަފްސީލީ ގޮތެއްގައި ކޯޑުކުރުމުގެ ހަރުފަތެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 186). މިގޮތުން ކްރެސްވެލް ޖާގަދީފައިވާ ގޮތަށް ޑޭޓާއިން ނަގާ މަޢުލޫމާތު ބައިބައި، އެއިން ނަގާ ގްރޫޕްތައް ޖާގަދެވުނެވެ. މިގޮތުން މި ގްރޫޕްތައް ޖާގަދެވުނީ ވީ މަސްދަރުތަކުގެ ބައިވެރިން ބުނީ ގޮތް ފަރާތްތަކަށް ރިއާޢަތްކޮށް އެ ބުނުންތަކުން އިބާރާތް ނަގައިގެންނެވެ.

ހަތަރު ވަނަ ހަރުފަތް: މިއީ ޖާގަދެކުން ކޯޑުތަކުން ބައިވެރިންގެ ބުނުންތަކެއް ބައިބައިކޮށް އެކުލަވާ ހަރުފަތެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 189). މިގޮތުން މި ހަރުފަތުގައި ކުރިން ޖާގަދިން ގްރޫޕްތަކެއް ގުޅޭ ގޮތުގެ ތީމުތަކުން ޖާގަދިން އެ ޑޭޓާތަކުގެ މައުޟޫއު ބިނާކޮށް މިސާލެއް ކަނޑައެޅުނެވެ. މި ގޮތަށް މިސާލެއް 'ކަނޑައެޅުނުގައި އޯޕަން ކޯޑިންގއި ކްރިޓިކަލް ކޯޑިންގ' ބޭނުންކުރެވުނެވެ. އަދި އެ މިސާލު ބޭނުންވާ ޑޭޓާއެއް ބައިބައިކުރެވުނެވެ.

ފަސް ވަނަ ހަރުކަތް: މިއީ ބައިވެރި ޑޭޓާތަކަށް ބަލައި އެއާ ގުޅޭ ބުނުންތަކެއް ވަކިކުރާ ހަރުކަތެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 189). މިގޮތުން މި ހަރުކަތުގައި، ބައިވެރިންގެ ބުނުންތަކެއް އަދި ޓީޗަރުގެ ދަރަސް ގުޅޭ ވާހަކަތައް އެ ޓީޗަރުގެ ދަރަސް ބައިކުރެވުނެވެ.

ހަވަނަ ހަރުކަތް: މިއީ ބައިވެރި މައުލޫމާތުތައް މާނަކުރާ ހަރުކަތެވެ (ކްރެސްވެލް، 2009، ސ. 189). ކްރެސްވެލް ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި މި ހަރުކަތުގައި ދިރާސާވެރިޔާގެ ފަސްމަންޒަރުގެ ރޯލު ވަރަށް މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާނެއެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާވެރިޔާއަށް ފަރުދީ ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ރިޔާއަތްކުރުން، މި ހަރުކަތުގައި ހުރިހާ މައުލޫމާތު މާނަކުރެ އެ ޓީމުގެ ދަރުގައި ހިމަނައިދާ ވާނެއެވެ.

ޝަކުލު 4.5. މަސްވަރުތެރިންގެ ދުރު މަޝްވަރާ ބިނާކުރި ގޮތުގެ އެނަލިސިސް

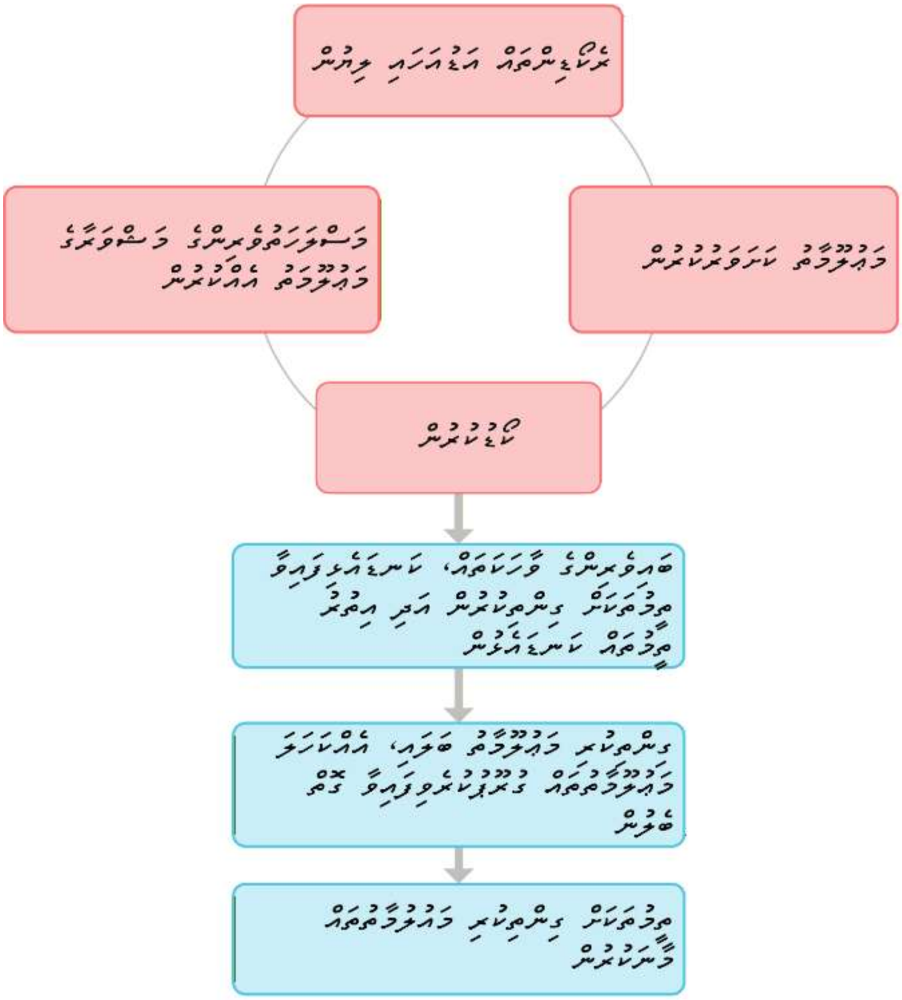
ރެކޯޑިންތައް އަޑުއަހައި ލިޔުން
މައުލޫމާތު ކަރަވަރުކުރުން
މަސްވަރުތެރިންގެ މަޝްވަރާގެ
މައުލޫމާތު އެއްކުރުން
ކޯޑުކުރުން
ބައިވެރިންގެ ވާހަކަތައް، ކަނޑައެޅިފައިވާ
ތީމްތަކަށް ގެންގޮސް އަދި އިތުރު
ތީމްތައް ކަނޑައެޅުން
ގެންދިޔަ މައުލޫމާތު ބަލައި، އެއްކަހަލަ
މައުލޫމާތުތައް ގުރޫޕުކޮށްފައިވާ ގޮތް
ބެލުން
ތީމްތަކަށް ގެންދިޔަ މައުލޫމާތުތައް
މާނަކުރުން

ތާވަލު 4.7. ތަޖުރިބާކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން ކަނޑައެޅުނު ތީމުތައް ކަނޑައެޅި ގޮތުގެ މިސާލެއް

ސުވާލު	ތީމު
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު) މައިގަނޑު މަގްސަދުގެ ތެރޭގައި، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުން، ދިވެހިބަސް ދެމެހެއްޓުމަށް މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ އިރު، މި މަގްސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ކުރާ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި މި މަގްސަދު ހާސިލުކުރުމަށް އިތުރަށް ކުރެވޭނެ ކަންތައްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟	ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަގްސަދު ހާސިލުވާ މިންވަރު
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި އިސްކޫލުތަކަށް ކަނޑައެޅިފައި ވާ މާއްދާ ތަންފީޒުކުރުމުގައި އެ ފަރާތްތަކާ އެކު މަޝްވަރާކުރެވިފައިވޭތޯ؟ ކުރެވޭނަމަ ކޮބައިތޯ ނަތީޖާއަކީ؟	ދިވެހިބަސްކިޔަވައިދިނުމުގައި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ދައުރު

ތާވަލު 4.8. އޯޕަން ކޯޑުތައް އެކުލަވައިލި ގޮތުގެ މިސާލެއް

ޑޭޓާ	ކޯޑު	ކުދި ކެޓަގަރީތައް	ކެޓަގަރީ	ތީމް
އަޅުގަނޑުމެން ހިކުރާވަރަށްވުރެ ބޮޑެން ދިވެހިބަސް ދަރަން ހިނގައްޖޭ އިނގޭތޯ! ގާތްގަނޑަކަން 5 ވަރަކަށް އަހަރުކޮށްފައި އަޅުގަނޑުގެ އަމިއްލަ އުފެއްދެވަން އިހަކަން ދުވަހު ދިޔައިން. އަޅުގަނޑުގެ ޢާއިލާގެ ތިބި ގާތްގަނޑަކަން އެއްބަނޑު ބެއްބާ ކުދިންގެ ދަރިން، 13 ވަރަކަށް އަހަރުން ދަރުގެ ހަދައްކަ ކުދިން ގޭތެރޭގައި އެބަ. އެއްވެސް ކުއްޖަކު ދިވެހިބަހުން ވާހަކައެއްނުދައްކާ އިނގޭތޯ... އަޅުގަނޑުމެންގެ ސުވާލަކީ މިހާރު ބައެއް ކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސް ނޫން އިނގޭތޯ. އެއީ، މަންމަ ބައްޕަ އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކަނީ. ކުދިން ދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުން. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެކުއްޖެގެ މާދަރީބަހަކީ ކޮބާހެއްޔާ މިހާރު؟	ދިވެހިބަސް ދަރަން ހިނގައްޖޭ އިނގޭތޯ! 13 ވަރަކަށް އަހަރުން ދަރުގެ ހަދައްކަ ކުދިން ގޭތެރޭގައި އެބަ. އެއްވެސް ކުއްޖަކު ދިވެހިބަހުން ވާހަކައެއްނުދައްކާ އިނގޭތޯ... މިހާރު ބައެއް ކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސް ނޫން އިނގޭތޯ. ކުދިން ދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުން. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެކުއްޖެގެ މާދަރީބަހަކީ ކޮބާހެއްޔާ މިހާރު؟"	ދިވެހިބަސް ދަރަންދިއުން ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކަން ތުއްތުކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމާ ދުރު ސުވާލު އުފެދުން	ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހާ ދުރަން ދިއުން	ދިވެހި ތުއްތުކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމާ ދުރު ސުވާލުއުފެދުން

ކޮންމެ ސުވާލަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ބައިވެރިން ހިއްސާކޮށްފައި ވާ ވާހަކަތައް ކިޔައި، އެއިން ސުވާލެއްގެ ދަށުން ވެސް، އެއިން ތީމަކާ ގުޅޭ މައުލޫމާތެއް ކޮށް ނަގަ އެ މައުލޫމާތެއް ނިސްބަތްވާ ތީމެއްގެ ދަށުން އެ މައުލޫމާތެއް ހުށަހަޅައިފައި ވަނީއެވެ.

4.7 ބަރޯސާވެވޭ މިންވަރު / ސަރަހައްދާއި އިޤްތިޞާދު

ދިރާސާގެ ސަރަހައްދަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އިޤްތިޞާދުތަކުގެ މިންވަރާއި އަދި 'އިންޑިކޭޓަރ' އަދި 'އެކޮސިސްޓަމް ވިލެޖް' ހިފެހެއްޓުމަށް ދިރާސާގައި މަސައްކަތްކޮށްފައި ވާނެއެވެ. ދިރާސާއިން ހުރި ހޯދުންތަކުގެ ތެރޭ އަދި ކަނޑަވަރު ހޯދުންތަކާއެކު ދުނިޔޭގެ ދިރާސާގައި ވިލެޖުތަކާއި ރިސޯސްތަކުން މުއްސަނދި ކަމުގައި ކެރެސްޓޮފް (2012) ހާމަކޮށްފައިވެއެވެ. އިން (2018) ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ދިރާސާގެ ބައެއް އުސޫލުތައް ދެނެގަތުމަށް އެކި، ދިރާސާ ފަރުމާކުރުމަށް ދިރާސާގެ ސަރަހައްދުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ބިންގާ އަލަށްފެނުން އެއްގޮތް އެކަށީގެންވާ ވަގުތެވެ. އެންމެކުރިން 'އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ' ބޭނުންކޮށްގެން ބަލާލާއިރު ދިރާސާގެ ސަރަހައްދާއި ބަރޯސާވެވޭ މިންވަރު ކަނޑައަޅާފައިވަނީ ޖަމާއަތް މި ދިރާސާކުރުމުގެ ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު އެކުލަވާލުމުގައި އިސްކަންދީފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ ކަމަކީ ދިރާސާފަރާތްތަކުގައި ވަނީ ސަރުކާރާއި ސަރުކާރު މަޢުލޫމާތު އެކުލަވާލުމުގެ މަސައްކަތެވެ. ދިރާސާ ފަރާތްތަކުގައި ވަނީ ސަރުކާރު އަދި ސަރުކާރުގެ ގޮތުން އެއްބާރު، ސިޔާސީ ކުރިއެރުމާއި ގުޅިގެން ބޮޑު މިންވަރަކަށް ދަށްވެއްޖެ 'އަދަދެއް' އެނގެއެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ އެއްކުރުމަށް މިންކުރުމުގެ ޤާނޫނެއް ނެތެވެ. އެއީ ބިނާކުރާ ގޮތް އެއްކުރުމަށް ސަރުކާރު މަސްއޫލުވެއެވެ. ދިރާސާގެ ސަރަހައްދަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކުރުވުން ދުވަސް ކަމަށް ޤާނޫނެއް އެއްކުރުމަށް މުޅި 'ޤާނޫނީ އަސާސީ'ކުރުމެވެ. މިއީ އެއް ގޮތަށް ފުރަ ގިނަ ގޮތްގޮތަށް ޤާނޫނެއް އެއްކުރެވޭ (ކެރެސްޓޮފް، 2009) މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ޤާނޫނެއް އެއްކުރުމަށް ސާފުވާއި މުޢާމަލާތްތަކާއި މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ގޮތުގެ މަސްދަރުތައް ހިމެނެއެވެ. ސާފު ކުރުމަށް ބޭނުންކުރި ސާފު ފޯމު ނަގާފައި ޤާނޫނީ އެއްކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމުގެ އާލާތް (އިންސްޓްރަމަންޓް) އަޅުއްވާފައިވާ ޖަސްޓް ކުރުވުނެވެ. މި ގޮތަށް ކުރުވުން ކަނޑައަޅާ ބަޔާންކުރެވި ބަސްބަހި 4.6.1.3ގައި ބަޔާންކުރެވިފައި ވާނެއެވެ.

ދިރާސާގެ އިޤްތިޞާދު ހިފެހެއްޓުމާއި ސަރަހައްދަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކުރުވުން ބިންވަރަ ކަމަށް އެކި މަސްދަރުތަކުން ޤާނޫނީ އެއްކުރުވެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަސްވެރިކަމުގެ ހިމެނޭ 7 ދާއިރާއެއްގެ އެކި ފަރާތްތަކުން ޤާނޫނީ އެއްކުރުވިފައި ވާނެއެވެ. އެގޮތުން ގޮތުގައި އެ 7 ދާއިރާގެ އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންނާއި 18 އަހަރުން މަތީގެ އެކި އުމުރުފުރާގެ މީހުންނާއި ސިޔާސީ ކަނޑައެޅޭ އެކި ފަރާތްތައް ހިމެނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން މުޢާމަލާތުން ދިރާސާގެ ބަޔަކު މަޢުލޫމާތު ހިމެނޭ އެކި ނިސްބަތްތަކުގެ ފަރާތް ނަގައި، ދިރާސާގެ މަޢުލޫމާތުގައި ބަސް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތުގެ ފުރާ އަދި ފުރު ޤާނޫނީ އެއްކުރެވުނެވެ.

މީގެ އިތުރުން ޤާނޫނު ބަޔާންކުރެވުނު ގިނަ ގޮތްގޮތަށް ބޭނުންކުރެވިފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން 'ބަޔާން' ބަޔާންވާ ސުވާލު ބަޔާންކުރެވިފައި ވާނެއެވެ. ސުވާލު ގޮތުގައި ކުރަމުން ގެންދާ ސާފު ފޯމު ލިޔުން ޤާނޫނީ ސަރަހައްދު ވަޒަންކޮށް ސާފުކުރުމުގެ ސަރަހައްދު ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ޖުމްލަކޮށް ބަލާ ނަމަ، މި ދިރާސާ 'ޤާނޫނީ އެއްކުރުމުގެ'

ކުރުމަށް ހަރުދަނާ އުސޫލުތަކެއް ބޭނުންކުރެވުނެވެ. ހިން (2018) ވާހަކަދައްކާ ފަދައިން ކޭސް ސްޓަޑީ ދިރާސާތަކުގައި، ތަފާތު ދިމަދިމާއިން، ތަފާތު ވިސްނުންތަކުން ކޭސްގެ ސައްބަރަ، އަދި ވަރުގަދަ ތަފްސީލީ، ހޯދުންތަކެއް ހޯދުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކަކީ ހޯދުންތަކުގެ ފެންވަރު އިތުރުވާނެކަމެކެވެ.

4.8 ސުލޫކީ މިންގަނޑު

މި ދިރާސާއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ރިސާޗް އެތިކްސް ކޮމިޓީގެ (ނަންބަރު: RE/2021/B-27) ހުއްދައާ އެކު ކޮމިޓީގެ މިންގަނޑާ އެއްގޮތަށް ކުރިއަށްގެންދިޔަ ދިރާސާއެކެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއާ ބެހޭ މައުލޫމާތާއި، ބައިވެރިން ދިރާސާގައި ބައިވެރި ވަނީ އޭނާ މި ކަމުގައި ބައިވެރިވުމަށް އެދޭ ނަމަ ކަމަށާއި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވާން އެއްވެސް ފަރާތަކުން މަޖުބޫރުކަމެއް ނެތްކަން ސާފުވާ ބައިވެރިންނަށް ދެވޭ މައުލޫމާތު ބައިވެރިންނާ ހިއްސާކުރެވުނެވެ. މައުލޫމާތު ދިނުމަށް ފަހު ބައިވެރިން ރުހުން ދެއްވުމުގެ ގޮތުން ސޮއިކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ބޭނުންކުރި މައުލޫމާތު ކަރުދާހާއި (ޖަދުވަލު 4 ހ) ރުހުމުގެ ފޯމު (ޖަދުވަލު 4 ށ) ޖަދުވަލުގައިވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ބޭފުޅުން ބައިވެރިކުރުމަށް ބޭއްވި ފޯކަސް ގްރޫޕް ސެޝަންގެ ބައިވެރިންގެ ރުހުން ނެގުމުގެ ފޯމު ޖަދުވަލުގައި (ޖަދުވަލު 4 ރ) ވާނެއެވެ.

ދިރާސާގެ ސާވޭގެ ބައިވެރިންނަށް ސާވޭ ފޯމު އީމެއިލް އަދި މެސެޖިންގ އެޕްލިކޭޝަންތަކުގެ ބައިވެރިންނަށް ފޮނުވުނު މައުލޫމާތު ކަރުދާހުގައި މި ދިރާސާއާ ގުޅޭ ސާވޭ މައުލޫމާތު އެނގޭނެ ގޮތަށް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ދިރާސާގެ މައުލޫމާތު ހޯދަން ބޭނުން ނަމަ ގުޅޭނެ ގޮތް ދިރާސާގެ މައުލޫމާތު ކަރުދާހުގައި ހިމެނިފައިވެއެވެ، ދިރާސާކުރާ މީހާގެ ގުޅޭނެ އެޑްރެސް، ދިރާސާގެ މައުލޫމާތު ރައްކާކުރާނެ ގޮތް، އަދި ބައިވެރިންގެ ސިއްރު ހިފެހެއްޓޭނެ ގޮތްތައް ހިމެނެއެވެ. އަދި މި ފޯމުގައި ބައިވެރިވާން ބޭނުންކަން ސާބިތުކުރާ ސުވާލު ބައްޓަންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން (1) ސާވޭގެ ބައިވެރިން ބައިވެރިވާ ކަމަށް ސާވޭ ފޯމު ފުރުމުގައި ދީފައިވާ ޖަވާބުތަކަށް ބަލައި، އެ ބައިވެރިން ބައިވެރިވާ ސާވޭތަކަށް ޖަވާބުދެއްވުމެވެ. ދިރާސާގެ ނަތީޖާ ބައިވެރިއެއް ފަދަ ސާވޭ ފުރިހަމަކުރުމަށް ހޭދަވާ ގަޑިއިރު ޖުމުލަ 15-20 މިނެޓެވެ. (2) މަސައްކަތްތެރިން ބައިވެރި ނުވާން ބޭނުން ނަމަ ކޮންމެ ސާވޭއެއް ފުރިހަމަކުރުމުގެ ކުރިން މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. އަދި މަސައްކަތްތެރިންގެ ސާވޭ ފުރިހަމަކުރާ ތަނުގައި ދިރާސާގެ ސާވޭ އެކަށައެޅިފައިވާ ގޮތް ސާފުކުރެވުނެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ނަގާ މައުލޫމާތުތަކަކީ ދިރާސާގެ ސިއްރުތަކާ ބެހޭ ބައެއް ގޮތަށް މައުލޫމާތުތަކުން ވާނީ، މިގައި މަސައްކަތް ފޯރުކޮށް މައުލޫމާތު ނެގިފައެވެ. އަދި މި ދިރާސާގައި ދިރާސާކުރާ ފަރާތުން ހަމައެކަނި ބަލާ ދިރާސާކުރާ ރައްކާކުރެވުނު ސާވޭ ދެވޭނެ ގޮތަށް ކޮށްފައިވާ ސާވޭ ޑޭޓާ ހިފެހެއްޓުނެވެ.

4.9 ނިންމުން

މި ދިރާސާގެ މަގުސަދަކީ އަމާޒުކޮށް ދިރާސާއަށް އިޖުތިމާޢީ އެކަޑެމިކްގެ ވަޒަން ދިރާސީ ފުރުމާއެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާ އެކަޑެމިކް ފުރުމާލުގެ ސުވާލު ބޭނުންކުރި ސުވާލު ތައްޔާރުކުރެވިފައި ހިމަނައިގެންނެވެ. ސުވާލު ޖަވާބު އެއްކުރުމުން މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންކުރި ސުވާލު ބޭނުންކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ސުވާލު ޖަވާބު އެއްކުރި 7 ދާއިރާއަކުން (ދީން، ޤައުމިއްޔަތު، ބަހާއިމު، ސިއްޙަތު، މީޑިއާ، ޤާނޫނު، އަދި ސަގާފަތާބެހޭގޮތުން ހިމަނައިގެން) 302 މީހުންގެ ސާމްޕަލަކުންނާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަނދަރުތަކުގެ 1,004 ނިސްބަތުން ބައިވެރިވިމީހުންނާއި، ދިވެހިބަހުގެ 31 މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި އެކު ކުރިއަށްގެންދިޔަ ގުރޫޕު މަސްވަރާތަކުންނެވެ. ބަރަފުމަތަލިގެ މުސާރަދާއަށް އިއްކުރުން ޒުވާނާއި، ގުރޫޕު މަސްވަރާއިން ލިބުނު ޖަވާބު ބައިވެރިވުމުގެ އެ ޖަވާބު ލިޔުމުގައި ބަހައިގެންނެވެ. އަދި ސުވާލު ނަތީޖާ ބައިވެރިވުމުގެ 'ޖެންޑަރކުރެވޭ ބައިވެރިވާބަ' އަދި 'އިންފޮރމޭޝަން ބައިވެރިވާބަ' ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. ބަލާ މުދު ދުނިޔެ އަދި ގަބޫލުކުރާ ގޮތާއި ބަލާ ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ބައިވެރިވުމަށް ދުނިޔޭގެ މަސްވަރާތަކުން ނިސްބަތުގެ ދާއިރާތަކާއި އުމުރާއި ޖިންސުގެ ގުދުރަތާއި ހުރި ބައިވެރި ދުނިޔޭގެ ކުރާ- ސުވާލު؛ އަދި 'އެނގޭ ޖެންޑަރ'ގެ ދާއިރާ. އެހެންކަމުން ދިރާސާއިން ގެނަ ހުރިހާބަތުގެ ލިބިފައިވާއެވެ. ޖީނިއަން ޖޯ ބާބު

5، 6 އަދި 7ގައި މިހުރިހާކަމެއް ހުށަހަޅާފައިވާނެއެވެ

ބާބު 5. ހޯދުންތައް 1: ސާވޭގެ ނަތީޖާ

5.1 ތައާރަފު

މި ބާބުގައި މި ހުށަހަޅައިދެނީ ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އެއްކުރި، ސާވޭގެ ނަތީޖާއެވެ. މި ސާވޭ ކުރިއަށްގެންދިޔައީ ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިން ހިމެނޭ 7 ދާއިރާގެ ((1) ދީނީ، (2) ޓެކްނޮލޮޖީ، (3) ތައުލީމީ، (4) ސިޔާސީ، (5) މީޑިއާ، (6) ގާނޫނީ، އަދި (7) ސަޤާފީ ބާރުތައް) މީހުންނަށް އޮންލައިންކޮށް ހިއްސާކުރުވުނު ގޫގުލް ފޯމު މެދުވެރިކޮށްގެންނެވެ. މިގޮތުން މި ސާވޭގައި މި 7 ދާއިރާއިން ޖުމްލަ 302 މީހުން ބައިވެރިވެފައި ވެއެވެ.

މި ބާބުގައި ނަތީޖާތައް ހުށަހަޅަފައި ވަނީ ސާވޭ ފޯމުގައި ސުވާލުތައް ބަހައިލާފައި ވާ 5 ބައިގެ ދަށުންނެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ ބައަކީ ބައިވެރިންގެ އާންމު މައުލޫމާތުގެ ބައެވެ. ދެވަނަ ބައަކީ ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތުގެ ބައެވެ. ތިންވަނަ ބައަކީ ބައިވެރިން ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރާ ގޮތާ ބެހޭ ބައެވެ. ހަތަރުވަނަ ބައަކީ ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުވުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން ކުރަމުންދާ މަސައްކަތްތައް ދެނެގަތުމުގެ ބައެވެ. އެންމެ ފަހުބައި، ފަސްވަނަ ބައަކީ ހިދުމަތް ދިނުމުގައި ދިވެހިބަހާއި [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރެވޭ މިންވަރު ދެނެގަތުމުގެ ބައެވެ. މި ނަތީޖާތައް ހުށަހަޅައިދީފައި މި ވަނީ އެސް.ޕީ.އެސް.އެސް. ބޭނުންކޮށްގެން 'ޑިސްކްރިޕްޓިވް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' އާއި 'އިންފެރެންޝަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' ހަދައިގެންނެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ ބައި [illegible] ބައިވެރިންގެ އާންމު [illegible]. [illegible] ސާވޭގައި ބައިވެރިން ހިމެނޭ ހަތް ދާއިރާގެ ނަތީޖާ [illegible]، [illegible] ވެއެވެ.[23]

5.2 ފުރަތަމަ ބައި: ބައިވެރިންގެ އާންމު މައުލޫމާތު

މި ބައިގައި ބަލައިލާފައި ވަނީ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާއާއި [illegible] ޖިންސުގެ އަދަދާއި ބައިވެރިންގެ އުމުރުފުރާއި ބައިވެރިންގެ [illegible] އަދި [illegible].

---

[23] މި [illegible] ބަޔާން މި ކުރަނީ ސާވޭގެ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ 7 ދާއިރާއަށް، މި ބާބުގައި ބޭނުންކުރާނީ [illegible]. އެއީ:
(1) ދީނީ އިލްމުވެރިން= ދއ، (2) ޓެކްނޮލޮޖީގެ ދާއިރާ= ޓދ، (3) ތައުލީމީ ދާއިރާ= ތދ، (4) ސިޔާސީ ދާއިރާ= ސދ،
(5) މީޑިއާ ދާއިރާ= މދ، (6) ގާނޫނީ ދާއިރާ= ގދ، (7) ސަޤާފީ ބާރުތައް= ސބ އެވެ.

5.2.1. ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސު

މި ސާވޭގައި އަމާޒުހިފައިފައި ވާނީ، މަދުވެގެން 300 މީހުންގެ އިޖާބަ ހޯދުމަށެވެ. އޭރު، ފުރަގަސްކޮށްފައި ވާ ދާއިރާތަކުގައި ހިމެނޭ މީހުންގެ އާބާދީގެ (ތާވަލު 3.1) ނިސްބަތުންނެވެ. މިގޮތުން ސުވާލު 1 އަމާޒުކޮށްފައި ވާނީ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތް ދެނެގަތުމަށެވެ. ސާވޭގައި ބައިވެރިވި 7 ދާއިރާއާއި ނިސްބަތަކީ، ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ 2.3% (7 މީހުން)، ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ 5% (15 މީހުން)، ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ 41.4% (125 މީހުން)، ސިޔާސީ ދާއިރާގެ 16.9% (51 މީހުން، މީޑިއާ ދާއިރާގެ 3.6% (11 މީހުން)، ގާނޫނީ ދާއިރާގެ 7% (21 މީހުން)، ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ 23.8% (72 މީހުން)އެވެ. ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތުން އެންމެ ގިނައީ ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައެވެ. އެއީ ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތުން 41.4%އެވެ. ބަރުގެ މަސްލަހަތުވެރިންގެ ތެރެއިން ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި އެންމެ މަދު އިންސައްތައެއް ހިއްސާވާ ދާއިރާއަކީ ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ދާއިރާއެވެ. މި ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނިސްބަތަކީ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި 302 މީހުންގެ ތެރެއިން 2.3%އެވެ.

ސުވާލު 2 އަމާޒުކޮށްފައި ވާނީ ސާވޭގެ ބައިވެރިންގެ ޖިންސު ދެނެގަތުމަށެވެ. ގޫގަލް ފޯމު އޮންލައިންކޮށް ކުރިން ދެންނެވި ހަތް ދާއިރާގެ ގިނަ ބަޔަކާ ހިއްސާކުރެވުނެވެ. މި ފޯމު ފުރުމުގައި ބައިވެރިވި 7 ދާއިރާގެ އާބާދީގެ ނިސްބަތުން ދެ ޖިންސުގެ މީހުން ބައިވެރިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ބައިވެރިންގެ 48 އިންސައްތައަކީ އަންހެނުންނެވެ. އަދި 52 އިންސައްތައަކީ ފިރިހެނުންނެވެ. ނަމަވެސް ކަނޑައެޅިފައި ވާ ވަކިވަކި ދާއިރާތަކުގައި މަސައްކަތްކުރާ މީހުންގެ ޖިންސުގެ މިންވަރު އެއްހަމަހަމަކުރުމަށް ވަކިވަކި ދާއިރާތަކުގައި ޖިންސުގެ މިންވަރު އެއްހަމަހަމަކަމެއްނުވެއެވެ. މިގޮތުން އެންމެ ގިނަ އަންހެނުން ބައިވެރިވެފައި ވާނީ ތަޢުލީމީ ދާއިރާއިންނެވެ. އެއީ 26.5%އެވެ. ނިސްބަތުން ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައި އެންމެ ގިނައީ އަންހެނުންނެވެ. އަދި ސިޔާސީ ދާއިރާއިން ވެސް ޖުމުލަ އިންސައްތައިން ގިނައީ އަންހެނުންނެވެ. ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ދާއިރާއިން އެއްވެސް އަންހެނަކު ދިރާސާގެ ފޯމު ފުރައިފައެއް ނުވެއެވެ. ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ބައިގައި ފޯމުފުރި ހަމައެކަނި ފިރިހެނުންނެވެ. ފިރިހެން ބައިވެރިން އެންމެ ގިނައީ ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ ދާއިރާއިންނެވެ. އެއީ 19.5%އެވެ. ތާވަލު 5.1ގައި ހުށަހަޅައިދީފައި އެ ވަނީ ސާވޭގެ ބައިވެރިވި މީހުން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސުގެ އަދަދާއި ބައިވެރިންގެ ޖުމުލަ އަދަދާއި އިންސައްތައެވެ.

ތާވަލު 5.1. ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިވި މީހުން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސުގެ މިންވަރު

ދާއިރާ	އަންހެނުން		ފިރިހެނުން		ޖުމްލަ	%
	އަދަދު	%	އަދަދު	%		
ދީނީ އިލްމުވެރިން	0	0·0	7	2·3	7	2.3
ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން	1	0·3	14	4·6	15	5.0
ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން	80	26·5	45	14·9	125	41.4
ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީހުން	37	12·3	14	4·6	51	16.9
މީޑިއާގެ މީހުން	6	2·0	5	1·7	11	3.6
ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން	8	2·6	13	4·3	21	7.0
ސަރުކާރާ ބޭރުތަކުގެ މީހުން (ސިވިލް/ ޕްރައިވެޓް)	13	4·3	59	19·5	72	23.8
ޖުމްލަ	145	48·0	157	52·0	302	100

5.2.2. ސާމްޕަލްގައި ބައިވެރިވި އުމުރުފުރާ

ސުވާލު 3 އަމާޒުކޮށްފައި ވަނީ ސާމްޕަލްގައި ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ އުމުރުފުރާތައް ދެނެގަތުމަށެވެ. މި ސާމްޕަލްގައި ބައިވެރިކުރުމަށް ކަނޑައަޅައިފައި ވާ ތިން އުމުރުފުރާއަކީ 18 އަހަރާއި 35 އަހަރާ ދެމެދު، 36 އަހަރާއި 65 އަހަރާ ދެމެދު، އަދި 66 އަހަރުން މަތިކޮޅެވެ. މީގެ ތެރެއިން ދިރާސާގައި މީހުން ބައިވެރިވެފައި ވަނީ 18 އަހަރާއި 35 އަހަރާ ދެމެދު، އަދި 36 އަހަރާއި 65 އަހަރާ ދެމެދުގެ އުމުރުފުރާގެ މީހުންނެވެ. ސާމްޕަލްގައި ބައިވެރި ދެ އުމުރުފުރާގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުން ބައިވެރިވެފައި ވަނީ 36-65 އަހަރާ ދެމެދުގެ އުމުރުފުރައިންނެވެ. ތާވަލު 5.2ގައި އެ ވަނީ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިވި މީހުންގެ އުމުރުފުރައެވެ. މި ސުވާލަށް ޖަވާބުދިން ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ޖިންސުގެ ޖުމްލަ އަދަދާއި ބައިވެރިވި މީހުންގެ ޖުމްލަ އަދަދު ފެންނަ ތާވަލެއް ޖަދުވަލުގައި (ޖަދުވަލު 5 ހ) ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

ތާވަލު 5.2. ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިވި މީހުންގެ އުމުރުފުރާ

އުމުރު	ދީނީ އިލްމުވެރިން		ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން		ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން		ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީހުން		މީޑިއާގެ މީހުން		ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން		ސަރުކާރާ ބޭރުތަކުގެ މީހުން (ސިވިލް/ ޕްރައިވެޓް)		ޖުމްލަ	%
	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%		
18-35	3	2·5	10	8·3	36	29·8	33	27·3	6	5·0	9	7·4	24	19·8	121	40·1
36-65	4	2·2	5	2·8	89	49·2	18	9·9	5	2·8	12	6·6	48	26·5	181	59·9

5.3. ދެވަނަ ބައި: ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލު

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތާ ގުޅޭ ސާމްޕަލްގެ ސުވާލު ކަރުދާހުގެ ދެވަނަ ބައިގައި (ސ 4ން 17އަށް) ބަލައިފައި ވަނީ ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ދޭތެރޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތެވެ. މިގޮތުން މި ބައިގައި ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން އަނގަބަހުން ވާހަކަދައްކާ ބަހާއި، ބައިވެރިން އެ ބައިވެރިންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަހާއި، ދިވެހިބަހަށް މިހިނދަށް ބަހެއްކަމަށް

ބައިވެރިން ދެކޭގޮތާއި، މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވާނެ ގޮތާ މެދު ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތާއި، މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ މެދު ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތާއި، މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ މަރުޙަލާތަކުން ބައިވެރިންނަށް ފެންނަ މަރުޙަލާތަކާއި، މަތީ ތަޢުލީމުގެ ހުރިހާ ކޯސްތަކެއް ވެސް ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވުމުގެ ފުރުސަތު އޮންނަންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ދެކޭގޮތާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިނގާ 'ބެޗެލަރ ޑިގްރީ'ގެ (އެމް.ކިއު.އޭ. ލެވެލް 7) ސަނަދުން ފެށިގެން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮންނަންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާގޮތާއި، [illegible] ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދެއްކުން އެނގެންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ދެކޭގޮތާއި، ދިވެހިބަހުން [illegible] މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭ ސަބަބުތަކާ މެދު އެ މީހުން ދެކޭ ގޮތުގެ [illegible] މަސައްކަތްތަކުގައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ މި ބަލައިލެވޭނީ ބައިވެރިން ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަހަށެވެ. މި ބައިތަކަށް ވަކިވަކިން ތަފްސީލުކޮށް ތިރީގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

5.3.1. ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސުވާލުކަރުދާހުގެ 4ވަނަ ސުވާލު އަމާޒުކޮށްފައި ވާނީ ބައިވެރިން ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ކޮން ބަހެއްކަން ދެނެގަތުމަށެވެ. ތާވަލު 5.3ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާ ތަފާސްހިސާބުތަކުން ދައްކާ ގޮތުން ބައިވެރިންގެ ބޮޑު އިންސައްތައެއް (83.4%) އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައި ވާ އިރު، ބައިވެރިންގެ 15.2 އިންސައްތަ ވާހަކަދައްކަނީ ދިވެހިބަސް އަދި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށްގެންނެވެ. މަދު ބައިވެރިންކޮޅެއް (1.3%) ވާހަކަދައްކަނީ މުޅިން އިނގިރޭސިބަހުންކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. ދިރާސާގެ ބައިވެރިވި ހުރިހާ ބައިވެރިންނަކީ ދިވެހިންކަމުގައި ވީ ހިނދު، އަދި ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކުން ވިސްނާ އިރު ފާހަގަކުރެވުނީ، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ބަހަކުން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ މަދު ބަޔަކު ނަމަވެސް މި ދިރާސާގައި ތިބި ކަމެވެ.

ތާވަލު 5.3 ސާވޭގެ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސް

ބަސް	އަންހެން އަދަދު	 %	ފިރިހެން އަދަދު	 %	ޖުމުލަ	%
ދިވެހިބަހުން	110	36.4	142	47.0	252	83.4
އިނގިރޭސިބަހުން	4	1.3	0	0.0	4	1.3
ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށް	31	10.3	15	5.0	46	15.2
ޖުމުލަ	145	48.0	157	52.0	302	100

ސާވޭގެ ބައިވެރީންގެ ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުމަށް ކުރި ސުވާލުގެ ނަތީޖާއަށް ރިއާޔަތްކުރާ އިރު، ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އަންހެން ބައިވެރީންނަށް ވުރެ ފިރިހެން ބައިވެރީން ގިނަކަން ފާހަގަވެއެވެ. ތާވަލު 5.4ގައި މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތައް ޚުލާސާކޮށްފައި ވާނެއެވެ. ފާހަގަކޮށްލަން ޖެހޭ ކަމަކީ އެއްވެސް ފިރިހެނަކު ވާހަކަދެއްކުމަށް އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާކަން ނަތީޖާއިން ނުދައްކާ އިރު، އަންހެން 4 ބައިވެރިއަކު ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަން ނަތީޖާއިން ދައްކާކަމެވެ. އަދި ވާހަކަދެއްކުމުގައި އާންމުކޮށް އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދެއްކުމުގައި ފިރިހެނުންނަށް ވުރެ ދެގުނަ އަންހެނުން އިތުރުކަން އެ ތާވަލުން ފާހަގަވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަހުގައި ޖިންސުގެ ދައުރުގައި [illegible] ވެސް [illegible] (ޖަދުވަލު 5 ނ ގައިވާ ކައި ސްކެއަރ ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާ ޚުލާސާކޮށްފައި ވާން) ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި ޖިންސުގެ ދައުރުގައި ތަފާތު [illegible]. އެއީ ކައި ސްކެއަރގެ ނަތީޖާއަކީ 0.000 އެވެ. އަސްލު މިންގެ ނަތީޖާއަކީ 0.001 އެވެ. މި ނަތީޖާއަކީ 0.05 އަށް ދުރުން އަދަދުން ކަނޑައެޅިފައެވެ.

ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި އުމުރުފުރާތަކުން ބަސް މައްސުނިކުރުން ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވުނީ ޒުވާން އުމުރުފުރާގެ (18-35) މީހުންގެ ކިބައިންނެވެ. އެއީ 28.9% އެވެ. އެއީ ސާވޭގައި ދެން ބައިވެރިވި 36-65 އަހަރާ ދެމެދު އުމުރުފުރާގެ މީހުން ބަސް މައްސުނިކުރާކަމަށް ބައިވެރިންގެ ޖަވާބުތަކުން ފާހަގަވާ 6.1% ކަމުގައި ވާތީއެވެ. ހަމައެހެންމެ އުމުރުފުރާއާއި ޖަވާބުތަކުން ވެސް ހާމަވާ ގޮތުން ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމެވެ. ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އުމުރުފުރާގެ ދައުރު ޖަދުވަލު 5 ނ ގައި އަދި ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާއި ދެމެދު ގުޅުމެއް ނެތްކަން ޖަދުވަލު 5 ނ ގައި، ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

ތާވަލު 5.4: ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި ޖިންސުގެ ތަފާތު

	ދިވެހިބަހުން		އިނގިރޭސިބަހުން		ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށް	
	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ
އަންހެން	110	75.9%	4	2.8%	31	21.4%
ފިރިހެން	142	90.4%	0	0.0%	15	9.6%

ސާވޭގެ 5ވަނަ ސުވާލު އަމިއްލަގޭގައި ވާ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ސުވާލު ނަންބަރު 4ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ބަސްބަހުގެ ތެރެއިން ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާތީ ނުވަތަ އެއީ ކޮން ބަހެއްކަން ދެނެގަތުމަށެވެ. ނަތީޖާއިން މި ސުވާލަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައިވާ ނިސްބަތެވެ.

5.3.2. މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަސް

ސާމްޕަލްގެ 6ވަނަ ސުވާލު އަމާޒުކޮށްފައި ވަނީ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން، އެވެރިންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަހަކީ ކޮބައިތޯ ދެނެގަތުމަށެވެ. ބައިވެރިންނާ ކުރެވުނު މި ސުވާލުގެ ނަތީޖާއިން (ތާވަލު 5.5) ދައްކާ ގޮތުގައި 99 އިންސައްތަ ބައިވެރިން އެބައިމީހުންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ ދިވެހިބަހެވެ. ނަމަވެސް 3 ބައިވެރިއަކު ބުނެފައި ވަނީ އެބައިމީހުންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ އިނގިރޭސިބަސްކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން މި ނަތީޖާއަށް ރިއާޔަތްކުރާ އިރު، މި ސާމްޕަލްގެ ޖުމްލަ ބައިވެރިން އެ މީހުންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމަށް ދެކޭކަމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.

ތާވަލު 5.5. ބައިވެރިން މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ ބަސް

	ތަކުރާރު އަދަދު	އިންސައްތަ	
ދިވެހިބަސް	299	99.0	
އިނގިރޭސިބަސް	3	1.0	
ޖުމްލަ	302	100.0	

5.3.3. ދިވެހިބަހުގެ މިނިވަންކަމާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް

ސާވޭ ކަރުދާހުގެ 7 ވަނަ ސުވާލު (ސ 7) އަމާޒުކޮށްފައި ވަނީ ދިވެހިބަހަކީ މިނިވަން ބަހެއްތޯ ނުވަތަ އެހެން ބަހަކަށް ނުވަތަ ބަސްބަހަކަށް ބަރޯސާވެފައި ވާ ބަހެއްތޯ ބައިވެރިންގެ ޚިޔާލު ދެނެގަތުމަށެވެ. މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތައް ތާވަލު 5.6ގައި ހުށަހަޅާފައި ވަނީއެވެ. މި ޖަވާބުތަކުން ދައްކާ ގޮތުން ގިނަ ބައިވެރިން (73.5%) ދެކެނީ ދިވެހިބަހަކީ މިނިވަން ބަހެއް ކަމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބައިވެރިން (26.5%) ދެކެނީ ދިވެހިބަހަކީ އެހެން ބަހަކަށް ނުވަތަ ބަސްބަހަކަށް ބަރޯސާވެފައި ވާ ބަހެއް ކަމަށެވެ.

ތާވަލު 5.6. ބައިވެރިން ދިވެހިބަހުގެ މިނިވަންކަމާމެދު ދެކޭ ގޮތް

	އަދަދު	އިންސައްތަ
މިނިވަން ބަހެކެވެ	222	73.5
އެހެން ބަހަކަށް ނުވަތަ ބަސްތަކަކަށް ބަރޯސާވެފައި ވާ ބަހެކެވެ.	80	26.5
ޖުމްލަ	302	100.0

5.3.4. އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

ސާވޭގެ (8 ވަނަ ސުވާލުގެ) ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުގައި މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެން ހިނގައިދާނެ ގޮތްކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގެ ވަރަށް ބޮޑު ތަފާތުތަކެއް ވެއެވެ. މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް ޗާޓު 5.1 ގައި ސިފަކޮށްދީފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ސާވޭ ކަރުދާހުގައި (ސ 8ގައި) ބައިވެރިންނަށް ދީފައި ވާނީ ތިން އިޚްތިޔާރެކެވެ. މިގޮތުން ސާވޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބަޔަށް ވުރެ ގިނަ ބައިވެރިން (67%) ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން މިހާރާ އެއްގޮތަށް ހުރިހާ ގްރޭޑެއްގައި ވެސް ކިޔަވައިދޭން މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ދެމި އޮންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިބަސް އެއީ، ހަމައެކަނި ވަކި ގްރޭޑުތަކުގައި ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއަކަށް ވެސް މުސްތަޤްބަލުގައި ބަދަލުވެގެން ހިނގައިދާނެ ކަމަށް ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު (10%) ގަބޫލުކުރޭ، އަދި، ދިވެހިބަސް އެއީ، އިޚްތިޔާރީ މާއްދާއަކަށް ވެސް މުސްތަޤްބަލުގައި ބަދަލުވެގެންދާނެކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (23%) ގަބޫލުކުރެއެވެ.

ޗާޓު 5.1. މުސްތަޤްބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

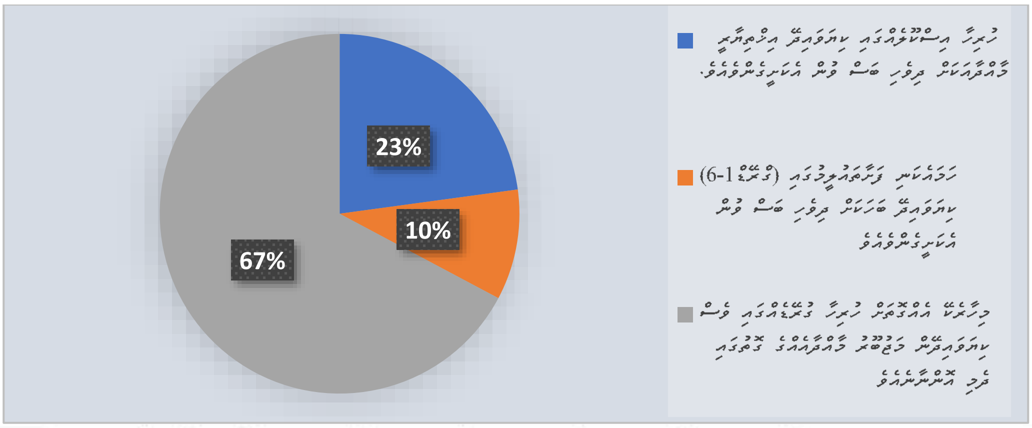

	[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		ޖުމްލަ	%
	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%	އަދަދު	%		
ހުރިހާ އިސްކޫލެއްގައި ކިޔަވައިދޭ އިނގިރޭސި މާއްދާތަކަށް ދިވެހި ބަސް ވެސް އަޅަގެންނެވޭނެ.	2·0	0·7	5·0	1·7	27·0	8·9	12·0	4·0	2·0	0·7	5·0	1·7	16·0	5·3	69·0	22·8
ހަމައެކަނި ޕްރައިމަރީގައި (ގްރޭޑް 1-6) ކިޔަވައިދޭ ބަޔަކަށް ދިވެހި ބަސް ވެސް އަޅަގެންނެވޭނެ	1·0	0·3	2·0	0·7	11·0	3·6	4·0	1·3	1·0	0·3	1·0	0·3	10·0	3·3	30·0	9·9
މިހާރު އެއްގޮތަށް ހުރިހާ ގްރޭޑްތަކުގައި ވެސް ކިޔަވައިދޭނީ މުޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ދެމި އޮންނާނެއެވެ	4·0	1·3	8·0	2·6	87·0	28·8	35·0	11·6	8·0	2·6	15·0	5·0	46·0	15·2	203·0	67·2

5.3.5. އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން

މުސްތަޤްބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް ދެނެގަތުމަށް ކުރެވުނު ސުވާލުގެ (ސ 9) ނަތީޖާދައްކާ ގޮތުގައި މުސްތަޤްބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ 55·6% ބައިވެރިންނަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ފެންނަ ކަމެކެވެ. އަދި 12·9% ބައިވެރިންނަށް އެއީ ކޮންމެ ވެސް ވަރަކަށް ފެންނަ ކަމެކެވެ. ސާވޭގެ ބައިވެރިންގެ މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރާ އިރު، ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ އެއްގޮތަކަށް ވެސް ފެންނަ ކަމެއް ނޫންކަމަށް ވެސް ބައެއް ބައިވެރިން (ޖުމުލީ 8·3%) ދެކޭ އިރު ފެންނަ ކަމެއް ނޫންކަމަށް 14·9% ބައިވެރިން ދެކެއެވެ. މުސްތަޤްބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭ ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަމަށް ބައިވެރިން ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާ ޖަވާބުތަކުގެ ނަތީޖާއަށް، އެއްގޮތަކަށް ވެސް ފެންނަ ކަމެއް ނޫންކަމަށް ބައިވެރިން ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާ ޖަވާބުގެ ނަތީޖާ އެއްވަރެވެ. އެއީ 8·3% އެވެ.

މި ނަތީޖާތަކުން ދައްކާގޮތުގައި، މުސްތަޤުބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ ގިނަ ބައިވެރިންނަށް ފެންނަކަމެއް ('ވަރަށް ބޮޑަށް ފެންނަ ކަމެއް'= 55·6%، 'ކުޑަމިނުން ވަރަކަށް ފެންނަ ކަމެއް' = 12·9%) ކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި ކަމަށް ތާއިދު ނުކުރާ މީހުން ތިބިކަން ވެސް ފާހަގަކުރަންޖެހެއެވެ.

ތާވަލު 5.7. މުސްތަޤުބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭ ބައިވެރިންނަށް ފެންނަގޮތް

	ޖުމުލަ	އިންސައްތަ
ވަރަށް ބޮޑަށް ފެންނަ ކަމެއް	168	55.6
ކުޑަމިނުން ވަރަކަށް ފެންނަ ކަމެއް	39	12.9
ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭ	25	8.3
ފެންނަ ކަމެއް ނޫން	45	14.9
އެއްގޮތަކަށް ވެސް ފެންނަ ކަމެއް ނޫން	25	8.3
ޖުމުލަ	302	100.0

5.3.6. އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ މަރުހަލާތައް

ޗާޓު 5.2. އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ ހަމައެކަނި މަރުހަލާތައްކަމަށް ބައިވެރިންނަށް ފެންނަ މަރުހަލާތައް

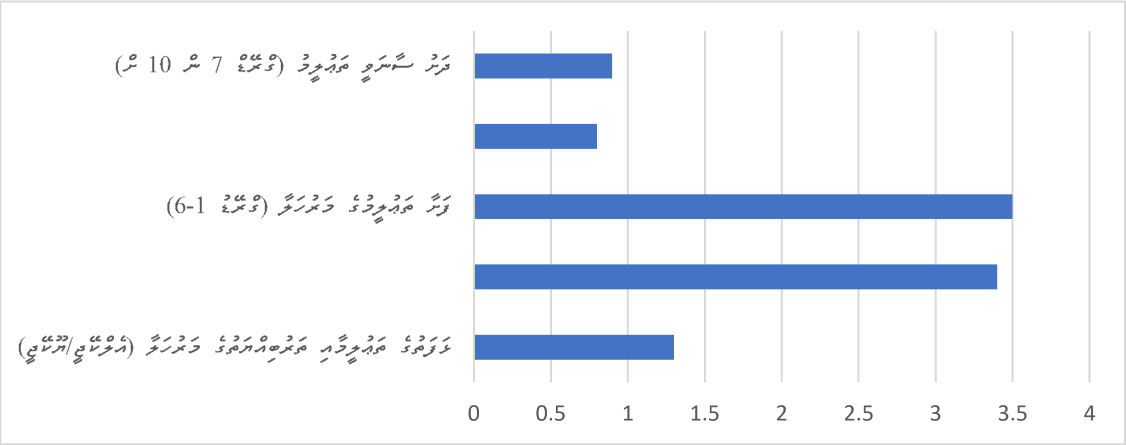

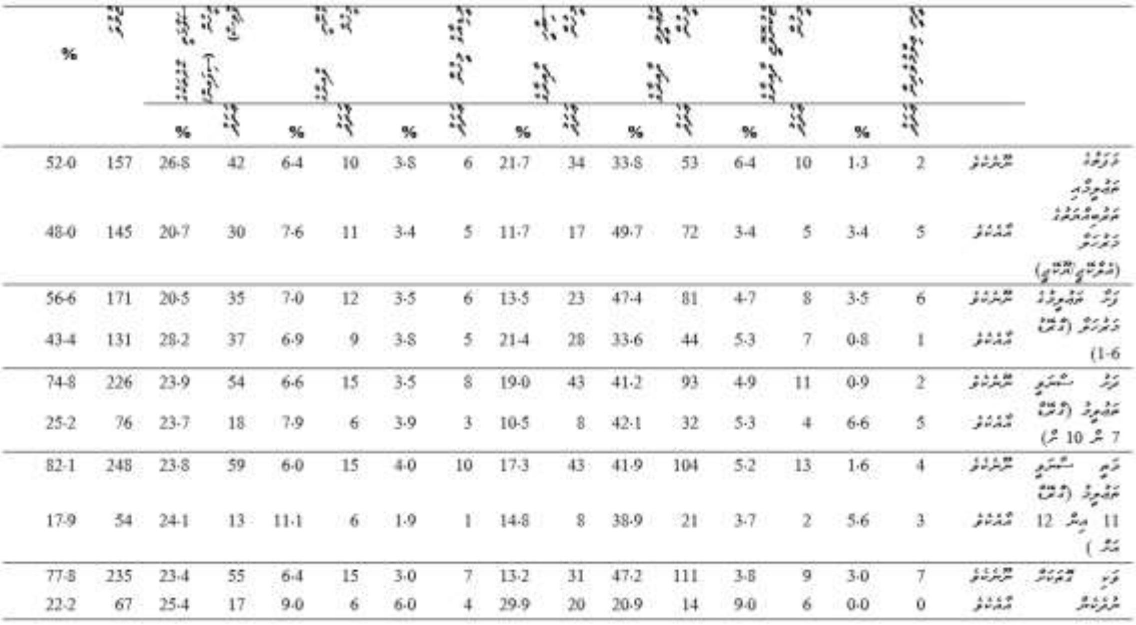

		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]	
		[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%	[illegible]	%
ގަވަތުގެ ތަޢުލީމާއި ތަރުބިއްޔަތުގެ މަރުހަލާ (އަރލީ ޗައިލްޑް/ހުޑް)	ފިރިހެނުން	2	1·3	10	6·4	53	33·8	34	21·7	6	3·8	10	6·4	42	26·8	157	52·0
	އަންހެނުން	5	3·4	5	3·4	72	49·7	17	11·7	5	3·4	11	7·6	30	20·7	145	48·0
ފުރާ ތަޢުލީމުގެ މަރުހަލާ (ގްރޭޑް 1-6)	ފިރިހެނުން	6	3·5	8	4·7	81	47·4	23	13·5	6	3·5	12	7·0	35	20·5	171	56·6
	އަންހެނުން	1	0·8	7	5·3	44	33·6	28	21·4	5	3·8	9	6·9	37	28·2	131	43·4
ދަށު ސާނަވީ ތަޢުލީމު (ގްރޭޑް 7 ން 10 ށް)	ފިރިހެނުން	2	0·9	11	4·9	93	41·2	43	19·0	8	3·5	15	6·6	54	23·9	226	74·8
	އަންހެނުން	5	6·6	4	5·3	32	42·1	8	10·5	3	3·9	6	7·9	18	23·7	76	25·2
މަތީ ސާނަވީ ތަޢުލީމު (ގްރޭޑް 11 އިން 12 ށް)	ފިރިހެނުން	4	1·6	13	5·2	104	41·9	43	17·3	10	4·0	15	6·0	59	23·8	248	82·1
	އަންހެނުން	3	5·6	2	3·7	21	38·9	8	14·8	1	1·9	6	11·1	13	24·1	54	17·9
[illegible]	ފިރިހެނުން	7	3·0	9	3·8	111	47·2	31	13·2	7	3·0	15	6·4	55	23·4	235	77·8
	އަންހެނުން	0	0·0	6	9·0	14	20·9	20	29·9	4	6·0	6	9·0	17	25·4	67	22·2

ސާވޭގެ ސުވާލު 10 އަމާޒުކުރީ މުސްތަޤްބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ ކޮން މަރުހަލާތަކެއްގައިކަން ދެނެގަތުމަށެވެ. މި ސުވާލުގެ ޖަވާބު ޗާޓު 5·2ގައި ހުށަހަޅާފައި އެ ވަނީއެވެ. ސާވޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބަޔަށް ވުރެ ގިނަ ބައިވެރިން (56·6%) ދެކެނީ މުސްތަޤްބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ ހަމައެކަނި ފުރާތަޢުލީމުގެ މަރުހަލާގައެވެ. ޗާޓު 5·2އަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، އެއީ 170 ބައިވެރިންނަށް ވުރެ ގިނަ މީހުންނެވެ. ގަވަތުގެ ތަޢުލީމާއި ތަރުބިއްޔަތުގެ މަރުހަލާ (އަރލީ ޗައިލްޑް/ހުޑް)ގައި ވެސް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ގިނަ ބައިވެރިން ދެކެއެވެ. އެއީ ބައިވެރިންގެ 52% މި ގޮތަށް ދެކޭތީއެވެ. އަދި ތާވަލު

5.8އަށް ނަޒަރުހިންގާ އިރު، މަތީ ސާނަވީ މަދުރަސާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ދެކޮޅު ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (82.1%) ނޫނެކޭ ބުނެފައި ވެއެވެ.

5.3.7. މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރަންވީ ބަސް

ސާވޭއިން (ސ 11އިން) ލިބުނު ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ކުރިއަށްގެންދާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް، އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔެވޭނެ ފުރުޞަތު އޮންނަންޖެހޭ ކަމަށް ގިނަ ބައިވެރިން (63.2%) ގަބޫލުކުރެއެވެ. މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތައް ތާވަލު 5.8ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާނެއެވެ. މި ތާވަލުގައިވާ ނަތީޖާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންކަމަށް 17.5% ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ އިރު، 19.2% ގަބޫލުކުރަނީ އެފަދަ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ކަމަށެވެ.

ތާވަލު 5.8. މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތައް ކިޔަވައިދިނުމުގެ އިރުޝާދީ ބަހާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

	ޢަދަދު	އިންސައްތަ
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔެވޭނެ ފުރުޞަތު އޮންނަންޖެހޭނެއެވެ.	191	63.2
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.	53	17.5
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުންނެވެ.	58	19.2
ޖުމްލަ	302	100.0

މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ކޯސްތައް ދިވެހިބަހުން ހިންގުމާ ގުޅޭ މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުން ގަބޫލުކުރުމާ ދެމެދު ގުޅުމެއް އޮތްތޯ ބެލުމަށް ކުރެވުނު ސާވޭގެ (ސ 11) ޖަވާބުތަކަށް ހެދި ކައި-ސްކެއަރ ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާއަށް (ޖަދުވަލު 5 ބ) ބަލާ އިރު، މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ކޯސްތައް ދިވެހިބަހުން ހިންގުމާ ގުޅޭ މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި ތަފާތުކަމެއް އޮތްކަން ފާހަގަވެއެވެ. މި ޓެސްޓްގެ ޕީވެލިއު (0.001) އަކީ 0.05އަށް ވުރެ ދަށް އަދަދެއް ކަމުގައި ވުމުން މި ތަފާތަކީ ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ތަފާތެއްކަން ދޭހަވެއެވެ. މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިނގާ ކޯސްތައް ދިވެހިބަހުން ހިންގުމާ މެދު އެކި ދާއިރާތަކުގައި މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކުން ގަބޫލުކުރަނީ އެކި ގޮތްގޮތަށެވެ.

ސާވޭގެ ސުވާލު 12 އަކީ ސުވާލު 11އާ ގުޅޭ ގޮތުން ގަބޫލުކުރާ އިތުރު ގޮތެއް އޮތް ނަމަ އެ ގޮތް ބަޔާންކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް ބައިވެރިއަކު އެ ސުވާލަށް ޖަވާބުދީފައެއް ނުވެއެވެ.

5.3.8. ޑިގްރީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް ހިމެނުން

ސާވޭގެ ސުވާލު 13އިން ލިބުނު ނަތީޖާ (ތާވަލު 5.9) ދައްކާ ގޮތުން، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ފުރަތަމަ ޑިގްރީ (އެމް.ކިޔު.އޭ. ލެވެލް 7) ގެ ސަނަދުން ފެށިގެން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮންނަންވާނެ ކަމަށް ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (74.5%) ގަބޫލުކުރައްވައެވެ. މި އަދަދަކީ، މިއީ ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ ހަތަރުބައިކުޅަ ތިންބައެވެ. ނަމަވެސް މިއާ އިދި ވިސްނުން ފުށް ބައެއް ބައިވެރިން ފާޅުކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން، މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮންނަންވާނެ ކަމާމެދު 13.2% މީހުން ވަނީ ނޫނެކޭ ބުނެފައެވެ. ބާކީ 11.9% ބައިވެރިން މި ކަމުގައި ވަކި ގޮތަކަށް ބަޔާނެއްނުކުރައްވައެވެ. މި ސުވާލަށް ޖަވާބުދީފައިވާ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސާއި އުމުރު އެނގެން، ތާވަލްތައް ޖަދުވަލު 5 ގ، ޖަދުވަލު 5 ކ، ޖަދުވަލު އެގައި ހިމަނާފައި ވާނެއެވެ. މި ހިސާބުތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި މި ގޮތުން ދިވެހި މާއްދާއެއް އޮތުން ލާޒިމުކުރުންނާޚިލާފަށް ޖަވާބުދިން މީހުންގެ ތެރޭގައި ނިސްބަތުން ގިނައީ މި ސާވޭގައި ބައިވެރިވި ޅަ އުމުރުފުރާގެ މީހުންނެވެ.

ތާވަލު 5.9. ފުރަތަމަ ޑިގްރީން ފެށިގެން މަތީ، ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮތުމާ މެދު ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

	ޖުމުލަ	އިންސައްތަ
އާއެކެވެ	226	74.8
ނޫނެކެވެ	40	13.2
ވަކި ގޮތަކަށް ނުދެކެމެވެ	36	11.9
ޖުމުލަ	302	100.0

5.3.9. ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަސް އެނގުން ލާޒިމުވުން

ސުވާލު 14 ޚާއްސަކުރީ ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަސް ފަރުދަކަށް އެނގުން ލާޒިމު ބޮޑުކަމެވެ. އެ ސުވާލުގެ ޖަވާބުތައް ތާވަލު 5.10ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާނެއެވެ. ޖަވާބުތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (%94.4) ގަބޫލުކުރަނީ ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަސް ފަރުދަކަށް އެނގުން ލާޒިމުކަމަށެވެ. ނަމަވެސް ސާވޭގެ މަދު ބައިވެރިއަކު (5.11%) މިއާ އިދިކޮޅުން ފުށް ގަބޫލުކުރައްވައެވެ.

ތާވަލު 5.10. ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކަން އެނގުން ލާޒިމުކަމާ މެދު ސާފުގެ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

	ޢަދަދު	އިންސައްތަ
އާއެކެވެ	285	94.4
ނޫނެކެވެ	15	5.0
ވަކި ގޮތަކަށް ނުދެކެމެވެ	2	0.7

5.3.10. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލު

ސާފުގެ ސުވާލު 15ގެ ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ ގޮތުން ބައިވެރިންގެ ތަސައްވުރު ދެނެގަތުމެވެ. މި ސުވާލުގެ ދަށުން ހިމެނޭ ސުވާލުތަކަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ ސުވާލުގައި ހުރި ކަންކަމަށް ބައިވެރިންނަށް 'ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން'، 'ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން'، 'ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ'، 'އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން'، 'އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން' މި ފަސްގޮތުގެ ނިސްބަތުންނެވެ. މިގޮތުން ބައިވެރިންނަށް ދެވުނު ސުވާލުތައް ތިރީގައި އެ ވަނީއެވެ.

15ހ. މުސްތަޤުބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދައްކާ އުޅޭ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވެދާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟

15ށ. ބުނަން ބޭނުންވާ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ވެސް ބުނުމަށް ވަރުގެ ބަސްކޮށާރެއް ދިވެހިބަހަށް ލިބިފައި ވާކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟

15ނ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތައް ދެމެހެއްޓުމަށް ސަރުކާރުން އެދެވޭ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟

15ރ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތައް ރައްކާތެރިކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟

15ބ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތަކުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުން ލިބޭކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟

ސާފުގެ ސުވާލު 15ގެ ދަށުން ބައިވެރިން ޖަވާބުދޭން ބުނެފައި ވާ ސުވާލު 15ހ، 15ށ، 15ނ، 15ރ، އަދި 15ބގެ ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިދެވިފައި ވަނީ ޖަވާބުތަކުގެ މިންގަނޑުގެ އެވްރެޖު (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އެއީ، 5= ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ، 2= އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން މިއެވެ. މި ނަތީޖާތައް ހުރީ 5.3ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާނެއެވެ. ތާވަލު 5.3ގެ ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުން، މުސްތަޤުބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދައްކާ އުޅޭ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވެދާނެ ކަމަށް (ދރއ=4.71، ޖދ=3.80، މދ=3.88، ސދ= 4.14، ހދ=4.09،

ދރގ= 3.95، ސސ= 3.86) ބައިވެރިންނަށް ގަބޫލުކުރެވިފައެވެ. އެއީ ސުވާލު "5 ރ"އަށް އެކި ދާއިރާތަކުން ޖަވާބުދީފައި ވާ ނަތީޖާއަށް ރިޢާޔަތްކުރާއިރު، ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގެ ނަތީޖާ ވެސް 3 އަށް ވުރެ މަތިކޮށެވެ. މި ސުވާލުގެ "ސްކޭލުގެ" 3 އަށް ވުރެ މަތިން ދައްކައިދޭ މުސްތަގުބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އަސްލު ދިރުވައިލުމުގައި ވަރަށްބޮޑަށް އުފެދޭ ބަދަލަށް އިނގިރޭސިބަސް ފެތުރުން ކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާކަމެވެ.

މީގެ އިތުރުން ބުނަން (ސ. 15ރ) ބޭނުންވާ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ވެސް ބުނެވޭ ވަރުގެ ބަސްތަކެއް ދިވެހިބަހަށް ދީފައި ވާކަމަށް (ދރއ=4.71، ޖދރ=3.80، މދރ=4.50، ބދރ= 4.29، ހދރ=3.82، ގދރ= 4.00، ސސ= 4.18) ސާފުކޮށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާކަމަށް މި ސުވާލުގެ ނަތީޖާއިން ދައްކައެވެ. އެހެނީ މި ސުވާލުގެ "ސްކޭލުގެ" 3 އަށް ވުރެ މަތި ނަމަ އެއީ 'ގަބޫލުކުރަން'ކަމަށް ވާތީ މި ސުވާލަށް ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގެ ޖަވާބު ވެސް 3 އަށް ވުރެ މަތިކަމުގައި ވާތީއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައެއް ހަރަކާތްތެރިކަމާއެކު ދެމެހެއްޓުމަށް ސަރުކާރުން އެދޭ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާކަމަށް ދޫދީ ވަކި އެއްކޮށް ބޭނުން ބައިވެރިންނަށް ނުފެންނަކަމާ، އަދި އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލުނުކުރައްވާކަމަށް (ސ. 15ރގައި ދރއ=3.14، ޖދރ=2.60، މދރ=2.66، ބދރ= 2.63، ހދރ=2.73، ގދރ= 2.67، ސސ= 2.85) ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައެއް ހަރަކާތްތެރިކަމާއެކު ދެމެހެއްޓުމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް (ދރއ=4.71، ޖދރ=4.47، މދރ=4.72، ބދރ= 4.80، ހދރ=5.00، ގދރ= 4.52، ސސ= 4.47) ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރައްވައެވެ. އެއީ ސުވާލު "15ރ"އަށް އެކި ދާއިރާތަކުން ދީފައި ވާ ޖަވާބުތަކުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގެ ނަތީޖާ ވެސް "ސްކޭލް' 3 އަށް ވުރެ މަތިކޮށެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައިގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުން ލިބޭކަމަށް މިކަމާ ދާއިރާއިން ވަރަށް ބޮޑަށް ދަރިވަރުން ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރެވިފައިވާކަމުގައި ވާކަން (ދރއ=4.43، ޖދރ=4.00، މދރ=4.54، ބދރ= 4.45، ހދރ=5.00، ގދރ= 4.33، ސސ= 4.25) ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވައިގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުން ލިބޭކަން މި ސުވާލުގެ ނަތީޖާއިން ފާހަގަވެއެވެ.

ޗާޓު 5.3ގައި ވާ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، މުސްތަގުބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އަސްލު ދިރުވައިލުމުގައި ވަރަށްބޮޑަށް އުފެދޭ ބަދަލަށް އިނގިރޭސިބަސް ފެތުރުންކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރައްވައެވެ. އަދި ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ދެމެހެއްޓުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާކަމަށް މި ނަތީޖާއިން ފާހަގަވެއެވެ. ޗާޓު 5.3ގައި އެ ވަނީ ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަގުބަލާ ގުޅޭ ގޮތުން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތްތަކެވެ.

ޖަދުވަލު 5.3. ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ގުޅޭ ގޮތުން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް

ބައިވެރިންނަށް ހުށަހެޅުނު ސުވާލުތައް	ދީނީ އިލްމުވެރިއެއް	ޖާނަލިޒަމް ދާއިރާގެ މީހުން	ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީހުން	މީޑިއާގެ މީހުން	ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސަލާމަތީ* ބާރުތަކުގެ މީހުން (ފުލުހުން/ސިފައިން)
ހ. މުސްތަޤްބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދައްކާއިރު އުޅޭ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވެދާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟	4.14	4.07	3.88	4.14	4.09	3.95	3.86
ށ. ބުނަން ބޭނުންވާ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ވެސް ބުނެވޭވަރުގެ ބަސްކޮށާރެއް ދިވެހިބަހަށް ލިބިފައި ވާކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟	4.71	3.80	4.50	4.29	3.82	4.00	4.18
ނ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތައް ދިރުވައިލުމަށް ސަރުކާރުން އެދޭ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟	3.14	2.60	2.66	2.63	2.73	2.67	2.85
ރ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތައް ރައްކާތެރިކޮށް ދިރުވައިލުމަކީ ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟	4.71	4.47	4.72	4.80	5.00	4.52	4.47
ބ. ދިވެހިބަހުގެ ބަހުރުވަތަކުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުން ލިބޭކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟	4.43	4.00	4.54	4.45	5.00	4.33	4.25

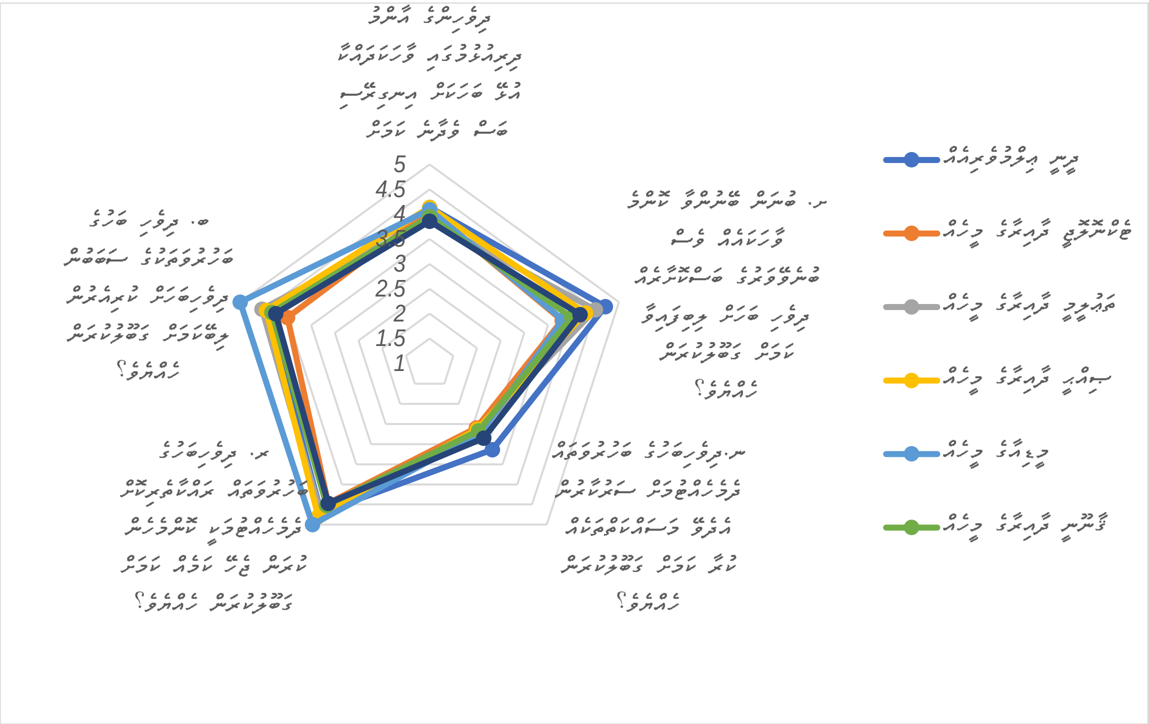

ނަތީޖާ ހިސާބުކުރުމުގައި ވަކި ސެކްޓަރެއްގެ ރެސްޕޮންޑެންޓުންގެ އަދަދު (މިން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ.*

5= ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްކޮޅަކަށް ބުނަން ނޭނގެ، 2= އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން

5.3.11. ދިވެހިބަހުން ރަނގަޅަށް މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭ ސަބަބުތައް

ސާވޭގެ ސުވާލު 16ގެ އަމާޒަކީ ދިވެހިބަހުން ރަނގަޅަށް މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭ ސަބަބުތަކެއްކަމަށް ސުވާލު ކަރުދާހުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ސަބަބުތަކާ މެދު ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް ދެނެގަތުމެވެ. 15ވަނަ ސުވާލާ އެއްގޮތަށް މި ސުވާލުގެ ދަށުން ހިމެނޭ ސުވާލުތަކަށް ވެސް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ ދީފައި ހުރި ކަންކަމަށް ބައިވެރިން 'ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ'، 'ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރެވޭ'، 'ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ'، 'އާދެ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރެވޭ'، 'އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރެވޭ'، މި 'ސްކޭލް'އިންނެވެ. މިގޮތުން ބައިވެރިން ގާތު އެހުނު ކަންކަން ތިރީގައި އެ ވަނީއެވެ.

16ހ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހީންގެ އެއްބައިވަންތަކަން ރަމްޒުކޮށްދޭ އެއްޗަކަށް ވާތީ
16ށ. ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި އާންމުކޮށް މުޢާމަލާތްކުރާ ބަހަށް ވާތީ
16ނ. އަހަރެންގެ ސަގާފަތާއި އާދަކާދަ އެނގޭނީ އެ ބަސް ދަސްކޮށްގެންކަމަށް ވާތީ
16ރ. އަމިއްލަވަންތަކަން ރަމްޒުކޮށްދޭތީ
16ބ. ގައުމިއްޔަތު ރަމްޒުކޮށްދޭތީ
16ޅ. އަހަރެންނަށް މުހިންމު ބަހަކަށްވާތީ
16ކ. ތިމާގެ މާދަރީބަހަށް ވާތީ

ސާވޭގެ ސުވާލު 16ގެ ދަށުން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް ބަޔާންކުރުމަށް ދެވުނު 7 ސުވާލު (ހ، ށ، ނ، ރ، ބ، ޅ، ކ)ގެ ނަތީޖާ ހުށަހަޅާފައި ވަނީ ސާވޭގެ ޖަވާބުތަކުގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އެއީ، 5 = ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ، 2= އާދެ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން މި ސްކޭލްއެވެ.

ދިވެހިބަހުން ރަނގަޅަށް މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ 7 ސަބަބަކީ ވެސް ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ޖަވާބުދާރީންގެ ދާއިރާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ދާއިރާއަކުން ވެސް ގަބޫލުކުރާ ސަބަބުތަކެވެ. ޖަވާބުދާރީން ދާއިރާއިން ވެސް '16 ހ' އަދި '16 ށ'ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ 2 ސަބަބު ފިޔަވައި އެހެން ސަބަބުތައް ގަބޫލުކުރެއެވެ. ސުވާލު 16ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ސަބަބުތަކަށް ބަލާއިރު ދިވެހިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ދީފައި ވާ ނަތީޖާ ތިރީގައި ހިމަނާލާފައި އެ ވަނީއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުން ރަނގަޅަށް މުޢާމަލާތްކުރަން އެނގެންޖެހެނީ:

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހީންގެ އެއްބައިވަންތަކަން ރަމްޒުކޮށްދޭ ވާތީކަމަށް (މީން=5.00،
ޖދ=4.07، ޕދ=4.78، ސދ= 4.55، މދ=4.91، ގދ= 4.48، ސބ= 4.58) ސާވޭގެ ބައިވެރިވި ހުރިހާ

ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން ވެސް ގަބޫލުކުރެއެވެ. އަދި ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި އާންމުކޮށް މުޢާމަލާތްކުރާ ބަހަށް ވާތީކަމަށް (ދއ=4.86، ޓދ=3.87، ތދ=4.74، ސދ= 4.53، މދ=4.91، ގދ= 4.76، ސބ= 4.60) ޓެކްނޮލޮޖީގެ ދާއިރާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހައި ދާއިރާއަކުން ވެސް ގަބޫލުކުރެއެވެ. ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާއިން މި ސަބަބާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަމަށް އެ ދާއިރާގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އަހަރެންގެ ސަގާފަތާއި އާދަކާދަ އެނގޭނީ އެ ބަސް ދަސްކޮށްގެންކަމަށް (ދއ=4.57، ޓދ=3.87، ތދ=4.80، ސދ= 4.82، މދ=4.73، ގދ= 4.57 ސބ= 4.57) ޓެކްނޮލޮޖީގެ ދާއިރާ ފިޔަވައި އެހެން ދާއިރާތަކުގެ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރެއެވެ. މި ސުވާލުގެ 'ނ'އަށް ވެސް ޖަވާބުދީފައި ވަނީ 'ނ'އާއި ވެސް އެއްގޮތަކަށެވެ. އެއީ ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަމަށެވެ. ހަމަ އެއާ އެކު، އަމިއްލަވަންތަކަން ރަމްޒުކޮށްދޭނީކަމަށާއި (ދއ=4.86، ޓދ=4.07، ތދ=4.89، ސދ= 4.88، މދ=5.00، ގދ= 4.67 ސބ= 4.67)، ގައުމިއްޔަތު ރަމްޒުކޮށްދޭނީކަމަށާއި (ދއ=4.71، ޓދ=4.27، ތދ=4.89، ސދ= 4.90، މދ=4.82، ގދ= 4.76، ސބ= 4.69). އަމިއްލަ ނަފްސަށް މުހިންމު ބަހަކަށް ވާތީކަމަށާއި (ދއ=4.86، ޓދ=4.13، ތދ=4.82، ސދ= 4.76، މދ=4.82، ގދ= 4.86، ސބ= 4.56)، މީގެ [illegible] [illegible] (ދއ=4.86، ޓދ=4.40، ތދ=4.87، ސދ= 4.88، މދ=4.91، ގދ= 4.81، ސބ= 4.72) ސާވޭގެ ބައިވެރިވި ހުރިހައި ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން ވެސް ގަބޫލުކުރެއެވެ.

ސާވޭގެ ސުވާލު 16ގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާއިރު، ދިވެހިބަހުން [illegible] މުޢާމަލާތްކުރުން އިނގިރޭޒީ ސަރަހައްދުތަކުގެ [illegible] [illegible] 'ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ [illegible] [illegible] ދިވެހިންގެ އަމިއްލަވަންތަކަމާއި ގައުމިއްޔަތު [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible]' ދިވެހިބަހުން [illegible] މުޢާމަލާތްކުރުން އިނގިރޭޒީ 'ވަރަށް ބޮޑު' ގަބޫލުކުރާ ބައިވެރިންގެ އަދަދު ވަރަށް ގިނައެވެ. މިގޮތުން ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހައި ދާއިރާއަކުން ވެސް ދިވެހިބަހުން [illegible] މުޢާމަލާތްކުރުމުން އިނގިރޭޒީ' ސަރަހައްދުތަކުގެ ބައިގައި ހިމެނޭ 7 ސަރަހައްދުން (ހ، ށ، ނ، ރ، ބ، ފ، ކ) ވެސް 'ވަރަށް ބޮޑު' އެއްބަސް ވެއެވެ. އެއީ ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހައި ދާއިރާއެއް ވެސް އެ ސަރަހައްދަށް ގަބޫލުކުރާ މިންވަރުގެ އެވްރެޖަކީ 5އިން 4.5އަށް ވުރެ މަތީގައިކަމަށް ވާތީއެވެ. ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން ވެސް 'ނ' އާއި 'ނ' ފިޔަވައި އަނެއް 5 ސަބަބާ މެދު ކޮންމެ ވެސް ވަރަކަށް އެއްބަސްވެއެވެ. ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވަނީ މި ސަބަބާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަމަށެވެ.

ޗާޓު 5.4. ދިވެހިބަހުން ކަނޑައަޅަން މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި އަސާސީ ސަބަބުތައް މެދު ބައިވެރިން ދެކިލާގޮތް

ބައިވެރިންނަށް ހުށަހެޅުނު ސުވާލުތައް	ދީނީ އިލްމުވެރިން	ބޭސްފަރުވާ ދާއިރާގެ މީހުން	ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީހުން	މީޑިއާގެ މީހުން	ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސަގާފީ ބާރުތަކުގެ މީހުން (ފުނޫނު/ސިނާއަތް)
ހ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ އެއްބައިވަންތަކަން ރައްކާތެރިކުރާ އެއްޗަކަށް ވުމީ	5.00	4.07	4.78	4.55	4.91	4.48	4.58
ށ. ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި އެންމެ ގިނައިން މުޢާމަލާތްކުރާ ބަހެއް ވުމީ	4.86	3.87	4.74	4.53	4.91	4.76	4.60
ނ. އަހަރެންގެ ސަގާފަތާއި އާދަކާދަ އެނގޭނީ އެ ބަހުން ދަސްކޮށްގެންކަމުން ވުމީ	4.57	3.87	4.80	4.82	4.73	4.57	4.57
ރ. އަމިއްލަވަންތަކަން ރައްކާތެރިކުރުމީ	4.86	4.07	4.89	4.88	5.00	4.67	4.67
ބ. ގައުމިއްޔަތު ރައްކާތެރިކުރުމީ	4.71	4.27	4.89	4.90	4.82	4.76	4.69
ޅ. އަހަރެންނަށް މުހިއްމު ބަހަކަށްވުމީ	4.86	4.13	4.82	4.76	4.82	4.86	4.56
ކ. ތިމާގެ މާދަރީބަހެއް ވުމީ	4.86	4.40	4.87	4.88	4.91	4.81	4.72

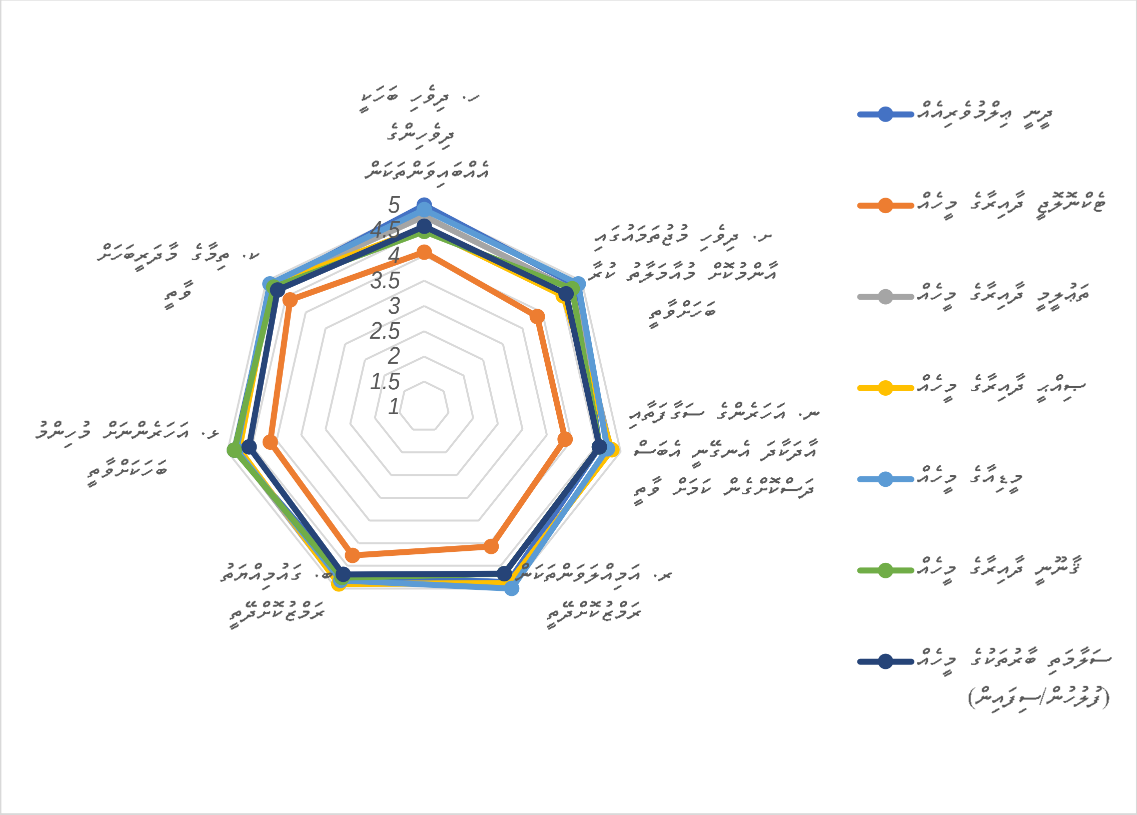

ނޯޓް: ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ސްކޭލު ރެސްޕޮންސްތަކުގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ.*

=5 ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްކޮޅެއް ޚިޔާރު ނުކުރަން، 2= އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށްވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން

5.3.12 ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތައް

ސާވޭގެ ސުވާލު 17ގެ އަމާޒަކީ ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތައްކަމަށް ބަލާނެކަންތަކުގައި ވާ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރު ދެނެގަތުމެވެ. އެ ކަންކަން ތިރީގައި އެ ވަނީއެވެ.

- 17ހ. އިނގިރޭސިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރަންޖެހޭ ބޭރުންތައް އިތުރުވުމީ
- 17ށ. އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައިވާ އެކި ވާހަކަތައްކަން އަސްލުގަޔާ މުޅިން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރުމީ
- 17ނ. އިނގިރޭސިބަސް ނޭނގުމަކީ ލަދުގަންނާން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރުމީ
- 17ރ. އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ބާކީވާން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރުމީ
- 17ބ. އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ އެއްޗެއް ނޭނގޭ މީހުންކަމަށް އެހެން މީހުން ބަލައި ގަންނާނެ ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރުމީ
- 17ޅ. ތާރީޚުގެ އިމްތިޙާނު، ބޭސް ފަރުވާދިނުމަށް ބޭރަށްދާއިރު ވާ އިރު، އިމްތިޙާނު ގޮތުން މުޅިން ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވާތީ
- 17ކ. އުނގެނުމަށް ބޭނުންވާ ގިނަ ވަސީލަތްތައް ލިބެން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމުގައި ވާތީ
- 17އ. ބޭނުން ބޭނުންވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ބުނުމަށް އެކަށީގެންވާ ލަފުޒުތައް ދިވެހިބަހުގައި ނުހުންނާތީ

މި ސުވާލަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ ފަސް ދަރަޖައިގެ ލައިކަޓް ސްކޭލްއިންނެވެ. މިގޮތުން ސުވާލު 17ގެ ނަތީޖާ ހުރިހާ ދަރަޖައިގައި ވަނީ ސްކޭލް ޖަވާބުތަކުގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އެއީ، 5=ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން 4= އެއްބަސްވަން 3= ވަކި އެއްގޮތަކަށް ބަސްނުބުނޭ، 2= އެއްބަސްނުވަން 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް އެއްބަސްނުވަން، އެވެ.

ހާލު 5.5ގައި ވާ ނަތީޖާތަކަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ވަރަށް މަދު ސަބަބެއް ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ސަބަބަކާ މެދު ހުރިހާ ދާއިރާތަކުން ވެސް އެއްބަސްވެއެވެ. މަދު ސަބަބުތަކަކާ މެދު ދާއިރާއަކުން ވަކި އެއްގޮތަކަށް ބަސްނުބުނޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވީ ނަމަވެސް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ސަބަބަކާ މެދު އެއްބަސްނުވާ އެއްވެސް ދާއިރާއެއް ނެތެވެ.

ދިވެހިބަހަށްވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވުނީ އިނގިރޭސިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރަންޖެހޭ ބޭރުންތައް އިތުރުވާތީކަމަށް (ދރއ=3.43، ޓދ=4.33،. ޕދ=4.39، ސބދ= 4.49، މދ=4.73، ގދ= 3.90، ސބބ= 4.37) ބައިވެރިން އެއްބަސްވެއެވެ. މި ސުވާލުގެ، ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގެ އެވްރެޖު ނަތީޖާ ވެސް ހުރީ 3އަށް ވުރެ މަތީގައެވެ. މި ސުވާލުގެ ގިނަ ދާއިރާތަކުގެ ނަތީޖާ އެވްރެޖުތައް 4އަށް ވުރެ މަތިކަމުން ވާތީ، މި ސަބަބަށް ގިނަ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ ކަމަށް މި ނަތީޖާއިން ނިންމިދާނެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވުނީ އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައިވާ އެކި ވާހަކަތައްކަން އަސްލުގަޔާ މުޅިން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރުމީވެސްކަމަށް (ދރއ=4.00، ޓދ=4.27، ޕދ=4.16، ސބދ=

4.37، މދ=4.64، ގދ= 4.05، ސބ= 4.14) ސާމްޕަލްގައި ބައިވެރިވި ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން ވެސް އެއްބަސްވެއެވެ.

ހަމަ މިއާ އެކު، ދިވެހިބަހަށްވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ އިނގިރޭސިބަސް ނޭނގުމަކީ ލަދުގަންނަންޖެހޭކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރާކަން މީޑިއާ ދާއިރާއާ ޕްރައިވެޓް ދާއިރާއިން އެއްބަސްވާ އިރު، (މދ=4.27ޕދ=4.27) އެހެން ދާއިރާތަކުގެ ނަތީޖާ ހުރީ 3އަށް ވުރެ މަތީގައެވެ (އދ=3.57، ތދ=3.82، ފދ= 3.98، ގދ= 3.71 ސބ= 3.57).

މީގެ އިތުރުން، އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ބޭއިއްޒަތްތެރިކަމެއްކަމަށް (އދ=3.29، ޕދ=4.20، ތދ=3.82، ފދ= 3.90، މދ=4.55، ގދ= 3.67 ސބ= 3.61) ގަބޫލުކުރާކަމާއި އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ އެއްޗެއް އެނގޭ މީހެއްކަމަށް އެހެން މީހުން ބަލައިނުގަންނާނެ ކަމެއްކަމުގައި ގަބޫލުކުރާކަމަށް (އދ=3.43، ޕދ=4.00، ތދ=3.94، ފދ= 3.90، މދ=4.45، ގދ= 3.71 ސބ= 3.67) އެއްބަސްވާ މިންވަރު އުޅެނީ ކުރިން ފާހަގަކުރި ނަތީޖާއާ (ނ، ރ، ބ) އެއްވަރުގައެވެ.

ހަމަ އެއާ އެކު، ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ ރާއްޖޭގެ އިގްތިސާދު، ބޮޑު ޒިންމާދާރުން ބިޒްނަސްވެރިކަމާ ވާ އެކު، އިގްތިސާދީ ގޮތުން ދުނިޔޭގެ ބަހަކުން އިނގިރޭސިބަހުން ވަޒީފާ ދިނުން އިތުރުވުން ޝަރުޠާއި އެހެން ހުރިހާ ދާއިރާއަކުން (އދ=3.43، ޕދ=4.67، ތދ=4.45، ފދ= 4.63، މދ=4.82، ގދ= 4.05 ސބ= 4.21) އެއްބަސްވެއެވެ. ހަމަ މި ނަތީޖާއާ ދާދި އެއްގޮތަކަށް، މި ސުވާލުގެ ކ ގެ ނަތީޖާ ވެސް ދައްކައެވެ. ކ ގައި ވެސް ބަހާކަތްތެރިކަމާ ވާ ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ އުނގަނޑުވަމުން ބޭނުންވާ ވަސީލަތްތަކާ ޖެހިގެން ހުރި އިނގިރޭސިބަހުންކަމުގައި ވުމާ ކަމަށް ދީނީ އަދަބުވެރިކަން ޤަވާޢިދާ އެހެން ހުރިހާ ދާއިރާއަކުން (އދ=3.43، ޕދ=4.67، ތދ=4.45، ފދ= 4.63، މދ=4.82، ގދ= 4.05 ސބ= 4.21) ވެސް އެއްބަސްވެއެވެ.

ސުވާލު 17ގެ އެންމެފަހު ސުވާލަށް (17އ) ބަލާ އިރު، އެ ސުވާލަށް އެއްބަސްވެފައި ހަމައެކަނި މީޑިއާ ދާއިރާއިންނެވެ. އެ ސުވާލަކީ ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ ބޭނުންވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ބޭނުންކުރަން އެކަށީގެންވާ ލަފުޒުތައް ދިވެހިބަހުގައި ނުހުންނަނީކަމަށެވެ.

އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ މުޖުތަމަޢުގައި ޖާ

ބޭނުންތައް އިތުރުވާއި އިނގިރޭސިބަހުން ފަހިވާކަމާ އެކު ވާހަކަދައްކަން އެނގުމަކީ މުހިއްމުކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރާއިރު

ލަދުގަންނަންޖެހޭ، ބޭއިއްޒަތްތެރިކަމެއް ވާ އިރު، އިނގިރޭސިބަހަށް ގަދަވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބޮޑުކަމުގައި އިނގިރޭސިބަހުން

ވާއިރު އުނގެނުމަށް ބޭނުންވާ ގިނަ ވަސީލަތްތަކާ ޖެހިގެން ހުރި އިނގިރޭސިބަހުންކަމުގައި ވާތީ ފަދަ މުހިއްމު ސަބަބުތަކާ

މި ވާހަކަ މުހިއްމު ދައުރެއް އަދާކުރަމުން މި ނަތީޖާއިން ނިންމާލެވެއެވެ. ހާފު 5.5ގައި އެ ވާހަކަ ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި

އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭތީ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރެވެ.

ޖަދުވަލު 5.5. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރު

ބައިވެރިންނަށް ހުށަހެޅުނު ސަބަބުތައް	ދީނީ އިލްމުވެރިން	ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން	ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސިއްހީ ދާއިރާގެ މީހުން	މީޑިއާގެ މީހުން	ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސަޤާފަތީ ބާރުތަކުގެ މުހުން
ހ. އިނގިރޭސިބަހުން މުޢާމަލާތު ކުރަންޖެހޭ ބޭރުންނަށް އިތުރުވުން	3.43	4.33	4.39	4.49	4.73	3.90	4.37
ށ. އިނގިރޭސިބަހުން ފަސޭހަކަމާ އެކު ވާހަކަދައްކާކަން އަސާސީ މުހިންމު ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތީ	4.00	4.27	4.16	4.37	4.64	4.05	4.14
ނ. އިނގިރޭސިބަސް ނުނަގާ ކުރިއެރުމަށް ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތީ	3.57	4.27	3.82	3.98	4.27	3.71	3.57
ރ. އިނގިރޭސި ނޭނގުމުގެ ދުޅަހެޔޮކަމުގައި ބޭރުގައި ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތީ	3.29	4.20	3.82	3.90	4.55	3.67	3.61
ބ. އިނގިރޭސި ނޭނގޭ އެއްބަޔަކު ބުނާ ގޮތުން ކަމަށް މިހާރު ބަލައި ނުގަނެވުނު ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތީ	3.43	4.00	3.94	3.90	4.45	3.71	3.67
ޅ. ރާއްޖޭގެ އިގްތިސާދު، ބޮޑު ޒުވާނުންތަކަށް ބޮޑެތި ފުރުސަތުގައި ވަ އިތުރު، އިގްތިސާދީ ޒަމާން ދުނިޔޭގެ ތަރައްޤީ އިނގިރޭސިބަހުން ވުން	3.43	4.67	4.45	4.63	4.82	4.05	4.21
ކ. އުނގެނުމުގެ ބޭނުންވާ ވަނީ ވަސީލަތްތައް ލިބެން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުން ކަމުގައި ވާތީ	3.57	4.73	4.50	4.69	4.82	4.29	4.19
އ. ބޭނުން ބޭނުންވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ބެލުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ދިވެހިބަހުގައި ނުހުންނާތީ	3.00	3.47	3.00	3.06	4.09	3.24	3.07

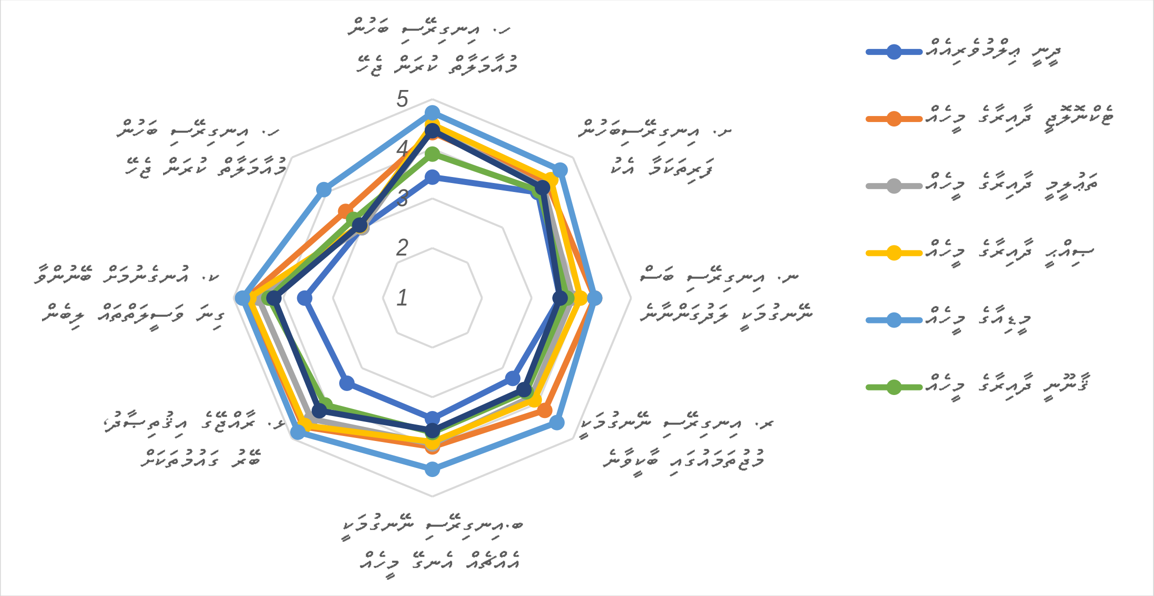

ނޯޓް: ހުރިހާ ޖަވާބެއްގައި ވަކި ސުވާލަށް ޖަވާބުދީފައިވާ މީހުންގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ.*

5= ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން 4= އެއްބަސްވަން 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭ، 2= އެއްބަސްނުވަން 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް އެއްބަސްނުވަން

ދިވެހިބަހަށްވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ގިނަ ސަބަބުތަކާ މެދުގައި ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާއާއި އުމުރާއި ޖިންސުގެ ގޮތުން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި މާ ބޮޑު ގުޅުމެއް ވާކަމަކަށް ތާވަލު 5.11ގައި ވާ ކައިސްކެއާރ ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާއިން ނުދައްކައެވެ. އެހެނީ އ ސުވާލުގެ ހ، ނ، ރ، ބ، ކ ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާ ސަބަބުތަކާ މެދު ދާއިރާގެ ގޮތުން، އުމުރުގެ ގޮތުން އަދި ޖިންސުގެ ގޮތުން ބެލިކަމުގައި ވި ނަމަވެސް ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ފަދަ ގުޅުމެއް ވާކަމަކަށް ނުފެނެއެވެ. އެއީ މި ހުރިހާ ސަބަބުތަކެއްގައި ވެސް ޕީ ވެލިއު 0.05އަށް ވުރެ މަތިވީމައެވެ. އެހެންކަމުން މި ސަބަބުތަކާ މެދު އެކި ދާއިރާތަކާއި އެކި އުމުރުފުރާއި އެކި ޖިންސުގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާތެއް ވާކަމަކަށް ސާބިތެއް ނުކުރެވެއެވެ. ބައިވެރިންގެ ޚިޔާލު މި ސަބަބުތަކާ އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި އެއްގޮތްކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނަތީޖާއިން ހާމަވާ ގޮތުގައި ހ ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާ ސަބަބު "އިނގިރޭސިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރުމުގެ ބާރުބޮޑު އިތުރުވާ"އާ މެދު މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުންނާއި، އުމުރުގެ ގޮތުންނާއި ޖިންސުގެ ގޮތުން ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ފަދަ ގުޅުމެއް ވާކަމަކަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެހެނީ މި ސަބަބަށް އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ދާއިރާއާއި (0.041) އުމުރާއި (0.030) އަދި ޖިންސުގައި (0.026) ޕީ ވެލިއު 0.05އަށް ވުރެ ދަށެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވުނީ އިނގިރޭސިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރުމުގެ ބާރުބޮޑު އިތުރުވާކަމުން އެކި ދާއިރާތަކާއި އެކި އުމުރުފުރާއި އެކި ޖިންސުގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާތުތަކެއް އެބަހުއްޓެވެ.

ޅ ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާ ސަބަބު "ގައުމީ އިމްތިޙާނު، ބީ ފަދަ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ވ އީ، އިމްތިޙާނު ގޮތުން މުހިންމު ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވުރެ"އާ މެދު ދާއިރާގެ ގޮތުން އަދި އުމުރުފުރާގެ ގޮތުން ފަރަގު ގެއްލުމެއް ސާމްޕަލްތަކުން ނަތީޖާއިން (ޕީ ވެލިއުތައް 0.05އަށް ވުރެ މަތި) ދެއްކި ނަމަވެސް މި ސަބަބަށް އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ޖިންސުގެ ގޮތުން ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން މުހިންމު ތަފާތުތަކެއް ވާކަން ނަތީޖާއިން (ޕީ ވެލިއު 0.012އަކީ 0.05އަށް ވުރެ ދަށް އަދަދެއް) ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވުނީ ގައުމީ އިމްތިޙާނު، ބީ ފަދަ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ވ އީ، އިމްތިޙާނު ގޮތުން މުހިންމު ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވާތީ ކަމަށް އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ދާއިރާގެ ގޮތުންނާއި، އުމުރުގެ ގޮތުން ތަފާތުތަކެއް ފާހަގަނުކުރެވުނު ނަމަވެސް، މި ކަމާ މެދު ދެ ޖިންސުގެ ޚިޔާލު ތަފާތުވާކަމުގައި ދެކެވެއެވެ.

ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައި ބ ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާ ސަބަބަށް ބަލާ އަދި މި ސަބަބާމެދު އެއްބަސްވާ ވާ މިންވަރުގައި ޖިންސުގެ ގޮތުންނާއި އުމުރުގެ ގޮތުން އަދި ދާއިރާގެ ގޮތުން ތަފާތުކަން ނަތީޖާއިން (ޕީ ވެލިއުތައް 0.05އަށް ވުރެ މަތި) ނުދައްކައެވެ. އެހެން ނަމަވެސް މި ސަބަބަށް އެއްބަސްވާ

މިންވަރުގައި މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާތަކާ ގުޅުމުގައި ފާހަގަކުރެވޭ ފަދަ ގުޅުމެއް ވާކަމަށް (ޕީ ވެލިއު 0.010އާއި 0.05އަށް ވުރެ ދަށް އަދަދެއް) ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވި ބޭނުން ބޭނުންވާ ހިދުމަތުގައި އެއްބަސް ބޭނުމުން އެކަށީގެންވާ ތަޢުލީމު ދިވެހިބަހުގައި ނުހުންނަކަން އެބަ ދާއިރާގައި މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކުން ގަބޫލުކުރާ މިންވަރުގައި ތަފާތުތަކެއް އެބަހުރިތޯ. އެބަ ދާއިރާގެ މީހުންގެ ހިއްސާ މި ކަމާ ތަފާތުކަމުން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ.

ތާވަލު 5.11. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކާމެދު ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސަބަބުތަކާ މެދު ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގެ ތަފާތުތައް ޓޯޓަލް ބަލައިގަތުމަށް ހެދި، ވަޒީފާ ސުވާލުތަކުގެ ކައި-ސްކެއަރގެ ނަތީޖާ

		x^2	df	*p value* *sig. (2-sided)*
ހ. އިނގިރޭސިބަހުން މުއާމަލާތްކުރަންޖެހޭ ބޭނުންތައް އިތުރުވާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	37.291	24	**0.041**
	ޖިންސު	11.006	4	**0.026**
	އުމުރު	10.710	4	**0.030**
ށ. އިނގިރޭސިބަހުން ފަރިތަކަމާ އެކު ވާހަކަދައްކަން އެނގުމަކީ މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	29.392	24	0.206
	ޖިންސު	9.311	4	0.054
	އުމުރު	7.677	4	0.104
ނ. އިނގިރޭސިބަސް ނޭނގުމަކީ ލަދުގަންނަން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	24.292	24	0.445
	ޖިންސު	5.355	4	0.253
	އުމުރު	5.105	4	0.277
ރ. އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ބާކީވާން ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	21.821	24	0.590
	ޖިންސު	7.802	4	0.099
	އުމުރު	5.333	4	0.255
ބ. އިނގިރޭސި ނޭނގުމަކީ އެއްކޮށް ނޭނގޭ މީހެއްކަމަށް އެހެން މީހުން ބަލައިގަންނަން ކަމެއްކަމުގައި ގަބޫލުކުރާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	24.386	24	0.440
	ޖިންސު	8.391	4	0.078
	އުމުރު	3.865	4	0.425
ޅ. ދަރިންގެ އިސްކޫލު، ބޭރު ޤައުމުތަކުން ބަރުބަސްވުމާއި ވާ އިރު، އިސްކޫލު ގޮތުން ދުނިޔެ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	32.336	24	0.119
	ޖިންސު	12.917	4	**0.012**
	އުމުރު	3.865	4	0.425
ކ. އުނގެނުމަށް ބޭނުންވާ ގިނަ މަސްދަރުތައް ލިބެން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމުގައި ވާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	36.029	24	0.055
	ޖިންސު	8.693	4	0.069
	އުމުރު	9.415	4	0.052
އ. ބޭނުން ބޭނުންވާ ހިދުމަތުގައި އެއްބަސް ބޭނުމުން އެކަށީގެންވާ ތަޢުލީމު ދިވެހިބަހުގައި ނުހުންނާތީ	މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާ	42.891	24	**0.010**
	ޖިންސު	9.104	4	0.059
	އުމުރު	3.865	4	0.425

* ސިގްނިފިކަންޓް ވެލިއުތައް ބޯލްޑް ކޮށްފައި

ތާވަލު 5.12ގައި ހުށަހަޅާފައިވަނީ އެ ވަކި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކާމެދު ބަޔާންތަކުގައި ވާ ހުރިހާ ސަބަބުތަކަށް މަސައްކަތުގެ ދާއިރާ، ޖިންސު، އުމުރުފުރާގެ ގޮތުން ޖުމުލަކޮށް ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާތެއް ވޭތޯ ދެނެގަތުމަށް ޓަކައި ހަދައިފައިވާ ޓީ-ޓެސްޓް އަދި 'އަނޯވާ' ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާއެވެ.

މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާތު ހުރިތޯ ބެލުމަށް ޓަކައި ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ އަނޯވާ ޓެސްޓެވެ. އެއީ މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުގައި ދެ ދާއިރާއަށް ވުރެ ގިނަ ދާއިރާ ހިމެނޭތީއެވެ. އެގޮތުން މި ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު މަސައްކަތުގެ ދާއިރާގެ ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތަކަށް އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި 'ޕީ ވެލިއު'އަކީ 0.075އެވެ. މި ނަތީޖާއަކީ/އަދަދަކީ 0.05އަށް ވުރެ މަތީ އަދަދެއްކަމުގައި ވާތީ މިއީ ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ވަރުގެ ގުޅުމެއް ނޫންކަން ދޭހަވެއެވެ. އެހެންކަމުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކަށް އެއްބަސްވުމުގައި ދާއިރާތަކުގެ މެދުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް ފާހަގަ ނުކުރެވެއެވެ. ހުރިހައި ދާއިރާއަކުން ވެސް ހުށަހަޅައިފައި ވާ ސަބަބުތަކާ އެއްބަސްވާނީ ދާދި އެއް މިންވަރަކަށެވެ.

ޖިންސުގެ ގޮތުންނާއި އުމުރުގެ ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ތަފާތު ހުރިތޯ ދެނެގަތުމަށް ޓަކައި ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ ޓީ ޓެސްޓެވެ. އެއީ މި ދެ [illegible] ވެސް ދެ ކެޓަގަރީ ހިމެނޭތީއެވެ. މި ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާއިރު ޖިންސުގެ ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި 'ޕީ ވެލިއު'އަކީ 0.004އެވެ. އަދި އުމުރުގެ ގޮތުން ބަލާ އިރު 'ޕީ ވެލިއު'އަކީ 0.007އެވެ. އެހެންކަމުން ޖިންސުގެ ގޮތުން ބެލިކަމުގައި ވި ނަމަވެސް އަދި އުމުރުގެ ގޮތުން ބެލިކަމުގައި ވި ނަމަވެސް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތަކަށް އެއްބަސްވުމުގައި ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކޮށްލެވޭ ވަރުގެ ތަފާތުތަކެއް ހުރިކަން ދޭހަވެއެވެ. އެހެންކަމުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ސަބަބުތައްކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާ މިންވަރުގައި ޖިންސުގެ ގޮތުންނާއި އުމުރުގެ ގޮތުން ތަފާތުތަކެއް ހުރިކަން ނިންމުނުއެވެ. ދެ ޖިންސުގެ ބައިވެރިން މި ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާ މިންވަރު ތަފާތެވެ. އަދި އެކި އުމުރުފުރާގެ ބައިވެރިން ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވާނީ އެކި މިންވަރަކަށެވެ. ޖަދުވަލު 5.12ގައި އެ ވަނީ ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ހުރިހައި [illegible] ގުޅުންހުރި ޖަވާބުތަކުގެ އެވްރެޖް [illegible] އަނޯވާ ޓެސްޓާއި ޓީ ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާއެވެ.

ޖަދުވަލު 5.12. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވޭ ސަބަބުތަކާ ގުޅޭ ޖަވާބުތަކުގެ 'އަނޯވާ ޓެސްޓާއި ޓީ ޓެސްޓު'ގެ ނަތީޖާ

	df	F	t	p value
މަސައްކަތުގެ ދާއިރާ	301	1.441		0.075
ޖިންސް	300	1.486	-2.920	0.004
އުމުރު	300	5.047	-2.736	0.007

5.4 ތިންވަނަ ބައި: ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތާއި މިންވަރު

ސާވޭގެ ތިންވަނަބައިގައި ބަލައިފައި ވާނީ ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ މައުލޫމާތެވެ. މިގޮތުން މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ސާވޭގެ ބައިވެރިން ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނޭހެން، ޓީޗަރާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް ދައްކައިދެއެވެ. ބޭނުމަކީ، އެކި ފަރާތްތަކާ އަނގަބަހުން ގުޅިގެން މުޢާމަލާތްކުރާއިރު، ބޭނުންކުރަނީ ކޮން ބަހެއްކަން ދެނެގަތުމާއި، އެކި ކަންކަމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަނީ ކިހާ މިންވަރަކަށްކަން ދެނެގަތުމެވެ.

5.4.1 ޓީޗަރާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސާވޭގެ ސުވާލު ކަރުދާހުގެ 18ވަނަ ސުވާލުގެ އަމާޒަކީ ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނޭހެން، ޓީޗަރާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބައިވެރިން، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދައްކައިދެއެވެ. މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތަކުގެ ޚުލާސާ، ތަފްސީލުކޮށް ތާވަލު 5.13ގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. މި ސުވާލުގެ ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުގައި ބައިވެރިން 'އަބަދުވެސް' (57.6%) ނުވަތަ 'ވަރަށް ގިނައިރު' (35.1%) ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނޭ ހެން، ޓީޗަރާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި، ބައިވެރިން 'ވަރަށް ގިނައިރު' (26.2%) ނުވަތަ 'ބައެއް ވަގުތު' (48.3%) އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބުނާ މީހުންގެ އަދަދު ވެސް މަދެއް ނޫނެވެ (މި ދެ ބައި އެއްކޮށްލި ނަމަ މިއީ ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ 74.5% މީހުންނެވެ). ޚުލާސާކޮށް އަސްލު ކަމަކީ ދިވެހިބަސް އެއްގޮތަކަށް ވެސް ބޭނުން ނުކުރާކަމަށް ބަހުގެ [illegible] ބައިވެރިއަކު ފެނިފައި ނުވެއެވެ.

ތާވަލު 5.13: ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނޭ ހެން، ޓީޗަރާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަސް

	އަބަދުވެސް		ވަރަށް ގިނައިރު		ބައެއް ވަގުތު		ވަރަށް މަދުން		އެއްގޮތަކަށް ވެސް ބޭނުންނުކުރަން	
	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%
ހ. ދިވެހިބަސް	174	57.6%	106	35.1%	16	5.3%	5	1.7%	1	0.3%
ށ. އިނގިރޭސިބަސް	13	4.3%	79	26.2%	146	48.3%	59	19.5%	5	1.7%

5.4.2 ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސާވޭގެ ސުވާލު 19ގެ އަމާޒަކީ އެކި ގުޅުންތަކާ އަނގަބަހުން މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަސް ދެނެގަތުމެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި އެ ވަނީ އެ ގުޅުންތަކެވެ. އަދި، އިޚްތިޔާރީ ޖަވާބުތަކުގެ ގޮތުގައި ދީފައި ވާނީ 'ދިވެހިބަސް'، 'އިނގިރޭސިބަސް' މިއެވެ.

19ހ. މަންމަ/ބައްޕައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

19ށ. އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާއާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

19ނ. މާމަ/ކާފައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

19ރ. އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ މީހުންނާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

19ބ. އެކުވެރިންނާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސުވާލު 19ގައި ހިމެނޭ ހުރިހައި ގިންތީގެ މީހުންނާ އަނގަބަހުން މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ވެސް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ނަތީޖާތަކުން ދައްކައެވެ. އަދި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އަދި މައްސުނިކުރުން އާއިލާގެ ބޮޑެތި މީހުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ނިސްބަތުން ކުޑަކަމުގައި ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ލިބުނު ޖަވާބުތަކުގެ ޚުލާޞާއަކީ:

- މަންމަ/ބައްޕައާ: ދިވެހިބަސް=95.4%، އިނގިރޭސިބަސް 1.0%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 3.3%، އަދި އެހެން ބަހެއް 0.3% އެވެ.
- އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާއާ: ދިވެހިބަސް=70.9%، އިނގިރޭސިބަސް 4.0%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 18.9%، އެހެން ބަހެއް 6.3% އެވެ.
- މާމަ/ކާފައާ: ދިވެހިބަސް=94.0%، އިނގިރޭސިބަސް 1.0%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 2.6%، އެހެން ބަހެއް 2.3%އެވެ.
- އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ މީހުންނާ: ދިވެހިބަސް=74.5%، އިނގިރޭސިބަސް 4.0%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 20.9%، އެހެން ބަހެއް 7%އެވެ.
- އެހެން ނަތީޖާތަކާ އަޅައިބަލާ އިރު އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ މީހުންނާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާ މިންވަރު އިތުރުވެފައި ވާކަން (އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 20.9%) ފާހަގަވެއެވެ.
- އެކުވެރިންނާ: ދިވެހިބަސް=74.5%، އިނގިރޭސިބަސް 4.0%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާއި މައްސުނިކޮށް 20.9%، އެހެން ބަހެއް 7% ކަމަށް ވީ ނަމަވެސް، މި ޖަވާބުތަކާ އަނގަބަހުން މުޚާޠަބުކުރާ އިރު ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާ މިންވަރު ވަރަށް ބޮޑަށް އިތުރުވެފައި ވާކަން (އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 36.8%) ފާހަގަވެއެވެ.

ސާފުވޭ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، އެކުވެރިންނާ ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބަސް މިކްސްކުރާ މިންވަރު 36.8 އިންސައްތައިގައި ހުރި އިރު، އެއްބަނޑު އެއްބަފާ މީހުންނާ އަނގަބަހުން މުވާސަލާތުކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މިކްސްކޮށްގެން މުވާސަލާތުކުރުމުގެ އިންސައްތަ ހުރީ 20.9ގައެވެ.

ސާފުވޭއިން ލިބުނު ޖަވާބުތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި އެކި ގުރޫޕުތަކަށް ނިސްބަތްވާ މީހުންނާ އަނގަބަހުން މުވާސަލާތުކުރަން ސާފުވޭ ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަހުގައި ތަފާތުތަކެއް ވެއެވެ. މި ނަތީޖާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި ތަފާތު ގުރޫޕުތަކަށް ނިސްބަތްވާ ފަރާތްތަކާ އަނގަބަހުން މުވާސަލާތުކުރުމުގައި ޖުމްލަގޮތެއްގައި ގިނައިން ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަހެވެ. ނަމަވެސް، އެހެން ބަސްބަސް ވެސް ބޭނުންކުރެއެވެ. މި ނަތީޖާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި މުޚާޠިބުކުރުމުގައި ދިވެހިބަސް އެންމެ ގިނައިން ބޭނުންކުރާ ގުރޫޕަކީ މަންމައާއި ބައްޕައާ (95.4%)، އަދި ކާފައާއި މާމައާ (94 އިންސައްތަ) މުޚާޠިބުކުރުމުގައެވެ. އެއާ ހިލާފަށް އެކުވެރިންނާ މުޚާޠިބުކުރުމުގައި ބަސް މިކްސްކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާ ބައިވެރިން ގިނައެވެ.

ތާވަލު 5.14. ތަފާތު ގުރޫޕުތަކާ އެކު އަނގަބަހުން މުޚާޠަބުކުރާ އިރު، ބޭނުންކުރާގޮތުން ބައިވެރިން ބެހޭ ބަސް

	ދިވެހިބަސް		އިނގިރޭސިބަސް		އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މިކްސްކޮށްގެން		އެހެން ބަހެއް		ސާފުވޭއާ ގުޅޭ ޖަވާބު ނޫން	
	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ
މަންމަ/ބައްޕައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އަނގަބަހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް	288	95.4%	3	1.0%	10	3.3%	1	.3%	0	0.0%
އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އަނގަބަހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް	214	70.9%	12	4.0%	57	18.9%	19	6.3%	0	0.0%
މާމަ/ކާފައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އަނގަބަހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް	284	94.0%	3	1.0%	8	2.6%	7	2.3%	0	0.0%
އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ މީހުންނާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އަނގަބަހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް	225	74.5%	12	4.0%	63	20.9%	2	.7%	0	0.0%
އެކުވެރިންނާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު އަނގަބަހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް	179	59.3%	11	3.6%	111	36.8%	0	0.0%	1	.3%

5.4.3. ބައިވެރިން ލިޔުމުން މުޚާޠަބުކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސާފުވޭ 20 އަށް ޖަވާބުދެވިފައި ވަނީ ތަފާތު ގުރޫޕުތަކާ ނިސްބަތުން މީހުންނާ އެކު ލިޔުމުން (ޓެކްސްޓް މެސެޖް، އެސް.އެމް.އެސް. ވައިބަރ، އަދި އިންސްޓަގްރާމް، ފޭސްބުކް ފަދަ ވަސީލަތްތަކުން ޗެޓުކުރުން) މުޚާޠަބުކުރުމުގައި ސާފުވޭ ބައިވެރިން ލިޔުމުން ބޭނުންކުރަނީ ކޮން ބަހެއް ކަން ބަލައި ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި އެ ވަނީ އެ ގުރޫޕުތަކެވެ.

20ހ. މަންމަ/ބައްޕައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު ލިޔުމުން ބޭނުންކުރާ ބަސް

20ށ. އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު ލިޔުމުން ބޭނުންކުރާ ބަސް

20ނ. މާމަ/ކާފައާ މުޚާޠަބުކުރާ އިރު ލިޔުމުން ބޭނުންކުރާ ބަސް

20ރ. އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ ދަރިން މުޤާބިލުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

20ބ. އެކުވެރިން މުޤާބިލުކުރާ އިރު އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

ސުވާލު 20ގައި ހިމެނޭ ގިންތީގެ މީހުންގެ ތެރެއިން މަންމަ/ބައްޕައާއި މާމަ/ކާފައާ [illegible] ([illegible]، އެސް.އެމް.އެސް. ވައިބަރ، އަދި އެހެނިހެން [illegible] މީޑިއާއި، އިމެއިލް ފަދަ ވަސީލަތްތަކުން ގުޅުއްވާއިރު) މުވާސަލާތުކުރުމުގައި ވެސް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރައްވަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ނަތީޖާތަކުން ދައްކައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެހެން ފަރާތްތަކާ [illegible] މުވާސަލާތުކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އަދި މައްސުނިކޮށްގެން މުވާސަލާތުކުރުން ނިސްބަތުން ގިނަކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ލިބުނު ޖަވާބުތަކުގެ ހުލާސާއަކީ:

- މަންމަ/ބައްޕާ: ދިވެހިބަސް=81.5%، އިނގިރޭސިބަސް 4.6%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 6.6%، އެހެން ބަހެއް 3.0%)އެވެ.
- އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ: އަނބިމީހުން މުވާސަލާތުކުރާ އިރު ދިވެހިބަހުގެ ޒާތު ބަހަށް އިސްކަންދިން ނަމަވެސް [illegible] މުވާސަލާތުކުރުމުގައި އެންމެ ބޮޑަށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން (ދިވެހިބަސް=49.0%، އިނގިރޭސިބަސް 13.2%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާއި މައްސުނިކޮށް 32.1%، އެހެން ބަހެއް 0.3%) އެވެ.
- މާމަ/ކާފައާ: ދިވެހިބަސް=82.8%، އިނގިރޭސިބަސް 3.6%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 2.3%، އެހެން ބަހެއް 0.3% އެވެ.
- އެއްބަނޑު/އެއްބަފާ ދަރިން: ދިވެހިބަސް=49.7%، އިނގިރޭސިބަސް 13.2%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާ މައްސުނިކޮށް 36.1%، އެހެން ބަހެއް 0.3% އެވެ.
- އެކުވެރިން: ދިވެހިބަސް=31.1%، އިނގިރޭސިބަސް 15.9%، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހާއި މައްސުނިކޮށް 52.6%، އެހެން ބަހެއް 0.3% އެވެ.

ތާވަލު 5.15ގައި އެ ވަނީ އެކި ގުރޫޕުތަކާ އެކު [illegible] (އެސް.އެމް.އެސް، ވައިބަރ، [illegible]، އިމެއިލް ފަދަ ވަސީލަތްތަކުން ގުޅުއްވާއިރު) މުވާސަލާތުކުރުމުގައި ބައިވެރިން ބޭނުންކުރާ ބަހެވެ. މި ނަތީޖާތަކުން ދައްކާ ގޮތުގައި ބައިވެރިން [illegible] އެންމެ ގިނައިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ގުރޫޕަކީ މަންމައާއި ބައްޕަ (81.5%) އަދި ކާފައާއި މާމަ (82.8%) ކަމަށް ވާ އިރު، އެކުވެރިންނާ [illegible] މުވާސަލާތުކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން މުވާސަލާތުކުރާ މިންވަރު މަތިކަން ނަތީޖާއިން ފާހަގަވެއެވެ. އެއީ ބައިވެރިންގެ 52.6 އިންސައްތައެވެ. އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދަރިންނާ [illegible] މުވާސަލާތުކުރުމުގައި ބަސް މައްސުނިކުރާ ނިސްބަތް ވެސް މަތިކަން ފާހަގަވެއެވެ. އެއީ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދަރިންނާ [illegible] މުވާސަލާތުކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން މުވާސަލާތުކުރާ އިންސައްތަ ހުރީ 36.1ގައިކަމަށް ވާތީއެވެ.

ތާވަލު 5.15. އެކި ގުރޫޕުތަކާ އެކު ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރާ އިރު، އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

	ދިވެހިބަސް		އިނގިރޭސިބަސް		އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސަނިކޮށް		ބަހަކާ ގުޅޭ ސުވާލެއް ނޫން		އެހެން ބަހެއް	
	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%
މަންމަ/ ބައްޕަ	246	81.5%	14	4.6%	20	6.6%	21	7.0%	1	0.3%
އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ	148	49.0%	40	13.2%	97	32.1%	16	5.3%	1	0.3%
މާމަ/ކާފަ	250	82.8%	11	3.6%	7	2.3%	33	10.9%	1	0.3%
އެއްބަނޑު/ އެއްބަފާ މީހުން	150	49.7%	40	13.2%	109	36.1%	2	0.7%	1	0.3%
އެކުވެރިން	94	31.1%	48	15.9%	159	52.6%	0	0.0%	1	0.3%

ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާއި (ސ 18) ބައިވެރިން އެކި ގުރޫޕުތަކާ އެކު ވާހަކަދެއްކުމުގައްޔާއި (ސ 19) ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި (ސ 20) ބޭނުންކުރާ ބަހާ ހުރި ތަފާތު ދެނެގަތުމަށް 'އެނޯވާ ޓެސްޓެއް' ހެދިއެވެ. މި ޓެސްޓު ހެދުމުން ބަލައި ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް އަބަދުވެސް ނުވަތަ ފަހަރު ގިނައިން ބޭނުންކުރާކަމަށް ޖަވާބުދީފައިވާ ނަމަ އެ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ކަނޑައެޅިއެވެ. އަދި ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަސް ފަހަރު ގިނައިން ނުވަތަ އަބަދުވެސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ޖަވާބުދީފައިވާ ނަމަ އެ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަސްކަމުގައި ކަނޑައެޅިއެވެ. ހަމައެއާއެކު، ދެ ބަހަށް ވެސް އެއް ގޮތަކަށް ޖަވާބުދީފައިވާ ނަމަ އެ ބައިވެރިން އާންމުކޮށް ދެ ބަސް މައްސަނިކޮށް ބޭނުންކުރާ ގޮތަށް ކަނޑައަޅައިފައި ވާނެއެވެ. މި ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތަށް ޖަވާބަށް ކޯޑުދިނުމަށްފަހު، ތަފާތު ގުރޫޕުތަކާ އެކު ވާހަކަދެއްކުމާއި ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސްކަމުގައި ބައިވެރިން ދީފައި ވާ ޖަވާބުތަކުގެ ކޯޑުތައް ހަދައިފައި ވާނެއެވެ. އަދި މި ކޯޑުތައް ބޭނުންކޮށްގެން ގުރޫޕުތަކުން ދިރިއުޅުމުގެ އެކި ކަންތައްތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހާ ދެމެދު ވާ ތަފާތު ދެނެގަތުމަށް ބަލައި އެނޯވާ ޓެސްޓް ހެދިއެވެ.

ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހާއި އެކި ގުރޫޕުތަކާ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދައްކާ ބަހުގައި ތަފާތުހުރިތޯ ބެލުމަށް ފަރަގުކުރުމުގެ ތަޖުރިބާ ހަދާފައި ވާނެއެވެ. އޭގެ ޖަދުވަލު 5ވ ގައިވާ އެނޯވާ ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާ، 'ޕީ ވެލިއު' 0.05އަށް ވުރެ ދަށްވެފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދިންކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އެކި ގުރޫޕުތަކާ މުއާމަލާތްކުރުމުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ބުނެވޭކަށް ނެތެވެ.

ޖަދުވަލު 5ހ ގައި ވާ ނަތީޖާއިން ދައްކާ ގޮތުގައި ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި އެކި ގުރޫޕުތަކާ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގައި ތަފާތުހުރިތޯ

ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ވަރުގެ ތަފާތެއް ވާކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެއީ ޕީ ވެލިއު 0.05އަށް ވުރެ ދަށްވީމައެވެ. އެހެންކަމުން ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބައިވެރިން ބުނިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އެކި ގުރޫޕްތަކާ ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ބުނެވޭކަށް ނެތެވެ.

މި ދެންނެވުނު ނަތީޖާތަކަށް ބަލާ އިރު، ބައިވެރިން ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހާ ކަންތައްތަކުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަސްކަމަށް ބުނި ނަމަވެސް، މި ކަން ދެނެގަތުމަށް ހެދި އެނޯވާ ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާއިން ދައްކަނީ މިއާ އިދިކޮޅުކަމެވެ. އެއީ ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހާ ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސްކަމަށް ބުނާ ބަހުގެ ނަތީޖާއާއި ބައިވެރިން އެކި ގުރޫޕްތަކާ އަނގަބަހުންނާއި ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ތަފާތެއް ހުރިތޯ ދެނެގަތުމަށް ހެދި އެނޯވާ ޓެސްޓްގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، ނުކުތް ނަތީޖާއަކީ ޕީ ވެލިއު 0.05އަށް ވުރެ ދަށް ނަތީޖާއެކެވެ. އެހެންކަމުން، ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބައިވެރިން ބުނިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އެކި ގުރޫޕްތަކާ ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ބުނެވޭކަށް ނެތެވެ.

5.4.4. އެކި ކަންތައްތަކުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު

ސާވޭގެ ސުވާލު 21ގެ ބޭނުމަކީ އެކި ކަންތައްތަކުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދެނެގަތުމެވެ. މި ސުވާލުގެ ދަށުން ހިމެނޭ ކަންކަން ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަނީ، ‘އަބަދުވެސް’، ‘ވަރަށް ގިނައިން’، ‘ބައެއް ފަހަރު’، ‘ވަރަށް މަދުން’، ‘އެއްގޮތަކުންވެސް ބޭނުންނުކުރަން’، ‘ވަކި ޖަވާބެއް ނެތް’ މިއިން [illegible]. ސާވޭ ކަރުދާހުގެ 21ވަނަ ސުވާލުގެ ދަށުން ބައިވެރިން [illegible] ކަންކަން [illegible] ވަނީއެވެ. އަދި، މި ސުވާލުތަކުގެ ތަފްސީލު ނަތީޖާ ޓޭބަލް 5.6ގައި ހުށަހަޅާފައި ވަނީއެވެ.

21ހ. ދިވެހި ރައްޔިތުންނާ މުއާމަލާތްކުރުން

21ށ. އަހަރެން މަސައްކަތްކުރާ ތަނުގައި އެކު މީހުންނާ މުއާމަލާތްކުރުން

21ނ. އާއިލާގެ ބޮޑެތި ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުން

21ރ. އެކުވެރިންގެ ބޮޑެތި ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުން

21ބ. ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުން

21ޅ. އިލްމީ ލިޔުމުން

21ކ. އިލްމީ މަޖައްލާ ކިޔުމުން

21އ. ވައިބަރ ފަދަ އެޕްތަކުގައި މެސެޖުކުރުން، ޗެޓްކުރުން

21ވ. ޓެކްސްޓް މެސެޖު ފޮނުވުން

21ވަ. ފޭސްބުކް ކަރަފް، ސޯޝަލް މީޑިއާގައި މުޢާމަލާތްކުރުމަށް

މި ސުވާލު 21ގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު ދިވެހި ރަހުމަތްތެރިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމަށް އަބަދުވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް (އަބަދުވެސް= 53.5%، ވަރަށް ގިނައިން=33.8%، ބައެއް ފަހަރު= 10.6%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 2.0%، ވަރަށް މަދުން= 0.0%) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ބައިވެރިންގެ މިންވަރު ގިނައެވެ.

ސުވާލު 21ގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، މަސައްކަތްކުރާ ތަނުގައި އުޅޭ މީހުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމަށް (އަބަދުވެސް= 38.7%، ވަރަށް ގިނައިން=45.4%، ބައެއް ފަހަރު= 12.6%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 3.3%، ވަރަށް މަދުން= 0.0%) ވަރަށް ގިނައިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބުނާ މިންވަރު ވެސް އިތުރެވެ.

ހަމަ އެއާ އެކު އާއިލާގެ ތުއްތު ދަރިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމަށް ސުވާލުގެ ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު މަތިކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ (އަބަދުވެސް=38.7 އިންސައްތަ، ގިނައިން=45.4 އިންސައްތަ). ތުއްތުކުދިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ބަހަކަށް ބަދަލުވާކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ. އެއީ ބައެއް ފަހަރު=12.6 އިންސައްތަ، ވަކިބަރަކަށް ބުރަނުވާ 3.3އިންސައްތައެވެ.

މީގެއިތުރުން އިމެއިލް ލިޔުމަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް (އަބަދުވެސް= 20.9%، ވަރަށް ގިނައިން=21.9% ބައެއް ފަހަރު= 16.6%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 27.2%، ވަރަށް މަދުން= 13.6%) ބުނާ މިންވަރާއި ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވާ ބައިވެރިންގެ މިންވަރު ގިނަކަމަށް ވާ އިރު، އިމެއިލް ލިޔުމަށް ވަރަށް މަދުން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ.

އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހޯދުމަށް ދިވެހިބަސް އަބަދުވެސް ބޭނުންކުރާ ކަމަށް (އަބަދުވެސް= 30.8%، ވަރަށް ގިނައިން=28.8% ބައެއް ފަހަރު= 17.5%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 17.5%، ވަރަށް މަދުން= 5.3%) ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވި ނަމަވެސް، މި ސުވާލުގެ އެކި ބައިތަކުގެ ނަތީޖާތައް ހުރީ 30% އަށް ވުރެ ދަށުގައިކަން ފާހަގަވެއެވެ.

މީގެއިތުރުން ވައިބަރ ފަދަ އެޕްލިކޭޝަންތަކުގައި މެސެޖިންގ، ޗެޓްކުރުމަށް ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ކަމަށް ބުނާ މިންވަރު (އަބަދުވެސް= 23.8%، ވަރަށް ގިނައިން=31.5%، ބައެއް ފަހަރު= 19.9%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 19.5%، ވަރަށް މަދުން= 5.3%) އިތުރުކުރަމުންވެސް، ވައިބަރ ފަދަ އެޕްލިކޭޝަންތަކުގައި މެސެޖިންގ، ޗެޓްކުރުމަށް ދިވެހިބަސް ވަރަށް މަދުން ބޭނުންކުރާ ބައިވެރިން ވެސް ތިބިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ހަމައެހެންމެ، ޓެކްސްޓް މެސެޖުލިޔުމަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް (އަބަދުވެސް= 22.2%، ވަރަށް ގިނައިން=33.8%، ބައެއް ފަހަރު= 20.9%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 17.9%، ވަރަށް މަދުން= 5.3%) ބުނާ މިންވަރަށް ބަލާ އިރު، ވަރަށް ގިނައިން ބޭނުންކުރާކަމަށް ބުނާ މިންވަރު 33.8% ގައި ހުރިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް މިއާ އިދިކޮޅަށް (ބައެއް ފަހަރު= 20.9%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 17.9%، ވަރަށް މަދުން= 5.3%) ބުނާ އިންސައްތަ ވެސް މަދު ނޫކަން ފާހަގަވެއެވެ.

މީގެއިތުރުން ފޭސްބުކް ކަހަލަ، މީސްމީޑިއާގައި މުޢާމަލާތްކުރުމަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް (އަބަދުވެސް= 20.5%، ވަރަށް ގިނައިން=32.5%، ބައެއް ފަހަރު= 20.5%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 20.2%، ވަރަށް މަދުން= 6.3%) ބުނާ މިންވަރުގެ ތެރެއިން ވަރަށް ގިނައިން ބޭނުންކުރާކަމަށް ބުނާ މިންވަރު (32.5%) އެހެން ބައިތަކަށް ވުރެ ގިނަ ނަމަވެސް ފޭސްބުކް ކަހަލަ، ސޯޝަލް މީޑިއާގައި މުޢާމަލާތްކުރުމަށް ދިވެހިބަސް ބައެއް ފަހަރު ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވާ އިންސައްތައާއި ފޭސްބުކް ކަހަލަ، ސޯޝަލް މީޑިއާގައި މުޢާމަލާތްކުރުމަށް ދިވެހިބަސް އަބަދުވެސް ބޭނުންކުރާކަމަށް އިންސައްތަ (އަބަދުވެސް= 20.5%، ބައެއް ފަހަރު= 20.5%، ވަކި ކޮޅަކަށް ބުރަނުވަން= 20.2%) ދާދި އެއްވަރެވެ.

ތާވަލު 5.6ގައި ވާ ނަތީޖާތަކަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން [illegible] ވާ މިންވަރަށް ބަލާ އިރު، އެކި ކަންކަމުގައި ބައިވެރިން އަބަދުވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އެވްރެޖްކޮށް ހުރީ 50% ވުރެ ދަށުގައިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބައިވެރިން އެބައިމީހުން އަބަދުވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާކަމަށް ބުނެފައި ވަނީ ސ ގައި ވާ 'ދިވެހި ރަހުމަތްތެރިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމަށް' (53.6%)އާއި ނ ގައި ވާ އާއިލާގެ [illegible] މީހުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމަށްކަން (50.3%) މި ނަތީޖާއިން އެނގެއެވެ. ތާވަލު 5.6ގައި އ ވީ އެކި ކަންކަމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ އާންމު މިންވަރެވެ.

ޖަދުވަލު 5.6. އެކި ކަންކަމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ އާންމު މިންވަރު

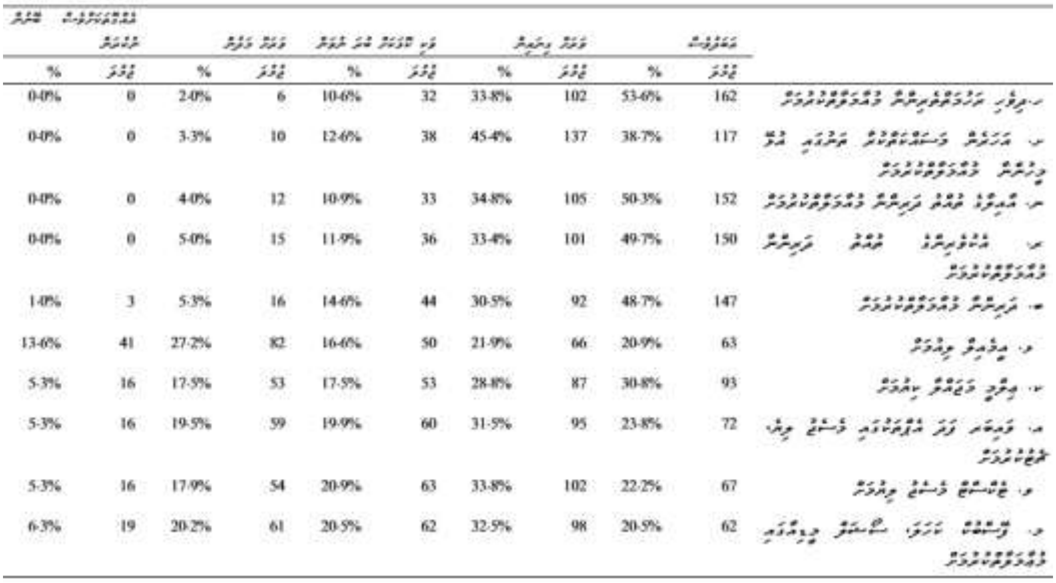

	[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]	
	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%
ހ. ދިވެހި ރަހުމަތްތެރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް	162	53.6%	102	33.8%	32	10.6%	6	2.0%	0	0.0%
ށ. އަހަރެން މަސައްކަތްކުރާ ތަނުގައި އެކު މީހުންނާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް	117	38.7%	137	45.4%	38	12.6%	10	3.3%	0	0.0%
ނ. އާއިލާގެ ތުއްތު ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް	152	50.3%	105	34.8%	33	10.9%	12	4.0%	0	0.0%
ރ. އެކުވެރިންގެ ތުއްތު ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް	150	49.7%	101	33.4%	36	11.9%	15	5.0%	0	0.0%
ބ. ދަރިންނާ މުއާމަލާތްކުރުމަށް	147	48.7%	92	30.5%	44	14.6%	16	5.3%	3	1.0%
ޅ. އީމެއިލް ލިޔުމަށް	63	20.9%	66	21.9%	50	16.6%	82	27.2%	41	13.6%
ކ. ޢިލްމީ މަޖައްލާ ލިޔުމަށް	93	30.8%	87	28.8%	53	17.5%	53	17.5%	16	5.3%
އ. ވައިބަރ ފަދަ އެޕްލިކޭޝަންތަކުގައި ވޮއިސް ނޯޓް، ޗެޓުކުރުމަށް	72	23.8%	95	31.5%	60	19.9%	59	19.5%	16	5.3%
ވ. ޓެކްސްޓް މެސެޖު ލިޔުމަށް	67	22.2%	102	33.8%	63	20.9%	54	17.9%	16	5.3%
މ. ފޭސްބުކް، ޓްވިޓަރ، ސްނެޕްޗެޓް ފަދަ މީޑިއާގައި މުއާމަލާތްކުރުމަށް	62	20.5%	98	32.5%	62	20.5%	61	20.2%	19	6.3%

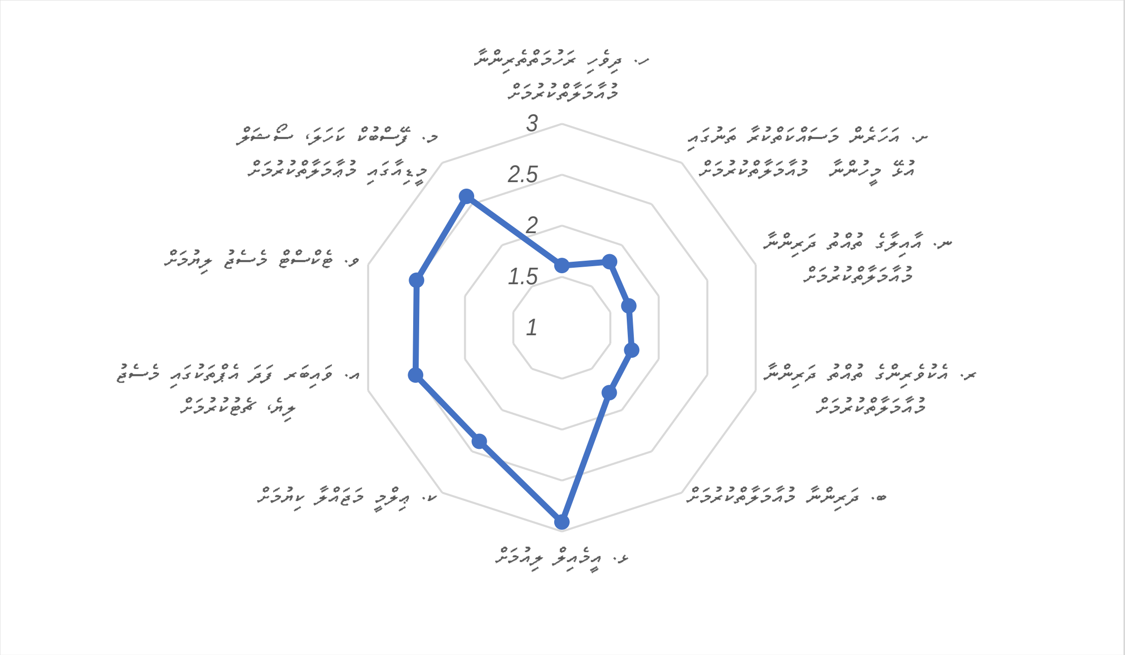

5ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ސުވާލުގެ ނަތީޖާގެ އެވްރެޖު ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ.*

5= ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ، 2= އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން

5.5. ހަތަރުވަނަ ބައި: ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ މަސައްކަތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް

ސާވޭގެ ހަތަރުވަނަ ބައަކީ ސާވޭ ފޯމުގެ 22ވަނަ ސުވާލެވެ. މި ސުވާލުގެ އަމާޒަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން ކުރަމުންދާ މަސައްކަތްތަކާ ގުޅޭ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރު ދެނެގަތުމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީއަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ އިދާރާއެވެ. މި ސުވާލަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ

ދީފައި ހުރި ކަންކަމަށް ބައިވެރިން، ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން، އެއްބަސްވަން، ވަކި އެއްޗެއް ބުނާކަށް ނޭނގޭ، އެއްބަސްނުވަން، އެއްގޮތަކަށް ވެސް އެއްބަސްނުވަން މި 'ސްކޭލް' އިންނަނީ. ތިރީގައި އެ ވަނީ ބައިވެރިންގެ ޢާއްމު ރޫހުން ހިމަނައިފައި ވާ ބަޔާންތަކެވެ.

22ހ. ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވާން ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެއްވޭ.

22ށ. ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ލަފުޒުތަކަކީ ދުވަން ފަސޭހަ، ހިތުދަސްކުރަން ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކެވެ.

22ނ. ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ލަފުޒުތަކަކީ ބޭނުންކުރަން ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކެވެ.

22ރ. ތިބާގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ އާ ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އުފައްދައެވެ.

22ބ. ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ދަސްކުރަން ފަސޭހަވާ ގޮތަށް ތައްޔާރުކުރެވިފައި ވާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ ވެބްސައިޓުން ލިބެންހުރެއެވެ.

22ޅ. އިތުރު ދިރާސާތަކުގެ އަލީގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް އެކުލަވައިލައި އާންމުންނަށް ލިބޭ ގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ތައްޔާރުކޮށްފައި ހުރެއެވެ.

22ކ. ޖަމާލީ ޤަވާޢިދާ ގުޅޭ ބަހަކަށް ދިވެހިބަސް ހެދުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން މަސައްކަތްކުރައްވައެވެ.

22އ. ދިވެހިބަހުގެ ގަޑުބަޑު ހެދިފައި ހުރި އެ ބޭނުންކުރާ މީހުންނަށް ފަހިވާ ހުރި ގޮތަށެވެ.

ސުވާލު 22 ގެ ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ސުވާލު ޖަވާބުތަކުގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އެއީ، 5=ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން 4= އެއްބަސްވަން 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނާކަށް ނޭނގޭ، 2= އެއްބަސްނުވަން 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް އެއްބަސްނުވަން، މި މިންގަނޑުންނެވެ.

ޓޭބަލް 5.8ގައި އެ ވަނީ ސުވާލު 22ގައި ބުނާ ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީއާ ބެހޭ ގޮތުން އެކި ދާއިރާތަކުގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ މިންވަރެވެ. އެ ތާވަލުގައި ވާ ނަތީޖާތަކުން ބަލާ އިރު، ސުވާލު 22ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ އެއްވެސް ބުނުމަކާ ދުރު ބައިވެރިން ހުރިހާ އެއްވެސް ދާއިރާއެއްގެ ފަރާތުން އެއްބަސްވުމެއް ނެތްކަމުގައި ބުނެވިދާނެއެވެ. އެ ތާވަލުގެ ނަތީޖާ އެންމެ މަތީ އަދަދަކީ ފެންނަނީ 3.8އެވެ.

ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވާން ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާކަމަށް ބައިވެރިން ދާއިރާތައް ބެލުމުން ހުރިހާ ސުވާލުތަކުގެ ނަތީޖާތަކުން (ދއ=2.86، ޖއ=3.00، ތއ=3.66، ސއ= 3.27، މއ=3.82، ގއ= 3.38، ސމ= 3.61) ދައްކަނީ އެ ބައިވެރިންނަށް އެ ކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ވަކި އެއްޗެއް ބުނާކަށް ނޭނގޭކަމަށެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ލަފުޒުތަކަކީ ދުވަން ފަސޭހަ، ހިތުދަސްކުރަން ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކެއްކަމަށް އެއްބަސްނުވާކަން (ޖއ=2.53، ތއ=2.98، ސއ= 2.59، މއ=2.36، ގއ= 2.67، ސމ= 2.93) އެންމެ ދާއިރާއެއްގެ ނަތީޖާ ފިޔަވައި އެހެން ދާއިރާތަކުގެ ނަތީޖާއިން ދައްކައެވެ. ދީނީ އިލްމުވެރިން (ދއ=3.29) ފާހަގަކޮށްފައި ވަނީ އެ ޚިޔާލަކަށް ވަކި އެއްޗެއް ބުނާކަށް ނޭނގޭކަމަށެވެ.

ހަމަ އެއާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ލަފުޒުތަކަކީ ދޭހަކުރަން ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކެއްކަމަށް އެންމެ ދާއިރާއެއް (މދ=3.04) ފިޔަވައި އަނެއް ހަ ދާއިރާގެ (ދއ=3.14، ޖދ=2.53، ސދ= 2.53، ހދ=2.36، ގދ= 2.81، ސބ= 2.93) ބައިވެރިންނަށް އެއްބަސްނުވާކަން ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން އުފައްދާ އާ ލަފުޒުތަކަކީ ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތުގެ ނުވަތަ ބައިވެރިންގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ ލަފުޒުތަކެއްކަމަށް (ދއ=3.43، ޖދ=2.40، މދ=2.33، ސދ= 2.06، ހދ=2.64، ގދ= 2.86، ސބ= 2.22) 3 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްނުވާ އިރު، އަނެއް 4 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެއާ ދެކޮޅު އެއްޗެއް ބުނާނެ ނުނިކަމަށް ނަތީޖާތަކުން ދައްކައެވެ.

ހަމަ އެއާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން އާ ލަފުޒު އުފައްދަނީ މުޖުތަމަޢުގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ ގޮތަށް އެ ހާލަތަކަށް ފެތޭގޮތަށްކަމަށް ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތުގެ ނުވަތަ ބައިވެރިންގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ ލަފުޒުތަކަކަށް (ދއ=3.00، ޖދ=2.67، މދ=3.37، ސދ= 3.02، ހދ=2.82، ގދ= 2.14، ސބ= 3.04) 2 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްނުވާ އިރު، އަނެއް 5 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެއާ ދެކޮޅު އެއްޗެއް ބުނާނެ ނުނިކަމަށް ބައިވެރިން ދިފާއު ފ ޖަވާބުތަކުގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

އަދި އެހެންމެ، ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ދަސްކުރަން ފަސޭހަވާ ގޮތަށް ތަރުތީބުކޮށްފައިވާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތައް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ ވެބްސައިޓުން ލިބެންހުންނަކަމަށް (ދއ=3.29، ޖދ=2.80، މދ=3.23، ސދ= 3.00، ހދ=2.73، ގދ= 3.19، ސބ= 3.14) 2 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްނުވާ އިރު، އަނެއް 5 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެއާ ދެކޮޅު އެއްޗެއް ބުނާނެ ނުނިކަމަށް ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

މީގެއިތުރުން އިލްމީ ދިރާސާތަކުގެ އަލީގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތައް އެކުލަވައިލައި އާންމުންނަށް ލިބޭ ގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން ތައްޔާރުކޮށްފައި ހުންނަކަމަށް (ދއ=2.71، ޖދ=2.80، މދ=3.05، ސދ= 3.18، ހދ=2.64، ގދ= 3.24، ސބ= 3.21) 3 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްނުވާ އިރު، އަނެއް 4 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެއާ ދެކޮޅު އެއްޗެއް ބުނާނެ ނުނިކަމަށް ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

ހަމަ އެހެންމެ، ޖަމާލީ ބަޔާންކުރުމާއި ބަލަޢާ ދިވެހިބަސް ހުރިގޮތް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން މަސައްކަތްކޮށްދޭކަމަށް (ދއ=2.86، ޖދ=2.87، މދ=3.22، ސދ= 2.96، ހދ=2.91، ގދ= 3.19، ސބ= 3.04) 4 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްނުވާ އިރު، އަނެއް 3 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެއާ ދެކޮޅު އެއްޗެއް ބުނާނެ ނުނިކަމަށް އެ ބައިވެރިންގެ ޖަވާބުތަކުން ހާމަވެއެވެ. އަދި ދިވެހިބަހުގެ ބަލިފުށް ހުރިގޮތް ހުރި އެ ބޭނުންކުރާ މިހުންނަނީ ވައިގާތުކޮށް ގޮތަކަށް ކަމަށް

(ދރއ=3·00، ޗދރ=3·13، ތދރ=3·47، ބޖދރ= 3·12، ހދރ=3·09، ގދރ= 3·48، ސޖތ= 3·51) ބޭނުން ނުކުރާކަމަށް ސާމްޕަލްގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

މި ނަތީޖައަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަސް ކިޔެވުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން ކުރާ މަސައްކަތްތަކަށް ހަރުދަނާކުރަން ޖެހިފައިވާކަން ފާހަގަވެއެވެ. ދިވެހިބަސް ކިޔެވުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން ކުރާ މަސައްކަތްތަކާ ގުޅޭ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް ހުރީ 5·7ގައި އެ ވަނީއެވެ.

ޗާޓު 5.7. ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުމުގެ މަސައްކަތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތް

ސުވާލުތައް	ޤައުމީ އިސްކޫލުތައް	ޖަނޫބީ ދާއިރާގެ މިންވަރު	މެދުތިރީ ދާއިރާގެ މިންވަރު	ސިވިލް ދާއިރާގެ މިންވަރު	މާލޭގެ މިންވަރު	ޝިމާލީ ދާއިރާގެ މިންވަރު	ސަރުކާރު ބަދަލުތަކުގެ މިންވަރު (ފުރުޞަތު/ސިވިލިއަން)
ހ. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭން ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން އަށަގަންނަވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަމެވެ.	2.86	3.00	3.66	3.27	3.82	3.38	3.61
ށ. ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ވޯކްބުކްތަކަކީ ދުރުވެސް ފަސޭހަ، ކިޔުއްވުން ފަސޭހަ ވޯކްބުކްތަކެވެ.	3.29	2.53	2.98	2.59	2.36	2.67	2.93
ނ. ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން އުފައްދާ ދިވެހިބަހުގެ އާ ވޯކްބުކްތަކަކީ ތަރުތީބުން ފަސޭހަ ވޯކްބުކްތަކެވެ.	3.14	2.53	3.04	2.53	2.36	2.81	2.93
ރ. ތިބާގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ އާ ވޯކްބުކް ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން އުފައްދައިފައެވެ.	3.43	2.40	3.33	3.06	2.64	2.86	3.22
ބ. އާ ވޯކްބުކްތައް އުފައްދަނީ މުދައްރިސުންގެ ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ ގޮތަށް އަ ހާލަތަކާ ފުރިހަމަ ގޮތަކަށެވެ.	3.00	2.67	3.37	3.02	2.82	3.14	3.04
ޅ. ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ދަސްކޮށްދިނުން ފަސޭހަކަމާ ގޮތަށް ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ވާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ތަރުތީބު ދިވެހިބަހުގެ ފޮތްތަކުގެ ވާހަކަތަކުން ބޭނުންކުރެއެވެ.	3.29	2.80	3.23	3.00	2.73	3.19	3.14
ކ. އިތުރު ދިރާސާތަކުގެ އެހީގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ތަރުތީބު އުނގެނުމުގައި ބޭނުންކުރަން ފަސޭހަ ތަރުތީބު ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުމުގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ހުރެއެވެ.	2.71	2.80	3.05	3.18	2.64	3.24	3.21
އ. ބަޔާނީ ޖުމްލަތައް ރައްޓެހި ބަހަނާކޮށް ދިވެހިބަހުގެ ހުރިހާ ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުން މަސައްކަތް ކުރެއެވެ.	2.86	2.87	3.22	2.96	2.91	3.19	3.04
ވ. ދިވެހިބަހުގެ ބަލިކު ހުރިހާ ހުރިގޮތް ހުރި އަ ބޭނުންކުރާ މިންވަރަށް ފައިދާހުރި ގޮތަކަށެވެ.	3.00	3.13	3.47	3.12	3.09	3.48	3.51

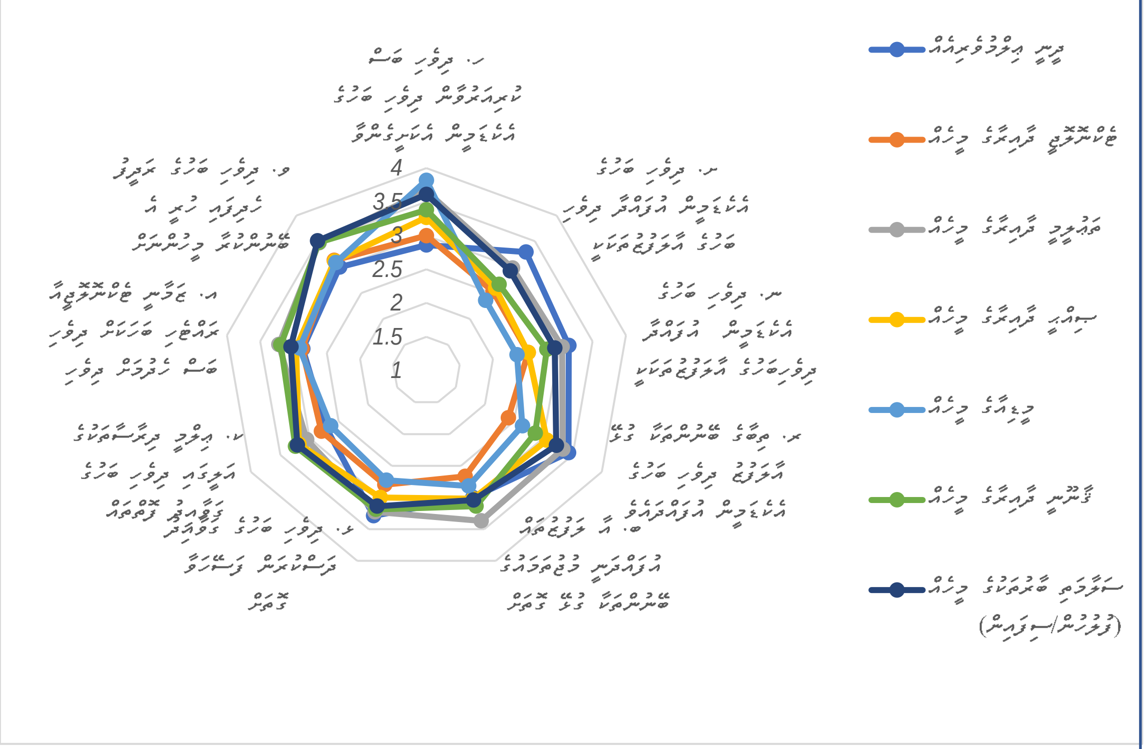

ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ސްކޭލް ރެސްޕޮންސްތަކުގެ އެވްރެޖް (މީން) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ.*

5= ވަރަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރަން، 4= ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ގަބޫލުކުރަން، 3= ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ، 2= އެހާ ބޮޑަކަށް ގަބޫލެއްނުކުރަން، 1= އެއްގޮތަކަށް ވެސް ގަބޫލެއްނުކުރަން

5.6. ފަސްވަނަ ބައި: ހިދުމަތް ދިނުމާއި ލިބޭގޮތުގައި ދިވެހިބަސް

ސާވޭގެ ފަސްވަނަބައިގައި (ސުވާލު 23) ބަލައިފައި ވާނީ ދިރިއުޅުމުގެ މައިދާނުގައި މުހިންމު ހިދުމަތް ދިނުމުގައްޔާ، އަދި ހިދުމަތް ލިބޭގޮތުގައި ބައިވެރިންނަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭ މިންވަރު ދެނެގަތުމަށެވެ. މި ސުވާލަށް ބައިވެރިން ޖަވާބުދީފައި ވަނީ ދީފައި ހުރި ކަންކަމަށް ބައިވެރިން، 'ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން'، 'އެއްބަސްވަން'، 'ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ'، 'އެއްބަސްނުވަން'، 'އެއްގޮތަކަށްވެސް އެއްބަސްނުވަން' މި 'ސްކޭލް' އިންނެވެ. ތިރީގައި އެ ވާނީ ސުވާލު 23ގައި ބައިވެރިން ޖަވާބުދެއް އިޚްތިޔާރުކުރުމަށް ހިމަނައިފައި ވާ ބަޔާންތަކެވެ.

23ހ. ތިބާގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ.

23ށ. ތިބާގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މިކްސްކޮށް ލިޔެފައެވެ.

23ނ. ތިބާގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދެއެވެ.

23ރ. އެހެން އިދާރާތަކުން/ތަންތަނުން ތިބާ ހިދުމަތް ލިބިގަންނައިރު، ލިބޭ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ

23ބ. ތިބާ، އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ.

23ޅ. ތިބާ މަސައްކަތްކުރާ ތަނުން، އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ.

23ކ. ތިބާ މަސައްކަތްކުރާ މާހައުލުން ތިބާއަށް ލިބޭ ލިޔެކިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ.

މި ސުވާލުގެ ޖަވާބުތައް ތާވަލު 5.9ގައި ހުށަހަޅާފައި ވާނެއެވެ. މި ތާވަލުގައި ވާ ނަތީޖާތަކަށް ބަލާ އިރު، ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް އެއްބަސްވެފައި (ގދ= 4.19، ސބ= 4.24) ސަރުކާރުއިދާރާތަކުންނާއި ކުންފުނީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިންނެވެ. އަނެއް 4 ދާއިރާގެ ނަތީޖާއިން ދައްކަނީ (ދއ=3.86، ޖދ=3.60، ތދ=3.48، މދ=3.73) އެ ދާއިރާތަކުގެ ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމާ ދުރު ވަކި އެއްޗެއް ބުނާން ނޭނގޭ ކަމަށެވެ. އަދި ސިވިލް ދާއިރާގެ މީހުން އެ މީހުން މަސައްކަތްކުރާ މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް އެއްބަސްނުވެއެވެ (ސދ= 2.92).

މީގެ އިތުރުން ސާވޭގެ ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ހުންނަ ލިޔެކިޔުންތައް އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މިކްސްކޮށް ލިޔެފައިކަމަށް ސިވިލް ދާއިރާގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ އިރު

(ސދ= 2.76،) އަނެއް 6 ދާއިރާގެ މީހުންނަށް ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގެއެވެ (ދއ=3.43، ޖދ=3.00، ތދ=3.47، މދ=3.45، ގދ= 3.48، ސބ= 3.53).

ހަމަ އެއާ އެކު، ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭކަމަށް ސަލާމަތީ ބާރުތަކުންނާއި ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައި ވާ އިރު (ގދ= 4.24، ސބ= 4.33) އަނެއް ފަސް ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން (ދއ=3.86، ޖދ=3.53، ތދ=3.38، ސދ= 3.04، މދ=3.91) ހާމަވަނީ އެ ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭކަމާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން އެ ބައިވެރިންނަށް ނޭނގުނެވެ.

މީގެ އިތުރުން އެހެން އިދާރާތަކުން/ތަންތަނުން ބައިވެރިން ހިދުމަތް ލިބިގަންނަ އިރު، ލިބޭ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް އެއްބަސްވާކަމަށް ފާހަގަވަނީ ހަމައެކަނި ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ (ގދ= 4.10) ނަތީޖާއިންނެވެ. އަނެއް ހަ ދާއިރާގެ ބައިވެރިން އެހެން އިދާރާތަކުން/ތަންތަނުން ބައިވެރިން ހިދުމަތް ލިބިގަންނަ އިރު، ލިބޭ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަމަށް (ދއ=3.57، ޖދ=3.60، ތދ=3.36، ސދ= 3.12، މދ=3.45، ސބ= 3.93) ފާހަގަކޮށްފައި ވެއެވެ.

އަދި އެހެންވެސް، ބައިވެރިން އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ދީނީ، ތަޢުލީމީ، މީޑިއާ، ގާނޫނީ އަދި ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވާ އިރު (ދއ=4.43، ތދ=4.10، މދ=4.00، ގދ= 4.43، ސބ= 4.31) [illegible] ދާއިރާއާއި ސިޔާސީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެ ބައިވެރިން އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަން (ޖދ=3.53، ސދ= 3.31) ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

މީގެއިތުރުން ބައިވެރިން މަސައްކަތްކުރާ ތަނުން އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ގާނޫނީ ދާއިރާއާއި ސިޔާސީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާ އިރު (ގދ= 4.48، ސބ= 4.19) އަނެއް ފަސް ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެ ބައިވެރިން މަސައްކަތްކުރާ ތަނުން، އެހެން އިދާރާތަކަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަން (ދއ=3.57، ޖދ=3.73، ތދ=3.91، ސދ= 3.43، މދ=3.73) އެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

އަދި ބައިވެރިން މަސައްކަތްކުރާ ތަނުން އެ ބައިވެރިންނަށް ލިބޭ ލިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް ސަލާމަތީ ބާރުތަކާއި ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން ދައްކާ އިރު (ދއ=3.57، ޖދ=3.73،

ތދ=3.91، ސދ= 3.43، މދ=3.73)، [illegible] 5 ދާއިރާގެ ބައިވެރިންނަށް އެ ބައިވެރިންގެ މަސައްކަތު މާހައުލުން އެ ބައިވެރިންނަށް ލިބޭ ލިޔެކިޔުންތައް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންކަމާ މެދު ވަކި އެއްޗެއް ބުނަން ނޭނގޭކަން (ދދ=3.57، ޓދ=3.73، ތދ=3.91، ސދ=3.43، މދ=3.73) އެ ބައިވެރިންގެ ޖަވާބުތަކުން ހާމަވެއެވެ.

ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތާއި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދެނެގަތުމަށް ކުރި ސުވާލުގެ ނަތީޖާ ދައްކާ ގޮތުން ދިރިއުޅުމުގެ މައިދާންގައި މީހުންނަށް ހިދުމަތް ދިނުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި އަދި ބައިވެރިން ހިދުމަތް ލިބިގަތުމުގައި ވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރުގައި ތަފާތުތަކެއް ވެއެވެ. މިގޮތުން ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާއާއި ސިއްހީ ދާއިރާގައި މީހުން ހިދުމަތް ދިނުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދަށްކަން އެ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި [illegible] ދާއިރާގެ މީހުން ހިދުމަތް ދިނުމުގައި އެ ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި އަދި ބައިވެރިން ހިދުމަތް ލިބިގަތުމުގައި ވެސް ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދެވޭކަން ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ދީނީ، ތައުލީމީ، އަދި މީޑިއާ ދާއިރާގެ ބައިވެރިން މީހުންނަށް ހިދުމަތް ދިނުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި އަދި ބައިވެރިން ހިދުމަތް ލިބިގަތުމުގައި ވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރާ މެދު ވަރަށް ގިނަ ފަހަރު ވަކިއެއްޗެއް ބުނަން ދަތިވާކަން ނަތީޖާތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ތާވަލު 5.8ގައި އެ ވަނީ ދިރިއުޅުމުގެ މައިދާންގައި މީހުންނަށް ހިދުމަތް ދިނުމުގައްޔާ، އަދި ހިދުމަތް ލިބިގަތުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރެވެ.

ޗާޓު 5.8. ޚިދުމަތް ދިނުމާއި ލިބިގަތުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު

ބައިވެރިންނާކުރެވުނު ސުވާލުތައް	ދީނީ އިލްމުވެރިން	ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން	ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސިޔާސީ ދާއިރާގެ މީހުން	މީޑިއާގެ މީހުން	ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން	ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ މީހުން
ހ.ތިބާގެ މަސައްކަތު [illegible] ހުންނަ [illegible] އާންމުކޮށް ހުންނަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ	3.86	3.60	3.48	2.92	3.73	4.19	4.24
ށ. ތިބާގެ މަސައްކަތު [illegible] ހުންނަ [illegible] އާންމުކޮށް ހުންނަނީ [illegible]	3.43	3.00	3.47	2.76	3.45	3.48	3.53
ނ. ތިބާގެ މަސައްކަތު [illegible]	3.86	3.53	3.38	3.04	3.91	4.24	4.33
ރ. [illegible]	3.57	3.60	3.36	3.12	3.45	4.10	3.93
ބ. [illegible]	4.43	3.53	4.10	3.31	4.00	4.43	4.31
ޅ. [illegible]	3.57	3.73	3.91	3.43	3.73	4.48	4.19
ކ. [illegible]	3.86	3.47	3.54	3.24	3.82	4.43	4.25

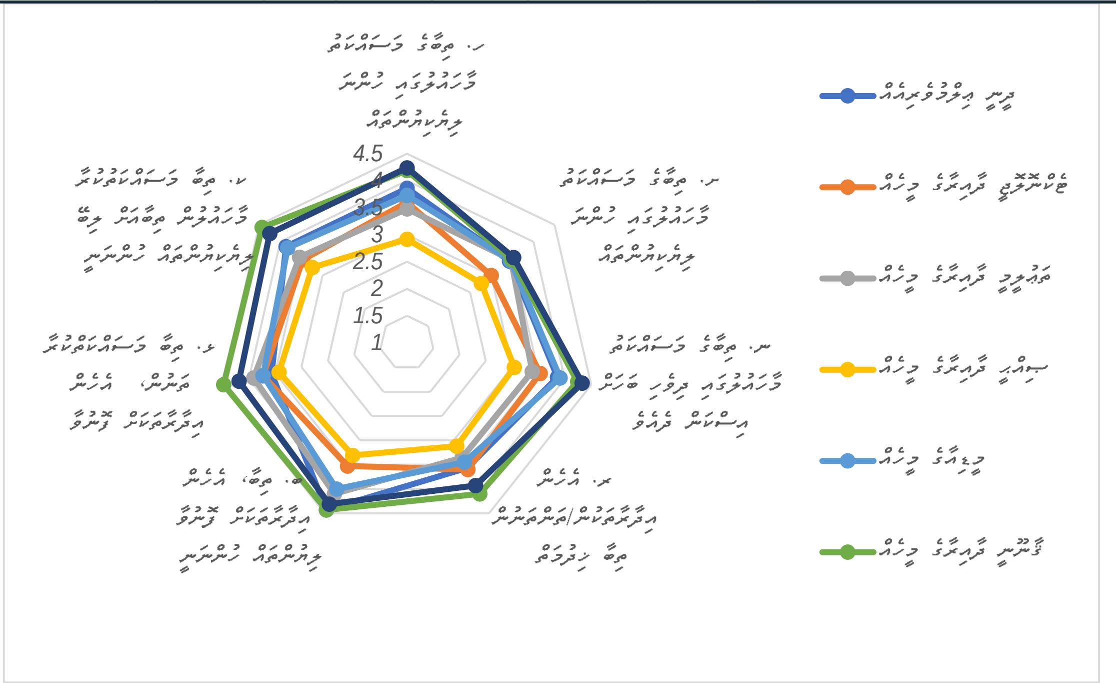

ހުރިހާ [illegible] (މިން) [illegible]

5= ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވަން =4 އެއްބަސްވަން =3 ވަކި [illegible] =2 އެއްބަސްނުވަން =1 ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްނުވަން"

5.7 ޚުލާޞާ

ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ މީހުން ދެކޭގޮތާއި ދިވެހިބަސް މީހުން ބޭނުންކުރާ ހާލަތު (ގޮތް) ދެނެގަތުމަށާއި ދިވެހިބަހުގައި މިހާރު ބޭނުންކުރާ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވުނުގޮތާ ގުޅޭ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ، އެކި ދާއިރާތަކުގެ މަސްއޫލުވެރިން ދެކޭގޮތް ދެނެގަތުމަށް ކުރި މި ސާވޭގައި ބައިވެރިކޮށްފައި ވަނީ 7 ދާއިރާއެއްގެ ބައިވެރިންނެވެ. ސާވޭގެ ނަތީޖާއިން ފާހަގަވާ ގޮތުގައި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި މީހުންގެ 83.4 އިންސައްތަ މީހުން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ. އަދި 15.2 އިންސައްތަ މީހުން ވާހަކަދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސަރިކޮށްގެންނެވެ. އަދި ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ 1.3 އިންސައްތަ މީހުން އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ދިރާސާގެ ބައިވެރިންގެ 99 އިންސައްތަ މީހުން އެ މީހުންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ ދިވެހިބަހެވެ. ނަމަވެސް 1 އިންސައްތަ (3ބ) މީހުން އެ މީހުންގެ މާދަރީބަހުގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. މަދު އިންސައްތައެއް ނަމަވެސް ދިވެހި ޤައުމުގެ ރައްޔިތަކު އެ މީހެއްގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްނޫން އެހެން ބަހެއްކަމަށް ބުނާ ނަމަ އެއީ ވިސްނައިލުން މުހިންމު ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް މިއީ އިންޓަރނޭޝަނަލް ފުރުވީ ސްކޫލުތަކުގެ ނަތީޖާއެއްކަމަށް ވާތީ ސްކޫލުތަކު ސިފަ ދިވެއްސެއްކަމުގައި ހަދިޔާކުރުން ދަތިވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އިޖުތިމާޢީގޮތުން ޖަވާބަކީ އެކުލަވާން ކުރުވުން އިޖުތިމާޢީކަމަކަށް ފުދުނު ޗާގަ ވެސް އެބައޮތެވެ.

މުސްތަޤުބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭނެ ގޮތާ ގުޅޭ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް ވެސް ވަރަށް ތަފާތެވެ. އެއީ މިހާރު އެއްގޮތަށް ހިނގައި ގެންދާގޮތުގައި ވެސް ކިޔަވައިދިނުމާއި މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ދެމިއޮންނަން ކަމަށް 67.2 އިންސައްތަ މީހުން ގަބޫލުކުރާ އިރު، މުސްތަޤުބަލުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ ވެސް ބައިވެރިންގެ 55.6 އިންސައްތަ މީހުންނަށް ވަރަށް ބޭނުން ފެންނަ ކަމެކެވެ. އަދި މުސްތަޤުބަލުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭން ނަމަ ކިޔަވައިދޭންވީ މަރުޙަލާއަކީ ގްރޭޑް 1 އިން 6އަށްކަމަށް ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި 56.6 އިންސައްތަ މީހުން ބުނެފައި ވެއެވެ. އަދި މި ތަޢުލީމު ދެ ބަހުން ކިޔަވައިދޭން ފުރަތަމަ އެންމެ ރަނގަޅުކަމަށް ދިރާސާގެ 63.2 އިންސައްތަ މީހުން ގަބޫލުކުރެއެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ފުރަތަމަ ޖެހިގެ ސަރުކާރުން ފުރިހަމަ މަތީ ސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާއެއް ކިޔަވައިދިނުމަށް 74.8 އިންސައްތަ މީހުން ގަބޫލުކުރެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ވާހަކަދައްކާއިރު އުފަންބަހުން ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް ވާހަކަދައްކަން ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރެއެވެ.

ދިރާސާގެ 94.4 އިންސައްތަ މީހުން ގަބޫލުކުރާގޮތުގައި ދިވެއްސެއް ނަމަ ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކަން އެނގެން ޖެހޭނެ. ނަމަވެސް ދިރާސާގެ 5 އިންސައްތަ (15ބ) މީހުން ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި މިއީ ޖެހިލުންކަމެއް ނޫނެވެ.

މުސްތަޤުބަލުގައި، ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ފާހަގަކޮށްލެވޭ ބަހަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ވެދާނެ ކަމަށް % 87 މީހުން ގަބޫލުކުރެއެވެ. ސާވޭގެ ބައިވެރިން ދެކޭ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުމުން އުފައްދައިފައި ހުންނަ ތަރުޖަމާކަމީ ދާދަފަހުން އެހާ ފަސޭހަ ތަފާތުތަކެއް ނޫނެވެ. އަދި މީހުންގެ ބޭނުންކުރާ ގުޅޭ ގޮތަށް އާ ތަރުޖުމާތައް ނުފެއްދޭކަމަށް ގިނަ ބައިވެރިން ބުނެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ހުރި ކަލިމަތަށް ވެސް ހުރި ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ ގޮތަށް އާ ތަފާސްކުރައިން ބޭނުންކުރުމަށް ގޮތް ނުހުން ކަމަށް ވެސް ބައިވެރިން ވަރަށް ބާރުން ގަބޫލުކުރެއެވެ. ރަސްމީ ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ގިނަ ތިރީގައި ހުންނަނީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މެސެންޖަރކަމަށް ވެސް ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ބަސް މެސެންޖަރގުން ފާހަގަކޮށްލަދީ ހުރިހައި އުމުރުގެ ވެސް ގުޅުމަކީ ކަމުގެ ޕޮސްޓަރ ކައުންސިލް މުއާމަލާތްތަކުގައި ބަސް މެސެންޖަރގުން ފާހަގަކުރެވޭ މިންވަރު އިތުރުކަން ދިރާސާގައި ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ހަމަ މިއާ އެކު، ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ހަތް ދައިރާގެ މީހުންގެ ގުރޫޕްތައް ހޭދަކުރާ ސިޓީ ދައިރާގައި މީހުން ހެދުމަށް ދިރުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ދަށްކަން އާ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި ސަރުކާރީ ބޮޑުކަންކަމާއި ގާނޫނީ ދައިރާގައި މީހުން ހެދުމަށް ދިރުމުގައި އާ ބައިވެރިން ދިވެހިބަހުން ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި އަދި ބައިވެރިން ހެދުމަށް ޖީބީގަތުގައި ވެސް ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭ ބައިވެރިންގެ ނަތީޖާއިން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ދިނީ، ތަޢުލީމީ، އަދިވެސް ދައިރާގެ ބައިވެރިން މީހުންނަށް ހެދުމަށް ދިރުމުގައި ބައިވެރިން ދިވެހިބަހުން ބޭނުންކުރާ މިންވަރާއި އަދި ބައިވެރިން ހެދުމަށް ޖީބީގަތުގައި ވެސް ދިވެހިބަހުން ބޭނުންކުރާ މިންވަރާ ގުޅޭ ވަރަށް ގިނަ ފަހަރު ވަކި އުސޫލެއް ބުނަން ދަތިވާކަން ނަތީޖާތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ބާބު 6. ހޯދުންތައް 2: ބަހަވީމަތަ

6.1. ތައާރަފު

މި ބާބުގައި ހުށަހަޅައިދީފައި މި ވަނީ މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި ބަހަވީމަތަ ('ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް') ދެނެގަތުމުގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވޭ މުޝާހަދާ ('އޮބްސަރވޭޝަން') ތަރީޤާއިން ރާއްޖޭގެ ވެރިރަށްކަމުގައި ވާ މާލެ ސިޓީއާއި، އެތެރޭގެއާއި ބޭރުގެ ގިނަ ދަތުރުވެރިންނަށް ރާއްޖޭގެ ދޮރުމަތީގެ ގޮތުގައި ހުންނަ ވެލާނާ އިންޓަރނޭޝަނަލް އެއަރޕޯޓުގައި ހުރި ނިޝާންތަކާއި، ހުޅުމާލޭގައި ހުރި ނިޝާންތައް ތަޙުލީލުކޮށްގެން ފޮޓޯ ނަގާފައެވެ. މިގޮތުން މާލެ ސިޓީގެ ބޮޑެތި މަގުތަކާއި ވާ މަސްޖިދުތަކާއި ބޭސްފަރުވާދޭ މަރުކަޒުތަކާއި، ހުޅުމާލޭގެ ބޮޑެތި މަގުތަކާއި، ވެލާނާ އިންޓަރނޭޝަނަލް އެއަރޕޯޓުގެ އާންމުން ބޭނުންކުރާ ސަރަހައްދުތަކާއި، ސަރުކާރުގެ ބައެއް އިދާރާތަކާއި ކުންފުނިތަކުގެ އިމާރާތްތަކުގެ ނިޝާންތައް ހިމެނޭގޮތަށް، ޖުމުލަ 1004 ފޮޓޯ (ނިޝާން) މި ދިރާސާގައި ތަޙުލީލުކޮށްފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު ތަންތަނާއި ނިޝާންތަކުގައި [illegible] ފެނިފައި [illegible] ވެސް އެއީ އިނގިރޭސި [illegible]، މި ދިރާސާގައި ތަޙުލީލުކުރެވުނު [illegible]، އެއީ [illegible] ނަމޫނާއެވެ. ދިރާސާ [illegible]/[illegible] [illegible]، އެ ނިޝާންތަކުގައި ދިވެހިބަހުން [illegible]/[illegible]، ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ފެނިފައި ވާ ނަގައެވެ.

ނިޝާންތައް ތަޙުލީލުކުރި ބަހަވީމަތީގެ ނިޝާންތައް ތަޙުލީލުކުރުމަށް ގޯޓް (2020) ހުށަހަޅައިދީފައި ވާ ކޯޑިންގ މިންގަނޑު (ބަސްބައި 4.6.2.4) ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. މި އުސޫލުގެ ބާބު 4ގެ [illegible] 4.4ގައި ހިމަނައިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ހޯދުންތައް ހުށަހެޅުމުގައި، އެ އުސޫލުގެ މައިގަނޑު ހަތަރު ކޯޑްތަކުގައި ވާ (1) ބަހަވީ ކޯޑް، (2) ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު، (3) ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަން، އަދި (4) ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު، މި ހަތަރު ކޯޑު ނުވަތަ ތީމު ބޭނުންކޮށްފައި ވެއެވެ.

މުޝާހަދާއިން އެއްކުރެވުނު، ނިޝާންތައް ތަޙުލީލުކުރި [illegible] ތަރީޤާގެ އަސާސަށެވެ. އެއީ، އެ އިމާރާތްތަކުގެ [illegible] ނިޝާންތަކުގައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ [illegible] ދެނެގަތުމާއި، [illegible] [illegible] ބަލައިގަނެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި ހޯދުންތައް [illegible] ގޮތުން، [illegible] ހުށަހަޅައިދީފައިވާ [illegible] [illegible] ބޭނުންކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ބަހަވީ ކޯޑާއި ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތާއި ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ތަޢުލީމަށް ބުރަވެ، އިބާރާތްތަކުން ހުރަހަކަށްދީފައި ވާނީ ނިޝާނުތަކުގެ ދައުރު ނުވަތަ އެ ނިޝާނުތަކުން އަދާކުރާ މަސައްކަތެވެ.

6.2 'ބަރަވީ ކޯޗު'

'ބަރަވީ ކޯޗު'ގެ ގޮތުގައި ބަލައިގެން ވާނީ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި 1004 ނިޝާން ދިޔައިރު ވާނީ ކުދިން ބަސްތަކާއިދޭތެރޭ ނިޝާނުތަކުގައި އަންނަ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވުނު ވާނީ ކުދިން ބަޔެއްކަމަށް ދެއްކުމަށްޓަކައިވެ. ބަރަވީކަމަކީ މިސާލަކަށް ދިވެހިބަހުގެ މަސައްކަތުގައި ފެންނަނީ މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ ބަސްތަކުގެ ކަމުގައި އެއްކޮށް ލިޔުއްވާލުމުގައި ވިސް، މި ދިރާސާއަށް ނަގާ ނިޝާނުތަކުގައި އެއްޗެއް ބަދަލުވުން ދިޔައިރު ވާ ނިޝާނުގެ ފަރަގުތަކުން އެ ނިޝާނުތަކުގެ ވަށް ވާނީ ހިމެނިގެންވެއެވެ.

ޗާޓު 6.1ން ދައްކައިދޭ ދިރާސާކުރި ސަރަހައްދުތަކުގައި ބޭނުންކުރެވުނު ވާ ނިޝާނުތަކުގައި ބޭނުންކުރެވުނު ވާ ބަރަވީ ކޯޗެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާގައި ފަރަގުތަކުން ބަރަވީ ކޯޗުތަކަކީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހާއި އަދި އަރަބިބަހެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންކުރި 1004 ނިޝާނުގެ ތެރެއިން އެ ނިޝާނުގެ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި 54 (5.36%) ނިޝާނެވެ. ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން 499 (49.50%) ނިޝާނުގައި ލިޔެފައި ވެއެވެ. އަދި އިނގިރޭސިބަހާއި ހިމެނޭގޮތުން ދެބަސް ބޭނުންކޮށްފައި 451 (49%) ނިޝާން ހިމެނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ނިޝާނެއްގައި ލިޔެފައިވާ ބަސްތަކުގެ ތަފްސީލް ވާ ގޮތް ޗާޓު 6.2 ގައި ހުށަހަޅާލާފައި އެ ވަނީއެވެ. މި ޗާޓުތަކުގައިވާ އަދަދުތަކަށް ނިސްބަތާ ނިޝާނުތަކުގެ ނަންބަރު ޖަދުވަލު 6ގެ ހ އިން 6 ގެ އަށް ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

ޗާޓު 6.1. ނިސާބުތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ ގޮތް

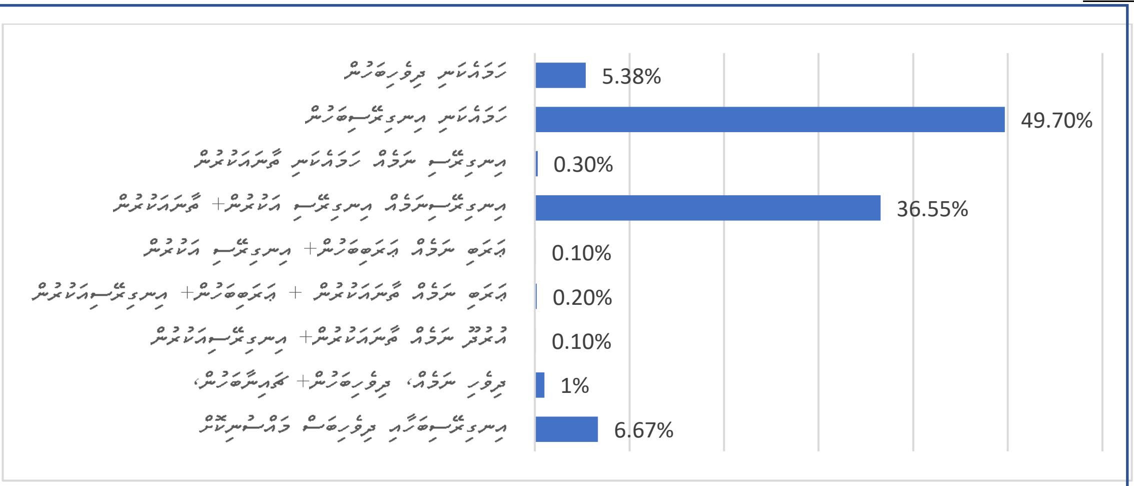

ނިސާބް ލިޔެފައި ވާ ކޯޑު	ތަކުރާރުއަދަދު	އިންސައްތަ
ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން	54	**5.38**
ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން	*499*	**49.70**
އިނގިރޭސި ނަމަވެސް ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން	3	**0.30**
އިނގިރޭސިނަމަވެސް އިނގިރޭސިއަކުރުން+ ތާނައަކުރުން	*367*	**36.55**
ޢަރަބި ނަމަވެސް ޢަރަބިބަހުން+ އިނގިރޭސި އަކުރުން	1	**0.10**
ޢަރަބި ނަމަވެސް ތާނައަކުރުން + ޢަރަބިބަހުން+ އިނގިރޭސިއަކުރުން	2	**0.20**
އުރުދޫ ނަމަވެސް ތާނައަކުރުން+ އިނގިރޭސިއަކުރުން	1	**0.10**
ދިވެހި ނަމަވެސް، ދިވެހިބަހުން+ ޗައިނާބަހުން، ޗައިނާއަކުރުން+އިނގިރޭސިބަހުން އިނގިރޭސިއަކުރުން	10	**1.00**
އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް އައްސުނިކޮށް	67	**6.67**
	1004	**100.00**

ދިރާސާއަށް 1004 ނިސާބް ބޭނުންކުރި އިރު ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް ނޫން އެހެން ބަހަކުން ނިސާބްތަކެއް ލިޔެފައި ވާ 3 ބަހަކީ ކޯޑު ފާހަގަވިއެވެ. އެއީ /[illegible]/ އާއި /އުރުދޫ/ އަދި /[illegible]/ ލިޔެފައި ވާ 3 ނިސާބެވެ. [illegible] ހިއާ ނަމޫނާވެ. އަދި [illegible] ހިއާ ނަމޫނާވެ. [illegible] ސަރުކާރުގެ ވަގުތު [illegible]. މިގޮ [illegible] ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ކޯޑު ޢަރަބި އަކުރެވެ. އަދި [illegible] ޢަރަބި، އިނގިރޭސި، ދިވެހި މި [illegible] ކޯޑު ވެސް ބޭނުންކުރެވިފައި ވެއެވެ. އަދި [illegible] އުރުދޫ ނަމަވެސް ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވެއެވެ. [illegible] ކޯޑުތަކެއް [illegible] ޖަދުވަލު 6.4ގެ ދަށުން ހުށަހަޅައިފައި ވާ 'ނިސާބްތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދަރުސް' މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާނެއެވެ.

ޗާޓު 6.2. ނިޝާނުގައި ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ވާ ތަރުތީބާއި ނިޝާނުގެ ސައިޒު

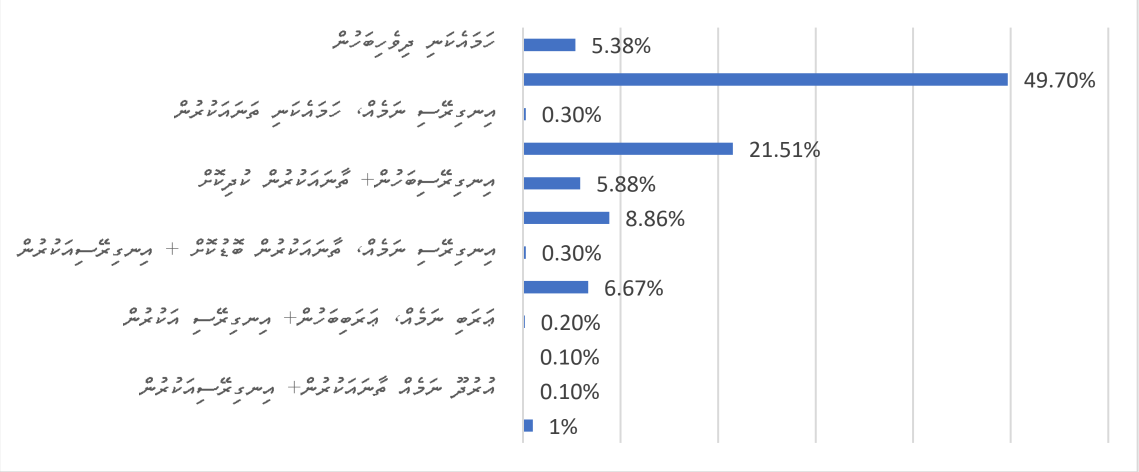

ނިޝާން ލިޔެފައި ވާ ތަރުތީބާއި ސައިޒު	ތަކުރާރުވި އަދަދު	އިންސައްތަ
ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން	54	5.38
ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން	499	49.70
އިނގިރޭސި ނަމެއް، ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން	3	0.30
އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން+ އިނގިރޭސިބަހުން (ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވާ ނަމާއި ދާދި އެއްވަރަކަށް)	216	21.51
އިނގިރޭސިބަހުން+ ތާނައަކުރުން ކުޑިކޮށް	59	5.88
އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން ކުޑިކޮށް + އިނގިރޭސިބަހުން ބޮޑުކޮށް	89	8.86
އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން ބޮޑުކޮށް + އިނގިރޭސިއަކުރުން ކުޑިކޮށް	3	0.30
އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް [illegible] [illegible] އެ ނަން އިނގިރޭސިއަކުރުން+ ތާނައަކުރުން	67	6.67
އަރަބި ނަމެއް، އަރަބިބަހުން+ އިނގިރޭސިއަކުރުން	2	0.20
އަރަބި ނަމެއް ތާނައަކުރުން + އަރަބިބަހުން+ އިނގިރޭސިއަކުރުން	1	0.10
އުރުދޫ ނަމެއް ތާނައަކުރުން+ އިނގިރޭސިއަކުރުން	1	0.10
ދިވެހިބަހުން+ ޗައިނާބަހުން	10	1.00
	1004	100.00

6.3. ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު

މި ބައިގައި ބަލައިލައި ވާނީ ނިޝާންތަކުގެ ބޭނުންކޮށްފައި ހުރި ކޮން ހައިސިއްޔަތަކުން ތޯއެވެ. މިގޮތުން ނިޝާންތަކުގެ ހުރި ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތާއި ނުވަތަ ނުރަސްމީ ހައިސިއްޔަތާއި ދެނެގަތުމަށް މި ބައިގައި ބަލައިލައި ވާނެއެވެ. 'ރަސްމީ' ހައިސިއްޔަތުގައި ވަނީ ސަރުކާރަށް ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ. 'ނުރަސްމީ'

ނިޝާންކަމަށް މާނަކޮށްފައި ވާނީ އަމިއްލަ ފަރާތްތަކުން ނިސްބަތްވާ ތަންތަނުގެ ނިޝާންތަކެވެ. އަދި 'ރަސްމީ/ނުރަސްމީ' ނިޝާންތައް ކަނޑައެޅުމަށް ބަލައިފައި ވާނީ އެއީ ރަސްމީ ނިޝާނެއް އާންމުތަނެއްގައި ހުރުމަށެވެ. 'އެހެނިހެން' ބައިގައި ބަލައިފައި ވާނީ އެ ނިޝާނަކީ ރަސްމީ އަދި ނުރަސްމީ، އަދި ރަސްމީ/ނުރަސްމީކަން ވެސް ކަނޑައަޅަން ނޭނގޭ ނިޝާންތަކެވެ.

ބަހަވީމަލައިގައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތަށް، ދިރާސާގައި ގިނައިން ހުރީ (ނިޝާންތަކުގެ 81%އަށް) ނުރަސްމީ ނިޝާންތަކެވެ. އަދި 11%އަށް ރަސްމީ ނިޝާނެވެ. މީގެ އިތުރުން 8%އަށް ރަސްމީ/ނުރަސްމީ ނިޝާންތަކެވެ.

ތާވަލު 6.1. ނިޝާންތަކުގެ ބައިތަކުން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކުގެ އިންސައްތަ

ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު	ތަކުރާރުއަދަދު	އިންސައްތަ
ރަސްމީ	*110*	***11%***
ނުރަސްމީ	*809*	***81%***
ރަސްމީ/ނުރަސްމީ	*85*	***8%***
ޖުމްލަ	*1004*	100%

6.4. ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަން

ދިރާސާއަށް މުޝާހަދާކުރި ސަރަހައްދުތަކުގެ ނިޝާންތައް ހުރި ތަފާތު ތަންތަނުގައެވެ. މިގޮތުން ތަންތަނުގައި ހުރި ނިޝާންތަކުން ބަލާއިރު، އެ ނިޝާންތަކުގެ ތަރުތީބުވެގެން ދާއިރު އެ ތަންތަނުގައި ހުރި ނިޝާންތަކާއި ވަކިވަކިން ހަރަކާތްތަކުގައި ހުރި ނިޝާންތައް ހުރެއެވެ. މިގޮތުން، ތަފާތު ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ގޮތުގައި ބޭނުން ކުރަނީ ވަކި އިމާރާތްތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކެވެ. ވަކި ގޮތެއް ހުރި ނިޝާނަކީ ވަކި ކަމަކަށް ނިޝާންކުރާ ވަކި ފަރާތްތަކުން ބަލަހައްޓާ ހަރަކާތްތަކުގައި ނޯޓު ބޭއްވުމުގައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މިގޮތުން މިސާލަކަށް ގޯތި 43ގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައި ވާނެއެވެ. ދިރާސާގެ 'ރޯޑްސައިން' އާ ގުޅިގެން ހުރި އިސްތިހާރުތަކަށް ދިރާސާގެ ދަށުން ގެނެސްފައި ވާއިރު އެ އިސްތިހާރަށް ރަސްމީ ނިޝާންތަކެވެ އެ އިސްތިހާރު ނުހިމެނޭކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

ތާވަލު 6.2ގައި ދައްކައިދެނީ މި ދިރާސާއަށް ބަލާއިރު ތަންތަނުގެ ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަނާއި އެ ތަންތަނުގައި ނިޝާންތައް ހުރި އަދަދެވެ. އެ ތާވަލުން ބަލާ އިރު، ދިރާސާއަށް ބަލާއިރު ސަރަހައްދުތަކުގައި އެންމެ ގިނައިން ހުރީ ފާރުތަކުގެ ނިޝާންތަކެވެ. ފާރުގައި ކުރަހާފައިވާ ތަންތަނުގެ މުޅިން ފުނަގ ނުހާ ވިޔަސް ފާރުތަކާއި އެއް ގޮތަށް އަދަދުން ހުރި އިރު މި

ވިޔަފާރިތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް ލިޔެފައި، ގިނައިން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމެވެ. މަދު ވިޔަފާރިތަކެއްގައި އިނގިރޭސި ނަން ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި އޮންނައިރު ވެސް، އެ ނަން އޮންނަނީ މާ ކުޑަކޮށެވެ. އިސްކަންދެވިފައި ހުރި ކަމަށް ފެންނަނީ ވިޔަފާރިއަށް އިނގިރޭސި ނަމާ ހަމަހަމައަށް އެ ނަން އިނގިރޭސިއަކުރުން ބޮޑުކޮށް ލިޔުމުންނެވެ.

ތާވަލު 6.2. ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަނާއި ނިޝާންތަކުގެ އަދަދު

ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަން	ތަޢާރަފު ކުރުން (ނަންބޯޑު ތައް)	ހޯރޑިންގބޯޑު ދުރުމުގެ ސްޓިކަރު	އިޝްތިހާރު/އިއުލާން	ގާނޫނާއި ގަވާއިދު	ހޭލުންތެރި ކުރުން	ހިތްވަރުދިނުން	މައުލޫމާތު ދިނުން	ރައްކާތެރިވުން/ސަލާމަތްވުން	ޖުމުލަ	އިންސައްތަ
ކުންފުނިތަކުގެ އިމާރާތް	57		4						61	6.08
ފާރަ	374	3	132	1			6	5	521	51.89
މަގުމަތި	8	3	54			4	8	2	79	7.87
ޕާކިންގ (މަގުމަތީގައި)	24								24	2.39
ގޭގޭ	78								78	7.77
ސަރުކާރު އިމާރާތް	79	11		2			14	4	110	10.96
ހަދަމުންދާ އިމާރާތްތައް								11	11	1.10
ހޮޓާ/ރެސްޓޯރަންޓް	64		2						66	6.57
އެހެނިހެން	54								54	5.38
ޖުމުލަ	738	17	192	3	0	4	28	22	1004	

ނޯޓް: ތާވަލު 6.2ގައި ހިމެނޭ އެކި ގިންތީގެ ނިޝާންތައް ގުނުމުގައި، އެއް ނަމެއް ނިސްބަތްވާ މުއައްސަސާއެއްގެ ބަޔާން އިމާރާތްތަކުގައި ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތައް ގުނައިފައި ވާނީ ވަކި ނިޝާންތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މިސާލަކަށް، ކުންފުނިތަކަށް ބަލާއިރު، ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސް މި ނަން އެ ބޭންކުގެ އެކި ގޮފިތަކުގައި ލިޔެފައި ހުރިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އެއިން ކޮންމެ ނަމެއް ވެސް ގުނައިފައި ވާނީ ވަކި ނިޝާނެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، މިސާލަކަށް، 'ފަޓާ' ވިޔަފާރިއަކަށް ނިސްބަތްވާ ކުންފުނީގެ ވިޔަފާރިއެއްގައި ހިމެނޭ ނަންބޯޑަކީ ވެސް އެކި ވަކި ނިޝާނެއްގެ ގޮތުގައި ގުނައިފައި ވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އެ އިމާރާތުގެ ނަން ބޯޑުގެ އިތުރުން އެހެން ނިޝާނެއް ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް އެ ނިޝާނެއް ވެސް ހިމަނައިފައި ވާނީ ވަކި ނިޝާނެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެހެންކަމުން ނިޝާނުގެ އަދަދަކީ އެ ގިންތިތަކުގެ ޖުމުލަ އަދަދެއް ނޫނެވެ. އެއީ އިމާރާތްތަކުން ވެސް އެއް ނިޝާނެއް (މިސާލަކަށް، ބޭންކުގެ ނަން ބޯޑު، އިޝްތިހާރުބޯޑު...) ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ހިމަނާފައެވެ.

6.5. ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް/ ދައުރު

މި ބައިގައި ހިމަނައިފައި ވާނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަށްވުރެ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުމަށް މި ދިރާސާއަށް ބޭފުޅުން ސަރަހައްދުތަކުން ނަގައިފައި ވާ ފޮޓޯތަކުގެ ލިންގުއިސްޓިކް ތަހުލީލުކުރެވުމުން ލިބުނު ނަތީޖާއެވެ. މި ތަހުލީލުކުރި ކުރިން

ބަޔާންކޮށްފައި ވާ (3.8.5ގައިވާ) ބައެއް ތީމުތަކުގެ މައްކަން ބިނާކޮށްފާ. މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ނިޝާންތަކުގެ ދައުރެވެ.

ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތްތަކާއި ދައުރަށް ބަލާ އިރު އެކި ބާވަތްތަކުގައި އެކިއެކި ނިޝާންތައް ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން މި ބައިގެ ނިޝާންތައް 2 ގިންތިއަކަށް ބަހައިލައި ވަނީއެވެ. އެއީ ޚާއްސަ ނަންތައް، އަދި ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ނިޝާންތަކުގެ ދައުރަށް ބަލާފައި އެނގިގެން ބަލައިލެވޭ ބައެއް. މި ބައިތައް ކަނޑައެޅި، އިތުރު މުހިއްމު (ތާވަލު 4.3ގެ) އަށްވެއެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި އެ ވަނީ ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު ބައްޓަންކޮށްދީފައެވެ. މި ބައިގެ ހުށަހަޅައިދީފައި އެ ވަނީ އެ ގިންތިއަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވުނު ނިޝާންތަކުގެ ބައެއް ޒާތުގެ ވަސް ހިމަނައިގެންނެވެ.

6.5.1. ޚާއްސަ ނަންތައް

ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތްތަކާއި އެ ނިޝާންތަކުން އަދާކުރާ ދައުރަށް ބަލާ އިރު ގިނަ ނިޝާންތަކަކީ ޚާއްސަ ނަމުގެ ގޮތުގައި، ތަޢާރަފް އެ ބަޔަކު ދީފައި ވާ ނަން ދައްކުވައިދޭން، ބޭނުންކުރާ ނިޝާންތަކެއްކަން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. އެގޮތުގައި ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކާއި ކުންފުނިތަކާއި، އަމިއްލަ ވިޔަފާރިވެރިންގެ ކުންފުނިތަކާއި، ގެތަކާއި، މަގުމަތީގައި، ފާރުތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކާއި ރަސްމީ ތަރުޖަމާތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކަށް ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުން ޚާއްސަ ނަމުގެ ގޮތުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ މި ބަލައިލާނީ ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކަށެވެ.

6.5.2. ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކާއި ކުންފުނިތައް

ދިރާސާކުރުމުގައި މާލެއިން ބޭރު މައިގަނޑު ދެ މަގަށް ބޭނުންކުރާ ނަމުގައި މަޖިލީމަގެވެ. ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުގެ ގޮތުގައި، ރައްޔިތުންނާ އެންމެ ބާރަށް ގުޅިފައި ވާ ކަމަށް ބެލެވޭ ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް ކަމަށް ވާ ޒިޔާރަތްތަކާއި ކޯޓުތަކާއި ސަރުކާރުގެ ކުންފުނިތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކާ، އަދި މި ދާއިރާތަކުން ބޭރުގެ ތަންތަނުގައި ހުރި ސަރުކާރު އިދާރާތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް، ތަރުޖަމާކުރެވިގެން ބޭނުން ނަންޕްލޭޓު މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ޚާއްސަ ނަމުގެ ގިންތިކުރުން މި ބައިގެ ތަރުތީބު ބަލައިފައި ވާނީ ހަމައެކަނި އެ ތަންތަނަށް ކިޔައިފައި ހުރި ނަންބޯޑު ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ. މި ސާމްޕަލް ކުރިއަށް ގެންދެވުނީ ވަނީ 2022ވަނަ އަހަރުގެ މާރިޗު މަހުގެ 5 އިން އެ އަހަރުގެ ޖުލައި 9 އާ ހަމައަށެވެ.

ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކަށް ބަލާ އިރު، ތަޙުޤީޤުކުރި އިމާރާތްތަކުން އެންމެ ތިން އިދާރާއެއްގެ ނަންބޯޑު ފިޔަވައި ދެން ހުރި ހުރިހައި އިދާރާއަކަށް ޖަހައިފައި ވަނީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. ނުވަތަ އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހުން [illegible] ހަދައިފައި ވާ ނަންނަމެވެ. މި ނަންބޯޑުތަކުގެ ނަންތައް ޖަދުވަލު 6 ރ ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މި ދެންނެވި ތިން ނަންބޯޑު ފިޔަވައި އެހެން ނަންބޯޑުތަކުގައި ފުރަތަމައަށް ލިޔެފައި ހުންނަނީ އެ އިދާރާއަކަށް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔާ ނަން ތާނައަކުރުންނެވެ. ދެވަނައަށް އޮންނަނީ ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވާ އިނގިރޭސި ނަން އިނގިރޭސިއަކުރުން ލިޔެފައެވެ. ތާވަލު 6.4 ގައި އެ ވަނީ ނަންބޯޑުގައި ވުޒާރާތަކުގެ ނަންތައް ލިޔެފައި ހުންނަ ގޮތުގެ މިސާލެވެ. އެންމެ ވުޒާރާއެއް ފިޔަވައި ދެން ހުރި ހުރިހައި ވުޒާރާއަކަށް ޖަހައިފައި ވަނީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ.[24] ދިވެހިބަހުން ނަން ޖަހައިފައި ހުރީ ދިވެހިބަހާ ތަރިކައާ ބެހޭ ވުޒާރާއެވެ. އަދި މި ދިރާސާއަށް ބެލުން ސަރަހައްދުތަކުން ފެނުނު ސަރުކާރުގެ އެހެނިހެން އިދާރާތަކަށް ޖަހައިފައި ހުރީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. ދު މިސާލަށް ޗާޓު 5 އަދި 6ގައި ވާނެއެވެ.

ޗާޓު 4ގައި އެ ވަނީ "ވުޒާރާގޭ" (ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް ހުންނަ އިމާރާތުގައި) މި އިމާރާތުގައި ހުރި ރާއްޖޭގެ ބައެއް ވުޒާރާތަކުން ޖަހާ ނަންނަމެވެ. ވުޒާރާގޭ އެކި ފަންގިފިލާތަކުގައި ހުރި، މި ނަންބޯޑުގައިވާ އިދާރާތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް ވެސް ހުރި ޗާޓު 4ގައި ވެސް ނަންބޯޑުތައް ހުރި ގޮތަށެވެ. އެ އިބާރާތްތަކެވެ. އެ ނަންތަކެވެ. އެ ވުޒާރާތަކަށް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔާ ގޮތަށް ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވެއެވެ. އަދި ތާނައިން ލިޔެފައި ވާ ނަމުގެ ތިރީގައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި އެ ވަނީއެވެ. ތާވަލު 6.3ގައި އެ ވަނީ އެ ނަން ބޯޑުގައި ހުރި ބައެއް ނަންތަކެވެ. ޗާޓު 5ގައި އެ ވަނީ މިސާލެއްގެ ގޮތުން، ވުޒާރާގޭ އިމާރާތުގައި ހުރި އިޤްތިޞާދާ ބެހޭ ވުޒާރާގެ ނަންބޯޑުގެ ޗާޓެކެވެ.

ތާވަލު 6.3. ވުޒާރާގޭ އިމާރާތުގައި ހުރި ސަރުކާރުގެ ބައެއް ވުޒާރާތުގެ ނަންތައް

ތާނައަކުރުން އޮތް ނަން	އިނގިރޭސިއަކުރުން އޮތް ނަން
މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަން	Ministry of Education
މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓޫރިޒަމް	Ministry of Tourism

---

[24] ނޯޓް: ދިރާސާގެ ތަރުތީބުގައި ވެސް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އަތުލި ފަހުން 2023ވަނަ އަހަރު ސަރުކާރު ބަދަލުވި އެއް، 2023 ވަނަ އަހަރުގެ ނޮވެންބަރުމަހުގައި ސަރުކާރު ބަދަލުވުމާ ގުޅިގެން އާ ސަރުކާރުން ވުޒާރާތައް ހުރި ސަރުކާރުގެ ވުޒާރާތަކުން ނަންތައް ބަދަލުކޮށްފައި ވެއެވެ. ވުޒާރާގޭގައި ހުރި އެ ނަންބޯޑު ހިމެނޭ ބޯޑު ޗާޓު އާއި ޖަދުވަލު 6 ގައި ވާނެއެވެ. މި ދިރާސާގެ ހުށަހެޅުންތަކުގެ ގޮތުގައި ބައެއް ނުހިމަނުމެވެ. އަދި މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންކުރި 2022 ވަނަ އަހަރުގެ ދިވެހިބަހާއިގެ ބަދިވަމުގައިގެ ނިސްބަތްކަމަށް ވާނެއެވެ.

ފޮޓޯ 6 ގައި ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީ ހުޅުމާލޭގައި 2023ގައި އަލަށް ހުޅުވި ސަރުކާރުގެ އެކި އިދާރާތަކަށް ހިދުން، އުމަރު ޓާރިކު 'ބިލްޑިންގ'ގައި ހުރި ޖެންޑަރ މިނިސްޓްރީ ގެ ނަންބޯޑުއްގެ ފޮޓޯއެކެވެ. މި ފުރުޞަތުގެ (ބަސްބައި 4.6.2.3 ގައި) ކުރިން ވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން 2023 ނޮވެމްބަރު 17ގައި، އާ ސަރުކާރު އުފެދުމާ އެކު މި ބޯޑުގައިވާ ވުޒާރާތަކުގެ ކިޔައިފައި ހުރީ ދިވެހި ނަންނަމެވެ. މި ބޯޑުގެ 2 ފޮޓޯ ޖަދުވަލު 6 ދާ ގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް
MINISTRY OF ECONOMIC DEVELOPMENT

ފޮޓޯ 5: ވެލާނާގޭގައި ހުންނަ އިކޮނޮމިކް މިނިސްޓްރީގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

MINISTRY OF GENDER, FAMILY AND SOCIAL SERVICES

ފޮޓޯ 6: ހުޅުމާލޭގައި ހުންނަ އުމަރު ޓާރިކު ބިލްޑިންގގައި ހުންނަ ޖެންޑަރ މިނިސްޓްރީގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

ވެލާނާގެ
VELAANAAGE
12TH FLOOR
11TH FLOOR
10TH FLOOR
9TH FLOOR
8TH FLOOR
7TH FLOOR
6TH FLOOR
5TH FLOOR
4TH FLOOR
3RD FLOOR
2ND FLOOR
1ST FLOOR

ފޮޓޯ 4: ވެލާނާގޭގައި އެ އިމާރާތަށް ވަންނަ އިރު ފެންނަން ހުންނަ އެ އިމާރާތުގެ އެކި ފްލޯރުތަކުގައި ހުންނަ ސަރުކާރުގެ އިދާރާތުގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

މި ދިރާސާގެ މުޝާހަދާއިން ފާހަގަވި ގޮތުގައި ސަރުކާރުގެ މައި ކޯޓުތަކަށް ކިޔައިފައި ހުރީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން މައުލޫމާތު ދިނުން ކިޔައިފައި ވާ ނަންނަމެވެ. ރައްޔިތުންގެ އެންމެ މަތީ ކޯޓުތަކުގައި ވާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަން ވެސް ބާނަމަށް ލިޔުއްވާ ވަނީ އިނގިރޭސިބަހުން މައުލޫމާތުދޭކަންނެވެ. ފޮޓޯ 7ގައި އެ ވަނީ ރައްޔިތުންގެ އެންމެ މަތީ ކޯޓުގެ ނަން އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހުން މައުލޫމާތުދޭކަން ލިޔުއްވައެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު
SUPREME COURT OF THE MALDIVES

ފޮޓޯ 7: ސަރުކާރުގެ އެންމެ މަތީ ކޯޓު ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތަކަށް ނަންދީފައި ހުންނަ އިރު ސަރުކާރަށް ހިދުމަތްކޮށްދެއްވައިފައި ވާ ފާހަގަކުރެވޭ ބޭފުޅުންގެ ނަން އިމާރާތްތަކަށް ކިޔައިފައި ހުރެއެވެ. މިގޮތަށް ނަންކިޔާއިރު އެ ފަރާތެއްގެ ނަމާ އެކު ހުންނަނީ އިނގިރޭސި ނަމެއް ކިޔާފައެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 8ގައިވާ ޝަހީދު ޙުސައިން އާދަމް ބިލްޑިންގއަކީ 3 ނޮވެންބަރު 1988ގައި ޝާހިދުވެވަޑައިގެންނެވި ޕޮލިސް ސަރޖެންޓް ޙުސައިން އާދަމްގެ ހަނދާނުގައި ވާ ޕޮލިސް އިމާރާތެވެ. މި އިމާރާތުގެ ނަން ނިސްބަތްވަނީ ޝަހީދު ޙުސައިން އާދަމަށެވެ. އަދި ފޮޓޯ 9ގައި އެ ވާ ފަތުޙުﷲ ޖަމީލު ބިލްޑިންގއަކީ، ފަތުޙުﷲ ޖަމީލަށް ނިސްބަތްކޮށް ކިޔައިފައި ވާ ނަމެކެވެ. މި އިމާރާތަކީ ރާއްޖޭގެ ޚާރިޖީ ވުޒާރާ ހުންނަ އިމާރާތެވެ. ފަތުޙުﷲ ޖަމީލަކީ ޚާރިޖީ ވަޒީރެއްގެ ގޮތުގައި ވަރަށް ގިނަ އަހަރުދުވަސް ވަންދެން ހިދުމަތް ކުރެއްވި ބޭފުޅެކެވެ.

SHAHEEDH HUSSAIN ADAM BUILDING

ފޮޓޯ 8: މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނު މަގުގައި ހުންނަ ޝަހީދު ހުސައިން އާދަމް ބިލްޑިންގެ ފޮޓޯއެއް.

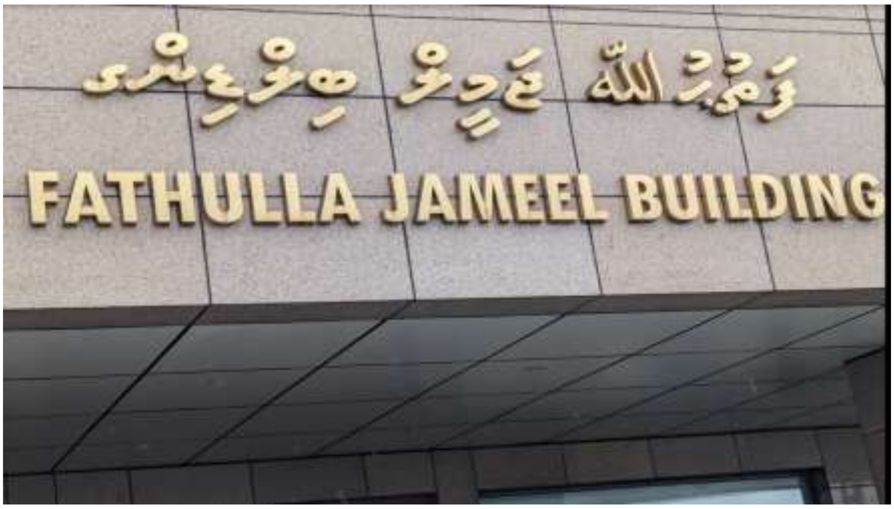

ފަތުހުﷲ ޖަމީލް ބިލްޑިންގ
FATHULLA JAMEEL BUILDING

ފޮޓޯ 9: މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނު މަގުގައި ހުންނަ ފަތުހު

މި ދިރާސާއަށް ބަޔާނުކުރި ނަންބޯޑުތަކުގެ ތެރެއިން ސަރުކާރުގެ ހުރިހާ ކުންފުނިތަކަށް ކިޔައިފައި ހުރީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް ކުންފުނިތަކުގެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުމާ އެކު، އެ ނަން ތާނައަކުރުން ވެސް ލިޔެފައި ހުރެއެވެ. ފޮޓޯ 10 އަދި 11 ގައި އެ ވަނީ ސަރުކާރުގެ ކުންފުނިތަކަށް ކިޔައިފައި ވާ ނަންބޯޑުތަކުގެ ތެރެއިން އެ ނަން ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވާ ދެ ކުންފުނީގެ ނަމެވެ. ސަރުކާރުގެ ކުންފުނިތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑުބައެއް އަދި މޯލްޑިވްސްގެ ގިނަ އިމާރާތްތަކާއި އިސްތިހާރު ހިލާ ގިނަ ނިޝާންތަކެއް މި ދިރާސާއަށް އެއްކުރެވިފައި ވެއެވެ. އެހެންމެ ބޭރަން ފާހަގަކުރެވުނު ކަމަކީ މި ހުރިހާ ތަންތަނުގައި ވެސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުރީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަސްކަމެވެ. ދިވެހިބަހުން ނުވަތަ ތާނައަކުރުން ނަމަވެސް މިއިން އެއްވެސް ތަނެއްގައި ހުރީ އިމާރާތެއްގައި ވެސް އާންމުތަނެއްގައި ވެސް އަދި އިސްތިހާރެއްގައި ވެސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުރިކަމަކަށް އެއްވެސް ނިޝާނެއް ބަޔާނުކުރިތަކުން ފާހަގަކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. ފޮޓޯ

12 ގައި އެ ވަނީ ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި ބޭންކު އޮފް މޯލްޑިވްސްގެ އެކި އިމާރާތްތަކުގެ ފޮޓޯތައް، އެއް ފޮޓޯއެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައި ހުށަހަޅައިދީފައެވެ. އެ ހުރިހައި ނަމެއް ވެސް ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.

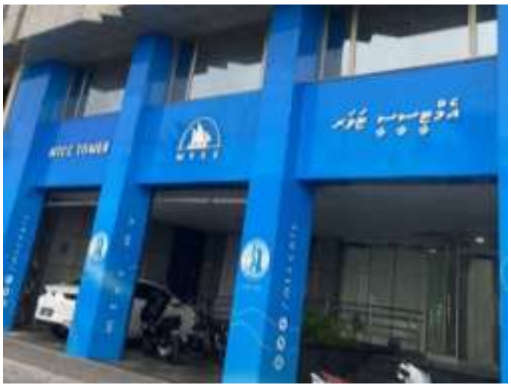
MTCC TOWER
އެމްޓީސީސީ ޓަވަރ

ފޮޓޯ 10: މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހުންނަ އެމްޓީސީސީ ޓަވަރގެ ނަންބޯޑު ފެންނަ ފޮޓޯއެއް

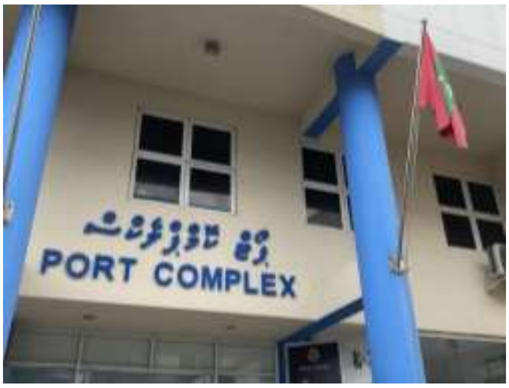
ޕޯޓް ކޮމްޕްލެކްސް
PORT COMPLEX

ފޮޓޯ 11: މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހުންނަ ޕޯޓް ކޮމްޕްލެކްސް އިމާރާތުގެ ނަންބޯޑު ފެންނަ ފޮޓޯއެއް

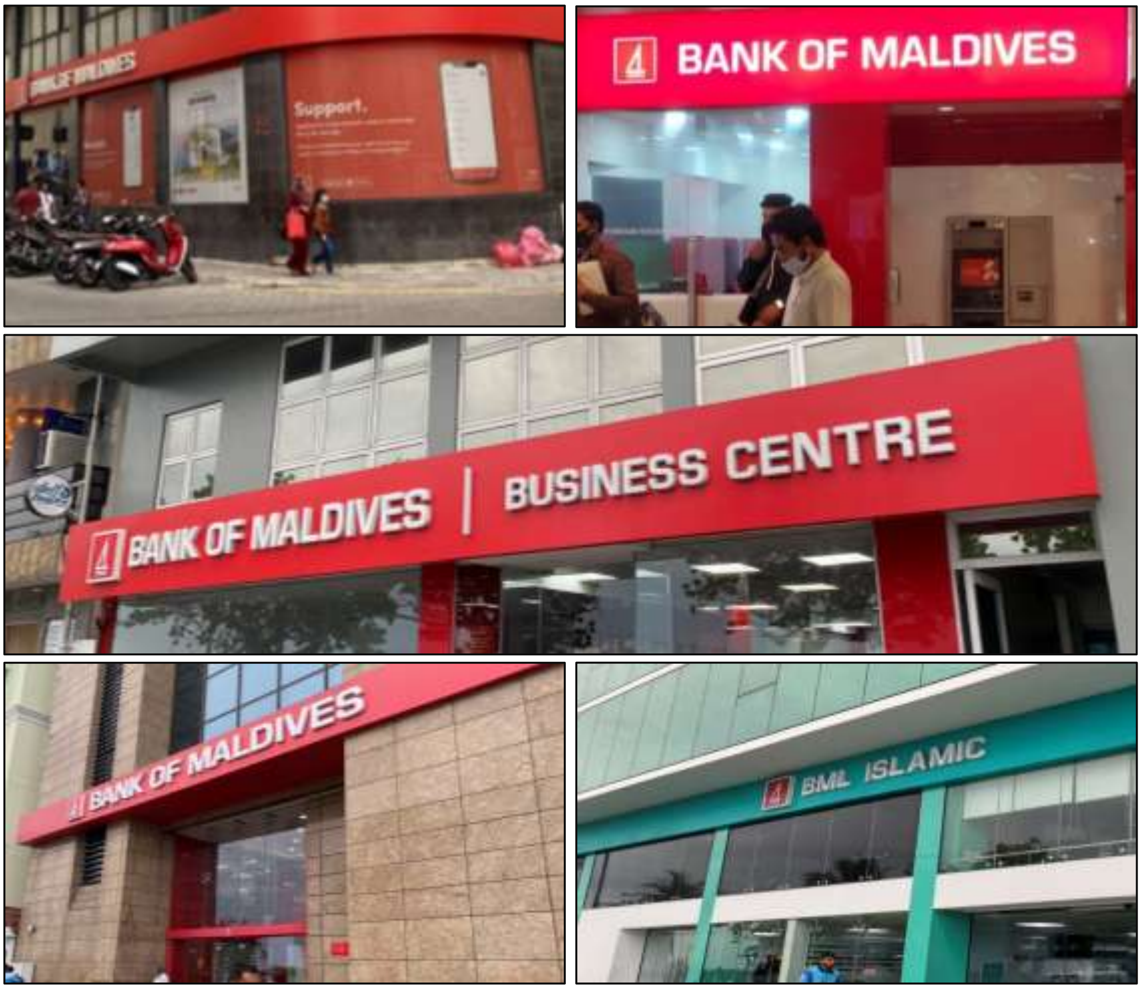
BANK OF MALDIVES
Support.
BANK OF MALDIVES
BANK OF MALDIVES | BUSINESS CENTRE
BANK OF MALDIVES
BML ISLAMIC

ފޮޓޯ 12: ދިރާސާކުރި ހުރިހާ ސަރަހައްދުތަކުގައި ހުރި ދިވެހިންގެ ބޭންކުގެ ނަންބޯޑުތަކާއި ލިޔުންތަކަށް ހުރީ އިނގިރޭސި ބަހުން

ދިވެހިންގެ ބޭންކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ހުރި އިރު،[25] ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރި ރާއްޖޭން ބޭރުގެ ބޭންކުތަކުގެ ނަން ތާނައަކުރުން ވެސް ލިޔުއްވައި ވާކަން ފާހަގަކޮށްލަން ޖެހެއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 13، 14، 15 އަދި މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހުރި އިންޑިއާ، ސްރީލަންކާ އަދި ޕާކިސްތާނުގެ ބޭންކުތަކުގެ ފޮޓޯތަކެވެ.

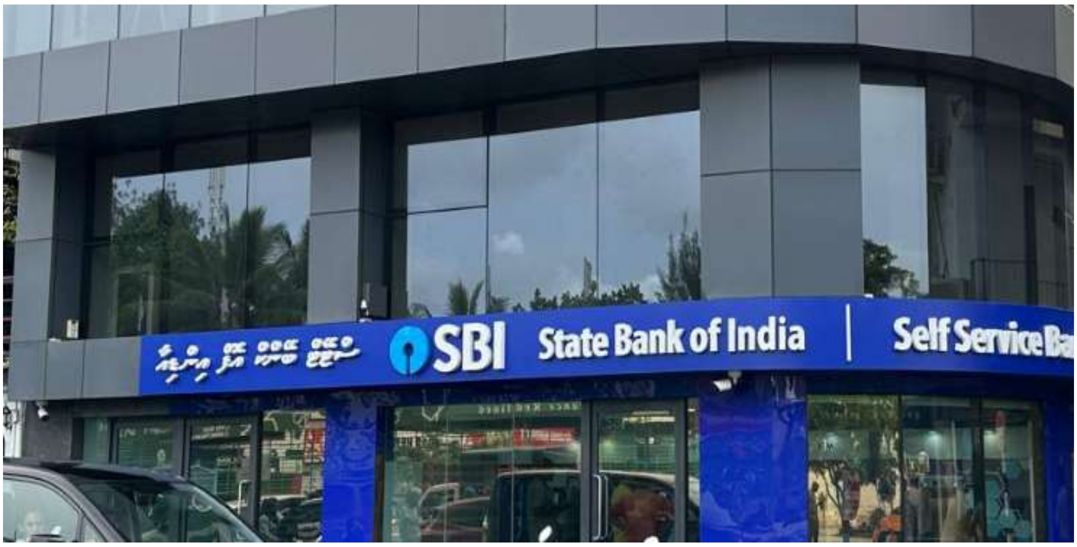
ސްޓޭޓް ބޭންކް އޮފް އިންޑިއާ
SBI
State Bank of India
Self Service Ba

ފޮޓޯ 13. ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހުރި އިންޑިއާ ބޭންކުގެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި

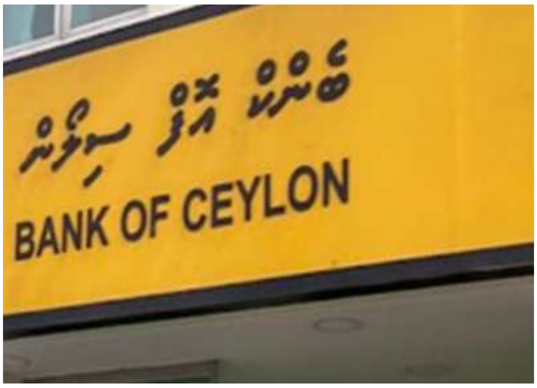
ބޭންކް އޮފް ސިލޯން
BANK OF CEYLON

ފޮޓޯ 14. ރާއްޖޭގައި ހުންނަ ސިލޯނު ބޭންކުގެ ފޮޓޯއެއް

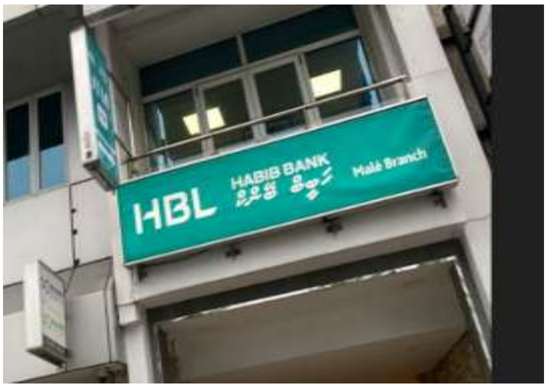
HBL
HABIB BANK
ހަބީބް ބޭންކް
Malé Branch

ފޮޓޯ 15. ރާއްޖޭގައި ހުންނަ ޕާކިސްތާނުގެ ހަބީބް ބޭންކުގެ ފޮޓޯއެއް

މި ދިރާސާއަށް ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ބެލުނު ސަރަހައްދުތަކުގައި ހުރި ފިހާރަތަކާއި ކެފޭތަކާއި ކުންފުނިތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގެ އިތުރުން ސަރުކާރުގެ އޮފީސްތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ނަންބޯޑެއް ލިޔެފައި އެހެން

---

[25] ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސްގެ ބަޔަކު އިސްތިހާރުތަކަށް މިހާރު ދިވެހިބަހުން ހުށަހަޅަން ފަށަފައިވެއެވެ. މި އިސްތިހާރުތައް ފެންނަން ފެށީ 2024 ވަނައަހަރު ނިމެން އުޅުނިރު ކަމަށް ފާހަގަކުރެވިއްޖެއެވެ.

ހުރިހައި އިމާރާތެއްގެ ނަންބޯޑު ވެސް ހުރީ ކުރިން ފާހަގަކުރި ވުޒާރާތަކަށް ވެސް ނަން ކިޔައިފައި ވާ ގޮތަށް އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ތަފާތުކޮށް ލިޔެފައި ވާ ނަންބޯޑަކީ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ދަމަނަވެށީގެ ނަންބޯޑެވެ. ފޮޓޯ 19 ގައި އެ ވަނީ އެތަނުގެ ފޮޓޯއެކެވެ. ތިރީގައި ފޮޓޯ 16، 17، އަދި 18ގައި އެ ފެންނަނީ މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ސަރުކާރުގެ ބައެއް އިދާރާތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގެ ފޮޓޯއެވެ. މިއިން ކޮންމެ ނަމަކީ ވެސް އިނގިރޭސި ނަމެކެވެ. އިސްކަންދީފައި ވަނީ އިނގިރޭސިބަހަށެވެ. ދިވެހިބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ އެ އިނގިރޭސި ނަން ތާނައަކުރުން ލިޔުމަށެވެ.

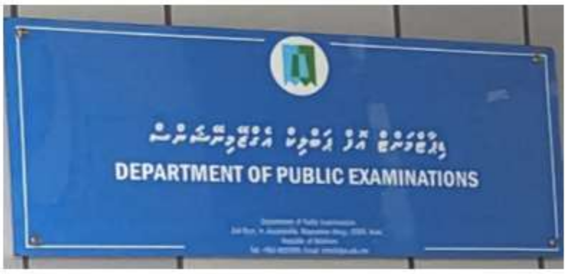
ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް ޕަބްލިކް އެގްޒަމިނޭޝަންސް
DEPARTMENT OF PUBLIC EXAMINATIONS

ފޮޓޯ 16. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް ޕަބްލިކް
އެގްޒަމިނޭޝަންސްގެ ނަންބޯޑު ހުންނަ ފޮޓޯއެއް

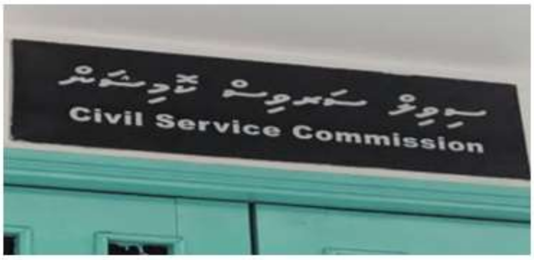
ސިވިލް ސަރވިސް ކޮމިޝަން
Civil Service Commission

ފޮޓޯ 17. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ސިވިލްސަރވިސް
ކޮމިޝަންގެ ނަންބޯޑު ހުންނަ ފޮޓޯއެއް

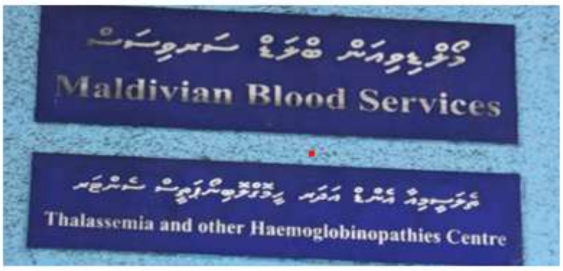
މޯލްޑިވިއަން ބްލަޑް ސަރވިސަސް
Maldivian Blood Services
ތަލަސީމިއާ އަދި އެހެނިހެން ހީމޯގްލޯބިނޯޕަތީސް ސެންޓަރ
Thalassemia and other Haemoglobinopathies Centre

ފޮޓޯ 18. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ސަރުކާރުގެ ދެ ތަނެއްގެ
ނަންބޯޑު ހުންނަ ފޮޓޯއެއް

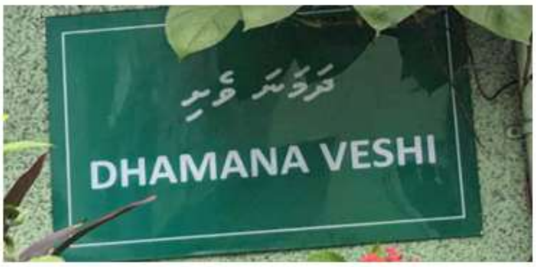
ދަމަނަ ވެށި
DHAMANA VESHI

ފޮޓޯ 19. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ސަރުކާރުގެ [illegible]
ވާ ދަމަނަވެށީގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

ދިރާސާގައި ހާލަތަށް ވުރެ ދިނަ ނިޝާންތައް ތަހުޤީޤުކުރި އިރު، އެ ނިޝާންތަކުގެ ތެރެއިން ތަނެއްގެ ނަންބޯޑަށް ތާނައަކުރުންނާއި އިނގިރޭސިއަކުރުންނާއި އަރަބިބަހުން ލިޔެފައި ވާ ނަންބޯޑުތަކެއް ފެންނަނީ ހަމައެކަނި މާލޭގައި ހުރި ސަރުކާރުގެ ވަގުތު ބިނާކަމުގައި ވާ [illegible] [illegible] ނަންބޯޑެވެ (ފޮޓޯ 20). މި ތަނަށް ކިޔައިފައި ވަނީ އަރަބި ނަމެކެވެ. މި އިމާރާތަކީ [illegible] [illegible] ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވަގުތު ބިނާއެކެވެ.

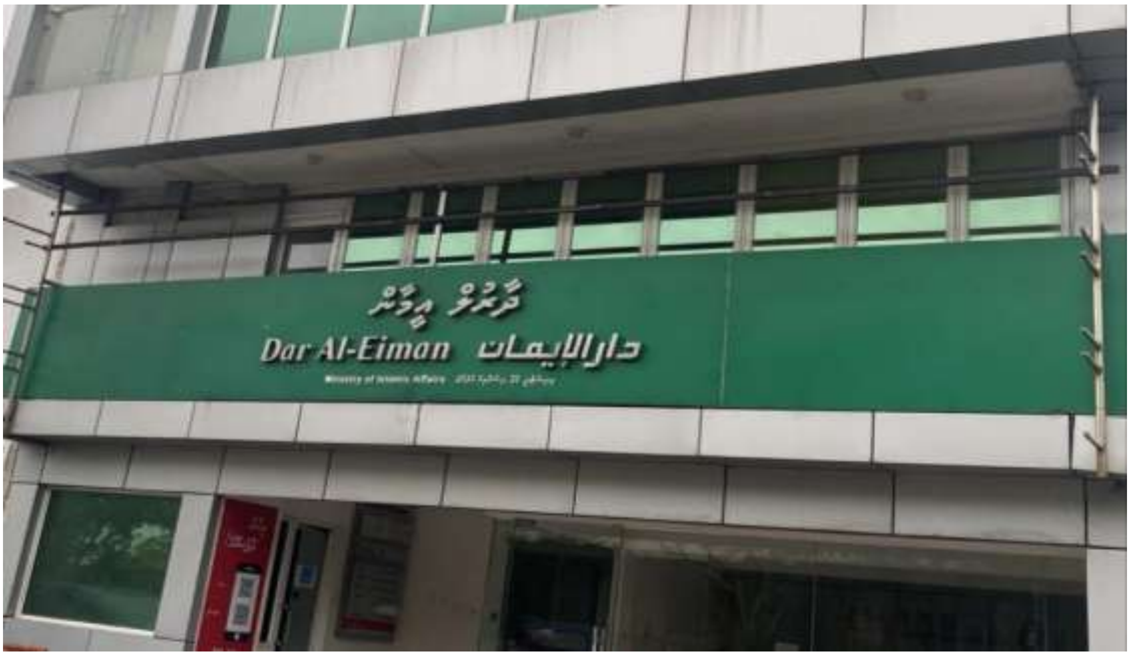

ފޮޓޯ 20. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ދާރުލްއީމާންގެ ފޮޓޯއެއް.

6.5.3. ގޭގޭ ނަންބަރު

ގޭގޭގެ ނަންބޯޑުތައް ދިރާސާގައި ތަރުތީބުކުރުމަށް ބޭނުންކޮށްފައި ވަނީ މާލޭގެ މަޖީދީމަގުގައި ހިމެނޭ ގެތައް އެކަންޏެވެ. އެއީ މި ދިރާސާގައި ބެލި ތަންތަނުގެ ތެރެއިން އެންމެ ގިނައިން ގެ ހުރީ މަޖީދީމަގުގައި ކަމަށް ފާހަގަވެއެވެ. ހުޅުމާލޭގައި ގެތައް ނަންބަރާއި، ހުޅުމާލޭގެ ނިކަގަސްމަގާއި މާލޭގެ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ވެސް ގޭގެ ނަން ބޯޑުތައް ތަފާތުވެފައެވެ. މިގޮތުން ސާމްޕަލްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުނީ 78 ގޭގެ ނަންބޯޑުތަކެވެ. މި ތަރުތީބުން ފާހަގަވި ގޮތުގައި ގޭގޭ ނަން ލިޔުމުގައި ބަލައިލިއިރު ވަނީ ގޭގެ ނަންބޯޑުގެ އެންމެ ފުރަތަމައިން އޮންނަ ނަމަކީ ތާނައަކުރުން ލިޔެފައިވާ ނަމަކަށް ހުރުމަތިކަން ފާހަގަވެއެވެ. އެހެނީ ގެއަކަށް އިނގިރޭސި ނަމެއް ދީ ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުން އޮންނަނީ ދެ ނަން ތާނައަކުރުން ލިޔެވިއެވެ. ފޮޓޯ 22އަކީ އޭގެ މިސާލުތަކެވެ. ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިއަކުރުން ގޭގެނަން ލިޔެފައި ވާ ދެ ނަން ބޯޑު ފާހަގަވެއެވެ. ފޮޓޯ 26އަކީ އޭގެ މިސާލުތަކެވެ. ގޭގެ ނަން ލިޔުމަށް ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި އޮތްކަމަށް ފާހަގަކުރެވުނު އެންމެ ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުތަކެވެ (ފޮޓޯ 21). ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގައި އަރަބި ނަމެއް އޮތް އެއް ގެ (ފޮޓޯ 25)، އަދި އުރުދޫބަހުން ނަން ބޯޑުގައި އޮތް އެއް ގެ (ފޮޓޯ 23) ފާހަގަވެއެވެ.

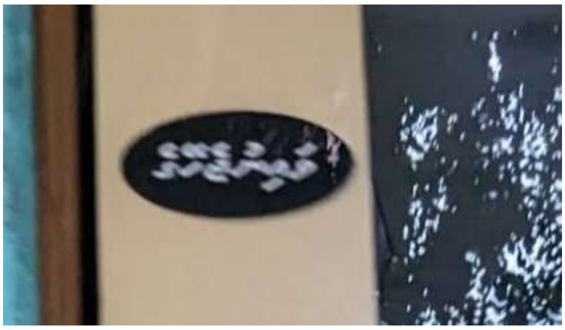

ފޮޓޯ 21. މާލެ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް. މި ގޮތަށް ހަމައެކަނި ދިވެހިނަމެއް ކިޔައިފައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ނުލިޔުއްވިކަން ފާހަގަކުރެވޭ މި ނަންބޯޑު

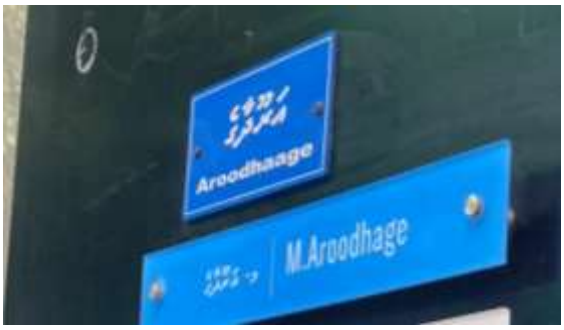

ފޮޓޯ 22. މާލެ މަޖީދީމަގުގައި ހުންނަ ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް، ދިވެހިބަހުގެ ނަމެއް ކިޔައިފައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި.

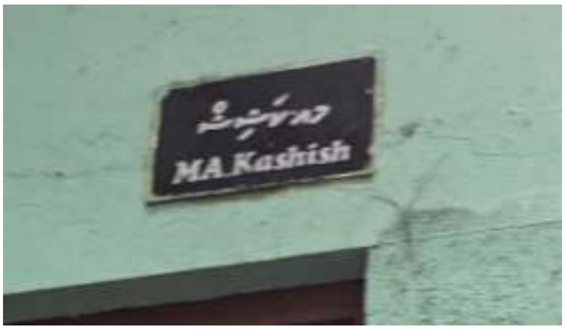

ފޮޓޯ 23. މާލެ މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް، އުރުދޫނަމެއް ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި.

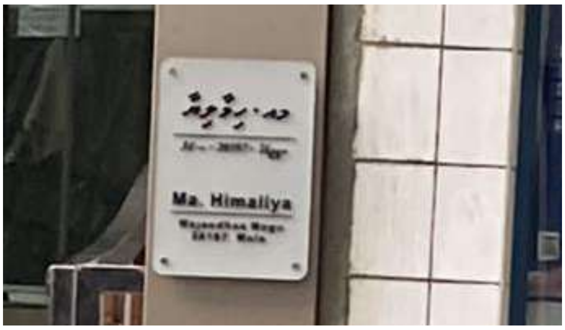

ފޮޓޯ 24. މާލެ މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް، އިނގިރޭސިނަމެއް ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި

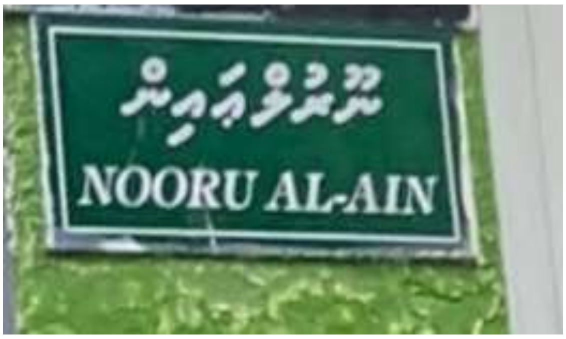

ފޮޓޯ 25. މާލެ މަޖީދީ މަގުގައި ހުންނަ ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް، ޢަރަބި ނަމެއް ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި

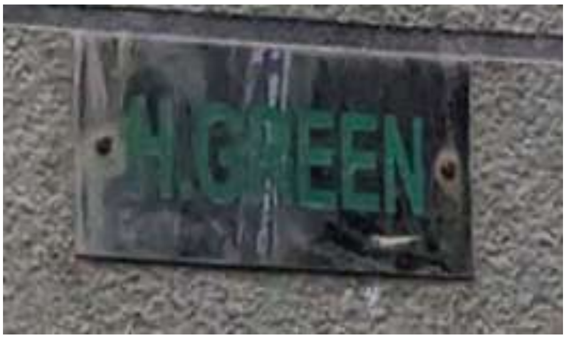

ފޮޓޯ 26. މާލެ މަޖީދީ މަގުގައި ހުންނަ ގެއެއްގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް، ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި

6.5.4. މަގުމަތީގެ ނަންތައް

ދިރާސާކުރެވުނު ސަރަހައްދުތަކުގެ އެހެނިހެން ނިޝާންތަކަށް ބަލާ އިރު، މަގުތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް ލިޔުމުގައި އެ މަގުތަކަށް ދިވެހި ނަން ކިޔުމާއި ދިވެހިބަހުން ލިޔުމަށް އިސްކަންދީފައި ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވިއްޖެ. މިގޮތުން ހުޅުމާލޭގެ މަގުތަކަށް ކިޔާ ނަންތަކުގެ ނަންބޯޑު، ތޮށި ދަނޑީގައި ވަރަށް ސާފުކޮށް ފެންނަ ގޮތަށް ހަރުކޮށްފައި ވާކަން ފާހަގަކުރެވިއްޖެ. ނިރޮޅުމަގާ ގުޅޭ ކޮންމެ ގެއެއްގެ ކަނުމަތިއެއްގައި ނަންބޯޑެއް ހުންނަ އިރު އެއީ ނިރޮޅުމަގާ ގުޅޭ ކަމެއްވަނަ

ގޯޅިކަން ވެސް އެ ނަންބޯޑުގައި ލިޔެފައި ހުރެއެވެ. މިފަދަ މިސާލެއް ފޮޓޯ 27ގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް މާލޭގެ މަގުތަކުގެ ނަން ލިޔެފައި އޮންނަނީ ކޮންމެ ވެސް ގެއެއްގެ ފާރުގައެވެ. އެފަދަ މިސާލެއް ފޮޓޯ 28ގެ ގޮތުގައި އެ ވަނީއެވެ. ހުޅުމާލެ އަދި މާލޭގެ މަގުތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި މަގުގެ ނަން ފުރަތަމަ އޮތީ ތާނައަކުރުންނެވެ. އަދި ދެވަނައަށް އޮތީ އިނގިރޭސިއަކުރުންނެވެ.

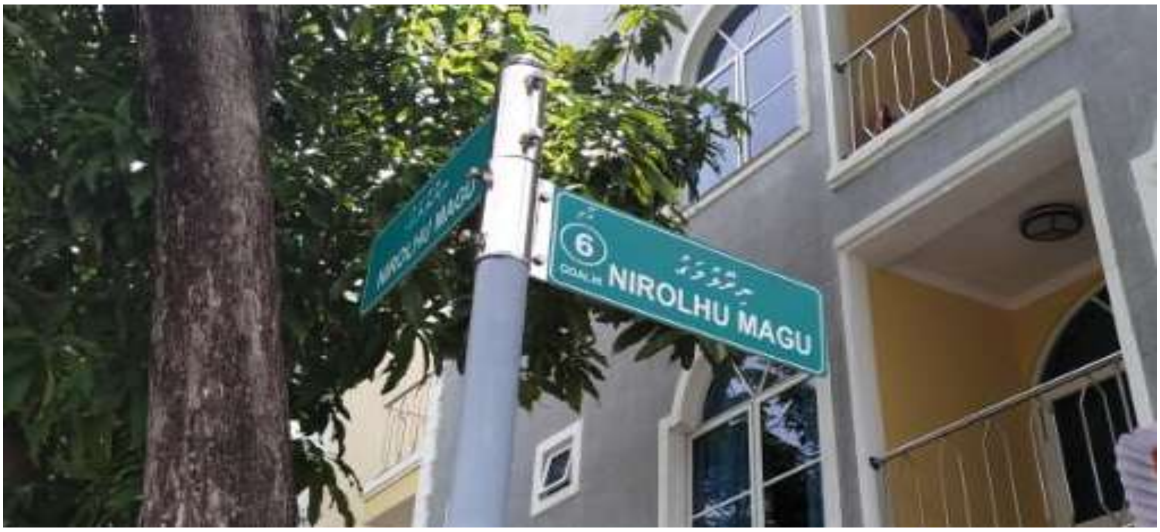
ނިރޯޅުމަގު
6
GOALHI
NIROLHU MAGU

ފޮޓޯ 27. ހުޅުމާލޭ ނިރޯޅުމަގާއި ގުޅޭ 6 ވަނަ ގޯޅިކަން ލިޔެފައި ވާ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް.

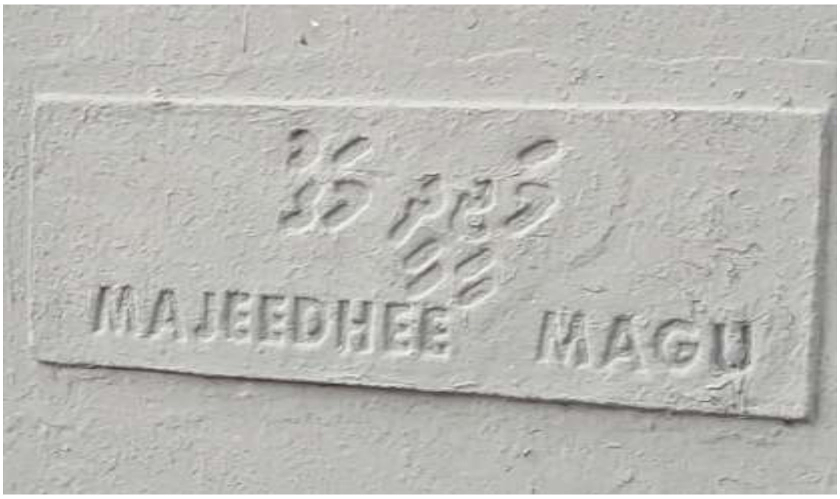
މަޖީދީ މަގު
MAJEEDHEE MAGU

ފޮޓޯ 28. މަޖީދީމަގު ހެންވޭރުކޮޅުގައި ހުރި ގެއެއްގެ ފާރުގައި ލިޔެފައި ވާ މަޖީދީމަގުގެ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

6.5.4.1. ފިހާރަތަކުގެ ނަންތައް

ދިރާސާކުރި ސަރަހައްދުތަކުގައިވާ ފިހާރަތަކުގެ ނިޝާންބޯޑުތަކަށް ނަޒަރުދިނުމުގާ އިރު، އެންމެ ގިނަ ނިޝާންބޯޑު ލިޔެފައި ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މިގޮތުން، ބަލައިލެވުނު ދިރާސާކުރުމުގައި ޖުމްލަ 1004 ސައިން ބޯޑުއިން

521 ނިޝާނަކީ ފިހާރަތަކުގައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މީގެ ތެރެއިން ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުގެ ގޮތުގައި 374 ހުރި އިރު، އޭގެތެރެއިން 190 ފިހާރައެއްގެ ނަންބޯޑު ލިޔެފައި ވަނީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ދިވެހިބަހުން 4 ފިހާރައެއްގެ ނަން ލިޔެފައި ވާ އިރު، ބާކީ ހުރި ގިނަ ނިޝާންތައް ހުރީ ބަސް މައްސުނިކޮށްނާއި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދީގެން ނަންލިޔެފައެވެ. އަދި ފިހާރަތަކުގައި ހުންނަ ވަރަށް މަދު އިޝްތިހާރެއް ފިޔަވައި އެހެން އިޝްތިހާރުތައް ވެސް ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައެވެ. ޖަދުވަލު 6 ހ އިން ޖަދުވަލު ވ އަށް، މި ފިހާރަތަކުގެ ނިޝާންތަކުގެ ލިސްޓް ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

ދިރާސާ ކުރި ތިން ސަރަހައްދުގެ ގިނަ ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި ވެސް ބޮޑު އަކުރުން ފެންނަނީ އިނގިރޭސިއަކުރުން ލިޔެފައި ވާ އިނގިރޭސިބަހުގެ ނަންތަކެވެ. ފޮޓޯ 29 އާއި 30 އަކީ މީގެ މިސާލުތަކެވެ. މި ނަމޫނާތަކަށް ބަލާ އިރު، ގިނަ ފިހާރަތަކުގެ ނަން ލިޔުމުގައި ދިވެހިބަހަށް އެއްވެސް ވަރަކަށް އިސްކަމެއް ނުދޭކަންކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ.

SALESCO
HARDWARE
SALESCO
HARDWA

ފޮޓޯ 29. މާލޭގެ މަޖީދީ މަގުގެ ފިހާރަތަކުގައި އިނގިރޭސި ބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނަންބޯޑުތަކެއް

HAI FISHING

ފޮޓޯ 30. ހުޅުމާލޭ ނިރޮޅުމަގުގެ ފިހާރަތަކުގައި އިނގިރޭސި ބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނަންބޯޑުތަކެއް

ދިރާސާކުރި ސަރަހައްދުތަކުގައިވާ ފިހާރަތަކުގެ ނިޝާންތަކަށް ބަލާ އިރު ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް ތާނައަކުރުންނާއި އިނގިރޭސިއަކުރުން ވެސް ލިޔެފައި ވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މާލޭގެ ބާޒާރުމަތީގައިވާ ގިނަ

ފިހާރަތަކުގެ ނަން ބޭރުގައި މި ގޮތަށް ލިޔެފައި ހުރި ނަމަވެސް ދިރާސާކުރި އުސޫލުން ސަރަހައްދުތަކުގައި މި ގޮތަށް ލިޔެފައި ހުރި ވަރަށް މަދު ފިހާރައެއްގެ ނަންބޯޑެއްގައި ކަން ފާހަގަވިއެވެ. މިގޮތަށް ދިވެހި ނަން ލިޔެފައި ހުންނަ އިރު ބައެއް ފިހާރަތަކުގެ ދިވެހި ނަން ވަރަށް ކުޑަކޮށް ލިޔެފައި ވާ ކަން ފާހަގަވިއެވެ.

ފޮޓޯ 31 ހުޅުމާލޭ ނިރޮޅު މަގުގައިވާ ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ނަން ކުޑަކޮށް ލިޔެފައި

OVAL
S
A
PHILIPS
IKEA

ފޮޓޯ 32. ހުޅުމާލޭ ނިރޮޅު މަގުގައިވާ ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ނަން ކުޑަކޮށް ލިޔެފައި

RedWave
MALL
REDWAVE MALL
Lifebuoy

ފޮޓޯ 33. މާލެ މަޖީދީ މަގުގައިވާ ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ނަން ކުޑަކޮށް ލިޔެފައި

ދިރާސާކުރި ހުރިހައި ސަރަހައްދުތަކަށް ބަލާ އިރު، ދެ ފިހާރައެއްގެ ނަންބޯޑުގައި، އެ ފިހާރަތަކަށް ކިޔާ ނަން ފުރަތަމަވަރަށް ތާނައަކުރުން ފިހާރައިގެ ނަން ބޮޑުކޮށް ލިޔެފައި، އޭގެ ފަހަތަށް އިނގިރޭސިއަކުރުން އެ ސައިޒަށް ނަން ލިޔެފައި ވާކަން ފާހަގަވިއެވެ. މި ދެ ފިހާރައަކީ ޓީމާއި ޖީލާބެވެ. ފޮޓޯ 34 އަދި 35އިން ފެންނަނީ އެ ދެ ފިހާރައިގެ ނަންބޯޑު ދިރާސާ ކުރި، ހުޅުމާލެއާއި މާލެ ސަރަހައްދުގައި ހުންނަ ފިހާރަތަކުގައި ނަންބޯޑު ލިޔެފައި ވާ ގޮތެވެ. ދިރާސާކުރި ހުރިހައި ބަނދަރެއްގައި ހުރި، މި ދެ ފިހާރަ ނިސްބަތްވާ ހުރިހައި ފިހާރައެއްގައި ވެސް މިގޮތަށް މި ހަމަ ހިފެހެއްޓިފައި ހުރިކަން ދިރާސާގެ ބަލައިލުމުން ފާހަގަވިއެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާ އެއްގޮތަށް ލިޔެފައި ވާ ނަންބޯޑުތަކެއް ކަން ފާހަގަވިއެވެ.

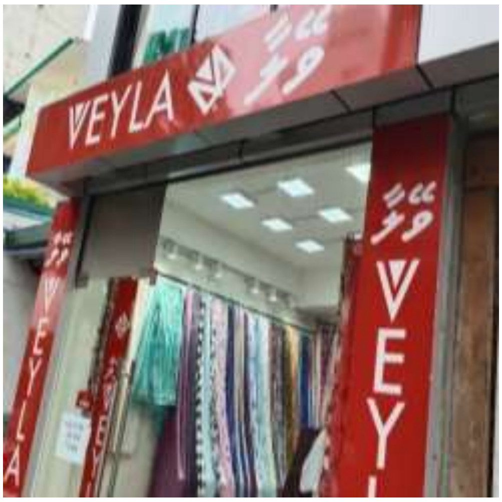

ފޮޓޯ 34. ދިވެހިބަހުގެ ނަން ފުރަތަމަ ލިޔެފައި އޭގެ ފަހަތުން އިނގިރޭސި ބަހުން ނަންބޯޑު ހުރި ފިހާރައެއް

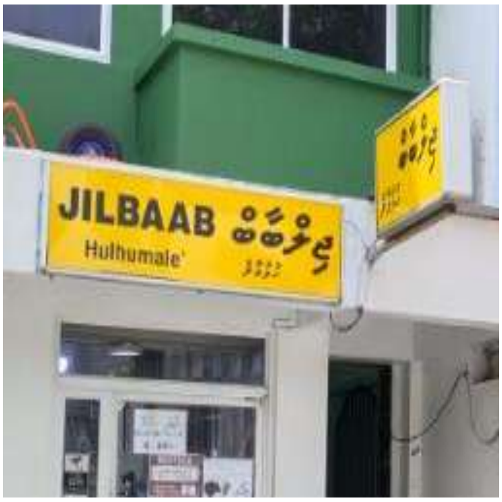

ފޮޓޯ 35. ދިވެހިބަހުގެ ނަން ފުރަތަމަ ލިޔެފައި އޭގެ ފަހަތުން އިނގިރޭސި ބަހުން ނަންބޯޑު ހުރި ފިހާރައެއް

6.5.4.2. ރެސްޓޯރަންޓުގެ ނަންތައް

ތަޙުލީލުކުރި ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުން ފާހަގަވި އެއް ކަމަކީ އެންމެ ރެސްޓޯރަންޓެއްގެ ނަން ލިޔެފައި ދެން ހުރި ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންތަކީ މުޅިން ވެސް އިނގިރޭސި ނަންތައްކަމެވެ. ނަމަވެސް އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ކިޔައިފައި ހުރި ނަންތައްކަމެވެ. މި ދިރާސާގައި ރެސްޓޯރަންޓަށް ނިސްބަތްވާ 62 ރެސްޓޯރަންޓުގެ ނަންބޯޑާއި 2 އިޝްތިހާރުގެ ތެރެއިން 58 ރެސްޓޯރަންޓުގެ ނަންބޯޑު ލިޔެފައި ހުރީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިއަކުރުންނެވެ. ކިޔައިފައި ވަނީ އިނގިރޭސިބަހުގެ ނަންތަކެވެ. ފޮޓޯ 36އިން ފެންނަނީ ހުޅުމާލޭ އެއަރޕޯޓުގައި ހުރި ރެސްޓޯރަންޓުތަކެއް ހިމެނޭ އިމާރާތެކެވެ. އެ މަގުން އެ ހުންނަ ރެސްޓޯރަންޓަކަށް ވެސް ކިޔައިފައި ހުރީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ގިނަ ރެސްޓޯރަންޓުތައް ހުރި އިރު، އެ މަގުގެ ގިނަ ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުން ފެންނަނީ އިނގިރޭސި ނަންނަމެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 37އިން ފެންނަނީ މީގެ މިސާލެކެވެ. އެ ނަންބޯޑުގައި ދިވެހި އަކުރުން ވެސް ލިޔެފައެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް ހަމަ އެ މަގުގައި ހުރި މަދު ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަން ތާނައަކުރުން ވެސް ލިޔެފައި ހުރެއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 39ގައި އެ ވަނީ އޭގެ މިސާލެކެވެ. އެ ރެސްޓޯރަންޓުގެ ނަން ތާނައަކުރުން ކުޑަކޮށް ފުރަތަމަ ލިޔެފައި، އިނގިރޭސިބަހުން އެ ނަން އޮތް ބޮޑުމިނުން. ފޮޓޯ 38އިން ފެންނަނީ ދިވެހި ނަން ފުރަތަމައަށް ބޮޑުކޮށް ލިޔެފައިވާއިރު ދެން އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވާ ނަންބޯޑެއްގެ މިސާލެކެވެ.

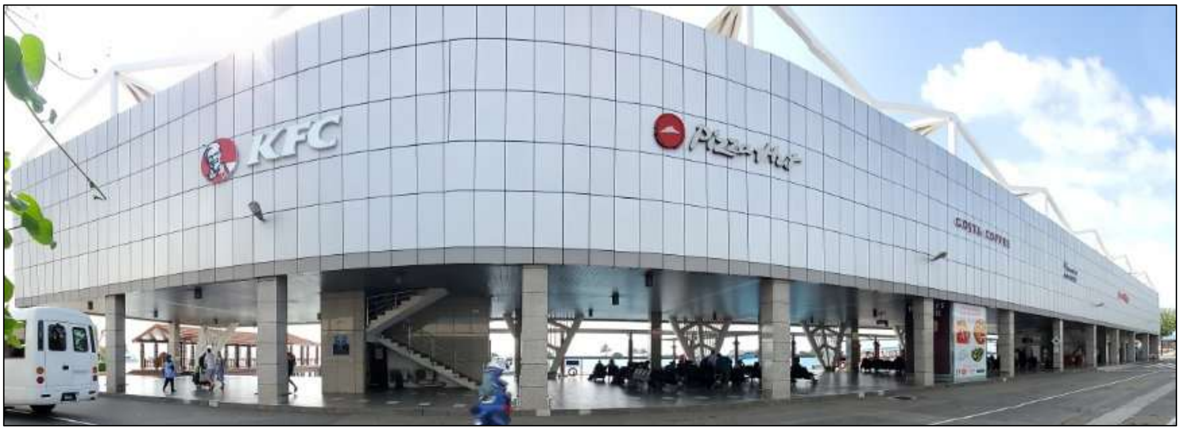
KFC
Pizza Hut
COSTA COFFEE

ފޮޓޯ 36. ހުޅުލޭ އެއަރޕޯޓުގައި ހުރި ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންތައް ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި

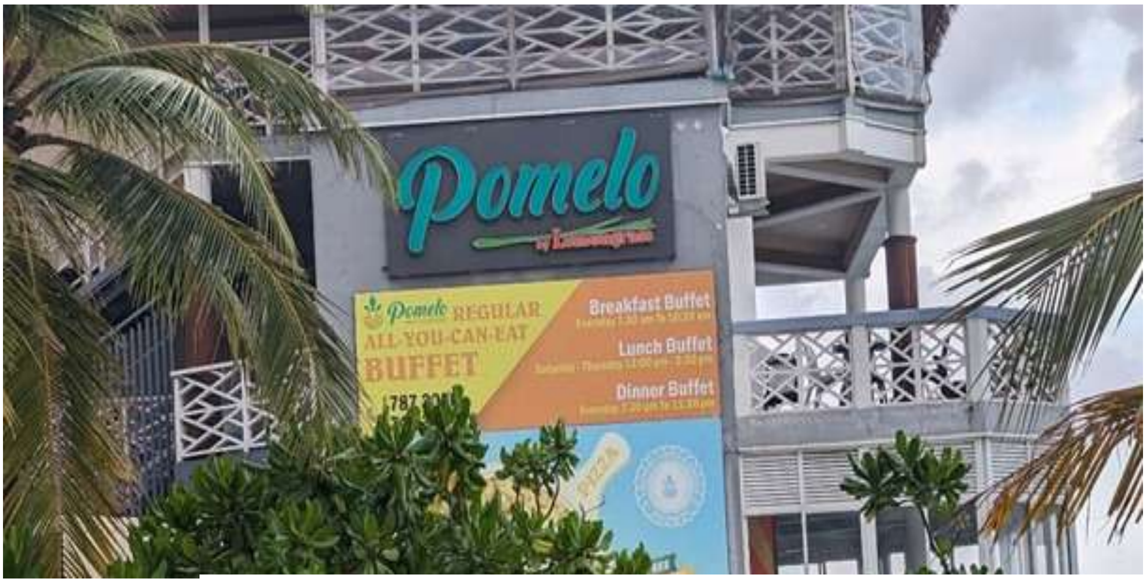
Pomelo
Pomelo REGULAR
ALL-YOU-CAN-EAT
BUFFET
Breakfast Buffet
Lunch Buffet
Dinner Buffet

ފޮޓޯ 37. މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގު ރަސްފަންނުގައި ހުރި ރެސްޓޯރަންޓެއްގެ ނަންބޯޑު ފޮޓޯ

ފޮޓޯ 38. މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ރެސްޓޯރަންޓެއްގެ ނަންބޯޑު ފޮޓޯ

ފޮޓޯ 39. މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހުރި ރެސްޓޯރަންޓެއްގެ ނަންބޯޑު ފޮޓޯ

6.5.5. ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު ބަޔާންކޮށްދޭ އުސޫލުން ނިޝާންތައް

މި ބައިގައި ހުށަހަޅައިދީފައި މި ވަނީ ނިޝާންތަކުގެ ދައުރަށް ބަލައިގެން ތަންތަނަށް ކިޔާ ޚާއްސަކަންތައް ފިޔަވައި ދިރާސާގައި ތަޢާރުފުކުރި އެހެނިހެން ނިޝާންތަކަށް ބަލާ އިރު، މަސައްކަތާއި ދައުރު ހާމަކޮށްދޭ ނިޝާންތަކެވެ. އެހެނިހެން ބޭނުންތަކަށް ބަލާ އިރު، މިހެން ހޭލުންތެރިކުރުވުމާއި އިޝްތިހާރާއި އެންގުމާއި އަންގައިދިނުމާއި [illegible] ހިތްވަރުދިނުމާއި މަޢުލޫމާތުދިނުމާއި ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު އަންގައިދިނުމާއި ރައްކާތެރިވުމަށް/ ސަލާމަތްވުން ފަދަ ބޭނުންތަކަށް ވެސް ނިޝާންތަކުގެ ދައުރު އޮތްކަން ފާހަގަވެއެވެ. މީހުންގެ [illegible] ވެސް މިފަދަ ނިޝާންތައް ހުންނަކަމަށް އިތުރުވި ދުރާލާއިން ފާހަގަވެއެވެ. ނަމަވެސް މި ދިރާސާއަށް [illegible] ސަރަހައްދުތަކުން ނެގި ފޮޓޯތައް [illegible] ތާވަލު 6.4 ން ދައްކައިދެނީ ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު އަންގައިދޭ ނިޝާންތަކުގެ އިންސައްތައެވެ.

ތާވަލު 6.4. ނިޝާންތަކުގެ މަސައްކަތަށް ނުވަތަ ދައުރަށް ބަލައި ފާހަގަކުރެވުނު ނިޝާންތަކުގެ ޖުމުލަ އަދަދާއި އިންސައްތަ

ނިޝާންތަކުގެ ދައުރު/މަސައްކަތް	އަދަދު	އިންސައްތަ
ހޭލުންތެރިކަން	17	6.27
އިޝްތިހާރު/އެންގުން	192	70.85
ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު	3	1.11
ހިޔާލުފާޅުކުރުން	0	0
ހިތްވަރު	4	1.48
މަޢުލޫމާތުދިނުން	28	10.33
ކުރެހުން ([illegible])	9	3.32
ރައްކާތެރިވުން/ސަލާމަތްވުން	18	6.64
	271	100%

6.5.5.1. ހޭލުންތެރިކުރުވުން

ހޭލުންތެރިކުރުވުމަށް، މި ދާއިރާގެ ނިޝާންތަކަށް ދިރާސާގައި ބެލި ނިޝާންތައް ހުރި އާންމުންނަށް ފެންނަ ބޮޑެތި މަގުތަކުގެ ފާރުތަކުގައި ހަރުކޮށްފައި ހުންނަ ބޯޑުތަކާއި [illegible] ހަރުކޮށްފައެވެ. މިފަދަ ބޯޑުތަކުން ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވުނީ ދުއްވާ [illegible] ރައްކާތެރިވުމާ ގުޅޭ ގޮތުން މިހެން ހޭލުންތެރިކުރުވުމަށް ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މިފަދަ ނިޝާންތަކުގައި /ރައްކާތެރިކަން ބަހައްޓާ!/، /ސަލާމަތުވެލައްވާ!/ މިފަދަ 'އިބާރާތްތަކާ' [illegible] ބަދަލުގައި ހޭލުންތެރިކުރުވުން ހުރި ނިޝާންތަކުގެ [illegible]

ސަރަހައްދުތަކުގައި ކުރީން ހޯދުންތެރިކަމުގެ ހަރުކަށިކޮށް ހުރި ނިސްބަތަކުގެ ތަރައްޤީ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތަށް ޖިނާއީ އެ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ ޖިނާއީ ހުރި ނަސްބޮޑުކަމް ހިމެނެއެވެ.

ދިރާސާއަށް ނެގި ޒަޢީފުތަކުގެ ތެރެއިން، ހޯދުންތެރިކަމުގެ، މި ބިމުގެ ނިސްބަތަކުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވުނީ 17 (7.27%) ނިސްބަތެވެ. މި ހުރިހައި ނިސްބަތެއް މި ފުރާތަކުގައި ގިނަބާރުކޮށް ވާނީ ރަސްމީ/ނުރަސްމީ ނިސްބަތްތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. އެހެން މި ހުރިހައި ނިސްބަތަކީ ވެސް ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުން އަންގައިދޭ ނިސްބަތްތަކަށް ވުރެ މި ނިސްބަތް ހުރީ އަންދާ ތަންތަނުގައި ކަމަށް ފެމުނެވެ. މި ގޮތުން ހުރި ހުރިހައި ނިސްބަތް ވެސް ހުރީ ކަންފުޅުޖެހުން ފެނޭ، ފުރިހަމަކޮށްގެން ދިރިއުޅެވެ. ހޯދުންތެރިކަމުގެ ތަށި ގޮތް ގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ތަފާސްހިސާބު 17 ނިސްބަތުގައި ވެސް ދިވެހިބަހުން އިސްކަންދީފައިވެއެވެ. މިފަދަ ނިސްބަތްތަކުގެ މިސާލުތަކެއް ފޮޓޯ 40 -44 ގައި އެ ވަނީއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 38ގައި އެ ވަނީ އެއްގޮތުގައި ދުއްވާ އުފަންދުވަހަކު ދުއްވުމުގައި ސަމާލުވުމަށް ފާހަގަ ކޮށްފައިވަނީ ތިއްބާނަމަ، ބޭނުންކުރާނެ ފަރުޖަތަށް ގޮތުގައި ރަނގަޅަށް ވާ ބޭނުމެވެ. އަދި ފޮޓޯ 39ގައި އެ ވަނީ އަދި ބޮޑު މުދަލެއް ސަމާލުވުމަށް ހަމަ އެ މުއައްސަސާގެ ތަޢާރުފުކުރުމަށް ވާ ނިސްބަތް، ބޭނުންކުރާނެ ފަރުޖަތަށް ގޮތުގައި ރަނގަޅަށް ވާ ބޭނުމެވެ. އަދި ފޮޓޯ 40ގައި ދަރުސްއިދާރީ ފުރުޞަތު އާޔަތްއި މާނަފުޅުގައި، ސީޓީ ކަރުނަސޫރަތް ބޭނުންކުރުމުގެ ހާދިސާއެއްގައި ރަނގަޅަށް ވާ ބޭނުމެވެ. މި ބޭނުން ބޭނުމަކީ ދީނީ ގޮތުން މިހެން ހޯދުންތެރިކަމުގެ ބޭނުމެވެ.

ހޯދުންތެރިކަމުގެ މި ދާއިރާގެ ދަށުން މާލޭސިޓީ ސަރަހައްދުން ފެށުނު، ހުރިހައި ނިސްބަތްތަކުގައި އިސްކަންދީފައި ހުރި ދިވެހިބަހަށް ކަމަށް ފާހަގަވެއެވެ. އަދި، މި ހުރިހައި ނިސްބަތްތަކުގައި ވެސް ޖިޔޮގްރަފީ ހުރި ދިވެހިބަހުން އިބާރާތްތަކެއް ޖިނާއަތުގެ ލިޔުއްވެއެވެ.

119
332 2111
CRIME PREVENTION PARTNERS
Cyprea

ފޮޓޯ 40- މާލޭގެ ބޮޑެތިމަގުތަކުގައި، ސަރުކާރުގެ މަގުތަކުގައި ހަރުކުރެވިފައި ވާ ބޯޑު ތަކުގެ ތެރެއިން ކުށްތަކަށް ދެކޮޅު ހަދަން ބާރުއަޅާ ނިޝާންތައް

ފޮޓޯ 41- ދުއްވާ އުޅަނދު ދުއްވުމުގައި ދެރިވުން ބަލަހައްޓަން ޖެހޭކަން އަންގައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ނިޝާން

ފޮޓޯ 43- މާލޭގެ ބޮޑެތިމަގުތަކުގައި ސަރުކާރު ބަލައިގެން 153ވަނަ އާޔަތުގެ މާނަ ލިޔެފައި ވާ ބޯޑެއްގެ ފޮޓޯއެއް

ފޮޓޯ 44- މަގުތަކުގެ ޖަންކްޝަން ނިޝާން، ކުރިމަތިވާގައި ހުރި ދީނީ ނަސޭހަތް ފޯރުކޮށް ނިޝާންތަކުގެ ފޮޓޯ

6.5.5.2. އިސްތިހާރާއި އަންގުން

ދިރާސާއަށް ނެގި ފޮޓޯތަކުގެ ތެރެއިން ނިޝާންތަކުން އަދާކުރާ މަސައްކަތް ނުވަތަ ދައުރު ބަޔާންކޮށްދޭ ތީމުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ގިނަ ނިޝާންތައް ހިމެނެނީ އިސްތިހާރާއި އަންގުން، މި ތީމުގައެވެ. އެއީ 1004 ނިޝާނުގެ ތެރެއިން 164 (70·85%) ނިޝާނެއެވެ. މިގޮތުން މި ދާއިރާއާ ގުޅޭ ގޮތުން އެންމެ ގިނައިން ހުރީ ނުރަސްމީ ނިޝާންތަކެވެ (ފޮޓޯ 47). ނަމަވެސް ރަސްމީ/ނުރަސްމީ އަދި ނުރަސްމީ އިސްތިހާރުތައް ފިހާރަތަކުގެ ދޮރުގައްޔާއި ބިއްލޫރި ގަނޑުގައި ޓޭޕްކޮށްފައި ހުއްޓެވެ. މި ގޮތުން ރަސްމީ/ނުރަސްމީ އިސްތިހާރުގެ ގޮތުގައި ގިނައިން ހުރީ ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސްއާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްލާމީ ބޭންކުގެ [illegible] އިސްތިހާރުތަކާއި ދިރާގުގެ އިސްތިހާރުތަކުގެ ފޮޓޯއެވެ. މިފަދަ ދެ މިސާލް ފޮޓޯ 47އާއި 48ގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ރަސްމީ/ނުރަސްމީ އިސްތިހާރުތަކުގެ މަގުފާރުތަކުން ވެސް ފާހަގަކުރެވުނު ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސްގެ އިސްތިހާރުތަކާއި ދިރާގުގެ އެއް އިސްތިހާރެވެ. މިފަދަ މިސާލް ފޮޓޯ 45އާއި 46ގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިފައި ވާނެއެވެ.

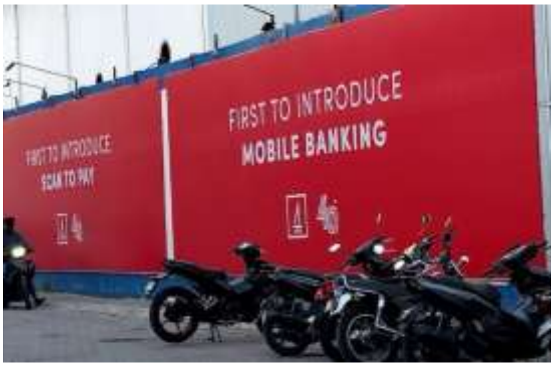
FIRST TO INTRODUCE
SCAN TO PAY
FIRST TO INTRODUCE
MOBILE BANKING

ފޮޓޯ 45. [illegible] ހުރި [illegible]
[illegible] ހުރި ބީއެމްއެލްގެ އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯ

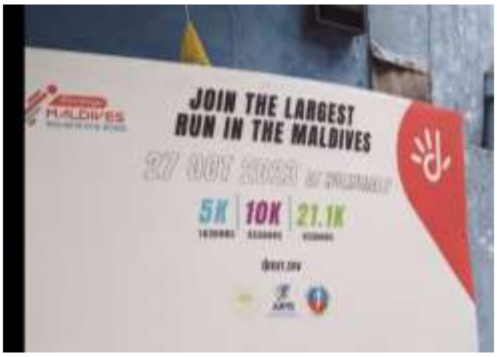
MALDIVES
JOIN THE LARGEST
RUN IN THE MALDIVES
27 OCT 2023
5K | 10K | 21.1K

ފޮޓޯ 46. މަޖީދީމަގުގެ ފާރެއްގައި [illegible] ހުރި [illegible]
ދިރާގުގެ ދުވުމުގެ [illegible] އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯ

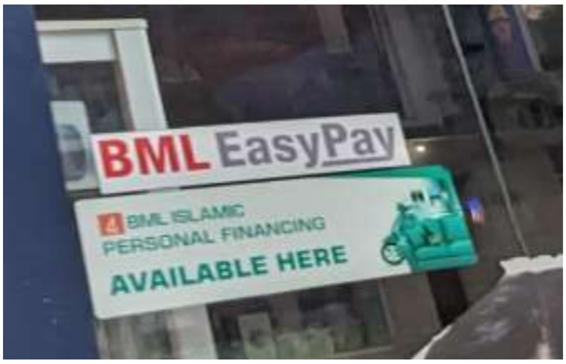
BML EasyPay
BML ISLAMIC
PERSONAL FINANCING
AVAILABLE HERE

ފޮޓޯ 47. މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ފިހާރައެއްގެ ދޮރުގައި ހުރި ބީއެމްއެލް
[illegible] އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯ

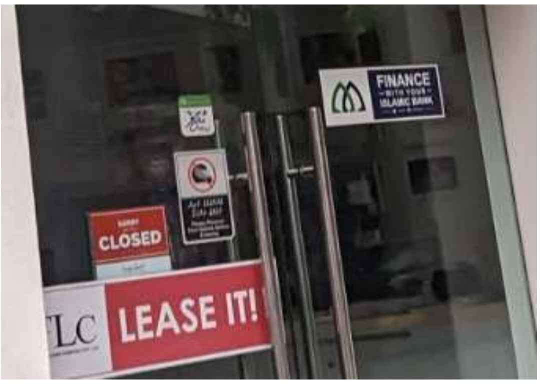
FINANCE
WITH YOUR
ISLAMIC BANK
SORRY
CLOSED
FLC
LEASE IT!

ފޮޓޯ 48. މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ފިހާރައެއްގެ ދޮރުގައި ހުރި [illegible]
[illegible] އިސްތިހާރެއް

ނުރަސްމީ އިޝްތިހާރުގެ ގޮތުގައި ހިސްޓޯރިކް ބޭނުންކާއި 'ޕިޖިން' ކުންފުނިތަކުގެ ލޯކަލް ސްޓިކަރުތަކާއި ގުޅޭ އިޝްތިހާރުތަކާއި ވަޒީފާއާގެ އިޝްތިހާރުތަކުގެ ފޮޓޯއާއި ވިޔަފާރިއާ ގުޅޭ އެކި އިޝްތިހާރުތަކުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މި އިޝްތިހާރުތަކަށް ހުންނަނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މި އިޝްތިހާރުތަކުން ދައްކައިދީ ކުންފުނިތަކުން ދިވެހިބަހަށް އަރުވައިތަކުން ދެފުށް ކުޑަކުރެވެ.

އިޝްތިހާރާއި އެންގުން މި ދާއިރާގެ ނިޝާންތަކެއްކަމަށް މި ދިރާސާގައި ބެލި ނިޝާންތަކަށް އާންމުކޮށް ހުރީ އާންމުންނަށް ފެންނަ ގޮތަށް ފިހާރަތަކުގެ ދޮރުދޮރުގައްޔާއި ފާރުފާރުގައިގެ މަގުމައްޗަށް ހުންނަ ބިއްލޫރިގަނޑުގައި ހަރުކޮށްފައެވެ. އަދި ބައެއް އިޝްތިހާރުތަކުގެ ހުންނަނީ ފިހާރަތަކުގައި މަގުމަތިން ވާ ގޮތަށް ހަރުކޮށްފައި ހުންނަ އެކި ކަހަލަ ބޯޑުތަކުގައެވެ. މި ގޮތަށް ހުންނަނީ އެ ފިހާރައަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުންނަ އިޝްތިހާރުތަކެވެ. ފިހާރަތަކުގައި ގިނައިން ފެންނަ އެއް އިޝްތިހާރަކީ އެ ފިހާރައިގެ ބޭނުންތަކުގެ ޗާޓް ތަކެތި ދޫކުރާ ތަނެއްކަން ނަމަވެ. މި ގޮތަށް ބޭކަރީ ފަތުރާތުން ހުރި ބޮޑެތި ޕޯސްޓް ވިއްކާ ފިހާރަތަކުގައެވެ. މި ގޮތަށް ހުންނަ ހުރިހާ އިޝްތިހާރެއް ފެށޭ ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މިފަދަ މިސާލެއް ފޮޓޯ 47އާއި 48ގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިދީފައި ވާނެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން މަގުތަކުގައި ހަރުކޮށްފައި ހުރި އިސްކިރީންތަކުންނާއި ފާރުތަކުގައި ހަރުކޮށްފައި ހުންނަ ބޯޑުތަކާއި މަގުމަތީގައި ޖަހައިފައި ހުރި ޕޯސްޓަރުތަކުގައި ވެސް އިޝްތިހާރުތައް ހަރުކޮށްފައި ހުއްޓެވެ. މިފަދަ އިޝްތިހާރުތަކުގެ ވެސް ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުން އިސްކަންދީ ލިޔެފައެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ބަލައިލެވުނު ނިޝާންތަކުގައި އެންގުންތަކުގެ ބާވަތްތަކުގައި ހުރިކަމަށް ފާހަގަކުރެވުނީ ވަރަށް މަދުންނެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 49 ގައިވާ ނިޝާނުން ބުނެދެނީ ހިދުމަތް ފިހާރައިގެ އެތެރެއަށް ވަނުމުގެ ކުރިން ހެލްމެޓް ނަންގަވާށެވެ.

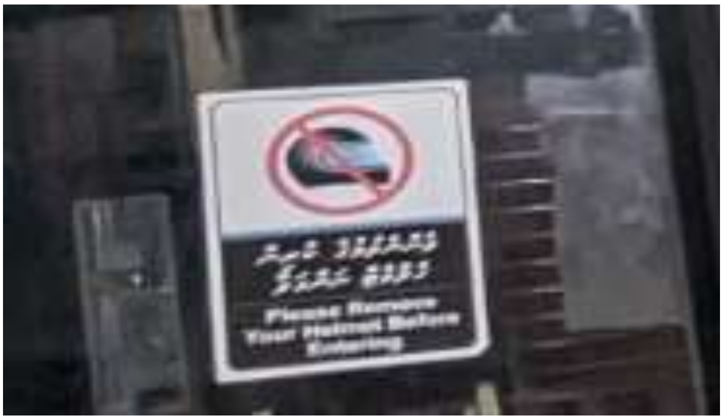

ފޮޓޯ 49. ފިހާރައެއްގެ މަގުމައްޗާ ވީ ދޮރާގައި ހަރުކޮށްފައި ވާ އެންގުމެއްގެ ފޮޓޯއެއް

އިސްތިހާރާއި އެންގުމުގެ ނިޝާންތައް ތަޙުޤީޤުކުރި އިރު ފާހަގަކުރެވުނު އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ހާޑްވެއާ ސާމާނާއި ގޭހާ ގުޅޭ އިސްތިހާރުތަކުގައި މުޅިން ވެސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުންނަނީ ދިވެހިބަސް ކަމެވެ. ފޮޓޯ 50ން އެ ފެންނަނީ މަޖީދީމަގުގައި ބަހައްޓާފައި ހުރި ހާޑްވެއާ އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯއެކެވެ. އަދި ފޮޓޯ 51ން އެ ފެންނަނީ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހަރުކޮށްފައި ހުރި ގޭހާ ގުޅޭ އިސްތިހާރެކެވެ.

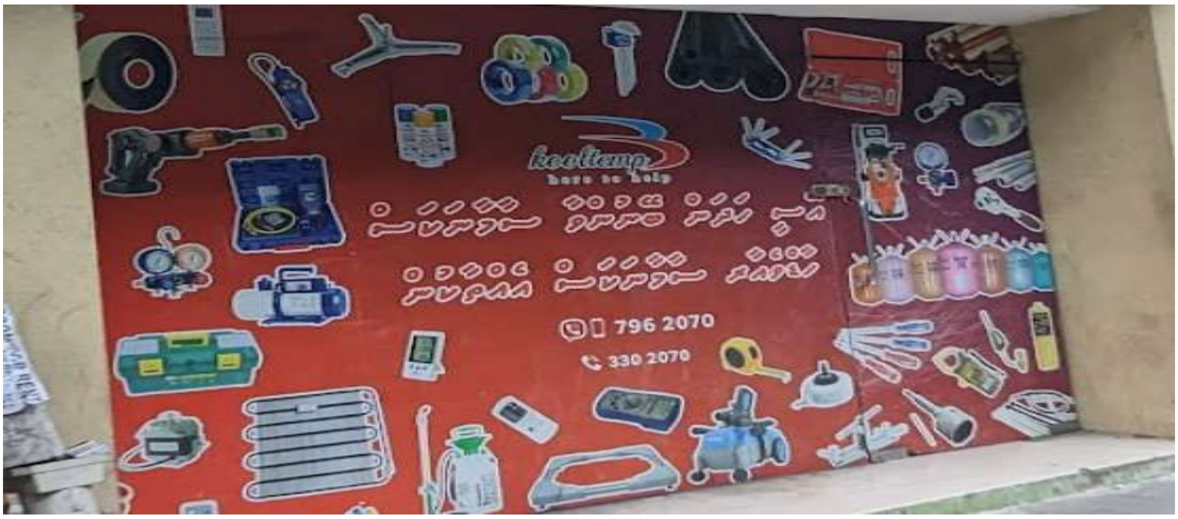

ފޮޓޯ 50. މަޖީދީމަގުގެފިހާރައެއްގައި ބަހައްޓާފައި ހުރި ހާޑްވެއަރ އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯ

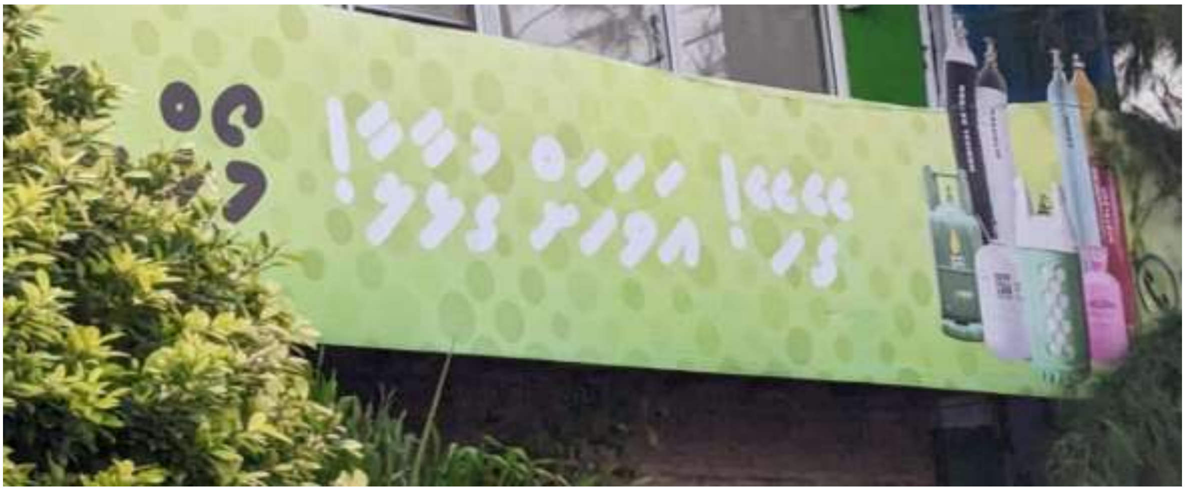

ފޮޓޯ 51. މާލޭ ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި ހަރުކޮށްފައި ހުރި ގޭހާ ބެހޭ އިސްތިހާރެއްގެ ފޮޓޯ

މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު ސަރަހައްދުތަކުގެ ތެރެއިން ހުޅުލޭ އެއަރޕޯޓުގެ ފާލަން ކައިރީގައި ރާއްޖެއަށް 'ވޯލްޑް ލީޑިންގ ޑެސްޓިނޭޝަން އެވޯޑް 2020-2021' ލިބިފައި ވާކަން ދައްކައިދޭ ބޯޑެއް ހުއްޓެވެ. 'ވެލާނާ އިންޓަރނޭޝަނަލް އެއަރޕޯޓް'އަކީ ދަތުރުވެރިންނަށް ރާއްޖޭގެ ދޮރުމަތީގެ ގޮތުގައި ފެންނަ ތަނެވެ. އެހެންކަމުން މި

އިސްތިހާރު މި ތާގައި ބެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަކީ ދިވެހިރާއްޖެ ފަތުރުވެރިންނަށް އިސްތިހާރުކުރުމުންކަމަށް ބެލެވެއެވެ. މި ބޯޑުގައި އެއްގޮތަކަށް ވެސް ދިވެހިބަހެއް ބޭނުންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. ފޮޓޯ 52ން ފެންނަނީ މި އިސްތިހާރެވެ.

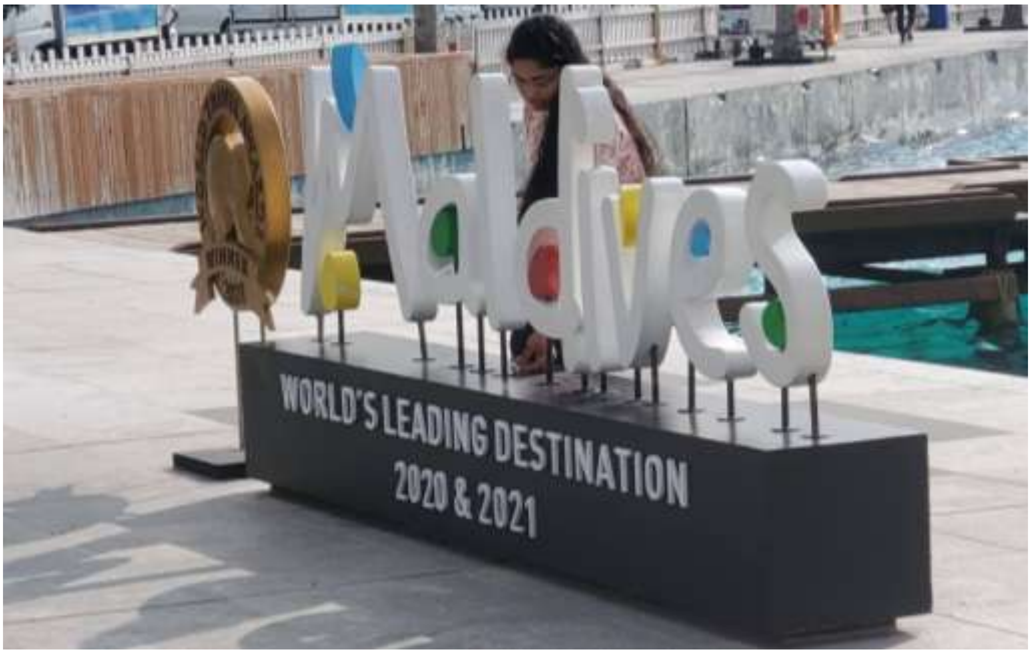

ފޮޓޯ 52. ހުޅުލޭ

'އިސްތިހާރާއި އެންމެން' މި ތީމުގެ ދަށުން ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރެއިން ފޮޓޯ 52 ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހައި ނިޝާނެއް ވެސް ހުރީ ކޮންޕިއުޓަރުން ޖެހި، ޕުރިންޓުކޮށްފައެވެ. ފާހަގަކޮށްލަންވީ ކަމަކީ އިސްތިހާރާއި އެންމެން މި ތީމާ ގުޅޭ ގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ތަޙުޤީޤުކުރި 192 ނިޝާނުގެ ތެރެއިން 146 ނިޝާން ލިޔެފައި ވަނީ އިނގިރޭސި އަކުރުންކަމާއި ބޭނުންކޮށްފައި ހުރީ އިނގިރޭސި ބަހުގެ އިބާރާތްތަކެވެ. އަދި އިނގިރޭސި ނަން ތާނައަކުރުން [illegible] ބަސް [illegible] ލިޔެފައި ހުރި 25 އިސްތިހާރު ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން ލިޔެފައި ވަނީ އެންމެ 21 އިސްތިހާރެއްގައެވެ.

އިސްތިހާރުތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އިސްކަންދީފައި ވަނީ އެ އިސްތިހާރެއް ހައްދުވާ ފަރާތްތަކަށްކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އިސްތިހާރުތަކުގެ ގިނައިން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމުގައި ފެނޭ، އަދި އެފަދަ އިސްތިހާރުތަކަށް ބޯޓުން ޒުވާނުންނަށް އަމާޒުވެފައި، ފަތުރުވެރިންނާއި، ދިވެހިންނަށް މަޤްބޫލު ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހުން ގަބޫލުކުރެވޭ އެ

ގޮތަށް ހުރީކަމަށްވާނަމަވެސް. ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގިނަ މީހުންނަށް އިނގިރޭސިބަސް އެނގޭކަމަށް އިސްތިހާރު ހަމަ ފަރާތްތަކުން ގަބޫލުކުރީކަމަށް ވެދާނެއެވެ.

6.5.5.3 މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުން

'މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުން' މި ބާބުގެ ނިޝާންތައް މި ދިރާސާގައި ކަނޑައަޅައިފައި ވަނީ ދެ މިންގަނޑަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. ފުރަތަމަ މިންގަނޑަކީ އެ ނިޝާނަކުން އިލްމުއް ލިއްބައިދޫ ފަދަ މައުލޫމާތުތައް ލިބޭ ނިޝާންތަކެވެ. ދެވަނަ މިންގަނޑަކީ އެ ނިޝާނަކުން ވަކި ޚިދުމަތެއް ލިބިގަނެވޭނެ ތަންތަން އަންގައިދޭ ނިޝާންތަކެވެ. 'ބޯޑުތައް' އާއި 'އާންމު ދަތުރުފަތުރު'ގެ ބައި ހިމަނައިފައި ވާނީ ދެވަނަ ބައިގެ ތެރޭގައެވެ.

މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ނިޝާންތައް ހުންނަކަމަށް ފާހަގަކުރެވުނީ އިމާރާތްތަކުގެ ކައިރީގައި ނުވަތަ މަގުމަތިގައި ބަހައްޓައިފައި ނުވަތަ ހަރުކޮށްފައި ހުންނަ ބޯޑުތަކުގައެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ މި ބަލައިލެވުނު ދާއިރާގެ ތަރަށް ވަންނަ ނިޝާންތަކުގެ ފުރަތަމަ މިންގަނޑަށް ފެތޭ ނިޝާންތަކަކެވެ. މިގޮތުން ފުރަތަމަ ގިންތީގައި ހިމެނިފައި ވަނީ އެ ނިޝާނުތަކުން، އިލްމުއް ލިއްބައިދޫ ނުވަތަ ބިނާގެ މައުލޫމާތުގެ ހުރިހާ ޚިދުމަތްތަކާއި ފަދަ މައުލޫމާތު ދޭ ނިޝާންތަކަކެވެ. މިގޮތުން، ފޮޓޯ 53އިން ދައްކައިދޭ ދަމަނަވެށީން ލިބޭ ޚިދުމަތްތަކެވެ.

dhamanaveshi@health.gov.mv
3325228 , 3322403 , 3318901

ފޮޓޯ 53. މާލޭ މަޖީދީމަގުގައި ހުރި ދަމަނަވެށީން ލިބޭ ޚިދުމަތްތައް ބެނަރެއްގައި

ފޮޓޯ 54ން އެ ފެންނަނީ ދިރާސާގައި ބެލި އެއް ރަށްކަމަށް ވާ ހުޅުމާލޭ އެއަރޕޯޓް ވަޑައިގެން ދާ އިރު އެންމެ ފުރަތަމަ ވެސް ފެންނަ ބޯޑެވެ. އެ ބޯޑުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވަނީ އެ ތަނުން ލިބޭ ޚިދުމަތްތައް އާންމުންނަށް އަންގައިދިނުމުގެ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް ލިޔެފައެވެ. މި ބޯޑުގައި ފާހަގަކުރެވޭ ޚާއްސަ ކަމަކީ ރާއްޖެއަށް ވަޑައިގަންނަވާ ފަރާތްތަކުގެ

ފަހަތުގައި ޗައިނާބަހުން ވެސް ލިޔެފައި ވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި ރާއްޖޭގެ ފަތުރުވެރީންގެ ގޮތުގައި އެންމެ ގިނަ މީހުން ޒިޔާރަތްކުރަނީ ޗައިނާ މީހުންނަށް ވާތީ އެ މީހުންނަށް ފަސޭހައިން ހިދުމަތް ލިބިދިނުމަށް ކަމަށް ފެންނާނެއެވެ.

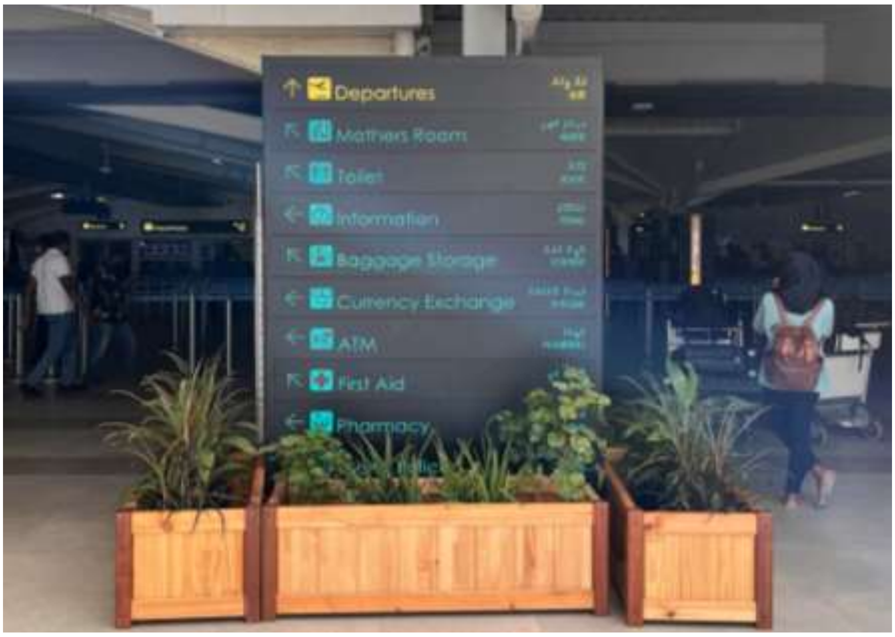
Departures
Mothers Room
Toilet
Information
Baggage Storage
Currency Exchange
ATM
First Aid
Pharmacy

ފޮޓޯ 54. މާލޭ އެއަރޕޯޓުން ވަންނަ އިރު ހުންނަ ނަންބޯޑުގެ ފޮޓޯއެއް

މީގެ އިތުރުން އުޅަނދުފަހަރު ޕާކުކުރާ އާންމު [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] ބޮޑު ސަރަހައްދުތަކުގައި ބަސް ހުއްޓާ ތަންތަން ފާހަގަކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ނިޝާންތަކުގައި ވާ 'ބަސް ސްޓޮޕް'، މި ނިޝާން [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] ސަރަހައްދުތަކުގައި ހުރި ނޫކުލައިގެ ބޯޑުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] އޭގެ [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވެއެވެ. ފޮޓޯ 56އަކީ އޭގެ މިސާލެކެވެ. މި ނޫން އެހެން ހުރިހާ ނަންބޯޑުތަކުގައި ވެސް ލިޔެފައި ހުރި އިނގިރޭސި ނަން، 'ބަސް ސްޓޮޕް'، ތާނައަކުރުންނާއި އިނގިރޭސިއަކުރުންނެވެ. ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް މި ނިޝާން ލިޔެފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 55ގެގޮތުގައި ވަނީ އޭގެ މިސާލެކެވެ.

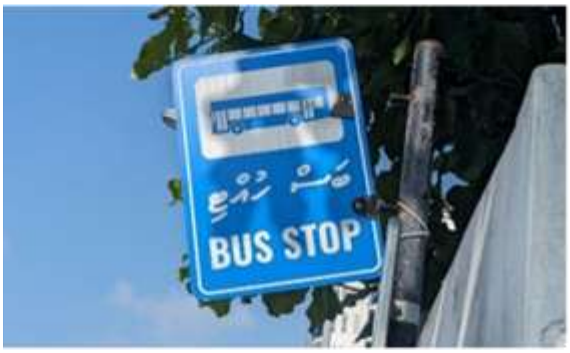

ފޮޓޯ 56. މާލޭ ސިޓީ ސަރަހައްދުގައި ބަސް ހުއްޓުން ތަންތަން ފާހަގަކުރުމަށް އިނގިރޭސިން ލިޔެފައި އަދި ދިވެހިބަހުން ތަރުޖަމާކޮށްފައި ވާ ނިޝާންތަކުގެ ފޮޓޯއެއް

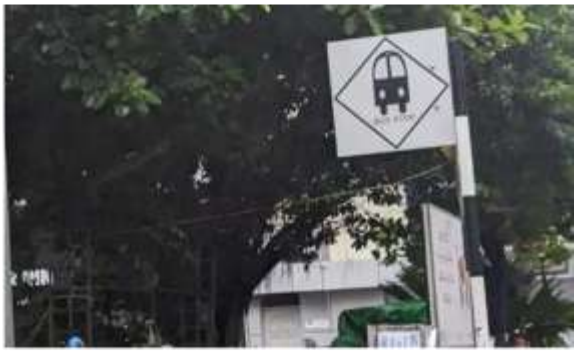

ފޮޓޯ 55. މާލޭ ސިޓީ ސަރަހައްދުގައި ބަސް ހުއްޓުން ތަންތަން ފާހަގަކުރުމަށް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ފޮޓޯއެއް

މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު މާލޭ ސިޓީގެ ޕާކިންގުތަކުގެ އެކި ސަރަހައްދުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުންނަ ނަންބަރުބޯޑުތަކުގައި ފުރަތަމައަށް ދިވެހިބަހުން އެ ނިޝާނުގެ ލިޔުން، އޭގެ ތިރީގައި އިނގިރޭސިބަހުން ތަރުޖަމާކޮށް ލިޔެފައިހުރެއެވެ. މިގޮތުން ފޮޓޯ 57ގައި އެ ވާ ނިޝާނަކީ މިދެންނެވި އުސޫލު ހިފަހައްޓައިގެން ހުރި ނިޝާނެކެވެ.

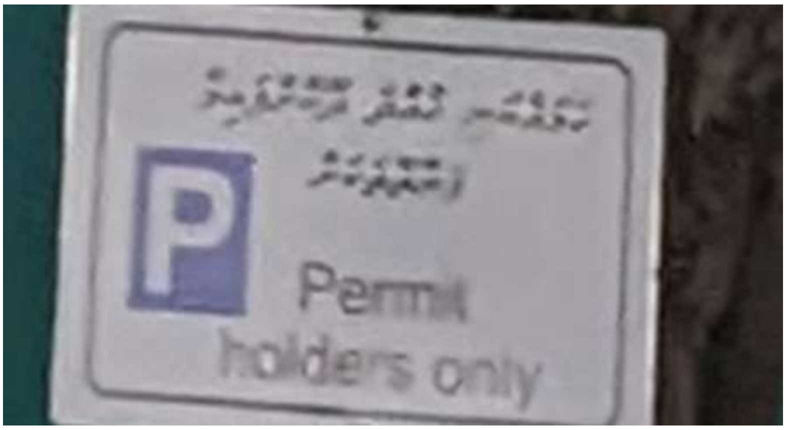

ފޮޓޯ 57 ހަމައެކަނި ހުއްދަ އޮންނަ ފަރާތްތަކަށް ޕާކިންގް ސަރަހައްދުތަކަށް ދިވެހިބަހުންނާއި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވާ ފޮޓޯއެއް

މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު ސަރަހައްދުތަކުގެ ތެރެއިން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިނަލްއަގުވާމީ ވައިގެބަނދަރު ސަރަހައްދުގައި ހުރި ބޯޑެއްގައި (ފޮޓޯ 58) މާލޭ އެއަރޕޯޓުގައި ދަތުރުފަތުރުގެ އަގުތައް ލިޔެފައި ވާ ބޯޑެއް ހުއްޓެވެ. މި ބޯޑުގައި ދިވެހިބަހުންނާއި އިނގިރޭސިބަހުން އަދި ބަސް މިކްސްކޮށް ލިޔެފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން މި ބޯޑުގެ ސުރުހީ ވެސް އާޓީ ބަސް މިކްސްކޮށްފައެވެ. ސުރުހީގައި ލިޔެފައި ވަނީ '[illegible] މާލޭ ރިޖަނުގެ ބަސް ދަތުރުގެ އަގުތައް'، މި ގޮތަށެވެ.

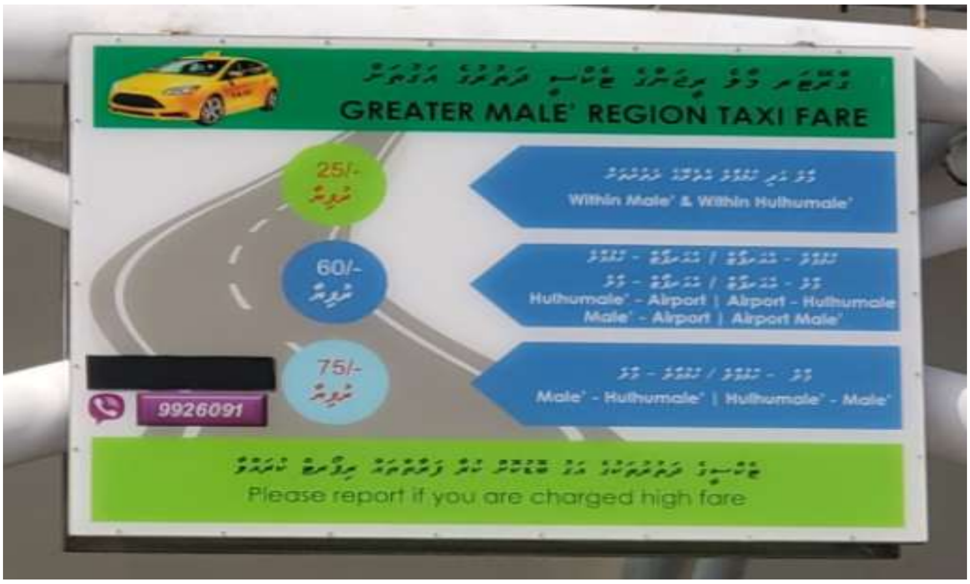
[redacted]
GREATER MALE' REGION TAXI FARE
25/-
Within Male' & Within Hulhumale'
60/-
Hulhumale' - Airport | Airport - Hulhumale
Male' - Airport | Airport Male'
75/-
Male' - Hulhumale' | Hulhumale' - Male'
9926091
Please report if you are charged high fare

ފޮޓޯ 58. މާލެ

ދިރާސާއަށް ނެގި ފޮޓޯތަކުގެ ތެރެއިން މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ނިޝާންތަކުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަވީ 28 (10.33%) ނިޝާނެކެވެ. 'މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމަށް' ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވިފައި ހުރީ ރަސްމީ ނިޝާންތަކާއި ރަސްމީ/ނުރަސްމީ ނިޝާންތަކެވެ. މި ތީމުގެ ނިޝާންތައް ހުރީ ކޮންޕިއުޓަރުން ލިޔެ، ޕްރިންޓްކޮށްފައެވެ. މައުލޫމާތުދިނުމަށް ހުރި ނިޝާންތަކުގައި ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން 8 ނިޝާނެއް ވާ އިރު ދިވެހި ނަން ކުޑަކޮށް، އިނގިރޭސި ނަން ބޮޑަކޮށް ލިޔެފައި ވާ 15 ނިޝާން ފާހަގަވިއެވެ. ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ހުރީ 4 ނިޝާނެވެ.

މައުލޫމާތު ލިބިދިނުމުގެ ތީމުގެ ދަށުން މާލެ ސިޓީ ސަރަހައްދުން ފެނުނު ނިޝާންތަކުގައި ގިނައިން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައިވާކަމުގައި ވާތީ، އިސްކަންދޭ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަން ފާހަގަވިއެވެ.

6.5.5.4. ރައްކާތެރިވުމަށް/ ސަލާމަތުވުން ދައްކައިދޭ ނިޝާން

ރައްކާތެރިވުމަށް ނުވަތަ ސަލާމަތުވުމަށް މި ތީމުގެ ނިޝާންތަކުން ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވުނީ ހަދަމުންދާ އިމާރާތްތަކުގައި، އެ ތަނަށް އެހެން މީހުން ވަދެއްނުވުމަށް ރައްކާތެރި ކަމުގެ ނޫނެކަން ބުނެދިނުމަށް ޖަހައި ބަހައްޓާފައި ނުވަތަ ހަރުކޮށްފައި ހުންނަ ނިޝާންތަކެވެ. އެއީ ރައްކާތެރިވުމަށް ނުވަތަ ސަލާމަތުވުމަށް އަންގައިދޭ ނިޝާނެއްކަމަށް ބެލި، ތީމުގައި ކަނޑައެޅުމުގައި ބެލި މިންގަނޑުގެ ތެރެއަށް ރައްކާތެރިވުމަށް/ ސަލާމަތުވުމާ ގުޅުންހުރި ލަފުޒު އެ ނިޝާންތަކުގައި ލިޔެފައި ހުރުމެވެ.

ދިރާސާއަށް ނެގި 1004 ފޮޓޯގެ ތެރެއިން މި ބާވަތުގެ ނިޝާންތަކުގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވިފައި ވަނީ 18 (6.6%) ނިޝާނެވެ. މިގެ ތެރެއިން 3 ނިޝާނެއް ފިޔަވައި ދެން ހުރި ނިޝާންތަކަކީ ނުރަސްމީ ނުވަތަ އަމިއްލަ ނިޝާންތަކެވެ. ރައްކާތެރިވުމުން/ ސަލާމަތުވުން މި ބާވަތުގެ ނިޝާންތައް ހުރީ ކޮމްޕިއުޓަރުން ޖެހި، ކާޑުބޯޑުތަކެވެ. ރައްކާތެރިވުމުން/ ސަލާމަތުވުމާ ގުޅުން ހުރި ގިނަ ނިޝާންތަކުގައި ހުރި ގިނަ ލިޔުންކޮޅުތައް (18 ނިޝާނެއްގައި) ހުރީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. އަދި މި ބާވަތު ދަށުން ބަޔާންކުރި ދިވެހިބަހުން ލިޔެވިފައި ހުރީ 3 ނިޝާނެވެ.

މާލެސިޓީ ސަރަހައްދުން ފެނުނު ރައްކާތެރިވުމުން/ ސަލާމަތުވުން މި ބާވަތުގެ ދަށުން ހުރި ނިޝާންތަކުގައި އިސްކަންދީ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެއީ މި ބާވަތުގެ ދަށުން ހުރި ގިނަ ނިޝާންތައް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެވިފައި ވާތީއެވެ.

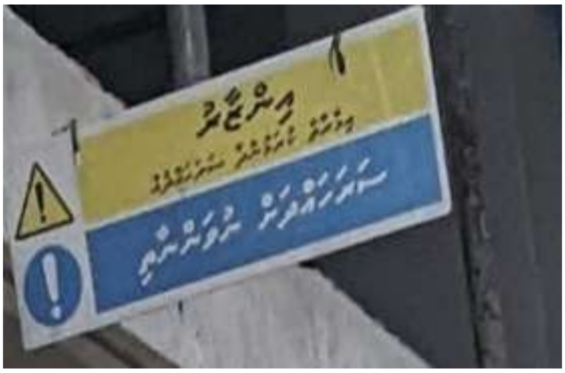

ފޮޓޯ 59. ރައްކާތެރިވުމުން/ ސަލާމަތުވުން ދައްކައިދޭ ނިޝާނެއް ދިވެހިބަހުން

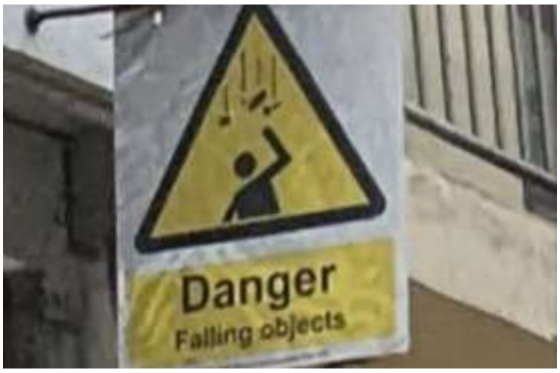

ފޮޓޯ 60. ރައްކާތެރިވުމުން/ ސަލާމަތުވުން ދައްކައިދޭ ނިޝާނެއް އިނގިރޭސިބަހުން

6.5.5.5. ހިތްވަރުދިނުމަށް

'ހިތްވަރުދިނުމަށް' މި ތީމުގެ ދަށުން ދިރާސާގައި ބެލި ނިޝާންތަކުން ބޭނުން ފާހަގަކުރެވުނީ މަގުމަތީގައި ފާރުގައި ބަސްޓޮޕްގައި ހުންނަ ނިޝާންތަކެވެ. ފޮޓޯ 61އިން ދައްކައިދެނީ ކެންސަރު ބަލިޔަކު ވާ މީހުންނާ އެކު އާއިލާއާއި ރައްޓެހިންވާކަމެވެ. ފާރުގައި ހުރި ނޯޓުތަކަކީ ކެންސަރު ދުވަސްފާހަގަކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ކާޑެވެ.

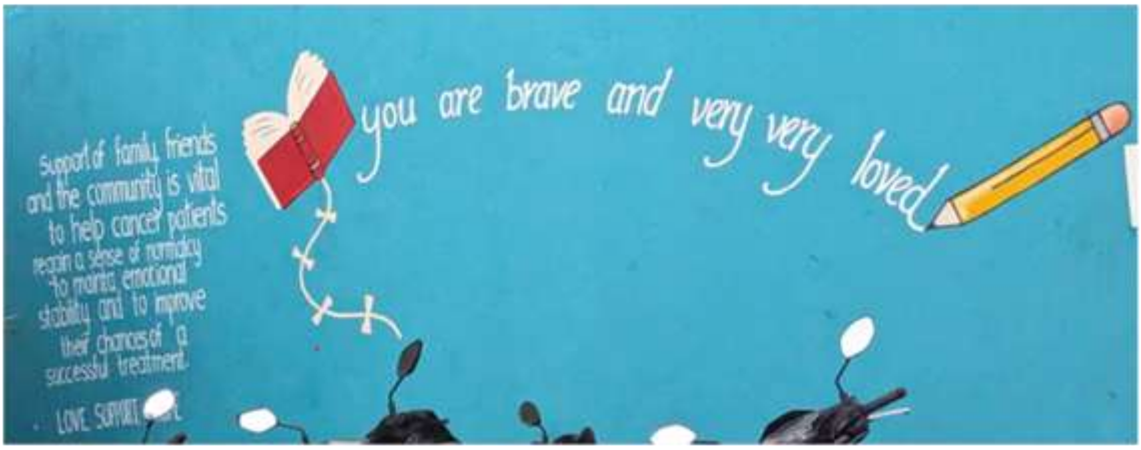
you are brave and very very loved
Support of family, friends and the community is vital to help cancer patients regain a sense of normalcy to maintain emotional stability and to improve their chances of a successful treatment.
LOVE. SUPPORT.

ފޮޓޯ 61. ކެންސަރު ބަލިޔަކު ވާ މީހުންނާ އެކު އާއިލާއާއި ރައްޓެހިން ވާކަމަށް ދެއްކި ވާ ނިޝާނުގެ ފޮޓޯއެއް

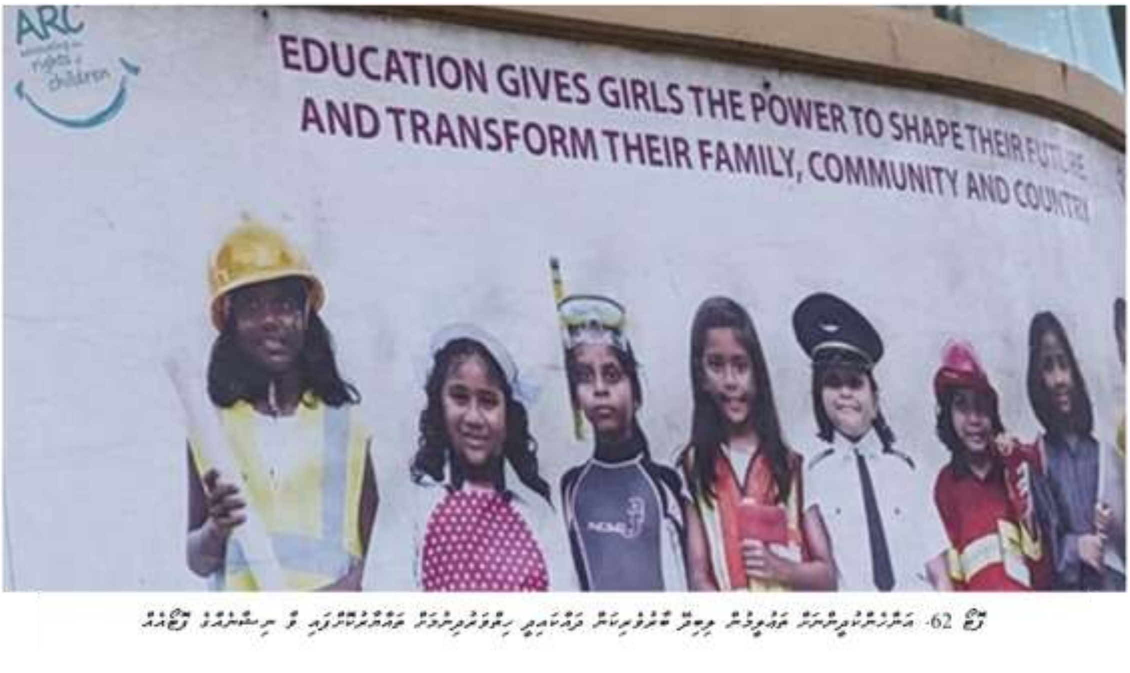
ARC
advocating the rights of children
EDUCATION GIVES GIRLS THE POWER TO SHAPE THEIR FUTURE AND TRANSFORM THEIR FAMILY, COMMUNITY AND COUNTRY

ފޮޓޯ 62. އަންހެންކުދިންނަށް ތައުލީމު ދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ދައްކައިދޭ ހިތްވަރުދިނުމަށް ތަރުތީބުކޮށްފައި ވާ ނިޝާނުގެ ފޮޓޯއެއް

ދިރާސާއަށް ނެގި ބަޔަކުމީހުންގެ 1004 ފޮޓޯގެ ތެރެއިން މި ތީމުގައި ހިމެނޭކަމަށް ފާހަގަކުރެވުނީ 4 (1.4%) ނިޝާނެވެ. މި ގޮތަށް ހުރި ނިޝާންތަކަކީ ނުރަސްމީ ނުވަތަ އަމިއްލަ ނިޝާންތަކެވެ. ހިތްވަރުދިނުމުގެ ތީމުގެ

ނިޝާންތަކެއް ހުރީ ކޮމްޕިއުޓަރުން ޗިއް، ޕުރިންޓުކޮށްފައެވެ. މި ހުރިހާ ނިޝާނެއް ވެސް ލިޔެފައި ވަނީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން، އިނގިރޭސިއަކުރުންނެވެ.

'ހިތްވަރުދިނުން' މި ޝިއާރުގެ ދަށުން، މާލެ ސަރަހައްދުން ހޯދުނު ނިޝާންތަކުގައި އިސްކަންދީފައި ވާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަން ފާހަގަކުރެވެ.

6.5.5.6. ގާނޫނާއި ގަވާއިދު

މި ދިރާސާގައި ބެލުން މާލެ ސިޓީ ސަރަހައްދުގެ ބަރަވީމަތިގެ ނިޝާންތަކުން، ގާނޫނާއި ގަވާއިދު ބަޔާންކޮށްދޭ ނިޝާނަކަށް ފެނުނީ ހަމައެކަނި އެންމެ ވަރަށްމަދުގެ ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާން، ސަރުކާރުގެ 3 އިދާރާތަކުން ފެނުނެވެ. ފޮޓޯ 63އަކީ ވިޔަފާރިގައި ހަރުކޮށްފައި ހުރި މިފަދަ ނިޝާނެކެވެ. މި ނިޝާނުގައި ގާނޫނަށް ހަވާލާދީފައި ވެއެވެ. ގާނޫނު ލިޔެފައި ވަނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ. މި ގާނޫނުގައި ބުނަނީ އެ ނިޝާން ހަރުކޮށްފައި ހުރި ތަނެއްގައި ސިނގިރޭޓު ބުއިމަކީ މަނާކަމެކެވެ. މި ނިޝާނުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދީފައި ވެއެވެ. އަދި އަންދާޒާކުރެވޭ މިއީ ސަރުކާރުގެ ކަމާބެހޭ މުއައްސަސާއަކުން ތައްޔާރުކޮށް ބަހައްޓާފައި ހުރި ނިޝާނެއް ކަމަށެވެ. ނަމަވެސް ތަރުޖަމާކުރުން ލިޔެފައި ވާ ދިވެހި އިބާރާތްތަކުގައި ކުދިކުދި މައްސަލަ ހުރިކަން ފާހަގަކުރަން ޖެހެއެވެ. އެގޮތުން /ގާނޫނު/ގެ ބަދަލުގައި /ގާނޫން/ ލިޔެފައި އޮތުމާއި /ރިޕޯޓުގެ/ ބަދަލުގައި /ރިޕޯޓް/ ލިޔެފައިވެއެވެ. ރިޕޯޓް މި ލަފުޒަކީ ދިވެހިބަހަށް ވަދެފައިވާ ލަފުޒެއް ގޮތުގައި ވަރުގައި ވާ އިނގިރޭސި ލަފުޒުތަކެވެ. ނިޝާނުގައި ލިޔެފައިވާ އޮތީ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ވިއަސް، އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔާ ގޮތަށެވެ.

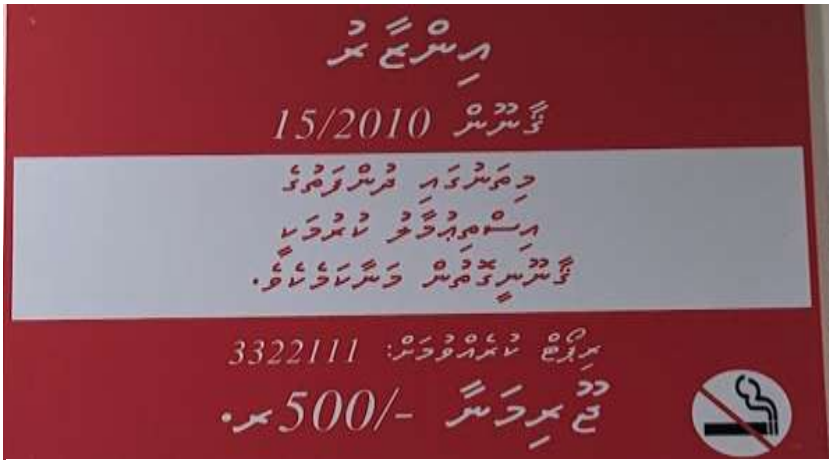

ފޮޓޯ 63. ވިޔަފާރިގައި ހަރުކޮށްފައި ހުރި، ދުންފެތުމުގެ އިސްތިއުމާލުކުރުން މަނާ ސަރަހައްދުކަން އަންގައިދޭ ނިޝާން

6.6 ޚުލާޞާ

ބަހަވީމަތަކީ ވަށައިގެންވާ މާހައުލުން ފެންނަން ހުންނަ ނަންބޯޑުތަކާއި އެ ނޫން ނިޝާންތަކުގައި ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުންނަ ގޮތުން، އެ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހުގެ އަހައްމިއްޔަތާއި ދަރަޖަ ދައްކުވައިދޭ ދިނުމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ މައި ސިޔާސަތުތަކުގައި ބޭލާ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ނަންބަރު 9/2011) 5ވަނަ މާއްދާގެ 'ހ' އާއި 'ށ'ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން އާންމުންނަށް ފެންނަ ގޮތަށް ހުންނަ މިފަދަ ބޯޑުތަކުގައި ލިޔެފައި ހުންނަ އިބާ، ތަނުގެ ނަން ދިވެހިބަހުން ލިޔުމަށް އިސްކަންދީފައިނުވާކަމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަވީމަތަ އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުމަށް ރާއްޖޭގެ ވެރިރަށުގައި ވާ މާލެ ސިޓީގެ މާލެއާއި ހުޅުމާލެއާއި ރާއްޖޭގެ އަތޮޅުތަކުގެ ބޮޑު ގިނަ ދަތުރުވެރިންނާއި ރާއްޖެތެރޭގެ ގޮތުގައި ފެންނަ ވިޔަފާރި އިންޓަރނޭޝަނަލް އެއަރޕޯޓު ހިމެނޭގޮތަށް ކުރެވިފައެވެ. މިގޮތުން 1004 ފޮޓޯ ސާމްޕަލްގެ ގޮތުގައި ދިރާސާގައި ބޭނުންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. ޑޭޓާ ތަޙުލީލުކުރި ކޮށް (2020) ހުށަހަޅާފައިވާ ވާ ކޯޑިންގ މިންގަނޑުގައި (ބަސްބައި 4.6.2.4) ހިމެނޭ މައިގަނޑު ހަތަރު ސިފަތަކުގައި ވާ (1) ބަހަވީ ކޯޑު، (2) ނިޝާންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު، (3) ނިޝާންތައް ހުރި ތަންތަން އަދި (4) ނިޝާންތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު/ދައުރަށް ރިއާޢަތްކޮށްގެންނެވެ.

ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކަށް ބަލާ އިރު، އެއް ބަހަކުން ލިޔެފައި ހުންނަ ނަން ބޯޑެއް ނުވަތަ ނިޝާނެއްގައި ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ބޭނުންކޮށްފައި ހުރި ވަރަށް މަދު ހާލަތްތަކެއްގައެވެ. ސަރުކާރުގެ ގިނަ އިދާރާތަކުގެ ނަން ބޯޑުތަކާއި ނިޝާންތައް ދިވެހިބަހުންނާއި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ ބައެއް ކުންފުނިތަކުގެ ނަން ބޯޑުތަކާއި އެ ނޫން ނިޝާންތަކުގައި، ވަރަށް ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދީފައިވާ ހުރިކަން ފާހަގަވެއެވެ. ދިރާސާގައި ބެލި ހުރިހާ ފިހާރައެއްގެ ނަން ބޯޑުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވެއެވެ. އަދި، ގިނަ އިސްތިހާރުތަކާއި ފިހާރަތަކުގެ ނަން ބޯޑުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ބޭނުން ނުކޮށް، ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުން ލާޒިމުކުރާ ގޮތުގައި، މިއިން ކޮންމެ ނަން ބޯޑެއްގައި ނަން، ފުރަތަމަ ލިޔެފައި އޮންނަންވާނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ. އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔާ ނަމަ ލިޔަންވާނީ ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ވާ ލިޔުމަށްވުރެ އަކުރު ކުޑަކޮށެވެ. ނަމަވެސް ދިރާސާ ހޯދުންތައް ދައްކުވައިދެނީ ދިވެހިބަހަށްވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ސަމާލުކަން ދޭ ކަން މި ދިރާސާގެ ތަޙުލީލުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ.

ބާބު 7. ހޯދުންތައް 3: މަސްވެރިކަމުވެރީންގެ މަޝްވަރާ

7.1 ތައާރަފު

މި ދިރާސާއަށް މައުލޫމާތު އެއްކުރުމަށް ޖަކައި ކުރިއަށްގެންދިޔަ ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވޭއިރަކީ، ދިވެހިބަހުގެ މަސްވެރިކަމުވެރީން ހިމެނޭ އެކި ދާއިރާއަކުން 31 ބޭފުޅުންނެވެ. މި މަސްވެރިކަމުވެރީންނަކީ ދިވެހިބަހުން ކުރިއަރުވުމުގެ މަސައްކަތުގައި ސާމިލުވާ ފަރާތްތަކާއި ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރާ ދާއިރާތަކުން އުފެއްދުމުގެ ގެންދަވާ ފަރާތްތަކެވެ. މީގެން ކޮންމެ ގުރޫޕަކީ މަޝްވަރާ ކުރެވުނީ ކަނޑައެޅިފައި ވާ ވަކި ދުވަހެއްގައި ކޮންމެ ގުރޫޕަކާ ވަކިންނެވެ. 3 ގުރޫޕެއް ބާއްވައި އެހެން ކޮންމެ ގުރޫޕެއްގައި 3އާއި 5އާ ދެމެދުގެ ބައިވެރިން ތިއްބެވެ. އެ ތިން ގުރޫޕުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ގުރޫޕެއްގައި ތިބީ ދެ ބައިވެރިންނެވެ. އެއީ އެބޭފުޅުންގެ ވަގުތުގެ ނެތުކަމުން ގުރޫޕުގައި ސާމިލުވެވިފައިވުމުންނެވެ. އެ 3 ބައިވެރިންނާ ވަކިވަކިން މަޝްވަރާކުރެވުނެވެ. އެ ބޭފުޅުންނަކީ ވެސް ދިވެހިބަހުގެ ގިނަ ކަންތައްތަކުގައި ދިގު މުއްދަތަކަށް އުޅުއްވާފައި ވާ ނުވަތަ އުޅުއްވާފައިވުމުން ގެންދަވާ ބޭފުޅުންކަމުގައި ވެސް އެ ބޭފުޅުންގެ ދައުރު ހޯދުމުގެ މުހިންމުކަން އޮތީ ވަކިން ނަމަވެސް ބައްދަލުވުން އެ ގޮތަށް ކުރިއަށްގެންދެވުނެވެ.

މި ބައިގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިލާނީ އެ ވަނީ ގޮތަށް މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ކޯޑު އަދި ގުރޫޕުތަކުގެ ހުލާސާއެވެ. އޭގެ ފަހުގައި ހުށަހަޅައިދޭނީ އެ ވަނީ މަޝްވަރާތަކުގެ ނަތީޖާ ތަފްސީލުކޮށްގެން ފަހުން ނަތީޖާއެވެ. މިސާލުތަކާއި ހުށަހަޅާފައި ވާނީ ދެކިފައި ކޮމެންޓުތަކުން ވަކިވަކިން މަފްހޫމުތަކުގެ ދެއްކުމަށް ދަށުންނެވެ. މި ހުރިހާ ފުރުޞަތުތަކާ ވެސް މި ދިރާސާގެ ސުވާލުގެ މައްސަލަ އަމާޒުތަކާ ހަމައިގައި ވާ މިންވަރެވެ. އެ ސުވާލުތަކަކީ ބައިގަނޑުތަކުން ބާބު 4ގައި ފުރުސަތުގެ ބަޔާންކުރެވިފައި އުވާ، އެ ސުވާލުތަކަކީ އަމާޒުތަކުން ހާސިލުވާ ސުވާލުތަކަށް ހިމެނެނީ، ދުރު މަސްވެރިންގެ މަޝްވަރާގެ ކަނޑައެޅުން ޖަވާބު 4 ބައި ގޮތުގައި ހިމަނައިފައި އޮންނާނެއެވެ. މި ބާބުގައި ޗާޓާއި ނަތީޖާ ހުށަހަޅައިފައި ވާނީ ދުރު މަސްވެރިންގެ މައުލޫމާތާއި ވަކިވަކި ބަސްދީގޮތުން ވެސް ހިމަނައިގެންނެވެ. ބަސްދީގޮތުން ވެސް ހިމަނައިގެން ވާނީ އެ ފާހަގަކުރި ނިސްބަތަށް ދެއްކިން ޗާޓުގެ ގޮތުގައެވެ.

ތާވަލު 7.1ގައި އެ ވަނީ މަސްވެރިކަމުވެރީންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ވަކި ބައިވެރިވި ގޮތުގައި ބައިވެރިވި ބައިވެރީންނަށް މިހާ ހިސާބުން ބޭނުންކުރެވުނު ރަމްޒާއި އެ ރަމްޒުތަކަކީ ދީފައި ވާ ގޮތެވެ. އެ ރަމްޒުތަކުގައިވާ ނަންބަރުން ދައްކައިދޭނީ އެ ބައިވެރިޔާއެއްގެ ނަމާއި ގިންތީގެ ބައިވެރިންނަށް ދީފައި ވާ ރަމްޒު އަދަދެވެ.

ތާވަލު 7.0. ބަސްދީގަތުމުގެ ބައިވެރިންނަށް ނަމްބަރުދީފައި ވާ ގޮތް

ބަސްދީގަތުމުގެ ވައްތަރު	ގުރޫޕު (ގ) ބައިވެރިން (ބ) ދާއިރާ/ގިންތި	ރަމްޒު
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ (ގމ) " " "	(1) ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ މިހާރުގެ އިސްބޭފުޅުން (ދއމއ)	ގ. ދއމއ 1ވަނަ ގ. ދއމއ 2ވަނަ ގ. ދއމއ 3ވަނަ ގ. ދއމއ 4ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) " "	(2) ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ ކުރީގެ އިސް ބޭފުޅުން (ދއމއ)/ ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އިސް ބޭފުޅުން (ދތޤމއ)	ގ. ދއކ 1ވަނަ ގ. ދއކ/ ދތޤމއ 2ވަނަ ގ. ދއމ/ ދތޤމއ 3ވަނަ
ވަކި ބަސްދީގަތުމުން (ވބގ) "	ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީގެ ކުރީގެ އިސް ބޭފުޅުން (ދއކއ) / ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އިސް ބޭފުޅުން (ދތޤމއ)	ވ. ދއކއ 1ވަނަ ވ. ދއމ/ ދތޤމއ 2ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) " "	(3) ދިވެހިބަހުގެ ލިޔުންތެރިއެއް (ދލ)/ ދިވެހިބަހުގެ ޢިލްމުވެރިއެއް (ދޢ)	ގ. ދލ/ދޢ 1ވަނަ ގ. ދލ 2ވަނަ ގ. ދލ 3ވަނަ
ވަކި ބަސްދީގަތުމުން (ވބގ)	ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން ލިޔެ އުޅުއްވާ ބޭފުޅުން (ދލ)	ގ. ދލ 1ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) "	(4) ލިޔުންތެރިންގެ ގުޅުން (ލގ)	ގ. ލގ 1ވަނަ ގ. ލގ 2ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) " "	(5) މީޑިއާގެ ދާއިރާ (މދ)	ގ. މދ 1ވަނަ ގ. މދ 2ވަނަ ގ. މދ 3ވަނަ ގ. މދ 4ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) " " " "	(6) ތަޢުލީމީ ދާއިރާ (ތދ)	ގ. ތދ 1ވަނަ ގ. ތދ 2ވަނަ ގ. ތދ 3ވަނަ ގ. ތދ 4ވަނަ ގ. ތދ 5ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) "	(7) ބަހުގެ ޢިލްމުވެރިން (ބޢ)	ގ. ބޢ 1ވަނަ ގ. ބޢ 2ވަނަ
ގުރޫޕު މަޝްވަރާ(ގމ) " "	(8) އެހެނިހެން ދާއިރާގެ މީހުން (އދ) ސަރުކާރުގެ ބައެއް (ސބ) ދީނީ (ދ) ސިޔާސީ (ސ)	ގ. އދ:ސބ 1ވަނަ ގ. އދ: ދ 1ވަނަ ގ. އދ:ސ 1ވަނަ
ވަކި ބަސްދީގަތުމުން (ވބގ) "	އެހެނިހެން ދާއިރާގެ މީހުން (އދ) ފަންނުވެރިން (ފ) ޝާޢިރު (ޝ)	ވ. އދ:ފ 1ވަނަ ވ. އދ:ޝ 1ވަނަ

ގުރޫޕު މަޝްވަރާއިން ލިބުނު މަޢުލޫމާތުގެ ޓްރާންސްކްރިޕްޓް ތިރީގައި ހުށަހަޅާފައިވާއިރު ޖ. ވަކި މި މަޝްވަރާތަކުގައި ބޭނުންކުރި މައިގަނޑު ސުވާލުތަކާއި އެޖެންޑާ، ފަރާތްތަކުން މައިގަނޑު ޚިޔާލުތައް ދެއްކިފައިވާނެއެވެ.

7.2 ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤުޞަދު ހާސިލުކުރުން

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤުޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް ދިއުމާ ގުޅޭ މަސައްކަތްތެރީން ދެކޭ ގޮތް ދެނެގަތުމަށް ބަލައި ކުރެވުނު ގުރޫޕު މަޝްވަރާއިން ލިބުނު ޖަވާބު ތަފްޞީލުކުރެވުނުއިރު، ބައެއް ފަރާތްތަކުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަޤުޞަދު ހާސިލު ވާކަމަށް ފާހަގަކުރާ އިރު އަސްލުގައި ބައިވެރީން ދެކެނީ ސިޔާސަތުގެ މަޤުޞަދު ހާސިލުނުވާކަމަށެވެ. މިގޮތުން މި މައިގަނޑު ބިޔުގެ ދަށުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމަކީ:

1. ވާހަކަދައްކާއިރު ބޭނުންކުރާ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށްވުން
2. އެކަޑެމިކް ގޮތުން ތަރުޖަމާކުރަން އޮތް ހަރަކާތްތަކުން ގުރޫޕުގެ މަޤުޞަދު ހާސިލުނުވާކަން
3. ދިވެހި ތަޢުލީމުދިނުމުގެ ވަރަކަށްއޮތް ބަސް އެއްކޮށް ކަމަކަށް ގޮތަކަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ބަދަލުވެގެން ދިއުން
4. މަޤުޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމިކް ކުރިން ހަރި މަސައްކަތްތައް އިތުރުކުރަން

ތިރީގައި މިހަރަކާތް ފާހަގަކުރެވުނު މައިގަނޑު ކަންކަމުގެ ތަފްސީލެވެ.

7.2.1 ވާހަކަދައްކާއިރު ބޭނުންކުރާ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށްވުން

ދިރާސާގައި މަޝްވަރާކުރެވުނު 8 ގުރޫޕުގެ ބައިވެރިންގެ ފަރާތްތަކަށް ބަލާ އިރު ހުރިހާ ގުރޫޕެއްގެ ބައިވެރިން ވެސް ދެކިފައިވާ ގޮތުގައި ދިވެހި ދުވަހުމެދުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ވާހަކަދައްކާ ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ. ސަރުކާރުގެ މުޢާމަލާތްތަކުގައި ވެސް ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރާ މައިގަނޑު ބަހަކީ ދިވެހިބަހެވެ.

> "... އެހެންވީމާ ވެސް އެންމެ ގިނައިން {ދިވެހިބަސް} އެބަ ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި. ދެން އަނެއް ކަމަކީ މަތީ ތަޢުލީމުގެ ދާއިރާގައި ދިވެހިބަސް ވަރަށް. މަތީ ތަޢުލީމުގެ މުއައްސަސާތަކުގައި ދިވެހިބަސް އާދޭ މަސައްކަތު {ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް އެންމެ މަސައްކަތު} ހާސިލު ވާނަމަ މާއްދާތަކާއި ބަހުގެ އިލްމު ދިނުން މާއްދާތަކުން ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ. އަނެއްކާ މިދެ ކުރިމަގައި ނުފެންނަ މިންވަރަކަށް ލިޔެކިޔުމުގެ ކަންކަން {އަދަބީ ކަންކަން} އާލާކުރުން އެބަދޭ... ފޯރުކޮށްދޭ އެކި މުއައްސަސާތަކަށް ލިޔުންތަކާއި އަދަބީ އުފެއްދުންތެރިކަމާއި ނޫސްވެރިކަމާއި، މިއިން ޖަމާޢަތަކު ވެސް ނުދެކޭ ވަރަށް، އަދަދުގެ ގޮތް ވެސް އިތުރު ގޮސްފައި އެ ކަން، އެބަ ކުރޭ." (ގ.ޖ 1)

7.2.2. އެކަޑެމީއަށް ގާނޫނު ތަންފީޛުކުރުމަށް އޮތް ހުރަސްތަކާ އަދި ގާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުނުވާކަން

ބައެއް ގުރޫޕުތަކުގެ (3ގ) ބައެއް ބައިވެރީން (ބ 3) ދެކިލައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ގާނޫނުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދު އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ހާސިލުވެފައި ނުވެއެވެ. ސަބަބެއްކަމަށް އެ ބައިވެރީން ދެކިލައްވަނީ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީން މަސައްކަތްތަކަށް ކުރެއްވި ނަމަވެސް އެ ބޭފުޅުންނަކަށް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ބާރު ލިބިފައި ނުވާތީ ފަސޭހައިން ތަންފީޛުކުރުމުން ހުރި ސިޔާސަތުތަކާ ވެސް ތަންފީޛުނުވާތީއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި ސަރަހައްދުން ބަލާއިރު އެކި ކަންކަމަށް ވަރަށް ރަނގަޅު ގާނޫނުތަކެއް ހެދިފައި ވާ ޤައުމުތަކުގައި ހަމަ އެކަމަކު ދިވެހިބަހާ ބަލާއިރު ވެސް ހެދިފައި ވާ ގާނޫނު [illegible] ވެސް [illegible] ނަމަވެސް ސަރުކާރު [illegible] [illegible] އަދި [illegible] ސިޔާސަތުތަކާ [illegible] ވާ [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދު އެންމެ [illegible] މިންވަރަކަށް ހާސިލުވުމުން ނުދާކަން ބައިވެރީން (2ގގ 4 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "... މިސާލަކަށް ދަންނަވާނަމަ އެ ގާނޫނު ބުނާގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި މިހުންނަ ފެންނަ ގޮތަށް ހުރިހައި ނަންބޯޑުތަކުގައި {ފުރަތަމަ އޮންނަން} ހުންނަން ޖެހޭނީ ދިވެހިބަހުން! އަދި އެއަށްފަހު ބޮޑު އަކުރުން އެހެން ބަހަކުން އޮވެގެން ނުވާނެ. މިއީ ހަމަ އެންމެ އިބްތިދާއީކޮށް ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް! ވިޔާފާރިއެއް ކުރާ އެންމެންނަށް ވެސް، އެއީ މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި [illegible] [illegible] ނިމުނީ. ދެން [illegible] [illegible] [illegible] ބުނެފަ އެއްވެސް {ސަރުކާރުން/އިދާރާއިން} [illegible] [illegible] ކަމެއް. އެހެންވީމާ ސިޔާސަތު، އިޖުރާއަތުތަކާ އެކު ތަންފީޛުކުރުމުގެ ނިޒާމް ހުރިހައި ފަރާތްތަކުގެ އޮތް [illegible] [illegible] [illegible]."
>
> (ގ. ޖގ 2)

7.2.3. ދިވެހި ތުއްތުކުދީންގެ ވާހަކަދައްކާ ބަސް އެއްކޮށް ކަހަލަ ގޮތަކަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ބަދަލުވަމުންދިއުން

ބައެއް ބައިވެރީން ފާހަގަކުރައްވި ގޮތުގައި އެންމެ އަދުވާ މިންވަރަށް ސިޔާސަތުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުވާ ކަމަކަށް ނުބެލެވެއެވެ. މި ގޮތުން ފާހަގަކުރައްވި ބައިވެރީން ފާހަގަކުރައްވި، މިހާރުގެ ތުއްތުކުދީންގެ [illegible] ދިވެހިބަހާ ދުރު ވެސް [illegible] [illegible] [illegible]. ބައިވެރީންގެ ވާހަކަތަކުން ހަމަވާ އެއް ކަމަކީ [illegible] ތުއްތުކުދީން ވާހަކަދައްކާ މައިގަނޑު ބަޔަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަމަށް އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެހެންކަމުން [illegible] މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެ [illegible] އެ ކުދިންގެ ބެލެނިވެރިންނާއި މައިންބަފައިން [illegible] އިނގިރޭސިބަހުންކަމަށް ވެސް ބައިވެރީން [illegible]. މި

ކަން މި އޮތީ ހަމައެކަނި މާލޭގައި ނޫންކަމަށާއި އަތޮޅުތެރޭ ވެސް މިހާލަތު ހިނގައްޖެކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (4 ގ 8 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރަނީ އަޅުގަނޑުމެން ހިލޭސާބަހަށްދޭ ބޭނުން ދިވެހިބަސް ދަރަސް ހިނގައްޖެ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު ގާތްގަނޑަކަށް 5 ވަރަކަށް އަހަރުކޮޅުކުރި އަޅުގަނޑުގެ އަމިއްލަ އުފަން ރަށަށް އިރަކު ދުވަހު ދިޔައިން. އަޅުގަނޑުގެ އާއިލާގެ މީހެއް. އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ކުދިންގެ ދަރިން، 13 ވަރަކަށް އަހަރުން ދަރުގެ ކުދިން، ހަމައެކަ ކުދިން ގޮތުގައި އުޅޭ. އެއްވެސް ކުއްޖަކު ދިވެހިބަހުން ވާހަކައެއް ނުދައްކާ އިނގޭތޯ. ހަމަ އެއްވެސް ކުއްޖަކު ނުދައްކާ. ބައްޕަ ވެސް މަންމަ ވެސް {ވާހަކަ}ދައްކަނީ ދިވެހިބަހުން، ކާފަ ވެސް މާމަ ވެސް {ވާހަކަ}ދައްކަނީ ދިވެހިބަހުން، އެކަމަކު އެއްވެސް ކުއްޖަކު ދިވެހިބަހަކުން ވާހަކައެއް ނުދައްކާ." (ގ. މުދ: 3)

ތުއްތުކުދިން މިހާރު ވާހަކަދައްކާ ގޮތަށް އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ ނަމަ ކުދިއަން އޮތީ 10 ވަރަކަށް އަހަރު ތެރޭގައި ދިވެހިބަސް އޮންނާނެކަމާ ދުރު ވެސް ޝައްކު އުފެދޭ ކަމަށް ވެސް ބައެއް ބައިވެރިން (2ގ 2 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް ގިނަ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރައްވަނީ ދިވެހިބަސް މުސްތަޤްބަލުގައި ވެސް ދިރިދެމިއޮންނާނެކަމަށެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރި ސިޔާސަތުތަކުން އެ ކަން ކަށަވަރުކޮށްދެއްވާފައިވާތީވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހަށް ހިމާޔަތްވައިދިނުން އެއީ މަޖުބޫރުކަމުގައި މަތީ ތަޢުލީމީދާއިރާގައި ދިވެހިބަހުގެ މަޤާމު ހިމާޔަތްކުރުމަށް އޮތީ އޮތުމުންނާއި ރާއްޖޭގެ ސިވިލްސަރވިސް ވަޒީފާއަށް ވަނުމަށް ދިވެހި ފާސް އޮތުން މަޖުބޫރުކޮށްފައިވުމުގައި އޮތުން ރަމްޒުކޮށްދޭތީ ދިވެހިބަސް ދިރިދެމިއޮންނާނެކަމުގައި ބައިވެރިން (4ގ 5ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.2.4. މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ޢަމަލީ ކުރާން ހުރި މަސައްކަތްތައް އިތުރުކަން

ދިރާސާގެ ގިނަ ބައިވެރިން (5ގ 10ބ) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދު އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހާސިލުކުރުމަށް އެންމެ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރަން ޖެހެނީ ބަހުގެ ޢަމަލީމާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމު މިގޮތަށެވެ. މިގޮތުން ބައިވެރިން (5ގ 8ބ) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ޢަމަލީއާގެ ގޮތުގައި އެއް އިރަކު ވެސް ނުފެނުނު ދަންނަވާލަމެވެ. "ޤަވާއިދު ކަވާނެބަހެއް އެކުލަވައިލުމުގެން އިސްކޫލުތަކުން ބޭނުންކުރާގޮތް ޢަމަލީވެފައިތައްކާ ހިނގާނެވެ" (ގ.ތޮދ.3). އާގެ ބަދަލުގައި ޢަމަލީގެ މައިގަނޑު 'ގުންޖެހޭ'އަކުރު ވަންދަނީ ދިރާސީ މަސައްކަތްކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ދަރަޖަ އިތުރުކުރުމަށް ބޮޑާ މިން ހޯދުމުގެވެ. މިގެ އިތުރުން ވައްޖާ ނިޒާމު މިޔާ ދިރާސާ ގޮވާން ދިރާސާކުރާގެ ދަރަޖަ އިތުރުކުރުމަށް ޢަމަލީ ދިރާސާ ހާސިލުކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ، ކަމަކަށް

ރަނގަޅުކުރުމަށް އެކުލެވިގެން އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަން އެބަޖެހޭކަމަށް ދިން ބައިވެރިން ދެކިލައްވައެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވަން ކުރަން ހުރި ކަންތައްތައް ވަރަށް ގިނަކަމަށް ހުރިހާ ބައިވެރިން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. ބަހަށް އިސްކަންދިނުން އަދި ލިޔުމުން އޮތް ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ބޭއްވުމަށް ވުރެ ސަރުކާރުގެ އެންމެ މަތިންފެށިގެން ހުރިހާ އިދާރާތަކުން ވެސް ބަހަށް އިސްކަންދިނުން އަދި ގޮތުން ވެސް ދައުލަތުން ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

7.3. ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް

ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާ ގުޅޭ މަސްއޫލުވެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާއިން ލިބުނު ނަތީޖާ ތަފްސީލުތަކުގެން މިންވަރު ބިނާކޮށް ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމަކީ:

1. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް އިސްޓްރެޓަޖީތަކުން ކުރެވޭ މަސައްކަތް ހަރުދަނާކުރުން
2. ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނަން ޖެހޭކަން
3. ތުއްތު ކުދިންގެ ދަރިބަލަހައްޓާ ދިވެހިބަސްވަކަން ދުރި، އެބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މާނަ މިހާރު ނެތްކަން
4. އިސްޓްރެޓަޖީގެ މަތީ ގަވާއިދުން ދޭންވާ އިރުން ރަނގަޅު އިނގިރޭސިބަސް ނޫނީ ހިނގައްޖެ ނަމަ ގިނަކުރުމާއި ޚަރަދުގޮތުން ދަތި ކަންކަން ދިމާވާކަން
5. ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހަށް ވެސް އިސްކަންދެވޭ ގޮތަށް ކިޔަވައިދިނުން ހަރުދަނާކުރަން ޖެހޭކަން

ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ގުޅޭ މަޝްވަރާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމުގެ ތަފްސީލު ތިރީގައި ހުށަހަޅައިލައި އެ ވަނީއެވެ.

7.3.1. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް އިސްޓްރެޓަޖީތަކުން ކުރެވޭ މަސައްކަތް ހަރުދަނާކުރުން

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކޮށް ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގައި އެންމެ އިސް ދައުރެއް އަދާކުރަމުން އެންމެ މުހިންމު ދާއިރާއަކީ ތަޢުލީމީ ދާއިރާކަމަށް ދިރާސާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ވަރަށް ގިނަ ބޭފުޅުން (28%) އެއްބަސްވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިޔުކޭޝަން ވަރަށް ބޮޑަށް ސަމާލުކަން ދެއްވާކަމަށް އެ މިނިސްޓްރީގެ އިސްވެރިޔަކު ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި އޮތް ފަދައިން ހުރިހާ އިސްކޫލުތަކުގައި ވެސް ދިވެހިބަސް ކިޔެވުން އޮތީ މަޖުބޫރު ކަމެއް ކަމުގައިވިޔަސް އެކަން އެގޮތަށް ހުރިހާ އިސްކޫލުތަކެއްގައި ވެސް ޢަމަލުކުރެވެމުން ނުދާކަން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މީގެ އިތުރުން ޕްރީސްކޫލްތަކުގައި ވެސް '[illegible]' އެއްވަރަކަށް ދޫކޮށް ދިވެހިބަހުން ވެސް އާ ނުވަތަ އާ ސްކޫލު ލިބިގެންނަން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

މީގެ އިތުރުން، އިސްކޫލްތަކުގެ މުހިންމު ރަސްމިއްޔާތުތަކާއި އެސެމްބްލީގައި ބޭނުންކުރަންވީ ކޮން ބަސްތަކެއްކަން ވެސް މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަނުން އިސްކޫލްތަކަށް އަންގައިދީފައި [illegible] ގުރޫޕް މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ޕްރިންސިޕަލުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން ޖަލްސާތައް ދިވެހިބަހުން ހިންގުމަށް ނުވަތަ އިނގިރޭސިބަހުން ހިންގާނަމަ ދިވެހިބަހުން ވެސް ހިންގުމަށް އަންގައިދީފައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްކޫލްތަކުގައި [illegible] [illegible] [illegible] މި [illegible] ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ބައެއް ބޭފުޅުން (ޞ 3) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން ބައެއް އިސްކޫލްތަކުގައި މިފަދަ ރަސްމިއްޔާތުތައް މުޅިން ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް [illegible] [illegible] އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އަދި މި ކަންކަން އިތުރުން [illegible] [illegible] މިގޮތުން [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] ކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (ޞ4) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.3.2. [illegible] މަރުޙަލާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން

[illegible] މަރުޙަލާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން ވަރަށް މުހިންމުކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (ޞ 4-12) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދަރުސްތަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] އެ ކުދިންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ ކުދިންގެ [illegible] ކިޔަވައިދިނުމުގެ [illegible]. [illegible]، މި [illegible] ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] ކިޔަވައިދިނުމަކީ [illegible] [illegible] މި [illegible] ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> [illegible] އަދި [illegible] {[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]} [illegible] [illegible] ވެސް މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަނުގައި މި [illegible] ވެސް [illegible]! 2008ގައި [illegible] [illegible] [illegible] އެބަ [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް އެ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ވެސް [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަން މި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible]، '[illegible]' [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން [illegible] [illegible]…" (ގ. [illegible] 2)

ބައެއް ބޭފުޅުން ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ތިމާވެށީގެ އިލްމު ފަދަ މާއްދާތަކާ އަދި އޭގެ އިތުރުން ޢަމަލީ ފަންނު ކަހަލަ މާއްދާތަކާ ހަމަ ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެވޭން މާއްދާތަކެވެ. މިފަދަ މާއްދާތައް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ މި މާއްދާތައް އެންމެ ރަނގަޅަށް ކިޔަވައިދެވިދާނެތީ ސަބަބު އުފެދޭ ކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވެއެވެ.

> "ކިހިނެއްތޯ އިޖުތިމާޢީ އިލްމު، ތިމާވެށީގެ އިލްމު އިނގިރޭސިބަހުން ރަނގަޅަށް ކިޔަވައިދޭނީ؟
> ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވަށާ ގޭގޭގެއިން މިހިރަ ބަސްތައް {ލަފްޒުތައް} އިނގިރޭސިބަހުގައި އެބަހުރިތޯ؟
> ކުރުނބާ، ކާށި، ގަބުޅި މި ހުރިހައި އެއްޗަކަށް ކިޔާނެ އިނގިރޭސިބަސް {ލަފްޒު} އެބަހުރިތޯ.
> ދިވެހި ވިރި ގައިމުވެސް ކިޔަވައިދެއް ނުދެވޭނެ އިނގިރޭސިބަހުންނެއް ވެސް އަދި
> އަރަބިބަހުން ކިޔަވައިދޭނަމަ ވެސް. ... ދިވެހި ވިރި {އަދި}ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދުޖެހޭވަރު ކިޔަވައިދޭނީ
> ދިވެހިބަހުން... ހަމަ ގައިމުވެސް އިޖުތިމާޢީ އިލްމު، ދިވެހި ތާރީޚު، ދިވެހި އަދަބިއްޔާތު،
> ތިމާވެށީގެ އިލްމު، ކަހަލަ މާއްދާތަކާ އަދި ޖުގުރާފީ ކަހަލަ މާއްދާތަކާ، ހަމަ ދިވެހިބަހުން
> ކިޔަވައިދެވޭން މާއްދާތައް." (ގ· ދއދއ 1)

ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ދިމާވާނެ އެންމެ ބޮޑު ދަތި ކަމަކަށްވާނީ ދިވެހިބަހުން ފޮތްތައް ނެތުންކަމަށް ހީކުރެވުން ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ޖެހޭއިރު ފޮތަށް ވެސް ތަރުޖަމާކުރަން ހުންނާނެ އެއްކަލަކުން ބަޔަކު ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެ މާއްދާއަކަށް ބޭނުންވާ ފޮތްތައް ތަރުޖަމާކުރެވިގެން ނަމަވެސް ނުވަތަ އެހެން ބަސްބަހުގެ މައުލޫމާތުތައް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރާނެ ނަމަވެސް ފޮތްތައް ތަރުޖަމާކުރާނެ ހުނަރުވެރިން ބޭނުންވާނެކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (ބ2) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ޕްރިންސިޕަލެއްގެ އެއް ބައިވެރިއަކު ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އަސްޢަލަތަކުގައި މަސްއަލަތަކެއް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރީ މަދަރުސީ ތައުލީމުގެ ސައިންސް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދީފައި ވާއެވެ. އެހެންވީމާ އަދި ވެސް މަސްއަލައަކަށް ނުވާ ޒަމާނީ ދިވެހިބަހުން އުފެއްދުމާއިގެން ކިޔަވައިދެވޭނެއެވެ.

ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ޕްރައިމަރީ ސްކޫލްގެ މުޤައްރަރުގައި ކަނޑައެޅިފައި ވަނީ ޕްރީ އިސްކޫލްގެ މަރުޙަލާގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެނީމެވެ. ނަމަވެސް މި ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ޗެލެންޖުތަކާއި ބައެއް ގޮންޖެހުންތައް ހުރި ކަން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "... ޗެލެންޖް ވިދާޅުވާ މިމަސައްކަތުން ކުލާހުގައި އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރަމުންދާތީވެ
> {ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައި ދޭތީވެ} ބެލެނިވެރިންގެ ހަމަ އުނދަގޫ ބޭނުމާގެން މިމަސައްކަތަށް މި
> ވަރަށް ގިނަ ތިބެމުން ވެސް ބުނު އުޅޭތީ ހިސާބަކުން އެ ކަންތައް ގޮއްސަ. ދަރިވަރުންގެ ޕްރޮގްރެސް
> އެގާ ބޭއްވުމެއްޖެހުނު ވަރާ ދުން ކަނޑުވެސް އެހެން ގޮތް އެ ހިސާބުން، މިއަދުންނެ..."
>
> (ގ· ޓޗރ 2)

7.3.3. ތުއްތުކުދީންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުން ދެރި، އެ ބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މާނައަށް މިހާރު ނަތީޖާކަން

މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ ކުދިން ދުރުވާ ކަމުގެ ކުރިއެރުމަށް ބޮޑަށް ފައިދާ ކުރާކަމެއް ކަމަށް ދިރާސާތަކުން ދައްކައިދެއެވެ. އެ ބޭނުން ބޮޑު ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައި ވަރަށް ގިނަ ފަރާތްތަކުން ދެކޭ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދިނުމަކީ ކުރީގެ ބޭނުންތަކެކެވެ. އެ ބޭނުން ބޮޑު، އަދި ކިޔަވައިދިނުމުގައި މާދަރީބަހުގެ ސަބަބުން ދެވަނަ ބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގައި ވެސް އެ ބަސްތަކުގެ މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދެވޭނެ ކަމަށް ދިރާސާތަކުން ދައްކައެވެ. ނަމަވެސް އެގޮތަށް އެކަން ނުކުރެވިފައިވާކަން ދިރާސާގެ ތެރެއިން ފާހަގަކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި ބައެއް ޓީޗަރުން ވަނީ ބަސްބަހުގެ ކިޔަވައިދިނުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ގޮތް ދަސްކޮށްދޭން ފެށިއްޖެއެވެ.

> " ...މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން މަސައްކަތްކުރަން މަސައްކަތްކުރާތީ އެ ކުދި ބައިވެރިވުމުގައި ކުދިކުދި ދަރިވަރުން ވެސް މާދަރީބަހުގައި ދުއްވާލައި. ބަހުގެ ގޮތުގައި ބަހުގެ ވިސްނުމުގެ ބަހަކުން ބުނެލިޔަސް، ބަހަކުން ކިޔާނެ ކަމެއް ނެތް ކުދިން އެބަހުރި، ބަހެއް ދަސްވެފައި ނުވާ ކުދިން ވެސް، އެ ދިވެހި މާއްދާ ތަކުގައި ކިޔަވައިދޭ ބަހުރުވަ ދަސްކުރަން ފަސޭހަވާނެ ބަސް ބަހަކުން ވެސް. ދިވެހި ބަސް ބުނާ ކުދިން ކިޔަވާ އަދި އެ ބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ތެރެއިން ޑިސްކަޝަން... ބަހުރުވައިގެ ދިވެހި ބަހުން ކިޔަވައިދެވޭނެ ދިވެހި ބަހުރުވަ ބޭނުންކޮށްގެން ކިޔަވައިދިނުން ދެނެގަތް... ބަހުރުވައިގެ ތަފާތު ބަސްތަކަށް ވުރެ ދިވެހި ބަސް ރަނގަޅު ދެނެގަތުމަށް ބަހުރުވައިގެ މަސައްކަތްކުރަން ވެސް ތަފާތު ދިވެހި ބަހުގެ ގޮތުން ބަހުގެ ކަންކަން ފަސޭހަވާނެ. ބުނެވުނު ބަހުރުވަ ތަ ދިވެހިބަސް އެ ބަސް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ ބޭނުމެއް ދިވެހިބަހުގައި ލިޔުމެއް ކިޔުމެއް..." (ގ.ދރ/ޓޗ 1).

ބައެއް ބޭފުޅުން (3ބ) ބުނާގޮތުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް މާދަރީބަސް ބޭނުންކުރުމަކީ ރަނގަޅު ގޮތެއް ކަމަށް ވެސް އެ ބައެއްގެ ދަރިވަރުން ފެނިގެން ދިޔަ ކަމެކެވެ. ސަބަބަކީ އެ ބައެއްގެ ގިނަ ބަޔަކު އިނގިރޭސި ބަހުން ދަރިވަރުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިފައިނުވާތީ، ކަމަށް ބުނެއެވެ. ޓީޗަރުންގެ މާދަރީ ބަހުން ކިޔަވައިދޭ ބަހަކީ ދިވެހި ބަސް ނޫނީ ބައެއް ކުދިންނަށް ދަތި ކަމެއް ކަމަށް ބުނެއެވެ. އެ ބަސް ބުނާ ދަރިވަރުން އަދި ބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް ދިވެހި ބަހުން ސަބަބުތައް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ސަބަބުން ކިޔަވާ ބަސް ދަސްކުރުމުގައި ބޭނުންވާ ކުދިން ދެ ބަސް ވެސް ކުރިއަރާ ދިޔުމަށް ފުރުޞަތު ވެސް ލިބިފައިވަނީ އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ތުއްތު ކުދިން ތަޢުލީމީ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަކީ ހަމަ ވިސްނަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ.

" އަޅުގަނޑާ ވެސް ބައްދަލުވި ހަމަ ފަހަރު ގިނަ އިތުރު ބޭފުޅުން ވިދާޅުވީ، ހަމަ ފަހާ ތަޢުލީމު، ދިވެހިބަހުންނާ އޮންނަންޖެހޭނީ، އެކަމަކު އެހެން ވިދާޅުވެފައި އެ ކަމެއް ނުހުއްޓުނު. ދެން އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންގެ ސްކޫލަކީ ވިޔަސް ބައެއް ކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސްނޫނެއް އިނގޭތޯ. އެއީ މަންމަ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކަނީ. ކުދިން ދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުން. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެކައްޗާގެ މާދަރީބަހަކީ ކޮބައިހެއްޔާ ވިޔަނު?" (ގ. މު 3)

7.3.4. ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހަށް ވެސް އިސްކަންދެވޭ ގޮތަށް ކިޔަވައިދިނުން ހަރުދަނާކުރުން

ޕްރައިމަރީ މަރުޙަލާ އެއްކޮށް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެމުން ބަދަލުކުރުމަކީ، މަސްލަހަތުވެރިން މަޝްވަރާގެ ބައެއް ބޭފުޅުން (4ގ 6ބ) އެހާ ގަބޫލުކުރައްވާ ކަމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް ފައުންޑޭޝަން މަރުޙަލާގައި ތުއްތުކުދިންނަށް ކިޔަވައިދިނުމީ ދިވެހިބަހުންކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ވެސް ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ޕްރައިމަރީ އަދި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން އެހާ ރަނގަޅު ނޫންކަމަށް ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވަނީ ބަދަލުވަމުންދާ ދުނިޔެއަކަށް ދަރިވަރުން ނުކުމެން ޖެހޭ ޕްރައިމަރީގައި ވެސް ދަރިވަރުންނަށް ރަނގަޅަށް އިނގިރޭސިބަސް އަންގަންޖެހޭކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން ރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީނިޒާމުގެ މިއަދަކަށް ވަނިކޮށް އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް އަންގަން ގޮތަށް އޮންނަ ނިޒާމެއްކަމަށް އެ ބައިވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ބައެއް ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި މި މުޖުތަމަޢު އެކީ ބޭނުން ދުނިޔެއަކަށް ވަރަށް ބޮޑު ހުނަރުތަކެއް، ކިޔާ ގޮތަށް ބަދަލުކޮށްލައިފި ނަމަ ދިވެހިބަސް ބައިނަލްއަޤްވާމީ މުޖުތަމަޢުގައި "ފޮސިލް"ވެދާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ޤައުމީ ތާރީޚާއި އިސް ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އިސްލާމީ ނިޒާމުގައި ދަރިވަރުން ހަދާ އިލްމީދާއިރާގެ ވަރަށް އިސްލާމްދީނާއި މި އެކީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމަށެވެ. އެހެންވީމާ ބައެއް ބޭފުޅުން (3ގ، 6ބ) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އަދަބީހުނަރު ދިވެހިބަސް އިސްލާމްދީނާއި ރަނގަޅަށް ކިޔަވައިދިނުން، އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް ސަޤާފަތުތަކާއި ގެންދިޔުމަށެވެ.

ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިލަބަސް އިސްކޫލުތަކުގައި އޮތީ ގޮތް ތަންފީޛުކުރުމުން ދިވެހިބަސްމާއްދާ މުދު ގިނަ ގަޑި ހަމަޖެހިފައިވާކަމަށެވެ. އެސްއެސްސީ ނިންމާލުމުން ފެށޭ ދަށް ސަރުކާރުން މިނިސްޓްރީން އިސްލާމީތަޢުލީމާއި އަނގައިން އޮންނަ އިރު ވެސް، ގަޑި ޖެހޭތީ، ނަމަ ގިނަ ގަޑި ދަރިވަރުންނަށް ގޭގައި ސަޤާފަތް ހަމަނުކުރެވޭ ވެސް މި ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ދިނާ ގޮތަށް ރަނގަޅުކޮށްދީ، އިނގިރޭސިބަހަށް ދިވެހިބަސް އޮތުމަކަށް ގެންދިޔަކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (10ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "މުދައްރިސުންގެ ހައިސިއްޔަތުން އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ {ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ} އެއްކަން ބަދަލުވާންޖެހޭނެކަމެކޭ، އިނގޭތޯ. އެއީ ސަބަބަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ މި ދެބަހަށް {ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހަށް} އިސްކަންދީގެން ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރިއަށްދާނީ އިނގޭތޯ. މީގެ މާނައަކީ ކޮންމެހެން އެއް ބަޔަކަށް ގޮސް ހުސްވުމެއް ނޫން. ...ބޭރުގެ އިޙްތިރާމްކުރާއި ކަންކަމުން އަޅުގަނޑުމެން ތަޢާރުފު މި ކުރަނީ. އެހެންވީމާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުދިން ހަދަންޖެހޭ ދިރިއުޅުމަށް ތަޢާރުފުވުމައި އަޅުގަނޑުމެންގެ މުޅި މަގުސަދަކީ މުޅި މުޤައްރަރުގެ މަގުސަދަކީ ދިރިއުޅުމަށް ކުއްޖާ ތަޢާރުފުކުރުން. އެހެންވެއްޖިއްޔާ ތަރުބިއްޔަތު މުޖުތަމަޢާ ކުއްޖާ ނުކުތާތަކުގައި އެހާރެ ސިޔާސަތު، އެހާމެ މުޖުތަމަޢުގެ ދަރަޖަ ވާންޖެހޭނީ އެއްސިފަ. ގޮތް ބަސްތަކުގެ އެއްބަސް މާނައެއް އެއްގޮތަށް ބޭނުން އެއްބަސް ބަހެއް ކުރިއެރުވުމެވެ. " (ދ.ޓީ: 4)

ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ކުރަންޖެހޭ އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ މި ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭ އިރުގައި ވެސް އަދި އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދޭއިރުގައި ވެސް، ބައެއް ކިޔަވައިދޭއިރު އެ ކިޔަވައިދޭ ގޮތް ތަރުޖަމާކުރެވޭ. މިހާރު އެއްވެސް ބައެއް ތަރުޖަމާކުރާކަން ބައެއް ބައިވެރިން (8ބ) ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ކިޔަވައިދޭ ދުވަސް، ބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ތަރުޖަމާ ވެސް ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވާގޮތަކާއި ދަރިވަރުންނަށް ބަހުގެ އިނގިރޭސި ވެސް ބަސްބަހުން ބުނެދިނުމަކީ ލިޔުމުގެ ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. ބަހުގެ އަދި ސަބަބު ވެސް މުދައްރިސުންނަށް ބަސްބަހަށް ބޭނުމާއި ނަހުވާކަމަށް މި ބާރުތަކުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ދަރިވަރުގޮތަކުން ވަކި ކަހަލަ އެބައި ނަހަވު ދަރިވަރުގެ ހަމަ އެ ކުއްޖާއަށް އިސްލާހުކުރަން އެ އަދި ނަހަވުތަކާ ގޮތް ހިނދު މުދައްރިސުންނަށް ބޭނުމަށް ދަރިވަރުންގަކަން ވެސް ބައިވެރިއަކު ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އަދިބަސްގެ ހުރިހާ އަދި ކިޔަވައިދިނުމަށް ކަމަށާއި ނަމަވެސް އެއްޗެއް ބަސް ބަހުގެ އަދި ދަރަސްކޮށްދިން ގިނަ ޗެޕްޓަރުތަކުން ނޫޅޭކަން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެއްގޮތަކުން މުދައްރިސުންގެ ފެންވަރު ދަރަސްކޮށް ދަރަސްދޭކަށް، ދިވެހިބަހަށް ވެސް އަދި އިނގިރޭސިބަހަށް ވެސް ކުރިން ސަރަޙައްދުގައި ކިޔަވައިދޭނެގޮތުން ތަމްރީނު ދޭތެރޭގައި ބައެއް ބަދަލުތަކަށް ބައި އިސްލާހުކުރުމަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

މުދައްރިސުން ކިޔަވައިދެއްވާ އިރު މި ދެ ބަސް މަޢުލޫމާތު، ކިޔަވައިދިނުމުގައި ބައެއް ބޭނުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެ ބޭނުން ފާހަގަކުރެއްވި ކުދިންނާ އިސްކޫލުގައި ދިވެހިބަހުން ތަރުޖަމާކޮށްދިނުން އެ ކުދިން ދިވެހިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރަނީ. އެހެންވީމާ ދަރިވަރުންނާ ތަރުޖަމާކުރާ އިރު، ބަސް މަޢުލޫމާތު ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވާ ވަރަށް ކަންބޮޑުވާ ކަމެއްކަމުގައި އެއީ ވަރަށް ބޮޑު މައްސަލައެއްކަމުގައި ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މި ކަމުގެ އިތުރުން ހަމައެކަނި ދިރާސާގައި ވެސް އިސްކޫލުތަކުގައި ބައިވެރިވި ވެސް ކުދިންނާ ތަރުޖަމާކުރެއްވި ބަސް މަޢުލޫމާތު ތަރުޖަމާކޮށްދިނުމުގެ އަދި އިސްކޫލުގައި ކުދިން ބުނެދީފައި ޗެޕްޓަރުން ވެސް އެ ކުދިންނަށް ތަރުޖަމާކުރަމުން ދާ ބަސް މަޢުލޫމާތު ތަރުޖަމާކޮށްދިނުމުން ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

"... އަޅުގަނޑު ހަމަ ވަރަށް ފަހުން އޮބްޒާވްކުރި ފެސްޓިވަލްއެއްގައި ހަމަ ދެ ބަހުން އެއް ބަރަށް ދޮ
ދޮގުހެދުމަށްވާ. މި ދަންނަވާ އިނގިރޭސި ފެސްޓިވަލްގައި ވެސް ދިވެހިބަސް ދޮގުހެދުމަށް ލައިގެން ވާހަކަދައްކަނީ.
... ބޭފުޅުންނާއި އިސްތިޢުމާރާއި އަޅުގަނޑުމެންގެ މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަނާއި ޒުވާނުން ނުވަތަ
ހުރިހާ ހިސާބުތަކުން އަޅުގަނޑުމެން ހިފަން ރަނގަޅު ކުރެއްވޭނެ ކަމެއް ހަމަ ޔަގީން ދެއްކި." (ގ. ސދ)

7.3.5 އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ މަތީ ގުރޭޑުން ދާންވާ އިރަށް ރަނގަޅަށް އިނގިރޭސިބަހުން ނޫނީ ހިނގައްޖެ ނަމަ ގާބިލުކުރުމާއި ތަރުޖަމުން ފަދަ ކަންކަން ދިމާވާކަން

ބައެއް ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އެ ބޭފުޅުންނަށް ކުދިކުދިން ތަޢުލީމީ ބަޔާނާއި ބަލާ އިރު، ފާހާ ތަޢުލީމުގެ ދުވަސްވަރު އިނގިރޭސިބަހަށް ރަނގަޅު ނޫނީ މަތީ ގުރޭޑުތަކަށް ދިރާސާ ދަރިވަރުންނަށް ބޭއްވި ތަޢުލީމީ ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި ކުރިމަތިލާން ޖެހެއެވެ. އިނގިރޭސިބަހުން ދަރުވާ ގޮތުގައި ތަރުޖަމުން ފަދަ ކަންކަން ދިމާވެއެވެ. ތަރުޖަމާއި ޖެހިފެންވުން ކަރާ ކަމުކާ ކުރިމަތިލާންޖެހެއެވެ. ހާލަތުގައި ހަދައި ބޭނުގެ އިމްތިޙާންތަކުގެ އިނގިރޭސިން ދަރުވާ އެގެ އަސަރު އެހެން ހުރިހާ މާއްދާތަކަށް ވެސް ފޯރައެވެ.

> "އަޅުގަނޑު ދެން ޓެރެސްޓްރިއަލް އެކްސްޕީރިއަންސްއިން އިނގޭތޯ، އަޅުގަނޑު ކިޔަވަން އުޅުނުއިރު އަޅުގަނޑު ދެން އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދެނީ މަޑުކޮށްގެން. ދެން އެސް.އެސް.ސީ.އަށް އަޅުގަނޑުމެން ދިޔައިރު ވަރަށް ބައިވަރު ރަށްރަށުން އައިސް ވަރަށް ގިނަ ކުދިން ތިބި. ދެން މި ވާގޮތަކީ ރަށުން އައިސް ތިބި ކުދިންނަށް އިނގިރޭސިން ކިޔަވަދޭން ފުރިހަ ގިނަ އެއްޗެހި އަނގަބަހުން ބުނެ ނުވޭ. ދެން ރަށްރަށުން އަންނަ ކުދިން އިނގިރޭސިން ފާސްކުރާ މިފަދަ އެއްޗެސް. ކޮލެޖަށް. އިނގިރޭސިން ފާސްވެސް 'ސީ' {ގުރޭޑު}އަށްވުރެ މަތީ ލިބިގެންނެއް {އެ ކުދިން} މިވަނީ 'ސީ.ޕީ ކުޑާސް' އަށް. ދެން މިއަންނަނީ ބެލިކުރުމާއި މިހުރިހާ ކަމެއް. އެހެންވީމާ ވާގޮތަކީ އެއްވެސް ކުއްޖަކު ބޭނުމެއްނުވާ އެއްކަލަ ދިވެހިބަހުން ކުރިއަށް ދާނެކަން...."
> (ގ. މދ 2)

7.4 ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އެކެޑަމީން ކުރާ ކަންކަމުގައި މަސްލަޙަތުވެރިންނާ ޝާމިލު ކުރުން

އެކެޑަމީން ކުރާ ކަންކަމުގައި މަސްލަޙަތުވެރިން ބައިވެރިކުރުމަކީ ގޮތް ދިރާސާތަކުން މަސްލަޙަތުވެރިންގެ ގޮތުގައި މަސްލަޙަތުވެރިއެން ދިރާސާ ބޭރުފުށުން ލިޔުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންތައްތަކަކީ:

1. އެކެޑަމީން ކުރިއަށް ގެންދާ ބައެއް ހަރަކާތްތަކާއި ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި ގުޅިގެން ކުރިއަށްގެންދިޔުންކަން
2. މީޑިއާއަކީ ބަހަށް ގުޅުން އިޝްތިހާރުން ޝާއިޢުކުރާއި އެކެޑަމީގެ ފަންނީތަކާ މީޑިއާގެ ފުރުޞަތުތަކާއި ދިނީ އިލްމުވެރިންނަށް ވެސް ބޭނުންވާކަން
3. ބަހުގެ އިލްމުވެރިން ފަންނީ ކޮމިޓީތަކުގައި ބައިވެރިކުރާކަން

4. ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުން ފަންނީގޮތުން އެކެޑަމީން ބޭނުންކުރުން މުހިންމު ކަމާއި އިސްކޫލުތަކަށް އަމާޒުކޮށް ބޭއްވޭ މުބާރާތްތައް މަދުކުރަންޖެހޭކަން
5. ޔުނިވަރސިޓީގެ ޔުނިޓްތަކުގެ ބޭނުން ހިފާކަމާއި ޔުނިޓްތައް އިތުރުކުރުމުގެ ގޮތްތައް ފަހިކުރަންޖެހޭކަން
6. ގާނޫނީ ދާއިރާއާއި ސަލާމަތީ ބާރުތަކާއި ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކާ ގުޅުން ބަދަހިކުރަންޖެހޭކަން

ތިރީގައި ހުށަހަޅައިފައި މި ވަނީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އެކެޑަމީން ކުރާ ކަންކަމުގައި މަސްލަހަތުވެރިންނާ އޮންނަ ގުޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވުން ކަންކަމުގެ ތަފްސީލެވެ.

7.4.1 އެކެޑަމީން ކުރިއަށް ގެންދަވާ ބައެއް ހަރަކާތްތައް ޔުނިވަރސިޓީގެ ގުޅުމާ ގުޅިގެން ކުރިއަށްގެންދެވިދާނެކަން

ޔުނިވަރސިޓީގެ ގުޅުމުން ފާހަގަކުރެވި ގޮތުގައި އެކެޑަމީން ކުރިއަށް ގެންދަވާ ބައެއް ހަރަކާތްތައް ބަޖެޓުގެން އެ ކަން ޔުނިވަރސިޓީގެ ކަމުގެ ހިނގާ ކަމުގައި ގޮތުގައި އެކެޑަމީން ހުއްޓިފައިވެ. އެހެން ބަޔަކު ކުރިއަރުވާން ތިބި އުފެދި ޖަމާޢަތްތަކަށް އެ ފެނިން ވަރަށް ބޮޑު އެހީތެރިކަމެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުވުމުގެ މަސައްކަތުގައި މިހާރު އެ ޖަމްޢިއްޔާއާ އޮންނަ ގުޅުން ބޮޑުކަމުގައި، މިހާރު ކުރިއަށް ގެންދާ ބައެއް ހަރަކާތްތަކަކީ ވެސް ޔުނިވަރސިޓީގެ ގޮތުން އެކެޑަމީން ކުރިއަށް ގެންދަވާކަން އެ ބޭނުންވުން ފާހަގަކުރައްވައިފި.

"އަދިބި ޖަމްޢިއްޔާތައް ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ވެސް ފާހަގަކުރާކަމުގެ މުބާރާތް މިސާލަކަށް އެ އޮންނަ ބަޖެޓެއް ކަނޑައަޅައިފައި އެއީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ގުޅުމުން ކުރިއަށް ގެންދާ ކަމަކަށް ހަދަން އަސްލުގައި. ހަދައިފައި މި ކުރާނެ ފަންނީ އެހީތެރިކަން. އެއީ ހަދަ ވައްމު ފުންވެރިކަމުގައި، އެހެން އައްކަ ޖަމްޢިއްޔާތައް އެބަހުރިކަން ދެމެހި ހިނގާކަމުގައި. އެއީ އެ ތިންނ ފާހަގަކުރާ ކަމުގެ މުބާރާތުގެ މި ތިން ފާހަގަކުރާ ކަމުގެ މުބާރާތައް ބާއްވަންވީ މި ކަމަށް ދެނެގަންނަ އެކެޑަމީން ހުރިން، އެއީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ގުޅުމުން މި ޔައުޖީ ތައްމު ފާހަގަ ކައްކަމުގެ މުބާރާތް ބާއްވާ." (ގ. ރދ 1)

7.4.2 މީޑިއާތަކާ އެކު ގުޅުން އިތުރުކުރަންޖެހޭކަމާއި އެކެޑަމީގެ ފަންނުވެރިޔާ މީޑިއާގެ ފަރާތްތަކާއި ދިރި އިލްމުވެރިންނަށް ވެސް ބޭނުންވާކަން

މީޑިއާ ދާއިރާގައި މަސައްކަތް ކުރެއްވި ބޭނުން ފާހަގަކުރައްވައި ގޮތުގައި ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ހިދުމަތަކާ ވަމުއި މަރުކަޒުގެ މުއައްސަސާގައި ބާއްވުން ކަހަލަ މަސައްކަތް ބައްދަލުވުންތައް ބާއްވުމާއި، ނޫސްތަކުން ފާހަގަކުރައްވާ ކަންތަކާ ދުވަ ދުރު ދެމުން އަވަހަށް މިންވަރު ކުރެވެ. އެ ބާއްވުން ފާހަގަކުރައްވަ ނޫސްތަކުން ކޮށް

ފެނިއްޖެއްޔާ ވެސް އެ ކަމެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ދިވެހިބަހާއި ތާރީހަން ހިދުމަތްކުރާ ޒަމާނީ މަސްލަހަތުން އަންގަވާފައިވާކަމެވެ. ނުވަތަ ޗީފް ޚަބަރުތަކުން އެގޮތަށް ކުރުންތަކު ކިޔާ ނަމަ އެ ކަން އިސްލާހުކުރުމަށް ސިޔާސީ ރައީސް އަޒުމް ވެސް ސިޓީ ފޮނުއްވާ ކަމަށެވެ. ޤައުމީ ދާއިރާގެ ބައެއް ބޭފުޅުން (4 ބ) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި މީޑިއާއިން ގެނެސްދޭ ބައެއް ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި ދުވަސްވީ ބޭފުޅުންނަށް ބައެއް ފަހަރު ދަރާރުކަން ދަތިފުޅާ ކަމަށާއި، އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސަލަތަކުގައި ވާހަކަދެއްކިއިރުވެސް އެހެން ކަންކަން އިނގިރޭސިބަހުން ބަޔާންކުރޭ މިސާލު ނަގައިދެއްވާފައިވެއެވެ.

> "ޗީފް ކޯސްތަކުން ދެއްކި ދިވެހިބަހުން ހުށަހެޅުއްވި ފުރަތަމަދައުރުގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅުއްވައިދެއްވުން އިންސާފު ބޭފުޅާއި ފުރަތަމަދައުރުގައި ބައިވެރިވި ވަޒީރުންނާ ދެ ބޭފުޅުން ދެއްކި އިންޒާރެވެ. ވާހަކަދެއްކީ ދެ ބަހުން އެއްބަހަކީ. ދެބަހުން އެއްބަހެއް ވެސް ނޫން ހަމަ ބަހުން އެއްބަސް ދިވެހިން ބޭނުންކުރީ. އަނގައިން ހަމައަށް ބަސް {ލަފްޒު} އިނގިރޭސިން ބޭނުންކުރެއްވުމަށް ހުރީ. (އެ ހުށަހެޅުމަށް މި ގެނައީ ފާހަގަކުރުމަށް) ދެން އެ ބޭފުޅާ ވެސް އަޅުގަނޑުގެ ވަކިން ގުޅުވުން، ފުރަތަމަބަހުގެ އަޅުގަނޑު ބުނީން. މަސައްކަތްތެރިކަމުގެ އަހަރުން، ވަރަށް ރަނގަޅު ވަސްތު. އެހެންވީމާ .... މީޑިއާގައި ހުރި، ކޮންމެ އެއްޗެހެއް ދެއްކިޔަސް. މަސައްކަތްކުރާފައި ނަގާފައި ނުނިމޭ. ކާކު މި އަހަރެމެން ބަލަނީ؟ {އެނގެން ޖެހޭ ނުނަގާ} މިއީ ދިވެހިބަހުން ފުރިހަމަ އެއްޗެއްކަން. މިހެން ހެދިގެން ނުވާނެކަން! (ބ. ތ 2).

ދީނީ އިލްމުވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި އެ ބޭފުޅުންނަކީ އެކި މީޑިއާތައް [illegible] ދީނީ ތަޤްރީރުދިނުމާއި ޚުތުބާއަށް ތަޤްރީރުކުރުމުގެ ޚިދުމަތާ ބައިކަތެވެ. އެގޮތުން ތަޤްރީރުތަކާއި ޚުތުބާތަކުގައި ހުންނަ ބަހުގެ މައްސަލަތައް ފާހަގަކުރެވިގެން ބައެއް ބޭފުޅުން އެ ބޭފުޅުންނަށް ދަރުސްތަކުގައި ވާހަކަދައްކައި ކަމަށާއި ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގެ އެކަމުގެ ބޭރުން އެ ބޭފުޅުންނަށް ވެސް ރަނގަޅު އިޚްލާސްތެރިކަމާއި ބިރުގެން ދިނުމަކީ ދީނީ އިލްމުވެރިންގެ ދިވެހިބަހުގެ ފެންވަރަށް ބޮޑަށް ކުރިއެރުމަށްޓަކައި ފަރުވާތެރިވާކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ގަބޫލުކުރައްވައެވެ.

7.4.3. ޤައުމީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުން ފަންނީގޮތުން އެކަޑަމީން ބޭނުންކުރުން މިންގަނޑުތަކާއި އިސްލާހުތަކަށް އަމާޒުކޮށް ބޭއްވޭ މުބާރާތްތައް މަދުކުރަންޖެހޭކަން

ޤައުމީ ދާއިރާގެ މިހެން ބައިވެރިވާނެގޮތް ގިނަ ކަންތައްތަކާއި ކުރެވޭކަމަށް ޤައުމީ ދާއިރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ސަބަބުން ބައެއް ކުދިން ތަރައްޤީވެ، ކުރިއަރާކަމުން ގަބޫލުކުރާކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ހަމަވެސް ޤައުމީ ދާއިރާގެ އެންމެ އިސްވެރިންގެ ގިންތީން ދަރަޖަގައި ބައިވެރިވެވޭގޮތްނުވި ބޭނުން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން އަދި މި ނޫން ވެސް އެހެން ދާއިރާތަކުން އިސްލާހު ކުރިން

ބޭނުންކޮށްގެން ކަންތައްތައް ކުރަމުންދާކަމީ އަބަދުވެސް އެ ބޭފުޅުންގެ ކަންބޮޑުވުމެކެވެ. އެއީ ދަރިވަރުން ބޭނުންކޮށްގެން އެފަދަ ބޭފުޅުން ކުރައްވާ ކަންކަން ފެންނަމުންދަނީ އެ ބޭފުޅުން އެވެނި ކަމެއް ކޮށްދީ ނުވަތަ މިވެނި ކަމެއް ކޮށްދީ ވިދާޅުވެ، {އިސްކޫލުތަކާއި ދަރިވަރުންނާއި މުދައްރިސުން އަދި ބެލެނިވެރިންގެ ޤުރުބާނީއަށް ވުރެ ބޮޑަށް} އެ ބޭފުޅުން އެކަން ނިންމާލަން އުޅޭ ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ދަރިބައިގެ އެކަށީގެން މިއަދު ކުރިމަތި ކަންތައްތަކަށް ވުރެ ފުޅާކަން، ދަރިފަސްގައި ކުރިއެރުމަށް ވަނީ މަސައްކަތްކަމަށް ކުރަންޖެހޭކަމަށް ދަރިފަސްގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (32 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> " ... އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަން އެއަށްވުރެ މާބޮޑަށް އިސްކޫލުތަކުގެ ޗެއަރމަނުން ފުރިހަމަކުރުމައް ހިންގުމާއި ފަންނީގޮތުން އެ ބޭފުޅުން މައްޗަށް ގެންދިއުމަށް {ފަންވަތު މަތިކުރުމަށް} މަސައްކަތްކުރުމުގެ މުހިންމު ދައުރެއް އެކުލެވިގެން އަދާކުރާ ނަމަ. އަދި ދަރިވަރުންނަށް ވެސް ... ކޮމްޕިއުޓަރސައިންސްކަމުގެ ބަޖެޓް، ކުދި ކޯސްތަކުގެ ގޮތުގައި އެކުލެވިގެ ދައުރު ފެނިގެން ދިއުމާ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވަނީ." (ގ. ތިރ 3)

7.4.4. ބަލަދީ ޢިލްމުވެރިން ފަންނީ ކުދިބަދަލުގައި ބައިވެރިވާކަން

ބަލަދީޢިލްމުވެރިން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދަރިވަރުންގެ ކުރިއެރުމުގައި ބައެއް މަސައްކަތްތައްކުރެވެން ގެވެން އެކުލެވިގެން ތަފާތު މަސައްކަތްތަކާ ކުރުވައެވެ. މިގޮތުން އެކި ކަހަލަ ފަންނީ ކުދިބަދަލުގައި އެކި ދާއިރާގައި ޢުއްމާ ބައެއް މަސައްކަތްތަކުން ޝިއްބާ ކަމަށާއި އޭގެ ނަތީޖާ ވެސް ފަންނީކަމާއި ދަރި ފަރުން ނުކުތުން ނުހަމައިން ރަނގަޅު ވެސް މިގޮތުން ކުރުވުން ވަރަށް މުހިންމު މަސައްކަތްތަކެއް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް ބަލަދީ ޢިލްމުވެރިން ވެސް ފާހަގަކުރައްވާ ބައެއް މަސައްކަތްތަކުގެ ބޭނުން މިހާރު އެކުލެވިގެން ހިނާ ގޮތަށް ވުރެ ފާސްކަން އެ ބޭފުޅުންގެ ބޭނުން ހިފުންޖެހޭ ކަމަށް. މިސާލަކަށް އިސްލާމީތަކުގައި އުޅުމާ ދަރިބައިގެ ޖާގަދެވުން ބޭނުންކުރެވެން އިތުރު ދަރިބާރުތަކާކަން، ބައެއް އިތުރު ހުނަރުތަކާ ނުކުމެދާނެއެވެ. މިގޮތުން ދަރިބައިގެ އަނގަތުގެ މައްޗާއި ބައެއް އަޅުތައް ގެއް ފޯމީ ދަރިބާރުތަކާ ބައެއް މަސައްކަތްތަކުން ބޭނުންކުރެވެން ކުރުވިދާނަކަން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގެ އިތުރުން ދަރިބައިގެ ކުރިއެރުމަށް އުޅޭ މީހުން އިތުރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެއް ކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "އަދި ބަސް ކުރިއަރުވަން އުޅޭ ގުރުބާ ބޮޑުކުރަން އެބަޖެހޭ ދެއްކި! ... ދޫވެރިންޖެހޭއެއްގެ ގޮތަށް މިހެން ގިނަ ކުރުވާނީ ވެސް މިގޮތަށް އެކި މިހެން އެކި ގޮތްގޮތަށް ސާބިތުކުރެވެންގޮތް! އެކި ދާއިރާތަކުގެ މިހެން ބައިވެރިވުން އިތުރުކުރުން އެއީ ވަރަށް މުހިންމުކަމެއް ހެން ހީވަނީ. އަޅުގަނޑުމެން ދެއްކި އަ ކަން ކުރުވާނެވެސް." (ގ.ބއ 2)

7.4.5. ތައުލީމީ ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުން ފަންނީގޮތުން އެކަޑެމީން ބޭނުންކުރުން މުހިންމުކަން

ތައުލީމީ ދާއިރާގައި ހިމެނޭ އިސްކޫލުތަކުގެ ބޭނުން (ބ2) ފާހަގަކުރައްވި ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީން މިހާރު ހިންގާ މުބާރާތްތަކަށް ފެށުމުގެ ކުރިން ވެސް އިސްކޫލު ކުދިންނަށް މުބާރާތްތަކާ ގުޅޭ މަސައްކަތު ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވަން އެދުނަސް އެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެ ބޭނުންގެ ވަސީލަތްތަކެއް މަދުވުމުން އެފަދަ ކަންކަން ކުރައްވަން ދަތިކުރުވަނީކަމުން ވެސް ފުދޭނެކަމަށް އެ ބޭނުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް އިސްކޫލުތަކުގެ ވުރީން (ބ 2) ފާހަގަކުރައްވި ގޮތުގައި އިސްކޫލުތަކުގެ މުދައްރިސުން ފަންނީ ގޮތުން ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރެއްވުމަކީ ނަމަ، އެކަޑެމީން ހިންގާ އެފަދަ ޕްރޮގްރާމުތަކުގައި އެރިޔާތަކުން ފަންނީ މީހުން ތިއްބަވާނެއެވެ. ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީގައި ތިއްބަވާ ތިންހަމަކުރުގެ މުވައްޒަފުން އެ ކަން ނުކުރައްވާނެކަމަށް އެ ބޭނުން ވެސް ގަބޫލުކުރައްވާކަމުގައި މި ކަމުން ޖަކައި އެކި ދާއިރާތަކުގައި ތިއްބެވި ބަހުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ފަންނީ ގޮތުން ހިޔާލު، ނަސޭހަތް ނުން ތަނަކަން އެކަޑެމީ ވެސްޓަރުނަކަމަށް އެ ބޭނުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

އިސްކޫލުތަކުގެ ބައެއް ބޭނުން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީން މިހާރު ހިންގާ މުބާރާތްތަކަށް އެކަޑެމީން ނުކުތުމުން ދެން އިސްކޫލުތަކުގެ ކުދިންގެ އަދި މުބާރާތްތަކާއި ހިންގާން އަޅަން ބައްދަލު ވެސް ނުކުރެވެނީ ވެސް އެ ބޭނުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން ބޭނުމަކީ ފާހަގަކުރައްވާ ނުކުތާއަކީ ތަރުޖަމާއި އެ ވަނީއެވެ.

> " އެކަޑެމީން މިހާރު އިސްކޫލުތަކަށް އަމާޒުކޮށްގެން ހިންގާ ބަހުގެ ހަރަކާތްތައް އެކަޑެމީން ނުކުރެއްވިޔަސް،
> ނުކުރެއްވުމާ އެ ކަން ވެސް ކުރާނެ މީހަކު ނެތް. އަޅުގަނޑު އެ ބޭނުން ވެސް އެ ކުރިއަށްވެސް
> ބޭނުންތެރި ކަމުގައިކަމަށް ވެސް އެބަ ބުނެވޭ. މިސާލަކަށް މިހާރު ހަމަޖެހިފައިވާ ނެތް …، މިސާލަކަށް
> ފަހަކަށްއައިސްކުރުމުގެ މުބާރާތެއް {ފަދަ ކަމެއް} ކުދިންގެ މުދަލައި ޒަމާނީ ފެންވަރުގައި ބާއްވަން ކަންތައްތަކުން
> ކަމެއް. {ހަމައެކަނި ރޮނގު އެކަޑެމީ}"

7.4.6. ލިޔުންތެރިންގެ ލިޔުންތަކުގެ ބޭނުން ހިފާކަމާއި ލިޔުންތައް އިޞްލާޙުކުރުން ގޮތެއް ފަހިކުރުން ޖާގަކަން

ލިޔުންތެރިން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަސް ކިޔުއްވުމުގައި ލިޔުންތެރިންގެ ދައުރު ވެސް ވަރަށް ބޮޑެވެ. އެކަޑެމީއާ އެ ބޭނުންތަކާ އެކުގައި ގުޅުން ވެސް ތަނަވަސްކޮށެވެ. އެކަޑެމީން ކުރާ ކަންކަމުގައި އެ ބޭނުންގެ ވާގި ވެސް ބޭނުންކުރާ ކަމަށް ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން ލިޔުންތެރިން ދަނީ އެކަޑެމީން ނުކުރާ ފަހިކަމެއްހެން ކުރެ

އަގެއްގައި ޚިދުމަތެއް ޚިދުމަތްދެމުންނެވެ. ނަމަވެސް ރަނގަޅު ބައެއް ޚިދުމަތެއް ނުލިބި ދަނީ އެފަދަ ޚިދުމަތްތަކެއް ދެވޭ އަދި ކުޅެދުންތެރިކަމަށް ވެރިންކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާގައި އެ ވަނީ ބައިވެރިޔަކު ވިދާޅުވި ބަސްކޮށްދެކެވެ.

> "އެކަމަކު ވާގޮތަކީ ވަގުތު ހުސްނަގޮތުން ޖިހުންތެރިންނަށް އެކަކަށް ކުރެވޭ އެއްޗެއް ޖީބީ، އުޅޭތަނުން ޖީބީ އެއްޗަކަށް ޖިހުމުގެ މަސައްކަތް ޓްރެއިނިން ނުހުރޭ، އެއީ މަސައްކަތްތަކެއް. ދަން އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިއީ ވިޔަފާރިއެއްކަން އެކަން ކުރާ ބައެއްނުން، ހަމަ ދުޖެހިފައިވާ ފާބައިގައި މަސްފެއްޓަން ޗެކައި ފަރުވާދޭ ސަރު މި ހަދަނީ، ފުރުޞަތެއް ވެސް ޖިހާ މި ހަދަނީ. އެކަމަކު މަސައްކަތް އަޅުގަނޑު ނުދެވޭ. އެއީ މަސައްކަތަކަށް ފާރަން ކަންތައްތަކުގެ އަޅުގަނޑު ވިސްނުމުގެން، ޖީބީ އުޅޭރަ ކުރެވޭން." (ގ. ޖ 2)

7.4.7. އެކަޑެމީން އެކި ދާއިރާގެ ފަރާތްތަކާ ގުޅުން ބަދަހިކުރަންޖެހޭކަން

ދިރާސާގެ އިންޓަރވިއުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ގާނޫނީ ބޫލަކަށް ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ބަޔާ މަސްވެރިކަމުގެ ރޭވުންތަކާއި އެކަޑެމީން މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރުމުގެ ވާހަކަ. ނަމަވެސް މި މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރެވުން އިލްމީ ފަރާތްތަކުގެ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރެއްވޭ ކަމަކަށް ގެނެސްދޭ ކުރުމުގެ ނުކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން އެ ބޫޅާ ފާހަގަކުރައްވާ ބަސްޖެހޭގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރެއްވާ އިން، ރައްޔިތުން ބޭރުން އެފަދަ އިލްމުވެރި ބޭފުޅުންގެ ފަރާތުން ތަމްރީނުތަކުގެ ބޭނުންވާކަމަށް އެކަޑެމީގެ އިސް ބޭފުޅުންނަށް ދަސްކުރުމަށް އެފަދަ ކަމެއް ނުވާކަމަށެވެ. އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވި އެކަމަކު ކަންކަމަށް ބަދަލު ނުވާކަމަށެވެ. މިގޮތުން ބޭފުޅާ ވިދާޅުވި ބަސްކޮށްލުއް ދިރާސާގައި އެ ވަނީއެވެ.

> "އެއް ފަހަރަކު ވުރެ ގިނަ ފަހަރަކު އެދުނީން ބަސް ކޮމިޓީގެ މެންބަރުންނަށް މަސައްކަތާ ބެހޭ ފަންނީ އިލްމީ މައުލޫމާތު ހޯދައިދިނުމަށް، އިލްމީ ބޭފުޅުން ގެނެސްގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ތަމްރީނެއް ހިންގަން... މިސާލަކަށް ސަލާމަތާއި ކައްކާ އެއްޗެހި ބޭސްފައިދާކުރުމާ ފަދަ އެއްޗެހި. ދަންނަވަން އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވާ، މި މަސައްކަތުގެ ފަންނީ މައުލޫމާތު، އިލްމާއި ހުނަރުވެރިކަން ލިބޭނެ ކޮންމެ ފަރާތަކާ މަސައްކަތްތަކުގެ ކޮންމެހެން. އެ ކަމެއް ނުވި،... މިސާލަކަށް ދުނިޔޭގެ ފެންވަރު އިލްމީ ޑިގްރީވެރިންނާ ބަހުސެއް،... ހަރުދަނާ ކޮށްދޭން އެ ކަމަކަށް ކަމެއް ކުރުވަން އިނގޭތޯ. ފައިސާގެ ބަދަލުގައި ތަޢުލީމީ ރޭވުންތަކާއި އެ ދާއިމީ ހަރުދަނާ ހަރުދަނާކުރުމަށް ވަކިވެސް ދަރަ ބަސް ރަސްމީރޭވުންތަކާ ފުރުޞަތު ބޭނުންކޮށްދޭ މީހުންނަށް. އެހެންވީމާ އަޅުގަނޑު މި ދަރަނިވެ ބަސް ރަސްމީރޭވުންތައް ޒިންމާދާރުވާނެ މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރިއަށްގެންދެވޭނެ އަޅުގަނޑުމެން ގަބޫލުކުރަން." (ވ. އދރ 1)

މީގެ އިތުރުން ޓެކްނޮލޮޖީ ބޭނުން ވެސް ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދާއިރާގެ ގޮތުން ދުވަހަކު ވެސް އެކަޑަމީއަކަން ލާޒިމުކުރެވިފައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޓެކްނޮލޮޖީއަކީ ޒަރޫރީ އެއްގޮތަށް ބަސްކުރިއެރުވުން އެންމެ މިހާރު ދާއިރާކަމަށް ފޮނުއްވާ، ދިފާއުބަސްކުރިއެރުވުމުގައި ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މިހިސާބު ގެންދަވަނިކަމުން ޖެހެއެވެ.

7.5 ބަހުގެ ރަދީފު ފޮތްތަކާއި ގަވާއިދު ފޮތްތައް

7.5.1 ފަސޭހައިން ލިބޭން ގޮތް ހެދުން

ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ގިނަ ބައިވެރިން (6ގ 18 ބ) ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު ފަސޭހައިން ލިބޭން ގޮތް ހެދުމަށް ބޭނުން ދިޔަ ދުވަސްވަރުގައި އެދިވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައިވެއެވެ. ބަހުގެ ރަދީފުގައި ހުންނަ ތަފްސީލުތައް އޮންލައިން ޕޯޓަލް 2022 ވަނަ އަހަރު ރަދީފު އެޕް ތައާރަފުކުރުމުގެ ސަބަބުން ފަސޭހަތަކެއް ވެއެވެ. ބައިވެރިން (6ގ 20 ބ) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި މިހާރުގެ ސްމާޓް' ފޯނުން ވެސް މިހާރު ދިވެހިބަހުގެ ތަރުޖަމާ ބޭނުން ގޮތް ފަދަ ޓެކްނޮލޮޖީގެ މި ޒަމާނުގައި ދިވެހިބަހުގެ ލިބުން ވަރަށް ފަސޭހަ ކުރެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މި ޒަމާނުން އެކަށީގެންވާ ފޮނުވާ ރަނގަޅު، ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތް ނޮވެލް ދިރާސާގެ ބައެއް ބައިވެރިން (7 ގ 14ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން ވެސް ފޮނުއްވި އެބައި ޒަމާނާގެ ކުރިން ބޭނުންކުރި ވާ ގަވާއިދު ފޮތްތައް ކަމަށާއި އެ ފޮތްތަކުން ބަހުގެ ގަވާއިދު ދަސްކުރުން ބޭނުންވާ މިހާރު ބޭނުން ޖެހޭ މިންވަރަށް ގަވާއިދުތަކުގެ ނުހުންނަކަން ވެސް ބައެއް ބައިވެރިން (11 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ހެދުމަށް ކުރިޔަށް އެކަށައަޅައިގެން އެބައި ދުވަހެއް ފެށުނު އިރު ވެސް އަދިވެސް ގަވާއިދު ފޮތެއް އެކަށައަޅައިދީފައި ނެތްކަން ޓްރާންސްލޭޝަން ކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ދިރާސާގެ މަސައްކަތް ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ކުރަމުންދާކަމަށް އިސްލާމިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.5.2 ތަރުޖަމާ ގުޅޭ އެކި ބައެއް ރަދީފުގައި ނެތުން

މީގެ އިތުރުން ވެސް ދިވެހިބަހުގެ ބައެއް ތަރުޖަމާއި ބަހުގައި ހިމެނޭ ކަން ޖާގަ ބަދަލުވާ ގޮތް ރަދީފުގައި ހިމެނިފައި ނުވާކަން ބައެއް ބައިވެރިން (3ގ 10 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިސާލުގެ ރަދީފުގައި ހިމެނިފައި ވަނީ 30 ހާހެއްހާ މަދު މަސްދަރުތަކާ މި ޖާގަ ބަދަލުވާ ގޮތް ބަސްފޮތުން ގެންގުޅޭ ދިވެހިބަހުގެ މައުލޫމާތު ވެސް ގެންނަން ކަމަށްކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (3ގ 5ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> " ގަވާއިދު ކޮމިޓީ ހެދިގެން އެންމެ ފުރަތަމަ ދައި އިރުވެސް {އެކެޑެމީގެ ފުރަތަމަ ދައުރުގައި} އޭރު ވެސް ދެއްކިންތާ ޔޫސޭޖް ކަހަލަ އެއްޗެހިވެސް ބޭނުންވާނެ ތަރުތީބުގެ ތެރޭގައި ހިމަނަން. އަސްލު އެ ބައެއް ނުހުރެއް ނެތްމާ މި ވަގުތުކޮށް. ހަމައެކަނި ފަންކްޝަނަލް މާނަ އެކަނިމާ މި އަންނަނީ. ކޯޕަސް ލިންގުއިސްޓިކްސް ޓެގިންގާ މިހާރުގެ ބޮޑެތި ޑިކްޝަނަރީތަކުގައި މި ހުރެނީ ދޯ. އެހެންވީމާ އެ ކަހަލަ އާ ޓެކްނޮލޮޖީ، އާ މެތޮޑޮލޮޖީ އަސްލު އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހަށް ވެސް ގެނައުމަ ދެއްތޯ 'އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޯޑްބުކް' ވާނީ އަސްލުގައި. މިސާލަކަށް އުނިވަރސިޓީން އެ ކަހަލަ ކޯޕަސްއާއި ހަދައިގެން އެކެޑެމީން ފަސޭހަކޮށް މި ކަހަލަ އެއްޗެހި އަދިވާ ދެއްތޯ އަންނާނީ ތިރީގައި އަސްލު. އެހެންވީމާ އެ ހުރިހައި ކޮމިޓީން އެކަމުން އެކަނިމަ ކަންކަން ނުހުއްޓޭތީ، ހުރިހައި ކޮމިޓީން ވިސްނާ އަޅައިގެން އެންމެން އެއްގޮތް އެއް ކަހަލަ މަސައްކަތްތަކުގައި ދެއްތޯ ވާނީ. ހަމައެކަނި މިހެން މުބާރާތްތައް ބާއްވާ ތާރީހު މިއުބަކަސް ނުހުއްޓޭން." (ގ. ބރ 2)

މީގެ އިތުރުން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވާ ދިވެހިބަހުގެ މި ވާ ދުވަހެއް ވީ އިރު ވެސް ކުރެވުނުންނާ ގޫގަލް ތަރުޖަމާ ފޮތެއް އެކުލަވާލައިފައިވާ ނުވާކަމަށެވެ. ކުދިން ދިވެހިބަހާ ދުރަށްދާ ވާހަކަދައްކާއިރު، އެ ކުދިން ބަލަން ލޯބި ޖެއްސުމަށް ކުރެވޭ ކަންކަން ވަރަށް މަދުކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މީގެ އެއް ސަބަބަކީ އެ ކުދިންނާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ފިލްމުތަކުގައި، ހުންނަ އެއްޗެހި ކުދިން ގޫގަލް ގޮތަށް ނުހުރުމުން ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.5.3. ބައެއް ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި ނެތުން

ދިވެހިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ އާންމު ބައެއް ލަފުޒުތައް ވެސް ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި ނެތުމުން މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ބަސްކޮށާރުން ފިޔަ ވަރަށް ބޮޑު އުނިކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން (4ގ. 8ބ.) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "ރަދީފުގައި ލަފުޒު ވަރަށް މަދު ދެއްތޯ، މިހާރު އޮކްސްފޯޑް ވެސް ރަދީފުގައި އެބަހުރި ދޯ. އެހެން ސަރަހައް ކޮންމެއިރު ވެސް ވަރަށް މަދު ލަފުޒެއް ފެންނަނީ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިހެން ތިބެފައި ބަހަށް އާދޭ ބައެއް ލަފުޒު ވެސް ނުހުރޭ" (. ތރ. 2).

7.6. ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަންނަ ސަބަބު

ދިވެހިބަހުގެ ބަސްކޮށާރަށް ލަފުޒު އިތުރުކުރުމުގެ މަސައްކަތަށް އަބަދުވެސް ދިވެހިބަހުގެ އިސް އިދާރާއިން ކުރަމުންދާކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް މި މަސައްކަތްތަކާ ގޮތް ބަދަލުކުރުމާއި ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިހާރު ބަސް ހަދާ ގޮތަކީ އެކެޑެމީން ބޭރު މީހުން ވަކި ވަގުތަކު ބައްދަލުވުންތަކުގައި އެ ފިޔަވަޅުން އެ ހިސާބުން ފާސް ގޮތަކަށް ބައެއް ހަދައިދެނީއެވެ. ނަމަވެސް މި ގޮތުން ހަދާ ލަފުޒުތައް މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަންނަ އެއް ސަބަބެއް ވާކަމަށް ބައިވެރިން (5ގ 10ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

މިގޮތުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަންކަމަކީ:

(1) ދުރަން ފަސޭހަ ތަރުޖަމާއަކަށްނުވުން
(2) މާނަ އޮޅޭ ގޮތް ވުން
(3) އާ ތަރުޖަމާ އެކުއްލަވާލުމުގައި އިޖުތިހާދު ކަމުގެ ފަސްވުން

ތިރީގައި ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ މި ކަންކަމުގެ ތަފްސީލެވެ.

7.6.1. ދުރަން ފަސޭހަ ތަރުޖަމާއަކަށްނުވުން

ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ތަރުޖަމާއެއް އެއީ މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަންނަ ތަރުޖަމާކަމަށް ނުވުމުގެ އެއްބާރު ސަބަބުތަކެއް ވާ ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ގިނަ ބައިވެރިން (25 ބ) ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ބައެއް އާ ތަރުޖަމާއެއް މިހެން ބޭނުން ނުކުރާ ކަމުގައިވީ އެއް ސަބަބަކީ އެ ތަރުޖަމާއެއް ދުރަން ނުފަހިވެގެންނެވި، ކިޔަން އުނދަގޫވުމެވެ. މިގޮތުން ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ އެކި މިގެ މިސާލަށް ކަމަށެވެ. މިއީ އެއް ގޮތަކަށް ވެސް ދިވެހިބަހާ ރައްޓެހި ގޮތަކަށް ނުލިޔެވި ވާ ތަރުޖަމާއެއް ކަމުގައި ވާތީ އެ ބޭނުމުން (6 ބ) ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކިއެކި ފޮތްތަކުގެ ދި ދަރުމަގެ އިސްލާމީ ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި މި ތަރުޖަމާއަކީ މަސްވަރާ މަދުކޮށްގެން ހެދި ތަރުޖަމާއެއް ކަމުގައި އެއީ އެކިގޮތަށް ފަސްޖެހިފައިވާ ގޮތަކަށް ހެދި ތަރުޖަމާއެއް ނޫންކަމަށެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކިގޮތުން ތަރުޖަމާއެއް ހަދާނީ އެ ކަމުގެ އިލްމު ލިބިފައިވާ ޢިލްމުވެރިން ބުނުމުން ކަމަށާއި ތަރުޖަމާއެއް ހަދާނީ ވަކި އުސޫލުތަކެއް ދަށުން ކަމަށް ދިވެހިބަހުގެ އާދައާއި މިޒާޖުގެ ގުޅުން ބަހައްޓައި އިސްލާމީ ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ތަރުޖަމާއަށް ބޭނުންނުކުރުން އިތުރު ވެސް އެ ތަރުޖަމާގެ މާނައަށް ވިސްނައިގެން، ކިޔުން ފަސޭހަ ގޮތަކަށް ހެދިގެން ކަން ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ކިޔުމަސްދީ ވެސް އާ ތަރުޖަމާއަށް ހަދައިދީ އުސޫލުތަކާއި ހަމައަށްވުރެ މަގުބޫލުކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މިހާރު ހަމަ ގިނަ ތަރުޖަމާއަކީ ހަދާފައި ހުންނަ ތިން، އިނގިރޭސިބަހުން ބޭނުމާ އަންނަ މާނަ، ދިވެހި ތަރުޖަމާން ނުފެންނަކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން އާ ތަރުޖަމާއަކީ ބަލައިގަންނަ ދިވެހި އަޑުތަކަށް ފަޅުއަޅައިގެން ދިވެހި މާހައުލާ ގުޅޭ ގޮތަށް ހަދައިގެންކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މި ގޮތަށް ހަދައިވާ ގިނަ ތަރުޖަމާއަކީ ފަސޭހައިން ވެގެން ހިތާމަކަން ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

> "... މި ދެންނެވި ހަމައިން ހެދުނު ހުރިހައި ލަފުޒުތަކެއް ހުރީ ހަމަ ވައިގައި ހިފައިފައި، ... މިސާލަކަށް 'ވިއުގާ'، ފަހުގެ ލަފުޒުތަކުގެ ތެރެއިން 'މިސްމިޔާ'، މިކަހަލަ ލަފުޒުތައް. ދެން ލަފުޒު ހަދާއިރުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަދޭ ގަހަލީ ލަފުޒެއްގެ ނިސްބަތުގައި އޮންނަ ބޭނު ލަފުޒެއް ބަލައިގެން ބޭނު ލަފުޒުގެ މާނައަށް [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒު ހަދަން ކުޑަ ހިތްވަރު. އެއީ ނާކާމިޔާބު ވާކަމެއް އިނގޭތޯ؟ މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަލަމާ ބަލަން. ބަލަންގެ މާނަ ވިދާޅުވެގެން އިނގިރޭސި ހުރަ ބަލައިގެން އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނުމާ އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ހުރީ ގޮސް. އިނގިރޭސިބަހުގެ އަބަދު ބަލަމުގެ ބޭނުމޮށް، އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޭނުމުގައި ހުރީ ފަރި ބާރި ބަލަ. އެހެންވީމާ ފަރި ބާރި ބަލަ ލައްވާ މިހެން ފަރި ބާރި ބަލަ، ޓީވީ ބަލަ ލައްވާ މިހެން ޓީވީ ބަލަ ކިއުމެން
>
> ނަޑިއާން މިސާލެއް ބަލަހައްޓާ ބަލާ ފިލާ އެ މިހެންނެވެ
>
> ◌ް ހިފާނީ މިސާލުގައި ލައްވާ ބަލަހަރުން ދެއީ." (ގ· ލރ 1)

7.6.2· މާނައޮޅޭ ގޮތް ވުން

ދިރާސާގެ ގިނަ ބައިވެރިން (4ގ، 6ބ) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަށީގެން އުފައްދާ ބައެއް ލަފުޒު ހިތައިފުމުން މާނަ ދެނެގަނެގަންނަން ދަތިވެއެވެ. އިނގިރޭސި ލަފުޒާއި ދިވެހި ލަފުޒު ހިތައިފުމުން އިނގިރޭސި ލަފުޒުން ދޭހަވާ މާނަ ދިވެހި ލަފުޒު ގޮތުވައިލަން އުނދަގޫވެއެވެ. މާނަ ވަރަށް ބޮޑަށް އޮޅެއެވެ. ބޮޑުވަރު ފާހަގަކުރައްވި ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ހިފާ 'އެންޖަލް' މި ލަފުޒަށް ދިވެހިބަހުން ހިފުނީ 'ފިނިބަލި' ކަމަށެވެ. އެހެން ނަމަވެސް 'އެންޖަލް' މި ލަފުޒުގެ ލަފުޒީ މާނައާ، ދިވެހިބަހުން އުފެއްދެވި އާ ފިނި ބަލި ލަފުޒާ ގުޅުވައިލަން އުނދަގޫވެއެވެ.

7.6.3· އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި އިޖާބީ ލަސްވުން

ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް ހަދަނީ ލަފުޒު ތަޢާރަފުކޮށް، މިހެން އެ ލަފުޒު ބޭނުންކުރަމުން ކަމަށް ވުމީ ވެސް އާ ލަފުޒު ބަލައި ނުގަނެވޭ ސަބަބެއް ކަމަށް ބައިވެރިން (4ގ· 8ބ) ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އާ ލަފުޒެއް މި ހުރީ މުޖުތަމަޢުގައި އާގެ ބިދޭސީ ލަފުޒު (އިނގިރޭސި ވިޔަސް، އަރަބި ވިޔަސް) ބޭނުންކުރާތީ، އެ ލަފުޒު މީހުންގެ ހިތުގައި ބިންވަޅުގެ ފަރުނާކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

> "އަޅުގަނޑުގެ ގަބޫލުކުރެވޭގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަށީގެން ލަފުޒު އުފެއްދުމަކީ ތަންކޮޅެއް ފަހުން އިނގޭތޯ. އެ އިނގިރޭސި ލަފުޒު އަޅުގަނޑުމެންގެ ހިތުގައި ބިންވަޅުގެ ފަހުން. ދެން އެއަށް އާ ލަފުޒެއް އެ ހަދަނީ. ކިޔާފަން ފަސޭހަ ނުވާން. ބަހުގެ އެކަށީގެން އިނގިރޭސި ލަފުޒެއް ދިވެހިބަހަށް ބަދަލުކުރެވޭއިރަށް މި އޮންނަނީ މުޅިން އެހެން އެއްޗެއް އުފެދިފަ. އެހެންވީމާ ލިބުން ބޭނުންކުރި ލަފުޒު ވެސް އަވަސް ހަދާ ލަފުޒު ބޭނުން ނުކުރާ ލަފުޒު ގެއްލިގެންދޭ"

ދުނިޔޭގެ އެހެން ތަންތާގައި އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި ހަދާ އެއް ގޮތަކީ، އެ ލަފުޒެއް ބަޔަކު ބޭނުންކުރަމުންކުރަމުން އައިސް، އެ ލަފުޒެއް މީޑިއާއިން ބޭނުންކުރާން ފަށައި، އޭގެ އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ލަފުޒަކަށްވާ ހިސާބުން، އެ ލަފުޒެއް ބަލައިގަނޭ، އެ ލަފުޒެއް ރަދީފުގައި ހިމެނުމަށް ބައިވެރިކަން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ލަފުޒު އުފެއްދުން ހަދާ ގޮތަކީ ހަމައެކަނި މީހުން ބޭނުމުގައި ލަފުޒުގެ އަސްލު ދޫ، އެއީ އަސްލު ލަފުޒު އައިސްފައި އޮތް ގޮތް، މިފަދަ ކަންކަމަށް ބޭނުންކުރާ ނުވަތަ، ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި، ބޭނުންކުރާ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.

7.7. މީސްމީޑިއާއިން ދިވެހިބަހަށް ކުރާ އަސަރު

މީސްމީޑިއާއަކީ އެއްވެސް ބަޔަކަށް ކޮންޓްރޯލްކުރެވޭ އެއްޗެއް ނޫން ކަމާއި އޭގެ ސަބަބުން، ދިވެހިބަހަށް ކުރާ އަސަރާއި ނުރައްކާ އަސަރު ވެސް ކުރާ ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މީސްމީޑިއާގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާ ޚިލާފަށް ބަސްބޭނުންކޮށްފައި ހުންނަ ޕްރޮގްރާމް ފެންނަ ވަރު ގިނަ އެ ކަމާ ހިތާމަކުރާ ނުތަކަ ދިރާސާއާއި ޖުމްލަތައް އާދަ ބައިވެރިން (4ގެ 5ބ) ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިފަދަ ޕްރޯގްރާމުގެ ސަބަބުން ބައެއް ފަހަރު ބަހުގެ މުސްތަޤްބަލުގައި ސުވާލު އުފެދިފައި މިވާ އެގޮތަށް ބަހަކަށް އޭގެ ޖާގަ އެބަ ދިނައެވެ. ބަސް ބޭނުންކުރުން އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކީ ކޮބައިކަން އެނގޭގައި މިންވަރު އެ ރަނގަޅު ގޮތް އެބަ ހުށަހަޅައިދެއެވެ. މި ގޮތަށް ރަނގަޅު ގޮތް މި ހިނގުމަށް އެއްގޮތަށް ޕްރޯގްރާމްތައް ކުރާ މީހުންގެ ސުޕަވިޝަން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.

ހިތާމައަކީ މީސްމީޑިއާގައި މިހާރު ބަހުގެ ދަރަޖަ ނުބައިކޮށް ބޭނުންކުރާ، ނުވަތަ ބަހުގެ އިބާރާތް ބަހުގެ ގަވާއިދު ނުބައިކޮށް ބޭނުންކުރާ، އެ މިހާރު ޓޮކްޝޯއެއްގައި ބައިވެރިވާ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މީސްމީޑިއާގައި ގެސްޓުގައި ވެސް ބަހަށް ޓޮކްރައި ބަހުގެ ގަވާއިދާ ޚިލާފަށް ބަސްބޭނުންކުރާ މީހުން ވެސް އުޅޭކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މި ކަމަކާ ގާބިލްކަމާ ނުކުރުވުން ކަމަށް ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (6ގެ 15 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ބަހާ އިސްލާހުވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ބަޔަކު ދިރިހުރި އެއްޗެއްކަމުން މީސްމީޑިއާ ފަދަ ތަންތަނުގައި ބަހުގެ އާ ކަންތައްތަކެއް ފެންނާނެއެވެ. ބައެއް ފަހަރު ބަހަށް އޭގެ ސަބަބުން ގެއްލުން ވެސް ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ބަހުގެ ރަސްމީގޮތް އަބަދުވެސް ކުރިއަރަމުންދާނެއެވެ. އާދެ، ބަހަށް ހުރިކަން ނައިސް ބަސް ކުރިއަރައިގެން އަންނާނެ ކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކުލެވިގެން ކުރިޔާ

އިސްބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވި ގޮތުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ރަނގަޅުކޮށް މީސްމީޑިއާގައި [illegible] އެ ބޭނުން ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ.

"އަޅުގަނޑުމެން މިކުރާ މަސައްކަތަކީ ދިވެހި ކުރެވޭތޯ ބެލުން...އާއި ކުރީގައި [illegible] މިއަންނަނީ ސީދާ އިނގިރޭސިން. ދެން އަޅުގަނޑުގެ ހިތުން [illegible] އޭރުގައި ނެތި ވަރަށް ބަލައިގެން [illegible]، ވަރަށް ގިނަ [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަސްލު. ދެން ބޮޑު އަސްލުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިކަން ކުރަން. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މި ކަން. ދެން ފާހަގަކުރެވޭ 'އިސްލާހު' އަޅުގަނޑުމެން [illegible] [illegible]، ގެނެސްގެން [illegible] [illegible] [illegible] އާންމުކުރަން ފެށީ." (ގ. ދިރާސާ 1)

7.8. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް

ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ގިނަ ގޮންޖެހުންތައް ހުރިކަން މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައިފައެވެ. އެގޮތުން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވާ ކަންކަން ތިރީގައި އެ ވަނީއެވެ.

(1) ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރުގައި ބަހަށް ދެވުނު އިސްކަން، ފަހުގެ ސަރުކާރުތަކުގެ އެންމެ މަތީ ޕްރައޯރިޓީ ލެވެލް'ގައި ނުދެވޭކަން

(2) ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހުރި ދަތިތައް

(3) ޤާނޫނުން ލިބެން ޖެހޭ ބާރުތައް ލިބިފައި ނުވުން

(4) ސަރުކާރުގެ ބައެއް [illegible] ދިވެހިބަހަށް ދޭން ޖެހޭ ގަދަރެއް ނުދެވުން

މިކަންކަމުގެ ތަފްސީލު ތިރީގައި ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީއެވެ.

7.8.1. ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރުގައި ބަހަށް ދެވުނު އިސްކަން، ފަހުގެ ސަރުކާރުތަކުގެ އެންމެ މަތީ ޕްރައޯރިޓީ ލެވެލް'އިން ނުދެވޭކަން

ދިވެހިބަހުގެ މަޝްވަރާކޮމިޓީންގެ ފަރާތުން ދިރާސާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ވަރަށް ގިނަ ބައިވެރިން (ބ20) ފާހަގަކުރައްވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި ހުރި ކަންތައްތައް ތަންފީޛުކުރުމުގައި ގިނަ ގޮންޖެހުންތައް ކުރިމަތިވާކަމަށެވެ. އެންމެންނާ ގުޅިގެން އެ ބޭފުޅުން، ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެއްވިކަމަށެވެ. ނަމަވެސް މިއިން މަދުވެސް ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރުގައި ބަހަށް ދެވުނު އިސްކަން، ފަހުގެ ސަރުކާރުތަކުގެ އެންމެ މަތީ ފެންވަރުން ނުވަތަ ސިޔާސީ [illegible] ފެންވަރުގައި ދިނުނުކަމަށެވެ.

> "އަޅުގަނޑުމެން، ހާއްސަކޮށް އެކުވެރީގެ ދައުރުގައި، ހުންނާނީ ގެރިގެން މަސައްކަތްކޮށްލާފައި، ހަމަ ސްޓްރެޓެޖިކް އެކްސެސް ބޭނުންކަން! ދެން ފަހުން އައިސް އެއީ ނޭޝަނަލް ޕްލޭނިންގެ ބޮޑަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ އެކްސްޕެކްޓޭޝަން ވަރަ މޮނިޓަރ ކުރުމަށްފަހުން ކުރީގެ ސަރުކާރުތަކުން މިހާރުގެ ވެސް ފަހުގެ ވެސް އެގޮތުންނެވެ. ނަމަވެސް އޭގެ ބޮޑަށް ނޭޝަނަލް ޑިފެންސްގައި ފޯކަސް އެއްކޮށް މަދީ. އެހެންވީމާ މިއީ ކުރިއަށް އޮތް ދާއިރާގައި ކުރިއެރުމުގެ ދާއިރާގައި ސިޔާސަތުތަކުގައި ކަމެއް ... ދިފާއީ ބާރުތަކުގެ ސިޔާސަތު ރާވާ ހިންގާ ގޮތުގައި ނަމަވެސް އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ދަންނަވާނީ ހަމަ މިނިސްޓްރީއެއްގެ ޕޮލިސީއާއި ގުޅޭ ކަމެއް ކަމަށް. އެއީ ސަރުކާރުގެ ޕޮލިސީ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އެ ޚާއްސަކޮށް ދެކެނީ ސަރުކާރާ އެ މިނިސްޓަރުގެ އެ މިނިސްޓަރަކު. އެހެންވީމާ ދެން އޭގެ ފަހުން ގުޅިގެން މަސައްކަތް އޮތީ ހިސާބުން ފެނިގެން އަޅުގަނޑު ދަންނަވާނީ ހަމަ ވަރަށް ބޮޑު ގުޅުމެއް ލިބޭނެ. އެ އިސްލާހުތަކާ ގުޅޭ ދާއިރާ ނުވާނެ ދަންނަވާނީ." (ގ. ދިރާގު/ ދިރާސާއިން 3)

7.8.2. ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހުރި ދަތިތައް

ދިފާއީބާރުތަކުގެ ގާނޫނު ބަލާއިރު އިސްލާހުކުރުމުގެ ގާނޫނު ބަލަހައްޓަމުން މަސައްކަތްކުރާ އިދާރާ ނުވަތަ މުއައްސަސާތަކަށް، ދިފާއުގެ އެކުލެވޭ ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑަށް ބަދަލު އައުމުން، ބަދަލު ކުރިއަށްދެވިފައި ގާނޫނުން ލިބިފައި ވާ ބާރު އެކު އެ ކަން ކުރުމުގައި އެކުލެވިގެން ހުރި ދަތިތައް އެކުލެވޭ އެއް ދައުރުގެ އިސްތިޢުމާލުކުރުމަށް އަދި ވެސް އެކުން ދާއިރާތަކުގެ ބާރުތަކުން ފުރަގަހަށް ކުރެވިފައެވެ.

> " އެކުލެވޭ ކުރިން މަޖިލީހުގެ ފުރުސަތުގައި ހުރި އިރު އެތަނުގައި... އިސްލާހު ތިއްބަވާ ސިފައިން މިނިސްޓަރުން. ވަޒީރުއާއި ދިފާއީބާރާ ގުޅޭ ކަންކަން ބަލަހައްޓަކުރުމުގައި ހަމަ ވަރަށް ބާރުވެރިކަން އޮތީ އިންޑިޔާ. އެހެން އޮތުމާ ދެން އެހެން ނިކަމެތިކަން މިދިޔައީ ސެކިއުރިޓީކަން ފެނިން ދިޔައީ. ދެން އަޅުން އެކުލެވޭ{އަކަން} ފެނުން އަދި އިތުރު މި ފާހަގަކުރި ވަޒީރުއާގެ ދަރުން، ސޮޕޯޓު މިނިސްޓްރީއާގެ ދަރުން ނުވަތަ އެހެން ބާރުވެރިގެ ދަށުން އަނިޔާ ފެނިގެން ދިޔައީ. މަސައްކަތް ކިޔަނުދީ ބާރުކަމުގައި ވިދާޅު ބާރުވެރިކަން އަސްލު އޮތީ ދެކެވޭން. އަދިވެސް އޮތީ ދެކެވޭން އަޅުގަނޑު ދަންނަވާނީ." (ގ. ދިރާގު/ ދިރާސާއިން 2)

7.8.3. ގާނޫނުން ލިބެން ޖެހޭ ބާރުތައް ލިބިފައި ނުވުން

އެކުލެވޭ ކުރިގެ އިސްލާހުތަކާ ވިޔަފާރި ދިފާއީބާރާއި ބާރުގަދަ ހިދުމަތްތަކާ ފުރިހަމަ މަޖިލީހު ގުޅިގެން ހިނގައިދާ ހަރުދަނާ މުއައްސަސާއެއް ފެށުމުގެ ބާރުވެރިކަން އުފެދުމާއެކު ބެލުން ފެނިގެން ވެސް ދިފާއީ ހިންގުމުގެ ގޮތަކަށް ކުރެވޭނެ ދަރަޖައަށް ގެނެސްދިނުމަށެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބުން އެތައް ދުވަހަކު ދިމިގެން ދިޔަ ގާނޫނުގައި ވާ ގޮތަށް ގެއްލުންވެވިފައި ބާރާއި އަދާކުރަން ލިބުނުކަމުގެ. އެހެންކަމުން ދިފާއީބާރުގެ

ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ވުޖޫދުވެގެން އުފެދުނު އެކަޑެމީގެ އިސްވެރިންނަށް ކުރިމަތިވި ވަރަށް ބޮޑު ގޮންޖެހުމަކަށް އެ ކަން ވީކަމަށް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ބައެއް ބޭފުޅުން (3ގ 4ބ) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވަން އޮތް މުއައްސަސާއިން ބަސްކިޔައުވާން އެތައް ދަތިތަކެއް އެބަހުރިތޯ. އެކަން އެގޮތަށް ހިނގަނީ އެ ބޭފުޅުންނަށް ގެންނުން ލިބެން ޖެހޭ ބާރުތައް ލިބިވަޑައިގެންފައި ނުވާތީއެވެ.

> "އެންމެ މަތީ ފަންތީއާއި މެދު ފަންތީއާއި ތިރީ ފަންތީއަށް ބަލާ އިރު ފާހަގަކުރެވޭ އެއް ކަމަކީ ދިވެހިބަހަށް ސަމާލުކަންދިނުން ޖެހޭނެ ކަމަށް ބުނާ ގޮތުގެ ދަތި ހުރި ގޮތުންނަކަށް ނުވާކަން. އެ ގޮތުން ތަންފީޒުކުރުން އޮތީ އިދާރާއަކީ ހުންނަ އިދާރާއެއްކަން، ކިޔާ ފަރާތުގެ ދުވަހު މަސައްކަތު ކިޔާފަރާތަކަށް ކުރެވޭ އިދާރާއެއްކަން، މިއަދު ސުވާލު އުފެދޭ. ގާނޫނައި ގާނޫނުގައި މިވަގުތު ލިބިފައި ހުރި ބާރުތައް ވެސް ބޭނުންނުކޮށް ހަމައެކަނި އިސްކޫލު މަދަރުސާތަކުން ރާވާ، މުޤާބަލާތަކާ ހިންގާ ކޯނުޖުކުރުން، އެކަން ރާވާ ހިންގަން މިބާ ބައެއްގެ ގޮތުގައި އެކަށީގެން ފެނި! އެހެންވީމާ ގާނޫނުން ހިންގަން ހަރުދަނާ ފެންވަރަށް އެ މަސައްކަތަށް ނުކުތުމަށް ކަމަށްވާތީ ގާނޫނުގެ ތަންފީޒު ލިބެން ހުރި ފަރާތްތައް ނުލިބޭތީ. އަނެއް ކަމަކީ އެކަޑެމީ ތަރުތީބުވެފައި އޮންނަ ގޮތުން އެއީ.... ތަންކޮޅެއް ދަތިކަމެއް އޮންނަ މުއައްސަސާއެއް. ހިންގަން ހުންނަ ފިޔަވަޅު މުސާރައަށް ބަލާފައި ވެސް އިންގަން ކޯޗިންޖަރުގެ މުސާރަކަން." (ގ. މީ.4)

7.8.4 ސަރުކާރުގެ ބައެއް ކުންފުނިތަކުން ދިވެހިބަހަށް ދޭން ޖެހޭ ގަދަރެއް ނުދެވުން

ބައެއް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ސަރުކާރުގެ އެއް މުއައްސަސާއަކުން ބަސް ނަގަހައްޓަން މަސައްކަތްކުރާ އިރު، ސަރުކާރުގެ ބައެއް ކުންފުނިތަކުން ދިވެހިބަހަށް ދޭން ޖެހޭ ގަދަރު ނުދޭކަމަށް ފެނޭ ދިމާވާ ވަރަށް ބޮޑު ގޮންޖެހުމެއް ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހާބެހޭ ޤާނޫނަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނާ އެއްގޮތަށް އަމަލު ނުކުރާ ފަރާތްތަކަށް ފިޔަވަޅު އަޅަން ޤާނޫނީ ގޮތުން ބާރެއް އެކަން ކުރަން ދަތި ކަމަށެވެ. އަދި މިފަދަ މުދަލުގެ ގަދަރުކުރުމާ ގުޅުންހުރި ދަރުސް ނުދޭކަމަށާއި، މި ކަހަލަ ކަންކަން ކުރާ ފަރާތްތަކަށް އަރައިގަތުމަށް ދީފަ ކަންކަން ކުރަން ބައެއް ބައިވެރިން (2ގ 8ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

އެކަޑެމީގެ މުދީރުގެ ގެންބާރުން ހަމަތާއި އަދި ކުރީގެ ގެންބާރުވެސް ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ޤާނޫނު އެ ބޭފުޅުންނަށް ބާރުގަދަ ކަމަށް ބުނާ ޤާނޫނަކާއި ބޮޑު މުއައްސަސާއެއް ލިބިފައި ވި ނަމަވެސް، އެ ބޭފުޅުން ބޭނުންފުޅުވާ ގޮތަށް ކަންތައްތައް އެ ބޭފުޅުން ކުރެއްވުމުގެ އިޚްތިޔާރު ނެތްކަން އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެކަޑެމީގެ ޤާނޫނު ބުނާ ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ އެންމެ ފަހު ބަސް ބުނާ ފަރާތަކީ އެކަޑެމީކަމުގައި ވިޔަސް އެ ކަން އެ ގޮތަށް ނުވާތީ ޤާނޫނު ހިންގަން އެ ބޭފުޅުންނަށް ދަތި ގޮންޖެހުމަކަށްވެފައި އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.9 ޑިވެލޮޕަރުގެ މަޤުބޫލުކަމާއި ޑިވެލޮޕަރަށް ހަރަދުކުރާނެ ފީނުން އިތުރުކުރުމުން ކުރެވޭނެ ކަންތައްތައް

ޑިވެލޮޕަރުގެ މަޤުބޫލުކަން އިތުރުކޮށް، މުޖުތަމަޢުގައި ޑިވެލޮޕަރާ ދެކު ޚަރީދާރުންނާއި ޖުވާނުން ދޭތެ ގޮސް ކަށަވަރުކޮށް، ޑިވެލޮޕަރަށް ހަރަދުކުރާނެ ފީނުން އިތުރުކުރުމުން ކުރެވޭނެ ކަންތައްތައް ވަރަށް ގިނަގުނަ ހުރިހައި ބައިވެރިން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ކުރަން ޖެހޭ އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ އިސްލާހު ނިންމުމުގައި ނުކުތާ ދަރިވަރުންގެ ހުރިހާ ޑިވެލޮޕަރުން އެންމެ ގިނަ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ކުރަން ޖެހޭ ކަންތައްތައް ތިރީގައި އެވަނީއެވެ.

(1) ޑިވެލޮޕަރީ މުހިންމު ބަޔާންކުރަމުން ކުރުން

(2) ޖަމާލު ޤާނޫނީ ގޮތުގައި ޑިވެލޮޕަރުގެ ދިނަ އެޅުއްދުން އިތުރުކުރުން

(3) ފައިދާ ހުރިވަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިންގުން ނަގަމާ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރުން

(4) މަޝްވަރާ ކަނޑައެޅުން ގާތުން

(5) ސަރުކާރުގެ އެންމެ އިސްވެރިޔާ ޑިވެލޮޕަރަށް ތާއީދުކުރާ ފަރާތަކަށް ވުން

(6) މިޢާރުތަށް ބަލާ މައްސަލަތައް، ސަރު ޑިވެލޮޕަރުން ފަރާތުން

(7) ޕްރޮޖެކްޓުގެ ހަމަސްއާއި (ސަރވިސް ޗާޖު) އެޅުވުން

(8) ސަރުކާރުގެ އިސް މަޤާމުތަކުގެ ބޭފުޅުން ބަހަން ހަރަދުކުރުން

7.9.1 ޑިވެލޮޕަރީ މުހިންމު ބަޔާންކުރަމުން ކުރުން

ޑިވެލޮޕަރާ ގުޅޭ ގޮތުން އެޅުއްދުން ޑިވެލޮޕަރީ އާ ތަރައްގީ މުހިންމު ބަރަކަތް ފެށުމަކަން ޑިވިޝަނުގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި މިހާރު މަޖީ ތަރައްގީގައި ޖާގަދޫނުކުރާ ހުރި ފުރަސަތުތަކާއި ކުރިއަރާފައި ޑިވެލޮޕަރުގެ ދަރުނު ފުޅާކުރަން ޖެހެއެވެ. އަދި މިހާ އެކު ޑިވެލޮޕަރު ބޭނުންކުރާ ގޮތް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން ދަށްކަމެއް ޖެހެއެވެ. ޑިވެލޮޕަރުން ޖެހޭ ހަރުދަނާކުރުމުން، އެ މަތީ ފެށުން ޑިވެލޮޕަރުގެ ދަތުރު ޚިދުމަތުގައި ތަރައްގީއާއި ކުރިއަރާފައި ދިޔަ ޑިވެލޮޕަރުގެ އަދި ދަރުމަ ކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

"ވަޒީފާއަކީ ޑިވެލޮޕަރުގެ ޖޯގްރަފީ ބަދަލުއެއްކަމަށް، ހުރަހައި ތާރީޚު ފެށު މި ބައިނަލް އަޤްވާމީ އިމާރާތް ހޯދުމާއި ބައިވެރިވާ އެކަމައި ވަޒަނުދީފައިވާ އަޅުގަނޑު. އަޅުގަނޑުމެން ހެދިގަތުމަށް ހުށަހެޅުން ތަނަވަސް ކުރިއަށްދާ ފަރާތެއް ފެންނާނެ ފަހަރު މި ހުރިހާ އިސްތިހާރުން ތަފާސީލުގައި! އަޅުގަނޑުމެންގެ އިންސާނީ އެޑިއުކޭޝަނާއި އަޅުގަނޑުމެންގެ ޑިވެލޮޕަރުން ބޭނުންކުރާ އެއްޗެއްސަށް ވަރަށް މަދު. އަޅުގަނޑުމެންގެ އެކްސްޕީރިއަންސް އެބަހުރި ތަރައްގީކުރަން ފެށު މިހާރު ގިނައިން މި ބޭނުންކުރާ އިސްތިހާރުން، މިއަހަރުވެސް އެކަށީގެން ފުރުޞަތު

މި ފޮނުވަނީ އިނގިރޭސިބަހުން. އެހެންވީމާ ދިވެހިބަހުގެ މުހިންމުކަން މުޖުތަމަޢުގައި ކުޑަ. އެހެންވީމާ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތައް އިތުރުކޮށްގެން ދިވެހިބަހުގެ މަޤްބޫލުކަން އިތުރުވެގެންދާނެ." (ގ. ދިއައި 4)

7.9.2 ޒަމާނީ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ގުޅުވައިގެން ދިވެހިބަހުގެ ގިނަ އުފެއްދުންތަކެއް އިތުރުކުރުން

ބަހަށް ގަދަރުކުރާ މީހުން އިތުރުކުރުމަށް ޓެކްނޮލޮޖީއާއި ދިވެހިބަސް ވަރަށް ބޮޑަށް ގުޅުވައިލާންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. ޒަމާނީ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ދިވެހިބަސް ގުޅުވައިނުލެވިއްޖެ ވަންޏާ މިހާރުގެ ކުދިންނަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރެވޭތަން މަދުވާކަމަށް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން ދަރިވަރުންގެ [illegible] [illegible] ފޮތްތަކާއި [illegible] އެކި އުމުރުފުރައަށް އުފެއްދުންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިއާއެކު ދިވެހިބަހުން ކާޓޫނާއި ގޭމްތައް ވެސް އުފެއްދުންޖެހޭކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (4 ގ 8ބ) ވިދާޅުވިއެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަށް ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތެރެއިން މަސައްކަތްކުރެވެންޖެހޭކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

7.9.3 ޤައުމީ ފެންވަރުގެ މަޝްރޫޢެއް ހިންގުން ނުވަތަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރުން

ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރާ ޖީލެއް އުފެއްދުމަށް [illegible] އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ، މި ކަމަށް [illegible] ޤައުމީ މަޝްރޫޢެއް ހިންގުންކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (4ގ 8ބ) ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ބޮޑު މަސައްކަތެއް ބެލެނިވެރިން ހޭލުންތެރިކަމާއި، މިހާރުގެ ގިނަ ދަރިން އާ ދަރިންގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ވެސް ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަމަށް، އަދި ބައެއް މައިންބަފައިން ވެސް ދަރިންނާ ވާހަކަދައްކަނީ އިނގިރޭސިބަހުންކަމަށާއި، މީގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ދަރިވަރުން ދަނީ ކޮރިވަމުންކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުން ކުދިންނާ ވާހަކަދައްކަންވާނެކަމަށް ބެލެނިވެރިން ހޭލުންތެރިކުރުން މުހިންމުކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

7.9.4 ކަންކަން މަތިން ތިރިއަށް ރޭވުން

ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވިގޮތުގައި ދިވެހިބަހަކީ [illegible] މުޖުތަމަޢުގައި އުފެއްދިން މަތިން ތިރިއަށް ކަންކަން ރޭވިގެންނެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުގެ އެއް ވުޒާރާއަކުން އަނެއް ވުޒާރާއަށް ދިވެހިބަހުގެ ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރަން އެންގިއަސް އެ ކަން ނުކުރެވޭނެ ކަމަށްވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި އެ ވުޒާރާތަކުގެ [illegible] ކަންކަން [illegible] އެހެން ވުޒާރާއެއް މުހިންމުކަމަށް ބައިވެރިޔަކު ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސަރުކާރުގެ އެއް ވުޒާރާގެ އެކި ކަންކަމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންކަން [illegible] އަންގަން ބުނެފަސް [illegible] ނުކުރުވިދާނެކަމަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ފަހުން '[illegible] މިނިސްޓްރީން' އެ ކަން ބަޔާން ފޮނުވާ ހުރިހާ ވުޒާރާތަކުން ފަސް އެ ކަން ކުރެވިފައިވާކަމަށާއި އެ ކަން ކުރެވޭ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އެ ކަންކަމުގައި އަންހެނުން ބައިވެރިވާ މިންވަރާއި ޖާގައާއި ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކުރާނެ ކަންކަން ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާ ނަމަކަމަށް ފާހަގަކުރެވިއެވެ. މިގޮތުން ހަމަ ބަހުގެ ގަދަރުމަތިކުރުން ޖުމްލަތުން ބަހަށް ލޯބި ޖެހުމަށް އެކި ފުޅާކަމަކުން ކަންތައްތައް ކުރަން ޖެހޭ ގޮތަށް ނުވި، ބަޖެޓު ކުރުވުން މިންގަނޑު ކަމަށް ބައިވެރިއަކު ފާހަގަކުރެވިއެވެ. މީގެ އިތުރުން ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކަމާ ގުޅޭ ހުރިހާ އިދާރާތަކާ ގުޅިގެން، ކަންކަން ކުރާނެ ގޮތްތަކާއި ދުރާލާ ރާވައިގެންކަމަށް ބައެއް ބައިވެރިން (3ގ 5ބ) ފާހަގަކުރެވިއެވެ.

7.9.5. ސަރުކާރުގެ އެންމެ އިސްވެރިޔާ ދިވެހިބަހަށް ލޯބިކުރާ ވެރިއަކަށް ވާންޖެހޭކަން

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ގާނޫނު ހުރުމަތްތެރިކަމާ އެކު ތަރުޖަމާކުރުމަށް އަމިއްލަ ބަހަށް ލޯބިކުރާ ވެރިއަކު ދިވެހިޤައުމުގައި ހުރުމަތްތެރިކަމަށް ބައިވެރިން (2ގ 6ބ) ފާހަގަކުރެވިއެވެ. އެގޮތުން ބަހަކީ ޤައުމުގެ އެންމެ އިސްވެރިޔާއަށް މުހިއްމު އެއްޗަކަށް ވެގެން ނުވި އެއްވެސް ޤައުމުގެ ބަހެއް ކުރިއަރައިގެން ނުދާނެކަމަށް ބަހަށް ހިއްސާދާރުވާ ތިބެނީ އެ ޤައުމުތަކުގެ ވެރިން އެ ބަޔަކަށް އިސްކަންދެއްވާކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެވިއެވެ. މީގެ އެއް މިސާލަކީ ދަރުސާކާއި ދޮކްޓަރު ހަސަނުގަމަގައި ސްކޫލްތަކުން ދަރުސާދިން ހުރިހާ ސަރުކާރުތަކުގެ ވެރިން ދުވަހަކު ސަރުކާރުގައި އެހީ ދެއްކެވުމާއި ދަރުސާތަކުން ފާހަގަކުރެވުނު އާޚިރުގެ އިބްތިދާއީ ދަރުސްތަކުގެ ދަރުސް ބައެއް ގޮތުގައި ދަރުސާބަސް ހަމަޖެހުން ޖެހޭނެކަމަށް ދަރުސާއިން ހުރަހެއްނެކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެވިއެވެ. އެހެންވީމާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ގާނޫނު ހުރުމަތްތެރިކަމާ އެކު ތަރުޖަމާކުރުމަށް އަމިއްލަބަހަށް ލޯބިކުރާ ވެރިއަކު ދިވެހިޤައުމުގައި ހުރުމަތްތެރިކަމާއި ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވާނީ ސަރުކާރުން އެ ބަސް ކުރިއަރުވާން ބޭނުންވާކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެވިއެވެ.

> "ދިވެހިބަސް ދެނެ ލޯބިވާ މުޖުތަމަޢެއް އުފެއްދުމަށް، ދިވެހިބަސް ދެނެ ލޯބިވާ ދިވެހިއްސާ އަންނަނިވި ކަރިސްމާގެ މަގުމަތީ...އާދައާއި އުނގެނި ޖެހޭން ފުރިހަމަ ކޮށް އެއްކަމެއްކަން. އާދައާއި އުނގެނި ޖެހޭން ދިވެހިބަހުން ހިތްވައިދޭން ޖެހޭކަން. އާދައާއި އުނގެނި ޖެހޭން، ދިވެހިންގެ ކުރިން ބޮޑުކަމުން ޖެހޭ ދިވެހިބަސް އުނގޭ، ތަރިކާ އުނގޭ، ބޮޑުތަކުރާރާއި އަދިހަސްތިރާޤީ ކޮން ބައެއްކަން ދަންނަ ދަރިންގެ ގޮތުގައިކަން. ބޮޑު ބަސްބަހުގެ އެއްކަލިތަކުން މިހެން ބޮޑު ހަމައިފައި، ބޮޑު ސަރާފުތަކުގެ ހުރިން އަޅުވައިފައި ޖެހެސްތަކަށް ބާރުވައިފައި އެކަކަށް ގޮތްތަކެއްކަން ދީ ގޮތަކަން ނޫން {ފައިދާ ބައްޓަންކުރަންވީ}..." (ގ. ދިއަމު 3)

7.9.6. މީޑިއާތަކުން ބަސް މައްސުނިނުކޮން، ސާފު ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދެއްކުން

ޓީވީ ޕްރޮގްރާމުތަކުގައި ވާހަކަދައްކާއިރު ބަސް މައްސުނިނުކޮން ވާހަކަދެއްކުމަކީ ދިވެހިބަހަށް ގެއްލުންވާ މުޖުތަމަޢަށް ބިނާކުރުމަށް މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ހިމާޔަތަކީ ބައެއް ކޮންސަރވެޓިވްތަކުން ވެސް ވާހަކަދެއްކުމުގައި، ދި ހަރުފުޒުން ބަސް މައްސުނިނުކޮން ވާހަކަދައްކަނީ. ބައެއް ބައިވެރިން (ބ4) ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ގިނަ ޓީވީ ކޮންސަރވެޓިވްތަކުން ދައްކާ ބައެއް ޕްރޮގްރާމުތަކުގައި އެންމެ ގަދަފަދަ ދިވެހިބަހުން ރާއްޖެ އިރު، ދެތިން ޖަމާޢަތެއް އިނގިރޭސިބަހުން ބޭނުންކުރާކަމާއި ދަރަވަރަކަން މިންޖުވުމުން ގިނަ ދަރި މުސް އިނގިރޭސިން ނުވަތަ ދު ބަސް އެއްކޮށްގެންކުރާނެ. އެނިންމެވާ އެ ޕްރޮގްރާމުތަކުން ފެސް ދައްކާއިރުގެން ހަމަ މި ރިބިން މީޑިއާ ހިންގާ ޕްރޮގްރާމުތަކުން ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ، ބަހަން ގަދަކުރުވާ ބައެއް އުފެއްދުމަން ޓީވީއި އުފައް ކަންކަން ރަނގަޅުކޮށްގެން ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މީޑިއާތަކުން ފެންނަ، ސަޤާފީ ޕްރޮގްރާމުތަކުގެ ފެސް ބަސް މައްސުނިނުކޮން ޕްރޮގްރާމުތަކުގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

> "މިސާލަކަށް ރައްޖެއަށް ބަލާކަމަށްވާނަމަ މިއުޅޭ ކުދިވަރު ސްކޫލްތަކުގެ ކަހަލަ ފަރާތްތަކާ ... އޭގެ އިތުރުން ސިޓީސް ބޭނުންވާ އިނގިރޭސި، މިނިސްޓަރުން، ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ، އެ ބޭބޭފުޅުން ތަންތަނަށް އަރާވަޑައިގެން ދައްކަވާ ވާހަކަ "ޕްރައިމް މިނިސްޓަރ" "އެއިޑްއަކަވާޓް" ތަންތަނަން ދާ ވާހަކަ! އޭބޭފުޅުން {އެ ގޮތަށް ވާހަކަ} ދައްކަވަނީ ދެން މިޕީ މީހުން ކުއްލިއްޔާ ކިޔާނީ އިނގޭތޯ! ހަމަގޮތް ހެދިފަ މިހާރު އަހުގެނޑުމެން ޕްރައިން ކިޔައި މީހުންނަށް، ބޭނޭ ޖަޒީރާގެ ކަހަލަ ވާހަކަދައްކާ އިރުގައި ފެސް، މީޑިއާތަކަށް އަރާ އިންޖަފުށް އެއްޗިހި ދެއްވަނީ ހަމަ އެ ގޮތަށް އިނގޭތޯ!!"
>
> (ދ. ޕުރު 2)

7.9.7. ޕަބްލިޝިންގ ހައުސްއެއް (ސާއިފް ހާން) އާއި އުފެއްދުން

ޕޮތްތައް އުފެއްދުމާއި ޕޮތްޕޮޅި މުޖުތަމަޢަށް އުފެއްދުމަކީ ވަރަށް މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ރާއްޖޭގެ އެންމެ ކުރީގެ ބައެއް ޕޮތްތައް މިހާރު ހޯދުމަށް ކަރުދާހުން ލިޔެވިފައިވާ ޕޮތްތައް ނުލިބޭކަމަށް ބައިވެރިން (ދ2 ބ3) ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހުއްދަ ކަރުދާސްތަކުގައި ނޯޓު ޕޮތްތައް ނުވެސް ބޭނުންކުރެވޭ ރާއްޖޭގެ ހުއްދަ ކަރުދާސްތަކުން ނުލިބޭތީ ދަރަވަރު ކަމަށްވަނީ އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ޕޮތްޕޮޅި ކަމަކަށް މުޖުތަމަޢުގައި އިސްލާމީ ފަރާތަކީ ރާއްޖޭގައި ޕޮތްޕޮޅި ޤާއިމުކުރުމަށް މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަންޖެހޭ ފަރާތަށް ފެސް ބައިވެރިން (ދ4 ބ10) ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

މިހާރު ފޮތް ލިޔާ ފަރާތްތަކަށް އޭގެ އަގު ނުލިބި ގެއްލުންވަމުންދާކަމުގައި ވާ ނަމަ ފޮތްތަކެއް އުފެއްދުމުގެ ހިއްސު މުޖުތަމަޢުން ގެއްލޭނެކަމަށް ބައިވެރިން (2ގ 3ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެހެންވީމާ މިހެން އުފައްދާ ފޮތް ޗާޕުކުރުން، ވިއްކުން، ނުވަތަ އާންމުންނަށް މަންފާއެއް ލިބޭނެ އުސޫލެއް ހަމަޖެހިފައި އޮންނަންވާނެކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "ޖުއުނޮރިއަކު ރަނގަޅު ފެންވަރުގެ ފޮތެއް ލިޔުމަށް އެކުލަވާލި ގަބޫލުކުރާ ކޮމިޓީއަކުން ނުވަތަ ގަބޫލުކުރާ ފަރާތަކުން ގަބޫލުކުރާ ފެންވަރެއްގެ، ފޮތް ބައްލަވައިގެން ފޮތް ނުގަތުމަކުގައި ވިޔަސް ކޮޕީ ރައިޖަރުން އެ ޝާއިރުންގެ ހަރަކާތްތަކުން ކޮޕީކޮށް ކަނޑައެޅި ނިޒާމެއް ހިފެހެއްޓޭނެ. އަދިކަންވެސް އަޅުއަރަން އޮންނަންޖެހޭ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ކުރީގެ ފިކުރުތަކާ ގުޅިގެން ރަނގަޅު ޤާނޫނަކާއި ގުޅޭގޮތުން މަޢުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ކުރެވޭނީ ގިނަ ބަޔަކު ފޮނުވާ ޑެޑްލައިން އިން ދިވެހި ރާއްޖޭގެ އުސޫލުތަކަށް ބެލުމަށް ދިނުމަށް ވަރަށް ބޮޑު އެހީއެއް. މި ޖާގަ ދެވިދާނެ ސަރުކާރުގެ ސިޔާސަތެއް ގޮތުގައި ފޮތް ޗާޕުކުރާ ފަރާތްތަކާއި ޢިލްމީ ބަހުސްތަކުގައި ވެސް ކުރިއަރުވަން ރައްޔިތުން ގަބޫލުކުރާ ގޮތަށް ރާއްޖޭގެ ދާއިރާ ދެ ފަރާތެއް ކަމުގައި ވާތީ ބޭނުންވޭ ދެ ކަރުދާސް ޤާނޫނަކުން ކޮންމެ ފަހަރަކު ނިޒާމުގައި ދެމި ދެމެހެއްޓުމުގެ ވާހަކަ ދައްކަން." (ވ.ގދ 1)

7.9.8 ސަރުކާރުގެ އިސް މަގާމުތަކުގެ ބޭފުޅުން ބަހަށް ގަދަރުކުރުން

އިސްކޫލުތަކާއި ސަރުކާރުގެ އެކި އިދާރާތަކުން ކުރިއަށް ގެންދާ ހަރަކާތްތައް ދިވެހިބަހުން ކުރަން ގެންދިއުމާއި ސަރުކާރުގެ އިސް މަގާމުތަކުގެ ބޭފުޅުން ހަރަކާތްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ވާހަކަފުޅުދައްކަވަން މުހިންމުކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ބައެއް އެފަދަ ހަރަކާތްތަކުގައި އިނގިރޭސި ބަހުން މިހެން ވާނަމަ، އިސްވެރިންގެ ވާހަކަ ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކޮށްގެން އެއްވެސް ބަޔަކަށް ދޭހަވާނެހެން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.9.9 ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު

މަޝްވަރާކޮމިޓީގެ މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ބައެއް ބައިވެރިން (3ބ) ގަބޫލުކުރައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ނަމުގައި ސިޔާސަތެއް ހަދަންޖެހެއެވެ. ނަމަވެސް ގިނަ ބައިވެރިން (6ގ 15ބ) ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތުގައި 'ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު'ގެ ނަމުގައި ވަކި ސިޔާސަތެއް އެކުލަވައިލުމަކީ ކޮންމެހެން މުހިންމު ކަމެއް ނޫނެވެ. ސަބަބަކީ މިހާރު އޮތް 'ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ޤާނޫނު' ބަހަށް ހަމަޖެހިފައިވާތީ، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ބޭނުންވާ ކަންކަން ބައި ގަވާއިދުތަކުން ކަނޑައަޅާފައިވާނެއެވެ. މިހާރު އޮތް ގާނޫނު ފުރިހަމަ ނުވާ ކަމަށް ބައެއް ފަރާތްތަކުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެ ގާނޫނަކީ ޤާނޫނު އަސާސީ އާއި ގުޅިގެން ބައްޓަން ކޮށްފައިވާ ސިޔާސަތެއް ކަމުން ގާނޫނު ހިމެނޭ ގިނަ ކަންކަން

[illegible]. އެހެންނަމަވެސް މިހާރު [illegible] [illegible] ބައެއް ކަންކަން [illegible] ޖެހޭ ކަމަށް ގިނަ ބައިވެރިން (6ދ 18ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

> "ސިޔާސަތަކީ ކަމެއް ހާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި ގެންގުޅޭ ވަކި ދިމާއަކަށް ވަކި ހަމަތަކެއް ކަނޑައެޅިފައި
> ހުންނަ ވިސްނުންތަކެއް. އަމަލުކުރަންޖެހޭ އިރުޝާދުތަކެއް، މިންގަނޑުތަކެއް. އެ އެއްޗެހި [illegible]
> ގާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިފައި. އެހެންވީމާ ދިން ސިޔާސަތާ އެ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
> މި ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި [illegible] ޖެހޭ [illegible] އަދާކުރަންޖެހޭނެ …
> [illegible] [illegible] [illegible] ވަކި ސިޔާސަތަކަށް އިތުރަށް ބޭނުންވާގޮތަކަށް! [illegible]،
> މިހާރު އެބަ ގާނޫނެއް އޮތް. އެކަމަކު ފުރިހަމަ ކަމެއް އަންނަން. މިހާރު ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުން
> އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! ދައުލަތުގެ ހުރިހައި މުއައްސަސާތަކުން
> ވެސް އެބައެއްގެ ޒިންމާ އަދާކުރާ ގޮތަށް މި ކަން އޮންނަންވާނީ." (ދ. ޖދ. 1)

7.10. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ކާމިޔާބުކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމަލުކުރެވިދާނެ ގޮތްތައް

ދިރާސާގެ ހުރިހައި ބައިވެރިން ވެސް ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ގާނޫނު، ރަސްމީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު، ރަނގަޅަށް ތަންފީޒުކުރުމަށް ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ސަރުކާރު ހިންގަވަން ތިއްބެވި ބޭފުޅުންނަށް ދިވެހިބަސް މުހިންމުކަން ނޫނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތަންފީޒެއް ނުކުރެވޭނެކަމަށް ބައިވެރިން (15 ބ) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ސަރުކާރުން އިސްކަންދެއްވުން މުހިންމުކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމަލުކުރާނެ ގޮތް ސަރުކާރުގެ އެންމެ އިސްފަންތީގައި ބޭފުޅުން ޖެހޭ ކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި ކުރަން ޖެހޭ އެންމެ މުހިންމު އަނެއް ކަމަކީ ސިޔާސަތުގައި އެކުލެވޭ ކަންކަން ތަންފީޒުކުރާނެ ގޮތުގެ ބޮޑު 'މާސްޓަރ ޕްލޭން'އެއް އެކުލަވައިލުންކަން ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މި ޕްލޭނުގެ ތެރޭގައި ތަންފީޒުވާނެ ގޮތް، ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭނީ ކޮން ބައެއްކަން، ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭ ހުރިހައި ފަރާތްތަކެއްގެ ދައުރާއި ޒިންމާތަކާއި [illegible] އޮންނަންޖެހޭނެކަން، އަދި ފަރާތްތަކުގެ ދައުރާއި ޒިންމާތަކާއި ގުޅުންތައް އޮންނަންޖެހޭނެކަން މި ޕްލޭނުގައި ލިޔެން ޖެހޭނެއެވެ. މިފަދައިން ސިޔާސަތަށް އަމަލު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ މުޅި އަރާނީ ކޮށް ފިޔަވަޅުއެޅުމާ ނުވަތަ އަމަލުކުރަންވީ ހިދާޔަތްކަން ބައްޓަންކުރެވިފައި އޮންނަން ވާނެކަމަށް ބައިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

7.11. ޚުލާސާ

މި ބާބުގައި އިސްވެ ބަޔާން ކުރެވުނީ މަސްއޫލުވެރިންގެ ދެކޮޅު މަޝްވަރާތަކުގައި ދެކެވުނު ވާހަކަތަކުގެ ޚުލާސާއެވެ. މި މަޝްވަރާތަކުން ފެނޭ ކަންތައްތަކާއި ފަރާތްތަކުން ދެކޭ ވެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކޮށްލެވޭ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދުތަކުގައި ވާ 'ދިވެހިބަހުގެ ދިވެހިބަސް' ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުން ދިވެހިބަސް ގުޅޭގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭން، މި މަގުސަދު އެންމެ މިންވަރަށް ހާސިލުކުރެވުނު ނަމަވެސް މި މަގުސަދު ހާސިލުވެއްޖެކަން ދަނޑިވަޅު ނުވެއެވެ. ސަބަބަކީ މިހާރުވެސް ދިވެހިންގެ މި ފެށުމުގެ މައިގަނޑު ބަޔަކީ ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެންމެ އިންސާނުން ވެސް ކިޔަވައި ދިވެހިބަހަށްވުރެ ގިނައިން ތަޢުލީމު ދިނުމުގައި ކުރެވެނީ ވެސް ފާހަގަކުރެވޭ ދިވެހިބަހަކަށްވުރެ. އަދި މިހާ ދުރަށް ފެތުރިފައި ވެސް ފާހަގަކުރެވުނީ ދިވެހިބަހަށްނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ ގޮތުގައި ބައެއް ފަރާތްތަކުން ދެކިފައިވަނީ އިނގިރޭސިބަހަށް ދިވެހިބަސް ގިނަދުވަސް ވުރެ ނުކުރެވޭ ކަމަށެވެ، ގޮތުގައި ތަޢުލީމީނިޒާމުގެ އިނގިރޭސިބަހުން ފަރާތްތަކުގެ ދިވެހިބަހަށް ކުރިއަރުވައިދިނުމަކީ އެމް ފަރާތް ބޭނުން ހުރިހާ ކަން ހާމަވެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އެންމެ މުހިއްމު ދައުރެއް އަދާ ކުރަނީ 3 ދަރަޖައަކަށް ދެކޭއިރު ތައުލީމީ ދަރަޖައިގެ ދިވެހިބަހުގެ ޖަލްސާ މަތީންނެވެ ވާ ދިވެހިބަހުގެ އެކިއެކިފަރާތްތަކުން ވި ހިސާބު، މި ތަން ދަރަޖައިން ފެށި އެންމެ އެކިފަދަ ގެއްލުމެއް ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ނުދާކަމަށް މަސްއޫލުވެރިންގެ މަޝްވަރާތަކުން އިސްލާމީކުރެއެވެ. ތަޢުލީމީ ދަރަޖަގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ. ދިވެހިބަހަކީ އިސްލާމް މާއްދާއާއި ދިވެހިބަހުގެ ކިޔަވައިދޭ ބަހެވެ. އެހެން ހުރިހާ މާއްދާއެއް ކިޔަވައިދޭނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މިއީ ދަރަޖައިގެ ދިވެހިބަހުގެ ނިސާބުތަކުގައި ފަރާތްތަކުން ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހަކަށް މައްސަލަތަކެއްނެތެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކިފަރާތް، އެކި މަރުޙަލާގެ ގޮތުގައި ނަން އެއްވެސް ގޮތުގައި އިތުރު މަސައްކަތްތަކެއް އެއީވެސް މުހިއްމު ކަމެއް ނުކުރެވޭކަމަށް ބައިވެރިންގެ ވަރަކަށް ފާހަގަކޮށްދެއެވެ. މި ކަން މިހެން ވެސް އެކިފަދައިން ސަރުކާރުން ދެން ގެނެސް އެއްބާރުލުން އެކަމާ ގުޅޭ ނުދިނުމުން، ބޭރު ގެންދިޔުމަށް ފެށި ހުރިހާ ގޮތަކުން މަޝްވަރާތަކުން ފާހަގަވެއެވެ. ހަމަ މިއާ އެކު ތަޢުލީމީނިޒާމުގެ ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބޭނުންތަކާއި ކުރިމަތިލާ، ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ފުރުޞަތު ގެންގުޅޭ މަސައްކަތްތަކާއި ވިސްނުން އަދާކުރަން ފަރުމާކުރުމުގައި ވާ ކަމަށް ހާމަވެފައިވާ ގޮތަށް ފާހަގަވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ކިޔަވައިދީ މުދައްރިސުންނަކީ ގާބިލު މީހުންނަށް ހެދުމާއި ދިވެހިބަސް ކިޔަވާލާ އެންމެ ފުރިހަމަ ވިއްސާ ގޮތް ފޮތްތަކާ ދަރިވަރުންނާއި ޖާގަ ދިވެހިބަހާ މެދު ދުރު ގޮތް ތަރައްގީކުރެވޭ، ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުވުން ގޮތްތައް ކިޔަވައިދޭން ހާމަވެއެވެ. ދިވެހިބަހުގެ މި ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކަމާ އެކު، ތަންފީޒުކުރުން މުހިއްމު، ކިޔަވައި ދަރިވަރުން، މަސައްކަތްތަކާއި ކުރަންޖެހޭ ވާ ކަމަށް މަޝްވަރާތަކުގައިވާ ދެކޮޅަށް ހާމަވެއެވެ.

އަދި ސަރުކާރުން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ދެއްވަންޖެހޭ އިސްކަން އިތުރުކުރާންޖެހޭކަން ވެސް މި ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ބާބު 8: މަޝްވަރާ

8.1. ތަޢާރުފު

މި ދިރާސާގެ ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުން ދެނެގަތުމެވެ. މި ދިރާސާގެ މަގުދައްކައިދީފައި ވަނީ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑާއި ކަޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލަށް އަމާޒުކޮށް އެކުލަވައިލައިފައި ވާ އިލްމީ ނަޡަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑެވެ. މި [illegible]، 'ސީކުއެންޝަލް އެކްސްޕްލެނޭޓަރީ' [illegible] [illegible] [illegible] ދިރާސާގެ މަޤުޞަދުތަކަކީ މި [illegible] ފުރަތަމަ ބާބުގައި ވެސް ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ގޮތަށް: (1) ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކޮށްފައި ވާ ކަންތައްތައް ދެނެގަތުމާއި، (2) ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތާއި، (3) މުޖުތަމަޢުގައި ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް/މިންވަރު ދެނެގަތުމާއި، (4) ދިވެހިރާއްޖޭގައި [illegible] އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުމާއި، (5) ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމަށް ކުރާ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް ދެނެގަތުން، ދިވެހިބަހަށް [illegible] ހޯދުމަށް ކުރެވޭނެ ކަންކަން ދެނެގަތުމެވެ. މިގޮތުން މި މަޝްވަރާގެ މައިގަނޑު ސުރުޚީތައް ކަނޑައަޅައިފައި އެ ވަނީ މި މަޤުޞަދުތަކަށް އަމާޒުކޮށެވެ. މަޝްވަރާގައި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީ މި ދިރާސާގެ ނަތީޖާތަކުގެ ފުރަތަމަ މަޤުޞަދާއި ފަސްވަނަ މަޤުޞަދު ފުރަތަމަ ބައި އެއްކޮށްލައިގެން އެއް ސުރުޚީއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

ދިރާސާގެ މަޤުޞަދުތައް ހާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި މި ދިރާސާގައި ކުރެވުނު ސުވާލާއި، [illegible] އޮތް ގޮތް ދެނެގަތުމަށް [illegible] [illegible] މުޝާހަދާއި، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަތީޖާތައް ދިރާސާގެ މަޤުޞަދުތަކާ ގުޅުވައިގެން މި ބާބުގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާނެއެވެ. މި ބާބުގައި މި ނަތީޖާތަކާ ބެހޭ ގޮތުން މަޝްވަރާތަކެއް ވަނީ މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޡަރިއްޔާގެ އޮނިގަނޑާއި އިލްމީ މުރާޖާގެ އަލީގައެވެ. އަދި މި ދިރާސާގެ އުނިކަންތައްތަކަށް މި ބާބުގެ އެންމެފަހުބައިގައި ބަލައިލައި ވާނެއެވެ.

8.2. ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވޭ ގޮތް

ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް، ތަރައްޤީކުރުމަށް [illegible] ހުރި ކަންކަން ބާބު 2ގައި ތަފްސީލުކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މި ބާބުގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ، ބާބު 2ގައި ހިމަނައިފައި ވާ ކަންކަމުގެ [illegible]، ދިވެހިބަހުގެ ހިމާޔަތްކުރުމުގައި ކުރެވިފައި ވާ ކަންކަމާ ބެހޭ ގޮތުން މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފެނުނު ޑާޓާގެ މަޝްވަރާއެވެ. [illegible] ފުރަތަމަ

ވަޒަންވެރިންނާ ހިސާބުން ފެށިގެން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އެތައް ހަރަކާތެއް ވަނީ ހިންގާފައެވެ. ފާހަގަކޮށްލެވޭ އެންމެ މުހިންމު ނުކުތާއަކީ އާއްމުން ފެށިގެން ދިވެހިބަސް ދިވެހިންގެ އަމިއްލަ ބަހެއް ގޮތުގައި ދެމި މި އޮތީ، މި ބަސް ހިމާޔަތް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައި ވެއެވެ. މި މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން، އާ ތަރުޖަމާ އުފެއްދުން، ދިވެހިބަހުގެ ޤަވާޢިދު، ދިވެހިބަހުގެ މަސްދަރު އަދި ދިވެހިބަހުގެ މުޢުޖަމުތަކާއި ހިމެނެއެވެ. ތިރީގައި ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީ މި ކަންކަމުގެ ޚުލާޞާއެވެ.

8.2.1. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން

8.2.1.1. ފޮތާއި ނޫސް މަޖައްލާ އުފެއްދުން

ދިވެހިބަހުގެ ލިޔެކިޔުންތަކަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ކިޔަވައިދެމުން އައީ ރަށްރަށުގައިވެސް ލިޔެކިޔުން ދަސް ތަކެތިންނެވެ. މިގޮތުން އެންމެ ދުވަސްވީ ލިޔުންތަކަކީ ފަނުގަނޑުން ހުރި ރާދަފަތިގަނޑުތަކާއި ލޯމާފާނުގައި ލިޔެފައި ހުރި ލިޔުންތަކެވެ. މި ލިޔުންތަކަށް ލިޔެފައި ހުރީ ދިވެހިއަކުރުގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ހަރުފުތަކުން އަކުރުތަކަށް ބޭނުންކުރި އެވޭލާއަކުރުންނެވެ ދިވެހިއަކުރުންނެވެ (މުޙައްމަދު، 2010). މިގޮތުން ދިވެހިބަހުން އެންމެ ފުރަތަމައަށް ފޮތެއްގެ ސިފައިގައި ލިޔުނު ފޮތަކީ އަރަބި ބަހުގެ ގަވާއިދާބެހޭ ލިޔުއްވި 'ބަދިއު ތާރީޚު' ކިޔާ ތަރުޖަމާކުރެވުނު ލިޔުއްވި ވާ ފޮތެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 1993). ހިމާޔަތްކުރުމުގެ މަސައްކަތަކީ އެ ދުވަސްވަރު ކުރިއަށްދިޔުން އަދި ވަރަށް ފަހުން ދުވަސްވަރެއްގައެވެ (އިބްރާހީމް، 2000). މިއަދުގެ ޒަމާނު މި ތަކެތި ފެންނަން ހުރީ އެ ތަކެތި ހިމާޔަތްކުރަން ބަހައްޓާ ބެލެހެއްޓުމުންނެވެ. ފާހަގަކޮށްލަންޖެހޭ ކަމަކީ އާދިލު (2021) ފާހަގަކޮށްދެއްވާފައި ވާ ފަދައިން ދިވެހިބަހަށް މިހާތަނަށް ލިޔެވިފައި ވާ އެންމެ ބޮޑު ހަރުދަނާ ފަޅުފަޅު ފޮތްތަކުން އަދިއްޔާގައިން ކިތާބެއް ވާ ފޮތީ މަސައްކަތްތައްކަމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފޮތްތައް ކިޔަވައިދިނުން ފެށުމުގައި ތަރުޖަމާކުރުމަކީ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރި ކަމެކެވެ. މިގޮތުން ސަފަރުއްދީން ލިޔުއްވި ހިރިހި ރަސްމީ ސީރަތާ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ މުއައްސިސުންނާއި ދިވެހިބަހުން ތަރުޖަމާކުރެވުނު ފޮތްތަކުގެ މިސާލުން ވެސް ފެންނަ ފޮތްތަކެވެ. ދިރާސާގެ ނަތީޖާތަކަށް (ބަލާބައި 7.9.7އަށް) ރިޢާޔަތްކުރާ އިރު، ތަރުޖަމާކުރި ފޮތްތަކުގެ މާ ބޮޑު އަދަދެއް މިހާރަކަށް އަދިވެސް ދިވެހި މުޖުތަމަޢަށް ނުފެނެއެވެ. ތާރީޚުގައި ކުރިން ފެށިގެން ދިރާސާކުރެވުނު ދިރާސާ މިހާރުގެ ތަރުޖަމާކުރުމުގެ މަސައްކަތަކަށް އެ ޒަމާނުތަކުން ލިބޭ ތަރުޖަމާއާ އެއްބާރުލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ ([illegible]، 2015). މިއަދު ދިވެހި ޒަމާނުގައި މިކަމާ ލިޔެގެން ގެންނަ މިފަދަ ފޮތެއް ބަލައިގަތުން އެކުލެވިގެން އެފަދަ ފޮތެއް ޝާއިޢުކުރުން ވެސް އެތައް ގޮންޖެހުމެއް ކުރިމަތިވެއެވެ. ދިރާސާއިން ލިބުނު ޖާގައަކީ ބަޔާ އިރު ލިޔުންތެރިންގެ މިފަދަ މަސައްކަތްތައް އެކުލެވިން އެކީ ގޮތުގައި ބަލައިގަނޭ ނަމަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފޮތް ހަރުދަނާ ފޮތަކަށް

ދިވެހިބަހުގެ އެތައް ފޮތެއް މިހާރު އިތުރުވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް، ޢިލްމީ ލިޔުންތަކުގެ މަންހަޖާއި އުސޫލުގެ އަމިއްލަ ކުރިއެރުން ކަމަށް ދިނި، އެފަދަ މަސައްކަތްތަކާއި ޢިލްމީ ލިޔުންތަކުގެ ފަރުދީގޮތުން މަސައްކަތްކުރުމަށް ވެސް ބޭނުންތެރި، މުހިންމުކަމެކެވެ.

ފޮތްތަކާއި މަޖައްލާތައް އިތުރުކުރުމުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ދެފަދަ އެންމެ ޢިލްމީ މީހުން ފޮތްލިޔުން ހިމެނުމުގެ ގޮތުން، ކަންކަން ރޭވުމަށް ވެސް ދެއެވެ. ގިނަ ފަހަރަށް މިފަދަ އުސޫލުތަކާ ހުރިވަރުސާތު، ކާބުލު، އެކުލަވާލައި ހުށަހަޅާ ކަންކަމެވެ. މިގޮތުން ޑުކްގްރޫ އަދި ބައިލީން (2006) ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ގޮތުގައި އެބްސްޓްރެކްޓްގައި އިންޓްރޮޑަކްޝަންތަކަށް އިތުރު ފަދަ ލިބޭނީ އެ އިންޓްރޮޑަކްޝަންތަކުގެ ޢިލްމީ ލިޔުންތަކުން ސާއިންސްކުރާ ނަތީޖާ ބަލައިގަންނެވެ. އަދި އެކަށީގެން ކުރިއެރުން ލިބިދާ ސާއިންސްކުރުމުގެ ދަނެ ދެ ޚިޔާލު ސަރަހައްދު ކަމެވެ. އެއާ ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި "...ހަދާގަތުމަށް އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ހިތްވަރުދޭ ސާއިންސްކުރާ މަދު އިންސާނުންނެވެ" (ސ.19). އެފަދަކަމުން އެކަށީގެން ގޮތުންނާއި ތަނުގެ ކުރިއަރުމަށް ވެސް ލިޔުންތަކުގެ ސާއިންސްކުރުމަށް ވަރަށް މުހިންމުކަމެކެވެ.

ފޮތްތަކާއި މަޖައްލާތައް އިތުރުކުރުމަށް ހުރިހާ ގޮތަކުން ވެސް ބަހަކަށް ލިބޭނީ ކުރިއެރުމެކެވެ. އެފަދަކަމުން މި ކަން ފަރުމާކުރުން، އިސްޓޮރޭޖް ފަރުދީކުރެވޭ އިތުރުކުރުމުގެ ޖާގަ ކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ފޮތްތަކާއި މަޖައްލާތައް އިތުރުކުރުމުން ކުރިއަށް އެހެން ދިރާސާ އެއް ކަމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ލައި އިރުޝާދުގައި 'ފޮތްލިޔުމުގެ ހަމައެކޭ' އެފަދަވެ. މިފަދަ ދިވެހިބަހުގެ ލައި އިރުޝާދާއި ދިވެހިބަހުގެ ފޮތްތަކުގެ 'ފޮތްލިޔުމުގެ ހަމައެކޭ ޝަރަހަ'، ކަން ހިނގާނެ އުސޫލު، މި އިރުޝާދުން ބޭނުންވާ މައުލޫމާތުތަކަށް ފޮތް އެފަދަ ކުރިއަރުވަން އިޖާބަދީނެ ބޭނުންކުރާނެއެވެ. މިފަދަ ފޮތްތަކުގެ އެޑިޓަރ(ން)ގެ ގޮތުގައި ތިއްބަވާ ކަމަށްފެންނަ މީހަކު ހަވާލު ބަލަހައްޓަވެ. އެޑިޓަރުން، އަދި މިހުންގެ ފަރާތުން ރަނގަޅު ބޭބޭފުޅުން ހުރުމަކީ، ފޮތް އެކުލަވައިލާނީއެވެ. ފޮތުގެ ސަރަހައްދު ލިބޭނީ ލިޔުންތެރިންނެވެ. ފޮތް ޝާއިއުކުރާ ސާއިންސުވެރިކަމުގެ އެންމެހައި ހަރަދު އުފުލާނީ ދިވެހިބަހުގެ އެންމެ ރަނގަޅު އިދާރާއިންނެވެ. ފޮތް ލިޔެފާނީ ވެސް އެ އިދާރާއިންނެވެ. ގަނޑު ލިބޭނީ ވެސް އެ އިދާރާއަށެވެ. ލިބޭ މިފަދަ ގަނޑުފައިން އިތުރު ފޮތެއް އުފައްދާނީއެވެ.

މި ދިރާސާކުރުމުގެ ދާއިރާކަމުގައި ވާ، ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫލުގެ ދާއިރާއިން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މަސައްކަތަށް ބަލާ އިރު، ބޭރު ޤައުމުތަކުގައި މި ދާއިރާގެ ގިނަ ފޮތްތައް ހުރި ބަހުގެ އިލްމުވެރިން ގެނެސް ކިޔަވައި ހުރި ދިރާސާތަކުގެ ފޮތްތަކާއި ޖަރުނަލްތަކާއި ބޮޑުތަކުގެ މައްޗަށް ލިޔުއްވައި ހުރި ފޮތްތަކެވެ (ހާރ، 2018). މިގޮތުން ކޮލިފޯނިއާގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އަޅުގަނޑުމެން ސްޓޯރީ، 2012 އޮކްސްފޯޑްއިން، ހަމަ މިފަދަ އެތައް

ޢިލްމުވެރިންނެއް ލިޔުއްވައިފައި ވާ ބޭބޭފުޅުންގެ މަސައްކަތް އެކުލެވިގެންވާ "ކޭމްބްރިޖް ހޭންޑް ބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ" އެވެ. އަދި އޮކްސްފޯޑް ޔުނިވަރސިޓީގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ 'އޮކްސްފޯޑް ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ' ޓޮލެފްސަން އަދި ޕެރޭޒް މިލާންސް، 2018ގައި އެކުލަވައިލައްވާފައިވާ ވާ، އެހެން ޢިލްމުވެރިންނެއް ލިޔުއްވައިފައި ވާ ބޭބޭފުޅުންގެ މަސައްކަތް އެކުލަވައިލައްވައިފައި ވާ ފޮތެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭން ފަސް ދިވެހިންގެ ތެރެއިން އިލްމީ މީހުން ގެނެސް ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ މިފަދަ ފޮތްތައް އެކުލަވައިލުމަކީ މުހިންމުކަމެކެވެ. މީގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ މައްސަލަތަކަށް ހައްލުތައް ދިރާސާކުރުމާއި، އިތުރުން ވެގެންދާނެއެވެ. އަދި މިހާރުން ދިރާސާކުރާ މައްސަލަތަކުގެ އިތުރުން ގޮތް މި ދުވަހު އިތުރު ދިރާސާތައް ހިންގުން ދިވެހިބަހުގެ ދިރާސާތަކަށް ބޭނުންވާނެއެވެ. ފަރާތަކުން ދިވެހިބަހުގެ ދިރާސާތަކުގައި ދިރާސާކުރަން ފެށިގެންދާނެ ސަބަބުތަކަށް ވާނީ ދިވެހިބަހުގެ ބަސްތަކާއި ބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކާ ބެހޭ ފަރާތްތަކާ ގުޅިގެން ދިރާސާކުރަން ކަމަށް ލިޔެފައި ބަޔާންކޮށްފައިވާތީއެވެ. (ފޮތްތަކާއި ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ހޯދުމަށް

އޮތް ބަސްބައިގައި (8.2.1.2) ވާނެއެވެ.

8.2.1.2· ފޮތްތަކާއި ނޫސް މަޖައްލާތައް އަދި "ޑިޖިޓަލައިޒް"ކުރުމުގެ މަސައްކަތްތައް

އޮންލައިން ޝާއިޢުކުރުމުގެ އޮއިވަރު މި ދަނީ ދުވަހުން ދުވަހަށް ފުޅާވަމުންނެވެ. ރަޝީދު (2021) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ވިއުގަ ގަރުނުގެ ނޫސްތައް ޝާއިޢުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި އިންޓަނެޓް ޕޯޓަލްތައް،[26] އެ ދުވަސްވަރު، ޚަބަރުގައި އިންޓަނެޓް ފާހަގަކުރެވެން ފެށި މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ޚަބަރުގެ މި ދައުރުގެ ވަރަށް ފުރަތަމަ ކޮމްޕިއުޓަރުތަކުން ވި ސަރުކާރު، އެކި ކަންކަމުގައި މަސައްކަތްކުރުމުގެ ނިޒާމު މިއަދު މި ފެންނަނީ ވަރަށް ފުޅާކޮށްފައެވެ. އެހެން ދުވަސްކޮޅު ފަސް ނުފެންނަ ވަރަށް މިއަދު އޮންލައިން ނޫސްތައް ފެންނަކަމުގެ ހެކިތަކުން (ބަލާބައި 7·21) ހާމަވާ ހެން، ޚަބަރުގައި އޮންލައިން އެކަމް ވެބްސައިޓްތަކާއި ބުލޮގްތައް ބޭނުންކުރެވެއެވެ. މީގެ ތެރެއިން ގިނަ ތަނެއް އިނގިރޭސިބަހުން ހުށަހަޅާ ކަމަކީ، މިހާރު އެކި ފަރާތްތަކުގެ އޮންލައިން ނޫސްތައް ޚަބަރުގެ އެކި އަޚުބާރުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ނެރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިވެހިބަހުން ލިބިދިނުމާ ބެހޭގޮތުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މިފަދަ ވެބްސައިޓްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ގަވާއިދުގެ ކުރި ހުރިހާ (އިބްރާހީމް، 2021)[27] ނޫސްވެރިން ވެސް މިފަދަ ވެބްސައިޓްތަކުގެ ބޭރުގެ އިބާރާތްތަކާ ނިސްބަތްވާ އެހެނިހެން ކަމަކަށެވެ. އަދި މިއީ އާއިން ބަސް މަސްހުނިވެރިކަން އެ ފެންނަ ކަންކަން ގުޅިގެން ބޭރުގެ އިބާރާތްތަކުގެ ހިތްވަރު ފޯރުކޮށްދެއެވެ (ބަލާބައި 7·4·2) ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މި ކަން އިތުރަށް ކަނޑައެޅުމަށް ވޯޓް ފޯރުކޮށް މިއީ ކައުންސިލުގެ

---

[26] ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެންމެފުރަތަމަ އޮންލައިން ނޫސްވެރިކަމުގެ ފެށުނީ 'ހަވީރު ނެޓް' އިންނެވެ (ރަޝީދު، 2021).

[27] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ނޫސްތަކުން، ސޯޝަލް މީޑިއާގައި ދިރާސާކުރާ ފަރާތްތަކުގެ (2021) ފާހަގަކުރުމުގައި ވެސް ނޫސްތަކުގައި ގަވާއިދު ހަމަޖެހުމުގެ ކުރި ވަރަށް ދިނަކަމުގެ ދިރާސާތަކެއް.

ނޫސްވެރިކަމުގެ ބެލެނިވެރި ފަރާތެއްކަމުގައިވާ އެ ކައުންސިލުގެ ޤާނޫނު ނަންބަރު 15/2008ގައި ވެސް ނޫސްވެރިން ލިޔާ ލިޔުންތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދަށް ސަމާލުކަންދޭނޭ ކަމާ ގުޅޭ އެއްވެސް ވާހަކައެއް ލިޔެފައިނުވެއެވެ. (މީޑިއާގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާ ގުޅޭ ވާހަކަ ބަސްބައި 8.3.3ގައި ވާނެއެވެ). ހިތާމައަކީ ކިޔަވާފޮތުގައި ހުރިހާ މިފަދަ ލިޔުންތަކުގެ ސަބަބުން، ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދުގެ ހަމަތަކާ ޚިލާފު ކުރިމަގުގެ ޖުމްލަ ތަރުތީބު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނިގެންދެއެވެ.

ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކޮށް، ކުރިއެރުވުމުގެ ޒިންމާ ވާސިލުކުރުމަށް ބަލައި ދިވެހިބަހުގެ އެކި ލިޔުންތައް "ޑިޖިޓައިޒް"ކުރުމަކީ ވަރަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ. މިގޮތުން ޤާއިމުކުރުމުން އެއް މަސައްކަތަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި 1982 ވަނައަހަރުން ފެށިގެން ނެރުމުން ދިޔަ، ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދުގެ ހަމަތަކާ އެއްގޮތަށް ލިޔެވިފައި ހުރި ލިޔުންތައް އެއް މަޖައްލާއަކުން ފެންނަ ފައިތޫރާ މަޖައްލާ 'ޑިޖިޓައިޒް'ކުރުމުގެ މަސައްކަތެވެ. މިއީ ދިރާސާގެ އެކި ކަންކަމުގައި ލިބޭ، ދިވެހިންގެ ފޮތްތަކާއި މަޖައްލާތައް ކިޔުން ނިޒާމުގެ ޤާއިމުކުރުމަށް ބަޔާން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން 2011ވަނަ އަހަރު ފެށި މަސައްކަތެކެވެ (ރިޔާޒް އަދި ނަޝްވާ، 2011). މި މަސައްކަތުގެ ނަތީޖާ ފެންނަން ފެށީ 2018 ވަނަ އަހަރު، ސަރުކާރުގެ ނަމުގައި، ދިވެހިންގެ ހުރިހައި ލިޔުންތައް އެއް ތަނަކުން ބަލައިލެވޭނެ، މަސްދަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ކޯޕަސް އުފެއްދުމާ އެކަމުގައިވާ (އަޙްމަދު، 2018). މިއީ ދިވެހިބަހަށް ލިބުނު ބޮޑު ކާމިޔާބުކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެ މަސައްކަތުގެ ފުރުސަތުގައި މި، ފޮޓޯތަކަށް މަޖައްލާއަށް ވޯރުދިޔަ 5 ވަރަކަށް އަހަރުގެ ތެރޭގައި، އެ މަޖައްލާއަށް ކިޔުން ލިބުން ފަދަ ދިވެހިބަހުގެ ލިޔުންތައް ނެތިދޭ، މި މަޖައްލާ ނުރުން އެއްފަހަރަކަށް ކިޔުނުވެފައިވާ ވާކަމަށް މަސްއޫލުވެރިންގެ މަޝްވަރާއިން (ބަސްބައި 7.4.6) ފާހަގަކޮށްފައި ވެދާ ނާއުންމީދީ މައުލޫމާތެކެވެ. އެހެންކަމުން، މި ކަމުގެ މަސްއޫލުވެރި ފަރާތްތަކުން، މި މަޖައްލާ ނުރުން އަދާހަމަކުރުމަށް، އިތުރު މަސައްކަތްކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ކިޔުންތެރިން ނުހަނު ބޭނުންތެރި ކަމެކެވެ.

ދިވެހިބަހަށް މިއަދުގެ ޓެކްނޮލޮޖީއާ އެއްގޮތަށް ކިޔުއްވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމުގައި ދަސްކޮށްދޭން ބޭނުމެވެ. މީގެ އެއް ހެކިއަކީ 2011ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ޑިޖިޓަލް ލައިބްރަރީގެ މަސައްކަތްކުރުމުގެ ފުރި އިން ތަޢާރަފުކުރި "އޮޕްޓިކަލް ކެރެކްޓަރ ރެކޮގްނިޝަން"އާ ފުރިހަމަ ނުވާގޮތުގެ ސަބަބުން "ޓެކްސްޓް ސަރޗް"ކުރުމުގެ ކަމުދާގޮތް ހަމަ ދިމާވާގޮތުން މިހާރު އަދިވެސް ދަސްވެފައި ވާގޮތް (ރިޝާދު އަދި ޝަރީފް، 2012، ސ. 26؛ ރިޔާޒް އަދި ނަޝްވާ، 2011). ފުރިހަމަކޮށްހަދަން ދެވަން ނެތް ކަމެކެވެ، ވޭބް ދިޔަ ދިރާސާކުރާނެ އަހަރުގެ ތެރޭގައި، ތިރީގައިވާ ޕްރޮގްރާމިން މަސްލަހަތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ފަދަ ޑިޖިޓަލް މަސްދަރު ހުރި އިބްތިކާރުތަކުން މަސައްކަތްތަކާއި ކުރިޔަށް އެ ކަން މިހާރު ކުރިއަށް ދަނީ ފޮނުވޭތީ (އިބްރާހީމް، 2018). ޕްރޮގްރާމިން މަސްލަހަތުގައި ބަލައިން ލިޔުމުގެ ބަގެ ފުރިހަމަ އިޖުރާއާތު، މަސްދަރު ބަލައިލުމުގެ ("އޯޕަން ސޯސް ސޮފްޓްވެއަރ") އެހެނިހެން ބަލައިން

[illegible] ހުންނަ އެއްޗެހި އެހެން ބަސްބަހަށް، އަދި އެހެން ބަސްބަހުން ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރެވޭ ވަރަށް ދިވެހިބަސް ޓެކްނޮލޮޖީއާ މިހާރު ރައްޓެހިވެއްޖެކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ (ޔަސީން އަދި ބައިވެރިން، 2018). އެހެންކަމުން އެކި ފަރާތްތަކުން ކުރެވޭ މަސައްކަތުގެ ނަތީޖާއިން ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް [illegible] [illegible] ދެންނެވިދާނެއެވެ.

[illegible]، ޕީ.އެސް.އެމް. ހަބަރުގައި (އާދިލް، 2020) ރިޕޯޓްކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގައުމީ [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] ބައިވެރިވުން [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މި ރިޕޯޓުގެ 8.2.4ގައި ވާނެއެވެ.

8.2.1.3. ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު ހެދުމާއި ގަވާއިދުފޮތް އެކުލަވައިލުމުގެ މަސައްކަތް

ޒަމާނުގެ ޓެކްނޮލޮޖީއާ [illegible] ބަލައި ދިވެހިބަހުގެ ބަސް ފޮތުގެ އޮންލައިން އެޕްލިކޭޝަނެއް މިހާރު ވަނީ ތައާރަފުކޮށްފައެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2022). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވަރަށް ބޮޑު ފަސޭހައެކެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހަށް ލިބުނު ވަރަށް ބޮޑު ކުރިއެރުމެކެވެ. ނަމަވެސް ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ލިބުނު މަޢުލޫމާތުން ބަލާއިރު (ބަސްބައި 7.5.2)، ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިރު ވެސް ކުޑަކުދިންގެ ބަސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ސަބަބުން އެ ކުދިން ދިވެހިބަހުގެ ބަސްކޮށާރު [illegible] [illegible] [illegible]. ދިވެހި ކުދިންނަށް ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ވުރެ ކުރިން އެހެން ބަހެއްގެ ބަސް [illegible] [illegible]، އެ ބަސް [illegible] ކުދިން [illegible]. އަދި އެ ކުދިންގެ [illegible] [illegible]. މިފަދަ [illegible] [illegible]، އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (2003) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުރުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ފަސޭހައެކެވެ. ނަމަވެސް [illegible] [illegible] ރަދީފު [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] ދިވެހިބަސްކޮށާރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެހެންކަމުން ރަދީފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible]

ގުޅޭ ގޮތުން ކުޑަކުދިންގެ ބަސްފޮތުގައި ހިމެނުން މި ވަނީ ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ވެފައެވެ. އެހެނީ ބަސް ދިރުވާ އާލާކުރުމަށް އެންމެ ބޮޑު އަހަމިއްޔަތެއް ފޯރުކޮށްދެވޭނީ، އެންމެ މުހިންމު އެއް ބަޔަކީ ކުޑަކުދިންނަކުގައި ޝައުޤުވެރި ފޮތްތަކުގެ ނިސްބަތުން އެންމެ ރިވެތި ޒާތީ ސާފު ވަރަށް ބޮޑު (2017) ވެސް ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ އިރު، ކުޑަ ކުދިންގެ ސިޔާސަތަކަށް ވިސްނުން ގޮތަށް ބަސް ދަރަސް ކަރުދާސްތަކުން ހުޅުވާ ދޮރުތަކަށް އެ މަސައްކަތްތަކުން ފާހަގަވެއެވެ.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އަހަރީ ރިޕޯޓުތަކުން ލިބޭ މަޢުލޫމާތުތަކާއި[28] ދިރާސާގެ މަސައްކަތްތެރިންގެ މަޝްވަރާ ބައްދަލުވުންތަކުން ލިބުނު ޖަވާބުތަކަށް ބަލާ އިރު ވެސް، ދިވެހިބަހުގެ ރަސްމީ ފޮނުވާލާ ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު އުސޫލުތަކުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ކުރަމުން ދަނީ މި ކަމަށް ޖަހައި އުސޫލުވެރިކޮށް އެކުގައި ހާއްސަ ކޮމިޓީތަކުންނެވެ. މި ކޮމިޓީތަކުގައި މި ކަމަށް އެންމެ އަޅާނުލާ ގަބޫލު ބޭނުން ކުރައްވައެވެ. މި ކޮމިޓީތަކުގައި ރިޕޯޓާ ހުރިހާ ބައްދަލުވުންތަކު މި މަސައްކަތްތަކުގެ މަޝްވަރާގެ، ނުވަތަ އެކަމުގެ މުއައްސަސާތަކުންނެވެ. ރަސްމީ ބައްދަލުވުންގެ ގޮތުގައި ކޮމިޓީގައި ރިޕޯޓްކުރި ރަސްމީ އެއް މުވައްޒަފަކު ނުވަތަ ދެ މުވައްޒަފުންނެވެ. ޖަލްސާތަކުން ދުވަ ކޮމިޓީގެ ގިނަ މެންބަރުންނަކީ އެހެން ތަންތަނުން/އެހެން އިދާރާތަކުން ވަޒީފާގައި އެ ކޮމިޓީގައި މަސައްކަތްކުރައްވާ ބޭފުޅުންނެވެ. އެ ކޮމިޓީތަކުގައި އެ ބޭފުޅުންނަކަށް މަސައްކަތްކުރައްވަނީ އެ ބޭފުޅުންގެ ރަސްމީ ވަޒީފާގެ ބޭރުން ވަގުތު ހޭދަކޮށްގެންނެވެ. މި ގޮތަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް އިތުރު މަސައްކަތްތަކުގެ ޒިންމާތަކުގެ ކުރިމަތިވާން ކަމެވެ. އެހެނީ މިފަދަ މަސައްކަތްތަކަށް ފުރުސަތު ކުރުކުރުމާއި ދިރާސާތަކުގެ މައްސަލަ ކުރިއަށް މަސައްކަތްތަކަށް ވުރެ އެކަން، އެ ކަމަށް އެންމެ އެދޭ ވަރަށް ވަގުތު ނުލިބޭތީއެވެ. މިގޮތަށް ހުއްޓުމަކީ، އެބައި ޖާގަ އޮތުމެވެ އިރު ވެސް އަދި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް މި ވަނީ އެކުލަވައިލެވޭ މިންވަރަށް މަސައްކަތްނިންމަވާފައެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދުގެ ނަމުގެ ބައިގެ މަސައްކަތް 2021 ވަނައަހަރު ނިމި، އެ މަސައްކަތުގެ ނިމުން ފާހަގަކުރެވިފައި ވި ނަމަވެސް، ގަވާއިދުގެ އެ ބައިތައް ޝާއިޢުކޮށްފައި ވެސް އަދި ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ ރަސްމީ ވެބްސައިޓުން ވެސް މިހާރު ލިބެން ނެތްކަން ފާހަގަކުރަމެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ފުރި، ގަވާއިދު ފޮތުގެ މަސައްކަތް މި ހިނގާ 5 އަހަރުގެ ތެރޭގައި އެކުލަވައިލައި ނިންމުމުގެ މަސައްކަތް އެ އެކެޑަމީން ކުރަމުންދަނީ ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން (ބައްލަވާ 7·5·1) ހާމަވާ އިރު، މި ފޮތް އަވަސް މުސްތަގުބަލެއްގައި ޝާއިޢުކުރެވިދާނެ ނަމަ އެއީ ދިވެހިބަހަށް ލިބޭނެ ވަރަށް ބޮޑު ކާމިޔާބުކަމެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

ބަހުގެ ރަނގަޅު ތާރީޚަށް ބަލައިލާ އިރު، ބަސް ކޮމިޓީގެ މަސައްކަތްތައް ފެށުނީ، 1946 ގައި މުޙައްމަދު އަމީން އެކުލަވައިލެއްވި ވަގުތީ ކޮމިޓީ އުފެއްދެވުމާއިގެ އޭގެފަހުން އުފެއްދުނު ދިވެހިބަހުގެ ހިދުމަތްތަކާ ކޮމިޓީއާ އެކުގައެވެ.

---

[28] ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން އެކި ދުވަސްވަރު ޖަވާބުދާރީ ހުރި ޖަވާބުދާރީ މުއައްސަސާތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ ނާރީގެ ދުވަސްވަރުން (1980-2002) ފެށިގެން، ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ 2022 ވަނަ އަހަރާ ހަމައަށް އަހަރީ ރިޕޯޓުތައް މި ދިރާސާއަށް ކިޔައި މަޢުލޫމާތު ހޯދައިފައި ވާނެއެވެ.

(ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ، 2011). އެއީ އެ ޒަމާނެވެ. އެ ޒަމާނަށް ދިވެހިބަހުގެ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރުމަށް އެންމެ ބަސްގަނޑު ގޮތް ކަމަށް ވެދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު މިފަދަ މަސައްކަތްތަކަކީ މި ގޮތަށް ހަމައަށް ފަހު މިހާރު، ކޮންމެ ހަފުތާއަކު އެއް ދުވަހު ނުވަތަ ދެތިން ދުވަހަކު ދެތިން ގަޑިއިރަކަށް އެއްވެގެން، ކޮށް ނިންމާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑެތި މަސައްކަތްތަކެވެ. އެހެންކަމުން މި މަސައްކަތްތައް އެކަށީގެންވާ ހަރުދަނާ މިންވަރެއްގައި ކުރުމަށް ޖާގައާއި ކަމާ ގުޅޭ އިލްމީ ބަޔަކު، ތަނުގެ ދާއިމީ މުވައްޒަފުންގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުން، އެ މަސައްކަތްތަކަށް ކުރުން މުހިންމުކަމަށް، ދިރާސާގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާއިން ހާމަވެއެވެ. އޭގެ ސަބަބަކީ ބަހުގެ މަސައްކަތްތަކަށް ހަރުދަނާ ނަތީޖާ ފެންނަމުންދާނެކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެކަށީގެން ކުރާ ބަހުގެ މަސައްކަތްތަކަށް ޚަރަދުކުރުން މިފަދަ ކޮމިޓީތަކުގެ ބޭނުން ހިފާނެއެވެ. އެއީ މަސައްކަތްތަކުގެ ސަރަޙައްދު ކަނޑައެޅުމުގައި އިތުރަށް ކުރާނެ ކަންކަން ކުރުމުގައި ތަފާތުވެދާނެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރެވޭނީ ދިވެހިބަހުގެ އުފެއްދުންތަކުން ޒަމާނާ އެއް ފެންވަރަކަށް ނެރެވިގެންނެވެ. ދުނިޔޭގެ އެހެން ޤައުމުތަކުން މިފަދަ ކަންތައްތައް ކުރާ ގޮތް ބަލާ އިރު، އިނގިރޭސިބަހުގެ ބަހުގެ މިފަދަ ކަންތައްތައް ކުރަނީ ބަހާ އިނގިރޭސިބަހާ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކުރިއެރުވުމަށް އުފެއްދިފައިވާ އެކަނި ބަހުގެ އޭޖެންސީ އަދި "ދޭވާން ބަހާސާ ދަން ޕުސްތަކާ" ގައި މިފަދަ މަސައްކަތްތަކަށް ހާއްސަ، އެ ބަހުގެ ގަވާއިދުތަކުން (ގަވަރމަންޓް އޮފް ރިޕަބްލިކް އޮފް އިންޑޮނޭޝިއާ، 2009؛ ސްލޮވޭނިއާ އަދި ބައިލިއީން، 2024). ދިވެހިބަސް، ޒަމާނީ ކުރިއެރުމާ އަދާހަމަކުރުމަށް ބަލައި އެ ބަހުގެ ގިނަ ދިރާސާތައް ކުރުމާއި، އެ މަސައްކަތްތަކުގެ އަޅާލުމަކީ ބަހުގެ ގަވާއިދުން ހަދާ ބަދަލުތައް ގެނައުން އަވަސްކުރުމަކީ މުހިންމުކަމެކެވެ.

8.2.2. އާ ލަފުޒު އުފެއްދުން އަދާހަމަކުރުން

ދިވެހިބަހަށް އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައެވެ. މި ކަން ކުރާ ވަކި އުސޫލެއް ވެސް އެކަޑަމީގައި އޮވެއެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، ކ.ތ). ނަމަވެސް އެކަޑަމީން ހަދާ ބައެއް ލަފުޒުތައް މުޖުތަމަޢު ބަލައި ނުގަންނަކަން ދިވެހި ލިޔުންތަކުން (ޒަހީރު، 2025؛ އާދަމް، 2018) އަދި ދިރާސާގެ ސާވޭއާއި ސްޓޭކްހޯލްޑަރުންގެ މަޝްވަރާއިން (ޗާޓު 5.7، 7.6) ފާހަގަވިއެވެ. އެ ކަން އެހެން ވާން ދިމާވާ ގިނަ ސަބަބުތަކެއް ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. އޭގެ ސަބަބަކީ ދިވެހިބަހުގެ އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި އަދާހަމަކުރުމުގައިވެސްއެވެ. ގިނަ ފަހަރު ދިވެހިބަހުން އާ ލަފުޒެއް އުފެއްދިޔަސް އެ ލަފުޒު އުފެއްދި ބޭރުބަހުގެ ލަފުޒު ދިވެހިންގެ ބޮޑުބައެއްގައި ބޭނުންކުރެވޭ އާންމުވާ ފަރާތްތަކުން ސްޓޭކްހޯލްޑަރުންގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަވިއެވެ. ދެވަނަ ސަބަބަކީ މި ގޮތަށް އުފެއްދި އާ ލަފުޒަކީ ކުރިން ބޭނުންކުރި ފުރަތަމަ ލަފުޒާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނެތް އާ ލަފުޒަކަށް ވުމެވެ. ތިންވަނަ ސަބަބަކަށް

ވަނީ މި ގޮތަށް އުފައްދާ އާ ލަފުޒުތަކީ ބުނަން ފަސޭހަ ލަފުޒުތަކަށް ނުވުމާއި، ދިވެހިބަހުގެ އަޑުތަކަށް ނުފެތޭ ލަފުޒުތަކަށް ބުނެވެ. ހަތަރުވަނަ ސަބަބަކީ ދިވެހިބަހުން ހަދާ ލަފުޒު ގަބޫލުކުރުން ދަތިވުމެވެ. ބަހަށް ގަދަރުކުރާ މީހުން އިތުރުކުރުމަށް ޖާގައި ބަހުގެ އާ ލަފުޒުތައް އެ ބަހުގެ އަޑުތަކާ ފެތޭގޮތަށް އުފައްދައި، ލަފުޒުތައް އަހަރެމެންގެ ދިރިއުޅުމުގައި (ކޫޕަރ، 1989). ދިވެހިބަހުން ހަދާލަފުޒުތަކުގައި ގިނަ މައްސަލަތައް ހުންނަކަމަށް ރަޝީދު (2025) ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ވާ ދިރާސާތަކުން ވެސް އިޝާރާތް ބާރުއަޅުއްވައެވެ. އެއީ ކުރިން ބަޔާން ކުރި ގިނަ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ޚާއްޞަކޮށް ވެސް ހަމަޖެހިއެވެ. އެހެންކަމުން ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި ބޭރުން އެތެރެކުރާ ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ އަޑުތަކާ ފެތޭގޮތަށް ބަދަލުކުރުން މުހިންމުކަމަށް ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެކި ދާއިރާތަކުގެ ލަފުޒު އުފެއްދި އިރު އެ ދާއިރާތަކުގެ ބޭނުންތެރިންނާ މަޝްވަރާކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ވެސް ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ.

އެ ބަހެއްގައި އެ ކަމަކާ ގުޅޭ އެކަށީގެންވާ ލަފުޒުތައް ނުވުމަކީ ބަސް މައްސަނދިކުރުމަށް މަގުފަހިވާ ކަމެކެވެ. ސާވޭގެ ބައިވެރިންނަށް ބަލާ އިރު މި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި އެހެން ދާއިރާތަކަށް ވުރެ ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާއި ސިއްޙީ ދާއިރާގެ މީހުން ބަސް މައްސަނދިކުރުން ގިނަކަން (ޗާޓު 5.6) ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ކަރަންޓީން ބޭނުންކުރާ އެއްވަރަށް ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒު ހިމަނަމުން ގަބޫލުކުރުވާ ދާއިރާތަކުގެ ތެރޭގައި ސިއްޙީ ދާއިރާ ހިމެނޭ އިރު (ޗާޓު 5.7)، ޓެކްނޮލޮޖީ، އިޤްތިޞާދީ، ސިޔާސީ ދާއިރާތަކާ ބޭންކިންގާ ގުޅޭ ގޮތުން އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި ދުނިޔޭގެ އެހެން ޤައުމުތަކަށް ވެސް ކުރިމަތިވާ ގޮންޖެހުމެކެވެ. މި ދާއިރާތަކުން އުފެއްދި ގިނަ އާ ލަފުޒުތަކަކީ އެ ލަފުޒު ނިސްބަތްވާ މަސައްކަތާ ނުވަތަ އެއްޗަކާ މާބޮޑު ގުޅުމެއް ނެތް ލަފުޒުތަކެއް ކަމުގައި ދިރާސާތަކުން ފާހަގަވާ އިރު، އެކަމަކު ލަފުޒުތައް ބޭނުންކުރަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ (ޖާބިރު އަދި ބައިވެރިން، 2024). މީގެ އެއް މިސާލަކީ ސިއްޙީ ދާއިރާގައި ބޭނުންކުރާ "އެންޑޮސްކޮޕީ" މި ލަފުޒަށް ދިވެހިބަހުން 'ފިނިބަތި" ބޭނުންކުރެއެވެ. އިނގިރޭސި ލަފުޒުން ބުނެދޭ މާނައާ، އިނގިރޭސި ލަފުޒުގެ ލަފުޒީ މާނައަށް ބަލާފައި އުފައްދައިފައި އޮތް ދިވެހި ލަފުޒާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނުވެއެވެ. ހޯގަން (1987) ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ބަސްމާނާ ތަރައްޤީކުރުމުގެ ކޮމިޓީގައި ބަހުގެ ލަފުޒު އުފެއްދި އިރު، އާ ލަފުޒެއް އުފެއްދި އިރު، އެ ލަފުޒުގެ މަސައްކަތާ ލަފުޒާ ގުޅެންޖެހޭނެއެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުން އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގައި ވިސްނަންޖެހޭ މުހިންމު ނުކުތާއެކެވެ. ހޯގަންގެ (ބަސްބަހި 7.5 އިން) ހަމަވާ ގޮތުގައި، ދިވެހިބަހުގެ އެކަށީގެން އުފެއްދި ބަހެއް ލަފުޒު އަސްލުން ބޭނުންނުކުރި ހަވާސާއިން ވަރަށް އަވަހަށް ގެއްލެއެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ލަފުޒު އުފައްދާން ހަރުދަނާ ގޮތެއް ހޯދައި އެ މަސައްކަތް ހަރުދަނާކުރުން ވަރަށް މުހިންމެވެ.

8.2.3. ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ މަހާސިންތާ ބޭއްވުން

ދިވެހިބަސް މިއަދު އޮތް ހާލަތުން އަރައިގަތުމަށް ފުރާ، ބޮޑު މަހާސިންތާއެއް ބާއްވައި ގިނަ މީހުންގެ ހިއްސާއި ފިކުރު ހޯދުން މުހިންމުކަމަށް މަސްލަހަތުތެރިންގެ ފަރާތްތަކުން ހާމަވެއެވެ. އަދި ދިވެހިބަހާއި ތާރީހަށް ހިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުން 2000 ވަނަ އަހަރު ބޭއްވި ލިޔުންތެރިންގެ ޤައުމީ ބައްދަލުވުމުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ހާލު ދިމާވެފައި ވާ މައްސަލަތަކާއި، ކަންކުރަންވީ ގޮތުގެ ގިނަ ހިޔާލުތަކެއް ލިބުނުކަމަށް މަސްލަހަތުތެރިންގެ މަޝްވަރާއިން ފާހަގަކުރެވުނެވެ (ބަސްބަހި 7.8). މި މަހާސިންތާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ އެކި ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތުތެރިން ހިމަނައިގެން ބޭއްވުން ފަދަ ބައްދަލުވުންތަކެވެ. 2000 ވަނަ އަހަރު ބޭއްވުނު ބައްދަލުވުމުގައި، އެކި ފަރާތްތަކުން (ތައުލީމީ، ޖަމްޢިއްޔާ، ފަދަ ފަރާތްތަކުން) އޭރު ހަޔާތުގައި ތިއްބެވި ފުންނާބު އުސް އިލްމުވެރިންގެ އިތުރު ކަރުދާސްތަކެއް ހުށަހެޅުމުގެ ނަތީޖާއަކީ، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގިނަ ގޮތްތަކެއް ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މިކަން މިހެން އޮތް އިރު، ދިވެހިބަހުގައި ހުރި އެކި މައްސަލަތަކަށް ދިރާސާކޮށް ހޯދާ ގިނަ ހޯދުންތަކާ އެކި ބަހުގެ އަހުލުވެރިން އެއްބަސްކަން ބައްދަލުވެ، މަޝްވަރާކުރުމުގެ ފަދަ ކަންކަންކުރުމަށް ޖާގައި ބަހުގެ މަހާސިންތާ ބޭއްވުމަކީ ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ ގިނަ ކަންކަމަށް އިލާޖު ގޮތުން ގިނަ ހައްލުތައް ލިބޭނެ ކަމެކެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 15(ށ)ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން ވެސް މިއީ ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީން ކުރުން ލާޒިމު ކަމެކެވެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011).

އިސްވެ ދެންނެވި ފަދަ ފަދު މަހާސިންތާއަކަށް މިއަދު ދިވެހިބަސް މި ވަނީ ބޭނުންޖެހިފައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިން ހިމެނޭ އެކި ފަރާތްތަކުގެ އިލްމުވެރިންނާއި ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލާ ފަންނުވެރިންގެ ބައިވެރިވުން ހިމަނައިގެން ފަދަ މަހާސިންތާއެއް ބާއްވައި ދިވެހިބަހަށް މިއަދު ދިމާވެފައި ވާ މައްސަލަތަކާ ދޭތެރޭ މަޝްވަރާކުރަން، އަމާޒުހިފައިގެން އެ މަހާސިންތާ ދުރު ގޮތުގެ ނިންމުމަށް. ހަޤީޤަތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ފަރާތަކުން ދިރިއުޅުން އުފަންވެގެން އައި ވެސް ޤައުމުތަކުގެ ބަސްބަހަށް ދިރާސާކޮށްފައި ވާ މަހާސިންތާތަކުން ހައްލުކުރުމުގެ ބޭނުންކުރުމުގައެވެ (ކޫޕަރު، 1989؛ ހޯގަން 1966؛ ޓޮލެފްސަން އަދި މިލާންސް، 2018). ޝޫރަވީގެ ބާރުގަދަ ޤައުމުތަކުން، ހާއްސަކޮށް އިނގިރޭސިވެރިން، ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތަކާއި އަފްރިކާ، ޤައުމުތަކުގެ ހުރަޖުގެ ބަސްބަހުގެ ނުފޫޒު ފުރައި، އެ ޤައުމުތަކުގެ ވާދަވެރިބަސް ބަދަލުވުމާއި، އެ ބަސްބަސް ނުރައްކާތެރި ހާލަތަކަށް ބައެއް ބަސްބަސް ނެތިދިޔުމާއި ބައެއް ބަސްބަހުގެ ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތު ގެއްލުނެވެ (ހޯރ، 2018). މީގެ ނަމޫނާއެއްގެ ގޮތުން، މިފަދަ ބަސްބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޖާގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތަށް ބަހައިލުން ބަހުގެ ބަދަލުކުރުމުގެ އުނގެނުމަށް (ޓޮލެފްސަން އަދި މިލާންސް، 2018). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ އެކި މައްސަލަތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން މަޝްވަރާކުރުމަށް، މިފަދަ މަހާސިންތާއަކަށް

މިއަދު ދިވެހިބަސް ބޭނުންޖެހިފައި ވާ ކަމުގެ އެތައް ހެއްކެއް މި ދިރާސާއިން ހާމަވާ އިރު، ދިވެހިބަހަށް ދިމާވެފައި ވާ އެކި ގޮންޖެހުންތަކަށް މަޝްވަރާކޮށް، ދިވެހިބަހަށް ފަހި ގޮތްތަކަށް ހޯދުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިންނާ އެކު މިފަދަ ޒަރޫރީ މަސައްކަތްތަކަށް ސަރުކާރުގެ ކަމާ ބެހޭ އިދާރާތަކުން [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގަށް ބަލައި ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމުގައި މި ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

8.2.4. ދިވެހިބަހާ ބެހޭ މަޝްރޫޢުތައް ހިންގުން

ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަޝްރޫޢެއްގެ ގޮތުގައި ހިންގިކަމަށް ފެންނަން އޮތް މަސައްކަތަކީ ކުޑަކުދިން ކިޔާހިތްވާ ގޮތަށް ފޮތް އެކުލަވައިލުމުގެ މަޝްރޫޢުއެވެ. އަދި، 9 ޖޫން 1999ގައި [illegible] [illegible] [illegible] ކުރީގެ ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ އަލްއުސްތާޛު މައުމޫން އަބްދުލްޤައްޔޫމް ކުރެއްވި [illegible] [illegible]، މުބާރާތެއްގެ ސިފައިގައި ކުރިއަށް ގެންދެވުނު މަޝްރޫޢެކެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2001). ކުޑަކުދިން ކިޔާހިތްވާ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ފާސްވާ ފޮތްތައް ސަރުކާރުން [illegible] ކޮންމެ އަހަރެއްގެ ކުޑަކުދިންގެ ދުވަހު ބާއްވާ ޖަލްސާގައި ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ ދެއްވާ ޚާއްސަ އިނާމު ދެއްވުން އޮވެއެވެ. މީގެ ސަބަބުން ކުޑަކުދިން ކިޔާން ފޮތްތައް އިތުރުވެގެންދިޔަކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ރަނގަޅު ފޮތްތައް ފެންނަންހުރިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008). ނަމަވެސް މި މަޝްރޫޢުގެ ދަށުން ކޮންމެ އަހަރަކު ފާސްވާ، [illegible] ވަނީ ކޮންމެ އަހަރަކު ހުށަހަޅާ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން މަދު ފޮތްތަކެވެ. އަދި މި މަޝްރޫޢު ކުރިއަށްގެންދިޔައީ 2007ވަނަ އަހަރާ ހަމައަށެވެ. މި މަޝްރޫޢު ހުއްޓިފައިވަނީ ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އުނިކަމެވެ. މިފަދަ އާ މަޝްރޫޢު [illegible] [illegible] ހިންގުމީ [illegible] ސަބަބުން ކުޑަކުދިން ކިޔާން ދިވެހި ވާހަކަ [illegible] [illegible]، ދިވެހިބަހަށް އެ ކުދިންގެ [illegible] [illegible].

ބަސްބައި 8.2.1.2ގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތް ފަދައިން ކުޑަކުދިން ކިޔާހިތްވާ ކަހަލަ ފޮތްތައް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން އިސްނަގައިގެން އޭޝިއާ ފައުންޑޭޝަނުގެ [illegible] އުފެއްދުމުގެ މަޝްރޫޢެއްގައި 2020ގައި، ދިވެހިރާއްޖޭން ބައިވެރިވެފައި [illegible] [illegible] ގަބޫލުކުރެވެއެވެ. މި މަޝްރޫޢުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހުން ކިޔާން ފޮތްތައް އިތުރުވިއެވެ (އާޒިމް، 2020؛ އޭޝިއާ ފައުންޑޭޝަން، 2020). އޭޝިއާ ފައުންޑޭޝަނުން ކުރިއަށްގެންދާ މި ޕްރޮގްރާމުގެ ދަށުން ކުޑަކުދިން ކިޔާން 197 ފޮތް ވަނީ ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރެވިފައެވެ.[29]

---

[29] https://www.letsreadasia.org/search/s?searchText=dhivehi&lId=4846240843956224&limit=20&cursor=

މިއީ ކުޑަކުދިން ހިޔާލުން އެންމެ ގިނަ ދިވެހި ފޮތް އޮންލައިންކޮށް ލިބޭން ހުރި ކަންތައްތަކެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު ހުރި ފޮތްތަކާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ އަދަބީ އުނދަގޫ އެއް. މީހުން އިސްލާމީ ތާރީޚު މި ކަންކަމާ ގުޅުން، އިސްލާމީ ދިވެހި ކިޔުމުގެ ޒަރީޢާއިން ޤައުމީ ފޮތްތައް ބެލުން. ބައެއް މީހުން މިފަދަ ކަންތައްތަކާއި އިތުރުވުމަށް ގުޅިގެން ދިވެހިބަހަށް ގަދަރު އިތުރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރެވޭނެއެވެ. މިފަދަ ޤައުމީ ފޮތްތައް ދިރާސާކޮށް ބެލުމަށް ކުރިއަށް ގެންދެވޭ މިންވަރުކަމެވެ. މި ބެލުން ކުރިއެރުމަށް ވީ ފޮތްތައް ގުޅުން، އެކަށީގެންވާ ތަރުޖަމާތައް ހުރި، މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިގެންނެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ބަލައި ހިންގާ މަޝްރޫޢުތަކުގައި ދިވެހި މުދައްރިސުން ޖަވާނުންނާއި ފިލްމުތަކުގެ ކުދިންގެ ހިތްތަކުގައި ދިވެހިބަހަށް ގަދަރު އިތުރުކުރުވުން ފަދަ ސިޔާސަތުތައް ބޭނުންކުރުމަށް ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެކެވެ. ދިރާސާގެ ގައިމުވެސް ބަލާ އިރު، އިނގިރޭސިވާގެ ކުރީގެ ރައިސް ބޭނުންކުރާ "ވަން ޓޫ، ވަން ތްރީ، ވަން ފޯ" (އަށް ސަރަހައްދު، އެއް ތައުލީމު، އެއްބަސް) މި ޝާއިރު އިނގިރޭސިވާ ބަހުން އެ ތައުލީމީ ޖާމިޢާގެ ހިމާޔަތް ބޭނުންކުރާ، އެ ބަހަށް ޖާމިޢާ ކަމާ ގުޅޭ އިސްކަންދޭ މިންވަރުކަމުގައެވެ (ޖައިން، 2020). ނަތީޖާއަކީ އެ ތައުލީމު ޖާމިޢާގެ ހިމާޔަތުގައި ބަހާ އިނގިރޭސިވާގެ ގުޅުން އިސްކަންދެއެވެ. ދިވެހިންނަކީ ވެސް އެއް ތައުލީމު، އެއް ދީނެއް، އެއް ސަގާފަތެއް، އެއްބަހެއް ލިބިގެން ފަސޭހައިން ބައެއްކަމެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ހަމައެކަނި އަނގައިން ބުނާ ބަހެއްކަމެއް ބުނާލައި ދަނެގަތުމުގެ މަތީ ބަހެއްކަން ދެނެވޭ ކަމެކެވެ.

ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންނަށް މުހިންމު ބަހެއްކަން ދިވެހިންގެ ހިތްތަކުން ވަޒަންކޮށްދީ، އެއީ ގިނައިން ބޭނުންކުރާ މިންވަރު ބަލައްކަން ކުރިއަށް ޖަޒީރާ ތައުލީމު މަޝްރޫޢުއެއް ހިންގައި، ދިވެހިބަސް ގޮތް ތައުލީމު ޝާއިރު އެކުލަވައިލައި އެ ޝާއިރު ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތްތަކުގެ މިންވަރު ކަމެވެ. އަދި އިނގިރޭސިވާގެ ގަވާއިދުތަކުގެ ވެރިޔާ އެ ތައުލީމުގެ ކުރިގެ ރައިސް އެ ތައުލީމުގެ ބަސް ދިރުވައި އާދަކުރަމުން ގެންގުޅުމުގެ އެއް އުސޫލަކީ ބަހާ އިނގިރޭސިވާގެ މިންވަރުކަން އެ ތައުލީމުގެ ޖާމިޢާގެ ހިމާޔަތް ވަޒަންކުރިގޮތެވެ (ޖައިން، 2020). މިގޮތުން ގެންގުޅުމުގެ ޝާއިރަކީ ކުރިން ދެއްކި 'ވަން ޓީމްގެޖް، ވަން ނޭޝަން، ވަން އަޖެންޑާ' (އެއް ބަޔަކު، އެއް ތައުލީމު، އެއް ރަށަކު) އެވެ. އިނގިރޭސިވާގެ މި ޝާއިރާ އެކު، އެކުލަވައިލެވުނު ބަހުގެ އިސްތިޢާރީ ރަސްމީގެ ނަތީޖާއަކީ 1948ގެ ކުރިން އިނގިރޭސިބަހުގެ ނުފޫޒު ފެތުރުމާއި ވާ އިނގިރޭސިވާ ބަސް 'ނަގައި' ތަރައްޤީކުރެވުނެވެ (ޖައިން، 2020؛ ޒުހުރާ، 2009). މީގެ އިތުރުން ފަރުގްސަން (2006) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ބަސްކުރިއެރުވުމުގައި ބަހަކީ ގައުމިއްޔަތުގެ ރޫހެވެ، ނަމަވެ ކޮބައިތޯ ވިސްނާލަން ރަގަޅުކަމެއްކަން ދިރާސާ ބަލާއިރު ތައްޔާރުކޮށްދޭ ސިޔާސީ ތަރައްޤީއަކީ ވަކިއިރެއްގެ ކަމަކަށް ވީ ހިސާބު، މި ގޮތަށް މަސައްކަތްތައްކުރެވުން، ދިވެހިބަސް

ދެކެ ލޯބިވާ ޖީލެއް އުފެއްދުމުގެ [illegible] ކުރިމަގުގައި [illegible] ދިވެހިބަސްދެކެ ލޯބިވާ، ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރާ ޖީލުތައް [illegible] އެކު، ދަރިވަރުން [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

8.2.5 ދިވެހިބަހުގެ އެކި މުބާރާތްތައް ބޭއްވުން

ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް އެކި ދުވަސްވަރު ކުރެވުނު އެންމެ މުހިންމު މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި އެ ފަރާތްތަކުގެ [illegible] [illegible] ކުރިއަށް ގެންދާ ހަރަކާތްތަކަކީ އަދަބީ ތަފާތު މުބާރާތްތައް ބޭއްވުމެވެ. ތާރީޚުން ބަލާ އިރު، އަދަބީ މުބާރާތްތަކުން (ބަހުސްކުރުން، މަޖުމޫން އަދި ވާހަކަ ލިޔުން ފަދަ މުބާރާތްތަކުން) ނުކުންނަ ނަތީޖާ ވެސް ރަނގަޅުކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. އެއީ މި މުބާރާތްތަކުގެ ސަބަބުން، [illegible] [illegible] ލިޔުންތެރިން އުފެއްދުމުގައި [illegible]. ހާއްސަކޮށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކި ކަހަލަ އަދަބީ މުބާރާތްތަކުގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހަށް ކުރިއެރުން ލިބި، ދިވެހިބަހަށް ލޯބިކުރާ މީހުން އުފެދުނެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، 2008). އެހެންނަމަވެސް، [illegible] އަތޮޅު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަތޮޅުތަކުގައި ކުރިން ބާއްވަމުން ދިޔަ މުބާރާތްތައް މިހާރު ނުބޭއްވޭކަން މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރިއެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު ވެސް އެކަޑަމީން ހިންގާ މުބާރާތްތަކުގައި އެކި އަތޮޅުތަކުން ގިނަ ދަރިވަރުން ބައިވެރިވާތީ ވެސް [illegible] ދެކެނީއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ 2011ގައި އުފެދިގެން ވެސް ކޮންމެ އަހަރަކު މުޅި ދިވެހިރާއްޖެއަށް ހިމެނޭގޮތަށް އަދަބީ މުބާރާތެއް ދަނީ ބާއްވަމުންނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] މަދުވުމާ އެކު، [illegible] މުބާރާތްތައް މުޅި އަހަރަށް ތާވަލުކޮށްގެން ބާއްވުމުގެ ސަބަބުން، އެކަޑަމީގެ [illegible] [illegible] އަހަރު މުބާރާތްތަކުގައި [illegible] [illegible] [illegible]. މި ދިރާސާގެ [illegible] ސާވޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ [illegible] ހަމައެކަނި މުބާރާތްތައް ބާއްވާ ([illegible] 7.8.3) [illegible] ތެރޭގައި [illegible] ނަމަވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] އިތުރު [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] (ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] ބަޖެޓް [illegible] ރިޕޯޓް، 2011، ސ. 3). ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން މި އަހަރު ތާވަލުކޮށްފައި ވާ މުބާރާތްތައް ކުރިއަށްގެންދިއުމަށް [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، އެ [illegible] [illegible]، ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން، އިތުރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

8.2.6. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާ މިންވަރު ދެކޭގޮތް

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ވާ ކަންކަމަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭނެ މުހިންމު ކަންކަމަށް ވާ އިރު، މި ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމާ މިންވަރު ދެކެވޭގޮތަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ. މަސްއޫލުވެރިޔާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެކި ކަންކަމުގައި ވަރަށް ގިނަ ގާނޫނު ހެދިފައި ވީ ނަމަވެސް، އެދާއިރާ ގޮތުގައި އެ ގާނޫނުތަކަށް ތަންފީޒެއް ނުކުރެވެއެވެ. މިގެ އެއް ހައްކަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) ވެސް އެދުވޭ ގޮތުގައި ތަންފީޒުވަމުން ނުދިއުމެވެ. މިއިން އެނގޭނީ ގާނޫނުގެ ނަފާގައި އުފުލުން ކަންކަން ރަނގަޅަށްނުވާތީއެވެ. ކަންކަން ރަނގަޅަށްވާނީ ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމުން އެ ކަމުގެ ދައުރު މުއައްސަސާތަކާ މަތިކާރުގެންނާއި، އެ މުއައްސަސާއެއްގެ މުވައްޒަފުންނަކީ އެ ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގާބިލްކަން ލިބިފައި ވާ ބަޔަކަށް ވެގެންނާއި، ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމަށް އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރާއި ބާރު ލިބިދީފައިވުމާއި ވާ ބަޖެޓް ހުރުމަ ތަރަކަން ފެނުނެވެ. ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހަވާލުކުރާ ފުރުޞަތު ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން އަކަށިގެންވާ ހަރުދަނާ އަސާސެއްގައި ވާ ނަމަ އެސިޔާސަތެއް އެދުވޭ ގޮތަކަށް ތަންފީޒުވުން މަދުވެފައެވެ. މިގެ އެއް މިސާލަކީ އިންގިރޭސިބަހުގެ ސަރުކާރުން ބަހާ އިންގިރޭސިބަހަކީ ޤައުމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައި ހުރި ނަމަވެސް ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ކުރިމަތިވި މަސައްކަތްތަކާ ބެހޭ ތަފާސްހިސާބަކުން، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކުގެ ފިޔަވަޅު (ހާރޓް، 2009). މިގޮތުން ހާރޓް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ވަރީ އިންގިރޭސިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އިތުރު މަސައްކަތްތައް ކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޖުޑީޝަރީ، ޕާލިމެންޓް، ސިވިލް ސަރވިސް އަދި އިންޓަރ ޖެނެރޭޝަނަލް ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން ވެސް އެކުލަވާ ރަނގަޅަށް ތަންފީޒުވާ އިންގިރޭސިބަހުގެ ސިޔާސަތުވެ. އެއީ އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެ ފަރާތްތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން އިސްކަމުގެ ނަތީޖާއެވެ (ހާރޓް، 2009). އެހެންކަމުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުވުމުގެ ކާމިޔާބީ ނަގާފަދަ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގައި އެ ތަނެއްގެ ސަރުކާރުން ދޭ ސަހަރޯކަމާ ބަހުގެ ސަރަޙައްދު ވެރިކަން ފުރިހަމަ ދައުރެއް އަދާކުރާ ކަންކަމެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ހިއްސާވާ ފަރާތްތަކާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ ސަރުކާރު އެކަކުވެސް ތަންފީޒުވުން މުހިންމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރަނީ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ރައީސާ ނާއިބުރައީސްގެ އެކަށީ ޖެންޑާއާ ރަނގަޅަށިއާރ (ބަސްބަހި 7.10) އާއި އެ ސިޔާސަތުގެ އެކި މާއްދާތައް ނިސްބަތްވާ މުއައްސަސާތަކުގެ ވެސް ޖެންޑާއެއްކަމަށް ފާހަގަވެފައި ވާ އިރު، މި ޖެންޑާތައް ފުރިހަމައެއް އަދާކުރުމަށް މި ފަރާތްތަކާ އެކު މަޝްވަރާކޮށް ބަހުގެ ރޫހުންތައް ރޫހުގައި މި ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން އަޅަންޖެހޭ މުހިންމު ފިޔަވަޅެކެވެ. އެހެނީ ކަޑަހަރޫން އަދި ބަޔާނުކު

(2003) ތަފާތުކޮށްލައިފައިވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަލައި ބަހުގެ ހަރުދަނާ ރޫޅުމެއް އުނގަނައިދިނުން މުހިންމެވެ. ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ބަދަލުކުރުމަށް ފަރާތްތަކާ ގުޅޭ ބަދަލުތަކަށް ގާނޫނީ ހަމަތަކެއް އަދިވެސް ކަނޑައެޅިފައި ނުވުމަކީ ވެސް ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުރި ހުރަހަކަށްވާ އިރު، މި ކަހަލަ ކަންކަމަކީ ޢަމަލީ ދިރާސާގެން ހައްލުކުރެވޭނެ ކަންކަމެއް ވުރެ ވިސްނުމައިދީގެން ހައްލުކުރެވޭނީ ކަންކަމެވެ (ޔުނެސްކޯ، 2003).

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ޑިގްރީން ފެށިގެން މަތީ ފެންވަރުގެ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާއާ އޮންނަންޖެހޭކަމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ބާރުއަޅާފައި ވާ އިރު، މި ކަން ތަންފީޒުކުރުން ޖެހޭނީ އުނދަގޫވެގެން ކަމުގައި އެ ޖާމިޢާ އަދާކުރަންޖެހޭ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމާ ބެހޭ ފުލުހުންގެ ކޮމިޝަނުން ސާފުކޮށްދީފައިވާ ކްލާސްފްރޭމްވޯކް އެކުލަވާލެވިފައި ވާ އިރު، ބަހުގެ ރޫލް ނަމަ މިފަދަ ކަންކަން ބަލައިގަނެވޭ ކަމަކަށް ނުވަނީ ތިބި ކަންކަމާ ޖެހިގެން ކަމަށް ބުނެވިފައި އެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ޖެހިލުން ފެށިގެން މަތީ ފެންވަރުގެ ކްލާސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާ މިހާރު އޮންނަކަމުގައި ދެންނެވޭ ނަމަވެސް. އެހެން ދިވެހިރާއްޖޭ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން ހިންގާ މި ފެންވަރުގެ ބައެއް ކޯސްތަކުގައި ވެސް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް ނުހިމެނޭކަމާއި މި ކަން އެއްވެސް އިދާރާއަކުން ބަލައިއަޅާލަން ފާހަގަކޮށްފައި ނުވާކަން ދެނެގަނެވޭ ކަމަކަށް ޖަރީދާގެ (2019) ދިރާސާގައި ފާހަގަކުރެވިފައި ވެއެވެ.

މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އެންމެން ޤަބޫލުކުރާ ދިވެހިން ދެކޭ ކަމުން ސަރުކާރުގެ ނަމޫނާއިން (ޖަދުވަލު 5.9) ހާމަވެއެވެ. ސަބަބަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރަސާތަކުން ކިޔަވައިދެމުން ނުކުމެ ދިވެހިންނަށް ހިދުމަތްކުރަނިވި އިނގިރޭސި ބަހުގެ ބޭނުން ދިވެހިންނަށް ދިވެހިބަހުގެ ނުފުރަތަމަ ބޭނުންކުރެވި ވެސް ގުދަން ފަދަ ކަމުގައި ހިނދު، ދިވެހިބަހުން ދިރުވައި އާލާކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްޤީއަށް ދިމާވާ މިފަދަ ކަމެއް ވެއެވެ. އެހެނީ އެ ބަހުން ދުވަ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ނަމަ ނަހަކަ އެ ބަހަކީ ނުކުމެކޮށްލަން ހުރަހެއް ނަމަވެސް ހުރަހެއް ބަލާބަލަން ފަދައި ވާކަން ދިރާސާތަކުން ހާމަވެއެވެ (ކަރީމްބަޚްޝް، 2000). މި ކަހަލަ ހަމަވެކަސް އިސްކޫލް ތަޢުލީމުގެ ދަރަޖައިން ދަސްކުރާ އެއްވެސް އެކަކު ދަސްކޮށްދޭން ވެސް މަތީ ތަޢުލީމުގައި ވެސް އިސްކޫލުން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން ރާއްޖޭގައި ހިންގާ މަތީ ތަޢުލީމުދޭ މަރުކަޒުތަކާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދޭނޭ ތަންތަނަކަށް ކަނޑައެޅޭ ކުރިއަށް ނިޒާމެއް އުފެއްދުމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރަން ބަސްކިޔުމުގެ ފުރިހަމަކަމެވެ.

8.3. ބަސްބޭނުންކުރެވޭ ގޮތާއި މިންވަރު

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަހެއް ހަރުދަނާކަމާ އެކު ދެމިއޮތުމަށް ބަހުގެ ރަނގަޅު ސިޔާސަތެއް އޮންނަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން މި ސިޔާސަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ ބަސް ބޭނުންކުރުމެވެ. ބަހަށް އިސްކަންދިނުން ފެންނާނީ އެ ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރެވިގެންނެވެ (ސްޕޮލްސްކީ، 2004).

8.3.1. މުއާމަލާތްކުރުމުގެ ބަސް

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޯލާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވުނު މި ދިރާސާގެ ސުވާލުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ، ތަފާތު 7 ދާއިރާއަކަށް ނިސްބަތްވާ ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިންނެވެ. މި ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބައިވެރިންގެ އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި އެ މީހުން ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސް ކަމަށް އެ ފާހަގަކޮށްކަން ހަމަކަށްޓަކައި ވާ އިރު، އާންމުކޮށް ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބަސް މުއާމަލާތްކުރާގޮތުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންނާ އަދި އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންނާއި، ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމަށް ބަލާ އިރު އަބަދުވެސް އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މީހުން މިހާރު ކަށަވަރުކުރެވޭ ކަމެކެވެ. ސާރވޭގައި ބައިވެރިވި 302 ދިވެހިންގެ އިތުރުން، ދިރާސާއަށް ޚާއްޞަ އެއްކުރުމުގައި ކުރިއަށްގެންދިޔަ މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާތަކުގައި 31 ދިވެހިން ބައިވެރިވެފައި ވެއެވެ. މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިކުރުވިފައި ވާނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހަމަޖެހިގެންވާ ހިދުމަތްތެރިންނެވެ. އެއީ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ މުއައްސަސާތަކާއި، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ މަސައްކަތުގައި ވާ ތަންތަނާއި، ދިވެހިބަހުގެ ހިމާޔަތުގެ މަސައްކަތް އޮތް މުއައްސަސާތަކާއި ބަސްކިޔާން ދިދި ފުރުޞަތު ބޭނުންކުރެވޭނެ. މި މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާތަކުގައި ވެސް ބައެއް ބޭނުންކުރަން އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މުއައްސަސާތަކުން ފަރާތްތަކާއި ފުރަތަމަ ހުށަހަޅާގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި މުއައްސަސާތަކުން އިތުރުކޮށްފައި ވާ މިންވަރު އަންގައިދޭ ކަމެކެވެ. އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރުން މުޅިން މަދުވެފައިވާކަން، ސާފު ދިވެހިބަހުން ފާޅުކުރުމުގައި ގޮންޖެހުންތަކެއް ކުރިމަތިވާ ދަތިތަކާ ވެސް ވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބޭރުގެ ތެރޭގައި އިނގިރޭސިބަސް ދިވެހިބަހާއި މަސްހުނިކޮށް ބަދަލުކޮށް ކޯޑްސްވިޗިން (1995) މިލްރޯއި ފާހަގަކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އަދި ގަސްތުގައި ވެސް ބަސް ބަދަލުކުރަނީ އެ ބަހަކަށް މީހާގެ ގާބިލުކަން ވެސް ދައްކައިދިނުމަކަށް ޖޯރިޖު (2018) ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގައި މަސްލަހަތުވެރިޔާ ހަމައެކަނި އެންމެ ދިވެހި ރައްޔިތުން ދިވެހިބަހާ ފުރިހަމަ އިނގިރޭސިބަސް އިޚުތިޔާރުކުރަން އެކަށީގެންނެވެ. މިއާއެކު، ރާއްޖޭގައި ހުރި އެކި ސިޔާސަތުތަކާއި އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ވެސް މަސްލަހަތުވެރިން އެބަހުރިކަން ގަބޫލުކުރަންޖެހޭ މިންވަރަށް މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން

ކަހަވަރުވެއެވެ. މިސާލަކަށް އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ހުއްޓުވާލުމަށް ވަކާލާތުކުރާ މަޝްވަރާގައި ވާހަކަދައްކަވުން "ލެސަން"، "އޯބްޖެކްޓް"، "ޕްރޮސީޖަރ" "ލެޕްޓޮޕް" ފަދަ އިނގިރޭސި ލަފުޒު ބޭނުންކުރާ އެ ފާހަގަކޮށް ވެސް ވާހަކައިގައި ނުދައްކާކަމެވެ. މިއީ މިފަދަ ލަފުޒުތަކަށް ކައިރި ސީދާ ދިވެހި ލަފުޒުތައް ނެތުމުން ނުވަތަ އާންމުކޮށްފައިނުވުމުގެ ނަތީޖާކަމުން ވުން ވެސް އެކަށީގެންވެއެވެ.

ދުނިޔޭގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި، މިސާލަކަށް އިޓަލީގައި އިޓަލީބަހާއި އެނޫން ބަސްބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާކަމުގެ ވަރަށް ބޮޑު އަދަދަކުން ދިރާސާތަކުން ކުރެއްވުމަށް ކުދިން ހުރުމުންނާއި ހަސްތަކުރުން ވެސް އެ ހުރުމުގެ ހުންނަން ކަމުން ދިރާސާގެ ސާމްޕަލް ހުރިގޮތުގައި ވަކިން، ހަޔާތުހުން ނުވަތަ ދުވަސްވީ މީހުން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަން އެ (ނަޒީރު، 2023). އެތަނުގެ ރަށްރަށް ގޮތުގެ ތަޢުލީމާއި ގޮތުގައި އިޖްތިމާޢީ އެހެން ބަސްބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކަވުން އިޖްތިމާޢީ ގުޅުމުގެ އަސާސް ގޮތުގައި މުޢާމަލާތްކުރެވެއެވެ. ކަން އޮތީ އެހެންނެވެ. ބަލަން އިތުރުގެ ހަމަތަކުން ބަލާ ވެސް ބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކަމުގެ ބައިގެ އަސާސް ގޮތުގައި އެ ބަލަން ނޫންތަ އަސާސްތަކެއް ކަމުގެ (ވޮލްފްރަމް، 2004). އެހެންކަމުން ދިރާސާތަކުން ރައްކާތެރިކުރުމުން ޖާގަ ދިރާސާކޮށް އެހެން ބަސްބަސް މައްސުނިކޮށްގެން ވާހަކަދައްކަވުން ހުއްދަކުރުމަށް ޤާނޫނީ ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރުސަތުތަކާ ހިނގުމަށް ދުރުހިއްޖަކަށް ފެތޭ. މި ކަމަށް މިންވަރަށް ވިސްނުމަށް ދިނުމަށް ހުއްދަވާން މަސައްކަތްތެރިންނަށް ވީ ކަމެއް. ދުރުސްޓާއިން (2003)

ބާރުނިކުރެވުމަށް ވީ ގޮތުގައި ބަލާ ސިފަސަލާ ތަފާތުކަމާ ބަލާ ކަންކަން ކުރިއަށް ދާނީ މިންވަރަށް އަދަބު ދިނުމަށް ބަހަށް މިންވަރު ސިޔާސީ ތަރުތީބުކަން ވިސްނުމަށްދިނުމަށެވެ. އެހެންކަމުން ބަލާ ޝަރުޠު މިފަދަ ކަންކަން ކުރެވޭނެ ގޮތްތަކުން އެއްބާރު ދުރަށް ފެށުމަށް ވަކިކަމެވެ. މިއީ ދިރާސާގެ ހުޅުވާލުމުގެ ކުރިމަތިގެ ޖާގަ ފާސްކުރުމަށްދިނުމަކީ ދުރަށް ކަމެކެވެ.

.8.3.2 ގޭތެރޭގެ މާޙައުލުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ދިރާސާގެ ބައިވެރިން ތަފާތު ގުރޫޕުތަކާ، އަދި ތަފާތު ކަންކަމުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރާ ބަސް ތަފާތުކަމުން ހުންނަކަން ފާހަގަވި އިރު، ބައިވެރިން އާ ބައިވެރިންގެ މާމަގޭންނާއި ކާފަގޭންނާ ވާހަކަދެއްކުމުގައި ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާ ކަމަށް ދިރާސާގެ ސާމްޕަލް ފާހަގަކުރެވުނުގައި ވެސް، ހަމަޖެހުން ނުވަތަ ދުވަސްވީ މީހުން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަން އެ މިންވަރަށް ދިރާސާކޮށް އެކަމަށް ސަބަބުވާ ކަންކަން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. އެ މިންވަރަށް ގޮތުގެ ދާއިރާގެ މިންވަރު ހިފާފައި ދިރާސާކުރާ އިސްކަންދީފައި ދިރާސާކޮށްފައިވެއެވެ. އެހެނީ ބަލާލި (2002) ވިއްޔާ ގޮތުގައި 1980ގެ އަހަރުން އަދި އިތުރުން ދިރާސާތަކުގެ ކަންކަން ތަރުތީބުކޮށް އަދި ދިރާސާކޮށް އިސްކަންދިން ގޮތެވެ. 1960ގައި އިނގިރޭސި މީޑިއާ ފުރުޞަތު މާނައިގެ، އާބާދީ ތަޢުލީމުދިނުމުގެ، އުމުރުން މިހާރު 60 އަހަރުން ފެށި މަތިވެރި ޝަޚްޞިއްޔަތުތަކުން ވެސް، އެ އުމުރުގެ މީހުން ސާފު ދިރާސާކޮށް

ވާހަކަދެއްކުމެވެ. މި ކަން އެނގެނީ އަދުގެ ދިވެހި ތުއްތުކުދިންގެ ބޮޑުބައެއް އިނގިރޭސިބަހަށް ފަރިތަވެފައި، ވާހަކަދައްކަމުން މެދުން ހެން އިނގިރޭސިބަސް އިޖުތިމާޢީގުޅުންތަކާއި ޖުވާނުން ބަސް މިކްސްކުރާކަމާއި އުމުރުން ދޮށީ މީހުން (އުމުރުން 60-50 އަހަރު) ސަފު ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަން ނިޔާޒް އަދި ބައިވެރިން (2024) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވުމުންނެވެ.

މި ދިރާސާގެ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިންނަކީ އުމުރުން 18 އަހަރުން މަތީގެ މީހުންކަމަށް ވުމާއެކު އެ ބައިވެރިން އެ މީހުންގެ މާމަފިރިންނާއި ކާފަފިރިންނާ ވާހަކަދައްކަމުން ދިވެހިބަހުން އިޖުތިމާޢީގުޅުމެއް ކަމުގެ، އެއްބަސްވޭ ކުދިންނާއި އެކުވެރިންނާ ވާހަކަދައްކުމުގައި ބަސް މިކްސްކޮށްގެން ވާހަކަދައްކާ މިންވަރު ގިނަކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވުމީ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި ހުރި ކާމިޔާބުކަމުގައި ބެލެވުނު ޖާގަ އެބައޮތެވެ. މިއީ ދިވެހިބަސް ހުރިގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަށް އަދި މުސްތަގްބަލުގެ ޖީލުތަކަށް ދިވެހިބަސް ގެންދިއުމަށް އެޅޭ ހުރަހެކެވެ. މީގެ އިތުރުން، މާލޭގެ ތުއްތުކުދިންގެ ކިބައިގައި މިއާ އިދިކޮޅު ސިފަ ހަރުލައި، އެ މީހުންގެ ކާފައިންނާއި މާމައިންނާ ނުވަތަ މުސްކުޅިން ނުވަތަ މުސްކުޅިންނާ އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދައްކަމުންދާތީ، މި ދިރާސާގެ ބަހުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުވެރިންގެ ވަރަށް ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެކެވެ. އެއީ ދިވެހި ތުއްތުކުދިންނަކީ ދިވެހިބަސް ނޭނގޭ ފަރާތްތަކަށް ވެއްޖެ ނަމަ އެ ކުދިންނާ މާމައިން ކާފައިންނާ ދެމެދުގައި އޮންނަ ގުޅުން ކެނޑި، ހަރުމީހުންގެ ފަރާތުން އެ ކުދިންނަށް ލިބެންޖެހޭ ތަރުބިއްޔަތު މަދުވެ، ކާކުވެސްތަކަކުން ހިނގަކަން އަމުދުން ލަދުވެރިވެދާނެކަމަށެވެ. އަދި ފިލާގެ އަދިއްޔާ ބަހާ [illegible] ދިވެހިބަހަކީ ބޭރުބަހާއި، ބަހަން ގަދަރުކުރުން ކުޑަވެ، އެހެން ބަހަކަށް ކުއްޖާ މުޅިން ބަދަލުވެދާނެ ކަމުގައެވެ. ޖަމީލު (1994) ވެސް ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ގޮތުން، ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހި ޤައުމުގެ އަމިއްލަވަންތަކަން ދައްކައިދޭ އެއްޗެއް ކަމުގައި ބެލެވޭ، ދިވެހި ތުއްތުކުދިން ސަގާފަތާ ދުރަށް ދިއުމަށް ކަތިލާދެވޭ ވަގަކަން މި ކަން ވުމަށް އެކަށޭގޮތް ކަމެކެވެ.

ދިރާސާގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު ގޭތެރޭގެ މާހައުލުގައި ކުދިންނަށް ދަސްވާ އިނގިރޭސިބަސް ވިޔަސްކަމެވެ. ފާހަގަކުރެވުނު އެއް ކަމަކީ ކުޑަކުދިން ދިވެހިބަހާ ދުރަށްދާން ދިމާވާ އެންމެ ބޮޑު އެއް ސަބަބަކީ، މި ޒަމާނުގެ ކުދިންނާ، ތުއްތު އިރުއްސުރެ ގެތެރޭގައި ވެސް އަދި އިސްކޫލު މާހައުލުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން މުއާމަލާތްކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން ތާކުރުގެ ކުޑަކުދިންގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހަށްވުރެ ސަބަބުތަކެއް ސާފުވެފައިވެއެވެ. އެހެނީ ތުއްތުކުދިންގެ ދުވަހުގެ ބޮޑުބައި ދިވެހިބަހާ [illegible] (ބައްލަވާ 7.2.3ގައި ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ގޮތަށް) އެ ކުދިންގެ މައި ބަފައިން ވެސް އިނގިރޭސިބަސްކަމަށް ދިރާސާއިން ފާހަގަވެފައި ވެއެވެ. ދިރާސާގެ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އެ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ޖިންސާ ދޭތެރޭގައި ވާހަކަދައްކާ ވަރުގެ ގުޅުމެއް ދެނެގަތުމަށް ހެދި ކައި-ސްކެއަރ ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު (ޖަދުވަލު 5 ނ)، އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަހާއި ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ޖިންސާ ދެމެދު ގުޅުމެއް ވެއެވެ. އެއީ ދެ ޖިންސުގެ މީހުންގެ ވާހަކަދެއްކުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސް އިނގިރޭސިބަހާ ގޮތް ތަފާތެވެ. ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން

ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި ބަސް މަސްހުނިކޮށްގެން ވާހަކަދެއްކުމުގައި ފިރިހެނުންނަށް ވުރެ ބޮޑަށް އަންހެނުން ގިނަކަން ދިރާސާގެ ނަތީޖާއިން (ތާވަލު 5.4) ފާހަގަވެއެވެ. މި ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، ކުޑަކުދިން އިނގިރޭސިބަހަށް ދޯދުވުމުގައި މަންމައިންގެ ދައުރު ބޮޑުކަމަށް ބެލި ދާނެއެވެ. ސަބަބަކީ ކުޑަކުދިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ބައްޕައިންނަށް ވުރެ ބޮޑަށް މަންމައިންގެ ދައުރު ބޮޑުވެފައި ޒިންމާ ބޮޑުކަމަށް ބެލެވޭ އިރު، އެ ކުދިންނާ އެކު، ބައްޕައިންނަށް ވުރެ ގިނަ ވަގުތު މަންމައިން ހޭދަކުރާ ކަމަށް ބެލެވިފައެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ކަށަވަރުކަމާއެކު ނިންމޭނީ އިތުރު ދިރާސާކޮށް ކަށަވަރުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އެނގޭ ހަގީގަތަކީ، އިންސާނާގެ ފުރަތަމަ ބަސް ނުވަތަ އޭނާގެ މާދަރީބަހަކީ އޭނާ، އޭނާގެ މަންމަގެ ބަހުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބައިވަރިން (1996) ހާމަކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން، ދަރިއެއްގެ ބަސް [illegible] މަންމައާ [illegible] [illegible] [illegible] ވާން ކަމެވެ.

އަދި ކުޑަކުދިން ބޮޑުމީހުން އަންނަ އިރު ދިވެހިބަސް ނޫން އެހެން ބަހެއް އެ ކުދިންގެ މާދަރީބަހަށް ވުމުންދާކަން ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން (ބައްލަވާ 7.3.3އިން) ހާމަވާ އިރު، އެ ކުދިންގެ ގޭތެރޭގެ މާހައުލަކީ މަދީގައި ތަފުސީލުކުރެވިފައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މާހައުލަކަށް ވާ ނަމަ، ކުޑަކުދިން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާކަން އެއީ ފަސޭހަކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގާ ގުޅޭ ވިސްނައި ދިވެހިބަސް [illegible] ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުން، ދިވެހިބަސް [illegible] ބެހޭ ސިޔާސަތު (ދިވެހިބަހުގެ ޤައުމީ ބަހެއް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، ނަންބަރު: 9/2011) އެކުލެވޭ މިންވަރަށް ތަންފީޒުކުރުމަށް ޖަހާ ކަމާ ބާރު ހުރިހާ ދާއިރާއެއް ހިމެނޭގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ ކޯޑެއް ހަދައި އެ ކޯޑު ތަންފީޒުކުރުން މުހިންމެވެ.

8.3.3 މީޑިއާގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

މީޑިއާއަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އެންމެ މުހިންމު ދާއިރާއެވެ (ހަލީމް، 2010). އެހެނީ އެއްފަހަރާ ގިނަ މީހުންނާ މުވާސަލާތުކުރެވޭ އެންމެ ބޮޑު ދާއިރާއަކީ މީޑިއާގެ ދާއިރާއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ރާއްޖޭގެ ބްރޯޑްކާސްޓްކުރުމުގެ ދާއިރާއިން ފޮނުވާ ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި ބަސް މަސްހުނިކުރުން އިތުރުކަމާއި (ޖަރީރު، 2018؛ ރިޔާސް އަދި ބައިވަރިން، 2023)، އަދި ބަސް މަސްހުނިކުރުން ބޭނުންކުރުން ބަހަށް ނާޒުކު އަސަރު ކުރާ ކަމަށް މަސްއޫލުވެރިންގެ މަޝްވަރާއިން (ބައްލަވާ 7.4.2ގައި) ފާހަގަވާ އިރު، މީޑިއާގައި ބަސް މަސްހުނިކުރުން އިތުރުވާ ސަބަބުތަކަކީ އެ ދާއިރާއަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް (ޗާޓު 5.5އިން ފެންނަ ގޮތަށް) ދިވެހި ތަޢުލީމު ނުހުރުމާއި މީޑިއާތަކުގެ ކަންކަން ބަލަހައްޓާ

ފަރާތްތަކުން އެއަން އަޑުއިވިފައިވާކަމީ (ބައްލަވާ 7.4.2) އެވެ. މި ފަރާތްތަކަށް ބާރުލިބިދޭ މޮޅުވެރިވެސް މީޑިއާ ކައުންސިލްގެ ޤާނޫނު (2008) އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބްރޯޑްކާސްޓުކުރުމުގެ ޤާނޫނު (2010)، މި ދެ ޤާނޫނުން ކުރެ އެއްވެސް ޤާނޫނެއްގައި މީޑިއާގައި ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދާއި ހަމަތަކަށް ސަމާލުކަންދިނުން، ބަސް ބޭނުންކުރާނެ ގޮތާ ބެހޭ އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ބާރުދީފައި ނުވާކަމެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011) ގައި ވެސް މީޑިއާގައި ބަސް ބޭނުންކުރާނެ ގޮތާ ބެހޭ އެއްވެސް މާއްދާއެއް ނެތެވެ، މި ސިޔާސަތުގައި އިސްކަންދީފައިވަނީ ދެނެގަނެ ކަމެއްކަމުގައި ދެކެވެ. އެހެންކަމުން މި ބޭނުން ޤާނޫނުން މި ދެމުން ފަދަ، މީޑިއާއިން ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދުން އިސްކަންދީ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާނެ ގޮތް ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް ކަމުގައިވާ ކަމެކެވެ.

ޤައުމީ ބަސް ހިމާޔަތްކޮށް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ޤައުމުތަކުގެ މީޑިއާގެ މިފަދަ ކައުންސިލްތަކުގެ ޤާނޫނުގައި އެ ޤައުމެއްގެ ބަސް މީޑިއާގައި ބޭނުންކުރުމުގައި ސަމާލުކަން ދިނުމަށް ކަންކަން ވަރަށް ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހުރެއެވެ. މިގޮތުން އިންޑޮނީޝިއާ، މެލޭޝިއާ، އަދި ޗައިނާ ފަދަ ޤައުމުތަކުގައި މި ވިސްނުމުގައި ހިނގައެވެ. އިންޑޮނީޝިއާގެ ބްރޯޑްކާސްޓުކުރުމާ ބެހޭ ކޮމިޝަން، 'ކޮމިސީ ޕެނިއަރަން އިންޑޮނީޝިއާ' (ކޭ.ޕީ.އައި.ސީ.)، މި އިދާރާގެ ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2002ގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަ ގޮތުން 'ބްރޯޑްކާސްޓިންގ ސްޓޭޝަންގެ ރެގިއުލޭޓަރީ ބޮޑީއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ކުރެއްވުމަށް އަދި ހެދި ބްރޯޑްކާސްޓިންގގައި ބަހާ އިންޑޮނީޝިއާ ހަރުގެ ބޭނުންކުރާތީ ބޭރުފަރާތުގެ (ގަވަރމަންޓް އޮފް ރިޕަބްލިކް އޮފް އިންޑޮނީޝިއާ، 2009). ނައިޖީރިއާގެ މީޑިއާ ދާއިރާގައި ވެސް ބަހުގެ ރޫޅުވުމުގެ އެންމެ ކަންތައްތައް ތަރުތީބުކުރެވޭ، ހަރަސް އިންޑޮނީޝިއާ ބަސް ކުރިއެރުވުމެވެ. އެހެންކަމުން ރާއްޖޭގެ މީޑިއާ ކައުންސިލްގެ ޤާނޫނުގައި ބްރޯޑްކާސްޓުކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި ދިވެހިބަސް ހުރި ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާއިރު މީޑިއާ ދުވަހުގެ ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމާ ބެހޭ މާއްދާއެއް ކަނޑައަޅައި އެ ކަން ތަންފީޒުކުރާނެ ހަރަކާތެއް ބާރު ބަލާ އެކުލަވައިލެވިފައިވާތީ މީޑިއާގައި ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުވުން ކުރިއެރުވޭނެ ވަރަށް ހީވާ ފަދަ ކަމަކަށް ވެފައިވާތީއެވެ. އެހެނީ މީޑިއާއަކީ އެއްފަރާތަށް ގިނަ ބައިތަކުން މަސްދަރު ޚަބަރު ކިޔުންތެރިން ފަސޭހަކަމެވެ.

މި ދިރާސާއިން ބޭރު ހާމަވާގޮތުން މީޑިއާ ދާއިރާގެ އެންމެ އިސް މަސްއޫލިއްޔަތެއް އޮތީ ކުރުވަން މަޝްވަރާތަކުން ފާހަގަ ކުރެވި، ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދިރާސާކުރު މީޑިއާގެ ޒާތީ މަރުކަޒުގެ ދުރުމުން ނުރައްކާ ގޮތުގޮތުން އެވެ، މީޑިއާތަކުގައި ދިވެހިބަސް ކުރި ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ އެކި ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި، ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް މީޑިއާއެއް ބެލެހެއްޓުން ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްޤީއަށް ހަރަކާތްތެރިވާ ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އަހަރީ ރިޕޯޓުތަކުން ވެސް އެ މަރުކަޒުގައި މި މަސައްކަތްކޮށް ކުރުމަކަށް ހަމަވެފައިވެއެވެ (ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު،2000، 2005 އަދި 2008). މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެދެއްވި، މީޑިއާ ދާއިރާ ބޭފުޅުންގެ ފަރާތްތަކުން އެކުރެން އިސްލާހު މި ދެންނެވި ކަހަލަ ތަފާތުން ޕްރޮގްރާމްތަކަށް، މިއަދު މީޑިއާތަކުން

ބޭނުންޖެހިފައި ވާކަމެވެ. މީޑިއާ ދާއިރާއަކީ ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް، އެންމެ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރެވޭނެ އެއް ދާއިރާއަކަށްވުމާ އެކު، ދިވެހިބަހުގެ އިސް އިދާރާއިން މީޑިއާއަތޯރިޓީ ގައިޑުން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ ('ފުރުމާޓް'} މަސައްކަތް ފަރަންޖާކަން ވަރަށް ސަލާމަތްނޫންކަން މި ދިރާސާއިން ހާމަވެއެވެ.

8.3.4. ރައްޖެހިންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އެކި ކަންކަމަށް އިޙްތިރާމްކުރާ ބަސް ވެސް ތަފާތުވާކަމަށް ދިރާސާއިން ފާހަގަވެއެވެ. މިގޮތުން އީމެއިލް ލިޔުމުގައި މެސެޖްކުރުމުގައި ޗެޓްކުރުން ފަދަ ކަންކަމުގައި ބޮޑަށް ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަސް ނުވަތަ އިނގިރޭސިބަހާއި ދިވެހިބަސް މަޚްލޫޠުކޮށްގެންކަމަށް ދިރާސާގެ ސާވޭއިން ހޯދިފައި ވާ އިރު، މިއީ ޒުވާން ކުދިންގެ މެދުގައި ވެސް މި ކަން އާއްމު ގޮތެއްކަން އެކަން ދިރާސާތަކުން (ޒާހިރު އަދި މުހައްމަދު، 2018؛ މުހައްމަދު 2020) ހާމަވެއެވެ. މުސްތަފާ އަދި ޙުސައިނަށް (2011) ހަވާލާދީފައި ޙައްމާދު (2017) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ އަހުލުވެރިން، ހާއްސަކޮށް ޒުވާނުން، ބަސް މަޚްލޫޠުކުރަނީ އެއީ ފަޚުރެއްގެ ގޮތުގައި ދެކޭތީއާއި އިޖުތިމާޢީ އަދި އިގްތިސާދީ ގޮތުން މަތީ ދަރަޖައެއް ހޯދުމުގައި ބަހުގެ ގާބިލުކަން އިތުރުކުރާތީއެވެ. މިގޮތުން ޒުވާން އުމުރުގެ ދަރިވަރުން ފޭސްބުކް ފަދަ މަންސަތުތަކުގައި ބަސް މަޚްލޫޠުކުރާ މިނަ ސަބަބުތައް ޙައްމާދުގެ (2017) ދިރާސާއިން ފާހަގަވެފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ބަސް މަޚްލޫޠުކުރަނީ، އެއީ "ޓްރެންޑް"އެއްކަމަށް ވާތީއާއި އެއީ ފަޚުރުވެރިކަމަށް ދެކޭތީކަން ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހުގެ ދަރަޖައިގެ ހައްސާސްކަން ވަރަށް ރަނގަޅަށް ހާމަވެއެވެ. އެހެނީ ވޯޓް-ފުރަމް (2004) ހާމަކުރައްވައިފައިވާ ގޮތުގައި ބަސް މަޚްލޫޠުވުމަށް ފުރުސަތުދެވޭ ނަމަ ޖީލަކުންފަހު ޖީލަށް އެ ބަހަށް ކާރިވެ، އެ ބަސް މަރުވެގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ދިރާވަހި ބަހަށް މަޚްލޫޠުވާކަން ހައްމު ކަދަރި ބަސް ބެލެހެއްޓުން ހަރުދަނާ ނިޒާމެއް ދިވެހިބަހުގެ ބޭރުފުށި ފަރުމާކަން އެކަހެރިވެ ބަންނިޖުކުރުން މިވަނީ އަވަސްކުރަންޖެހިފައެވެ.

8.3.5. މަސައްކަތު މާޙައުލުގައާއި ލިޔެކިޔުންތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް

ވަޒީފާގެ މާޙައުލުގައި ހުންނަ ގިނަ ލިޔުންތަކެއް ހުންނަނީ އިނގިރޭސިބަހުން ނުވަތަ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މަޚްލޫޠުކޮށްގެންކަމަށް ދިރާސާގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރާ އިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދައުލަތީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި (2011) ބަޔާންކުރާ ގޮތުގައި ދިވެހިންނަށް އަމާޒުކޮށް ލިޔާ ލިޔުންތައް ހުންނަންވާނީ ދިވެހިބަހުން ތާނައަކުރުން ލިޔެފައެވެ. އެހެންކަމުން މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދިވެހިބަހަށް ލިބެންޖެހޭ ހައިސިއްޔަތު ނުލިބިދާ ކަމުގެ ދުވަހަކީ ދިވެހިބަސް

ހީނަރުވުމަށް، އެއާ ގުޅޭ އަގައިވުން ކުޑަވުމަށް އިތުރުވާ ދުވަހެއްކަމަށް ވީ ހިނދު، މި ގާނޫނު ނަގަހައްޓައި ދިވެހިބަސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމަށް މި ކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް ގުޅިގެން މަސައްކަތްކުރެއް ކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ހާމަވެއެވެ. ކަޕްލަން އަދި ބާލްޑާފް (2003) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ މަގުސަދަކީ އިސްލާހުކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ފާހަގަކުރުން، އެކަމުގެ އިސްލާހުކުރުމަށް ހިތްވަރު ދެވިގެންނެވެ. ޖޮގްރަފީ ދަރުސްދޭ ސިޔާސީ ދަރުސްދޭގައި ހުރިހާ ފުރިހަމަ ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަހަށްވުރެ ސާވޭގެ ބައިވެރިން (ހުރިހާ 5.8 ބައިންސަތޭކަޔަށް ވުރެ މި ދަރިވަރުން ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ދިވެހިބަހުގެ ބަސްކޮޅު އެނގިފައިނުވާ ކަމަށް ގަބޫލުކުރަންޖެހޭ ކަމަށެވެ. އެހެނީ އެ ދަރިވަރުންގެ ސާވޭގެ ބައިވެރިން ފުރަގަސްދީފައި ވާ ގޮތުގައި އެ ދަރިވަރުންގެ ބޭނުންތަކާ އެއްގޮތަށް އާ ލަފުޒުތައް ދިވެހިބަހުން އަދާކުރަމުންދާކަމުގައެވެ. ހުރިހާ 5.8ގައި ވާ، ދިރާސާގެ ބައިވެރިވި ދިހަ އަދި ގޮތުން ދަރިވަރުންގެ މިހާރު ހާލަތު ލިބިގެންވާ ހާލަތުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ވިޔަސް އިސްލާހުކުރެވޭނެވެ. އެއީ މި ދި ދަރިވަރަކީ ވެސް ދިވެހި ކަންކަމާ ގުޅިގެން މި ދި ދަރިވަރުންގެ ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް އެހެން ބަހުގެ އެއްޗެއް ތަރުޖަމާ ވެސް، ދިވެހިކަމުގައިވާ ކަމެއް މި ދަރިވަރުންނަށް ފަސޭހަކަމާ އެކު ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން ފަސޭހަކުރުމުގެ ސަގާފަތާއި ގުޅުންހުރި ކަންކަން ގެނެސް ދެވޭނެއެވެ. އެހެން ޖަމާއަތްތަކު ވެސް އެކަމާ ފުރިހަމަ ދިވެހިބަސް ތަރުޖަމާކުރެވޭނެ އެއްވެސް ފަސޭހަ ގޮތެއް ދެއްކުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހުގެ ރަނގަޅު ލަފުޒު ބޭނުންކުރުން ނުވަތަ "ބޭނުންކުރާ ލަފުޒު" އަކީ ވެސް ދިނީ ފޮނުވުން ލިޔުމުގެ އެހެން ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތަށް ފަސޭހަކަމާ އެކު ބޭނުންކުރުމަށް ކުދިކުދި ކަންކަމުން ފެށޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ މިފަދަ އެއްގޮތަށް އާ ތަރުޖަމާ ނަމެއްދެއްވުން ކަމަށް، ތަރުޖަމާ ކުރުމާ ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހުގެ އެހެން ލަފުޒުތަކެއް ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް ގެނައުމަށް އެހެން ތަރުޖަމާ ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް އިތުރުވާ ގޮތަށް ތަރުޖަމާ އިތުރުވެ، ދިވެހިބަހުގެ ތަރުޖަމާގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ތަރުޖަމާކުރެވޭ، ދިވެހިބަހުގެ އާ ތަރުޖަމާ އެދިގަނެވޭ ކަމުގައި ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

ދިރާސާގެ ސާވޭ ފޯމު ހިއްސާކުރެވުނު 7 ދަރުސްދޭބަޔަކީ (ދީނީ އިލްމުވެރިން، ޖޮގްރަފީ ދަރުސްދޭ މީހުން، ބަޔޮލޮޖީ ދަރުސްދޭ މީހުން، ސިވިކްސް ދަރުސްދޭ މީހުން، މެތްސްގެ މީހުން، ގުޅީ ދަރުސްދޭ މީހުން، ސޯޝަލް ސްޓަޑީޒް - ސްޓަޑީޒްގެ ޓީޗަރުން) ވެސް ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ގޮތުން ހިމެނުނު 7 ދަރުސްދޭފަރާތުގައި، އެ ދަރުސްދޭފަރާތްތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ފުރިހަމަކޮށް އިނގިރޭސިބަހުން ތައާރަފުކުރެވިފައިވާ ކުރުކޮށް ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރާ ދިވެހިބަހާ ގުޅުން އިތުރު ވިސްނުން ގެނައުމަށް ކަމަށް ބޭނުންވާ ކަމެވެ.

8.4. ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ދެކޭ ގޮތް

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ގޮތުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ ދެކުން ބަޔަކީ ބަހާމެދު ދެކޭ ގޮތް އަދި ގަބޫލުކުރުންތަކެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުގެ އަލީގައި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ގުޅޭ ދިވެހީން ދެކޭ ގޮތާއި ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ދެކޭ ގޮތާއި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމާ ގުޅޭ ދެކޭ ގޮތާއި ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޭނުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދިނުމާ ގުޅޭ ދެކޭ ގޮތާއި ދިވެހިބަހުން މުޢާމަލާތްކުރުމާ ގުޅޭ ދެކޭ ގޮތުގެ މަޝްވަރާ ތިރީގައި ހުށަހަޅާފައި އެ ވަނީއެވެ.

8.4.1. ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ގުޅޭ ދިވެހީން ދެކޭ ގޮތް

ދިވެހި ޒުވާނުންގެ ތަޢުލީމު އަދި ޒުވާނުން ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމަކަށް ވީ ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ ގިނަ ޤައުމުން ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް އިނގިރޭސިބަސް ކުރި ހޯދަމުން އަންނަ ގޮތަށް (ކަލްވެ، 1986؛ ކްރިސްޓަލް، 2000؛ ފިލިޕްސަން، 2004 ފަދަ ބަޔަކު ލިޔެފައިވާ ގޮތަށް) އިނގިރޭސިބަހުގެ ކުރިއެރުމުގައި ދިވެހިބަސް އޮޅި ފަނާވަމުންދާކަމަށް މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން (ބާބު 6 އަދި 7އިން) ފާހަގަވެއެވެ. ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ ސަމާލުކަން، ދިވެހިބަހަށް ލިބިފައި ވަނީ ދެވަނަ ބަހެއްގެ ދަރަޖައެވެ. ޔަސްމީނާ ބަޝާ (2017) ދިރާސާކޮށްފައިވާ ގޮތުން ބަހެއް ކުރިއެރުމުގައި ބަހާ ގުޅޭ މުޖުތަމަޢުގެ ބަސްބަހުގެ ގުޅުމުގައި ހުރި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި އަމަލުކުރުންތަކުގެ ދައުރު މުހިއްމުކަމެވެ. އެހެނީ ބަސް ކުރިއެރުމަށް މުޖުތަމަޢުގައި ބަހަކަށް އެކަށީގެންވާ ދަރަޖަ ލިބިގެންނެވެ. ބަހަކަށް އިސްކަންދިނުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އެކި މާއްދާތައް ތަރުތީބުވެފައި ވާ ގޮތަށް، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ވާ ނަމަ ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ މަގާމު އިތުރުވެ، ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ ފިކުރު ވިސްނުމުގެ ދުނިޔެ މަގުފަހިވާނެއެވެ. ޔަސްމީނާ ބަޝާ (2017) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި ބަހާ ގުޅޭ ދެކޭގޮތް ބިނާވެފައި އޮންނަނީ ތިން ބަހެއްގެ މައްޗަށެވެ. ފުރަތަމަ ކަލަސް ވިސްނުމުގެ ބަހެވެ. މިގޭ ސަމާލުކަން ފިލާވަޅާ ގޮތުގައި އަސާސީކޮށްފައިވާއެވެ. ދެވަނަ ކަލަސް، ކުރާ އަސަރެވެ. މި ކަމާ ގުޅިގެން ވަކި ބަހަކާ ގުޅޭ އޮންނަ އިހުސާސްތަކެވެ. ތިންވަނަ ކަލަސް ގުޅޭ ބަހަކާއި ބަސް ދަސްކުރުން އެކުލެވޭ އަދި ދަސްކުރުމުގެ މި ބަހާއި ޔަސްމީނާ ބަޝާ (2017) ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން މުޖުތަމަޢުގައި ކުރާ ބޭނުމާއި އަނެއް ބަހާ، ބަހެއް ދަސްކުރުމުގެ ބޭނުންފުޅު ބޭނުންވާން ބޭނުންތެރި އެ ކުރަމުންދާ އެއް މާއްދާގައި އެ ބަހަކާ ދެކޭ ގޮތް، އަދި ގުޅިގެން ނުވާ އެ ބަހެއްގެ މުސްތަޤްބަލާ ބޭނުންވެސް ވާ މައްސަލައެވެ.

ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކަށް ބަލާ އިރު ބައެއް ބައިވެރިން (26%) ދެކެނީ ދިވެހިބަހަކީ އެހެން ބަހަކަށް ބަދަލުވެފައި ވާ ބަހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މި ގޮތަށް ބައިވެރިން ދެކެނީ ދިވެހިބަހުގެ ތެރޭގައި އިނގިރޭސި ލަފުޒުތައް ގިނަވުމާއި،

ބުނަން ބޭނުންވާ ހުރިހައި ވާހަކަތައް ސާފު ދިވެހިބަހުން ބުނަން ބޭނުންވާ ވަރަށް ދިވެހިބަހުގެ ބަސްކޮށާރު މުއްސަނދި ނުވާކަމަށް އެ ބައިވެރިން ދެކޭކަމަށް ހޯދުންތަކުން ދައްކައެވެ. އެހެނީ މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕުގެ ބައިވެރިން ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ޖަމާޢަތްތަކާއި ސިޔާސީ ފަރާތްތަކުގެ އުފެއްދުންތެރިކަން ދިވެހި ނަން ކިޔުމާއި ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުމާއި އުފެއްދުން އަދާކުރަމުންދާކަމަށްވެއެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުގެ ބައިވެރިން ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި އިބާރާތްތަކާއި ބޭނުންތަކާ ގުޅޭ އާ ޤާނޫނު ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީން އަދާކުރަމުންދާ ކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވާފައެވެ (ޗާޓު 5.7). އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިބަހަކީ އެހެން ބަހަކަށް ނުވާފަދަ ބަސްތަކަކަށް ބަދަލުވެފައިވާ ބަހެއް ކަމަށް ބައިވެރިން ދެކޭ ދުރުން ހުރި މިސާލަކަށް ބަދަލުކުރުމަށް ޢާއްމު ބަހުގެ ހަރުދަނާކަމާއި މަޢުލޫމާތު ބަހުގެ ގަވާއިދު ރަނގަޅަށް ގެނެސް ދިވެހިބަހުގެ ޤަވާޢިދު ހާމަކުރުމާއި ބަސްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ކަމާއި މި ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ޤަވާޢިދުތައް އެކޭ، ތަންފީޒުކުރަން ޖެހެއެވެ.

8.4.2. ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް ބަދަލުކުރުން

ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް ބަދަލުކުރުމަށް ޓަކައި ގިނަ ކަންތައްތަކެއް ވަނީ ކުރަންޖެހިފައެވެ. ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމުގެ ކަންކަމެވެ (ކަޕްލަން އެންޑް ބަލްޑޯފް، 2003). މިއީ ބަހާ ގުޅޭ ދެކޭގޮތް ބަދަލުކުރުމުގެ ރޭވުމެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރާ ޖީލެއް އުފެއްދުމަށް ބޭނުންވާ ތަޢުލީމީ މަސައްކަތް ހިންގުން މުހިންމުކަމަށް ދިރާސާއިން ފާހަގަވާއިރު، މިގޮތުން ހިންގަން ޖެހޭ އެންމެ ބޮޑު އެއް މަސްއޫލިއްޔަތު ބަރޯސާވަނީ ސްކޫލުތަކަށް ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ސްކޫލުތަކުގެ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ އަހައްމިއްޔަތު ކުޑަވެފައިވާކަމަށް ބައިވެރިން ދެކެއެވެ. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ޤަވާޢިދު ތަޢާރަފުކޮށް، ދިވެހި ބަހުގެ ދިރާސާތަކާއި ސަޤާފަތުގެ ދިރާސާތައް ހިމެނުމާއި އެއް ގޮތަށް ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ބާރުއަޅައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިލަބަސް ބަދަލުކުރުމަށް ހުށަހަޅައެވެ، ދިވެހިބަހުގެ ޢިލްމީ ސިފަތައް ކަނޑައެޅުމުގެ މަސައްކަތް ހިނގަމުންދާ ކަމަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑެމީ ރިޕޯޓް، 2011). މީގެ އިތުރުން ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް، ބަސް ދިރުވުމަށް ޓަކައި ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން ހުއްޓުވުމެއް ނެތް (2003) ވެސް ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ހިނގާ ބަދަލުތަކާ ދިމާލަށް ދިވެހިބަސް ދިފާޢުކުރުމަށް ބޭނުންވާ މިފަދަ ކަންކަން ކުރުން ކަމެކެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ވެސް ބޭނުމަކީ ދިވެހިބަސް މުޖުތަމަޢުގައި ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ޤައުމީ ވަޒީފާތަކާއި އާންމު ދިރިއުޅުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ބަހަކަށް ހެދުމާއި، ދިވެހިބަހަކީ އެހެން ބަހަކަށް ނުވާފަދަ ބަހެއް ކަމުގެ ފަހުމު ހޯދުމަށް އިތުރު މުޖުތަމަޢުގައި ޢަމަލީ ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ސަރަޙައްދު މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން ޖާގަ އިތުރުކޮށްދިނުމާއި ބައިވެރިވެ ދިރުވުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން ފުޅާކުރުމާއި ވެސް ވަރަށް މުހިންމު ކަމެއް، މިއީ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ދިވެހިބަހާ ގުޅޭ

ދެކޭ ގޮތް ރަނގަޅުކުރުމަށްޓަކައި ވާކަން އަންގައިދޭ ކަމަށް ދެކެއެވެ. ވަރަށްގިނަ ފެންވަރު ހުރިހާ ނިޝާންތަކެއް އިނގިރޭސިބަހުން ބަދަލުވެފައި، ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އިނގިރޭސިބަހުން ބަދަލުވެފައި، އޮތުމަކީ ދިވެހިބަހާ މެދު އިރު ވިސްނުން ވިސްނާން ޖާގަދީ ކަމުގައި ގަބޫލުކުރެވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަންޖެހެއެވެ.

8.4.3. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ދާއިރާ ބަހާ ގުޅޭ ބައިވެރިންނާ ގޮތް

8.4.3.1. ރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަސް

ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން، ބަސް ދެމެހެއްޓުމުގެ މައިގަނޑު ދައުރެއް އަދާކުރާ އެއް ތަނަކީ މަގާމު ދިވެހިބަހުގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ރާއްޖޭގެ އިރު، ވާ ބާރުއަޅުއްވައިދިނި (2012) ސްޓްރެޓެޖީ އިސްތިޢުމާލުކުރުން މިހާރު އޮތް މިންވަރަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަސް އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔުވުން އެއީ އިޚުތިޔާރީ މާއްދާއަކަށް ވެސް މުސްތަގުބަލުގައި ވެދާނެކަމަށް ބައެއް ދިވެހިން ގަބޫލުކުރާކަމަށް ދިރާސާގެ ސާވޭގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ. މި ގޮތުން ބައިވެރިންނަށް ގަބޫލުކުރާގޮތުގައި މިއަދު އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހަށް ދެވިފައި ވާ ދަރަޖަ ދަށްކަމުން ދައުލަތުން ހުށަހަޅާއިރުވެސް ވާނެއެވެ. 1960ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ އިނގިރޭސިބަހަކަށް ބަދަލުކުރެވުނު، 2000ވަނަ އަހަރާ ހަމައަށް އާދަވުން އިރު، ރާއްޖޭގެ ހުރިހާ އިސްކޫލެއްގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބޭނުންކުރާ އިނގިރޭސި ބަހުންނެވެ އިނގިރޭސިބަހުން ބަދަލުވެ (ލޯޖީ، 2011؛ މުޙައްމަދު 2020)، ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު (ތަޢުލީމު، ޤާނޫނު ނަންބަރު، (24/2020) ރަސްމީކޮށް 2020 ވަނަ އަހަރު ތަންފީޒުކުރުމާ އެކު، ޕްރީ-އިސްކޫލު މަރުޙަލާއިން ފެށިގެން ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އިނގިރޭސިބަހުން އެއްކޮށް ބަދަލުވެފައި އޮތް ނަތީޖާއަކީ ރާއްޖޭގެ ހުރިހާ އިސްކޫލެއްގައި އިނގިރޭސިބަހުގެ ދަރަޖަ މަތިވެގެންދިޔުމެވެ.

މިގޮތުން އަރަބިބަހުން ކިޔަވައިދޭ އިސްކޫލެއް ވެސް ރާއްޖޭގައި ހުންނަ އިރު (ޝާކިރު، 2004)، ދިވެހިންގެ މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދޭ އެއްވެސް އިސްކޫލެއް ވެސް މިއަދު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ނެތުމާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ހަމައެކަނި މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދެވޭތީ ދިވެހި ޤައުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ އިސްތިޢުމާލު ކުޑަކަން ދަށްކަމެއް ކަށަވަރުކަމުގައި ފެންނަމުންދާއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތުގައި ބޮޑުވާ ވަނީ ދިވެހިބަހަކީ ރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދޭ މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްކަމަށްވާތީ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު، 2011). މި ފުރުޞަތުގައި މިހެން ބޮޑުވުމަށް ވާ އިރު، އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރަންޖެހޭކަމަށް ވެސް މި ފުރުޞަތުގެ ދަރުސް ހަދައިފައި ވާ ދިވެހިބަހަށް އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ގަވާއިދުގައި (2016) ބާރުއަޅާފައި ވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު ބައްޓަންވެފައި ވާ ގޮތުން އިސްކޫލުތަކުގެ މުޅި

މާރައުޖަޔީ މިހާރު އިނގިރޭސިބަހަށް ތަރުޖަމާކޮށްފައި ވާ މާރައުލާކުގެ. އިސްކޫލުތަކުގެ އިތުރު ހަރަކާތްތަކުގައި 'އެސްޕޮޑްބީ' އަދި ކުދިންނަށް އެންމެ އެންގެންނެވުމުގައި ވެސް ބޭނުންކުރަނީ އިނގިރޭސިބަހެވެ (މުޙައްމަދު، 2020). އެހެންކަމުން ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު ބައްޓަންކުރުމުގައި ވާ ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުވުން ޖާގަ މި ފެށި ފަރާތް ބޭރުން ހަރުފެއްދުމަށެވެ.

މީގެ އިތުރުން، ކުޑަކުދިންގެ ވާހަކައިގައި ބަހުގެ އަޅޭގެ ހުނަރު އެންމެ އެދުވާ ގޮތެއްގައި ލިބެން ފަސޭހަކުރުމަށް އުމުރުން 12 އަހަރުވުމުގެ ކުރިން ބަސް ދަސްކުރުމުން ކަމަށް ޗޮމްސްކީއަށް (1959) ހަވާލާދީފައި އެވެސް (2003) ހަމަކުރައްވައިފައިވާއި، ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ ކުޑަކުދިން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން (ބަލާބައި 7.3.1، 7.3.2، ޗާޓު 5.2) ހާމަވާ އިރު، މި ކަމަކީ ސިޔާސަތެއް ބަދަލުގެނެސްގެން ވީ އެންމެ
އަވަހަށް ތަންފީޒުކުރުން މުހިންމުކަމެވެ. އެހެނީ، މުޙައްމަދު (2020) އަދި ޖަމީލް (2014) ވެސް ބަޔާންކުރައްވާ
ގޮތުގައި ދިވެހި ކުދިން ދިވެހިބަހާ ދުރު ދިޔަގޮތް ހިނގަމުން، ދިވެހިބަހަށް ވަރަށް ކަންބޮޑުވޭ. ބޮޑުބަޔަކުން ކިޔަވައިދިނުމުން
ތޮއްޓެކިދިނުމަށް ދަސްވެނީ އެ ކިޔަވައިދޭ އެއްޗެއްގެ ބައިކުޑަބައެވެ (ނިޒާމް، 2020). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް ފުރިތަ،
ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރާ ކުދިބަރާކަށް ދިވެހި ކުދިން ހެދުމަށް ޓަކައި ދަރިންގެ ގެފުޅުގެ ތަޢުލީމު ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުން
މި ވަނީ ލާޒިމުވެފައެވެ. އެހެނީ ހަރުދަނާ ތޮއްޓެކިދިނުމުގެ މާދަރީބަހަކީ މިހާރު ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަސް ކަމަށް
ނިންމާލެން މިންވަރަށް އެ ކުދިން ދިވެހިބަހާ ޖީހަށްޖެހިފައެވެ، މުސްތަޤްބަލުގައި ދިވެހިބަސް
ނެތިދާނެކަމުގެ ބިރު އޮތީއެވެ، އެ ކުދިންނަށް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަކީ މުހިންމު ކަމެއް ކަމަށް ހޯދުންތަކުން (ބަލާބައި
7.3.1، ތާވަލު 5.7، ޗާޓު 5.2) ފާހަގަވެއެވެ. މިހާރު ހުރި މާއްދާތަކުގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެވޭނީ މާއްދާތަކެއް
ހުރިއްޖެ ނަމަ، ދަރިވަރުން ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުވެ، އެ ބަހަށް ފަރިތަވުމަށް މަގުފަހިވާނެއެވެ. މިގޮތުން މިހާރު
ކިޔަވާ 'ސޯޝަލް ސްޓަޑީޒް' މާއްދާ 'އިޖުތިމާޢީ އިލްމު' މި ނަމުން ބަދަލުކޮށް (ބަލާބައި 7.3.2) ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭނަމަ
ގޮތް ހަމަޖެހިއްޖެ ނަމަ، ކުދިންނަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރަން ފުރުސަތު އިތުރުވާނެއެވެ. މި ކަމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ
އެކަޑަމީއަށް ތަޢުލީމީ މަޖިލީހަށް ބަހާ ވާހަކަ ގުޅޭގޮތުން ދިވެހިބަސް އިސްކޫލުތަކުގައި ބޭނުމުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ
ސިޔާސަތުތައް އެކުލަވައިލުމުގައި ތަންފީޒުކުރަން މި ވަނީ ޖެހިފައެވެ. އެހެނީ، މިހާރު މި ދަނޑު ދިވެހިބަހަށް އަމާޒުވެފައި
ވީމާ ދިވެހިބަސް ދިވެހި ފެހުން ބަލާފައެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލު ފެށި، ގަޑިތަކުގެ މުރާފާތުގައި ކިޔަވައިދޭން ވާނީ ދިވެހިބަހުން ކަމަށް ގާނޫނީ-
އިސްކޫލު ހިނގުމުގެ ގޮތްތަކުގައި (2012) ބަޔާންކޮށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަރުކަޒީ ތަޢުލީމުގެ ފެއްދެވި މަންހަޖު 2015ގައި
(ނަޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އެޑިއުކޭޝަން، 2015) ބަޔާންކޮށްފައި އޮތް އިރު ވެސް ދިވެހިބަހުން ތޮއްޓެކިދިނުން

ކިޔަވައިދިނުމާ ދެކު ބައެއް ބެލެނިވެރިން ދެކޭ ގޮތުގެ ސަބަބުން ވެސް އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް މުދައްރިސުންނަށް ގޮންޖެހުންތަކަށް ކުރިމަތިވިކަން ހޯދުންތަކުން (ބަލާބައި 7.3.2) ހާމަވާކަމީ ބެލެނިވެރިން ވެސް އެބައިމީހުންގެ ދަރިންނަށް މޮޅުކޮށް އޮތީ އިނގިރޭސިބަހުން މުޅިން ކިޔަވައިދިނުމަށް ގަވާއިދުތަކުގައި ދަރިފުޅުން ކަމެއްކަމަށް ދެކެމުންދާކަމެވެ. އެހެންކަމުން އަދުވެސް (ހަމްދީ 2020ގެ ކުރިން ވެސް) ކިޔަވައިދިނުމުން ދިރާއި އިނގިރޭސިބަހުން، ނުވަތަ އިނގިރޭސި އަދި ދިވެހިބަހަށް މައްސަލަތަކެއްގެން ކަމަކުން ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން އިސްތިޢުމާލުކުރެވެއެވެ. ޕްރީ-އިސްކޫލު ހިންގުމުގެ ގާނޫނު 2012 ވެސް އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް ތަންފީޒު ނުވަނީސް، 2020 ވަނަ އަހަރު އަލުން ފާސްކޮށް ބޭނުންކުރާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ގާނޫނުން (2020) ހަމަވާ ކަމަކީ ގަވާއިދުގެ ތަޢުލީމުގައި ވެސް، ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ޖާގަ ހަމައެކަނި މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައިކަމެވެ. ދިވެހި ކުދިންގެ އެންމެ ބުނުމު އިރުން ޖެހިގެން އެ ކުދިން އުނގެނުމުގައި އިރުޝާދުތަކަށް ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ބަހަކަށް ވުމުގެ ނަތީޖާއަކީ އެ ކުދިންނަށް އަބަދު އިތުރު ބަހަކުން ފުރިހަމަވުމާއި، އެ ބަހަކުން ދޫކޮށް ގަދަރު އިތުރުވެފައެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒަމާނީ މަންހަޖުގައި ބާރުއަޅާ ގޮތުން ނަމަ މަންހަޖުގެ މަޤްޞަދެއް އިސްކޫލް ނިންމާ ދަރިވަރުންނަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސަގާފަތާއި ބަހަށް ލޯބިވާ ދަރިވަރުންތަކަކަށްވުން (ނޭޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އެޑިއުކޭޝަނުން، 2015) ވީ ނަމަވެސް، ކުޑަކުދިން މިހާރު ވާހަކަދައްކާ ބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސް ކަމުން ވެފައި ތަޢުލީމީ ހާލަތު އެއްކަން އިނގިރޭސި "މީޑިއަމް"އަށް ބަދަލުވާ ނަމަ، މިފަދަ ކުދިންނަށް ދިވެހިބަހާއި ދިވެހި ސަގާފަތު ގުޅުމުގައި ދަރިންގެ ގުޅުމުގައި އިސްކޫލުން ނިކުންނަ ދަރިންނަށްވުރެ ނިސްބަތްނުކުރަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމުގެ އޭރު ހަރުދަނާކޮށް އިނގިރޭސިބަހުން ބަސްބުނުމަށް އަޅުވާއި (މުޙައްމަދު، 2020)، ސާނަވީ އަދި މަތީ ސާނަވީގައި ދަރިވަރުން ހަމަޖެހޭ އިމްތިޙާނަކީ އިނގިރޭސިބަހުން ބަންދުވައި ވާ އިމްތިޙާނަކަން ވުމާއި ހިމެނޭ ގޮތުން ވެސް އެކަނިކުރުން އިނގިރޭސި މަޢުލޫމާތު އުނގެނެވުނަމަވެސް، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި އެންމެ (ޗާޓު 5.5)، ދިވެހިބަހާއި ދިވެހި ސަގާފަތަށް ލޯބިވާ ދަރިންތަކެއް ބިނާކުރުމަށް ހުރި ހުރަސްތަކާއި ވަސީލަތްތަކުގެ ބުނެވިފައިވާ ހާމަކުރެވެއެވެ. އެހެނީ، ސްކޮލަރުސް (2012) ބަޔާންކުރާގޮތުގައި ވާ ގޮތުގައި ބޭރު ބަސްބަހުގެ މަންހަޖުން ކިޔަވާ ކުދިން އެ ކުދިންގެ މާދަރީބަސް މުޅި ދޫކޮށް ގޮތް ދަނީ، އެ ކުދިންގެ އިތުރު އުނގެނުން ބަހަކަށް ވާ ބޭނުން ބަހާރާއިން ވުޖޫދު، ދިވެހިބަހަށް ކުރިމަތިވެފައިވާކަން ނުރައްކާ ދިވެހި ގަވާއިދުތައް ކިޔަވައިދިނުމަށް ނާދިރުކަމެކެވެ. އެހެނީ، ފިޝްމަން (1991) ފަދަ އިލްމުވެރިން ވެސް ބަހުރުވަތަކާ ގޮތަށް ގަވާއިދުތަކުގެ ތެރޭ

އުފައްދައިދެނީ އެ މީހުންގެ މާދަރީބަހުންކަމުގައި ވާތީވެ، ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިބަހުން ބޭނުންވާ ޖެހޭ އުފެއްދުމަށް ޖާގައި ދަރިވަރުންނަށް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުވާ މިންވަރު އިތުރުކޮށް، ފަހިކޮށްދިނުން ޖެހެއެވެ.

ދިވެހި މުޖުތަމަޢުން ދިވެހިބަސް ގެއްލި ނެތިދާނެކަމުގެ ބިރު އޮތް އިރު، ދިވެހިބަސް، މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދޭ ދިވެހިންނަށް ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭ ހިސާބުގައި ފިލާވަޅު ފަރުމާކޮށްދީފައިވާކަން ނެތެވެ. ދިވެހިންގެ މާދަރީބަހަކީ ޖީލުންޖީލަށް ދިވެހިބަހެވެ. ނަމަވެސް، އަދުގެ ކުޑަކުދިންގެ މާދަރީބަހަކީ ދިވެހިބަސް ނޫންކަމަށް ގަބޫލުކުރާ މިންވަރަށް މި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ދިވެހިބަހުގެ މަސްއޫލުވެރިންގެ ވާހަކަތަކުން އެނގެ ފެންނަ އިސްލާމީތަރުބިއްޔާ (ބާބު 7.2.3). ދިވެހިބަހާއި ގުޅޭ އިސްކޫލުތަކުގައި އިސްލާމް މާއްދާ އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދޭތީ ބެލުމުގައި ދިވެހި ދަރިވަރުން ހަރުގޮތަކަށް ދީނުގެ މަފްހޫމު ފުރިހަމައަށް ގޭގެޔާ ވާހަކަދަކުން، އެ މާއްދާ އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދޭން ސިޔާސަތު ކަނޑައަޅައިގަތުމަކީ ގިނަ ދިވެހިންނަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ހިސާބަށް މިހާރު ގޮސްފައި ވާކަމީ ހައިލެވޭކަމެކެވެ (އަލީ، 2023). މި ގޮތަށް އިނގިރޭސިބަހަށް ދިވެހިބަހުގެ މައްޗަށް ފުރުޞަތު ދިވެހިބަހަށް އޮތް ފަރަގު ބޮޑުވަމުން ނިކަމެތިވެފައިވެއެވެ. އެހެނީ ކުރިސްޓަލް (2000) ހާމަކުރައްވާ ގޮތުގައި މުޖުތަމަޢުގައި އާންމު ނުކުރެވޭ ބަހެއް، މާދަރީބަހުގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަވެފައިވާ ބަހެއް ނޮކިދިއުމަކީ މަގުފަހިވާކަމެވެ. އެހެންކަމުން، ދިވެހިބަސް ދެމިއޮތުމަށް ޖާގައި މާއި މިއަދު މި ކަމާ މެދު ފުރުޞަތު ވިސްނައި އަވަސް ހައްލެއް ހޯދުމަށް ހާލަތު ގެނެސްފައި ވާކަމެވެ. މި ކަމަށް އަމަލު އެހެން ބައްޖަ ހެއްޔާ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ކަމާ އެކު ތަރުޖަމާކުރުމަށް ޖާގައި ކަމާ ގުޅޭ ހިރިހަމަ ދިރާސާއެއްގެ ބޭނުންވާ ގޮތަށް ހަރުދަނާ ތަރުޖަމާކުރުމަށް ތަޢުލީމީ ސަރަހައްދުގައި މިކަމާ ބެހޭ ސިޔާސަތު، ސްޕޮލްސްކީ (2004) ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ގޮތަށް، ބަހަކީ ދިރުވެވިދާ ވާ މުއައްސަސާތަކުން ބަހެއް ހިމާޔަތްކުރުމަކީ އެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުތަކުން ބަހަތަރުވެގެން ގުޅޭ އެއްޗެއް ކަމަށް ވިދާޅު، ބަހުގެ ހަރުދަނާ މި ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ކަމާއި ތަރުޖަމާކުރުމަށް ހަރު ހަރުދަނާވެ (ކެޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް، 2007; ކޫޕަރ، 1989). މި ހަރުދަނާ ތަރުއީން އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމާއި ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން އިތުރުކުރުވާނެ ގޮތްތަކެއް މި ވަނީ ހުށަހަޅައިފައެވެ. މި ކަމަށް ޖާގައި ދިވެހިބަސް ކިޔައުރުވުމުގެ އިސް މުއައްސަސާއާ ތަޢުލީމީ ވުޒާރާއާ މި ނޫން ވެސް މި ކަމާ ގުޅުންހުރި ފަރާތްތަކުން ގުޅިގެން ސިޔާސަތުތަކެއް މި ވަނީ ކަނޑައަޅަން ޖެހިފައެވެ.

ނެންސްކާއިން (2003) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ކާރިންނަށް، ހާއްސަކޮށް އެ ކާރިންގެ އުމުރުގެ ކުރީގެ، ކިޔަވައިދިނުމާއި އެ ކާރިންގެ މާދަރީބަހުންނެވެ. އަދި މިފަދަ ބަހެއް ކާރިންނަށް ދަސްކުރުވަންޏެވެ. ފަހުމަށް ތަޢުލީމު ދަރިވަރުންނަށް ލިބޭނީ އެހެންނެވެ. މިގޮ އިތުރުން މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ނުވަތަ އެފަދަ ބަހެއްގެ ހިނގުމެވެ، ނަމާދުއަށް މަގުފަހިވެއެވެ. އެފަދަ ބައެއްގެ 2000 އަހަރު ބަހެއް އޮތް އިރު، ސަޤާފަތްތަކާއި ބާވަތްތަކަށް ބެލުމުގެ އެ

ބަސްތަކުން ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ހަމަޖެހިފައި ވާ އެންމެ 10 އިންސައްތަ ބަހެވެ (ޑަންސްޓަން، 2003). މާދަރީބަހުން ކިޔަވައިދިނުމަށް ސިޔާސަތުތަކަށް ހުރި ނަމަވެސް، ކުރިން އިސްތިޢުމާރުކޮށްފައި ވާ ގޮތަށް ބެލެނިވެރިން، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ މާދަރީބަހަށްވުރެ ބޮޑަށް އިނގިރޭސިބަހަށް އެބައިމީހުންގެ ދަރިން ބޭނުންވާ ވުމަކީ ވެސް މިފަދަ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުރި ގޮންޖެހުމެކެވެ. މިގޮތުން އެފްރިކާ ސަރަހައްދުގައި އެ ސަރަހައްދުގެ ބަސްތައް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ހުރިހާ ހުންނަ ސިޔާސަތުތަކެއް ވެސް ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ އެންމެ ބޮޑު އެއް ގޮންޖެހުމަކީ ބެލެނިވެރިންކަމަށް (ކަންގިރާ، 2016) ދިރާސާއިން ހާމަވެއެވެ. އެހެނީ ދަރިންނަށް ކުރިއަށް ދެވޭނީ އޮންނަނީ އިނގިރޭސި ތަޢުލީމު އުނގެނުން ކަމަށް ވުމާ އެކު، ބެލެނިވެރިން ބޭނުންވަނީ އެ މީހުންގެ ދަރިންނަށް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމެވެ. ނައިޖީރިއާގައި ވަނީ ކޮންމެ އަހަރަކު ވެސް އެފްރިކާ ސަރަހައްދުން އެތައް ބަހެއް މަރުވެގެންދެއެވެ (ކަންގިރާ، 2016). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަކީ ހަމައެކަނި ދިވެހިން ބޭނުންކުރާ ބަހަކަށް ވާއިރު، މި ބަހުން ދިނަ މާއްދާތަކުން ކިޔަވައިދޭނެ އުސްތާޒުން ކަނޑައަޅައިގެން ހަމަޖެހިފައި ނުވާތީ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ އިތުރު ގޮންޖެހުމެއް ކަމުގައި މަސައްކަތްތަކަށް ކުރިން ފުރިހަމަކޮށް.

މިގޮތުން، ކުއްޖާގެ ތަޢުލީމީ ހަރަކާތް އިނގިރޭސިބަހުން ބާރުއޮތުމާ، އިސްކޫލުގެ ހަރަކާތް ނިމުމުން އާއިލާގެ ހުރިހައި ކާމިޔާބެއް، ދިރިއުޅުމުން، ވިޔޮން އޮތީ އިނގިރޭސިބަހުން ފާޅުވެގެން މިންވަރަކުންކަމަށް (ބަސްބައި 7.9.1 ގަބޫލުކުރެވިފައި ދިރިއުޅުމުގައި އޮތް އޮތް ދިރިއުޅޭ ފަރާތުން ދިރިއުޅޭ ކުރިން ގޮތަށް ދިރިއުޅޭ ކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައި ވާ ދިރާސާތަކުން ހާމަވެއެވެ.

ކިޔަވައިދިނުމާ މިއަދާއި ބަހުގެ މަސްރަހުގެ ސަރަހައްދުން ނުކުންނާނެ ނަތީޖާތަކުގެ ސަރަހައްދުން ބަސް ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ތަރުތީބުގެ އަދަބިއްޔާތުގެ ބަސްފޮތް އިސްތިޢުމާލުކުރާ (ސްޕޮލްސްކީ، 2012؛ ފަރގަސަން، 2006). ބަސްތަރުތީބުކުރާ އިސްތިޢުމާލު ކުރެވެނީ، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އިސް ދައުރު އަދާކުރާ އިސްތިޢުމާލުކުރާ ތަފާތު ފަދަ އެކި، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ މައި އިދާރާއި ހަމަޖެހިފައި ވާ ޖަމާއަތަކާ ގުޅިގެން ހިނގައިދާ ދޭ ދެ ހަރަކަތް ވެސް ކުރިއަށްދެއެވެ. މާދަރީބަހުގެ ސިޔާސަތުތައް އެކުލެވޭ ގޮތުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މުވައްސަސާ، އިންޓަރނޭޝަނަލް (ޖޯ، 2020) ފަދަ ފަރާތްތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާއަކީ އެ ފަރާތްތަކުގެ ހަމަޖެހިފައި ވާ ފަރާތެއް ހިނގާ އިދާރާތަކެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ސިޔާސަތު، ތަންފީޒުކުރުމުގައި ހަމަޖެހިފައި ސިޔާސަތު ގުޅުވާލުމުން ކުރިއަށް ދިއުމަށް ވިސްނަ ފަރާތްތަކަށް މަގުފަހިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިރިއުޅޭ ކުރިއެރުވުމަށް ޖަމާއި ދިރިއުޅޭ އެކުލެވިގެން ހަމަޖެހިފައި ވާ ދާއިރާ ގުޅިގެން މަސައްކަތްތަކާއި ގުޅޭ، ދިރިއުޅޭ ކުރިއެރުވުން ހަރުދަނާ ސިޔާސަތުތަކާއި އެކުލަވައިލެވިގެން ހުރެއެވެ.

8.4.3.2. ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ގާބިލު މުދައްރިސުން އުފެއްދުން

ކުޑަކުދިންގެ ކިބައިގައި ބަހުގެ އަޑުގެ ހުނަރު އުނގަދު އުނދަގޫގޮތެއްގައި އަހަރުގަނޑަށް ދަސްވާނީ އާންމުގެ އުމުރުން 12 އަހަރުވުމުގެ ކުރިން ބަސް ދަސްކުރުމުންކަމަށް ޕެންފީލްޑްސްއާއި (1959) ބަލާގާއްވައި އެލިސް (2003) ހާމަކުރައްވައިފައި ވާ އިރު، ތުއްތުކުދިންގެ ދިވެހިބަހުގެ ބަހަވީ ބިންގާ ވަރުގަދަކުރުވާނީ އިސްކޫލުތަކުން މި ކަމަށް އިސްކަންދެވިގެންނެވެ. ބަހަކަށް އާދަކުރުވުމަށް ކުރިއެރުވުމުގެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި އެ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާނެ ބަޔަކު އުފެއްދުމަށްޓަކައި ހިންޖަން (2001) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ އިރު، އެ ކުދިން ޝައުގުވެރިވާ ގޮތަށް އެ ކުދިންނަށް ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ގާބިލު މުދައްރިސުން އިސްކޫލުތަކުގައި އިތުރުކުރުންޖެހޭނެއެވެ. ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި (ބަލާބައި 4، 3، 7)، ބަސްކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުންނަކީ ގާބިލު މީހުންނަށް ހަދަންޖެހެއެވެ. ބަސް ކިޔަވައިދިނުމުގައި މުދައްރިސުން ބަސް މައްސަލަތަކާއި އަދި ބަސްކިޔަވައިދިނުމުގެ ހުނަރުތަކަށް އަމާޒުކޮށް ކިޔަވައިދިނުމުގައި ކަންބޮޑުވާކަމެވެ. އަދި ކިޔަވައިދިނުމަށް ދަރިވަރުން ޝައުގުވެރިވާ ކަހަލަ އުސޫލެއް އެދޭ ކަމުގައި ބޭނުންކުރައްވައިފައެވެ. ބަސްކިޔަވައިދިނުމަށް ޖާގައި ގާބިލު މުދައްރިސުން ތަމްރީނުކުރުން، ކިޔަވައިދީ ވަސީލަތްތައް އުފެއްދުމަކީ ބަސްކިޔަވައިދިނުމުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ (ދުންސޯކާ، 2003). ކުދިންގެ ހިތްވަރުގައި ބަހަށް ލޯބިއުފެދޭނީ ބަސް ކިޔަވައިދިނުމާ މުދައްރިސުން ބަސް ވަރަށް ސާފު ދިވެހިބަހުން ދަރިވަރުންނާ މުޢާމަލާތްކުރެވިގެންނެވެ. މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ހާމަވާ އިރު، ދިވެހި ކުދިންގެ ހިތްވަރުގައި ދިވެހިބަހަށް ލޯބި އުފެއްދުމާއި އެ ބަހަށް ގަދަރުވެރިކަމާ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އެ ކުދިން ބޭނުންކުރަމުން މުދައްރިސުންގެ ދައުރުކުޅުވާކަން ޖެހެއެވެ.

މުޙައްމަދުގެ (2013) ދިރާސާގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވާ ގޮތުގައި ބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ގާބިލު މުދައްރިސުން ނެތުމަކީ ދިވެހި ބެލެނިވެރިންގެ ކަންބޮޑުވާކަމެވެ. މިގޮތުން އާންމު ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި ރަށްތަކުގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސްކިޔަވައިދިނުމުގެ ގިނަ މައްސަލަތަކެއް ހުރިކަން ފާހަގަވެއެވެ. އެ ދިރާސާއަކީ ދަރިވަރުންނާއި އެ ކުދިންގެ ބެލެނިވެރިން ވެސް ބައިވެރިކޮށްގެން ކުރެވުނު ދިރާސާއަކަށް ވީ އިރު، އެ ދިރާސާގައި ބެލެނިވެރިން ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދެނީ ކޮންމެ ބަހަކުން ކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް، ބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުންގެ ފެންވަރު ދަށްވުމުގެ ސަބަބުން އެ މުދައްރިސުންނަށް، ރަނގަޅަށް ކިޔަވައިދެވޭ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދޭން ހުރިވަރެއް އަދި ދަރިވަރުން ވެސް ފާހަގަކުރި ގޮތުގައި ދިވެހިބަސް ކިޔަވާން ހުރިވަނީ ޝައުގުވެރިވާ ގޮތަށް މުދައްރިސުންނަކީ ކިޔަވައިނުދެއްވައެވެ. މީގެ އިތުރުން ޖަމީލު (2014) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި އޭނާ ކުރެއްވި ދިރާސާއިން ހާމަވާ ގޮތުގައި ބަސް ކިޔަވައިދޭ މުދައްރިސުންގެ ފެންވަރު ދަށެވެ. އެހެންކަމުން ދަރިވަރުން ދިވެހިބަހަށް ޝައުގުވެރިކަން

ބަކައި، ފެންވަރު ރަނގަޅު މުދައްރިސުން ދިވެހިބަސް ކިޔަވައިދިނުން ވަރަށް މުހިންމެވެ. މިކަމަށް ބަކައި، ގާބިލު މުދައްރިސުން ތަމްރީނުކުރުމަށް އިތުރަށް ސަމާލުކަންދޭންޖެހޭނެއެވެ.

8.4.3.3. ރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ދިވެހިބަސް

މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ކިޔައަން ގެންދާ ހުރިހާ ކޯހެއް ވެސް، އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވައިދޭން ފުރުސަތު އޮންނަން ޖެހޭކަމަށް ސާވޭގެ ގިނަ ބައިވެރިން ދެކޭ އިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ދިވެހިބަހުން ހިނގާ ކޯސްތައް މަދުކަން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި (ޔަޢުނީ، ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011ގައި) ބުނާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިނގާ ޑިގްރީން މަތީގެ ކޮންމެ ކޯހެއްގައި 15 ކްރެޑިޓްގެ ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮންނަން ޖެހެއެވެ. ނަމަވެސް މި ކަން ކުރިއަށް ނުކުރެވޭ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. އެފަދަ ކޯހެއް ހިނގާ ބައެއް ހިސާބުގައި ދިވެހިބަސް އޮޕްޝަނަލްކޮށް ވާ ނަމަ މިފަދަ މާއްދާއެއް އެ ކޯހެއްގައި ހިމަނާފައިވެއެވެ. ނުހިމެނިއްޖެ ކަމަކު އެއާ ގުޅޭ ސުވާލު އުފެއްދި މީހުން، ހުށަހަޅައި މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ހުރަހެއްނުވެއެވެ. ޖޯރިޖް (2019) ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެންމެ ބޮޑު ޔުނިވަރސިޓީގައި ހިނގާ، ޑިގްރީން މަތީގެ ބައެއް ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭނެ މާއްދާއެއް ނުވެއެވެ. އެ ދިރާސާގައި ބައިވެރިވި ބައެއް ދަރިވަރުންނާއި އިސްވެރިންގެ ޚިޔާލުގައި މިފަދަ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާއެއް ހިމެނުމަކީ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތް ކަމެއް ކަމުގައި ދެކެއެވެ. ނަމަވެސް 2016ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން އަހަރު ފަސް، ޑިގްރީން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާއެއް އެ ޔުނިވަރސިޓީން ދަނީ ހިމަނަމުންނެވެ (ޖޯރިޖް، 2019). މިކަން ކުރުމަކީ ބަކައި ދިވެހިބަހުގެ އެކުލަވާލުމާއި މަތީ ތަޢުލީމާ ބެހޭ ފިޔަވަޅުތަކާއި އެމް.ކިޔު.އޭ. ހިމެނޭ ގޮތަށް ދިވެހިބަހުގެ ރޫޅުމުން އަންނަ ނަމަ މި މާއްދާ ބަދަލުކުރުމާ ދިމާ ފަސޭހަވީއެވެ. އަދި މިކަން ބޮޑު އުފެއްދުން ފެންނަން އޮތީއެވެ.

ރާއްޖޭގައި ހިނގާ މަތީ ތަޢުލީމުގެ ބައެއް ކޯސްތަކުން ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ ފުރުޞަތު އިތުރުކުރުމަށް ދިވެހިބަހަށް ވުރެ އެއްކޮށް ޖާގަތަކުން ދެބަސް ދަސްކުރުމުގެ (އަބްދުއްރަޙީމް، 2014) ތަސައްވުރުކުރެއްވި، ދިވެހިބަސް އެކު ޖާގައެއްގެ ވިސްނުން ފަދަ ވިސްނުމުގެ ބަދަލުކުރުމުގެ ހުކުމް ދަރިވަރަކު ވިސްނާފައެވެ. މިފަދަ ކޮލެޖުތަކުން، ޔުނިވަރސިޓީތަކުން ދިވެހިބަހުން ހިނގަން އެހެން ކޮލެޖުތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމަށް ގުޅޭ ބައެއް ދިވެހިބަހުގެ ތަޢާރަފުކުރާ ރަސްމީ ކަމަކަށް ވާހަކަ (ޖޯރިޖް، 2019). އެހެންކަމުން މިފަދަ ކޮލެޖުތަކުގެ ދިވެހިބަހުގެ ކިޔަވައިދިނުން އިނގިރޭސިބަހުން ހުރި މިފަދަ ޕޮލިސީއެއް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭނެ ނިޒާމެއް ހުރި، މިފަދަ ކޮލެޖުތަކުން ވެސް ޕްރޮގްރާމް ކުރިއަށްގެންދާ ދިވެހިބަސް ކިޔަވައި، ޖުވާނުންގެ ހިތްތަކުގައި ދިވެހިބަހަކީ ދޭ ގަދަރު އިތުރުވާން ކަމެކެވެ. ޖަދުވަލުތަކުން (ތާވަލު 5·8) ފާހަގަކުރެވުނު

ގޮތަށް މަތީ ތަޢުލީމުގެ ކްލާސްތަކަށް ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުން ވަރަށް މުހިންމެވެ. ބޭރުގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި އެ ޤައުމުތަކުގެ އުނިވަރސިޓީތަކުން އެ ޤައުމުގެ ބަހުން ކިޔަވާދޭން ފުރުޞަތު ވަރަށް ބޮޑަށް ފަހިކޮށްދީފައި ހުރެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ސަރުކާރުގެ އެއް އުނިވަރސިޓީއަކީ ރޫސިޔާގެ ތަތަރިސްތާން އުނިވަރސިޓީއެވެ. މި އުނިވަރސިޓީ އުފެދުނީ ދުނިޔޭގެ ސަބަބަކީ ވެސް މުދައްރިސުން ކިޔަވައިދޭން ތިބި މިންވަރު ގިނަވުމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ފުރުޞަތު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ވެސް ހިއްސާކުރެވޭ ޢިލްމީ ރިސާރޗްތަކުން (1983) ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ. މި އުނިވަރސިޓީގެ ޒަމާނީ 1970ގައެވެ. މި އުނިވަރސިޓީން ހިންގާ އެހެން ޤައުމުތަކުގެ ކުދިން ވެސް ދިރާސާ ކުރަމުންދާ ދިރާސާތަކުގެ މަޢުލޫމާތު އެ ކާސްޓްރޯތަކުގައި ހިމެނިފައި އޮތެވެ (ޢަލީ، 1983). މިއިން އަނގައިދޭ ދިރާސާގެ ޤައުމުތަކުގައި އަދިއެކު މާތިރިބަސް ކުރިއެރުވުން އެ ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން އިސްކަންދީ ހިންގަވެ. އަދި ޢަލީ (1983) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި މިއިން ތަރުކާއިދީ ދިރާސާގެ އިލްމުވެރިން ބަހުރުވާ ގަދަކުރުމުގެ ބޭނުންވެ. އަދި ދިރާސާ ކުރިއެރުމަށް އުނިވަރސިޓީގެ އަމާޒު ހާސިލްކުރެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ އުނިވަރސިޓީން ހިންގާ ޑިގްރީތަކުން ތަޢުލީމީ ކާރިޔާ ކޯސްތަކުން އުނިވަރސިޓީގެ ޑިޕާޓްމަންޓް ކާރުބާރު (އަޙްމަދު، 2024). މި ކޯސް ރާއްޖޭގައި ތަޢާރަފުކުރެވުނީ އިރު އެ ޑިޕާޓްމަންޓް ގޮތަށް ދިރާސާގެ ބަދަލުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ މާދަރީބަސް ހިންގުނެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހަށް ލިބުނު ކުރެވުނުކަމެވެ. އަދި ދިވެހިބަހުގެ އިސްލާމްދީނުގެ ޤާނޫނުގައި (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) ބުނެފައި ވާ ގޮތަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ޑިގްރީން ލަނޑު ކުލާސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން މާއްދާތައް ހިންގުމަށް ޤަބޫލުކޮށްފައި ވާނެ (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހުގެ އިސްލާމްދީނުގެ ޤާނޫނު، 2011) އާ ކަން ވެސް ތަންފީޒުކުރުމަށް ލާޒިމު އިލްތިޒާމް ބާރުކުރެވެ.

8.5 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހުރުވަ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހުރުވައިގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އަސާސް ދިރާސާކުރަން ބޭނުންކުރާ ގޮތުގައި، ވަކިން ހާއްސަކޮށް ރާއްޖޭގައި ބަހުރުވައިގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަރައްޤީކުރާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިސްކަންދޭ ބަހުގެ ތަސައްވުރެއް މި ދިރާސާއިން ފެންނަން އެބައުޅެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަކީ އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (2011) ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭ އަސާސީ ފެންނަން ހުރިހާ ނަންބަރުގައި ފުރަތަމަ ތަނައިން ލިޔުމަށް ލާޒިމުކޮށްފައި ވާ އިރު، ބޭނުން ބަހެއް ހިލޭނަގައި ނޫނަ ދިވެހިބަހުން އިސްކުރަން ފާހަގަކުރެ، ބޭނުން ބަސްނަން ޖެހެއެވެ. މިގޮތުން މި ބައިގައި ހުރަހަރައިފައި މި ވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހުރުވައިގެ ނަމޫނާގެ މަސްލަހަތެވެ.

8.5.1. މަގުމަތީގެ ނިޝާންތައް

މަގުމަތީގެ ނިޝާންތަކާއި ސަރުކާރުގެ ކަމާ ބެހޭ އިދާރާތަކުން ސީދާ ބަލަހައްޓާ، މަގުމަތީގެ ނިޝާންތަކަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު (2011) އާ އެއްގޮތަށް ވަރަށް ބޮޑަށް އަމަލުކުރެވި، ބެހެއްޓިފައިވާ ނިޝާންތަކެއްކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

މަގުތަކަށް ނަންދިނުމަކީ ޒަމާނުއްސުރެ ދިވެހި ސަރުކާރުން ކުރަމުން އަންނަކަމެކެވެ. ދުނިޔޭގެ އެކި ކަންކޮޅުތަކުގައި ވެސް މި ކަން އޮތީ މިހެންނެވެ (ޒޯރުވާޒީ (2021). މީގެ ބޭނުމަކީ އެ ތަނެއްގެ ސަރަހައްދުތައް ފާހަގަކުރުމެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް މާލެ ސަރަހައްދުން ތަހުލީލުކުރެވުނު، ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގާއި މަޖީދީމަގުގެ ނަންބޯޓުތަކުގެ ތެރެއިން، މަޖީދީމަގުގެ ނަން އޮތީ ކޮންމެވެސް ގެއެއްގެ ދަގަނޑުފާރުގައި ކަސްޓަމްގައި ޖަހާފައެވެ. (ފޮޓޯ 28). މާލެއަށް އަލަށް އަންނަ މީހަކަށް ނުވަތަ މަޖީދީމަގުގެ ނޫނީގެ މިހާރު އެ ނަންބޯޓު ފެންނަނީ ސަލާމަތު އުނދަގޫވެއެވެ.

ޒޯރުވާޒީ (2021) ހާމަކޮށްދީފައިވާ ގޮތުގައި އިންސާނުގެ މަގުތަކުގެ ނަން ބޮޑު ދިރި، އެންމެ ފުރަތަމަ އެ ތަނެއްގެ ބަސްކަމުގައި ވާ ސަރަހައްދުގެ ބަހުން ލިޔުން ވިޔަ، އެއަށްފަހު އިނގިރޭސި ބަހުން ބަސްތަކެއް، އިސްކަންދީ ތަރުޖަމާކޮށް ލިޔުމެވެ. މަޤްޞަދަކީ އެ ތަނުގެ އާބާދީގައި ހުރި މީހުންނަށް ފަސޭހަކަމާއި ސަލާމަތީ ބޭނުމަށް ތަރުޖަމާކޮށްގެން ލިޔުމެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބޭނުންކުރާ ބޯޓުތަކަށް ބަލާއިރު މަގުމަތީގެ ނަންބޯޓުތަކާއި ނިޝާންތަކުގައި އަދި ޓްރެފިކް ނިޝާންތަކަށް ވެސް ހަމަ މިއާ އެއްގޮތަށް ތަފާތު ބަސްތަކުން އިސްކަންދީ ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ސަރުކާރުން ބެލެހެއްޓުން ހިނގާ މަގުމަތީގެ ނަންބޯޓުތަކަށް ރަސްމީ ސިޔާސަތު ބަލާއިރު، މި ނަންބޯޓު ދިވެހިބަހުން ލިޔުމާއި ލިޔުމާ ދެމެދު ދިވެހިބަހަށް ދޭ އިސްކަން މިންވަރު ބޮޑުކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ދެބަހުން ލިޔުނުއިރު މަގުމަތީގެ ނަންބޯޓުތަކާ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު 9/2011 ގެ މާއްދާ 5) އާ އެއްގޮތަށް ހިނގައި ހުރި ބޭނުންކުރެވިފައިވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރަންޖެހޭ ވަނަ ފަރާތަށް ބަލާއިރު، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުން ރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް ދޭން ޖެހޭ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ހިމެނިފައިވާ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ވަރަށް ހިތްވަރު ލިބިގެންދެއެވެ. މަޤްޞަދަކީ ސަރުކާރުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ހިންގުމާ ގުޅިގެން މީގެ ބޭނުން ނޫނީ ސަލާމަތާ ގުޅުންހުރި އެހެން ބަސްތަކެއް ބޭނުންކުރެވެއެވެ. މަގުމަތީގެ ނަންބޯޓުތަކަށް ބަލާއިރު ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައިވާ ނަންބޯޓުތަކާއި، ޢާންމު ބޭނުމަށް ލިޔެފައިވާ ގޮތް އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

8.5.2. ޢަވާމީ އިދާރާތައް

ސަރުކާރުގެ އޮފީސްތަކުގައި އާންމު ގޮތެއްގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ތަޢާރަފުކުރުން ނަންބޯޑު ލިޔުން، އާއެކުގައި އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ވެއެވެ. މިއީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭކަމަކަށް ނުބެލެވެ. އެހެނީ ގިނަފަހަރަށް އެ މުއައްސަސާތަކުގެ ނަންބޯޑު ކިޔައިދީ، ގިނައިން ހުންނަނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ބާރާ ގިނަފަހަރަކުން ބޭނުންކުރަނީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ވުރު ބަޔާން ލިޔެފައި އޮންނަ އިނގިރޭސި ނަން ކިޔާ ގޮތް ދެނެގަތުމެވެ. މިއިން ފާހަގަވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަސް އަމިއްލަ ބަހުރުވަތަކުގެ ބޭނުންކުރުމާ އެދޭ ނިސްބަތް ބަހުރުވަތަކެވެ. ރަސްމީ ގޮތުން ނަމަވެސް ސިޔާސީގޮތުން އަމިއްލަކޮށް ޖަހައި ދިވެހިބަސް ދަމަހައްޓަން އަދި ނަމަވެސް، ކާރަދިނޫމުގައި އިސްލާމީ ބައެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހުގެ ބާރު، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ފަހަން ހޯއްސަބަން، ސަރުކާރުގެ މުއައްސަސާތަކުން ނަން ދިނުމުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ބޮޑުސަމާލުކަމެއް ވާކަމެވެ. ރަސްމީ ހާއިރާތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ ދަރަޖައާ ދުރު ސަމާލު އުވެދިއައެވެ. މިއީ ފިޔަޒްސަން (1992) ވިދާޅުވާ ފަދައިން ބަލަނަ ދުނިޔޭގައި ބަހުވިސްނުމުގެ ދިމާއަށް ފުރާ ހާއިރާއްގައި ބަދަލުވުން ނުވަތަ އިތުރު ކަންކަމުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ގެނައި ވާ ސަރުކާރުގެ ބަދަލުތަކެވެ.

ބަހުވިމުޚުތަލިފު ބަސް މުދު އެ މުޖުތަމަޢުތަކުން ދިޔާ ގޮތް ރަސްމީކަމުގެ ކަމުގައިކަން (ފަހުމީ ސަލީމް، 2006) ވާ އިރު، ބަހުވިމުޚުތަލިފާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރިޔަ ދިރާސާތަކެއް ބަސް ދިރާސާކުރުން ހެޔޮވަރު ދިރާސާ ބަހުގެ ބާރާއި ބަހުގެ ވެރިކަން ބޭނުންކުރާ މުދު ސިޔާސަތު އެކުއެއްކުރުމުގައި މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ ދިރާސާތަކެއްކަމުގައި (ޝަރީފް، 2015) ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ. އަދި މުޖުތަމަޢުގެ ވަކިވެފައި ފުރަތަމަ ހެޔޮދަ ނިޝާނާތަކުގައި ލިޔެފައި ހުރިހާ ލިޔުމާތަކަށް އަންގައިދިނީ އެ މުޖުތަމަޢުގެ އެތެރެ ގަދަބަހުގެ ބަސް ކަމެއް (ޢާލީ، 2020) ވި ހިނދު، ދިރާސާއަށް ޖޫރީ ހުރިމަތް ބެލުން ސަރުކާރުގެއިދާރާތަކަށް ވާ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެތެރެ ވިސް ބަޔަކު އެ ތަނުގައި އެއް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރިހަމަ މާތް ސިޔާސަތު ބަޔާން މާލޭ، ހުރުމާލެ، އަދި އެ ތަނަކަށް ދިއުމުގެ ހުރިހާ ކަންކަމުގެ ސިޔާސީމަލް ޖުމުން އަހަރުވީސާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެތެރެ ބޭޖެ ޑަމެލާތަކުގައި ވީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ވަރުގެ ބަދަލުތަކެވެ ފުރުނަން ހުރިހާ ބައެއް ނަންބޯޑުތަކަށް (ތާވަލު 52) ފުރުނަން ހުރި އިނގިރޭސިބަހުން އިސްކަންދިނުމާ ކަމެވެ. އެއްކަމަކުން މިއިން އަންގައިދޭ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެތެރެ ގަދަބަހުރި ބަހާރި އިނގިރޭސިބަސްކަމުގައި ދެންނެވިދާނެ ޖާގަ އޮބައްޓެވެ. މިހެން ދެންނެވި ނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ވަރުގެ ބަނދަރު ތިޔާގައި ހުރިހާ ބައެއް ނަންބޯޑުތަކުގައި އިނގިރޭސިބަހުން އެ ތަނުގެ ނަން ލިޔެފައި އެ ނަން ތަރުޖަމާކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިއީ ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ތަރުޖަމާކުރަން ދޫވާ އިސްކަންދެވޭ. ނަމަވެސް

ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމަށް ބަލައި އެ އިނގިރޭސި ނަމުގެ ދިވެހި ނަން އޮތުމާ އެކު، އެ ބޯޑުގައި އެންމެ ފުރަތަމައަށް ދިވެހިބަހުން ލިޔުން މުހިންމުވެ. ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރާ މީހުން އުފެއްދުމަށް ބަލައި މިފަދަ ބޯޑުތަކުގައި ހުންނަ ނަންނަމަށް ކާނުން ވަރުގެ ދިވެހިބަހުގައި ނަމެއް ނަމަ، ދިވެހި ނަމުގެ އިތުރުން ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުމަކީ ކަމުދާ ކަމެކެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު ސަރުކާރުގެ ކުންފުނިތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގައި، މުޅިން ފަސް ބޯޑުތަކުގައި ހުރީ އިނގިރޭސި ނަންތަކެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުގެ އެންމެ ބޮޑު އެއް ކުންފުނިކަމުގައިވާ ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސްގެ ހުރިހާ ނިޝާންތަކެއް ހުރީ (ފޮޓޯ 12) އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ކުންފުނިތަކުގެ އިމާރާތްތަކުގެ ބޯޑުއިން، މި ދިރާސާއަށް ބެލުނު އެކި ސަރަހައްދުތަކުން މި ކުންފުނީގެ ނިޝާނުތަކުން، ރަސްކޮށްޖަހައިގެ ބޭރުގެ ބޯޑުތަކުގައި ފެންނަން ހުރި އިރު، މި ބޭންކުގެ "ދިވެހިންގެ ބޭންކު" ކަމަށް އޮތް އިބާރާތްތަކެއް ދިވެހިބަހުން ހިމަނައިފައި ވެއެވެ. ދިވެހިންގެ ބޭންކުގެ ހުރިހާ ނިޝާނެއް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ހުންނަނީ ދިވެހިންގެ ބަހާ އިނގިރޭސިބަސް [illegible]. ދިވެހިންގެ ބޭންކުން މި ވަގުތު ދައްކައިދެނީ ދިވެހިބަހަށް ދޭ ބޮޑު ސަމާލުކަމުގެ ނިޝާނެކެވެ. މި ދިރާސާގެ ބައިވެރިވެރިއެއްގެ [illegible] މަޝްވަރާތަކުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޒުވާނުން [illegible]، ބަޔަކު [illegible] ފެންނަ މި ފަދަ ނަން ބޭނުންކޮށްގެން ދިވެހިބަހުގެ ހައިސިއްޔަތާ ދުރު [illegible]، އާންމުންގެ ސަމާލުކަމަށް މިކަން ގެނެސްދީފައި ވެއެވެ. މިސާލަކަށް ފިރުޝަމް (2022) އަދި އަބްދުއްލަތީފް (2023) ލިޔުއްވުން މިކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ދައުލަތުގެ އެންމެހައި ތަންތަނުގެ ނަންބޯޑު ތަރުތީބުކުރުމުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭންވާނޭކަމަށެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށްރަށުގައި އާންމުންނަށް ފެންނަ ގޮތަށް ހަރުކުރެވިފައި ހުންނަ ކޮންމެ ނަން ބޯޑެއްގައި ވެސް [illegible] ކަމަށް (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު. 2011) ބަޔާންކޮށްފައި ވި ނަމަވެސް، ހަޤީޤަތުގައި އެކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ވައިގެ ބަނދަރުގެ މަތިމަތިން ފެންނަނީ އެއްކޮށް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ބަހައްޓާފައި ހުރި ނަންބޯޑުތަކެވެ. (ފޮޓޯ 52 އަދި މީގެ މިސާލުތަކެވެ). އެ ބޯޑުގައި ލިޔެފައި ވާ ލިޔުންތަކަށް ބަލާއިރު އެއީ ދިވެހިރާއްޖެއަށް ލިބޭ [illegible] އިސްތިހާރުކާރުން ފާހަގަކުރާތީއެވެ. އިނގިރޭސިބަހުން އެ ބޯޑުގައި ލިޔެފައި ހުރި މައުލޫމާތުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ ނުވަތަ އެ ބޭނުން [illegible] ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނަމަ، އެ ބޭފުޅުން [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެ މީހުންގެ އަމިއްލަ ބަހަށް ދޭ އިސްކަން، [illegible] އިޙްސާސްކުރުވަނީއެވެ. ނަމަވެސް އެ ބޭފުޅުން [illegible].

އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ރާއްޖޭގެ ހުރިހާ ތަންތަނުގައި އާންމުކޮށް ހުރި، މި ކަހަލަ ނަންބަރުޕްލޭޓުތަކާއި އިސްތިހާރުތަކާއި އެހެނިހެން ލިޔުންތައް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގައި (ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި) ބުނާ ގޮތަށް އިސްތިޢުމާލުކުރަން ވަކި މުއައްސަސާއެއް ކަނޑައަޅައި، އިސްތިޢުމާލުކުރަން އަންގައި، އެ ކަން ތަންފީޒުކުރުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ. މި ކަން ކުރުމަށް، އަމަލުކުރާނެ ގޮތާ މެދު، މި ކަމާ ގުޅޭ ފަރާތްތަކާ އެކު، ބަހުގެ ރޭވުން ރޭވުމުގައި މުހިންމު ކަމެކެވެ. މި ކަންކަން އިސްތިޢުމާލުކުރުމަށް ދުރުވިސްނާ ބަހުގެ ރޭވުމެއް ރާވައި މި ކަންކަން އިސްތިޢުމާލުކުރުވުމަށް ދިވެހި ޤައުމިއްޔަތު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި ބިނާކުރުމަށް އެދޭން ވަރަށް މުހިންމު ފިޔަވަޅުއެޅުމުގައި ދެކެވެ. އަދި މިއީ ޖުވާނުންނާއި ކިޔަވާ ކުދިންގެ ހިތްތަކުގައި ދިވެހިބަހަށް ލޯބިއުފެއްދުމުގައި، އެ ފަރާތްތަކަށް ގަދަރުކުރާ ބަހަކަށް ދިވެހިބަސް ހެދުމަށް ކޮށައިދިނުން މަގަކަން ވެސް ވާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތަކާއި މީހުންގެ ނަންބޯޑުގައި އެ މީހާގެ ނަމާއެކު ރަށުގެ ދިވެހި ލަފުޒު ހުސްނަ އިރު، އިނގިރޭސި ލަފުޒު ބޭނުންކުރެވިގެން މައްސުވިނި ނަންބޯޑު ކުރުމުން އެ ދަރަކަށިދިޔަ އެހެން ބަސްބަހަން ދޮވޭ އިސްކަމެވެ. މިސާލަކަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޕޮލިސް ހުންނަ އިމާރާތަށް ނިސްބަތްކޮށް "ޝަހީދު ހުސައިން އާދަމް ބިލްޑިންގ" ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި "ޝަހީދު ހުސައިން އާދަމް އިމާރާތް" ކިޔާނަމަ ވެސް ސުވާލު ކޮށްލަން ހުރެއެވެ. އެ ގޮތަށް ކިޔުމަށްވުރެ އިސްތިޢުމާލުވާނީ "ޝަހީދު ހުސައިން އާދަމް ބިލްޑިންގ " އިސްތިޢުމާލުކުރުން ލިޔެވިގެންނެވެ. މީގެ އިތުރުން "ފަތުހުއްالله ޖަމީލް ބިލްޑިންގ" ފަދަ ސަރުކާރުގެ މިފަދަ އިމާރާތްތަކުގެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔުން އެއީ ދިވެހިބަހުގެ ރޫޙާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު މިކަން ނުވަތަ އިނގިރޭސި ލަފުޒު ވަރަށް ގިނައިން ބޭނުންކުރެވެމުން ދާއިރު، "ބިލްޑިންގ" ކިޔުމަށް ދިވެހިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ ލަފުޒަކީ "އިމާރާތް" ކަމެވެ.

8.5.3. ގޭގެ ނަންބަރު

މަގުމަތީގެ ނަންބަރުތަކާ އެއްފަދައިން ގޭގެ ނަންބަރުތަކުގައި ވެސް ދިވެހިން ބޭނުންކުރަނީ ތާނައަކުރެވެ. އަދި އެ ނަންބަރު ކިޔާދޭ އިނގިރޭސިބަހުން ވެސް ހުންނައެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތް ފެންނަން ހުރި ނިސްބަތެވެ. ކުރީގެ ޖީލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް ބޭނުންކުރެވިގެން ގޭގެ ނަން ދިނުމުގައި ވާ ގޮތަށް، ޖާގައިގެ ގޯތިތަކަށް އިނގިރޭސި ނަންބަރު ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އިތުރުވަމުން ދެއެވެ. ގޭގެ ނަންބަރުގައި އާދައާ ހިލާފަށް ފުރަތަމަ ނަންބަރު އާދައިގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވެނީ ދަރަޖަ ނަންބަރުތަކެވެ. ރޮބިންސަން (1995) އިޝާރާތްކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން، ގޭގެ ނަންބަރަކީ ދިވެހި އިޖުތިމާޢީ އަސާސީ އަދި ސިޔާސީ ނިޒާމުގެ ގޮތުގައި މުހިންމު ނަންބަރެކެވެ. އެހެންކަމުން ގޭގެ ނަންބަރަކީ ދިވެހި ތަރިކައިގެ ބައެއް ކަމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތަކެވެ. ނަމަވެސް މިގޮތަށް ނަންބަރު

ލިޔުމުގެ ސަބަބުތަކެއް ދެނެގަތުމަކީ މި ދިރާސާގެ ހުދޫދުން ބޭރު ކަމެއްކަމުން ވުމާ އެކު، ދިވެހި ނަންތަކުން އިނގިރޭސި ނަންތަކަށް ބަދަލުވުމުގެ ސަބަބުތައް ނުވަތަ [illegible] [illegible] އެއްވެސް [illegible] މި ދިރާސާގައި [illegible]. [illegible] އެކި ދިމަދިމާއިން އިނގިރޭސި ނަންތައް ބޭނުންކުރުން އިތުރުވަމުން ދިއުމަކީ، ބަހުގެ ބަދަލު އިތުރުވެފައިވާކަން [illegible]. ގިނަ [illegible] (މުހައްމަދު، 2019؛ [illegible] އަދި [illegible]، 2023) ފާހަގަކުރައްވައިފައި ވާ ފަދައިން އިނގިރޭސިބަހީ ރާއްޖޭގައި [illegible] އެކު ގާއިމުވަމުން އަންނަ ބަދަލެކެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ބެލި ސަރަހައްދުތަކުގެ ގޭގޭގެ ނަންބޯޑުތައް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ހެދިފައި ވާކަމީ ފާހަގަކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ޖުމުލަގޮތެއްގައި ހުރިހާ [illegible] ނަންބޯޑުގައި ފެންނަ [illegible] [illegible] [illegible] ނަން ތާނައަކުރުން ލިޔެފައެވެ. ގޭގޭގެ ނަންބޯޑުތަކާ [illegible] [illegible] ގޯތި [illegible] [illegible] [illegible] މި އުސޫލު [illegible] ކަމަށް [illegible] [illegible].

8.5.4 ވިޔަފާރީގެ ނަންތައް

މަގުމަތީގެ ނަންތަކާއި ގެތަކުގެ ނަންތަކާ [illegible]، ވިޔަފާރީގެ ނިޝާންތަކާއި، ބެނަރު އަދި [illegible] ފަދަ ވިޔަފާރީގެ [illegible] ހުންނަ ނިޝާންތައް ގިނަފަހަރަށް ފެންނަން ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ވިޔަފާރީގެ އާ އަކުރުތަކުގެ [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ތާއިދުކުރާ [illegible] ބޮޑު ބަދަލެއް ވިޔަފާރި ދާއިރާތަކުގެ ނިޝާންތަކުން ދައްކުވައިދެއެވެ. މިފަދަ [illegible] [illegible] ދުނިޔޭގެ ދިރާސާތަކުން ވެސް [illegible] ވެއެވެ. އެހެނީ ދުނިޔެ [illegible]، އިޖުތިމާޢީ މަތި ދަރަޖަ [illegible] ވިޔަފާރީގެ [illegible] އިނގިރޭސިބަސް ގިނައިން ބޭނުންކުރެއެވެ. ([illegible]، 2014؛ [illegible]، 2019؛ [illegible]، 2021). ދިވެހި ޤައުމީ [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތާ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހުގެ [illegible] ޤާނޫނު (2011) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (ޗާޓު 12) [illegible] [illegible] ފާހަގަކޮށްފައެވެ. [illegible] [illegible] ވާ [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް (ޗާޓު، 13، 14 އަދި 15) [illegible] ވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. މި ނިޝާންތަކުގެ ސަބަބުން [illegible] [illegible]، ގަވާއިދުތަކަށް [illegible] [illegible]. ނުވަތަ މިއީ ދިވެހިންގެ އިތުބާރު [illegible] ބަހުގެ [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އުފެދެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހި ޤައުމުގައި މިފަދަ ކަންކަމަށް ހެދިފައި ހުރި ގަވާއިދުތައް ތަންފީޛުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަމުންދާ ގޮތްތައް ހަރުދަނާކުރަން ޖެހޭކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ހާމަވެއެވެ.

މި ބައިގައި ދެން މަޝްވަރާކޮށްފައި ވާނީ ރެސްޓޯރަންޓުތަކާއި ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކުގެ މައްސަލައެވެ. ރާއްޖޭގެ ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންތައް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުން ބަހުސްކުރެވިފައި ވާ އިރު، (ތަސްވީރު 6.1، 6.2، 6.3) ނަންބޯޑުތައް ލިޔެފައި ހުރީ ވެސް އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދީފައި ވަނީ އެ ތަންތަނަށް އާންމުކޮށް ވަންނަނީ ޒުވާނުންކަން ވާތީވެ، ޒުވާނުން ޝައުގުވެރިވާ ބަހަކުން، ނަންތައް ބަހައްޓަންކަމުން ވެދާނެއެވެ. ނުވަތަ ބިދޭސީންނަށް އެނގޭ ބަހަކުން ލިޔުނުކަމަށް ވުން ވެސް އެކަށީގެން ވެއެވެ. ރެސްޓޯރަންޓުތަކުގެ ނަންތައް މުޅިން ހުރީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ދިރާސާގައި ބެލި ސަރަހައްދުތަކުގައި ފިހާރަތަކުގެ ނަންބޯޑުތައް ވެސް ހުރީ ހަމަ އެގޮތަށެވެ.

މާލޭގެ މަޖީދީމަގުގައި، ބޮޑުތަކުރުފާނުމަގުގައި، ހުޅުމާލެއި ހުޅުމާލޭގެ ނިރޮޅުމަގުގައި ހުރި އިމާރާތްތަކުގެ ނަންބޯޑުތަކާއި އިޝްތިހާރުތަކުގައި މުޅިހެން އިނގިރޭސިބަހުން ހުރުމަކީ އެ ތަންތަނުގެ ހިދުމަތް މި ދޭނީ އިނގިރޭސިބަސް ދަންނަ މީހުންނަށްކަމަށް މިފަދަ ފަރާތްތަކުން [illegible] ވެދާނެއެވެ. އިންޑިއާގެ ރެސްޓޯރަންޓްތަކަށް ދިޔަ ކަސްޓަމަރުން މިފަދަ [illegible] ސުވާލުކުރަމުން ގުނަސެކަރަން (2017) ރިޕޯޓްކޮށްފައި ވެއެވެ. އެ ރެސްޓޯރަންޓަކަށް ދިޔަ ކަސްޓަމަރެއްގެ ސުވާލަކީ "މި ރެސްޓޯރަންޓުގެ މެނޫތައް އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ހުންނަނީ މި ހޮޓަލުގެ ވެރިން ޤަބޫލުކުރަނީ މި ތަނަށް ވަންނަ އެންމެންނަކީ އިނގިރޭސިބަސް ދަންނަ މީހުން ކަމަށްތޯ؟" (ސ.21). އިނގިރޭސިބަސް ނޭނގޭ ނަމަ ބައެއް ހިދުމަތް ލިބިގަތުން ދަތިވިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އިނގިރޭސިބަހަކީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ބަހަކަށްވުމުން، އެންމެންނަށް ވެސް އެ ބަސް އެނގުންކަމަށް ބަލައި ނުވަތަ [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔެފައި ބެހެއްޓުން ކަމުން ދެކެނީ އެ ކަން އެގޮތަށް ކުރަނީކަމަށް ވެސް ވެދާނެ ކަމަށް ގުނަސެކަރަން (2017) ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

ހަމަ މި ބާރުއެޅުން، މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފެންނަ ގޮތުގައި، ދިވެހިރާއްޖެއަށް ބަލާ އިރު ވެސް އިނގިރޭސިބަސް ނޭނގޭ [illegible] ނަމަ [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގައި ލިބެން ހުރި ބައެއް ހިދުމަތްތަކާ ހޯދުމުގައި ގޮންޖެހުންތަކާ ހުންނާނެ މިހެނެވެ. ދިވެހިރާއްޖެއަށް ބޭރު ބަހެއް ނޭނގޭ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެއްވެސް ހިދުމަތް ލިބެން ދަތިވެގެން ނުވާނެއެވެ.

ދިރާސާގައި ބެލި، [illegible] އެކި ސަރަހައްދުތަކުގައި ހުރި ފިހާރަތަކުގެ އިނގިރޭސިބަހުގެ ނަންބޯޑުތަކުން [illegible] ހުންނަ އިރު، ނަންބޯޑުތަކާ ގުޅޭ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުން ގޮތުގެ މުޅި ވިސްނާ

ފުކުރުހިންގުމުގެ މުހިންމުކަން ފާހަގަވެއެވެ. ދިރާސާގެ މަސްއޫލުވެރިންގެ ހޯދުންތަކުން (ބަސްބައި 7.2.2 ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ނަންބޯޑުތަކާއި ދިވެހި ނަން ފުރަތަމަ ލިޔެފައި އެ ނަންބޯޑު ފަހުން މިއީ ވަރަށް ފަސޭހައިން ތަންފީޛުކުރެވޭ، ގާނޫނުގައި އޮތް މާއްދާއެއް ނަމަވެސް، މި މާއްދާ އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ތަންފީޛެއް ނުވެއެވެ. މިފަދަ ނަންބޯޑުތަކުގައި އެގޮތަށް ނަން ނަމޫނާ ދޫކުރުމަށް އަކު، އަރިހުގައި ނަންބޯޑު ހުރިކަމަކުން ފެނު މާއްދާއެއް މި އެ ގަމަ އަމަލުކުރަމުން، ވިޔަފާރިއާއި ދާއިރާތަކާ ބެހޭ ފެންވަރާއި އެ އިދާރާތަކުގެ މުއައްސަސާތަކާއި ވަޒީފާތަކާ އެކަށޭ އެސްޓޭޓް ހަރަކާތްތަކަށް ވާ ބާރު ފޯރުކޮށްދޭން ފެނެއެވެ. މުޢާމަލާތު ކުރަމުން ދާ ދިމާލުގެ ނަންބޯޑުތައް ބަލާ ބެލުމަށް ނުވާތީ، އެ ބަލާ މުދަލުގެ ސަލާމަތަށް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މުހިންމު އިންސާފާ އަޅާފައި ދީފައި މި ބަލާ ބަލައިދިނުމަށް ނުކުރެވެއެވެ.

8.5.5. މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމަށް

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަރީމަހަރިއްގެ ފޫކުރުކާ ތަންތަނުގެ ނިޝާންތައް މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ހުންނަނީ އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. މިއީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަށް އިހުމާލުވެފައި ނުވާތީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ފުރުޞަތު އޮތް އޮތުމުން، މި ގޮތަށް އިނގިރޭސިބަހުން ހުރުމަކީ ދިވެހި އާންމުކޮށްހުރިހާ ވެސް މަސައްކަތްކުރެވޭ ނަމޫނާ ކަމުގައިވާ ދަންނަވައިލަމެވެ. މިގޮތުން އިމްތިޙާނު އިސްތިއުމާލުކުރުމުގައި، ބޭނުންކުރާކަށް ހުރި ބަހުގެ އިމްތިޙާނު ފެންނަނީ ވެސް އިސްތިއުމާލުކުރުމަށް އަމަލުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ދަރަޖަ ދަށް ކުރީކަމެއް މި ގޮތެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާކުރުމުގެ މުހިންމު ނަމޫނާ މަސައްކަތް ފެނުނުގެ ފަރާތްތަކުން އަމަލުކުރާ ގޮތުގެ ހުރިހާ އިސްތިއުމާލުކުރުމަށް (މިސާލަކަށް، އިމާރާތްތަކުގެ ހުރުމަތާއި ބާޒާރު ގޮސް ނަމޫނާ ކަމަށް ތެރޭ ފަދަ އިސްތިއުމާލުކުރުން) ދިވެހިބަހުން ހުރިކަން ފާހަގަކޮށްފައި ދޭނެ އުސޫލުގެ މިންގަނޑު ބަލާ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ދެމުންދާގެ ޖާގަ އެކޮޅު ކަމުގައެވެ. އަދި ޖެހޭން އުސޫލުތަކުން އަމަލުކުރާ ކަމުގެ ހާލަތުން ކުރީ އިސްތިއުމާލުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ފަސޭހައި މުނިފޫހިފިލުވުމާއި، ނަމޫނާ ރަނގަޅު ބޭނުންކުރާ ސަރުކާރުގެ އަދި ވަޒީފާތަކުގެ ފައިދާ ޤަވާޢިދުތައް ދިރާސާކޮށް ބޭނުންކުރާ އިސްތިއުމާލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރީގައި ހުރި އިނގިރޭސިބަހުން ނުކުރާކަން ވާނެ އެވެ، މި އުސޫލުތަކުގެ މިންގަނޑު ބަލާ އިނގިރޭސިބަހުން ދުރުކުރަމެވެ. އިނގިރޭސިބަހަށް ބައިނަލް އަގުވެރި މަޤާމު ބަލާނެ ފަދައިން (ކެމިރޯ 1986) ދިވެހި މުޖުތަމައުގެ ދިވެހިބަހަށްވުރެ ބާރުގަދަ ބަލާ އިނގިރޭސިބަހުގެ ދުށުނު މިންވަރު މި ދިރާސާގެ އެހެނިހެން ޖާގަތަކުން ހާމަވާ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ވާ އެ ކަން އިތުރަށް ކަށަވަރުކޮށްލައެވެ. ދިވެހިބަސް މިގޮތަށް ފަހަރެއް ޖެހުނީ ދިވެހިބަސް ގެންގުޅުން ކަމުގެ ބަދަލު ސިއްރުކުރުމެވެ. އެހެނީ ޖެހިގެ ކުރިއަށް (2000) ބާރުންކުރިއަށް ފުރުޞަތު އަ ތަނުގެ ތަރުތީބުގެ ކުރީއިން ޖާގާކަމުގެ ގޮތުގައި މަތިވެރިކަން ވެގެ ބޭނުން އަ ފަހުމުގައި އަނބަރު ބާރުގަދަ ބަލާކަން މާ ބޭނުން ވާޖިބުކުރެ މަތިވެރިކަން ހުރި ނުކުރެއްކަމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަވީމަލައިން ފެންނަނީ ދިވެހިބަހަށް ވުރެ ބޭނުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދެވިފައި ހުންނަ ތަނެވެ. ބަހަވީމަލައިން ފެންނަން ހުންނަ ނަންބޯޑުތަކުގައި ހުންނަ ބަހަކީ އެ ފަރާތްތަކުގައި ބަހަކަށް ބޭނުން ހައިސިއްޔަތު ދެވޭ ބަސްކަމުން (ސްޕޮލްސްކީ، 2004) ވީ ހިސާބުން، ދިވެހިގައުމުގެ ފަރިކަން މާލޭގެ މަގުމަތީ ފެނި އެކަނި ބަހެއްގެ، އެ ބަހީ އިނގިރޭސިބަހުގެ، ނަންބޯޑުތަކުގައި ފުރަތަމަތަނުގައިވެއެވެ (ބާބު 6ގައި މިގޮތުގެ މިސާލު ހިމަނާފައި ވާނެއެވެ). މިއީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުތަކުގައި، އެބަހީ، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި، ސަރުކާރު ބަޔާންކޮށްފައި އޮތް ގޮތް އިދާރީގޮތުން އަމަލުކުރެވޭ ކުރެވޭތީއެވެ. ޖާދު (2020) ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި ފަރާތްތަކުން ވާ މަރުޙަލާތަކުން ފެންނަން ހުންނަ ކުދިކުދި ފިޔަވަޅުތަކާއި އެ ތަނެއްގެ އިންސާނުންގެ ސިޔާސީ ބަޔާނާ ޝުޢޫރާއި ނަޒަރިއްޔާތުގެ ގޮތުން އާދޭ ދުވަސް ބަދަލުވަމުން ކަމަށް ކަންކަމެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ތިބި ތަޢުލީމީ ކަލްޗަރު އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަން ވަރަށްގިނަ މުއައްސަސާތަކުން ދިރުމުގައި ހުރިހާ ދިވެހިބަހަށް ނިސްބަތް އާދައާ ހިލާފަށް ބޭނުމެއް ނުވާ އެހެން ތަނެއް ޖެހިގެން ދެވޭ ދުވަސް ބަދަލުވަމުންދެއެވެ. އާދަކާ ނިސްބަތްއަކަން ވަނީ ޖެހިލުން ބޭނުންކުރުމުން އަހަރަށް އިހު، މި ކަންޖެހުމަށް މިޒާޖު ފެނޭ، ހެ ބަހަކުން މުޖުތަމަޢުގައި އަހަރަކު ދެއްކި އެހެ، އަދިއްޔާ ދިވެހިބަހަކުން ވެސް އިސްކަންދީފި، އިނގިރޭސިބަހަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަވީމަލައިން ދިވެހިންގެ މާދަރީބަހަށް ވުރެ ބޭނުން އިނގިރޭސިބަހަށް އިސްކަންދޭ ހިނދު، މިއީ ދުނިޔޭގެ އެހެން ބައެއް ޤައުމުތަކުން ވެސް ފެންނަކަމެކެވެ. އެއީ އިނގިރޭސިބަހަކީ ޖާހު، ވިޔަފާރިއާއި އިޤްތިޞާދީ އަދި އިޖްތިމާޢީ ދާއިރާގެ މަތީ ބަހަކަށް ވާތީ އެވެ، މި 'ޖާހުން' ދިވެހިންގެ ދިވެހިބަހާ ވީ ލޯބި ކުޑަވެފައެވެ. މިސާލަކަށް، އިމާރާތްތަކާއި އެޑްވަޓައިޒްމަންޓްތަކުގައި، ބަހުގެ މައިގަނޑު އިނގިރޭސިބަހުން ބޭނުންކުރުމަށް ސަރަޙައްދު އަދި ޖާހާ އަދި އިޤްތިޞާދީ ކުރިއެރުމުގެ ކަމާ އިންސާނީ ދިރިއުޅުމާ ގުޅޭ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވެއެވެ (ވަންޒާ، 2014). ހަމަ އެފަދައިން ވަރުގެ އިތުރަށް ފަރާތްތަކުން ގެންދާ ގޮތުގައި ދިރުމުގެ ސިޔާސީ ގޮތުގައި ސިޔާސަތު ޖާހު އަދި ޖަމާޢަތުގެ ސަރަޙައްދު ކުރިއަށް ވާ އާއްމު ނިސްބަތުގައި، ހާއްސަކޮށް މުއައްސަސާ ސަރުކާރުގެ އިނގިރޭސިބަހަށް ދެތަނެއް ހިފަހައްޓަމުންދެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހަވީމަލައިން ހެދި މި ހޯދުންތަކުން އެނގެނީ ބައެއް ނިސްބަތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތް ވާ ގޮތުގެ މައިން ތަފާތުވެފައިން ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ދިރުން ބޭނުންކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އަމިއްލަ ވަނަވަރު ކުރިއެރުވުމުގެ މަސައްކަތް ދަރަޖައިން ކަމެއް ނުކުރެވެއެވެ. އެހެން ކުރިން ފެށި ބައްޕާއި ހުރިހާ ތަނެއްގައި ބަހުގެ ދިރުން އެ ދިވެހިބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު އިނގިރޭސިބަހުން ދިވެހިން ކިޔާ ގޮތެވެ. ދިވެހިބަސްކުރިއެރުވުމަށް އޮތީއެވެ. ގޯރޓަރ (2006) އަދި ޖާދު (2020) ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ރިއަލްއެކްޓަރު އިރު، ބަހުގެ ދިރުމާއި ސަލާމަތް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށް ޖަމާޢަތް އާންމު ތަންތަނުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭން ޖެހޭވާހަކަ ހުރުން ނިސްބަތުން ހުރިން ވަރަށް މުހިންމެވެ. މި ދިރާސާގެ

ތަޖުރިބާން ދައްކާ ގޮތުގައި، މި ފަދަ ނިޝާންތަކެއް ހުރި ތަންތަނުގައި ދިވެހިބަހުގެ ދައުރު ކަށަވަރުކުރުމަށް ޓަކައި، މިހާރަށްވުރެ ހަރުދަނާ ބާރުއަޅައިގެން ރޫލްތެރި މަސައްކަތްތަކާއި، އާންމުން ހޫނުތެރިކަމުގެ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރިއަށް ގެންދަން ޖެހެއެވެ. މިފަދަ ފިޔަވަޅެއް ނާޅައިފި ނަމަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަސްސިޔާސަތުގެ ބަހުގެ މުސްތަޤްބަލު، ސިޔާސަތުގެ ތަންފީޛުކުރުމުގެ ދުރުމިނުގައި، އިނގިރޭސިބަހުގެ ލޯބިޖެހުން ގަދަވެ، ކާނުގެ ދުވަހުގައި ފުރިހަމަ ހުއްޓާ މި ފަދަ ނިސްބަތުން، ދިވެހިބަސް އިތުރަށް ފަހަތަށް ސްޓޭޓަސްއިރުދައި، އިނގިރޭސިބަހުގެ ބާރު އިތުރަށް ދަމަހައްޓައިދާނެ ކަމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަސްސިޔާސަތުގެ ނަންބަރުޖެހުން އިސްތިޢުމާލުކުރެވޭ މި ޖިންސާ އުފެދުން ތިބި ފުރާތަމަކާގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކުގައި ދެކެވެ. ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ހިމާޔަތް ހުރި، ހުރިހައި ނަންބަރު ބަދަލުކުރެވިފައިވާ ދިވެހި ސަރުކާރުން ކުރިޔަށްދޭން ކަމެވެ. ބަސްބަހާ 8.5.4 ގައި ފެނޭ މިކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ބާރުނުކުރެވިފައިވާކަމެވެ. އިތުރަށް މިކަން ހަރުދަނާކުރުމަށް ޓަކައި އިނގިލިސްތާނާއި ވިކްޓޯރިއާ ބޭ ފިންލޭންޑާއި ދިވެހިބަހުގެ އުނގެނުމާ ގެނެސްގެން މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަމުންދާކަމެވެ. މިގޮތުން ފުރިހަމަ ހުރި ހުރިހައި ނިސްބަތުން ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދޭ ގޮތުން، ވަކި ޤަވާއިދުތަކާއި ދިރާސާ އިސްތިޢުމާލުކުރުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި އަމަލުކުރާނެ ފަރާތްތަކާ ގިނަ އަގުން ފިޔަވަޅުތައް ގާނޫނުގެ ދަށުން ބޭނުން މިނިސްޓަރު ވިސްނުމަށްއިތުރުވެއެވެ. މިކަން ދެމެހެއްޓުމަށް ގޮތަކަށް ތަންފީޛުކުރުމަށް މިއަދު ކުރަންޖެހިފައި ވާ ކަމާއެކު އެނގެން ދިރާސީ ހޯދުންތަކުން (މިސާލަކަށް ޝަރީފް އަދި ރިޔާ، 2019؛ ޑޮބީ، 2006) ކަށަވަރުވެއެވެ.

ބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަސްސިޔާސަތު ނުހިނގަނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި ޓަކައި އެ ކަމަކާ ގުޅޭ ފިޔަވަޅުތަކާ އެކު، ބަހުގެ ރޫލްތަކާއި ރޫޅިގެން ނުވާނެކަމަށް ބުނެވެއެވެ. އެހެން ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި އެ ކަން ބޭނުމެއްކަން ހަރުދަނާ އުސޫލުތަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. މިސާލަކަށް ޑޮކްސްވާގެ ބަސްސިޔާސަތު ރޭންކިން ގޮތުން ބަލާ އިރު، އެ ތަންތަނުގެ އެކި ސަރަހައްދުތަކުގެ ނަންބަރާ ބެހޭ ހުއްދަދިނުމާއި ބަދަލުއައުން އޮންނަނީ އެ ޤައުމުގެ ކަމާ ބެހޭ ފަރާތްތަކުން، އެ ޤައުމުގެ 192 ޕްރޮވިންސަކަށް ހަވާލުކޮށްފައިވެއެވެ. އެ ޤައުމުގެ އެކި ތަންތަނުގައި ހުންނަ ނަންބަރުތަކުގައި ފުރަތަމަކަން އިސްކަންދީގެން ދުފުބޮޅަހަރެވެ. ނަންބަރުދީފައި މި ގޮތުން ހުރިހާ އެ ޕްރޮވިންސްތަކުން ބަލައި އެ ކަންކަން އިސްތިޢުމާލުކުރާން ޖެހޭ ނަމަ އެ ކަން ކުރެވޭ (ޝަރީފް އަދި ރިޔާ، 2019). ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފެނޭ ފަދަކުރުތައް ނިޒާމުން ހިނގާ ޤައުމުތަކާ އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހުގެ ގާނޫނު ކަނޑައަޅާ ޖެހޭ މިފަދަ ކަންކަން ކުރުމަށް މި ނިޒާމުގެ ފަރާތުން ފެށި މިފަދަ ކަންކަން ކުރެވިދާނެއެވެ. ބޭނުންވަނީ މި އެންމެންނާ އެކު ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގެ ބަހުގެ ހަރުދަނާ ރޫހުގައި އެކުލަވާލައި އެކަން ތަންފީޛުކުރުމެވެ.

8.6. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް

ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެންމެ ކާރުބާރު ގިނަ ސަރަހައްދުތަކުގެ [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުގެ ނުފޫޒުގެ ވާހަކަތަކާ އެކު، ދެން މި ބަލައިލަނީ މި ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވުނު، ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކެވެ. 'ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް' މި ބައިގެ މަޝްވަރާގައި މި ހުށަހަޅަނީ، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު، 2011) ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާކަމަށް، މި ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮންޖެހުންތަކެވެ. މި ގޮންޖެހުންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފުރަތަމަ ކަމަކީ ސަރުކާރުން ދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަވުމެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް ބަޖެޓާއި އިންސާނީ ވަސީލަތުގެ ދަތިކަން ހުރުމެވެ. ތިންވަނަ ކަމަކީ އެކަޑަމީއަށް ލިބިފައި އޮންނަ ބާރު ކުޑަވުމެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ކަމަކީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހަށް އޮތް ހަނި ޖާގައެވެ. ފަސްވަނަ ކަމަކީ މީޑިއާތަކުން ބަހަށްދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަކަމެވެ. މިގޮތުން މި ބަލައިލަނީ ކަންކަމުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިމާވާ އެންމެ ބޮޑު ގޮންޖެހުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ފަހުގެ ސަރުކާރުތަކުން ދޭ ސަމާލުކަން ކުޑަވުންކަން [illegible] މަޝްވަރާއިން (ބަލާބައި 7.5.1) ފާހަގަކުރެވުނެވެ. ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރު، އެ މަރުކަޒުގެ އެންމެ [illegible] ވަޒީރުންގެ [illegible] ބޭފުޅުންނެވެ. ސީދާ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާއަށް އެ މަރުކަޒުގެ [illegible] ރިޕޯޓުކުރައްވައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ [illegible] އެ [illegible] ވަކި ބަޖެޓެއް [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ވަސީލަތްތައް ފަސޭހަކަމާ އެކު [illegible]، ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވަން ބޮޑެތި މަސައްކަތްތައް ކުރިން [illegible] [illegible] ވާ [illegible] [illegible] [illegible] މަޝްވަރާއިން (ބަލާބައި 7.5.2) ފާހަގަކުރެވުނެވެ. ނަތީޖާއަކީ [illegible]، ދިވެހިބަހުގެ ކަންކަން ކުރުމުގެ މަގު ތަނަވަސްވަމުންދިއުމެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުވެ، ބަސްބަސް ކުރިއަރައިފައި ވަނީ އެ ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުން އެ ބަސްބަހަށް ދެއްވާ ސަމާލުކަމާ އެކުގައެވެ. [illegible] (1998) ލިޔުއްވައިފައި ވާ ގޮތުގައި 1993ވަނަ އަހަރު އިންޑޮނީޝިޔާގެ ކޮންފަރަންސްގެ ނިންމުމާ ގުޅިގެން، އިންޑޮނީޝިޔާގެ ބަހާ ގުޅޭ ކަންތައްތައް ކުރިއަރުވުމުގެ މުއައްސަސާ އެ [illegible] ތަޢުލީމީ ވުޒާރާގެ ދަށުން ކުރިއަށްދިޔަ ނަމަވެސް، އެ މުއައްސަސާގެ ކަންތައްތައް ސީދާ ޤައުމުގެ [illegible] [illegible]، މިއަދުވެސް އެކަން އެގޮތުން ކުރިއަށް ދެއެވެ. އިންޑޮނީޝިޔާގެ [illegible] އެ ޤައުމުގެ ޤައުމީ ބަސްކަމުގައި ވާ ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިޔާއަކީ، އެ ޤައުމުގެ ޤައުމިއްޔަތުގެ މުހިންމު ބައެއްކަމުގައި

ދެމިގެން، ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިސްތިރާޖީ ރޭވުމުގެ ތެރެއިން ކުރިއަރުވަމުން އަންނަ ސަރުކާރުތަކެވެ (ޖެއިން، 2020). އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ޤައުމުގެ ވެރިންގެ ދައުރު ބޮޑެވެ.

ދުނިޔޭގެ ޤައުމުތަކަށް ބަލާ އިރު، އެ ޤައުމުތަކުގެ ބަސް ބެލެހެއްޓުމަށް ކަނޑައަޅާ އިދާރާއަކީ ވަރަށް ބާރުވެރި އިދާރާއެކެވެ. އިންޑޮނޭޝިއާގެ ޤައުމީ ބަސްކަމުގައި ވާ ބަހަސާ އިންޑޮނޭޝިއާ ކުރިއަރުވުމުގެ އެންމެ ކަންކަން ކުރަނީ، "ލޭންގުއޭޖް ޑިވެލޮޕްމަންޓް އެންޑް ފޮސްޓަރިންގ އޭޖެންސީ" "(ބަދަން ޕެންގެމްބަންގަން ދަން ޕެމްބިނާން ބަހަސާ)" އެވެ. އެ ޤައުމުގެ "މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަން އެންޑް ކަލްޗަރ"ގެ ދަށުން ހިންގާ މި އިދާރާއަކީ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިސްތިރާޖީޔަތު އެކުލަވާލުމާއި، ބަހުގެ ދިރާސާތައް ހިންގުމާއި، ބަސް ތަރައްޤީކުރުމުގެ އެންމެހައި މަސައްކަތްތަކަށް ލީޑުދެއެވެ (ޖެއިން، 2020). މީގެ އިތުރުން ސްވީޑަނަށް ބަލާ އިރު، އެ ޤައުމުގެ ސަރުކާރުން އުފައްދަވައި އަންނަ "ސްވީޑިޝް ލޭންގުއޭޖް ކައުންސިލް" އަކީ ކައުންސިލަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ޤާނޫނު އުފުލާ ސަރުކާރުގެ އަސާސީ އިދާރާއެވެ. މި ކައުންސިލް ބަސް ތަރައްޤީކުރުމާއި، ބަސްމީހުންކުރުމާއި، ޕްރޮމޯޓްކުރުމުގެ މަސައްކަތް ބެލެހެއްޓުމަށް ޒިންމާވެއެވެ. އަދި މި ކައުންސިލުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތް ފެށި އެ ކައުންސިލް ޤާނޫނުން ބަލަހައްޓައެވެ (ލޯ އޮން ދަ ސްވީޑިޝް ލޭންގުއޭޖް ރިޕޯޓް އޮފް ދަ ޕްރޮޕޯސަލް އޮފް ސްވީޑަން، 2000). އަދި މިފަދަ ޕްރޮސެސްތައް ބަލާ އިރު ފެށި އެ ޤައުމުގެ ބަސް ބަދަން ޕެންގެމްބަންގަން ދަން ޕެމްބިނާން ބަހަސާ އިން "ބަދަން ޕެންގެމްބަންގަން ދަން ޕެމްބިނާން ބަހަސާ" (ބ.ޕ.ބ.) އެވެ. ބ.ޕ.ބ. އަކީ ބަހަސާ ދުރު ތަރައްޤީކުރުމުގައި، ތަޢުލީމުގައި، ކުރިއެރުވުމުގައި ބިނާ އުފެއްދުމާ ޒިންމާދާރުވެއެވެ. މި މަޢުލޫމާތުން ޤައުމީ ބަހުގެ ދިރުމާއި ޤާނޫނުތަކުން އިދާރީ ގޮތުން ދިރާސާކޮށް ކުރުމާއި، ޤައުމީ ބަހުގެ ކުރިއެރުމުގެ އިންޑިކޭޓަރުތަކާއި މަސައްކަތްތަކާއި ސަޕޯޓްކުރުމުގައެވެ (ބަން-ރަފައިލް، 2009).

އިސްވެ ދެންނެވި، ކޮންމެ ޤައުމަކީ އެ ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުން އެ ޤައުމެއްގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދީ ބަސްކުރިއަރުވައި، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ދާއިރާގައި ދުވަހުން ދުވަހަށް ކުރިއަރާ ބާރުވެރިކަމާ ޤައުމުގެ ޤައުމުތަކެވެ. އެހެންކަމުން ދުނިޔޭގެ މިފަދަ ޤައުމުތަކުގައި އެކަޑަމީތަކުގެ އަމިއްލަ ބަސް ދިރުއްވުމަށް ޤާނޫނީ ކުރިއަރުވަމުން އެ ދަނީ އެ ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެ ޤައުމުތަކުގެ ސަރުކާރުތަކުން އިސްކަންދެއްވާ މިންވަރުންނެވެ. އެ މުއައްސަސާތަކުގެ ރޭވުންތެރި މަސައްކަތްތަކުގެ ނަތީޖާއިން ދަނީ ފެންނަމުންނެވެ. މިގޮތުން 2025ވަނަ އަހަރު (ދައުރީ މިއަހަރު) އެކަޑަމީއާއި، ބަސްމީ ހަމައެކަނި ބަހަށް އިނގިރޭސިބަސްކަމުން އެ ޤައުމުގެ ބަހައްޗެއް ކަނޑައެޅުމަށް "އެކަޑަމިކް ޕްރޮގްރާމް"، މުޖުތަމަޢުގެ ދުނިޔޭގައި ވަނީ ފުރިހަމަ ކަމުގައި ބަލަހައްޓައި ވާ ބަސްކުރި ބަސްކަމުގައި އެއް ބަހަކުން ފުރިހަމަ އެއް ހިމާލު މިނިވަންކަމާ އެކު ބަރުވާލާ ބައްޔަތުގެ ސަބަބުން އެކަޑަމީ ބާރުވެރިކަން" ކަމަށެވެ (އާރ.ޖީ.، 2025). ފަހުގެ ބަހަށް އެ ފަހުމުގެ

ޝަރަފުކަމަށް ހެދުމަށް ޤައުމުގެ އިސްވެރިންގެ ދައުރު މުހިންމު ހާމަވެއެވެ. ޤައުމުގައި ކިޔަންފުލު ބޭރުގަދަވި ނަމަވެސް އެ ބާރު ދިރިއުޅުމުގައި އަމިއްލަ ބަސް، އަމިއްލަ ކަލްޗަރުތަކަން، އަދާކުރާ ދައުރާއި އެ ބަހަށް އެންމެން އެކަމަށްޓަކައި ހަރަކާތްތެރިވުމުގެ ވަސީލަތަކަށް ހާމަވެއެވެ.

ބަޖެޓާއި އިންސާނީ ވަސީލަތް ނެތުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެކަޑަމީން ދިމާވެފައި ވާ ބޮޑު ގޮންޖެހުމެކެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ގިނަގުނަ މަސައްކަތްތައް ކުރާކަމަށް އެކަޑަމީގެ މުދީރާއި ބޯޑުގެ މެންބަރުން ހަމަޖެހިފައިވާ ވާ އިރު، އެކަޑަމީން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރަން ބޭނުންވާ ވަސީލަތްތަކެއް އެކަމަށް އެދިވޭ ގޮތަށް ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ހުރި ގޮންޖެހުންތަކެވެ (މިސާލަކަށް: ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ އަހަރީ ރިޕޯޓް، 2017؛ 2021؛ 2022 ބައްލަވާށެވެ). ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތައް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (2011) 15 ވަނަ މާއްދާގެ ތ ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި "(ތ) ސިޔާސަތުތަކާއި ގަވާއިދުތަކާއި، މަސައްކަތްކުރުމުގެ އުސޫލުތަކާއި، ކަންތައްތަކުގެ ރޭވުންތަކާއި، އަދި އެފަދަ ނުވަތަ އެހެން ފަރާތްތަކާ ގުޅިގެން އިންތިޒާމުކުރަން ހިންގަންޖެހެއެވެ. މިފަދަ މަސައްކަތްތަކަކީ، ކުރިއަށް މަޝްވަރާތަކާއި ރާވާގޮތްތަކުން ކުރާ ފަދަ ކަންކަމުގައި ވެސް ގޮތަށް އިންތިޒާމުކުރުމާއި، އެގޮތުން ރޭވޭ ރޭވުންތަކާއި ކަނޑައެޅޭ ތަރުތީބުތަކާއި މުރާޖަޢާކުރުން ތަންފީޒުކުރުމާއި ދިރާސާކުރުމާއި ކަރުދާސް، ރިޕޯޓުތައް ތައްޔާރުކުރުމާއި، ކަންކަން ވިޔަސް ވަރަށް މުހިންމެވެ. އަދި، ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އަދަބީ މުޤައްރިރުން ބޭނުމާ ބެހޭގޮތުން ބައެއް ބަސްތައް ދުރުން ތަރުޖަމާކޮށްދިނުން އެކަޑަމީން ދިރާސާ މަސައްކަތްތައް ކުރުން އިތުރުކުރުން އެބަޖެހެއެވެ. ރިޕޯޓުކުރުމުގެ މަސައްކަތުކުރުމަށް ބަދަލުގެ ބަސްމާލާރި ތަރުޖަމާކުރުން ކުރުވާ މުހިންމު މަސައްކަތެއް (ޢުސްމާނު، 2003) ކަމަށް ފެނޭ އެހެން، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ވާ ދިރާސާ މަސައްކަތްތަކާއި، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އެހެން ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާން މިއަދު ވަނީ ޖެހިފައެވެ. ނަމަވެސް ބަޖެޓާއި ވަސީލަތުގެ ގޮތުން ހުރި ގޮންޖެހުންތަކެއް އެކު މިފަދަ ކަންކަން ކުރުމަށް އެ މުއައްސަސާއަށް އެހާ ފުށުން ކަމެއް ނުކުންނަކަށް ހުށަހެޅިފައިވާކަން ފާހަގަވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ބަޖެޓު ބޭނުންވާ ކަންކަން ދިވެހިބަހުގެ އެންމެ އިސް އިދާރާއަށް ސަރުކާރުން ފަހިކޮށްދޭން ވަނީ ޖެހިފައެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އިތުރު މަސައްކަތްތަކާ ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުމާ އެކި ފައުމުތަކުގެ މާރުންގެ ފެންވަރު ދަށްވާ ލިބެމުން ބޭނުންތެރިކަމާއި ފާހަގަކުރެވުނު އިރު، އެކަޑަމީގެ ބަޖެޓުގެ ދަތިތަކާ ހެދި، މިފަދަ ފާހަގަތައް، ދިވެހިބަހުގެ ބަސްފޮތްތައް ފަދަ ބާރުގެ މަސައްކަތްތަކަށް ނުލިބުމަކީ ހެދި، ގެންދަމުން ދިރާސާގެ މަޝްވަރާތަކުން (ބަލާށެވެ 7.4.1) ފާހަގަކުރެވުނެވެ. ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އަހަރީ ރިޕޯޓުތަކުން ލިބޭނެ މައުލޫމާތުތަކުން ފާހަގަކުރެވޭގޮތުގައި ބޭރުގެ އެކި ދިރާސާވެރިން ގެނެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތާރީޚާއި ދިވެހިބަހުގެ އެކި ދިރާސާތައް ކުރުމަށް، އެފަދަ ފާހަގަކޮށްލާގެ ފަންނީ ލަފާތައް، މަރުކަޒުގެ ދުވަސްވަރު ލިބުނު ފާހަގަ (މިސާލަކަށް: ދިވެހިބަސް ބޯރު ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ އަހަރީ ރިޕޯޓު،

2000؛ 2003؛ 2005 ބައުލްޑޯފް). ބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ ފުރުޞަތުތަކާއި، ބޭރުގެ ފަރާތްތަކާ އެކު ގުޅުން ބޭއްވައިގެން ހޯދަދިނުމާ އެކަޑަމީގެ ރައީސް ކުރައްވަން ޖާގަދެއްވުމުގައި ފޮއްދި ބަދަލު އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫނުގެ (2011) މާއްދާ 15 ބަޔާންކޮށްފައި ވީ ނަމަވެސް، ދިމާވާ އެކި ގޮންޖެހުންތަކުގެ ސަބަބުން މިފަދަ ކަންކަން ކުރަން ދަތިކަމުން ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ފާހަގަކުރެވެންޖެހޭ މުހިންމު ނުކުތާއަކީ، ބޭރުގެ އެކި ގައުމުތަކުގެ ބަސް ބަލާ ފަރާތްތަކާ ވާދަވެރިކަމާއި، މާދަރީބަސް ކުރިއަރުވާ ގޮތުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ގޮތްތަކެއް ކަނޑައެޅިފައި ހުރި ނަމަވެސް، ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވަން ގޮތްތަކާ ފުރިހަމަކުރަން ކުރިން ޖެހިފައި ވާ ކަމަށް ވެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް އޮތް އެންމެ ބޮޑު އެއް ހުރަހަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތައުލީމީ ނިޒާމު އެހެން ބަހަކަށް ބަރޯސާވެފައި ވުމެވެ. މީގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދު ހާސިލުކުރުން ހުރަސްއެޅިއެވެ. ސިޔާސަތުގެ މަގުސަދަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެންމެ ބޮޑަށް ބޭނުންކުރާ ބަހަކީ ދިވެހިބަސްކަމުގައި ހަދަންކަމުން އޮތް ނަމަވެސް ރާއްޖޭގެ ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހަށް ދޭ ސަމާލުކަން އިތުރުކުރުމަށް ނޫނީ މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަކީ ނުފުރިހަމަވެއެވެ. ސްޕޮލްސްކީ (2012) ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އިސްކޫލަކީ ހަގީގަތުގައި ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ މައިދާނެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ޓަކައި ތައުލީމީ ސިޔާސަތުގައި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމަށް ނިޒާމުގައި ޖާގަދޭން އެބަޖެހެއެވެ. ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި (ބައްލަވާ 7.8.1، 7.8.2) ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ފުރަތަމަ ދައުރުގައި ތައުލީމީ ވުޒާރާގެ ދަށުން އެކަން ހިނގި އިރު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ސަރުކާރުން ވަރަށް ބޮޑު އެއްބާރުލުމުގައި ފެށުނެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ދިވެހިބަހުގެ ކަންކަން ކުރިއަރުވުމަށް ފެށިގެންދިޔައެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ސަރުކާރުން އިސްކަންދެއްވުމަކީ ދިރުން ދިވެހިބަސް ދިރުން ތައުލީމުގައި ހިއްސާ ދިވެހިބަހުގެ ގަބޫލުކުރަމުންދާ ގޮތުން ކަމުދެއެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކުރަން އެކު ކުރިއަރަން މި ބައެއް ތައުލީމީދާއިރާގެ ބަދަލު ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ މައި އިދާރާތަކުގައި ހިނގަނީ އެ ގައުމުތަކުގެ ހަމަތަކަށް ފެޖެހެ މަތިކުރަނީވެ. މިސާލަކަށް އިންޑޮނީޝިއާ، ޗައިނާ، މަލޭޝިއާ ފަދަ ގައުމުތަކުގައި އޭގެ ތަޖުރިބާ ހިމެނެއެވެ.

8.7 ޚުލާސާ

މި ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެ ވާ މަސައްކަތަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުމަށް ޓަކައި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މުހިންމުކަން ހާމަވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި، ބޮޑުމިންވަރަކަށް ދިރާސާގެ ބަސް އިނގިރޭސިބަހަކަށް ބަދަލުވެފައި ވާކަމުން ދަރުސްތަކުގައި ބައިނަލްއަގުވާމީ މަސްރަހުގައި ވެސް ހޯދަދެވޭ، ބަސް ހިމާޔަތްކުރުން ފަރާތްތަކުން މަތިވެރިވެފައި ވާ އިދާރީ ވިސްނައި، މި ކަމުގެ އެކުލެ އިޖްތިމާއީ ނުރަސްމީ އަދި ރަސްމީ ނުރަސްމީ ކަމެކެވެ. މިހެން އެހެންނަމަވެސް، މި ކަމަށް ޓަކައި

ބަހުގެ ދަސްތަރަމުވެރިންނާ އެކު ބަހުގެ ރޫހުން އެކަށައަރައިގެ، ބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ދުވަހުއްޓިހިލި ގޮތެއްގައި ކަންކަން ކުރާން ޖެހޭނެއެވެ. ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހަށް ލޯބިކުރާން ފަށާ ގޮތަކަށް ޒުވާނުން އަހުލުވެރިކުރުމީ.

ގޮތުގެ މާހައުލުގައި ޒުވާނުންނާއި ކުޑަކުދިން އިނގިރޭސިބަހަށް ދިޔައިދިޔައީ ވާކަން މަސައްކަތްތަކުގައި، ސަރުކާރުން ފުރުޞަތު އިދާ، އިސްލާހު ގެނައުމުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ހުރިހާ ކަމެއް ހަރުދަނާކުރުމުގައި ފާހަގަކުރެވޭ، ދިރިއުޅުމުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް އަހުލުވެރިވުމުގައި ވާތީ އިސްލާމީ ދިނުގައި ވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމަށް މަޖާލު ވެސް ދިވެހިބަހަށް ދަތިވެގެން ކުރިމަތިވެއްޖެއެވެ.

ދިވެހިބަސް ތަރައްޤީކުރުމަށް، ބަހުގެ ބަސްކޮށާރު އުފެއްދުމަށް މަސައްކަތް މި ބޭނުން ވެސް ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުމަކީ ދުނިޔެ ކަމެއްގެ ބަދަލުގައި ވާކަން ގަބޫލުކުރެވޭ ބައިވެރިވާ ކަމަށް ފެތުމުގެ ކުޅުދުންތެރިކަން، ދިވެހިބަހުގެ ރައްކާތެރިކަމަށް ބައްޓަން ކުރުމަށް އިތުރު ދުވަސްކުރާ، ހުރިހާ ކުޅިވަރެއް ދިރިއުޅުމުގެ ދާއިރާ ތަފާތު އުފަލުގައި، ބަހުގެ ދަށުގައި ބަސްތަކެއް ލިޔުމުގެ ވަރުގަދަ ދިވެހިބަހާ ދުރަށް ދިޔައީ ތަރައްޤީވާ ކަމުގެ މަސައްކަތް، ތަރުޖަމާ އުފައްދާ މަސައްކަތް ރަނގަޅުކުރުން، އިތުރަށް ރަމްޒު ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ތަރުޖަމާކުރުން ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެކެވެ.

މި ކަންކަމުގެ އާދަޔާ ހިލާފު އަދުގެ ޖާގަދެވޭނެ ތަރުތީބުން ދިވެހިބަހާ ވަރަށް ބޮޑަށް ދުރަށް ޖެހިފައި ވާކަމީ މި ވަގުތު ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާ ބައިޓަށް މަގުސަދު ގަވާއިދުތަކުގެ ވީހާވެސް ދުރަށް މިއޮތީ ވަރަށް މިގޮތުގެ މުޝްކިލަތް ދިޔުން އަދި ޖެހިލުން ދިވެހިބަސް ފަރުވާތެރިކަން ބަރުދަނާ މަޤާމުތަކުގައި ލިޔުމަށް. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހަމަތީ ބަދަލު އިސްކަންދިނުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމުން، އަ ރާއްޖޭގެ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ކަންކަން ފަރުގަން ހުރި އަދި ވެސް ރާއްޖޭ ތަރުޖަމާ ލިޔުއްވުމަށް ދޭން ތަރުޖަމާކުރާ ތަރުތީބުން، ތަރުތީބު ތަރުޖަމާ ދަރިވަރުންގެ މުޅި ފުރުޞަތުގެ ދަށުގައި ބަދަލުވެގެން ދަތިވެފައި ވާކަމީ ބަހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ފަރުވާ ލިބެން ގެންދާ ކަމެކެވެ.

ހަމަ މި ބޭފުޅުން، ރާއްޖޭގެ ބަހުރުވައިގެ ފުރަތަމަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުން ދިވެހިސުރު ނަމަ އާންމު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ލިބުނު ހުރި ޚިޔާލުތަކުގެ ކުޅުދުން މިހާރު ޖަވާބުދާރީވާ ދިވެހިން މިހެން ކަމެވެ. ރަސްމީ ދަރަޖައެއްގައި ވެސް ލިބުނު ހުރި ހާރެއްޖޭގެ ލިބުނު ބަރާބަރު ހިއްސާ، ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ބަސް އަންނަ ޖުމްހޫރީ ނިޒާމު ބޭސިކް ޕޮލިޓިކަލް ބައިނަލް އަގްވާމީ ބަހެއް، އިނގިރޭސިބަސް ބިރެއް ނެތި ބޭނުންކުރާ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރި ބޭރުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ހަދާފައި ވަނީ ދިވެހިބަސް ބަލިކަށި ވާކަން ބަސް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރާ ދަރަޖައަށް ދިޔަ ކުރިއަށް ވެސް "ބަސް" ޖުމްލަގެ ދަރަޖައަށް ހުރަހެއްވާ ވާ މިންވަރު، ދިވެހިބަސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދަރުސްކުރުވައި ވާ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. މިއީ ގައުމީއަޑުވެރިން ބާރުއަޅާ ބައިވަރު އަޅުގަނޑުމެން ގައުމީ ނިޒާމުގައި ގައުމިއްޔަތު ބާރުއަޅާ ގައުމީ ޤަބޫލު ގަޔާވާ އަ ގައުމީ ގަވާއިދުގެ މަޤްބޫލުކަން ނަގަން އިޖުތިމާޢީ ގަބޫލުކުރެވިފައިވާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ މަސައްކަތް މި ދިރާސާގެ އިތުރު

ދުރާލާއިން ފާހަގަކުރެވޭ އިރު، ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރުވެގެން ދުރުވީ ގައުމިއްޔަތަށް ލޯބިކުރާ ދަރިންނަކީ ނުރުހުންތެރިކަން ގަބޫލުކުރަން އެބަޖެހެއެވެ. އެ ކަމަށް ޓަކައި ގަވާއިދު ތަޖުރިބާ ދިވެހިބަސް ދިނުމުން ގޮވާލުމުގެން އެބަޖެހެއެވެ. މި ކަމަށް ބަލައި ދިވެހިބަހުގެ އިސް އިދާރާއާ ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ވުޒާރާއި ތަޖުރިބާ ބޭ ވުޒާރާއިން ގޮވާލަން، ބަހުގެ އިތުރު އިސްލާމީ ގުދުރަތީ ގޮތުން ތަޢާރަފުކުރާނެ ކަމެއް ފާހަގަކުރުވާލަމެވެ. ދިވެހިބަސް ކުރިއަށް ނެގުމުގެ ފަރާތްތަކަށެވެ.

8.8. ދިރާސާގެ އުނިކަންތައްތައް ('ލިމިޓޭޝަންސް')

ކޮންމެ ދިރާސާއަކީ ވެސް އުނިކަންތައްތަކެއް ހުންނާނެ ދިރާސާއެކެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ އެންމެ ބޮޑު އުނިކަމަކީ ސާވޭ ފޯމު ފުރުމުގައި ދިމާވި ގޮންޖެހުންތަކެވެ. އެއީ ސާވޭ ކުރިއަށްގެންދިޔައީ އީމެއިލް މެދުވެރިކޮށް، އޮންލައިންކޮށާއި ވައިބަރ ފަދަ ސޯޝަލް މީޑިއާ މެދުވެރިކޮށްގެން، ބައިވެރިންނާ ސާވޭ ހިއްސާކޮށްގެންކަމާ އެކު، މި ދިރާސާއަށް ފޯމު ފުރުން، ފޯމު ހިއްސާކުރުން، ދިވެހިބަހުގެ މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކަށް ވީ ނަމަވެސް ސާވޭ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދިނުން ސީދާ ބޭނުންކުރި ބައިވެރިންނަކީ ކަރުދާސްކަމަކަށްވުރެ ވަރަށް ވަގުތުވެ. މީގެ އިތުރުން ފޯމުފުރުމުން އަޑުކަށި އެކަތި ވަބާ އެންމެ ގިނަ ސާވޭ ތަކެއް ބޭނުންކުރި ބަހުގެ ޒަމާނީ ބައިވެރިންނަކީ ސާވޭ ސާމްޕަލްގެ ފޯމުގައި ލަފާދާ ވިޔަފާރީގެ އަދަދަށް ވުރެ މަދު ކަމެވެ. ދެން ސާމްޕަލްގެ އަދަދު ދިރާސާކުރި ކުދިން ދެން މި ދިރާސާގެ އުނިކަމަކީ ދިރާސާގެ ސާމްޕަލް ކުޑަވުމެވެ. އަދި މި ދިރާސާގެ ސާވޭގެ މަޤްސަދަކީ ސާވޭގައި ބައިވެރިވި ކޮންކޮން ދިރާސާއަކީ ބައިވެރިވުމަށް ކުރިއަށް ހުޅުވާލެވި ކަމެއްކަމަކަށް ނުވާތީ ދަތިވިކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިތުރު މީހުން ސާވޭއަށް ބައިވެރިވެ ނަމަ ނަތީޖާގެ ޝައްކު ކުޑަކުރެވިދާނެ ގޮތަށް ފަހަރެއް ބަލާފައިވާ ބައެއް ކަމެވެ. ސާވޭގެ ސާމްޕަލްގެ މިންވަރަކީ ހިމަނައިފައި ވާނީ 300އާ 500އާ ދެމެދުގެ އަދަދެކެވެ. ލިބުނު ޖުމްލަ އަދަދަކީ 302 އެވެ.

ސުވާލުގެ އަދަދު އިތުރުން، އޮންލައިން ނޫނީ ފުރަތަމަ ދިރާސާތަކާ ޖުމްލަ ފޯމު ހުރި ނަގާފަ ނުފުރާ ކަންކަން ބައްޓަމާއި ކަރަދަމާއި ނަތީޖާތަކުގެ މިފަދަ ސާވޭތަކާއި ޢާއްމު (ސާވޭތަކާއި އާޚިރު މިންވަރު) އަންދާޒާ ވެސް ދިނުމަށް ކޮންސަލްޓޭޝަން (2012) ހުށަހަޅާފައިވާ ވާހަކަ، ސާވޭ ފުރުގެ ކަންތައްތައް ކަރުދާހުގެ ދުރުގައި މި ކަންނަމަ ބަލައިގަންނަށެވެ. މިފަދަ ކަންކަމުން ސާފުކަމަކަށް ބޭނުމަކީ ދިރާސާގެ އަދަދު މަސައްކަތާ ނުވި ދިރާސާ ހުރަސްއެޅިކަމެވެ. ފާހަގަކުރެވޭ އުނިކަމެއް ކަމުގައި ހިމެނޭ ސާވޭއަކީ ވެސް ނަތީޖާގެ ސުވާލުގެ އެންމެ ދުރު ދިރާސާއާ ވެސް ޝައްކުތައް ފަދަ ގިނަ ގޮތްތަކުގެ ބޭނުން ހިފާނެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ބައިވެރިން ބަލާ ބަލަންކުރާ ގޮތް ދީގެންފަސް، ސާވޭއިން ކަމަށް ވާނެ އެކި، އެއީ ސިފަ ބަލާ ބަލަންކުރާ ގޮތް ކަމަކަށްވުރެ ދިމާވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބައިވެރިން ބަލާ ބަލަންކުރާ ގޮތް މަސްދަރުން ދީގެންފަސް ނަމަ ދިރާސާގެ ސާމްޕަލްގެ ބަޔާން އިތުރުވެއެވެ. ނަމަވެސް މި ކަން ކުރުކުރުމަށް މި ދިރާސާގައި ފުރުސަތު

އެޅީމެވެ. އެގޮތުން ބައިވެރީން ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތްތަކަށް ބުނާ ގޮތާއި އެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ކުރާ ކަންކަމުގައި ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުންނަ ގޮތަށް 'އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓެޓިސްޓިކްސް' އަލީގައި ދެނެގަނެވިފައި ވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން މި ދިރާސާގެ ސާވޭ ފޯމު ތަރުޖަމާކޮށްފައި ވަނީ އިލްމީ މުރާޖާގެ އަލީގައި، ޑެ ބްރޭސް (2008) އަދި އެސްއިޓީ (2011)، ބަހުގެ ސިޔާސަތާ ގުޅޭގޮތުން ހަދައިފައި ވާ ސާވޭ ސުވާލު ކަރުދާސް ނަމޫނާއަކަށް ބަލައިގެން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ރޫހުން އޮތްގޮތް ދެނެގަތުމުގައި ބޭނުންކުރާނެ ސުވާލުތަކާ އަމާޒުކޮށް ތަރުޖަމާކޮށްގެންނެވެ. އެހެންކަމުން، މި ސާވޭ ފޯމުގެ 'ކޮންސްޓްރަކްޓް ވެލިޑިޓީ' އިތުރަށް ބަލައިފައެއްނުވާނެއެވެ. ފަހަރުގައި މިއީ މި ދިރާސާގެ އުނިކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މި ފޯމު ތަރުޖަމާކޮށްފައި ވަނީ މި ދެންނެވި ގޮތަށް، ކުރިން މިފަދަ ދިރާސާކުރި ފަރާތްތަކުން ބޭނުންކޮށްފައި ވާ ސާވޭ ފޯމުތަކަށް ބުރަވެ، ވީހާވެސް ބޮޑަށް ސައްޙަކަން ކަށަވަރުކުރެވޭ ގޮތަށެވެ.

ބާބު 9: ނިންމުން

ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޤާނޫނާ ގުޅޭ ގޮތުން ގިނަ ދިރާސާތަކެއް ކުރެވިފައި ހުރި ނަމަވެސް ކުރި ޤައުމުތަކުގެ މަދު މީހުން ވާހަކަދައްކާ އަމިއްލަ ބަސްބަހުގެ ޤައުމީ އަދި ރަސްމީބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވެމުންދާ ގޮތާއި ބަހުގެ ޤާނޫނާ ގުޅޭ ގޮތުން މާ ގިނަ ދިރާސާތަކެއް ފެންނަން ނެތްކަމީ މި ފަދަ ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގައި އަލިއަޅުވާލާ ފަރާތްތަކަން ހުރި ގޮންޖެހުންތަކަން ގައުންޑާރ (2019) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބުން މިފަދަ ޤައުމުތަކުގެ ބަސްބަސް ހިންގަނުވެ، ބަސްބަސް ނެތިދާނެކަމުގެ ބިރު ވެސް ޤައުމުތަކަށް ކުރިމަތިވެފައެވެ. މިއީ ދިވެހިބަސް ފަދަ ކުޑަ އާބާދީއެއްގެ ބަހެއްގެ އަހުލުވެރި ދިވެހިރާއްޖެއަށް ވެސް މުހިންމު މައުލޫމާތެވެ. މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރެވެމުން ދަކާއި ދިވެހިބަހުގެ ޤާނޫނުން [illegible] ގޮތް ދިރާސާކުރުމަށްކަން ވި ނަމަވެސް، މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކަކީ [illegible] ބަސްބަސް [illegible] އާ ބަސްބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޤާނޫނުގައި އަމަލުކުރެވިދާނެ ގޮތްތައް ދެނެގަނެވުނު އެހީތެރިވެދޭނެ ހޯދުންތަކެއް ވާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

މި ދިރާސާއަކީ ސުވާލީ އަދި ސިފަތީ ތަރީޤާ ބޭނުންކޮށްގެން [illegible] ދިރާސާއެކެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާއަށް ޖުމްލަ އެއްކުރެވުނު 3 މަރުޙަލާއެއް ބޭނުންކުރެވުނެވެ. ފުރަތަމަ މަރުޙަލާއަކީ ސާވޭއެވެ. ސާވޭ ކުރިއަށް ގެންދެވުނީ ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލާ ގުޅޭ ގޮތުގައި ހިމެނޭ 7 ދާއިރާ، (ދީން، ޤާނޫނީ، ތަޢުލީމު، ސިއްޙަތު، މީޑިއާ، ގާނޫނު، ސަޤާފަތާއި ތާރީޚު) ކުރު ކޯސް ދާއިރާއެއްގެ ރަށްޖެ/ހިސާބު ސަރުކާރު ހިމެނޭގޮތަށް ޖުމުލަ 302 ބައިވެރިން ޖަވާބު އެންމެހައިން ސާވޭފޯމު ފުރުއްވައިގެންނެވެ.

ދެވަނަ މަރުޙަލާއަކީ މުޝާހަދާ ('އޮބްޒަރވޭޝަން')އެވެ. މި މަރުޙަލާ ކުރިއަށްގެންދެވުނީ ރާއްޖޭގެ [illegible] ބަސް ބޭނުންކޮށްފައި ހުރި ގޮތް ދެނެގަތުމަށް މާލެ ސިޓީން 1004 ނިޝާނެއްގެ ފޮޓޯ ނަގައި ތަޙުލީލުކުރެވުނެވެ.

ތިންވަނަ މަރުޙަލާއަކީ މަސްއޫލުވެރިންގެ ގުރޫޕް މަޝްވަރާއެވެ. މަސްއޫލުވެރިންގެ މަޝްވަރާ ކުރިއަށްގެންދެވުނީ އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ 7 ދާއިރާއާއި ބަހާއި [illegible] ދާއިރާއިން ތަމްސީލު ކުރި، ދިރާސާކުރާ މަސްއޫލުވެރިންގެ ތެރެއިން 31 ފަރާތެއް އިންޓަވިއުކޮށް، އެ ބައިވެރިން އަށް ގުރޫޕަކަށް ބަހައިގެންނެވެ.

މި މަސައްކަތުގެ ކުރިއަށް ގެންދެވުނީ ވަނީ ފިޔަވަޅުތަކެއް ބަހައިލެވިގެންނެވެ. އެގޮތުން އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރެވުނު މަސައްކަތަކީ ސާވޭ ކަރުދާސް ތައްޔާރުކުރުން، ސާވޭއަށް ބައިވެރިން ހޯދުމާ ފުރުމުގެ މަސައްކަތެވެ.

ދަސްތަރަމުވެރީންގެ މަޝްވަރާތަކާއި ބަހުމިވެރިވުމުގެ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ބޭނުންކުރާ ދިރާސާގެ އާލާތަށް ތައްޔާރުކުރުމަށް ސާވޭގެ ނަތީ ތަޙުލީލުކޮށް ކުރެވި، އެ ހޯދުންތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާގެ އެކި ފިޔަވަޅުތަކުން ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށް ބަޔައި 20 މެއި 2021ން ފެށިގެން 20 ޖުލައި 2023އާ ދެމެދުގައި މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ މިގޮތުން ދިހަ ފުރަތަމައް ހޯދުނު ތަނާ ޖެހުން މައިގަނޑު ދެ ސަބަބެއް ފެނުނެވެ. އެއް ސަބަބަކީ މި ދިރާސާ ފެނުމާކަންނުވައި ވާ ގޮތުން މި ދިރާސާގެ ޑޭޓާ އެއްކުރެވި ފިޔަވަޅުތަކަކީ ބަހައިވެރިވާކަމަށް ތަކުރާރުކުރުން. ދެވަނަ ސަބަބަކީ މި ދިރާސާގައި ބައިވެރިވިކަމަށް ޖެހުނު ބަހުގެ ދަސްތަރަމުވެރީންނަށް ފުރުޞަތަކަށް ވެއްޖެ، އެ ފުރުޞަތަކީ ވަރަށް އަވަދިނުވާ ދުވަސްވަރަކަށް ފުރުޞަތަކަށް ވެއްޖެ، ވަގުތު ދެއްވުމުގައި ބައިވެރިންނަށް ދިނުމަށް ހުރަސް. ޚާއްސަކޮށް ދަސްތަރަމުވެރީންގެ މަޝްވަރާތަކުގައި މި ދިރާސާ ވަރަށް ބޮޑަށް ކުރިއަށްދިޔަ، ގިނަ ދުރުސްތަކުގައި މި ކަމަށް ހުރަހަކަށް ޖެހުނެވެ. ނަމަވެސް މި މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިކުރުމަށް އިޚްތިޔާރުކުރި ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ތިން ބައިވެރިއެއް ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފަރާތެއްގެ ބައިވެރިއާއި ދުރުގަތޭއި އެ ބޭފުޅުން ދެއްވި މައުލޫމާތު މި ދިރާސާއަށް ލިބިފައިވޭ މި ދިރާސާއަށް ލިބުން ވަރަށް ބޮޑު ހާމިޔާތެއްކަމެވެ.

މި ދިރާސާކުރުމަށް ބޭނުމަށް މައިގަނޑު ދެ ސުވާލަކަށް އިސްތިޔާރުކުރިމެވެ. އެއީ (1) ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރި ކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިހެއްތޯ؟ އާއި (2) ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްގީގައި އަމަލުކުރާތޯ އަދި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތަކީ ކޮބައިހެއްތޯ؟ މި ދެ ސުވާލެވެ. މި ދެ ސުވާލަށް އަލީގައި 5 މަޤްސަދެއް މި ދިރާސާއިން ހާސިލުކުރުމަށް ކަނޑައަޅައިފައެވެ. މިގޮތުން ކަނޑައެޅި މަޤްސަދުތަކަކީ (1) ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ ކަންކަން ދެނެގަތުން، (2) ބަސްބުނުންކުރާ ގޮތް މަސްތަރަމުވެރީންގެ ތަޖުރިބާތަކުން ދެނެގަތުން، (3) ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ މުސްތަޤުބަލު ގުޅޭ ދިވެހިން ދެކޭ ގޮތް ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން، (4) ދިވެހިރައްޔިތުގެ ބަހުގެ ވިޔަފާރި އަދި ގޮތް ދެނެގަތުން އަދި (5) ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކަކީ ކޮބައިކަން ދެނެގަތުން މިއެވެ.

އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ފަދަ މަޤްސަދުތަކާއި ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ހޯދުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ތަރުޖަމާ ގެޔާ ގޮތުން ގިނަ ހޯދުންތަކެއް ލިބިފައި ވެއެވެ. ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކަށް ބަލާ އިރު، ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ބައިވަރު މިހާތަނަށް މަސައްކަތްތައް ކުރެވިފައި ވީ ނަމަވެސް، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ބައި، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ބޮޑެތި ގޮންޖެހުންތައް ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި އެކަށީގެންވާ ބޭނުންތައް [illegible] ނުވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible] ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަހުގެ ބޭނުން [illegible] ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭ ކަމަށް މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ހާމަވެއެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީ މި ދިރާސާއިން ފެނުނު، މި ކަމާ ގުޅޭ މައިގަނޑު ހޯދުންތަކެވެ. މިގޮތުން ނިންމުން ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު ދެ ސުވާލަށް އަލިއަޅުވާލާފައެވެ. އެގޮތުން ފުރަތަމަ ހުށަހަޅައިފައި ވަނީ ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތަކުގެ ހޯދުންތަކެވެ. އެއަށްފަހު، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުން މި ދިރާސާއިން ހޯދުން ކަންކަމުގެ ނިންމުންތައް ހުށަހަޅައިފައި ވަނީއެވެ.

9.1 ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުކުރުމަށް މިހާތަނަށް ކުރެވިފައި ވާ މަސައްކަތްތައް

ދިވެހިބަސް ކޮމްޕިއުޓަރުކުރުމަށް ޓަކައި މަސައްކަތްތައް ކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި (1) [illegible]، (2) [illegible]، [illegible] [illegible]، (3) ދިވެހިބަހާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީން (ކުރީގެ ނަމުން ނަމަ ކޮލެޖް އޮފް ހަޔަރ އެޖުކޭޝަން) ވަނީ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވިފައެވެ. މިއަދު މި [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ދިވެހިބަހުގެ މަސައްކަތްތައް ކުރިއަށްގެންދަން ފެށުނީ 2011 ވަނައަހަރު [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު (ޤައުމީ ދިވެހިބަހާބެހޭ [illegible] ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ޤާނޫނު ނަންބަރު، 9/2011) ދަށުން ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ އުފެއްދުމުންނެވެ (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2012). ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަކީ އެ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ވަކި ބަޖެޓެއް ލިބޭ، ދިވެހިބަހުގެ އެންމެހައި ކަންކަން ކުރުމަށް ހަވާލުކުރެވިފައި ވާ މުއައްސަސާއެވެ. އަދި މި ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން އައްޔަންކުރާ 5 މެންބަރުންގެ ބޯޑުގައި ރައީސާއި ނާއިބު ރައީސަކު ވެސް ހިމެނެއެވެ. މި މެންބަރުންގެ ދައުރަކީ 5 އަހަރެވެ. ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި މި ސިޔާސަތުގައި ގިނަ ކަންތައްތަކެއް [illegible] ވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް ފާހަގަކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ އެ ސިޔާސަތުގައި ވާ [illegible] ގިނަ ކަންކަން ކުރުމުގައި ގިނަ ގޮންޖެހުންތަކެއް ހުރިކަމެވެ.

ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި އެކި ދުވަސްވަރު ވަނީ މަސައްކަތްތައް ކުރެވިފައެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ [illegible] [illegible] ދުވަސްވަރުގެ ދިވެހިބަހުގެ އިލްމީ [illegible] [illegible] ޝާއިޢުކުރެވިފައެވެ. މި ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން [illegible]، ބަހުގެ އިމްލާ [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible]، ޝާއިޢުކުރެވިފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible]، އަދި މިހާރު [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] ޝާއިޢުކުރެވިފައި ވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވާ ދިވެހިބަހުން [illegible] ވާ [illegible]

ކިޔާން ފަހިވާން ފުރުސަތުތަކެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ރައްޓެހި ބަހަކަށް ހެދުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތުން ދިވެހިބަސް މިއަދު ދަނީ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ވަރަށް ގާތް ބަހަކަށްވަމުންދާކަމުގައި ދެންނެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ތަރައްޤީގެ އޮންލައިން 'އެޕްލިކޭޝަން'އަކީ މީގެ ހެއްކެކެވެ. މީގެ އިތުރުން މަސްނޫޢީ ބުއްދިވެރިކަން ބޭނުންކޮށްގެން ('އާޓިފިޝަލް އިންޓެލިޖެންސް') ދިވެހިބަހަށް ހިލޭގޮތުގައި މިއަދުގެ ޖީލުގެ ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމަށް ފަހިވެގެން ދިޔަ ކަމެކެވެ.

މީގެއިތުރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓްތަކުން ދިވެހިބަހުން މަތީ ތަޢުލީމު އުނގަންނައިދިނުން، 2000ވަނަ އަހަރު ދިވެހިބަހުގެ ޑިގްރީ ކޯސް ފަށައި، މިއަދު ދިވެހިބަހުގެ ޕޯސްޓްގްރެޖުއޭޓް ހަމައަށް ކިޔަވައިދޭ ފެށި އިތުރު ގޮތް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެވޭ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ދިޔައީ ދިވެހިބަހުގެ ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ކުރިއެރުމުގެ ނިޝާނެއް ކަމުގައި ދެކެވެއެވެ. ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދެވޭ ދާއިރާތަކުގެ ތެރެއިން ފަހިކޮށްދިނުމުގެ މަގު ފަހިވެފައިވާކަން ފެނެއެވެ.

9.2 ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ ޚިދުމަތުގައި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތްތައް

ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މުހިއްމު ކަމަކީ ކުރިއަށް އޮތް ދުވަސްތަކުގައި ބަހަށް ދިމާވެދާނެ ބަދަލުތަކަށް ދިވެހިބަސް ތައްޔާރުކުރުމެވެ. ދިވެހިރާއްޖެ އިންޑިޕެންޑެންޓް ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެއް މަސައްކަތަކީ ދިވެހިބަސް މިއަދަށް ވުރެ ކުރިއަށް ގެންދިއުމެވެ. އެހެން ހުރިހާ ގޮތަކުން ބަލާ އިރު ދެން އިންޑިޕެންޑެންޓް ބަހަކަށް ގޮތެއް އެންމެ ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވޭ ވާ ބަސްކަމަށްވެފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދިވެހިބަސް ކުރިއަށް ގެންދިއުން އޮތީ، ދިވެހިބަސް ދެމެހެއްޓުމުގެ ހަރަކާތާ ސިޔާސަތުތަކާއި ތަންފީޒުކުރުމާ ގުޅިގެންނެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ހުރިހައި މަސްއޫލުވެރިންގެ ޒިންމާއެވެ. މި ޒިންމާގެ އެންމެ އިސްވެރިޔަކީ ދިވެހިސަރުކާރެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް ދިވެހިބަހުގެ ހުރި މައްސަލަތަކަށް ހައްލު ހޯދުމުގެ ސިޔާސަތުގެ އެންމެ ގިނަ މަސައްކަތް ހަވާލުކޮށްފައިވަނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އެންމެ ރަނގަޅަށް ތަންފީޒުކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ވެސް މި ކަން ކަނޑައަޅައިފައިވާ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް ހަވާލުކޮށްފައިވާ ވާޖިބުތަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ ހިންގުން ހަރުދަނާކުރުމަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ދައުލަތުގެ އެހީތެރިކަން އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ލިބިގެންދާ ގޮތަށް ހަދަންވާނެއެވެ.

ޚިދުމަތް އަދި ހަރަކާތް ބަހަށް އެ ޚިދުމަތުގެ އަމިއްލަ ބަސްކަމުގައި ކަނޑައަޅައިފައިވާ ނަމަވެސް ބަސް ޚިދުމަތްތަކުގައި، މީސްމީޑިއާ އިންގްރީސިބަހާއި ޢަރަބިބަސް ފަދަ ޚިދުމަތްތަކުގައި، ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކާއި ވެސް ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އެ ޚިދުމަތްތަކުގެ ބެހޭގޮތުން ފެންނަ ގޮތް ގޮތާ ދުރުވެފައިވާކަން ދޭހަވެއެވެ. މިގޮތުން ދުނިޔޭގެ ބަހުގެ އެންމެހާ ކަންކަމުގައި ކަމާގުޅޭ ފަރާތްތަކާ ކުރިމަތިވާ ނުކުތާތަކާއި ޚިދުމަތުގެ އިޖުރާއާތު ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި އިންގްރީސިބަހުގެ ބަހުގެ އެންމެހާ ކަންކަމުގައި ބަލައިގަތުމަ

މަތި އިދާރާއަކީ، 'ލޭންގުއޭޖް ޑިވެލޮޕްމަންޓް އެންޑް ކަލްޓިވޭޝަން އޭޖެންސީ' (ބާދަން ޕެންގެމްބަންގަން ދާން ޕެމްބިނާއަން ބަހާސާ)އެވެ. މިއިން ކޮންމެ ގައުމެއްގެ ބަހާބެހޭ އިދާރާއިން ކަމާ ގުޅޭ އެހެން އިދާރާތަކާ އެކު، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހަރުދަނާ ބަހުގެ ޚިދުމަތް އެކުލަވާލައިދެއެވެ. ނަމޫނާއަކީ އޮތީ ބަހާ ބޭނުންކުރާ އެ ގައުމުތަކުގެ ރަސްމީ އަދި ރަސްމީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެދެވޭ ގޮތުގައި ތަންފީޒުވަމުން ދިރުއްވާވެ (ޖޭއިން، 2020). ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ އިސްދަރަޖައިގެ ހަރުގޮތަކީ އަދާކުރާ ތަނަވަސް އިސްކޫލްތަކާ ކަމަށްވާތީ (ސްޕޮލްސްކީ، 2012)، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި މިހާރުވެސް ކުރާ ގިނަ ކަންކަން ކުރުމުގައި ހިއްސާވާ އެންމެ މުހިންމު ފަރާތްތަކަކީ އިސްކޫލުތަކާއި އިސްކޫލު ދަރިވަރުންކުދީގައި މި ހިނދު، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އެދެވޭ ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ އިސް އިދާރާ ތަޢުލީމީ ވުޒާރާގެ ދަށުން ހިންގާ މަސައްކަތްތެރިން އައްޔަންކުރާ ބާރެވެ. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ފުރަތަމަ ފަސް އަހަރުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަކީ ތަޢުލީމީ ވުޒާރާގެ ދަށުގައި އޮފީހަކަށް ވެފައި، އެ ދުވަސްވަރު މި އިދާރާ ހިންގުމަށް ގާއިމުކުރެވިފައި ވަސީލަތުގެ ގޮތުން ވަކަން ހުރިހާ އެއްބަސްވުމުގައި ގުޅުމަކު ވާ ކަމަށް ދިރާސާއިން ފާހަގަކޮށްފައި ވާ އެވެ، މިއީ ފަސް މި ދުނިޔެވިން ނުކުތުމަށް ބޮޑު ވަނީއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޒާމު އޮތީ އިނގިރޭސިބަހުން ހަވާލުކޮށް، ދިވެހިބަހަށް މިއަދު ދަރިވަރުންނަށް އުނގަންނައިދޭ ދުވަސް ބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސި ވެއްޖެ ހިނދު، މިކަމުން އެތަނުގެ މަސައްކަތްތަކާ ކުރުމަށް ޓަކައި ފަސް މަދަރުސީ ވުޒާރާއި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ އިސް އިދާރާގެ ގޮތުން ހަރުދަނާކޮށް ދިވެހިބަސްކުރިއެރުވުން ގިނަ މަސައްކަތްތަކުން ކުރިއެރުން ނުލިބި ވާކަން މި ދިރާސާގެ ނަތީޖާއިން ހާމަވެއެވެ.

9.3. ދިވެހިބަހަށް އާދިރުމެއް ހޯދުމަށް ޓަކައި މި ދިރާސާގެ އަލީގައި ހުށަހަޅާ ކަންތައްތައް

ދިވެހިބަހަށް އާދިރުމެއް ހޯދުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ބަހުގެ ރޭވުން އިތުރު ގޮތް ރާވައި ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭނެއެވެ. މިގޮތުން ތާވަލު 9.1ގައި އެ ވަނީ ދިރާސާގެ ނަތީޖާތަކަށް ބިނާކޮށްގެން، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ބަހުގެ ރޭވުން ރޭވިދާނެ ގޮތެވެ.

ތާވަލު 9.1ގައި އެ ވަނީ އިތުރު ދުވަހާއި މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ބިނާކޮށް އިތުރު ނަޒަރިއްޔާތުގެ އަސާސްތަކުން ބަލައި ދިވެހިބަހަށް އާދިރުމެއް ހޯދުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކަމާ އެކު ތަންފީޒުކުރުމުން ބަހުގެ ރޭވުން ރޭވިދާނެ ގޮތުގެ ނަމޫނާއެކެވެ. މިގޮތުން ތާވަލު 9.1ގައި ވާ ނަމޫނާގައި އެ ވަނީ 3 ބައެކެވެ.

ފުރަތަމަ ބައަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުން ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިއްސާވާ ފަރާތްތަކެވެ. ދެވަނަ ބައަކީ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މަޤްޞަދެވެ. އަދި ތިންވަނަ ބައަކީ ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ ކަންކަމެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުން ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ތާވަލު 9.1ގެ ނަންބަރު 1ގައި ދިވެހިބަހާއި ސަރުކާރާ ބޭރު ފަރާތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ

އެކަޑަމީއާއި މަތީ ތަޢުލީމާ ބެހޭ ވުޒާރާއި ތަޢުލީމާ ބެހޭ ވުޒާރާއި، ސިޓީ، އަތޮޅު، އަދި ރަށު ކައުންސިލްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ މަސްލަހަތުވެރިން ހިމެނޭ އެހެން ދާއިރާތަކެވެ. ޚާއްސަކޮށް ވަކި ދާއިރާއަކާ ގުޅޭ ކަމެއް ނުވަތަ އެ ދާއިރާގެ މީހުން ބައިވެރިކުރަން ވާނެއެވެ. ބަހުގެ ރޭވުން އެކުލަވައިލާއިރު، މި ފަރާތްތަކުން ދަމަހައްޓަން ގޮތް އެ ފަރާތްތަކުގެ މަޝްވަރާގެ މަތިން އެކުލަވައިލުމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް ފަސޭހަވާނެކަމެކެވެ.

ޗާޓު 9.1ގެ ނަންބަރު 2ގައި އެ ވަނީ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ތަފްޞީލުތަކެވެ. ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމެވެ. އަދި ބަހަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކުން ބަސް ސަލާމަތްކޮށް، ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. މި ރޭވުމުގެ ބަސް އާލާކުރުން ރޭވުމަކީ ބަސް ބެލެހެއްޓުމެވެ. އަދި ބަސްބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމެވެ. މީގެއިތުރުން އެހެން ބަސްތަކާއި ދިވެހިބަސް މައުސޫލުގެން ބޭނުންކުރުމެވެ.

ބަހުގެ ރޭވުން އެކުލަވައިލުމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް އިތުރު ގޮތުން ބޭނުންޖެހޭ ހަމަތަކުން (ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތާއި ބަހުގެ ބަސްމާޒީނާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު އިތުރުކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުން) ރާއްޖޭގައި ބަހުގެ ރޭވުމެއް އެކުލަވައިލެވިފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނުން ހަތަރުބައިކަމުގައި ވާ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތާއި ބަހުގެ ބަސްމާޒީނާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް އަމަލުކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުން ދޫކޮށްލަ ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަށް އެދޭކުރުމަށް ބަލައި މިއަދު ކުރަންޖެހިފައި ވާ ދިނުމުގެ ކަމެވެ. އެހެނީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކީ ބަހަށް ދިމާވެފައިވާ މައްސަލަތަކުން ހައްލުހޯދައިދިނުމުން ސަރުކާރުގެ އެންމެ މަތީ ފަރާތްތަކުން އެކަށައަޅާ އެއްބަސްވެގެން އެ، މި ސިޔާސަތު އެންމެ އެދޭ ނަތީޖާ ހޯދުމަށް ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުކަމެވެ. އަދި މި ސިޔާސަތުން ބަހަށް އިސްކަން ދޭ ގޮތުން ފަރުމާކުރެވިފައި ވާ ނަމަ އެ ކަންކަން ފަސް ދެނެގަތުމަށް، ސިޔާސަތު މުރާޖަޢާކުރެވުމުން ފަސް މި ކަމަށް ބޭނުންމަރު މަސްއަލަތަކަށް ކުރެވިގެންކަމުން ވެއެވެ.

ޗާޓު 9.1ގެ ނަންބަރު 3ގައި އެ ވަނީ މި ދިރާސާގައި ބެލި ޢިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތުގައި ވާ ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފް (2003) ހުށަހަޅައިފައި ވާ ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިމެނޭ 4 ބައެވެ. އެއީ (1) ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުމާއި، (2) ބަހުގެ ބަސްމާޒީން އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުމާއި، (3) ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމާއި، (4) ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން މެއެވެ. މިއިން ކޮންމެ ބައެއްގެ ދަށުން ހުށަހަޅާފައި އެ ވަނީ ދިރާސާގެ ނަތީޖާގެ ރަށްތަކުން ދިވެހިބަހަށް އަދާކުރަމުން އަންނަ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ހިނގަމުން ކަންތައްތަކެވެ. މި

ހަތަރު ބައިގެ ތަފުސީލު ތިރީގައި ޚުލާސާކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މި ކަންތައްތައް އެދެވޭ ގޮތަށް ރޭވި ތަންފީޒުވުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ކުރިއެރުމަށް ހަލުއިކަން ލިބޭނެކަމެކެވެ.

ޗާޓު 9.1. ދިވެހިބަހަށް އާދިރުކުމެއް ހުރުމަތް ބަލައި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ދިވެހިބަހުގެ ރޭވުން ރޭވިދާނެ ގޮތުގެ ނަމޫނާއެއް (މޮޑެލް)

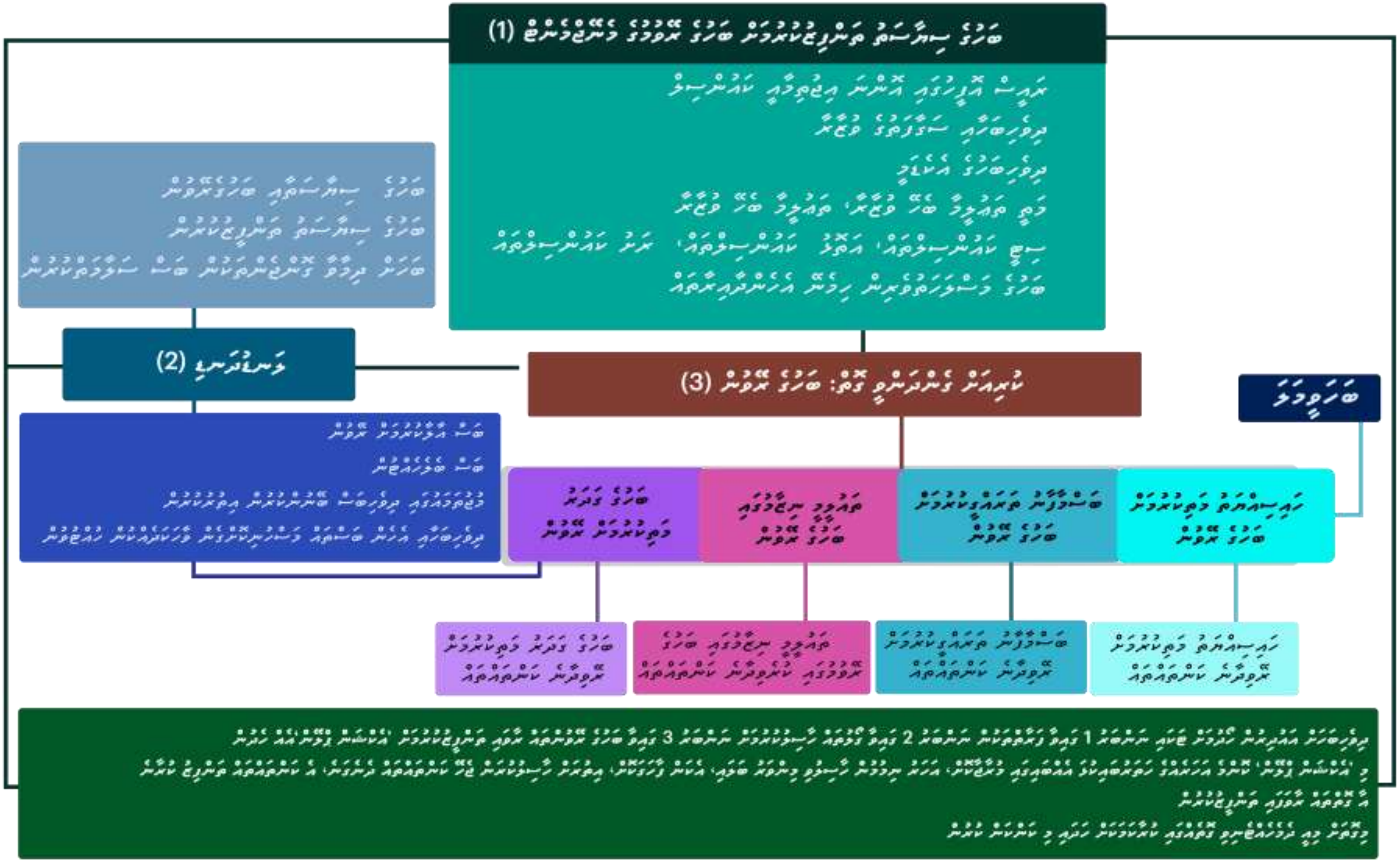
ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން ބަހުގެ ރޭވުމުގެ [illegible] (1)
ރައީސް އޮފީހުގައި އޮންނަ އިޖުތިމާޢީ ކައުންސިލް
ދިވެހިބަހާއި ސަގާފަތުގެ ވަޒީރު
ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ
މަތީ ތަޢުލީމާ ބެހޭ ވަޒީރު، ތަޢުލީމާ ބެހޭ ވަޒީރު
ސިޓީ ކައުންސިލްތައް، އަތޮޅު ކައުންސިލްތައް، ރަށު ކައުންސިލްތައް
ބަހުގެ މަޝްވަރާތެރިން ހިމެނޭ [illegible]
ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުން
ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުން
ބަހަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކުން ބަސް ސަލާމަތްކުރުން
ވަސީލަތު (2)
ބަސް އެޑިޓަރުން ރޭވުން
ބަސް ބެލެހެއްޓުން
ތަޢުލީމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުން
ދިވެހިބަހާއި އެހެން ބަސްތަކުގެ މަސައްކަތްކުރާނެ ފަންނުވެރިން ހޯދުން
ކުރިއަށް ގެންދަނީ ގޮތް: ބަހުގެ ރޭވުން (3)
[illegible]
ބަހުގެ ގަވާއިދު މަތިކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުން
ތައުލީމު ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން
ބަސްފާރާން ތަރައްޤީކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުން
ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ބަހުގެ ރޭވުން
ބަހުގެ ގަވާއިދު މަތިކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންތައްތައް
ތައުލީމު ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމުގައި ރޭވިދާނެ ކަންތައްތައް
ބަސްފާރާން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންތައްތައް
ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންތައްތައް
ދިވެހިބަހަށް އަދިރުކުމެއް ހުރުމަތް ބަލައި ނަންބަރު 1 ގައި [illegible] ނަންބަރު 2 ގައި [illegible] ނަންބަރު 3 ގައި ބަހުގެ ރޭވުންތައް [illegible]
[illegible]

9.3.1. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވުން

ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވުމަކީ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހާމެދު އޮންނަ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވުމެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ގާނޫނީ ހައިސިއްޔަތުދީފައިވާ ބަހެކެވެ. 1932ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފުރަތަމަ އުފެދުނު ގާނޫނުއަސާސީން ފެށިގެން ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގައުމީ ބަސްކަމުގައި ވަނީ ކަނޑައެޅި، އަދި ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ވަކި ހާއްސަ ގާނޫނެއް ވަނީ ވުޖޫދުވެފައެވެ. ނަމަވެސް މި ގާނޫނު ހިންގަން އުފެދުނު، ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމީއަށް ގާނޫނީ ގޮތުން ލިބެންޖެހޭ އެންމެހާ ކަންކަން ނުލިބިދާނެތީ އެ ގާނޫނު ހިންގުމަށް އެ އިދާރާއަށް ކުރިމަތިވެފައި ވާ ބޮޑު ގޮންޖެހުމެކެވެ. އެހެންކަމުން ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ކުރެވިދާނެ ގިނަކަންތައްތަކެއް މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައިވާ ޗާޓު 9.1.1ގައި އެ ވަކި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވުނު ދިވެހިބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވިދާން ކަންކަމެވެ. މިގޮތުން މީޑިއާގެ އެކި މަންސަތުތަކާއި އިދާރާތަކަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި އެންމެ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ ވަސީލަތަކަށް ވާ އިރު، މި ތަންތަނުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރާނެ ގޮތުގެ ސިޔާސަތެއް ލިޔެ ތަންފީޒުކުރުވުންޖެހެއެވެ. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވުމުގައި ވަޑައިގެން ފުންނަން ހުރި އެކި ނިސްބަތްތަކުން ދިވެހިބަހަށް ޖާގަދީ، ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދީ، ދިވެހިބަހުގެ މުޖުތަމަޢަކަށް ދިވެހިމުޖުތަމަޢު ހެދުމަކީ ދިވެހިބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވާ ވަރަށް މުހިންމު ގޮވުމެކެވެ.

ޗާޓު 9.1.1. ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ގޮވިދާން ކަންކަން

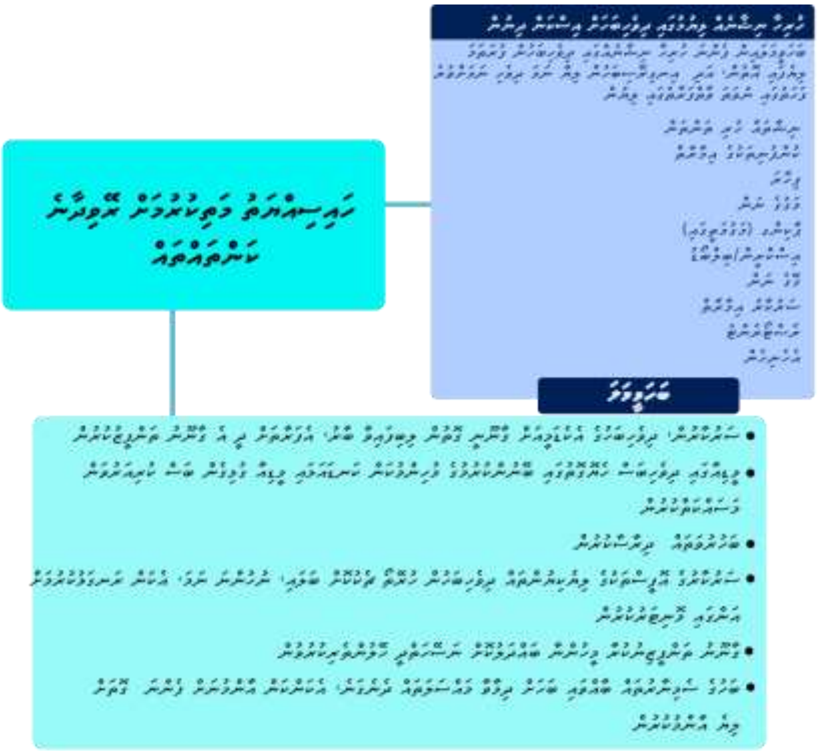

9.3.2. ބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން

ބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުމަކީ ބަސްކުރިއަރުވާ ތަރައްޤީކުރުމެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ދިވެހިބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ގިނަ ކަންތައްތަކެއް ފާހަގަކުރެވިފައިވެ. ތިރީގައި ވާ ޗާޓު 9.1.2ގައި އެ ވަނީ މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންކަމެވެ. މިގޮތުން ބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ބަލައި އެ ބަހެއް ޖަމާނީ ބޭނުންކޮށްދޭއި ގޮތަށް ކުރިއަރުވައި އެ ބަހެއްގެ ރަގަޅުތަށް ފަސޭހައިން ބޭނުންކުރެވޭނެ ގޮތް ހޯދުން މުހިންމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލު މިހާރު ފަސޭހައިން އެއްތައިންތަކް ލިބުން ހުރިކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އެކި ދާއިރާތަކަށް ބޭނުންވާ ދިވެހިބަހުގެ ބަސްތައް ހެދުން އަދާހަމަކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގަށް ހުރި ގޮންޖެހުމަކަށް ވާ އިރު، މިހާރު އާ ބަދަލު އުފެއްދުމަށް ގެނެވޭ އުސޫލުތަކެއް ޖަމާކުރަމުން، އެ މަސައްކަތްތަކުގެ ދުވެލި ހަލުވިކުރުން ވަނީ ޖެހިލުމެވެ. ހަމަ މިއާ އެކު ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހާ ބީރައްޓެހިވަމުންދާ އިރު އެކުދިން ބޭނުންކުރާ، އެ ކުދިންގެ ފަންނުގެ ބަސް ފޮތެއް އެކުލަވާލެވިފައި ނެތުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތެއް ވެސް ކުޑަކުދިންނާ ގުޅޭ ގޮތުން އެކުލަވާލެވިފައި މި ފޮތްތަކުގެ ބާވަތްތައް ދުރުވަން، މިއަދު މި ވަނީ އާ ބަދަލު ވެސް ފަސޭހަވާނެއެވެ. މަސައްކަތްތެރިންނާ ގުޅިގެން ފެށުމާ ދިވެހިބަހުގެ ތަފާތު ފަރާތްތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ މަޢުލޫމާތު ބޭއްވުމަށް، ބަހުގެ މައްސަލަތަކާ ގުޅޭ ބަހުގެ މަޝްވަރާތައް މި ކަންކަން ދިރާސާކުރުމުގެ މަސައްކަތުގައި މި ވަނީ ވަރަށް ބޮޑަށް އަވަސްކުރަން ޖެހިލުމެވެ. ބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމުގެ ރޭވުމުގެ ބޭނުމަކީ މި ކަންކަން ވަކި އިންތިޒާމެއްގެ ދަށުން ކުރުމާ، ނަތީޖާ ނެރުމެވެ.

ޗާޓު 9.1.2. ބަހުގެ ބަސްވާޒާނު ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންކަން

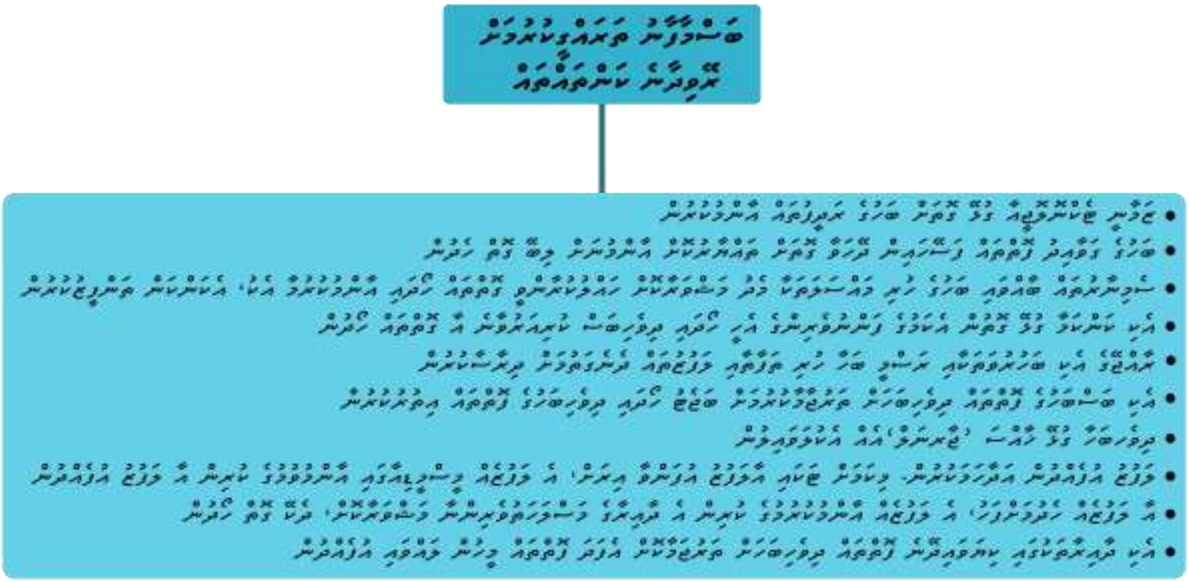

9.3.3. ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން

ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުމަކީ ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމަށް ބަހުގެ ރޭވުމެވެ. ސްޕޮލްސްކީ (2012) ފާހަގަކުރައްވާ ފަދައިން އިސްކޫލު މާހައުލަކީ ހަޤީޤީ މާނައިގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރެވޭނެ ތަނެވެ. އެހެނީ އެއީ ބަސް ބޭނުންކުރާ މައި ވެރިކަމަށް ވާތީއެވެ. ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގެ މުހިންމު އެއް ބައަކީ ބަސް ބޭނުންކުރުމެވެ. އެގޮތުން ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވުނު މުހިންމު ކަންކަން ތާވަލު 9.1.3ގައި އެ ވަނީއެވެ. ދިރާސާގެ [illegible]

ޗާޓު 9.1.3. [illegible] ކަންކަން

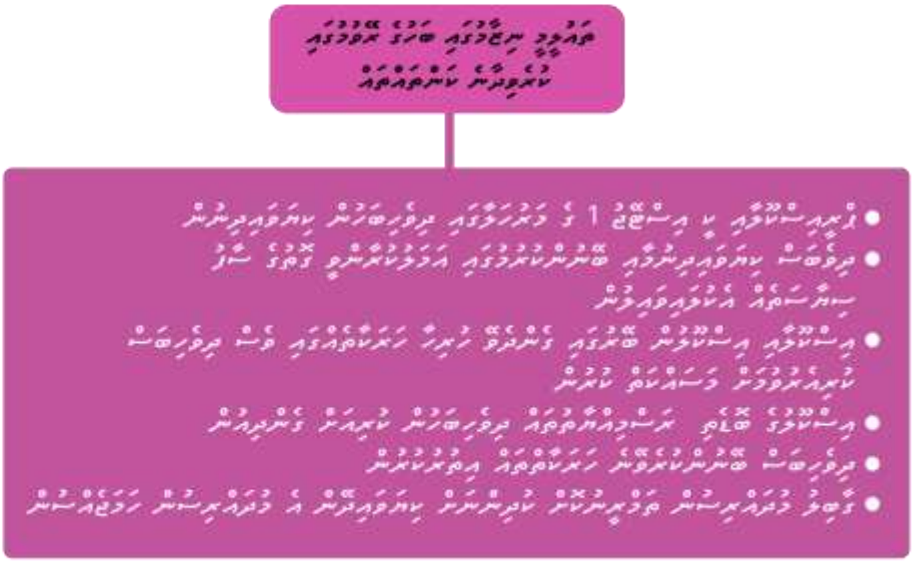

9.3.4. ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން

ސްޕޮލްސްކީ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މުހިންމު އެއް ބަޔަކީ ބަހާ މެދު ދެކޭގޮތް ރަނގަޅުކުރުމެވެ. އެގޮތުން، ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުމަކީ ބަހާ މެދު ދެކޭ ގޮތް ރަނގަޅުކުރުމަށް ރޭވޭ ރޭވުންތަކެވެ. އިސްތިޢުމާރީ މައިބަސްކަމުގައި ވާ އިނގިރޭސިބަހަށް ބެލެނިވެރިންނާއި މުޖުތަމަޢުގެ އިސް ދަރަޖައިގެ މީހުން ކުރާ ގަދަރުގެ ސަބަބުން އެ މީހުންގެ ދަރިން އަމިއްލަ ޤައުމުގެ ބަހުން [illegible] [illegible] އަމިއްލަ [illegible] [illegible] [illegible] މަގެކެވެ (ކެންޑިޔާ، 2016). ހޫޖަ 9.1.4ގައި އެ ވަނީ ބަހުގެ ގަދަރުމަތިކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންކަން ކަމަށް ދިރާސާއިން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމެވެ. މިގޮތުން ދަރިންނަށް އަމިއްލަ ބަހުން އުނގަންނައިދިނުމުގެ މުހިންމުކަން ބެލެނިވެރިންނަށް އަންގައިދީ ހޭލުންތެރިކުރުވުމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ މުހިންމުކަން [illegible] [illegible] ވިސްނުމަށް [illegible]. ސަރުކާރުގެ އިސްވެރިންނާއި މުޖުތަމަޢުން ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible]. މަތީ [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible]. ދިވެހިބަހަށް [illegible] ނުކުންނަ [illegible] [illegible] [illegible] ވަޒީފާގެ [illegible] [illegible] އިތުރުވާނެއެވެ. މިފަދަ ކަންކަން ހިފައި [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންތައްތަކެވެ.

ހޫޖަ 9.1.4. ބަހުގެ ގަދަރުމަތިކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ކަންކަން

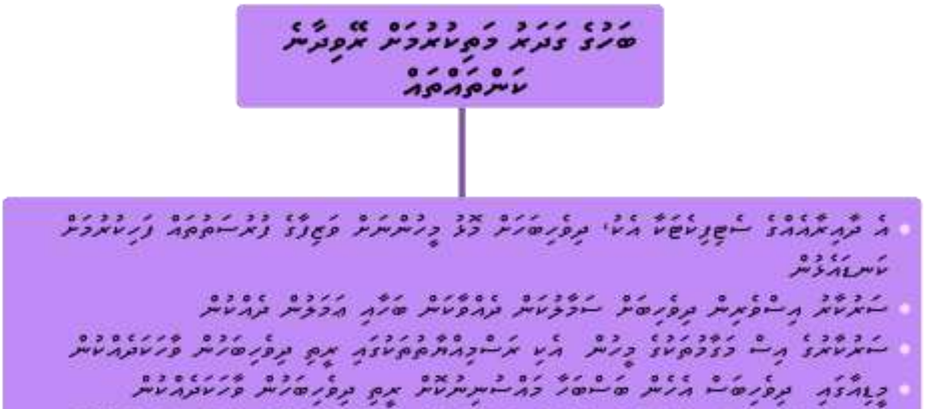

މީގެ އިތުރުން ޖަދުވަލު 9 ހ ގައި ވާ ތާވަލީ، ބަހުގެ ބޭނުމުގައި ހިމެނޭ، އިސްވެ މި ދެންނެވި 4 ކަމަށް އަމާޒުކޮށް، ސަރުކާރުގެ ފެންވަރުގައާއި، ޖަމުޢިއްޔާ ޖަމާޢަތުގެ ފެންވަރުގައްޔާއި ވަކިވަކި ފަރުދުންގެ ފެންވަރުގައި ބަހުގެ ބޭނުމުގެ އަމާޒުތަކެއް ކަނޑައަޅައި އެ އަމާޒަށް ވާސިލުވުމަށް ޓަކައި ކުރާނެ ކަންތައް ތަންފީޒުވަމުންދާ ގޮތް ވަޒަންކުރުމަށް ރޭވިދާނެ ގޮތުގެ އޮނިގަނޑެކެވެ.

9.3.5. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ފުޅާކުރުން

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި ބަހުގެ ބޭނުން އުނގަނޑުވައިދިނުމާއި، އިސްވެ މި ބަޔާންކުރި ކަންކަން ކުރުމަށް ޓަކައި ދިވެހިބަހުގެ މައި އިދާރާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ދިވެހިސަރުކާރުން ފުޅާކުރަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން އެ އިދާރާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ފުޅާކުރިދާނެ ގޮތްތައް ދިރާސާގެ އިތުރު މުރާޖާއާއި ހޯދުންތަކުގެ އަލީގައި ޗާޓު 9.2 ގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީއެވެ.

(ހ) މައިގަނޑު 4 ބަޔަށް އެ އިދާރާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބެހިގެންދެއެވެ. މިގޮތުން ޗާޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ 'ދިރާސާކުރުމާ ބެހޭ ބައި' އިން ކުރިއަށް ދާނީ ދިރާސާތައް ކުރުމާއި މަހާސިންތާ ބޭއްވުމާއި ފޮތްތައް ޝާއިޢުކުރުމުގެ މަސައްކަތްތަކެވެ. ދިރާސާގެ އަޑީގައި ރަދީފު ފޮތްތަކާއި ގަވާއިދު ފޮތްތަކާއި އުފައްދައި އެ ފޮތްތައް ޗާޕުކޮށްގެންނާއި އޮންލައިންކޮށް ޝާއިޢުކުރުން ގެންދިޔުމެވެ. މިހާރު ދިވެހިބަހުގެ އަސްލު [illegible] ވާ ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ގާނޫނުގައި ބުނެފައި ވާ ގޮތުން އިލްމީ މަސައްކަތް [illegible] ޖާގަ ވަނީއެވެ. އެހެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ [illegible] އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫނުގެ (ގާނޫނު ނަންބަރު 9/2011) 15 ވަނަ މާއްދާގެ ހ ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުން [illegible] ފަދަ އިތުރު މަސައްކަތްތަކުގެ [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ [illegible] ދިވެހިބަސް [illegible]

(ށ) [illegible]

ތަންފީޒުކުރެވޭ ގޮތް ވަޒަންކުރުމެވެ. މި ކަމަށް ޓަކައި އެ ބައިން ކުރަންވީ ބަހުގެ އެކި މަސްއޫލުވެރިންނާ އެކު، ބަހުގެ ޕްލޭން ރާވައި 'އެކްޝަން ޕްލޭން' އެއް އެކުލަވައިލައި ތަންފީޒުކުރުމެވެ. މި ބައި ޕްލޭންތައް، ތަންފީޒުވާ ގޮތް ތެދުކޮށުން، ގެންނަން ޖެހޭ ބަދަލުތަކެއް ގެނައުމަށް މި ބައިން މަސައްކަތްކުރަންވާނެއެވެ.

(ނ) ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ބައިގެ ޒިންމާއަކީ އަދަބީ އެކި މުބާރާތްތައް ރާވައި ހިންގުމާއި ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ ފަރާތްތަކަށް ހިތްވަރުދިނުމުގެ ގޮތުން އެވޯޑުދިނުން ފަދަ ހަރަކާތްތައް ހިންގުމެވެ. މިފަދަ އެވޯޑުތަކީ ތަނުގެ މަސައްކަތްކުރާ ހަރުދަނާކުރުމަށް ކުރެވޭ މުހިންމު ކަމެކެވެ. މިއީ މިހާރުވެސް ރާއްޖޭގެ ސަރުކާރާއި އެކި އިދާރާތަކުން ކުރަމުންދާ ކަމެކެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކުންފުނިތައް ހިންގުން ހިނަރުވެފައި ވާދީ އެ ކުންފުނިތައް ހިންގުން ހަރުދަނާކުރުމަށް ކުންފުނިތަކުގެ ބަހަނަފިރި ޢަރައްތަކުމުގައި ވާ ޕްރައިވެޓައިޒޭޝަން ބޯޑުން ވަނީ 2024 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން ކުންފުނިތަކަށް އެވޯޑުދިނުމަށް ކަނޑައަޅައިފައެވެ (މުޙައްމަދު، 2024). މިހާރުވެސް ރާއްޖޭގައި ކުޅިވަރުގެ އެވޯޑު، ޓޫރިޒަމް އެވޯޑު، އެވިއޭޝަން އެވޯޑު، [illegible] އެވޯޑު، ނޫސްވެރިކަމުގެ އެވޯޑުތައް ދަނީ ދެމުންނެވެ. ވީމާ، ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ އެޖެންސީތައް، ކައުންސިލްތައް، ފަރާތްތަކުން، މިފަދަ އެވޯޑެއް ތައާރަފުކުރުމަކީ ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މުހިންމު ކަމެއްކަމަށް ދެކެމެވެ.

(ރ) ދިވެހިބަހުގެ ކަންކަން ބަލަހައްޓާ އިސް އިދާރާގެ ހަތަރުވަނަ ބައަކީ 'ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމުގެ ބައެވެ. މި ބައިގެ ޒިންމާއަކީ ރާއްޖޭގެ އެކި ސަރަހައްދުތަކުގައި ދިވެހިބަސް ދަސްކޮށްދިނުމުގެ ކޯސްތައް ހިންގުމާއި ކުރު ތަމްރީން ޕްރޮގްރާމްތައް ހިންގުމެވެ. މިގޮތުން ކޯސްތައް ނަގައިދިނުމާއި މަސައްކަތްބައްދަލުވުންތައް ހިންގާނެއެވެ. އަދި މިފަދަ ހަރަކާތްތައް، މީހުން ހާޒިރުކުރުވުމާއި އޮންލައިންކޮށްވެސް ހިންގާނެއެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ އިދާރާގެ ކަންކަން މި ދެންނެވި ފަދަ ގޮތަކަށް ބައްޓަންކުރެވިއްޖެ ނަމަ ދިވެހިބަސް ކުރިއަރައި އޭގެ ނަތީޖާ [illegible] [illegible]. މި ބައްޓަމަށް މަސައްކަތްކުރެވުނީ އެ [illegible] އާ މަސައްކަތްތަކުން އެކުގެން [illegible] މުވައްޒަފުންނާއި ވަސީލަތްތައް ލިބޭ ތަނަކުން ނިމިގެންނެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަކީ އިސްތިރާތީޖީ ޕްލޭންތަކުގެ ތެރެއިން ކުރަން ތަފާތުކަން، ދިރާސާ ކުރާ މަސްއަލަ އެކުލަވައިލުމުން ތައްޔާރުވުމުން، [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުން، އަދި [illegible] [illegible] ކުރެވޭ ކަންކަންކަމަށް ފެންނާނެއެވެ.

ޗާޓު 9.2. ބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ އިދާރާގެ މަސައްކަތުގެ ޚުލާޞާ ޗާޓު

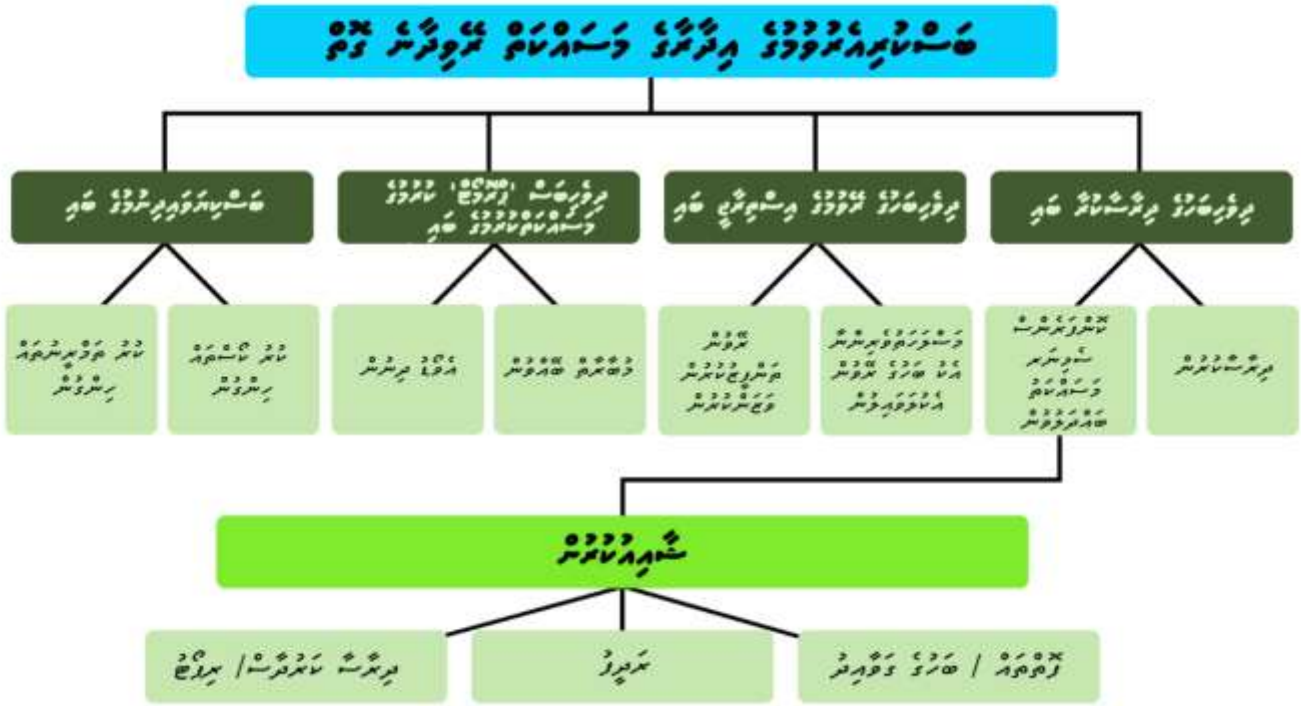

9.4. ޢިލްމީ ނަޒަރިއްޔާއާއި ދިރާސާގެ ޢިލްމީ މަންހަޖު[30]

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި (އެބަހީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ފޯނުމުތުގައި) ދިވެހިބަސް ކުރިއަރުވުން ގިނަ ކަންތައްތަކާއި އުޅުގުޅިފައިވާ ކަމަކު އެ ކަންތައްތަކަށް ޢަމަލީ ސިފަ އަންނަމުން ނުދާކަން ހޯދުންތަކުން ހާމަވެއެވެ. ބަހަށް ކިޔަވައިދިނުން ޓަކައި ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ އެ ބަހެއްގެ ސިޔާސަތު އުސޫލުތަކުގައި އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމެވެ. އެގޮތުން މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި ބަހުގެ ސިޔާސަތުގައި ހިމެނޭ 3 ބަޔަކީ ބަސްބޭނުންކުރުމާއި ބަހާ ގުޅޭ ދުވާ ގޮތާއި ބަސްކިޔަވައިދިނުން ބަހުގެ ތަރުތީބުކުރުމާއި ތަރުތީބުކުރުމެވެ. އަދި ބަހުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭ، ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމާއި ބަހުގެ ބަސްމާލާ ތަރައްގީކުރުމާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ސަމާލުކަން ދިނުން ބަހުގެކުރިން ހާލަތު ޖެހެއެވެ. މި ގޮތުން ބަހުގެ ކުރިއަރުވައި މި ކަންކަން ތަންފީޛުކުރުއްވުމުގައި ނަމަ އެ ބަރަކަތް އާދަރުން ލިބި ބަސްކުރިއަރުވުން މަގުފަހިވެއްޖެއެވެ.

---

[30] ކޮންޖެރިއުބިއުސަން ޖު ބެއަރީ އެއްކޮ ނަޒާރު،

ބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ތަންފީޒުވަމުންދާ ޤައުމުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އިންޑޮނޭޝިއާގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތަށް ބަލާ އިރު، އެ ސިޔާސަތު އެދެވޭ މިންވަރަކަށް ތަންފީޒުކުރެވިފައިނުވާކަން ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ (ޝާމް، 2009). މިގޮތުން އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ކުރިން މި ދެންނެވި، ބަހުގެ ޓީޗަރުންގެ ބައިވަރު [illegible] ބަހުގެ ދަރުސްތައް ރާވައި ތަންފީޒުކުރެއެވެ (ޒެއިން، 2020). ނަމަވެސް އިނގިރޭސިބަހަށް ތަޢުލީމީ ނިޒާމު ބައްޓަންކޮށްފައި ވާ، ދިވެހިރާއްޖެ ފަދަ އަމިއްލަ ބަސް، ކުދި ބަޔަކު ބޭނުންކުރާ ޤައުމުތަކުގައި އަމިއްލަ މާދަރީބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމާއި ބަހުގެ ޓީޗަރުންގެ މަސައްކަތް، މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތަކަށް ބަލައިގެން ކުރެވިފައި ވާ ދިރާސާއެއް ފެންނާކަށް ނެތެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ދިރާސާކުރުމަކީ ވާ ކުދި ޤައުމުތަކުގައި އަމިއްލަ މާދަރީބަސް ކިޔަވައިދިނުން [illegible] މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން [illegible] މި ދިރާސާއިން ބޭނުންކުރި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތަށް، ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތު އޮނިގަނޑާއި ކަޕްލަން އަދި ބާލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑަށް [illegible] [illegible] [illegible] ގަބޫލުކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި މި އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތައް، ދިރާސާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާތަކުން ފެނެއެވެ، މި ނަޒަރިއްޔާގެ [illegible] [illegible]. އަދި މި ދިރާސާއިން މި ނަޒަރިއްޔާގެ ބޭނުންހިފިކަން އިތުރަށް ކަށަވަރުވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތެއް އޮތުމާ، އެ ސިޔާސަތު އެދެވޭ މިންވަރަކަށް ތަންފީޒުވަމުން ނުދާކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތެއްގައި [illegible] [illegible] [illegible]، ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް [illegible] ހުރި ގިނަ ކަންތައްތަކެއް މި ދިރާސާއިން [illegible] މި ދިރާސާއިން ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޓީޗަރުން [illegible] [illegible] [illegible]. ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި [illegible] ގޮތް [illegible] އިލްމީ މުދައްރިސުން ފާހަގަކުރެވުނު ނަޒަރިއްޔާތައް [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]، މި ދިރާސާގެ [illegible] ބަހުގެ [illegible] ނަޒަރިއްޔާތަކުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޤައުމުތަކުގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތު [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މިގޮތުން [illegible] "[illegible] [illegible]" އާއި "[illegible]" މި [illegible] [illegible] ބޭނުންކުރެވިފައިވާ [illegible] [illegible]. އެގޮތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ބަދަލުވުމުގެ ދައުރާއި ސިޔާސީ އިސްތިޢުމާރުގެ ދައުރުގެ ޢަމަލުކުރުމުގައި ޢަމަލުން، ބަހުގެ ޙުޤޫޤުގައި މިހާރު ބޭނުންކުރާ އޮނިގަނޑުން ސީދާ މި ކަންކަމުން ބަސްބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޙުޤޫޤުގައި އަމަލުކުރުމުގެ ގޮތަށް ސާފުކޮށް ދެކޭ ގޮތުން ދިމާކުރަން މި ދިރާސާއިން ފާހަގަކޮށްފައިވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ ބަހުގެ ޙުޤޫޤުގެ އަސާސީ އުސޫލުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަޤާމުގެ ބަހުގެ ޙުޤޫޤު އަލިއަޅުވާލާ ނުވަތަ ބަސްބަހުގެ ތަފާތު ބަހުގެ ޙައްޤު ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ގޮތްތަކުގެ ދޭހަ ދެނެގަތުމަށް؛ އާއި ހައިސިއްޔަތު ކުރިއެރުވުމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވެ. އަނެއް ތަފާތަކީ ކަރަކަ ބަލަހައްޓާ ދަ ޤައުމުތަކުގެ މަސައްކަތްތަކާ އެކު ޤައުމުތަކުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން ސަބަބުން ޤައުމުތަކުގެ އެކަށީގެންވާ ބަސްބަހުގެ ސަރަޙައްދު ކަރަކު އަނެއްކަމަކީ، އެދި ބަސްބަސްތަކުގެ ތަރުތީބު ފަދަ ސިޔާސީ އިސްތިޢުމާރީ ދައުލަތްތަކުގެ ބާރުފޯރުވުމާއި ބަހުގެ ޤާނޫނާއި މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ބާރު، ދިރިއުޅުއްވާ ޤައުމުގެ 9 ނަ ގައި ވާ ބަހުގެ ޤާނޫނުގައި ވާ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަދަނީ ބައެއް ދައުރު ކުރިއެރުވުމަށް ގޮތަކީ ހުރިހާ އައްނަ ކަނޑައެޅުމުގެ ސަރުކާރުގެ ސިޔާސަތު ހަމަޖެހުން: މި ބައެއް ދަރުން ދު ނޫސްމަޖައްލާގެ ގޮތަށް މި ދު މަލާފުހުރު އިޖުތިމާޢީ މުހިންމުކަން ކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވެ. މި ގޮތަށް ބަހުގެ ޙުޤޫޤުގެ މުއްސަނދި މި ބައިގައި އިޖުތިމާޢީ ނަމޫނާ، މުޙައްމަދު (2024) ވެސް ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ ފަދައިން، އަދި މި ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ވެސް ބުނާ އިރު، ދިވެހިރާއްޖޭއަކީ ވެސް އިނގިރޭސިބަހުގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި އެކި ޤައުމުތަކާ މުޅިން، އަދި އިނގިރޭސިބަހުގެ ނުފޫޒު މަތީން ބޭރު ފަރާތުގައި ވާ ޤައުމުތަކުން ވެސް ވުރެ، އިސްތިޢުމާރީ ފަރާގެ ނަޒަރިއްޔާތުގެ ނުފޫޒުން ދިރިހުރި ވެސް، މިފަދަ އެހެން ބަސްބަސް ވެސް ސަފްހާތަކުގެ ޖަދުވަލު އަނެއްޗެހި މުހިންމު ފުރަތަމަ ދެނެގަތުމަށް އެކުލަވައިލާފައިވާ މީޑިއާ ނަތީޖާ އަސާސީ ހުރި 9.3ގައި ހުށަހަޅައިފައި އެ ވަނީއެވެ. އަދި މި އަސާސީ މަޢުލޫމާތު ދިރާސާކޮށް ބަސްބަހާ 9.4.1ގައި އެ ވަނީއެވެ.

9.4.1. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޙުޤޫޤުގެ އިސްތިޢުމާރީ ތަރިކަގެ އޮނިގަނޑު

ޤައުމުތައް ބަލަނީ، ބަލަނީ ދުނިޔޭގެ މައި ބަސްބަސް މާދަރީބަހުގެ މައްޗަށް ވެރިވެފައި ވާ ވެރިވުން ހުއްޓުން، މި ބަސްބަހުން ޤައުމުތަކުގެ މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ފަރު ގޮތުގައި ދުދު މިސާލު އެ ކަންކަން ކަނޑައެޅޭނެ. މުޖުތަމަޢުތަކުގައި މާދަރީބަހަކީ ދުނިޔޭގެ ޖަމާޢަތުގެ އެ ބަސްބަސް ކަމަށް ކުރެވޭ ކަމެވެ. އަދި ވަގު/މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ މުހިންމުކަން ބައިނަލްއަޤްވާމީ މި ފަރާތްތަކުގެ ބަސްބަހާ 3.2ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ޤައުމުގެ ޤައުމީ ބަހަކީ ޤައުމީ ކަނޑައެޅުމުގެ މުހިންމު ބަހާއި ތަރިކައިގައި އެހެން ދިރާސާތަކުގެ އަލީގައި ނިންމަން ޖެހެއެވެ (ފިޝްމަން، 2006؛ ސްޕޮލްސްކީ، 2012؛ ޖޯސެފް، 2016). މި ބަސްބަހުގައި މަސްވެރިކަންފަދަ މި ވަނީ ބަލަނީ ދުނިޔޭގައި މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޖަހައި، ހުސްސަކަތް ދިރިހުރުމަށް ކުރަމުން ބަލަނީ ދުނިޔޭގެ އަސާސީ އިންތިހާއަށް

ކޮންފަދައި ވާ ޤައުމުތަކުގެ މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ޢަމަލީ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޫޅުމުގައި ބަހަލާ އިސްތިޢުމާރުން ބަސް މިންޖުކުރުމަށް، ބަހުގެ ރޫޅުން ރޫޅިދާނެ ގޮތުގެ މައްސަލަތަކެވެ.

ދުނިޔޭ ބަދަލުވުމުގެ ސަބަބުން މީސްމަދު ބަސްބަސް ނެތިދިއުން މި ވަނީ ކަންބޮޑުވާ މިންވަރަކަށް އިތުރުވެފައިވާކަން މި ދިރާސާގެ އަދަބީ މުރާޖަޢާއިން (ބާބު 3އިން) ހާމަވެއެވެ. އެހެނީ ނިމިދާ ކޮންމެ ބަހަކާ އެކު، ގެއްލިދަނީ އެބައި ޖީލެއްގެ ސަޤާފަތެވެ. އަދިއެކަ ގޮތްތަކެވެ. އެބައި ތަރިކައެކެވެ. ކަން މިހެން ހުރިނަމަވެސް ހަލުވިކާ އެކު، ދުނިޔެ މި ވަނީ ބަދަލުވެފައެވެ. ޒަމާނުގެ އާ ކަންކަމާ އުފެއްދުންތަކާ ގުޅިގެން މި ވަނީ ދުނިޔެ ބަދަލުވަމުންދާއެވެ. ބަދަލުވުމުގެ ދާއިރާގައި މުވާސަލާތީ، ވިޔަފާރި އަދި ސަޤާފީ މުޢާމަލާތްތަކުގެ ޒަރީޢާއިން މުޖުތަމަޢުތައް ގުޅުވައިދެއެވެ. ބަދަލުވުމުގެ އެންމެ ބޮޑު އެއް އަސާސަކީ ފަތުރުވެރިކަމާއި، ޓެކްނޮލޮޖީއާއި، ބައިނަލްއަޤްވާމީ ވިޔަފާރިއާއި، މީޑިއާގެ ޒަރީޢާއިން އިނގިރޭސިބަހާއި ފްރެންޗް އަދި ސްޕެނިޝް ފަދަ ބާރުގަދަ ބަސްބަސް ފެތުރެމުންދިއުމެވެ (ކްރިސްޓަލް، *2003*؛ ކްރައުސް، 1992). ޤައުމުތަކުގެ އަމިއްލަ ބަސް އަދި މީސްމަދު ބަސްބަސް ނިމިގެންދިއުމުގައި، ނުވަތަ ބޭނުންކުރުން މަދުވުން ފަށައިގެން ވާ އިރު، އަމިއްލަ ސަޤާފީ ގޮތުން ބަލާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އަސާސަކުން، ހުރިހައި ސަޤާފަތެއް، އެއް ސަޤާފަތަކަށް ހެދުމުގެ މަސައްކަތް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބާރަށް ކުރިއަށްދާ އިރު (ޝަރުމީލާ، 2021)، ޖާމިޢާތަކާއި މުއައްސަސާތަކުން ދިވެހިބަހުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިބަހަށް ނަރަ، މާދަރީބަހުގެ ދަރަޖަ ގެއްލި، ނިކަމެތިކަމަށް އަރުވާލެވިފައިވާ ކަމަށެވެ. ބަހަކީ ސަޤާފަތުގެ އެންމެ މުހިންމު ބައިކަމަށް ވާ އިރު، ސަޤާފަތުގެ ދުރު އެންމެނާ މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރެވިގެންނެވެ.

އިސްތިޢުމާރީ ފަހުގެ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ޚާއްޞަގޮތުން ކޮލޯނީތަކުގައި އިނގިރޭސިބަހާއި އަދި ބަސްބަސް ހަމަހަމަކުރުމުގައި އަމަލުކުރާ ގޮތް ބަލާ އިރު، ޤައުމީ މުއައްސަސާތަކުގައި، މަސްލަހަތު އަދި ބާރުވެރިކަމުގައި އަދި ބަހުގެ ދައުރު ކުޑަކަން، ބޭރު ބަހުގެ ތަޢުލީމީ އިތުރުވެއެވެ (އަންވަރު، 2025). މި ގޮތުން އިނގިރޭސިބަހަށް ބޮޑުކޮށް އިޖުތިމާޢީ ދާއިރާތަކުން އިސްކަންދީ ބަހަށްކަންވާތީ، އެ ބަސް އެހެން ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް ނުފޫޒު ފޯރުވުމުގެ ވަސީލަތަކަށް ވެއްޖެއެވެ (ކްރައުސް، 1992). ނަތީޖާއަކީ، އެ ބަހަކީ އިސްކަންދެވޭ ޖާގަތަކުން، ޚާއްޞަކަން އިނގިރޭސިބަހުގެ މަތިވެރިކަން ޢަމަލީ އެ ބަހެއް މުޖުތަމަޢުގައި ދިރިއުޅުމަށް ވޭ، އަދި ބަސް ކިޔަވައިދިނުމަށް ހުރަސްތަކެއް އެޅެއެވެ. އެހެންކަމުން ޤައުމުތަކުން 'ޑީ ކޮލޮނައިޒް' (އިސްތިޢުމާރުން މިންޖުވުން) ވެގެން ނޫނީ އެ ޤައުމުތަކުގެ އަމިއްލަވަންތަކަން ގާއިމުކުރަން ދަތިވާނެއެވެ.

ބްރިންކްމަން (2024) ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ 'ގުގީ ޑީކޮލޮނައިޒިންގ ދަ މައިންޑް' 1986އިން އުނގު ގޮތުގައި އިސްތިޢުމާރީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ބަދަލުގެ ސިޔާސަތު ފަދަ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އަމިއްލަ ބަހާއި ސަގާފަތް ދަށްވެފައިވެއެވެ. އަދި ބަދަލު އިސްތިޢުމާރު ނައްތައިލުމަކީ އުނދަގޫ އަދި ކުރިއަށް ކުރަން އޮތް މަސައްކަތެއްކަން ވާ އިރު، ގުގީ ހުށަހަޅާ ވަރަށް މުހިއްމު މަޤާމެއްކަމަށް ބިރިންކްމަން ލިޔުއްވައިފައި ވެއެވެ. އަމިއްލަ ބަސްބަސް އަލުން ދިރުވުމާއި، ސަގާފީ ސިފަތައް އަލުން އާރާސްތުކުރުން ފަދަ ކަންކަމަކީ ކޮންމެހެން ބޭނުންތެރި ކަންކަމެވެ. ބިރިންކްމަން (2024) ދެކިލައްވާ ގޮތުގައި 'ޑީކޮލޮނައިޒިންގ ދަ މައިންޑް'އަކީ ހަމައެކަނި ފޮތެއްކަމުގެ ގޮތުގައި ނޫނީ، އޭގެ ކަމުގަން ގޮވައިލާ ގޮވައިލުމުގެ ގޮތުގައި (ކޯލް ޓޫ އެކްޝަން'ގެ ގޮތުގައި) ބަލައިގަތުން މުހިންމެވެ. އެހެންކަމުން ރާއްޖޭގެ ހާލަތަށް ބަލާއިރު، ސަގާފީ އިސްތިޢުމާރީ ޒަމާނަކަށް ގޮސް މި ގޮވައިލުމަކީ ވަރަށް މުހިންމު ގޮވައިލުމެކެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޙައްޤުގެ ވާހަކަދައްކަވާފައިވާ ވާ ރިސާޗް (2000) ފެނުނު ގޮތުގެ މި ވާހަކަތައް ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވާ އިރު، ސްކުޓްނާބް (2019) ފެނުނު ވަނީ އެ ބޯދާގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އަސާސަކަށް ބަލަހައްޓަން އިޖުރާއަތު އިސްލާހު ހުރަހަކަށްވެފައިވާކަން ފާހަގަކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް އަދި އެ އިސްލާހާ އެކި، އެ އަސާސީ ޝާއިޢުކުރެވިފައި ވާ ކަމެއް އެނގެންނެތެވެ. އެހެންކަމުން މި ދިރާސާގެ ނަތީޖާއަށް ބެލުމާއި، މި ދިރާސާގެ އިތުރު ނަތީޖާތަކުގެ އަސާސަށް ބަލައިލުމާއި ސަގާފީ އިސްތިޢުމާރު، އިޖުރާއަތުގެ ފަރާތާއި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި އަސާސަށް އިސްލާހު ހުރަހެއް، އާ އަސާސް (ޝަކުލު 9.3) އެ ވަނީ އުފައްދަވައިފައިވެއެވެ.

ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ޕްލޭނިންގ ފްރޭމްވޯކުގައި ހިމެނޭ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމާއި ބަހުގެ ބަސްމާރުން ތަރައްޤީކުރުމާއި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ބަހުގެ ރޫލުން ފާހަގަކުރައްވާ އިރު، ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުން މަސްހުނިކުރުމާއި ސަބަބުން ބަހާއި ބަސްބަސް ކުރިއެރުވުމުގެ އިތުރުން، އެހެން ބަސްބަސް ކަންޖެހުންތަކަށް ނުވަތަ އިހުމާލުވާ ގޮތަށް ފަހިވާކަން ސްކުޓްނާބް (2019) އަދި މައިނޮރިޓީ ރައިޓްސް ގްރޫޕް (2023) ފާހަގަކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މީގެ ސަބަބުން، ވިސްނުމު ބަސްބަސް މަސްހުނިވުމާއި، މުއައްސަސާތަކުގެ އެއްބާރުލުން ކުޑަވެ، ނުވަތަ އިޖްތިމާޢީ ގޮތުން އެފަދަ ބަސްބަހާ ދުރު ދުރާ ގޮތުގެ ސަބަބުން އެ ބަސްބަސް ހިފެހެއްޓުމަށް މަގުފަހިވެއެވެ. ބަސްބަހަށް ދިމާވެފައިވާ މިފަދަ ކަންކަން ދެނެގަނެ، ބަހުގެ ހަމަހަމަކަން ރަނގަޅުކޮށް ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައި އަދި ދިރިއުޅުމުގައި ބަހުގެ އިޙްތިރާމްކުރުމުގެ ހަރު ތަޢުލީމުކުރުންތަކެއް ދެނެގަނެ، ބަހުގެ ތަޢުލީމުކުރާ ސަގާފީ އަމިއްލަފަރުދުންނަށް ހިމާޔަތްދިނުމުގައި އެހީތެރިވާ ސިޔާސަތުތައް

ދިރާސާވެރިންނާއި ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލާ ބޭފުޅުންނަށް އެކުލަވައިލެވިދާނެއެވެ (ކޮޕްސްޓިކް އާއި ބައިލެރިން، 2018). މިގޮތުން، މި ދިރާސާގައި ބޭނުންކުރި އޮނިގަނޑު އިތުރަށް ތަރައްޤީކޮށް ހުށަހަޅައިފައި ވާ އޮނިގަނޑުން (ޗާޓު 9.3) އަމިއްލަ މާދަރީބަސް ބޭނުންކުރުން ހުއްޓުވުމާއި އެކި ބައިވަރު ޑޮމައިންތަކުގައި[31] ހިމާޔަތްކުރުމަށް މާދަރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމަށް އިރުޝާދުދޭ ސިޔާސަތުތަކާއި އެ ސިޔާސަތުތަކުގެ ތަންފީޒުކުރުން ގޮތްތައް އެކުލަވައިލުމަށް ފަހިވާނެއެވެ.

ދިވެހިބަސް މިއަދު މި ދެކެނީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުން ހަރާސާކުރެވިފައި ވާ ތަނެވެ. ދިވެހިބަހަކީ ދިވެހިންގެ ސަގާފަތުގެ އެއްބައިކަން ވީ ނަމަވެސް، އެ ބަސް ދަސްކޮށްދިނުމުގައި މުޖުތަމަޢު އިހުމާލުވެފައި ވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ކުރިމަތީ ޗެލެންޖަށް ނުރައްކަލާ ދިވެހިބަސް މުޖުތަމަޢުގައި ހަރާސާކުރެވިފައި ވާ އިރު، މި ހަރަކާތް އަތޮޅުގެ އަޅުގަނޑު ދިވެހިބަސް އަޑުން ކުރިއަށް ނުރައްކަލު މަސައްކަތެއް ނަމަ، ދިވެހިބަސް ކުރިއަށް ނުކުތުމުގެ ބޭނުންކުރުމަށް ގޮތަކަށް ބެލެވެއެވެ. މި ދިވެހިބަހާއި ދިވެހިބަހުގެ ކުރިމަގު ފަހިކޮށްދިނުމުގައި ވާކަން މިފަދަ ދިރާސާތަކުން ދޭހަވެއެވެ. އެހެންކަމުން މި ދިވެހިބަހަށް ޚާއްޞަ ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ތަރުތީބުން މި ދިރާސާގެ އިތުރު ދިރާސާތަކެއް ބޭނުންވާ ކަމެއް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

---

[31] ޑޮމައިން

ޗާޓު 9.3. ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އިސްޓިއުޑާރީލިންޖުގެ އޯނިގަނޑު

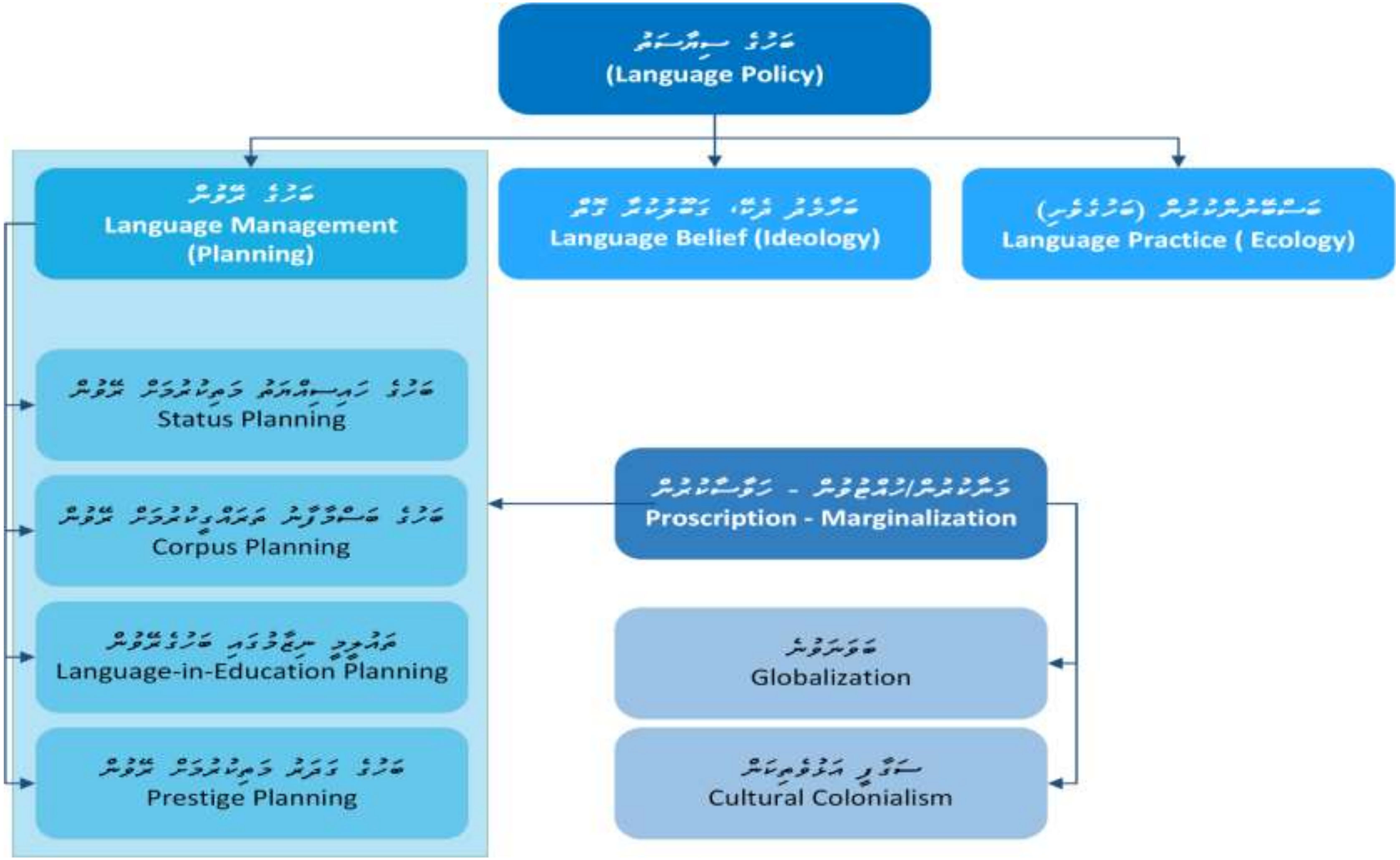
ބަހުގެ ސިޔާސަތު
(Language Policy)
ބަހުގެ ރޭވުން
Language Management
(Planning)
ބަހާބެހޭ ދެކުން، ގަބޫލުކުރާ ގޮތް
Language Belief (Ideology)
ބަސްބޭނުންކުރުން (ބަހުގެ ވެށި)
Language Practice (Ecology)
ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން
Status Planning
ބަހުގެ ބަސްފޮތުން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން
Corpus Planning
ތައުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެރޭވުން
Language-in-Education Planning
ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން
Prestige Planning
މަނާކުރުން/ހުއްޓުވުން - ހަޔާސްކުރުން
Proscription - Marginalization
ބަޔަނަލްވުން
Globalization
ސަގާފީ އަދުވެރިކަން
Cultural Colonialism

9.5 ކުރަންފެންނަ އިތުރު ދިރާސާތައް

ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާތައް އިތުރުކުރުން ޖެހޭ ކަމަށް ދިރާސާގެ ހޯދުންތަކުން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިސްކޫލުތަކުގައި ދެބަހުގެ ތަޢުލީމުގެ ބައެއް ސިފަތައް ފެންނަން ހުއްޓަސް ކަމަކީ، މައިގަނޑު އަސާސަކީ އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމެވެ. މީގެ ބަދަލުގައި ހަމަ ދެބަހުގެ ނިޒާމަކަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކިޔަވައިދިނުމަކީ ފެންނަކަމެކެވެ. މިގޮތުން އިނގިރޭސިބަހުގެ މާއްދާތަކާއި ދިވެހިބަހުގެ މާއްދާތައް އެއް މިންވަރަކަށް ކިޔަވައިދެވިދާނެއެވެ. ދުނިޔޭގައި ދެބަހުގެ ތަޢުލީމު މިހާރު ތަޖުރިބާކުރަމުންދާ ޗައިނާގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ދެބަހުގެ ނިޒާމުކުރިއަށްދާ ގޮތުގެ ގިނަ ދިރާސާތައް މިހާރު ފެށި ހުރިކަ އެބަހުއްޓެވެ (ޖިބޯޖިގާ، 2009). މިގޮތުން "ޗައިނާ ޖާނަލް އޮފް ބައިލިންގުއަލް އެޖުކޭޝަން ސިސްޓަމް" ދިވެހިރާއްޖެއަށް ތަޢާރަފުކުރުމަކީ ކޮން ކަހަލަ ކަމެއްތޯއާއި މިފަދަ ނިޒާމެއް ރާއްޖޭގައި ހިންގޭނީ ކިހިނެއްތޯ ދިރާސާކުރުމަށް ތަޢުލީމީ ވުޒާރާއިން ނުވަތަ ކަމާބެހޭ އެހެން އިދާރާއަކުން މިފަދަ ދިރާސާއެއް ކުރުމަކީ މުހިންމުކަމެއްކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ދިރާސާގެ ސާމްޕަލްގެ ބައިވެރިން ބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ފާހަގަކޮށްލެވުނު ބަސް މައިސްޓްރީމްގެ ފާހަގަކޮށްލެވުނުގައި ހިޔާލުދިނުމުގައި ތިބި ބަޔަކު އަށްވުރެ ހިސާބުން ގިނަ ދިރާސާގެ ނަތީޖާއިން ފާހަގަވެއެވެ. ތިއޭޓަރިން އިނގިރޭސިބަހުން ފާހަގަކޮށްލުމަކީ ދެފުށުގެ ސަފަހާގެ ބަދަލުގައި ބޭނުންކުރާ ދެބަސް ދިރާސާކުރެވުން މުހިންމެވެ. އަދި އޭގެ ނަތީޖާއަކީ ބަލައި ގެންނަން ޖެހޭ އިސްލާހުތައް ގެނައުމަށް ކުރިމަގަށް ދިވެހިބަސް ހިމާޔަތް ކުރުމަށް އެޅޭނެ މުހިންމު ފިޔަވަޅުތަކެއް ވާނެ ކަމަށް ބެލެވެއެވެ.

ހަމައެއާ އެކު، މި ދިރާސާގައި ހުށަހަޅައިދީފައި ވާ ބަހުގެ ޚިޔާލުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޚިޔާލުގެ އިސްތިއުމާރީކުރުމުގެ އާންމުކޮށް ސޮއިޝަލް ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަހުގެ ހިޔާލުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ޚިޔާލުގެ ދަށުގައި ދިރާސާއެއް ކުރުމަކީ މުހިންމުކަމެއް ކަމަށް ފެނެއެވެ. އެހެނީ އެ އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސްތައް ދުނިޔޭގައި މާދިރީބަސް ހިމާޔަތްކުރުން ފަދަ ބަޔަކާ ދެނެގަނެވިދާނެތީ ބަޔަކު ދެކޭތީއެވެ.

9.6 ޚުލާސާއާއި ކުރިމަގުގެ ތަސައްވުރު

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ޤާނޫނާ ގުޅޭ ގޮތުން ކޮށްފައިވާ މި ދިރާސާގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިންނަކީ ތަޢުލީމާއި ތަޖުރިބާގެ ގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތު މި ވަގުތު އެންމެ ރަނގަޅަށް ދެކެވަޑައިގަންނަވާ، ދިވެހިބަހުގެ މަސްއޫލުވެރިންނަށް ވެފައި، އެ ބޭފުޅުން ދިވެހިބަހުގެ ހާލަތާ ދޭތެރޭ ކަންބޮޑުވުން ދިވެހިބަހަށް ނަގާހައްޓައި ކުރިއަރުވަން ކުރަން ހުރި މަސައްކަތްތައް ގިނަކަން [illegible] [illegible] ގަބޫލުކުރައްވައެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު އޮތް މިންވަރަށް ތަންފީޒުނުވާ އިރުވެސް އެ ކަން [illegible] ކުރެވޭ މާ ބަޖެޓެއް ނެތުމުގެ ކަންބޮޑުވުމެވެ. [illegible] ގެންނަ ދިވެހިބަހުގެ މަތީ އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] އޮތުމާއި، ސަރުކާރުގެ ޚިދުމަތްތަކުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަހުން އިސްކަންދެވޭކަމާއި، ތަޢުލީމީ [illegible] [illegible] އިނގިރޭސިބަހުން [illegible] އޮތުމާއި، ތަޢުލީމީ މީޑިއާއާއި އުނިވުން، ވާހަކަދެއްކުމާއި ބަސް [illegible] ވާހަކަދެއްކުން އިމްތިޙާނުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަސް ކުރިމަގުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންކަމެކެވެ.

ކަންމިހެން ހުރުމާ އެކު ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތަށް ގެންނަން ފާހަގަކުރި ބަދަލުތައް ގެނެސް އެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރުމުން މަސައްކަތްކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ބަހުގެ ސިޔާސަތު އެކުލެވޭ ގޮތެއްގައި ތަންފީޒުކުރެވޭނީ ބަހުގެ ޤާނޫނު ހަދާ ތަންފީޒުކުރެވިގެންނެވެ. މި ދިރާސާގެ އިތުރު [illegible] [illegible] ވާ ބަހުގެ [illegible] [illegible] ބަޔާން އަމާޒުކޮށް [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ [illegible] ތަންފީޒުކުރެވިފައިވާ [illegible] ދިވެހިބަހަށް [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ [illegible] 4 [illegible] ވާ (1) ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިވެރިކުރުމާއި (2) ބަހުގެ [illegible] ތަރައްޤީކުރުމާއި (3) ތަޢުލީމީނިޒާމުގައި ބަސްދަސްކުރުމާއި (4) ބަހުގެ ގަދަރު މަތިވެރިކުރުން [illegible]. ބަހުގެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ 4 ބައިން އަމާޒާ ގިނަ ކަންތައްތަކެއް މި ދިރާސާއިން ވަނީ ހާމަވެފައެވެ. މިގޮތުން މި ދިރާސާގެ އިތުރު [illegible] [illegible] [illegible]، ބަހުގެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ 4 ބައިން އަމާޒުކޮށް ދިވެހިބަހުން [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުމުގައި ހިމެނުނު، ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން ބޭނުމުން [illegible] [illegible] އެ ވަނީ ޗާޓު 9·1ގައި ހުށަހަޅައިފައެވެ. އަދި މި ކަންކަން ވަކިވަކި އަމާޒަށް، ވަކިވަކި [illegible] އަމާޒުކޮށް ހޯދުމުން ގޮތުގެ ތަފްސީލު ޖަދުވަލު 9 ގައި އެ ވަނީއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާކަން، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުން ހޯދުމުގެ އަމަލީ މަސައްކަތްކުރާ އިސް އިދާރީ ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑުން ހުށަހަޅާފައި ވާ ގޮތްތަކުން (ޗާޓު 9·2) އަމަލުކުރުމަކީ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑުގައި ހިމެނޭ [illegible] [illegible] މިންގަނޑު [illegible] ތަރުތީބުކުރުމާއި ބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކުރުމަށް މަގުފަހިކުރާ އިސްތިރާޖީ ޤާއިމުކުރެވޭނެއެވެ.

އިސްވެ ބަޔާންވެ ދިޔަ ފަދަ މަސައްކަތްތަކުން ނުވަތަ ބަހުގެ ގަވާއިދުން ނޫނީ ދިވެހިބަސް މިއަދު މިއޮތް ހާލަތުން ކުރިއަށް ދިއުމަށް ޝާމިލުކުރުމުގައި މި ދިރާސާގެ ހުށަހެޅުންތަކުން ހާމަވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ކަންކަން ކުރުމަށް ބަލައި ދިވެހިބަހުގެ އިސް އިދާރާގެ ހިންގުމުގެ އޮނިގަނޑު ދިވެހި ސަރުކާރުން ހަރުދަނާކުރަން ޖެހެއެވެ. މި ދިރާސާގައި ހުށަހަޅައިފައި ވާ ކަންކަމަކީ ދިވެހިބަހަށް ދިރުވައި ވާ މައްސަލަތަކުން ދިވެހިބަސް ސަލާމަތްކުރުމަށް، މި ދިރާސާގެ އިލްމީ ނަޒަރިއްޔާގައި ހިމެނޭ ސްޕޮލްސްކީގެ (2004) ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އޮނިގަނޑާއި ކަޕްލަން އަދި ބޯލްޑޯފްގެ (2003) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ އޮނިގަނޑުން ރިޢާޔަތްކޮށް، ހުށަހަޅައިފައި ވާ ކަންކަމަށް ވާ އިރު، މި ނަޒަރިއްޔާއަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ބަހުގެ ރޭވުން ރޭވުމަކީ ދިވެހި ޤައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ ބޮޑު ބައެއްކަމުގައި ވާ ދިވެހިބަސް، ހިމާޔަތްކޮށް ކުރިއެރުވުމުގެ އުސޫލުތަކުން ބަލައި މިއަދު ކުރަންޖެހިފައި ވާ ކަމެކެވެ. އެހެންނޫންކަމުގައި ވާ ނަމަ، ދިވެހިންގެ ޤައުމިއްޔަތުގެ އެންމެ ބޮޑު ބައި، ދިވެހިންގެ އަތުން ގެއްލިގެންދާނެއެވެ. އެހެނީ ބައެއް ނަތީޖާތަކުން ބަލާ އިސްކުރުމަށް ވަކި ހަރުދަނާކޮށް ދިވެހިބަސް މިއަދު ވަނީ ތަޖުރިބާކުރަންޖެހިފައެވެ.

މީގެ އިތުރުން ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގައި އިސްތިއުމާރީ ފަހުގެ ނަޒަރިއްޔާގެ މަފްހޫމުތައް ހިމަނައިގެން އެކުލަވައިލެވިފައިވާ އިސްތިއުމާރީދައުރުގެ އޮނިގަނޑުގެ ދިވެހިރާއްޖެ ފަދަ ބަޔަސްވެފައި ވާ، މުސްލިމް ޤައުމުތަކުގެ ތާރީޚީބަސް ހިމާޔަތްކުރުމުން ވަރަށް ބޭނުންތެރި އިރުޝާދުތަކެއް ވާނެއެވެ.

ހަވާލާ ލިސްޓު[32]

ހައްމާދު، އާއިދާ. (2017). ކޯޑް-ސްވިޗިންގ އިން ފޭސްބުކް ބައި މޯލްޑިވިއަން ޓީނޭޖަރސް {ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރާވަރުގެ ކުދިންގެ މެދުގައި ފޭސްބުކުން ވާހަކަދައްކާއިރު ބަސް މައްސުނިކާ ގޮތް}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ކޮގްނިޓިވް އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ސައިންސަސް. 11(2)، 2570-2573.

ހަމީދު، ހަސަން. (2002). މަދަރުސީ ތަޢުލީމު ހަތަރު އަނގޮޅިއްގައި. ފުރަދާނަ، 4(04)، 11-12.

ހަމީދު، ހަސަން. (2025). ބަސްތޫރަ 2023. ހަސަންހަމީދު.ކޮމް. ލިބިގަތީ މެއި 15، 2025ގައި، މި ލިންކުން

https://www.hassanhameed.com/dhivehi-language/basthoora-2023

ހަލީމް، މުހައްމަދު ޝާހިދު. (2008). ބަދަލުވަމުންދާ ދުނިޔޭގައި ދިވެހިބަސް ރައްކާތެރިކޮށް ދެމެހެއްޓުން. ފަތުރަ

348(34).

ހަރްޓް، ފްރެންސިސް އެމް. (2010). ސްލީޕް ބިހޭވިއަރ އެންޑް އަ ޑިސްއޯޑަރ އޮފް ޗައިލްޑްހުޑް ޖަރނަލް އޮފް

ޕްރޮބްލަމްސް { ބަލިގެ ހާލަތުގައި ސިކުނޑީގެ މުޤާބިލުގެ ގޮތްތަކުގައި ސްލީޕް ބިހޭވިއަރ}. ޖަރނަލް ޕްރޮބްލަމްސް

އެންޑް ޖަރނަލް ޕްރޮބްލަމްސް، 34(2)، 158-181. *{Hult}*

ހަރްޓް، ފްރެންސިސް އެމް.؛ އަދި ޒާހިދު ކެސްޓޮރިސް ޗޭންސަން. (2015). ރިސަރޗް މެތަޑްސް އިން ޖަރނަލް ޕްރޮބްލަމްސް

އެންޑް ޕްރޮބްލަމްސް: އަ ޕްރެކްޓިސް ގައިޑް {ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ބަހުގެ ތަރުޖަމާ ދިރާސާކުރުމުގެ އުސޫލުތައް:

ޕްރެކްޓިސް ގައިޑް}. *{Hult}*.

ހަރްޓް، ފްރެންސިސް، އެމް. (2018). ޖަރނަލް ޕްރޮބްލަމްސް އެންޑް ޕްރޮބްލަމްސް ލިންގްއިސްޓިކް ޖާންސްޓާކްޕް {ބަހުގެ

ސިޔާސަތުގެ ބަހުގެ ތަރުޖަމާ އަދި ބަހަވީމަތި}. އޮޑީ ޖޮބް: ޗޭމްސް ގެބްރިއަލް ބިލްޑިސަން އަދި މިގުއެލް މިލާންސް.

---

[32] މި ފޮތުގައި ބޭނުންކުރި ހަވާލާދިނުމުގެ އުސޫލަކީ މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އޭ.ޕީ.އޭ.ގައި ބޭނުންކުރާ ހަމައެކަށޭގެ އުސޫލު އޭ.ޕީ.އޭ. ހަވާލާ އުސޫލުގެ 7 ވަނަ އިސްދާރުގެ އުސޫލުތަކެވެ. ނަމަވެސް، ހަވާލާ ލިސްޓުގައި މުސައްނިފުންގެ ނަން ލިޔުމުގައި ބޭނުންކޮށްފައި އޮންނާނީ އޭ.އެސް.އޭ. އުސޫލުގައި މުސައްނިފުންގެ ނަން ލިޔާ ގޮތަށް ދިވެހިކޮށްގެން. މި އުސޫލު އުސޫލަކީ (އެބަހީ، އޭ.ޕީ.އޭ. އަދި އޭ.އެސް.އޭ. މި ދެގޮތުގެ އުސޫލު) އޭ.ޑީ.ބީ.އޭ.އިން ތަރައްޤީކުރައްވައިދެއްވި ދިވެހިބަހުން ހަވާލާދިނުމުގެ އުސޫލުގައި ބޭނުންކޮށްފައިވާ އުސޫލެވެ. އަ މުސައްނިފުންގެ ނަންތައް އަދި ޝާއިޢުކުރި ތަން ނޭނގިއްޖެނަމަވެސް، އޭ.ޕީ.އޭ.ގެ ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތަށް 2025ގައި ހިއްސާކުރި ކޮށް ނައްސަކޮށް ވާ ގޮތަށް މި ފޮތުގެ ހަވާލާދިނުމުގެ އުސޫލު ބޭނުންކުރެވިފައެވެ.

(މުރައްތިބުން). ދަ އޮކްސްފޯޑް ހޭންޑް ބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ (ސަފު. 469- 493). ޔޫކޭ، އޮކްސްފޯޑް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Hult}

ހަސަނޯވާ، ދިލްނާ. (2019). ލިންގުއިސްޓިކް ކޮމްޕީޓެންސީޒް އޮފް ސްޓޫޑެންޓްސް: ދަ ރައިސް އެންޑް ރޯލް އޮފް އުޒްބެކް، ރަޝިއަން، ތަޖިކް އެންޑް އިންގްލިޝް {ދަރިވަރުންގެ ބަހުރުވަތަ: އުޒްބެކްބަސް، ރަޝިއަންބަސް، ތަޖިކްބަސް އަދި އިނގިރޭސިބަހުގެ ކުރިއެރުމާއި ދައުރުން}. އޮތް ފޮތް: ސްޓޭންލީ ޑީ. ބްރަން އަދި ރޮލޭންޑް ކެހްރައިން (މުރައްތިބުން)، ހޭންޑްބުކް އޮފް ދަ ޗޭންޖިންގ ވޯލްޑް ލޭންގުއޭޖް މެޕް (ސަފު. 3015-3028). {Hasanova}.

ހަސަން، އިބްރާހީމް؛ މުހައްމަދު އިލްޔާސް؛ އާދަމް ޝަރީފް ރަޝީދު؛ އަދި އާމިން މުހައްމަދު. (2018). ދިވެހި އެކަޑެމިކް ސްޓައިލް ރިފަރެންސް ސިސްޓަމް. {ދަރުސްދޭ ފިހާރަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}.

ހާއޯ، ނިންގްނިންގް. (2018). ލިޓްރޭޗަރ ރިވިއު އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ ސިންސް 21st ސެންޗަރީ {21ވަނަ ގަރުނުން ފެށިގެން ބަހުގެ ރޭވުމާއި ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އިލްމީ މުރާޖަޢާ}. ތިއަރީ އެންޑް ޕްރެކްޓިސް އިން ލޭންގުއޭޖް ސްޓަޑީޒް (ޓީޕީއެލްއެސް)، 8(7). {Hao}.

ހާމާރސް، ޖޯސިއާން؛ އަދި މިޝެލް ބްލޭންކް. (2000). ބައިލިންގުއަލިޓީ އެންޑް ބައިލިންގުއަލިޒަމް {ދެބަހުން ވާހަކަދެއްކުން އަދި ދެބަސްވެރިކަން}. ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Hamers}.

ހިންޓަން، ލިއާން. (2001). ލޭންގުއޭޖް ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން: އޭން އޯވަރވިއު {ބަސްދިރުވުން: ބަޔާންކުރުމެއް}. އޮތް ފޮތް: އެލް. ހިންޓަން އަދި ކޭ. ހޭލް (އެޑިޓަރުން)، ދަ ގްރީން ބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން އިން ޕްރެކްޓިސް (ސަފު. 3-18). ބޮސްޓަން: ބްރިލް. {Hinton}.

ހުސައިން، އަބްދުއްރަޝީދު. (2011). އިސްތިބްސާ. އޮތް ފޮތް: ދިވެހިބަސްފޮތް (ސަފު. ހ-ނ). މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚާ ބެހޭ މަރުކަޒު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ.

ހުސިންގްބަން، ބިރަންގޭ އުބް. (2015). އިންޓަރޕްރެޓޭޝަން: ޓްރާންސްލޭޝަން އެންޑް ޕްރޮޓޮކޯލް އިން އަރިޔަ މޭނޭޖްމަންޓް {ތަރުޖަމާ: ޢާއްމު ތަރުޖަމާކުރުމާއި ރަސްމީ މުޢާމަލާތު ކުރުމުގެ ސަރަޙައްދު}. ޓްރާންސްލޭޝަން ސްޓަޑީޒް، 29(1)، 5-18.

ހޯންބާގާ، ނޭންސީ އެޗް؛ އަދި ޑޭވިޑް ކެސަލްސް ޖޮންސަން. (2007). ސްލައިސިންގ ދަ އަނިއަން އެތްނޮގްރަފިކަލީ: ލޭޔަރސް އެންޑް ސްޕޭސަސް އިން މަލްޓިލިންގުއަލް ލޭންގުއޭޖް އެޑިޔުކޭޝަން ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްރެކްޓިސް {އެތްނޮގްރަފީގެ ގޮތުން ފިޔާގެ ފަށަފަށަށް ނިހުރެފައިވުން: ގިނަބަހުގެ ބަހުގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތާއި ޕްރެކްޓިސްގައި ހުރި ފަށަފަށާއި ޖާގައަށް}. ޓެސޯލްކުއަރޓަރލީ، 41(3)، 509-532. {Hornberger}.

ހައުގަން، އައިނަރ. (1966). ލިންގުއިސްޓިކްސް އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ {ބަހަވީ ޢިލްމާއި ބަހުގެ ރޭވުން}. ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް، 50-71. {Haugen}.

ހައުގަން، އައިނަރ. (1987). ބްލެސިންގ އޮފް ބާބެލް: ބައިލިންގުއަލިޒަމް އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ {ބާބެލްގެ ނިޢުމަތް: ދެބަސްވެރިކަމާއި ބަހުގެ ރޭވުން}. ބަރލިން: މައުޓަން ޑި ގްރުއިޓަރ. {Haugen}.

ނަޑޯ، ބާރބީ ލަޓްޒާ. (2023 އޭޕްރިލް 1). އިޓާލިއަން ގަވަރމަންޓް ސީކްސް ޓު ޕީނަލައިޒް ދަ ޔޫސް އޮފް އިންގްލިޝް ވޯޑްސް {އިނގިރޭސި ލަފުޒުތައް ބޭނުންކުރާ ނަމަ އިޓަލީގެ ސަރުކާރުން ޖޫރިމަނާކުރަން މަސައްކަތްކުރަނީ}. ސީއެންއެން ވޯރލްޑް. {Nadeau}.

https://edition.cnn.com/2023/04/01/europe/italian-government-penalize-english-words-intl/index.html

ނިޝާންތީ، ރަޖަތުރާއީ. (2020). އަންޑަސްޓޭންޑިންގ އޮފް ދަ އިމްޕޯޓެންސް އޮފް މަދަރ ޓަންގް ލަރނިންގ {މާދަރީބަހުގެ އުނގެނުމުގެ މުހިންމުކަން ވިސްނުން}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ޓްރެންޑް އިން ސައިންޓިފިކް ރިސަރޗް އެންޑް ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 5 (1)، 77-80. {Nishanthi}.

ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް. (2019). ސްޓެޓިސްޓިކަލް ޕޮކެޓްބުކް އޮފް މޯލްޑިވްސް 2019 {ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަފާސްހިސާބުގެ ޖީބުފޮތް}. *http://statisticsmaldives.gov.mv/nbs/wp-content/uploads/2019/07/Statistical-Pocketbook-2019.pdf*

ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް. (2023). ޕޮޕިއުލޭޝަން ޑިސްޓްރިބިއުޝަން އެންޑް މައިގްރޭޝަން އެނަލިސިސް. އޭން އެނަލިސިސް ރިޕޯޓް ސެންސަސް 2022 {އާބާދީގެ ފެތުރިގެން އަދި މައިގްރޭޝަން އެނަލިސިސް. 2022 ވަނަ އަހަރުގެ ބޮޑުމުނުގެ ތަފުޞީލުތައް}.

https://census.gov.mv/2022/wp-content/uploads/2024/02/Migration-Report-Census-2022.pdf

ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް. (2023). މޯލްޑިވްސް ޕޮޕިއުލޭޝަން އެންޑް ހައުސިންގ ސެންސަސް {ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާބާދީ ގޭބިސީތަކުގެ ބޯރިމުނުން}. މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: ނޭޝަނަލް ބިއުރޯ އޮފް ސްޓެޓިސްޓިކްސް.
http://statisticsmaldives.gov.mv

ނެކްވަޕިލް، ޖިރީ؛ އަދި ތަމާހް ޝަރމަން. (2015). އޭން އިންޓްރޮޑަކްޝަން: ލޭންގުއޭޖް މެނޭޖްމަންޓް ތިއަރީ އިން ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ {ތަޢާރަފެއް: ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ރޭވުމުގައި ބަސް މެނޭޖްކުރުމުގެ ނަޒަރިއްޔާ.} އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ސޯޝިއޮލޮޖީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް، 2015(232)، 12-1. {*Nekvapil*}.
https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0039

ނެކްވަޕިލް، ޖިރީ. (2016). ލޭންގުއޭޖް މެނޭޖްމަންޓް ތިއަރީ އޭޒް ވަން އެޕްރޯޗް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ {ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ރޭވުމުގައި އެއް ވިސްނުމެއްގެ ގޮތުގައި ލޭންގުއޭޖް މެނޭޖްމަންޓް ނަޒަރިއްޔާ}. ކަރަންޓް އިޝޫޒް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، 17(1)، 11-22. {*Nekvapil*}. *DOI: 10.1080/14664208.2016.1108481*

ނޭޝަނަލް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އެޑިއުކޭޝަން. (2015). ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަރުސީ ނިޞާބުގެ ފްރޭމްވޯކް. މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ.

ރައިޓް، ސޫ. (2003). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ: ފްރޮމް ނޭޝަނަލިޒަމް ޓު ގްލޯބަލައިޒޭޝަން {ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުން: ޤައުމިއްޔަތުން ބައިނަލްއަޤްވާމަށް}. ސްޕްރިންގަރ. {*Wright*}.

ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިދާރާ. (1968). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގާނޫނުތައް. އޮފިޝަލް ކަންތައްތައް. ޗެޕްޓަރ، *II*. މުސައްވިދު.

ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ އޮފީސް. (1979). ދެންނެވުން. *https://presidency.gov.mv/Press/Articles/72*

ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިދާރާ. (1968). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގާނޫނުތައް. އޮފިޝަލް ކަންތައްތައް. ޗެޕްޓަރ، *II*. މުސައްވިދު.

ރަޝީދު، އަލީ. (2021 އޮކްޓޯބަރު 14). އިންޓަނެޓް ތަރައްޤީކުރުން: ނޫސްވެރިކަމުގެ އާ ދައުރެއްގެ ފެށުން. ދައުރު.ކޮމް.
https://dhauru.com/post/report/1417

ރަޝީދު، ނަޖާހުމް އިބްރާހީމް. (2023، މާރިޗު 2). މާދަރީބަހުން ބައެއް ދަރިވަރުންނަށް ވާހަކަދައްކަން ނޭނގޭ
މިނިސްޓަރުގެ ކަންބޮޑުވުން. ރާއްޖެ.އެމްވީ. https://raajje.mv/131615

ރިޟާ، އާމިނަތު؛ އަލީ ފާތިމަތު ނަޝްވާ. (2011، ޖޫން 1). ދިވެހި ޑިޖިޓަލް ލައިބްރަރީ ކްރިއޭޝަން: އަ
މައިލްސްޓޯން. އިފްލާ އޭޝިއާ އެންޑް އޯޝޭނިއާ ސެކްޝަން ނިއުސްލެޓަރ، 2011(23)، 22.
https://www.researchgate.net/publication/272494857_Dhivehi_Digital_Library_Creation_A_milestone

ރިޟާ، އާމިނަތު، ނިތޭޝް ރިޖާލް، ޝިލާ ރާމް ޝްރޭސްތާ، އަލީ ފާތިމަތު ނަޝްވާ. (2012). ބްރިޖިންގ ދަ
އިންފޮމޭޝަން ޑިވައިޑް އޮފް ދަ މޯލްޑިވްސް ތްރޫ ލައިބްރަރީ އޮޓޮމޭޝަން އެންޑް ޑިޖިޓައިޒޭޝަން. ޕްރޮސީޑިންގްސް
އޮފް ދަ އިންޓަރނޭޝަނަލް ސެމިނަރ އޮން ޑިޖިޓަލް ލައިބްރަރީސް ފޯރ ޑިޖިޓަލް ނޭޝަން، 17-18 އޮކްޓޫބަރ
2012، ޑާކާ، ބަންގްލަދޭޝް. (ސ.ސ. 10-30). ބަންގްލަދޭޝް: ބަންގްލަދޭޝް ލައިބްރަރީ އެސޯސިއޭޝަން.
http://niteshrijal.com.np/pub/bridging-the-information-divide-of-the-maldives-through-library-automation-and-digitisation.pdf

ރިޔާޟް، އާމިނަތު؛ އާމިނަތު ޒާހިރު؛ އަލީ ޝުކޫރާ އިބްރާހީމް. (2023). ބަސް ގެއްލިގެން ދާން ދުރުވެރިވާ ސަބަބުތަކާއި
ދިވެހިބަސް ގެއްލިގެން ދިޔަނުދިނުމަށް ޓަކައި ކުރެވިދާނެ ކަންތައްތައް. ދަ މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޖާނަލް އޮފް
ރިސާރޗް، 11(2)، 89-95.

ރިޔާޟް، އާމިނަތު؛ އާމިނަތު ޒާހިރު؛ އަލީ ޝުކޫރާ އިބްރާހީމް. (2024، ފެބްރުއަރީ 21). ބަސް މަރުވުމާއި ބަސް
ޒިންދާކުރުން: ދިވެހިބަހާއި ދިވެހި ސަގާފަތަށް ހުރި ނުރައްކާ {ދިރާސާ ހުށަހެޅުން}. ބައިނަލްއަގުވާމީ މާދަރީބަހުގެ
ދުވަހުގެ ރަސްމީ ޖަލްސާ، ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: DOI: 10.13140/RG.2.2.31921.49764

ރިޔާޟް، އާމިނަތު؛ އަހުމަދު ހާޝިމް؛ އަލީ އުނޫޒީ. މުހައްމަދު. (2024). މިހާރު ދިވެހިބަހާއި މަލިކު ބަހުރުވަ ނުވަތަ
މަހްލްބަސް: ބަހުރުވައިގެ ތާރީޚީ ތަފާސީލާއި ދުންގަތުގެ ބަސްމާލާން ތަހުލީލު. ދަ މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޖާނަލް
އޮފް ރިސާރޗް، 12(ސްޕެޝަލް އިޝޫ)، 124-149.

ރިސެންޓޯ، ތޮމަސް. (2000). ހިސްޓޮރިކަލް އެންޑް ތިއަރެޓިކަލް ޕާސްޕެކްޓިވްސް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ{ތާރީޚީ އަދި ތިއަރީގެ ނަޒަރުން ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި އަދި ރޭވުން}. ޖާރނަލް އޮފް ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް. އޮކްސްފޯޑް: ބްލެކްވެލް ޕަބްލިޝަރސް. {Ricento}.

ރޮބިންސަން، ވިލިއަމް ޕީ. (2007). ޕޮވަރޓީ އެންޑް ޑިވެލޮޕްމަންޓް {ބަވަސަވުމުގެ ނަޒަރިއްޔާތައް}. ދަ ބޮޑުކަވެ ކޮމްޕެރިޒަން ޖީ ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 143-125. {Robinson}.

ރޯޒް، ފުޗް ޝޯލް. (2009). ލޭންގުއޭޖް ޑިސްކްރިމިނޭޝަން އެންޑް ޝިޓްޒް؟ އެޑިއުކޭޝަން އެންޑް ބަކާލަރޭޓް ޕްރޮގްރާމް {ބަހުގެ ތަފާތުކުރުން { ބަހުގެ ތަޢުލީމު އަދި ސިޔާސަތުގެ މުއައްސަސާގެ ގުޅުން ޝަރުތީ ބަޔާން}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖާރނަލް އޮފް ބައިލިންގުއަލް އެޑިއުކޭޝަން، 16 .509-483 ، (4)

ބަލްޑޯފް ރިޗަރޑް، ރޮބަރޓް ބީ. (2012). އިންޓަރނޭޝަނަލް-ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ: ފަހަރު ހުރީ ކޮން؟ ފަހަރު ކުރާނީ ކޮން ބޭފުޅެއް؟ {ބައިނަލްއަޤްވާމީ ބަހުގެ ރޭވުން: ކުރާނީ ކޮންބައެއް؟ ކުރަނީ ކޮންބައެއް؟}. ކަރެންޓް އިޝޫސް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، 12(2)، 248-233. {Baldauf}.

ބާރމަން، ބިނޯއީ. (2012). ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ފިލޯސަފީ އޮފް ނޯމް ޗޮމްސްކީ {ނޯމް ޗޮމްސްކީގެ ބަސްތަކުގެ ފަލްސަފާ}. ފިލޯސަފީ އެންޑް ޕްރޮގްރެސް، 122-103. {Barman}.

ބާރންސް، ޑޮނާލްޑް ބީ. (2000). އިންޓަރނޭޝަނަލް ފޮ ރިސަރޗް ލާރނިންގ {ރިސާރޗް ލަރނިންގ ސިޔާސަތު ރައްކާތެރިކަން}. ފްރޮންޓިއަރ: ސްކޫލް ޕަބްލިޝަރސް. {Burns}.

ބެންސަން، ކެރޮލް. (2010). ދި އިމްޕޯޓަންސް އޮފް މަދަރޓަންގް ބޭސްޑް ސްކޫލިންގ ފޯރ އެޑިއުކޭޝަނަލް ކޮލިޓީ {ފުރަތަމަ ބަހުގެ ވަސީލަތުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ތަޢުލީމީ ފެންވަރަށް}. ކޮމިޝަން ފޯރ ދަ އެޑިއުކޭޝަނަލް ފޯރ އޯލް ގްލޯބަލް މޮނިޓަރިންގ ރިޕޯޓް 2005، ދަ ކޮލިޓީ އިމްޕެރެޓިވް، ޕެރިސް. {Benson}.

ބެންސަން، ކެރޮލް. (2005). ދި އިމްޕޯޓަންސް އޮފް މަދަރޓަންގް ބޭސްޑް ސްކޫލިންގ ފޯރ އެޑިއުކޭޝަނަލް ކޮލިޓީ {ފުރަތަމަ ބަހުގެ ވަސީލަތުން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ތަޢުލީމީ ފެންވަރަށް}. ކޮމިޝަން ފޯރ ދަ އެޑިއުކޭޝަނަލް ފޯރ އޯލް ގްލޯބަލް މޮނިޓަރިންގ ރިޕޯޓް، 24. {Benson}.

ބެން-ރަފައެލް، އެލިޢެޒެރ. (2009). އަ ސޯޝިއޮލޮޖިކަލް އެޕްރޯޗް ޓު ދަ ސްޓަޑީ އޮފް ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕްސް {ބަހަވީމަތަ ދިރާސާކުރުމަށް ސޯޝިއޮލޮޖިކަލް އެޕްރޯޗެއް}. [illegible] [illegible]: ޝޮހަމީ، އީލާނާ އަދި ގޯޓަރ، ޑާރކް (އެޑިޓަރުން). ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް: އެކްސްޕޭންޑިންގ ދަ ސީނަރީ. ރައުޓްލެޖް، ނިއުޔޯކް. 40-54. {*Ben-Rafael*}.

ބެކްހައުސް، ޕީޓަރ. (2007). ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕްސް: އަ ކޮމްޕެރެޓިވް ސްޓަޑީ އޮފް އާރބަން މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް އިން ޓޯކިއޯ {ބަހަވީމަތަ: ޓޯކިއޯގެ އާރބަން މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމްގެ ކޮމްޕެރެޓިވް ދިރާސާއެއް}. މަލްޓިލިންގުއަލް މެޓަރސް. {*Backhaus*}.

ބޭކަރ، ކޮލިން. (2006). ފައުންޑޭޝަންސް އޮފް ބައިލިންގުއަލް އެޑިއުކޭޝަން އެންޑް ބައިލިންގުއަލިޒަމް (3ވަނަ އިޑިޝަން). ބަފަލޯ: މަލްޓިލިންގުއަލް މެޓަރސް. {*Baker*}.

ބޮކްހޯސްޓް-ހެންގ، ވެންޑީ ޑީ.؛ އަދި އިމެލްޑާ ކެލިއަން. (2009) ދަ ލޭންގުއޭޖް އެޓިޓިއުޑްސް އޮފް ބައިލިންގުއަލް ޔޫތް އިން މަލްޓިލިންގުއަލް އެންޑް މަލްޓިކަލްޗަރަލް ޑިވެލޮޕްމަންޓް {ގިނަހަބައްސަ ސިންގަޕޫރުގައި ދެބަސް ދަންނަ ޖުވާނުންގެ ބަހުގެ ވިސްނުން}. ޖަރނަލް އޮފް މަލްޓިލިންގުއަލް އެންޑް މަލްޓިކަލްޗަރަލް ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 30(3)، 235-251. {*Bokhorst-Heng*}.

ބޯލް، ހެނީ ކެރޯލިސް ޕެރެލިސް. (2002). ދަ ގޮލްފް އައިލެންޑަރސް: ކޮމިއުނިޓީ ދަ ރިސޯޓް އާކިއޮލޮޖީ އެންޑް އެޑިޓަރީ. ނޮރފޯކް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް.

ބަރާރާމް، ލިންޑާ؛ ރަސޫލް ޖެހާން؛ ހާމިލް ސަލާމަތް؛ އަރުޝަދު ރަޝީދު؛ ވާޅިޔާ ކާޒިމް؛ ފަރީޒާ ފިރާސް، ސައުދިއާ ޢަބްދުﷲ؛ އަދި ސަލީމާ ޝާހް. (2022). އިމްޕެކްޓް އޮފް ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޮން ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ކޮމްޕިޓެންސް. ޖަރނަލް އޮފް ލިންގުއިސްޓިކް ސްޓަޑީޒް، 6(2)، 163-173.

ބްރޯޑްކާސްޓުކުރުމުގެ ޤާނޫނު. (2010، އޮގަސްޓު). ޤާނޫނު ނަންބަރު 16/2010.

http://broadcom.org.mv/v2/dh/wp-content/uploads/2015/08/Broadcasting-Act.pdf

ބްރައިސް، އަލްފްރެޑޯ؛ އަދި ރަކުއެލް އެންޑަރސަން. (1999) ކޯޑް މިކްސިންގް އިން އަ ޔަންގް ބައިލިންގުއަލް ޗައިލްޑް {ދެބަހުން ކުއްޖެއްގެ ބަސް މައްސުނުކުރުން}. ކޮމިއުނިކޭޝަން ޑިސޯޑަރސް ކުއަރޓަލީ، 21(1)، 17-22. {Brice}.

ބްރިކްމަން، އިންގް. (2024). ޑުމީ އަ ޕިއޮންގް، ޕްލޭސްހޯލްޑަރސް ދަ މެއިންސް: ދަ ޕްރިންސިޕްލްސް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އިން އެފްރިކަން ލިޓްރޭޗަރ، 1986. ހިސްޓްރީ އޮފް ހިއުމަނިޓީޒް، 9(2)، 353-359.

ކަޕްލަން، ރޮބަރޓް ބީ؛ އަދި ރިޗަރޑް ބީ. ބަލްޑޯފް. (2003). ލޭންގުއޭޖް-އިން- އެޑިއުކޭޝަން ޕްލޭނިންގ އިން ދަ ޕެސިފިކް ބޭސިން {ޕެސިފިކް ބޭސިންގައި ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން}. ޑޯޑްރެޗް. ކްލޫވަރ އެކަޑެމިކް ޕަބްލިޝަރސް. {Kaplan}.

ކަޕްލަން، ރޮބަރޓް ބީ؛ އަދި ރިޗަރޑް ބީ. ބަލްޑޯފް. (1997). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ ފްރޮމް ޕްރެކްޓިސް ޓު ތިއަރީ {ބަހުގެ ރޭވުން ޕްރެކްޓިސުން ތިއަރީއަށް}، (108). މަލްޓިލިންގުއަލް މެޓަރސް. {Kaplan}

ކަޗްރޫ، ބްރާޖް ބީ. (1986). ދަ އަލްކެމީ އޮފް އިންގްލިޝް: ދަ ސްޕްރެޑް، ފަންކްޝަންސް، އެންޑް މޮޑެލްސް އޮފް ނޮން-ނޭޓިވް އިންގްލިޝްސް. ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް އިލިނޯއި ޕްރެސް. {Kachru} .

ކަރކްވުޑް، މައިކަލް. (1989). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އިން ދަ ސޯވިއެޓް ޔޫނިއަން {ސޯވިއެޓް ޔޫނިއަންގައި ބަހުގެ ރޭވުން}. ލަންޑަން: މެކްމިލަން."Kirkwood".

ކާއި، ޓީ. އެމް.؛ ޖޭ. މޫރްފީލްޑް؛ އަދި ޖޭ. ސީ. މޫރިޓޯގަސް. (2006). ޓި ވަކަޓާ އެކްކަރަމިން: އޭން އިންޓަރެކްޓިވް ރިސޯސް ފޯރ މައޮރީ ލޭންގުއޭޖް ލަރނިންގ {ޓި ވަކަޓާ އެކްކަރަމިން: މައޮރީ ބަސް ދަސްކުރުމަށް އިންޓަރެކްޓިވް ވަސީލަތެއް}. ޖަރނަލް އޮފް މައޮރީ އެންޑް ޕެސިފިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 7(2)، 62-67. {Ka'ai}.

ކާމިލްދީދީ، އަހުމަދު. (1932). އަލްއިޞްލާހު، 1(2). 12-21.

ކަންގިރާ، ޖެއިރަސް. (2016). ޗެލެންޖަސް އޮފް ދަ އިމްޕްލިމެންޓޭޝަން އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އިން ސަދަރން އެފްރިކާ: ވޮޓް އިޒް ދަ ވޭ ފޯވަރޑް؟ {ދެކުނު އެފްރިކާގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮންޖެހުންތައް: ކުރިއަށް ދެވޭން އޮތީ ކިހިނެއް؟}. އިންކަންޔިސޯ، 8 (2)، 156-161. {Kangira}.

ކެލީ-ހޯމްސް، އެޗް. (2012). މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް އެންޑް މީޑިއާ {ގިނަބަސްކަން އަދި މީޑިއާ}. އިން ޖޭ: އެމް މާޓިން-ޖޯންސް، ބްލެކްލެޖް އަދި ކްރީސް (މުހައްރިރުން)، ދަ ރައުޓްލެޖް ހޭންޑްބުކް އޮފް މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް (ސަފް. 346-333). ލަންޑަން: ރައުޓްލެޖް. {Kelly-Holmes}.

ކުޒަބެކޮވާ. އާލިޔާ އޭސް. (2003). ޕާސްޓް، ޕްރެޒެންޓް އެންޑް ފިއުޗަރ އޮފް ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އިން ކަޒަކިސްތާން، {މާސްޓަރޒް ތީސިސް، ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ނޯތް ޑަކޯޓާ}. {Kuzhabekova}.

/https://commons.und.edu/theses/3205

ކޫޕަރ، ރޮބަރޓް އެލް. (1989). ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އެންޑް ސޯޝަލް ޗޭންޖް {ބަހުގެ ރޭވުން އަދި އިޖުތިމާއީ ބަދަލު}. ކޭމްބްރިޖް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Cooper}.

ކޯހެން، ލުއިސް؛ މެނިއަން، ލޯރެންސް؛ އަދި މޮރިސަން، ކީތް. (2017). ރިސަރޗް މެތަޑްސް އިން އެޑިޔުކޭޝަން {ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ދިރާސީ ތަރީގާތައް} (8ވަނަ އިސްދާރު). ލަންޑަން: ރައުޓްލެޖް. {Cohen}.

ކޮލްޓަން، އެލިޒަބެތު އޯވަޓަން. (1995). ދަ އެލީޓް އޮފް މޯލްޑިވްސް: ސޯޝިއޯޕޮލިޓިކަލް އޯގަނައިޒޭޝަން އެންޑް ޗޭންޖް {ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިލީޓުން: އިޖުތިމާއީ-ސިޔާސީ ގުޅުންތަކާއި ބަދަލު}. {ޕީ އެޗް ޑީ ތީސިސް، ލަންޑަން ސްކޫލް އޮފް އިކޮނޮމިކްސް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ސައިންސް}. އީތީސިސް. {Colton}.

http://etheses.lse.ac.uk/id/eprint/1396

ކޮކް، ކޮޕޭލީ؛ ލީނާ ގްރޭންސްޓެޑް؛ އީވަ ލިންޑްގްރެން؛ އަދި އަރިބަން ލިންޑްގްރެން. (2020). ޓްރާންސްލޭޓިންގ ލޭންޑްސްކޭޕް ފްރަމް ދަ ސްކޫލް އޮފް ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އިން ސްވީޑިޝް ޕްރައިމަރީ ސްކޫލްސް {އާބާދީ ދަތު ސްކޫލްތަކުގެ ސަރަހައްދުތަކުގައި ބަހުގެ ދިރާސާގެ ބޭނުން ތަރީގާ ތަރައްޤީކުރުން}. އުމެއާ: އުމެއާ ޔުނިވަރސިޓީ. “Cocq”.

ކްރިސްޓަލް، ޑޭވިޑް. (2000). ލެންގުއޭޖް ޑެތު {ބަސް މަރުވުން}. ކޭމްބްރިޖް. ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Crystal}.

ކްރިސްޓަލް، ޑޭވިޑް. (2003). އިންގްލިޝް އޭސް އަ ގްލޯބަލް ލެންގުއޭޖް {ދުނިޔޭގެ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސި}. ކޭމްބްރިޖް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Crystal}.

ކްރިސްޓަލް، ޑޭވިޑް. (2008). ހައު ލޭންގުއޭޖް ވޯކްސް {ބަސް މަސައްކަތްކުރާ ގޮތް} (2ވަނަ އިސްދާރު}. އޮސްޓްރޭލިއާ: ކެމްބަރވެލް، ޕެންގުއިން. {*Crystal*}.

ކްރެސްވެލް، ޖޯން ޑަބްލިއު. (2005). އެޑިއުކޭޝަނަލް ރިސަރޗް: ޕްލޭނިންގ، ކޮންޑަކްޓިންގ އެންޑް އިވެލުއޭޓިންގ ކުއެންޓިޓޭޓިވް އެންޑް ކޮލިޓޭޓިވް ރިސަރޗް {ތައުލީމީ ދިރާސާ: ސުމާރީ އަދި ސިފަތީ ދިރާސާ ރޭވުމާއި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި އަދި ވަޒަންކުރުން} (ދެވަނަ އިސްދާރު). ޕިއަރސަން އެޑިއުކޭޝަން. {*Cresswell*}

ކްރެސްވެލް، ޖޯން ޑަބްލިއު. (2009). ރިސަރޗް ޑިޒައިން ކޮލިޓޭޓިވް ކޮންޓިޓޭޓިވް އެންޑް މިކްސްޑް މެތަޑްސް އެޕްރޯޗަސް {ދިރާސާ ފަރުމާކުރުމުގައި ސިފަތީ، ސުމާރީ އަދި އެކުވިޔަރީގާތު ގޮތްތައް} (ތިންވަނަ އިސްދާރު). ސޭޖް ޕަބްލިކޭޝަންސް. {*Cresswell*}.

ކްރެސްވެލް، ޖޯން ޑަބްލިއު. (2012). އެޑިއުކޭޝަނަލް ރިސަރޗް: ޕްލޭނިންގ، ކޮންޑަކްޓިންގ، އިވެލުއޭޓިންގ ކޮންޓިޓޭޓިވް އެންޑް ކޮލިޓޭޓިވް ރިސަރޗް {ތައުލީމީ ދިރާސާ: ސުމާރީ އަދި ސިފަތީ ދިރާސާ ރޭވުމާއި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި އަދި ވަޒަންކުރުން} (ހަތަރުވަނަ އިސްދާރު). ޕިއަރސަން އެޑިއުކޭޝަން. {*Cresswell*}.

ކްރެސްވެލް، ޖޯން ޑަބްލިއު. (2013). ކޮލިޓޭޓިވް އިންކުއަރީ އެންޑް ރިސަރޗް ޑިޒައިން: ޗޫޒިންގ އަމަންގް ފައިވް އެޕްރޯޗަސް (ތިންވަނަ އިސްދާރު). ސޭޖް ޕަބްލިކޭޝަންސް. {*Cresswell*}.

ކްރެސްވެލް، ޖޯން ޑަބްލިއު. (2014). ރިސަރޗް ޑިޒައިން ކޮލިޓޭޓިވް ކޮންޓިޓޭޓިވް އެންޑް މިކްސްޑް މެތަޑްސް އެޕްރޯޗަސް {ދިރާސާ ފަރުމާކުރުމަށް ސިފަތީ، ސުމާރީ އަދި އެކުވިޔަރީގާތު ގޮތްތައް} (ހަތަރުވަނަ އިސްދާރު). ސޭޖް ޕަބްލިކޭޝަން. {*Cresswell*}.

ކްރޮޓީ، މައިކަލް. (1998). ދަ ފައުންޑޭޝަންސް އޮފް ސޯޝަލް ރިސަރޗް: މީނިންގ އެންޑް ޕަރސްޕެކްޓިވް އިން ދަ ރިސަރޗް ޕްރޮސެސް {އިޖުތިމާއީ ދިރާސާގެ ފައުންޑޭޝަން: ދިރާސާ މަރުހަލާގައި މާނަކުރުމާއި ނަޒަރު}. ލަންޑަން: ސޭޖް ޕަބްލިކޭޝަން. {*Crotty*}.

ހަރުމަތު، މުހައްމަދު. (2024 ސެޕްޓެމްބަރު 24). ހާއްޖީގައި ޑޮކްޓަރީ ކިޔަވާ ދަރިވަރުންގެ ދަސްވެނިވުން މިމަހު 31 ގައި. ދަރިވަރު. އޮންލައިން. *https://dharivaru.mv/29677*

ޢަބްދުއްލަޠީފް، އާދިލް. (2023 އޮގަސްޓް 14). ނަންބަރުތަކުން ފެންނަނީ ދިވެހިބަހަށް އިސްކަނބު ނުދޭ މިންވަރު!. *ސަން.* *އޮންލައިން*. https://sun.mv/176069

ޙަމީދު، މުޙައްމަދު. (2020، ޖޫން 20). ލެޖިސް ރީޑް ޕްރޮޑަކްޝަން އެންމެ ގިނައިން ކޮމްޕެނީއާ ގުޅިފައިވާ ލިސްޓުގެ ދަފްތަރުގައި ޝާއިޢު. *ދަރިވަރު.* https://dharivaru.mv/220

ޢަބްދުއްރަޙީމް، އިސްމާޢީލް ރަޝީދު. (2014). ދިވެހިބަހާ ގުޅި ދިވެހި ޒުވާނުންގެ ވިސްނުން ހުރީ ކިހިނެއްތޯ؟ *މޯލްޑިވްސް ނެޝަނަލް ޖާނަލް އޮފް ރިސާޗް*، 2(1)، 73-94.

ޙަމްޒާ، މުޙައްމަދު. (2018). ދިވެހި ބަހާއި މުސްތަޤުބަލު ޓެކްނޮލޮޖީގެ އެއްބަސްވުމަކުން ލިޔުން ގޮތް ހަރުދަނާ. *ސަން އޮންލައިން*، 10 އޮގަސްޓް 2018. https://sun.mv/103969

ޢަލީބަކުރު، ނަޖީބު ޖާދު. (2016). ނެޝަނަލް ޓޫރިޒަމް ޖާނަލް: އިކޮސިސްޓަމް ސަރވިސް މެނޭޖް އިން ދަ ކޯސްޓް އޮފް އައިލެންޑްސް {ގައުމީ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތަޖުރިބާ: ސަރވިސް މެނޭޖް އައިލެންޑްސްގެ ފަރަނައިން ދޫކުރުން}. *ޓޫރިޒަމް ޖިއޮގްރަފީ* 15، 355-372. {*Albury*}.

ޢަފީފު، ޝަމީމާ. (2014). *ވާހަކަދެއްކުމުގައި ބަސް މަސައްކަތްކުރުން: ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ދަރިވަރުން ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދެއްކުން ވާހަކަ، ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މަސައްކަތުގެ ކުރެހުން ދިރާސާ.* {މާސްޓަރސް ފެކަލްޓީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}.

ޢަލީ، އާއިޝަތު. (2017). ޖަރީދާ ފުރަތަމަ އިން ދަ އިލެކްޓްރޯނިކް މީޑިއާ އިން ދިވެހިރާއްޖެ: 1900-2015. *{މާސްޓަރސް ތީސިސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}.* http://saruna.mnu.edu.mv/jspui/handle/123456789/1697

ޢަލީ- ގައްޞާބީ، ހުދާ ކަމާލް. (2015). ލިންގުއިސްޓިކް އިމްޕީރިއަލިޒަމް އޮންލައިން ރީ ނޮމިނޭޓެޑް ދަ ވާރިއޭޝަން ސިޓީ އަރަބިކް: އަ ރިސަރޗް ސްޓަޑީ އިން ލިންގުއިސްޓިކްސް {ބަހުގެ އިސްތިޢުމާރު އަދި ދުނިޔޭގެ އަރަބިކް އަދާބު ބަހުގެ ޕްރޮބްލެމް: ބަހުގެ އިލްމުގެ ދިރާސާ ކުރުމަށް}. *އިންޓަނޭޝަނަލް ޖާނަލް އޮފް ލިންގުއިސްޓިކްސް*، 3(2)، 61-68. {*El-qassaby*}.

އާގަރ، މައިކަލް. (1996). ލެންގުއޭޖް ޝޮކް: އަންޑަރސްޓޭންޑިންގ ދަ ކަލްޗަރ އޮފް ކޮންވަރސޭޝަން {ބަހުގެ ޝޮކް: މުއާމަލާތުގެ ސަގާފަތް ދެނެގަތުން}. ނިއު ޔޯކް: ވިލިއަމް މޮރޯ ޕޭޕަރބެކްސް. {Agar}.

އާރް.ޓީ. (2025، މާރިޗު 1). ޓްރަމްޕް އެސްޓެބްލިޝަސް އިންގްލިޝް އޭޒް އޮފިޝަލް ޔޫ.އެސް. ލެންގުއޭޖް {އެމެރިކާގެ ރަސްމީ ބަހަކީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަސްކަމަށް ޓްރަމްޕް ކަނޑައަޅުއްވައިފި}. އާރް.ޓީ. ނިއުސް. https://www.rt.com/news/613564-trump-english-only-language/ {RT}.

އާދިލް، މުޙައްމަދު. (2021، އޮގަސްޓް 14). ދިވެހިބަހުގެ ދުވަހަކަށް އަލިވިލުން. ހަލީ ނިއުސް.ކޮމް. https://halinews.com/3411

އާދަމް، ނަހުލާ. (2018). ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑެމިކް ނަޝުރުކުރުމާއި ބަސްތޫރަކަތުގައިވާ އަދި ލަފުޒުޖަމާ އުފެއްދުމުގައިވާ އަދި ލަފުޒު އުފައްދާ އިސްތިލާޙުތަކުގެ ފަރާތްތަކުގެ ކޮން އުސޫލުތަކެއް ބޭނުންކުރެވޭނީ ކިހިނެއް؟ އަދި އާންމުން ބަލައިގަންނަނީ ކޮންބައިތަކަން އުފައްދާފައި ހުރި ލަފުޒުތަކެއް ކަމެއް؟ {ދަރުސެއްގެ ފިލާވަޅު، ދިވެހިބަހުގެ ދައުރު ޕްރިންސިޕަލް}.

އާޒިމް، އިސްމާއީލް. (2020، ފެބުރުއަރީ 21). އިނގިރޭސި ތޮބަހުގެ ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ތަޖުރިބާ ޕުރޮގުރާމުގައި ފަހަރެއް. ޕީއެސްއެމްނިއުސް. https://psmnews.mv/63847

އިން ޖޭ ސްމިތުން، ބަޔަސް. (2002). ބައިލިންގުއަލް ލިންގުއިސްޓިކް މިކްސިންގ {ބަހުގެ ދެބައިސް މައްސަލަތަކުން}. ލިންގުއިސްޓިކް އެސޯސިއޭޝަން އެންޑް ޔުނިވަރސިޓީ ގްރެޖުއޭޓް ސްކޫލް، ޔުނިވަރސިޓީ.

އިބްރާހީމް، އަންވަރު. (2021). އޮންލައިން ޚަބަރުތަކުގައި ބަހުގެ ހަމައާއި ގަވާއިދު ހިފަހައްޓާފައި ހުރި މިންވަރާއި ބައިތޯއް. ދަ މޯލްޑިވްސް ނެޝަނަލް ޖާނަލް އޮފް ރިސާރޗް، 9(2)، 81-100.

އިބްރާހީމް، އަހުމަދު. (2018). ދިވެހި އަކުރު: ކެރެކްޓަރ ރިކޮގްނިޝަން އޮފް ހޭންޑްރިޓަން ސްކްރިޕްޓް ޔޫސިންގ ޑީޕް ކޮން-ވޮލިއުޝަނަލް ނިއުރަލް ނެޓްވޯކްސް އެންޑް ޑީޕް ލާނިންގ އަކުރު އެންމެ. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖާނަލް އޮފް ސޯޝަލް ރިސާރޗް އެންޑް އިނޮވޭޝަން، 1(1)، 83-94. https://doi.org/10.55712/ijsri.v1i1.23

އިބްރާހީމް، ޢައްބާސް. (2000). ލިޔުންތެރިކަން ކުރިއަރައިގެން އައި ގޮތް. އޮތް ގޮތް: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު (މުޤައްރިރު)، ދިވެހި ލިޔުންތެރިންގެ ޤައުމީ ބައްދަލުވުމުގެ ރިޕޯޓު (ސފ. 27-35). ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

އީސްޓްމަން، ކެރޮލް އެމް. (1983). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، އޭން އިންޓްރޮޑަކްޝަން {ބަހުގެ ރޭވުން، ތަޢާރަފެއް}. ކެލިފޯނިއާ: ޗޭންޑްލަރ އެންޑް ޝާރޕް. {Eastman}.

އެބަހާޑް. ޑޭވިޑް؛ ޗާލްސް ފެނިގް؛ އަދި ގޭރީ ސިމަންސް. (2019). އެތްނޮލޮގު: ލޭންގުއެޖެސް އޮފް ދަ އެމެރިކާސް އެންޑް ދަ ޕެސިފިކް {އެތްނޮލޮގު: އެމެރިކާއާއި ޕެސިފިކްގެ ބަސްތައް}. އެސް އައި އެލް އިންޓަރނޭޝަނަލް. {Eberhard}.

އެލިސް، ރޮޑް. (2003). ދަ ސްޓަޑީ އޮފް ސެކަންޑް ލޭންގުއެޖް އެކްއިޒިޝަން {ދެވަނަ ބަހެއް ދަސްކުރުމުގެ ދިރާސާ}. އޮކްސްފޯޑް: އޮކްސްފޯޑް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Ellis}.

އެސެއިލީ، ފާތިމާ. (2011). އިންގްލިޝް އިން ލެބަނަން: އިމްޕްލިކޭޝަންސް ފޯރ ނެޝަނަލް އައިޑެންޓިޓީ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ލުބުނާނުގައި އިނގިރޭސިބަސް: ގައުމީ އައިޑެންޓިޓީއާއި ބަހުގެ ސިޔާސަތަށް ކުރާ އަސަރު}. {މަތީ ޑިގުރީ ތިކުރާތު، ޕަރޑޫ ޔުނިވަރސިޓީ}. ޕަރޑޫ އީ-ޕަބްސް. {Esseili}.
https://docs.lib.purdue.edu/dissertations/AAI3479466

އޭޝިއާ ފައުންޑޭޝަން. (2020). ލެޓްސް ރީޑް ބްރިންގްސް ސްޓޯރީޒް އީ-ބުކް ޓު ދަ ވޯލްޑް. އޭޝިއާފައުންޑޭޝަން. އޯގް.

ޢުމަރު، އަސްމާއު ގާޒީ. (1983). ދަ އެކްވިޒިޝަން އޮފް އީޖިޕްޝަން އެރަބިކް އޭޒް އަ ނޭޓިވް ލޭންގުއޭޖް {މިޞްރުގެ ޢަރަބި ބަސް މާދަރީ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ދަސްކުރުން}. ދަ ހޭގު: މައުޓަން. {Omar}.

އޮޒޮލިންސް، އުލްދިސް. (1993). ދަ ޕޮލިޓިކްސް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އިން އޮސްޓްރޭލިއާ {އޮސްޓްރޭލިއާގައި ބަހުގެ ޕޮލިޓިކްސް}. ކެމްބްރިޖް: ކެމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Ozolins}.

އޯރމަން، ޖޭ. (2013). ދުނޫނީ ކޯއަރިޓީ: ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިން އިން ސައުތް އެފްރިކާ: ޓުވަރޑްސް އަ ލެންގުއޭޖް ކޮމިއުނިޓީ އެޕްރޯޗް {ދެކުނު އެފްރިކާގައި ބަހުގެ ރޭވުން: ބަސް ބެލުމުގެ އުސޫލަކާ ދިމާއަށް}. ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ، 12(4)، 259-361. {Orman}. https://doi.org/10.1007/s10993-012-9252-9

އޯގްރޭޑީ، ވިލިއަމް؛ ޑޮބްރޮވޮލްސްކީ، މައިކަލް؛ އަދި ކަޓަމްބާ، ފްރާންސިސް. (1996). ކޮންޓެމްޕަރަރީ ލިންގުއިސްޓިކްސް: އެން އިންޓްރޮޑަކްޝަން {ކޮންޓެމްޕަރަރީ ބަހުގެ އިލްމު: ތައާރަފެއް}. އިސެކްސް: ޕިއަރސަން އެޑިޔުކޭޝަން ލިމިޓެޑް. {O’Grady}.

ވަހީދު، މުހައްމަދު. (1987). ހިމާޔަތުގެ އުސޫލުން. ފަތުރަ 100، 9(4) 55-67.

ވައިލީ، ޓެރެންސް ޖީ. (1996). ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އެންޑް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ރޭވުން އަދި ސިޔާސަތު}. އިން ކޭ: ސެންޑްރާ ލީ މެކޭ އަދި ނޭންސީ އެޗް. ހޯންބަރގަރ (މުރައްތިބުން)، ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް އެންޑް ލެންގުއޭޖް ޓީޗިންގ (ސަފް. 103-147). ނިއު ޔޯކް: ކެމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Wiley}.

ވީޗާ، ކެރިން. (2013). ނިއު އެސްޓިމޭޓްސް އޮން ރޭޓް އޮފް ލެންގުއޭޖް ލޮސް {ދުނިޔޭގެ ބަސް ގެއްލޭ މިންވަރާ ގުޅޭ އާ އަންދާޒާ}. ދަ ރޮސެޓާ ޕްރޮޖެކްޓް، 28. {Wiecha}.
http://rosettaproject.org/blog/02013/mar/28/new-estimates-on-rate-of-language-loss/

ވޭން އޮސް، ވިކްޓޯރިއާ؛ ޕިއޭޖް ވޭން އޮވަރޑޭޖް؛ އެސްޓީ ސްޓޫޑަންސް؛ އަދި ވާންޑާލިއަން ވާންޑެންބްރޯކް. (2022). އޮން އިމްޕްލިމެންޓިންގ ޕްލޫރަލިސްޓިކް ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ ސްޓޭޖް {ޕްލޫރަލިސްޓިކް ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޛުކުރުމުގެ މަރުހަލާތައް}. ކަރަންޓް އިޝޫސް އިން ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، 23(1)، 77- 95. {Van Oss}.

ވާންގް، ނިންގް. (2017). ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އިން ޗައިނީސް ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަން: އަ ކޭސް އޮފް އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓޫޑަންޓްސް އިން ޗައިނާ {ޗައިނާގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު: ޗައިނާގައި ތިބި ބައިނަލްއަގްވާމީ ދަރިވަރުންނަށް ހާއްސަ ދިރާސާއެއް}. ޗައިނީސް ޖަރނަލް އޮފް ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ، 9(1)، 45-66. {Wang}.

ވައިންސްޓައިން، ބްރައަން. (1980). ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އިން ފްރެންކޮފޯން އެފްރިކާ {ފްރެންކޮފޯން އެފްރިކާގައި ބަހުގެ ރޭވުން}. ލެންގުއޭޖް ޕްރޮބްލަމްސް އެންޑް ލެންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، 4(1)ހ 55-77. {Weinstein}.

ވޮލްފްރަމް، ވޮލްފް. (2004). ލޭންގުއޭޖް ޑެތް އެންޑް ޑައިންގ{ބަހުގެ މަރާއި މަރުވުން}. އެޑް ބައި: ޖޭ ކޭމްބަރސް، ޕީޓާ ޓްރަޑްގިލް، ނަޓާލީ ޝިލިންގ-އެސްޓޭސް (އެޑިޓަރުން)، ދަ ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ވޭރިއޭޝަން އެންޑް ޗޭންޖް (ބާބު 29). ވިލީ އޮންލައިން ލައިބްރަރީ. {Wolfram}.
https://doi.org/10.1002/9780470756591.ch29

ވޯޑޯ، ރޮނާލްޑް. (2010). އޭން އިންޓްރޮޑަކްޝަން ޓު ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް {އިޖްތިމާއީ ބަހަލާ އިލްމުގެ ތައާރަފެއް} (2ވަނަ އިސްދާރު). ވެސްޓް ސަސެކްސް: ވިލީ ބްލެކްވެލް. {Wang}.

މައުމޫން، ދުންޔާ. (2002). އަ ޖެނެރަލް ޕްރޮފައިލް އޮފް ދަ ދިވެހި ލޭންގުއޭޖް. މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: ނޭޝަނަލް ސެންޓަރ ފޯރ ލިންގުއިސްޓިކް އެންޑް ހިސްޓޯރިކަލް ރިސަރޗް.

މައިނޮރިޓީ ރައިޓްސް ގްރޫޕް އިންޓަރނޭޝަނަލް. (2023). ސްޓޭޓް އޮފް ދަ ވޯލްޑްސް މައިނޮރިޓީސް އެންޑް އިންޑިޖީނަސް ޕީޕަލްސް. {ދުނިޔޭގައި މީސްމަދު އަދި އިންޑިޖީނަސް މީހުންގެ ހާލަތު}. މައިނޮރިޓީ ގްރޫޕް އިންޓަރނޭޝަނަލް.
https://minorityrights.org

ޝާހިދު، އަހުމަދު. (2021 އޮކްޓޫބަރު 7). ތިލާފުށީ ބަހުސްގެ ޒުވާނުން އަޅުގަނޑުގެ ދަރުދު 1. ސަން. އޮންލައިން ނޫސް. https://sun.mv/150901

މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަން. (2017). ސްޓެޓް ބުކް ހިސާބު.
https://www.moe.gov.mv/storage/files/statistics/STAT_BOOK_2017.pdf

މުގްލަރ، ފްރާންސް؛ އަދި ނިކޮލޭ ބޮންޑަން. (2010) ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް އިން ދަ ސައުތު ޕެސިފިކް {ދެކުނު ޕެސިފިކްގައި އިޖްތިމާއީ ބަހަލާއިލްމު}. އެޑް ބައި: މާރޓިން ޖޭ. ބޯލް (އެޑިޓަރުން)، ދަ ރޫޓްލެޖް ހޭންޑްބުކް އޮފް ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް އަރައުންޑް ދަ ވޯލްޑް (ސފ. 170-178). އެބިންގްޑަން: ރޫޓްލެޖް {Mugler}.

މުޙައްމަދު، ނާޝިޔާ. (2013). ދަ ޗެލެންޖަސް އޮފް މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަން: އަ ވިއު ފްރޮމް މޯލްޑިވިއަން ސްކޫލްސް. ކަރަންޓް އިޝޫސް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ، 14(1)، 185-203.

މުޙައްމަދު، ނާޝިޔާ. (2019). ފްރޮމް އަ މޮނޮލިންގުއަލް ޓު އަ މަލްޓިލިންގުއަލް ނޭޝަން. އެނަލައިޒިންގ ދަ ލޭންގުއޭޖް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ އިން ދަ މޯލްޑިވްސް. ހިމެނެނީ ކަރކްޕެޓްރިކް، އ. އާއި ލިޑިކޯޓް، އ. (އެޑިޓަރުން). ދަ ރައުޓްލެޖް އިންޓަރނޭޝަނަލް ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ އިން އޭޝިއާ. ރައުޓްލެޖް.

މުޙައްމަދު، ނާޝިޔާ. (2020). ފަސްޓް ލޭންގުއޭޖް ލޮސް އެންޑް ނެގެޓިވް އެޓިޓިއުޑްސް ޓުވަރޑްސް ދިވެހި އަމަންގ ޔަންގް މޯލްޑިވިއަންސް: އިޒް ދަ އިންގްލިޝް-މީޑިއަމް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ ޓު ބްލޭމް؟ ޓެސޯލް ކުއާޓަރލީ، 54(3)، 743-772.

މުޙައްމަދު، ނާޝިޔާ. (2023). ދަ ލޯންގް ލިންގާރސް އޮފް އިންގްލިޝް: ދަ އިމްޕެކްޓް އޮފް އީއެމްއައި ޕޮލިސީސް އޮން ނޮން-އީއެމްއައި ކޯސަސް އިން ދަ މޯލްޑިވްސް. އިން އިންގްލިޝް އޭޒް އަ މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަން އިން ސައުތު އޭޝިއާ. (ސަފު. 254-268). ރައުޓްލެޖް.

މުޙައްމަދު، ނާޝިޔާ. (2024). ކޯޑް ބިޓްވީން ލޭންގުއޭޖަސް އެންޑް ކަލްޗަރސް: އެކްސްޕްލޯރިންގ ލިންގުއިސްޓިކް އެންޑް ކަލްޗަރަލް އައިޑެންޓިޓީ އަމަންގް މޯލްޑިވިއަން އެޑޮލެސެންޓްސް. އެކޮމޮޑޭޝަން އެންޑް [illegible] އިން [illegible] އިންގްލިޝް. [illegible]، 335-358.

މުޙައްމަދު، ނަސީމާ. (1998). [illegible]- ތަރިކަ 5. މާލެ، ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

މުޙައްމަދު، ނަސީމާ. (2002). ދިވެހިންގެ ތަރިކަ 1، 2، 3، 4. މާލެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

މުޙައްމަދު، ނަސީމާ. (2003). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގަދީމީ ތާރީޚް. ދިވެހިންގެ ތަރިކަ 5. މާލެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

މުޙައްމަދު، ނަސީމާ. (2010). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަހުންނާއި ރަނިރިން. މާލެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

މެކޭ، މާރިލިން. (2013). ލޭންގުއޭޖް، އައިޑެންޓިޓީ، ޕަވަރ ރިލޭޝަންސް، އެންޑް ޑިސްކޯސް: އަ ކްރީ ލޭންގުއޭޖް ރެސްޕޮންސަސް ޓު ލިންގުއިސްޓިކް އިމްޕީރިއަލިޒަމް {ބަސް، އައިޑެންޓިޓީ، ބާރުގެ ގުޅުންތައް، އަދި ޑިސްކޯސް: ބަހަލީ އިސްތިޢުމާރުކަން ކްރީ ބަހުގެ ރައްދުތައް}. ނޯޑިކް ސްޓަޑީސް ރިވިއު، 22(1)، 27-45. “McKay”.

މެކްގްރޭލް، މެތިއު އާރް؛ ކްލެއާ އެމް ރިކާޑް؛ އަދި ރެބެކާ ޖޯންސް. (2006). ޕަބްލިޝް އޯ ޕެރިޝް: އަ ސިސްޓަމެޓިކް ރިވިއު އޮފް އިންޓަވެންޝަންސް ޓު އިންކްރީސް އެކަޑަމިކް ޕަބްލިކޭޝަން ރޭޓްސް {ޝާއިޢުކުރުން ނުވަތަ 'ޕެރިޝް'! އެކަޑަމިކް ޕަބްލިކޭޝަން ރޭޓް އިތުރުކުރުމަށް ކުރާ އިންޓަވެންޝަންތަކުގެ ނިޒާމީ ރިވިއުއެއް}. ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަން ރިސާޗް އެންޑް ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 25(1)، 19-35. {McGrail}.
https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07294360500453053

މައިޔަރސް-ސްކޮޓަން، ކެރޮލް. (2006). މަލްޓިޕަލް ވޮއިސަސް: އޭން އިންޓްރޮޑަކްޝަން ޓު ބައިލިންގުއަލިޒަމް {މަލްޓިޕަލް ވޮއިސަސް: ބައިލިންގުއަލިޒަމަށް ތަޢާރަފެއް}. މޯލްޑަން: ބްލެކްވެލް. {Myers-Scotton}.

މައިރިންގަރ، ޖޫލިއާ. (2009). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީސް އިން އިންޑިއާ: ދަ އިންފްލުއެންސް އޮފް އިންގްލިޝް އޮން ދަ އެޑިއުކޭޝަނަލް ސިސްޓަމް އޮފް ދަ މޯލްޑިވްސް {އިންޑިއާގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު: ތަޢުލީމީ ނިޒާމަށް އިނގިރޭސިބަހުން ކުރާ އަސަރު}. މާސްޓަރސް ތީސިސް، ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ވިއެނާ. “Meiringer”.
https://doi.org/10.25365/THESIS.5068

މެގަނަތަން، ރަމަނުޖަމް. (2017). ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޮފް ނިއު ދިއްލީ: އަ ރިފްލެކްޝަން އެންޑް ސަބްވާޝަން އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ނިއުދިއްލީގައި ބަހުގެ މަންޒަރު: ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ރިފްލެކްޝަން އަދި ސަބްވާޝަން}. މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމްސް އެންޑް ޑިވެލޮޕްމަންޓް، 225-238.

މެލޯނީ، ކްލެރެންސް. (1980). ޕީޕަލް އޮފް ދަ މޯލްޑިވް އައިލެންޑްސް {ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަށްތަކުގެ އަހުލުވެރިން}. ނިއު ދިއްލީ: އޯރިއަންޓް ލޯންގްމަން. {Maloney}.

ޑޮރަންޓީ، އާޗިބޯލްޑް ކުމާރު. (2009). ދަ މަލްޓިލިންގުއަލް ރިއަލިޓީ: ލިވިންގ ވިތު ލޭންގުއޭޖަސް. މަލްޓިލިންގުއަލް މެޓާރސް {ގިނަބަސްތަކުގެ ހަގީގަތް: ބަސްތަކާ އެކު ދިރިއުޅުން. ގިނަބަސްތަކުގެ މައްސަލަތައް}.

މޯލްޑިވްސް މީޑިއާ ކައުންސިލް. (2008). ގާނޫނު ނަންބަރު 15/2008.
https://mvlaw.gov.mv/dv/legislations/185/consolidations/267

މްވާނިކީ، މޮޅެސްޓް މުނޭނީ. (2011). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އިން ސައުތު އެފްރިކާ: ޓުވޯޑްސް އަ ލޭންގުއޭޖް މެނޭޖްމަންޓް އެޕްރޯޗް {ދެކުނު އެފްރިކާގައި ބަހުގެ ރޭވުން: ބަސް ބެލެހެއްޓުމުގެ އުސޫލަކާ ދިމާއަށް}. ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ 12(4). 359-361. {*Mwaniki*}.

ފަރގްސަން، ގިބްސަން. (2006). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އެންޑް އެޑިއުކޭޝަން {ބަހުގެ ރޭވުމާއި ތަޢުލީމު}. އެޑިންބަރަ ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {*Ferguson*}.

ފިރުޝަތު، އާއިޝަތު، (2022، އޮގަސްޓު 22). އަލްއުސްތާޛުގެ "ތޯވެލި" މަގާސިނާ ފަހަރެއް. ސަން އޮންލައިން.
https://sun.mv/167483

ފިނގަން، އެޑްވަޑް. (*2012*). ލޭންގުއޭޖް: އިޓްސް ސްޓްރަކްޗަރ އެންޑް ޔޫސް {ބަސް: އޭގެ ތަރުތީބު އަދި ބޭނުން}. ޔޫ.އެސް.އޭ: ވޮޑްސްވަރތު ލަރނިންގ އެސެސްމަންޓް ރިސޯސް ސެންގޭޖް. {*Finegan*}.

ފިޝްމަން، ޖޮޝުއާ އޭ. (1968). ނޭޝަނަލިޓީ-ނޭޝަނަލިޒަމް އެންޑް ނޭޝަން-ނޭޝަނިޒަމް {ގައުމީވަންތަ-ގައުމިއްޔަތާއި ގައުމު-ގައުމިއްޔަތު}. އެޑް ކުރީ: ޖޭ ފިޝްމަން އަދި ޗާލްސް ފަރގަސަން އަދި ޖިއޮތިރިންދްރާ ދާސްގުޕްތާ (މުހައްރިރުން)، ލޭންގުއޭޖް ޕްރޮބްލަމްސް އޮފް ޑިވެލޮޕިންގ ނޭޝަންސް (ސަފު. 39-51). ނިއު ޔޯކް: ޖޯން ވިލީ އެންޑް ސަންސް. "*Fishman*".

ފިޝްމަން، ޖޮޝުއާ. (1972). ދަ ސޯޝިއޮލޮޖީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް: އެން އިންޓަރޑިސިޕްލިނަރީ ސޯޝަލް ސައިންސް އެޕްރޯޗް ޓު ލޭންގުއޭޖް އިން ސޮސައިޓީ. ރައުލީ، މެސެޗުސެޓްސް: ނިއުބަރީ ހައުސް ޕަބްލިޝަރސް. {*Fishman*}.

ފިޝްމަން، ޖޮޝުއާ. (1991). ރިވަރސިންގ ލޭންގުއޭޖް ޝިފްޓް: ތިއަރެޓިކަލް އެންޑް އެމްޕިރިކަލް ފައުންޑޭޝަންސް އޮފް އަސިސްޓަންސް ޓު ތްރެޓެންޑް ލޭންގުއޭޖަސް. ކްލިވެޑަން: މަލްޓިލިންގުއަލް މެޓާސް. {*Fishman*}.

ފިޝްމަން، ޖޯޝުއާ. (2006). ޑޫ ނޮޓް ލީވް ޔުއަރ ލޭންގުއޭޖް އެލޯން: ދަ ހިޑުން ސްޓޭޓަސް އެޖެންޑާސް ވިދިން ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގް އިން ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ. ލަންޑަން. {Fishman}.

ފިޝްމަން، ޖޯޝުއާ. (2006). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޝިފްޓް {ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ބަދަލުވުން}. އެޑް ބައި: ތޮމަސް ރިސެންޓޯ (މުހައްރިރު)، އަން އިންޓްރޮޑަކްޝަން ޓު ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ (ސަފް. 311-328). ވިލީ. {Fishman}.

ފިލިޕްސަން، ރޮބަރޓް. (1992). ލިންގުއިސްޓިކް އިމްޕީރިއަލިޒަމް {ބަހަށް އިސްތިޢުމާރު}. އޮކްސްފޯޑް: އޮކްސްފޯޑް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Phillipson}.

ފިޖީ އެޖުކޭޝަން ކޮމިޝަން (2000). ލަރނިންގ ޓުގެދަރ: ޑައިރެކްޝަންސް ފޯ އެޖުކޭޝަން އިން ދަ ފިޖީ އައިލެންޑްސް {އެކުގައި އުގެނުން: ފިޖީގެ ތަޢުލީމީ ޑައިރެކްޝަން}. ފިޖީ: މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޖުކޭޝަން.

ފްރިއާޒް، ޖެވިއަރ ނޮރިއާ. (2003). ދަ ގްލޯބަލް އަމެރިކަން-އަ ސޮސައިޓީ އޮފް ދަ ޕޮލިޓިކަލް ކޮލޮނީ އޮފް އަސް އެންސިއެންޓް ޕްލޭނެޓް ހިސްޓަރީ. ބަރސެލޯނާ: ނޯވާ އެސޯސިއޭޓް އިންކް.

ފްރިޓްޒް، ސޮންޔާ. (2002). ދަ ދިވެހި ލޭންގުއޭޖް: އަ ޑިސްކްރިޕްޓިވް އެންޑް ހިސްޓޮރިކަލް ގްރާމަރ އޮފް މޯލްޑިވިއަން އެންޑް އިޓްސް ޑައިލެކްޓްސް {ދިވެހިބަސް: ޑިސްކްރިޕްޓިވް އަދި ތާރީޚީ ގޮތުން ދިވެހިންގެ ބަހުގެ ގަވާއިދާއި ބަހުރުވަ}. ވުރޒްބާގް، ޖަރމަނީ: އަރގޮން-ވަރލާގް. {Fritz}.

ފްރޮމްކިން، ވިކްޓޯރިއާ.؛ ރޮބަރޓް ރޮޑްމަން؛ އަދި ނީނާ ހައިމްސް. (2017). އަން އިންޓްރޮޑަކްޝަން ޓު ލޭންގުއޭޖް {ބަހަށް ތަޢާރަފުވުން}. (11 ވަނަ އިސްދާރު). ބޮސްޓަން، މެސަޗުސެޓްސް: ސެންގޭޖް. {Fromkin}.

ދަ ނެޝަނަލް ލީގަލް، ލޭންގުއޭޖް، އެޑްވައިޒަރީ އެންޑް އޮފިޝަލް. (2009). ލޯ ނަންބަރ 24/2009.
https://www.makarim.com/storage/uploads/4973978c-505f-41f7-a6ee-f3e455f9299c/283913_Legal-Advisory-Law-No.-24-of-2009.pdf

ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ. (2013 ޖެނުއަރީ) އަހަރީ ރިޕޯޓު، 2012. ދިވެހިރާއްޖެ.

ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ. (2018 ޖެނުއަރީ) އަހަރީ ރިޕޯޓު، 2017. ދިވެހިރާއްޖެ.

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2021، އޮކްޓޫބަރު 24). ލަތީން އަކުރުން ލިޔުމުގެ ޤަވާއިދު.

https://dba.gov.mv/19285

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2022). ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު އެޕު އިފްތިތާހުކޮށްދެއްވުން. ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ޓްވިޓަރ.

https://x.com/DhivehiEkedamee/status/1524116479687671808

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2022 ޗާޕުކުރި) އަހަރީ ރިޕޯޓު، 2021. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2023 ޗާޕުކުރި) އަހަރީ ރިޕޯޓު، 2022. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2023). އާ ލަފުޒު ހެދުމުގެ އުސޫލުތައް. *https://dhivehiacademy.edu.mv*

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2024). ލަފުޒު ވަކިކޮށް ލިޔުމުގެ ގަވާއިދު. *https://dba.gov.mv/20376*

ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ. (2025). ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު. ރަދީފު.އެމްވީ. ލިބިގަތީ މެއި 26، 2025ގައި، މި ލިންކުން

https://www.radheef.mv

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ. (2011). ދިވެހި ބަސްފޮތް. މުސައްނިފު.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ. (2013). ސްޓްރެޓެޖިކް ޕްލޭން 2013-2017 ޕްރޮގްރެސިވް ޓު އެކްސެލެންސް.
މާލެ: ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު. (2011). ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/2011.

https://dba.gov.mv/18451

ދިވެހިބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގަވާއިދު. (2016). ގަވާއިދު ނަންބަރު 43/2016.

https://gaanoon.com/regulations/page/428

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީ. (1932). މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ.

https://archive.majlis.gov.mv/handle/123456789/735

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީ. (2008). މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ.
https://majlis.gov.mv/storage/downloads/yM2bEDdSg3fJ2ueI64ZgBsaIjAApmnIdcaN1u6GO.pdf

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (1988). އަހަރީ ރިޕޯޓް 1988. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާ ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ގައުމީ މަރުކަޒު. (1990). ދިވެހި ތާރީޚަށް އައު އަލިކަމެއް. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު. (1993). ދިވެހި އަދީބުން (1). މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު. (2000). ދިވެހި ލިޔުންތެރިންގެ ގައުމީ ބައްދަލުވުމުގެ ރިޕޯޓް (ސސ. 27-35). މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (2001). އަހަރީ ރިޕޯޓް 2001. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (2003). އަހަރީ ރިޕޯޓް 2003. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު. (1993). ދިވެހި އަދީބުން (1). މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (2004). އަހަރީ ރިޕޯޓް 2004. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (2004). ދިވެހިބަހުގެ ގަވާއިދު 1،2،3،4. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު، (2006). އަހަރީ ރިޕޯޓް 2006. މުސައްނިފު.

ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު. (2008). ތަރައްގީގެ ދުވެލި (4). މުސައްނިފު.

ދިވެހިނާދީ. (1993). އަހަރީ ރިޕޯޓް، 1993. މުސައްނިފު.

ދިވެހިނާދީ. (1995). އަހަރީ ރިޕޯޓް، 1995. މުސައްނިފު.

ދިވެހިނާދީ. (2002). އަހަރީ ރިޕޯޓް، 2002. މުސައްނިފު.

ދިވެހިނާދީ. *(2003)*. އަހަރީ ރިޕޯޓް، 2003. މުސައްނިފު.

ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނު (2020). ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020.

https://www.moe.gov.mv/assets/upload/Education_Act.pdf

ތައި، ސޫން ކިޔުއޯވް؛ އަދި ލަލޮއި ކޮނީ ހިލް. (2019). ދަ އިމްޕްލިމެންޓޭޝަން އޮފް ޑޫލް ލޭންގުއޭޖް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ އެންޑް ދަ ޕްރެކްޓިސް އިން ވިއެޓްނާމް {ވިއެޓްނާމުގައި ދެބަހުގެ ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތާއި ބަރަވީމަތަކުގެ އިމްޕްލިމެންޓޭޝަން}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް، 2(8)، 266-277. {*Thai*}.

ލަސާގަބަސްޓަރ، ޑޭވިޑް. (2017). ލޭންގުއޭޖް ލަރނިންގ މޮޓިވޭޝަން އެންޑް ލޭންގުއޭޖް އެޓިޓިއުޑްސް އިން މަލްޓިލިންގުއަލް ސްޕޭން ފްރޮމް އެން އިންޓަރނޭޝަނަލް ޕާސްޕެކްޓިވް {ގިނަބަސް ސްޕެއިނުގައި ބަސް ދަސްކުރުމުގެ ޝައުޤާއި އަދި ދެކޮޅުތައް، ބައިނަލްއަޤްވާމީ ނަޒަރަކުން}. މޮޑަރން ލޭންގުއޭޖް ޖަރނަލް، (3)101، 596-583. {*Lasagabaster*}.

ލަންޒާ، އެލިޒަބެތު؛ އަދި ހިރޫޓް ވޮލްޑެމަރިއަމް. (2014). އިންޑެކްސިންގ މޮޑަރނިޓީ: އިންގްލިޝް އެންޑް ބްރޭންޑިންގ އިން ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޮފް އެޑިސް އަބާބާ {އިންޑެކްސިން މޮޑަރނިޓީ: އެޑިސް އަބަބާގެ ބަރަވީމަތައިގައި އިނގިރޭސި އަދި ބްރޭންޑިންގ}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ބައިލިންގުއަލިޒަމް، 18(5)، 491-506. {*Lanza*}.

ލިޔަނަގޭ، އިންޑިކާ. (2019). ލޭންގުއޭޖް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ އިން ސްރީލަންކާ. އޮކް ކޮކް: ދަ ރޫޓްލެޖް އިންޓަރނޭޝަނަލް ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އެޑިއުކޭޝަން ޕޮލިސީ އިން އޭޝިއާ (ސސ. 399-413). ރޫޓްލެޖް. {*Liyanage*}.

ލުތުފީ، މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް. (2011). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސްކޫލު މަސްރަޙާއި ތަޢުލީމު. މުސްތަޢްނިދު.

ލުތުފީ، މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް. (1983). ދިވެހިންނާއި ދިވެހިބަސް. ފަތްތޫރަ، 53، 1-15.

ލުތުފީ، މުހަންމަދު އިބްރާހީމް. (1991). މަލަސް: އިބްނުބަތޫތާ ދިވެހިރާއްޖޭގައި (ޗެޕްޓަރު 32). މާލެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް
ޚިދުމަތްކުރާ ގައުމީ މަރުކަޒު.

ލޫ، ޖެކީ ޖިއާ. (2016). ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޮފް ޗައިނާޓައުން: އަ ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކް އެތްނޮގްރަފީ
{ޗައިނާޓައުންގެ ބަހަވީމަތަ: އިޖުތިމާއީ ބަހަވި އިލްމުގެ އެތްނޮގްރަފީއެއް}. (16). {Lou}.

ލޭންޑްރީ، ރޮޑްރިގް؛ އަދި ރިޗާރޑް ވައި. ބޫރިސް. (1997). ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އެންޑް އެތްނޮލިންގުއިސްޓިކް
ވައިޓަލިޓީ: އޭން އެމްޕިރިކަލް ސްޓަޑީ {ބަހަވީމަތަ އަދި އެތްނޮލިންގުއިސްޓިކް ދިރުން: އެމްޕިރިކަލް ދިރާސާއެއް}.
ޖަރނަލް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އެންޑް ސައިކޮލޮޖީ، 16(1)، 23-49. {Landry}.

ލޯ އޮން ދަ ސްޓޭންޑަރޑް ސްޕޯކަން އެންޑް ރިޓަން ޗައިނީޒް ލޭންގުއޭޖް އޮފް ދަ ޕީޕަލްސް ރިޕަބްލިކް އޮފް ޗައިނާ.
(2000). އެޑިއު ނެޓްވަރކް. 37.
http://en.moe.gov.cn/Resources/Laws_and_Policies/201506/t20150626_191388.html

ގައުންޑާރ، ޕްރަޝްނީލް ރަވިސަން. (2017). ދަ ކެރެކްޓަރިސްޓިކްސް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ:
ރިސާޗް އޯވަރވިއު {ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ސިފަތައް: ނަޒަރެއް}.
ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް-އިންޓަރޑިސިޕްލިނަރީ ޕާސްޕެކްޓިވްސް.
https://dx.doi.org/10.5772/intechopen.68152

ގައުންޑާރ، ޕްރަޝްނީލް ރަވިސަން. (2019). އައުޓްލައިނިންގ ދަ ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ (އެލް.ޕީ.ޕީ.)
އިން ފިޖީ: ޕީރިއަޑް ޕްރީއިންޑިޕެންޑެންސް ޓު ދަ ފިޖީ އައިލެންޑްސް އެޑިއުކޭޝަން ކޮމިޝަން ރިޕޯޓް އޮފް 2000
{ފިޖީގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ރޭވުން (އެލް.ޕީ.ޕީ.): ފިޖީ ރަށްތަކުގެ ތައުލީމީ ކޮމިޝަނުގެ 2000 ރިޕޯޓުން
މަގުހޯދުން}. އިންގްލިޝް ލޭންގުއޭޖް ޓީޗިންގ، 12(7)، 62-67. {Goundar}.

ގައްސާބީ، ހުދާ ކަމާލް އީދު. (2015). ލިންގުއިސްޓިކްސް އިމްޕީރިއަލިޒަމް އެންޑް ދި ޝޭޕިންގ ދަ ވާރލްޑްސް ނިއު
ހަމިޔަންޗީ: އަ ރިސަރޗް ޕޭޕަރ އިން ލިންގުއިސްޓިކްސް {ބަހަލީ އިލްމުގެ އިސްތިޢުމާރު އަދި ދުނިޔޭގެ އާ
ހަމިޔަންޗީ ބަދަލުކުރުން: ބަހަލީ އިލްމުގެ ދިރާސީ ކަރުދާހެއް}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖާރނަލް އޮފް
ލިންގުއިސްޓިކްސް، 3، 61-68، {El-qassaby}. DOI: 10.11648/j.ijll.20150302.14

ގަވަރމަންޓް އޮފް ރިޕަބްލިކް އޮފް އިންޑޮނޭޝިއާ. (2009). ލޯ އޮފް ދަ ރިޕަބްލިކް އޮފް އިންޑޮނޭޝިއާ ނަމްބަރ 24
އިޔަރ 2009 އޮން ފްލެގް، ލޭންގުއޭޖް، އެންބްލަމް ދަ އިންޑޮނޭޝިއަން ނޭޝަނަލް އެންތަމް
{ދިދައާއި، ބަހާއި، ޝިޢާރު ނިޝާނާއި ޤައުމީ ލަވަ- އިންޑޮނޭޝިއާގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ 2009 ވަނަ ނަމްބަރު
24}. ޖަކާރތާ: ސްޓޭޓް ސެކްރެޓޭރިއެޓް ރިޕަބްލިކް އިންޑޮނޭޝިއާ.

ޖިއަމްޕިކޯލީ، އަންޑްރިއާ؛ ބަސްމާ އަބްދުލް މުހްސިން؛ އަދި އޮލިވަރ މަޓަޕޫރީ. (2020). ކޮމިއުނިޓީ-ބޭސްޑް ޓޫރިޒަމް
އިން ދަ ކޭސް އޮފް ދަ މޯލްޑިވްސް {ދިވެހިރާއްޖޭގައި މުޖުތަމަޢުގެ މައްޗަށް ބިނާވާ ފަތުރުވެރިކަން}. ޖިއޯޖާރނަލް އޮފް
ޓޫރިޒަމް އެންޑް ޖިއޯސައިޓްސް، 29(2)، 428-439، {Giampiccoli}.

ގިލް، ސަރަން ކައުރ. (2005). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އިން މެލޭޝިއާ: ރިވާރސިންގ ދި ޑިރެކްޝަން. ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ،
4(3)، 241-260، {Gill}.

ގޯޓަރ، ޑީ. (2006). އިންޓްރޮޑަކްޝަން: ދަ ސްޓަޑީ އޮފް ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޭސް އަ ނިއު އެޕްރޯޗް ޓު
މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް {ތަޢާރަފު: ގިނަބަސްބަސްއަށް އާ ގޮތަކަށް ބަލާ މަންޒަރު ދިރާސާ}. އިންޓަރނޭޝަނަލް
ޖާރނަލް އޮފް މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް، 3(1)، 1-6، "Gorter".

ގޯޓަރ، ޑީ.؛ ޖޭސޯން ސެނޯޒް؛ އަދި ކަރިން ވަން ޑެ ވޯރޕް. (2021). ދަ ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް އޭސް އަ
ރިސޯސް ފޮރ ލޭންގުއޭޖް ލާރނިންގ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް އެވެއަރނަސް {ބަހުގެ އުނގެނުމާއި ބަހުގެ
ހޭލުންތެރިކަން އިތުރުކުރުމުގެ ވަސީލަތެއްގެ ގޮތުގައި ބަހަލީ މަންޒަރު}. ޖާރނަލް އޮފް ސްޕޭނިޝް ލޭންގުއޭޖް ޓީޗިންގ،
8(2)، 161-181، {Gorter}.

ގޯރޑަން ޖޫނިއަރ؛ އަދި ޖީ. ރޭމަންޑް. (2014). އެތްނޮލޮޖީ، ލޭންގުއޭޖަސް އޮފް ދަ ވާރލްޑް {އެތްނޮލޮޖީ، ދުނިޔޭގެ ބަސް
ބަސްތައް}. {Gordon Jr} http://www. ethnologue.com

ގްލީޓަމަން، ލައިލާ އާރު.؛ އަދި އެލިސާ އެލް. ނިއުޕޯޓް. (1995). ދަ އިންވެންޝަން އޮފް ލޭންގުއެޖް ބައި ޗިލްޑްރަން: އެންވަޔަރަމަންޓަލް އެންޑް ބަޔޮލޮޖިކަލް އިންފްލުއެންސަސް އޮން ދަ އެކުއިޒިޝަން އޮފް ލޭންގުއެޖް {ކުދިންގެ ފަރާތުން ބަސް އުފެއްދުން: ބަސް އުގެނުމުގައި ތިމާވެށި އަދި ބަޔޮލޮޖިކަލް ނުފޫޒުތައް}. އޮޑް ޓޮޑް: ލައިލާ ގްލީޓަމަން އަދި މާކް ލައިބަރމަން (ޑުރަކްޓަރުން)، ލޭންގުއެޖް: އޭން އިންވިޓޭޝަން ޓު ކޮގްނިޓިވް ސައިންސް (2ވަނަ އިސްދާރު ސަފު.1-24). ކެމްބްރިޖް: އެމް އައި ޓީ ޕްރެސް. {Gletiman}.

ގްރޯވްސް، ޖޫލީ ޑީ. (2008). ސިނޮ-ޕްލެޓޮނިކް ޕޭޕަރސް: ލޭންގުއޭޖް އޮރ ޑައިލެކްޓް- އޮރ ޓޮޕޮލެކްޓް؟ އަ ކޮމްޕެރިސަން އޮފް ދަ އެޓިޓިއުޑްސް އޮފް ހޮންގްކޮންގަރސް އެންޑް މެއިންލޭންޑް ޗައިނީޒް ޓުވާޑްސް ދަ ސްޓޭޓަސް އޮފް ކެންޓޮނީޒް {ސިނޮ-ޕްލެޓޮނިކް ކަރުދާސް: ބަސް ނުވަތަ ބަހުރުވަ- ނުވަތަ ޓޮޕޮލެކްޓް؟ ކޮންޓޮނީސްގެ ހާލަތާ މެދު ހޮންގްކޮންގުގެ މީހުންނާއި ޗައިނާގެ މައި ސަރަހައްދު މީހުން ދެކޭގޮތުގައި ހުރި ތަފާތު}. ފިލަޑެލްފިއާ: ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ޕެންސިލްވޭނިއާ. {Groves}

ސަޢީދު، އާމިނަތު. (2019، ފެބްރުއަރީ 21). ދިވެހިބަހަށް އިސްކަން ދިނުމަށް ބަޔަކު ބޭނުންވަނީ ގާނޫނެއް ނޫން. އާފަތިސް.އެމްވީ. http://aafathis.mv/archives27038/

ސަޢާދަތް، މުހައްމަދު؛ އަދި މުހައްމަދު ޝާކިރު. (2017). ވިއު ފްރޮމް ދަ ސްޓެރިއޮޓައިޕް އޮފް އަރަބިކް އޭޒް ލޭންގުއޭޖް ރިލީސް އިން ކާރު {އަރަބިކް ބަހުގެ ބަހުރުވަ ސިޔާސަތާ ގުޅޭ ދެކެނުން}. ޖަރނަލް އޮފް އެޑިއުކޭޝަން އިން ޕްރޮކަސިންގ، 8(2)، 185-192. {Sadat}

ސަޢީދު، އެޑްވަރޑް ޑަބްލިއު. (1978). އޯރިއަންޓަލިޒަމް {އޯރިއަންޓަލިޒަމް}. ނިއުޔޯކް: ޕެންތިއަން. {Said}

ޝަރީފް، އަޙްމަދު. (2000). ދަންފުޅި: ސާސްތުރަ. މާލެ: ސީޕްރީއާ ޕްރިންޓަރސް.

ޝާކިރު، އަހުމަދު. (2004). ވިހަވަނަ ގަރުނުގެ ތަރައްގީގައި ދިވެހިރާއްޖެ (1). މާލެ: ނޮވެލްޓީ ޕްރެސް.

ސިރާޖު، އާމިނަތު ހުސައިން. (2022، މޭ 11). ދިވެހިބަހުގެ ނަހުވު، ކޮބައިތޯ އޭގެ އިތުރުކަމަކީ. ދިޔަރެސް އޮންލައިން ނޫސް. https://dhiyares.com/37279

ސިމަންޖުންޓަކް، ރިސާ އާރު. (2009). ބަހަސާ އިންޑޮނީޝިއާ: ޕޮލިސީ، އިމްޕްލިމެންޓޭޝަން، އެންޑް ޕްލޭނިންގ
{އިންޑޮނޭޝިއާ ބަސް: އުސޫލު، ތަންފީޛުކުރުން، އަދި ރޭވުން}. ލިންގުއާ ކަލްޗަރަ، 3(1). "*Simanjuntak*".

ސުވަރނޯ، ބަމްބަންގް. (2020). އެކްޒިސްޓަންސް ޕްރޮނައުންސް ފޮރ ރިޖަނަލް އިންޑިޖިނަސް ލެންގުއޭޖަސް އިން
އިންޑޮނޭޝިއާ {އިންޑޮނޭޝިއާގެ އިންޑިޖިނަސް ލެންގުއޭޖަސް ބަސް ދަރުސްކޮށްދިނުމަށް ރޭވުން}. އަސް އާ ގި
ޕީ އާރުސް، 10(3). "*Suwarno*".

ސުސާންޓޯ، ގަބަބް؛ ޖޫލިޔަ ޕިޔަސް؛ ޖެއަންޑްރީ އެސްޕްރީ-ކޮނަވޫ؛ ސަޕާރުދީ އަލަފުއްދީން ރުސްލިއަންދީ؛ އަދި ހިނީ ނާލިއާ.
(2024). އިންޑޮނީޝިއަން ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްރޮސްޕެކްޓިވްސް އޮން އިޝޫސް އިމްޕްލިމެންޓޭޝަން އިން
ޕްރެކްޓިސަސް ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާ އޭޒް އަން އިންޓަރނޭޝަނަލް ލެންގުއޭޖް {އިންޑޮނޭޝިއާގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި
ބަހާސާ އިންޑޮނީޝިއާ ބަސް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރުން}. ކާޖިއަން އާރޓް އެންޑް
ހިއުމަނިޓީސް، 11(1). *2364511*. *{Susanto}*

ސެވިލް-ޓްރޮއިކް، އެމް. (2006). އިންޓްރޮޑިއުސިންގް ސެކަންޑް ލެންގުއޭޖް އެކުއިޒިޝަން {ދެވަނަ ބަހެއް ދަސްކުރުމުގެ
ތަޢާރަފުކުރުން}. ކޭމްބްރިޖް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް.{Saville-Troike}.

ޝޮހަމީ، އެލާނާ. (2006). ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ: ހިޑްން އެޖެންޑަސް އެންޑް ނިއު އެޕްރޯޗަސް {ބަހުގެ ސިޔާސަތު:
ފޮރުވިފައިވާ އެޖެންޑާތަކާއި އައު ގޮތްތައް}. ލަންޑަން: ރައުޓްލެޖް. {Shohamy}.

ޝޮހަމީ، އެލާނާ. (2015). އެލްއެލް ރިސަރޗް އޭޒް އެކްސްޕޭންޑިންގ ލެންގުއޭޖް އެންޑް ލެންގުއޭޖް ޕޮލިސީ. ލިންގުއިސްޓިކް
ލޭންޑްސްކޭޕް، 1(2-1)، 171-152. {Shohamy}.

ސްޓުވަރޓް، ވިލިއަމް. (1968) އަ ސޯޝިއޮލިންގުއިސްޓިކް ޓައިޕޮލޮޖީ ފޯ ޑިސްކްރައިބިންގ ނޭޝަނަލް
މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް {ޤައުމީ ގިނަބަސް ސިފަކުރުމަށް އިޖުތިމާޢީ ބަހުގެ ޓައިޕޮލޮޖީއެއް}. އިން ޖޭ:
ޖޮޝުއާ އޭ. ފިޝްމަން (އެޑިޓަރުން)، ރީޑިންގްސް އިން ދަ ސޯޝިއޮލޮޖީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް (ސަފްހާ. 531-
545). ބޮސްޓަން: ދި ގްރޫޕް ޑޯބަން. {*Stewart*}.

ސްޓޭކް، ރޮބަޓް. (1995). ދަ އަރޓް އޮފް ކޭސް ސްޓަޑީ ރިސަރޗް. ތައުޒަން އޯކްސް، ސީއޭ: ސޭޖް. {Stake}.

ސްޕޮލްސްކީ، ބަރނަރޑް. (2004). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ސިޔާސަތު}. އިންގްލޭންޑް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Spolsky}.

ސްޕޮލްސްކީ، ބަރނަރޑް. (2007). ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ސިޔާސަތު}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް އެޕްލައިޑް ލިންގުއިސްޓިކްސް، 17(2). {Spolsky}.

ސްޕޮލްސްކީ. ބަރނަރޑް. (2009). ލޭންގުއޭޖް މެނޭޖްމަންޓް{ބަސް ބެލެހެއްޓުން}. ކޭމްބްރިޖް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Spolsky}.

ސްޕޮލްސްކީ، ބަރނަރޑް. (2012). ދަ ކޭމްބްރިޖް ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ކޭމްބްރިޖްގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އަތްމަތީ ފޮތް}. އިންގްލޭންޑް: ކޭމްބްރިޖް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Spolsky}.

ސްޕޮލްސްކީ، ބަރނަރޑް. (2019). އަ މޮޑިފައިޑް އެންޑް އެންރިޗްޑް ތިއަރީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ. {ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ މޮޑިފައިޑް އެންޑް އެންރިޗްޑް ތިއަރީއެއް}. ބަހުގެ ސިޔާސަ، 18(3)، 323-338. {Spolsky}.

ސްޕޮލްސްކީ، ބަރނަރޑް؛ އަދި އެލާނާ ޝޯހަމީ. (2000). ލޭންގުއޭޖް ޕްރެކްޓިސް، ލޭންގުއޭޖް އައިޑިއޮލޮޖީ އެންޑް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ޕްރެކްޓިސް، ބަހުގެ އައިޑިއޮލޮޖީ އަދި ބަހުގެ ސިޔާސަތު}. އޮބް ލޮބް: ރިޗަރޑް ޑީ. ލެމްބަރޓް އަދި އެލާނާ ޝޯހަމީ (މުބައްދިރުން)، ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕެޑަގޮޖީ (ސސ. 1-42). އެމްސްޓަރޑަމް: ޖޯން ބެންޖަމިން ޕަބްލިޝިންގ ކޮމްޕެނީ. {Spolsky}.

ޑަރޑްޖޯވިޑްޖޯޖޯ، ސޮންޖޯނޯ. (1998). ސްޓްރެޓަޖީސް ފޯ އަ ސަކްސެސްފުލް ނޭޝަނަލް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ: ދަ އިންޑޮނޭޝިއަން ކޭސް {ކާމިޔާބު ޤައުމީ ބަހުގެ ސިޔާސަތަކަށް އިސްތިރާޖީއް: އިންޑޮނޭޝިއާގެ ވާޤިޢާއެއް}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ދަ ސޯޝިއޮލޮޖީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް، 130، 35-47. {Dardjowidjojo}.

ޑި ބްރެސް، ޖޫލިއާ. (2008). ޕްލޭނިންގ ފޮރ ޓޮލެރަބިލިޓީ: ޕްރޮމޯޓިން ޕޮޒިޓިވް އެޓިޓިއުޑްސް އެންޑް ބިހޭވިއަރސް ޓުވަރޑްސް ދަ މައޯރީ ލޭންގުއޭޖް އަމަންގް ނޮން-މައޯރީ ނިއުޒިލޭންޑަރސް {ޓޮލެރަބިލިޓީއަށް ރާވުން: ޕްރޮމޯޓިން

ޕޮޒިޓިވް އެޓިޓިއުޑްސް އެންޑް ބިހޭވިއަރސް ޓުވަރޑްސް ދަ މައޯރީ ލޭންގުއޭޖް އަމަންގް ނޮން-މައޯރީ ނިއުޒީލޭންޑަރސް}. {ޕީ އެޗް ޑީ ތީސިސް، ވިކްޓޯރިއާ ޔުނިވަރސިޓީ}. {De Bres}.

ޑެ ވެޓް، ހެންރިކާ ސީ. ޑަބްލިއު.؛ ލިޑްވިން ބީ. މޮކިންކް؛ ޑޭވިޑް ޖީ. މޮސްމުލަރ؛ އަދި ކެރޮލައިން ބީ. ޓެރްވީ. (2017). ސްޕިއަރމަން-ބްރައުން ޕްރޮފެސީ ފޯމިއުލާ އެންޑް ކްރޮންބާކްސް އަލްފާ: ޑިފަރަންޓް ފޭސަސް އޮފް ރިލަޔަބިލިޓީ އެންޑް އޮޕަރޗުނިޓީސް ފޯ ނިއު އެޕްލިކޭޝަންސް {ސްޕިއަރމަން-ބްރައުން ޕްރޮފެސީ ފޯމިއުލާ އަދި ކްރޮންބާކްސް އަލްފާ: ޑިފަރަންޓް ފޭސަސް އޮފް ރިލަޔަބިލިޓީ އެންޑް އޮޕަރޗުނިޓީސް ފޯ ނިއު އެޕްލިކޭޝަންސް}. ޖަރނަލް އޮފް ކްލިނިކަލް އެޕިޑެމިއޮލޮޖީ، 85، 45-49. {de Vet}. https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2017.01.013

ޑޭމާޓް، އެނާ. (2000). ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ އެންޑް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ރޭވުން އަދި ސިޔާސަތު}. އިން ރޯ: ރަޖެންދް މެސްތްރީ، ޖޯން ސްވަން، އެނާ ޑޭމާޓް، ވިލިއަމް އެލް. ލީޕް (އެޑިޓަރސް)، އިންޓްރޮޑިއުސިންގ ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް. އެޑިންބަރަ: އެޑިންބަރަ ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Deumert}.

ޑެސްކްލޯބް، މާރިޔަން. (2003). ދަ ދިވެހި ލޭންގުއޭޖް (2) {ދިވެހިބަސް، ދިރާސާ ގައިޑެއް (2)}. ހައިޑަލްބާގް: ޖޭ ޕޯން ޕްރާގާ.

ޑޮމްރޯޒް، މަންފްރެޑް. (1985). ޓޫރިޒަމް ރިސޯސަސް އެންޑް ދެއަރ ޑިވެލޮޕްމަންޓް އިން މޯލްޑިވްސް. ސައުތް އޭޝިއަން އެފެއަރސް {ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފަތުރުވެރިކަމުގެ ވަސީލަތްތަކާއި އޭގެ ކުރިއެރުން. ސައުތް އޭޝިއަން އެފެއަރސް}. ޖިއޯ ޖަރނަލް، 11. ސ.119-126. {Domroes}.

ޖަމީލް، އަބްދުﷲ. (1999). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަތުރުވެރިކަމުގެ ކުރިއެރުން. ފުރަދާން، 23، 20-24

ޖާބިރު، އާމިނަތު. (2018). ބޮޑު ފުރުޞަތުތަކުގައި ވާހަކަދައްކާ އިރު މީހުން ބަސް މަޢުލޫމާތު ދިނުމުގައި ބަސް މަޢުލޫމާތު ގޮތްތައް. ދަ މޯލްޑިވްސް ނެޝަނަލް ޖަރނަލް އޮފް ރިސަރޗް، 6(6)، 83-96.

ޖާބިރު، އާމިނަތު؛ އަދި ނާޝިދާ މުޙައްމަދު. (2018، އޮގަސްޓް 12-13). ދަރިވަރުން ބަސް ބޭނުންކުރާ އުސޫލުތަކާ އަދި އެ ކުދިންގެ އަމިއްލަ ވަރުގަދަކަމާ ގުޅުން {ކުދިންގެ ބަސް ބޭނުންކުރާ ގޮތް ދަސްކުރުން}. އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮންފަރެންސް އޮން ސްޓޫޑެންޓް ރިސަރޗް، ދިވެހިރާއްޖެ.

ޒާހިރު، އާމިނަތު. (2019). ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގައި ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ސިޔާސަތު: ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ކޭސް ސްޓަޑީ. {ޕީއެޗްޑީ ޑިސަރޓޭޝަން، ޝާއިޢުނުކުރެވޭ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}.

ޒާހިރު، އާމިނަތު؛ އާމިނަތު ރިޔާޒް؛ އަދި ދީދީ މޫސާ. (2022، އޮގަސްޓް 22-23). ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބަހުރުވަތައް އޮތް ގޮތް {ކޮންފަރެންސް ޕޯސްޓަރު}. ތެވެލި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮންފަރެންސް އޮން މަލްޓިޑިސިޕްލިނަރީ ރިސަރޗް، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ. https://mnu.edu.mv/research-development/theveli-international-/conference-2022

ޒާހިރު، އާމިނަތު؛ އާމިނަތު ރިޔާޒް؛ އަދި ދީދީ މޫސާ. (2023). ދިވެހި ތުއްތުކުދިން ދިވެހިބަހުން ބޭރުވެދިއުން: މައިންބަފައިންގެ ނަޒަރުން. ދަ މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޖާރނަލް އޮފް ރިސަރޗް، 11(ސްޕެޝަލް އިޝޫ)، 135-156.

ޒާހިރު، އާމިނަތު؛ އަދި އާމިނަތު ރިޔާޒް. (2024). ދިވެހިބަސްކޮށާރު އަދާހަމަކުރުން: ގޮންޖެހުންތަކާއި ހައްލުތައް. ދަ މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޖާރނަލް އޮފް ރިސަރޗް، 12(ސްޕެޝަލް އިޝޫ)، 99-123.

ޒާއޯ، މިންއާން. (2020). އަ މިކްސްޑް މެތޮޑްސް ލިންގުއިސްޓިކް ލޭންޑްސްކޭޕް ސްޓަޑީ އޮން ސައިންސް އިން ފްރާންސް، އިޓަލީ އަދި ދަ ނެދަރލޭންޑްސް ޑިއުރިން ދަ ކޮވިޑް-19 ޕެންޑެމިކް {ކޮރޯނާވައިރަސް ބަލީގެ (ކޮވިޑް-19) ބަލިމަޖެހުމުގެ ތެރޭގައި ފްރާންސް، އިޓަލީ އަދި ނެދަރލޭންޑްސްގައި ބޭނުންކުރި ނިޝާންތަކާ ގުޅޭ ބަސްތަކުގެ އަށްވެށީގެ ސްޓަޑީއެއް}. {މަތީ ޑިގްރީ ތީސިސް، އިންސްޓިޓިއުޝަނަލް ރިޕޮޒިޓަރީ އޮފް ދަ ޔުނިވަރސިޓީ ޕޯޓޯ}. {Zhao}.

ޝިފާ، އާއިޝަތު. (2014). ޕްރީ ސްކޫލް ކުދިންނަށް ކިޔަވައިދިނުމުގައި މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަނުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރަން އެންމެ ރަނގަޅު ބަސް. {ދަނޑުގުރީ ތީސިސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}. ސަރުނަ. http://saruna.mnu.edu.mv/jspui/handle/123456789/1035

ޒެއިން، ސުބްހާން. (2020). ޕާޝަލް ލީސްޓް ސްކުއެއާ ސްޓްރަކްޗަރަލް އިކުއޭޝަން މޮޑެލިން { ސްޓްރަކްޗަރަލް އިކުއޭޝަން މޮޑެލިންގެ ބަޔާން ސިޔާސަތު}. ޔޫޓިއުބް. {Zein}.

ޓިބެޓެގެޒާ، ޔުސްޓާރޑް ރުޓެލޮކޮލާ. (2009). ލޭންގުއޭޖް އިން-އެޖުކޭޝަން ޕޮލިސީސް އިން ޓާންޒޭނިއާ: އަ ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކް އެނަލިސިސް {ޓާންޒޭނިއާގައި ތަޢުލީމުގައި ބަހުގެ ރޭވުން: އިޖުތިމާޢީ ބަހަވީ އިލްމު ތަހުލީލެއް}. {މަތީ ޖެރީ ފުނާރުމް، ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ދަ ފްރީ ސްޓޭޓް}. {Tibategeza}.

ޓޮލެފްސަން، ޑަބްލިޔު. ޖޭމްސް؛ އަދި މިލާންސް-ޕެރޭޒް މިގުއެލް. (2018). ދަ އޮކްސްފޯޑް ހޭންޑްބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ އެންޑް ޕްލޭނިންގ {އޮކްސްފޯޑްގެ ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ރޭވުމުގެ އަތްމަތީފޮތް}. ޔޫކޭ، އޮކްސްފޯޑް ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް. {Tollefson}.

ޓްރަމްޕް ޑިކްލެއާރސް އިންގްލިޝް ޔޫއެސް އޮފިޝަލް ލޭންގުއޭޖް. {ޓްރަމްޕް އެމެރިކާގެ ރަސްމީ ބަހުގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ވަނީ ކަނޑައަޅައިފައި}. (2025 މާރިޗު 2). އާރްޓީ ނިއުސް. https://www.rt.com/news/613564-trump-english-only-language

ޓްރަޑްގިލް، ޕީޓަރ. (2000). ސޯޝިއޯލިންގުއިސްޓިކްސް: އޭން އިންޓްރޮޑަކްޝަން ޓު ލޭންގުއޭޖް އެންޑް ސޮސައިޓީ {އިޖުތިމާޢީ ބަހަވީ އިލްމު: މުޖުތަމަޢާއި ބަހަށް ތައާރަފެއް} (3ވަނަ އިސްދާރު). ލަންޑަން: ޕެންގުއިން ގުރޫޕް. {Trudgill}.

ހަމީން، މުޙައްމަދު. (2023 އޮގަސްޓް 19). އިސްލާމް އިނގިރޭސިން ކިޔަވައިދޭން ނިންމީ ކުދިންގެ ޝައުޤުވެރިކަން އިތުރުކުރުމަށް. ސަން. އޮންލައިން، https://sun.mv/181006

ޔިން، ރޮބަރޓް ކޭ. (2018). ކޭސް ސްޓަޑީ ރިސާރޗް އެންޑް އެޕްލިކޭޝަންސް ޑިޒައިން އެންޑް މެތަޑްސް، (6 ވަނަ އިސްދާރު). ތައުޒަން އޯކްސް، ސީއޭ: ސޭޖް. {Yin}

ޔުނެސްކޯ. (2016). އިފް ޔޫ ޑޯންޓް އަންޑަސްޓޭންޑް، ހައު ކޭން ޔޫ ލާރން؟ ގްލޯބަލް އެޖުކޭޝަން މޮނިޓަރިންގ ރިޕޯޓް- ޕޮލިސީ ޕޭޕަރ 4.

ޔުނެސްކޯ. (2003). އެޖުކޭޝަން އިން އަ މަލްޓިލިންގުއަލް ވޯލްޑް: ޔުނެސްކޯ އެޖުކޭޝަން- ޕޮޒިޝަން ޕޭޕަރ.

ޔުނެސްކޯ. (2003). ލޭންގުއޭޖް ވައިޓަލިޓީ އެންޑް އެންޑޭންޖަރމަންޓް. އިންޓަރނޭޝަނަލް އެކްސްޕަރޓް މީޓިން އޮން ޔުނެސްކޯ ޕްރޮގްރާމް އޮން އެންޑޭންޖަރޑް ލޭންގުއޭޖަސް، 10-12 މާރިޗު، 2023، ޕެރިސް. ދުނިއަބެ

ނޭޝަންސް އެޖުކޭޝަނަލް، ސައިންޓިފިކް އެންޑް ކަލްޗަރަލް އޯގަނައިޒޭޝަން.

https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183699

ޔުނެސްކޯ. (2021). ޑިސްޕައިޓް ޕްރޮގްރެސް، ޔުނެސްކޯ ރިޕޯޓް ފައިންޑްސް ދެޓް އެޖުކޭޝަން އިނިކުއަލިޓީސް ޕަރސިސްޓް އިން ޔޫރޭޝިއާ {ކުރިއެރުންތަކެއް ލިބުނުނަމަވެސް، ޔުނެސްކޯ ރިޕޯޓުން ދައްކާ ގޮތުގައި ތަޢުލީމީ ހަމަހަމަކަންނެތްކަން ދެމިއޮތުން}.

https://www.unesco.org/en/articles/despite-progress-unesco-report-finds-education-inequalities-

ޖަމާލުއްލައިލް، ސައިދު ހާރޫން؛ އަދި ޝަރީފާ ނާޖިދީން. (2023). އެޑިއުކޭޝަނަލް ވައިޓަލިޓީ ޕޮލިސީ: ދަ ޕޯސްޓް ސްޕޯންސް ފޮރ އަ ލެންގުއޭޖް ސަރވައިވަލް. ސަސްޓޭނަބަލް މަލްޓިލިންގުއަލިޒަމް، 22(1)، 55-27.

https://doi.org/10.2478/sm-2023-0002 ·{*Jamallullail*}

ޖަމީލް، ޢަސްޢަދުﷲ. (2019، ފެބްރުއަރީ 18). ދިވެހިބަސް: ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޕްރައިމަރީ ގްރޭޑްތަކުގައި މީޑިއަމް އެއް އިންސްޓްރަކްޝަންގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރަން އެންމެ ރަނގަޅީ. ރާއްޖެ.އެމްވީ އޮންލައިން ނޫސް.

https://raajje.mv/42378

ޖަމީލް، ޢަބްދުﷲ. (2014). ބައިލިނގުއަލް ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުން: ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިލިނގުއަލް ނިޒާމުގައި ދިވެހިބަހަށް ސަލާމަތްކަމާއި މާއްދާތަކާއި ކިޔަވައިދިނުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ޕޮލިސީ ކަނޑައެޅުއްވުމާ ގޮތް {މަޖިލީހުގެ ދިރާސާއަށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ}.

ޖަމީލް، މުޙައްމަދު. (2012). އޯލެވެލް: ފުރަތަމަ ޖުމްހޫރިއްޔާ އުވާލުން އަދި ރައީސް މުޙައްމަދު އަމީނުގެ ނިމުން-1953. މާލެ: ނޮވެލްޓީ ޕްރިންޓަރސް އެންޑް ޕަބްލިޝަރޒް ޕްވޓ. ލޓޑ.

ޖަމީލް، މުޙައްމަދު. (1994). މަޖައްސާ: ޖަމީލުގެ މަޖްމޫޢާ *III* (ޖިލްދު 50). (ދިވެހިރާއްޖެ: ދިވެހިބަހާއި ތާރީޚަށް ޚިދުމަތްކުރާ ޤައުމީ މަރުކަޒު.

ޖަރނަޑް، ބިއޯން؛ އަދި ޖިއޮތިރިންދްރާ ދާސް ގުޕްތާ. (1987). ޓުވާޑްސް އަ ތިއަރީ އޮފް ލެންގުއޭޖް{ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ތިއަރީއާ ދިމާއަށް}. އިން: ޖޯން ރޫބިން އަދި ބިއޯން ޖަރނަޑް (އެޑިޓަރުން)، ކޭން ލެންގުއޭޖް ބީ ޕްލޭންޑް؟

ސޯޝިއޮލިންގުއިސްޓިކް ތިއަރީ އެންޑް ޕްރެކްޓިސް ފޮރ ޑިވެލޮޕިންގ ނޭޝަންސް (ސ.ސ. 185-204). ހޮނޮލުލޫ:
ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ހަވާއީ ޕްރެސް. {Jernudd}.

ޖަރނަޑް، ބިއާރން؛ އަދި ޖޮތިރިންދްރާ، ދާސް-ގުޕްތާ. (1971). ޓުވަރޑްސް އަ ތިއަރީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕްލޭނިންގ
{ބަހުގެ ރާވާގެ ތިއަރީއެއް ދިމާއަށް}. އެޑް ރޫބިން: ޖޯން ރުބިންއާއި ބިއާރން ޖަރނަޑް (އެޑިޓަރުން)، ކޭން
ލޭންގުއޭޖް ބީ ޕްލޭންޑް؟ ސޯޝިއޮލިންގުއިސްޓިކް ތިއަރީ އެންޑް ޕްރެކްޓިސް ފޮރ ޑިވެލޮޕިންގ ނޭޝަންސް (ސ.ސ. 185-205).
ހޮނޮލުލު: ދަ ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް އޮފް ހަވާއީ. {Jernudd}.

ޖިނީ، އިންގެ؛ އަދި މަރީ-އޮޑިލް ޖަންކަރ. (2021). ދަ ބްލެކްފުޓް ލޭންގުއޭޖް ރިސޯސަސް އެންޑް ޑިޖިޓަލް ޑިކްޝަނަރީ
ޕްރޮޖެކްޓް: ކްރިއޭޓިންގ އިންޓަގްރޭޓެޑް ވެބް ރިސޯސަސް ފޮރ ލޭންގުއޭޖް ޑޮކިއުމެންޓޭޝަން އެންޑް
ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން {ބްލެކްފުޓް ލޭންގުއޭޖް ރިސޯސަސް އެންޑް ޑިޖިޓަލް ޑިކްޝަނަރީ ޕްރޮޖެކްޓް: ބަސް
ލިޔެކިޔުމާއި ދިރުވުމަށް ގުޅިފައިވާ ވެބް ވަސީލަތްތައް އުފެއްދުން}. ލޭންގުއޭޖް ޑޮކިއުމެންޓޭޝަން އެންޑް
ކޮންޒަވޭޝަން، 12، 274-314. {Genee}.

ޖޮންސަން، ޑޭވިޑް ކެސެލްސް. (2009). އެތްނޮގްރަފީ އޮފް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ އެތްނޮގްރަފީ}.
ސްޕްރިންގަރ ސައިންސް+ ބިޒްނަސް މީޑިއާ. (8)، 139-159. {Johnson}.

ޖޯންސް، ސިންތިއާ އެމް.؛ މެކާރތީ ރިޗަރޑް ޖީ.؛ އަދި ހަލާލީ ލީޒާ. (2010). ޓްރާންސްލޭޓިންގ ދަ ބްލެންޑެޑް
އެކްސްޕީރިއަންސް ލާރނިންގ ޓު އެކްސްޕްލޯރ ދަ އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓަޑީސް ސޯޝަލް ޗޭންޖް
{އިންޓަރނޭޝަނަލް ސިޔާސަތުގެ ސަގާފީ ފިކުރުތައް ހޯދުމަށް ތަޖުރިބާ ކުރެވޭ ދަސްކުރުމުގެ އެކްސްޕީރިއަންސް
ދަސްކުރު ބޭނުންކުރުން}. ރިސާޗް އިން އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓަޑީސް، 11(1)، 9-16. {Jones}.

ޖޮންސަން، ބާރކް އާރ.؛ އަދި ލެރީ ކްރިސްޓެންސަން. (2014). އެޑިއުކޭޝަނަލް ރިސާޗް: ކޮންޓިޓޭޓިވް، ކޮލިޓޭޓިވް އެންޑް
މިކްސްޑް އެޕްރޯޗަސް {ތައުލީމީ ދިރާސާ: ސިފަވީ، ސުމާރީ އަދި އެކުލެވިގެންވާ}، (5ވަނަ އިސްދާރު). ތައުޒަންޑް
އޯކްސް: ސޭޖް. {Jonson}.

ޖޯސެފް، ޖޯން އީ. (2016). ހިސްޓޮރިކަލް ޕާސްޕެކްޓިވްސް ލޭންގުއޭޖް އެންޑް އައިޑެންޓިޓީ. ދަ ރޫޓްލެޖް ހޭންޑް ބުކް އޮފް ލޭންގުއޭޖް އެންޑް އައިޑެންޓިޓީ {ބަހާއި ކާކުވަންތަކަމުގެ ރޫޓްލެޖްގެ އަތްމަތީ ފޮތް}. (ސފ. 19-33). ރޫޓްލެޖް. {Joseph}.

ޕިންކަރ، ސްޓީވަން. (2003). ދަ ލޭންގުއޭޖް އިންސްޓިންކްޓް: ހައު ދަ މައިންޑް ކްރިއޭޓްސް ލޭންގުއޭޖް {ބަހުގެ 'އިންސްޓިންކްޓް': ސިކުނޑިން ބަސް އުފައްދާ ގޮތް}. ހާޕާ. ޕެރެނިއަލް.

ޕާއު، ސްކޮޓް. (2009). ވަން ލޭންޑް، ވަން ނޭޝަން، ވަން ލޭންގުއޭޖް: އޭން އެނަލިސިސް އޮފް އިންޑޮނީޝިއާސް ނޭޝަނަލް ލޭންގުއޭޖް ޕޮލިސީ {އެއް ސަރަހައްދު، އެއް ޤައުމު، އެއް ބަސް: އިންޑޮނީޝިއާގެ ޤައުމީ ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަހުލީލުކުރުން}. ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ރޮޗެސްޓަރ ވާރކިންގ ޕޭޕަރސް އިން ދަ ލޭންގުއޭޖް ސައިންސަސް، 5(1)، 2-16. {Paauw}.

ޕެލަންޓް، ޖޫލީ. (2011). އަ ސްޓެޕް ބައި ސްޓެޕް ގައިޑް ޓު ޑޭޓާ އެނަލިސިސް ޔޫސިންގ ދަ އައިބީއެމް އެސްޕީއެސްއެސް ޕްރޮގްރާމް: ސާވައިވަލް މެނުއަލް {އައިބީއެމް އެސްޕީއެސްއެސް ޕްރޮގްރާމް ބޭނުންކޮށްގެން ޑޭޓާ އެނަލިސިސް ކުރުމަށް ސްޓެޕް ބައި ސްޓެޕް ގައިޑް: ސާވައިވަލް މެނުއަލް} (4ވަނަ އިސްދާރު). މެކްގްރޯ-ހިލް، ބަރކްޝަޔަރ. {Pallant}.

ޕްރީ ސްކޫލް ހިންގުމުގެ ޤާނޫނު. (2012، ޖެނުއަރީ 4). ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2012.
https://old.mvlaw.gov.mv/pdf/ganoon/chapterII/1-2012.pdf

ކައިލޯގެ ލޭންގުއޭޖް ރިސަރޗް އެންޑް ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން ވަރކިންގ ގްރޫޕް. (2017). ލޭންގުއޭޖް ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން، ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން އެންޑް ރިކްލަމޭޝަން: ސަޕޯޓިންގ ހެރިޓޭޖް ލޭންގުއޭޖް ޕްރޮގްރާމްސް އެންޑް ޓީޗަރ ދެވެލޮޕްމަންޓް {ބަސް ރިވައިޓަލައިޒޭޝަން، ދިރުވުން އަދި ރިކްލަމޭޝަން: އުރުދުން ގެ ކުޑަކުދިންނާއި މުދައްރިސުން އުފެއްދުން}. ވިސްކޮންސިން: އެޑިއުކޭޝަން ޑިވެލޮޕްމެންޓް ސެންޓަރ.

ޗޫ، ދައި އުންޑީއޫސީ؛ އަދި ޔާން ޖީ އުންޑީއޫސީ ވެ. (2020). ލޭންގުއެޖް ޕޮލިސީ ސްޓްރެޓަޖީސް އޮފް މެލޭޝިއާ، ސިންގަޕޫރު އެންޑް އިންޑޮނީޝިއާ {މެލޭޝިއާ، ސިންގަޕޫރު އަދި އިންޑޮނޭޝިއާ ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ސްޓްރެޓަޖީތައް}. ދަ ޖަރނަލް އޮފް އިންޑިއަން އެންޑް އޭޝިއަން ސްޓަޑީސް 1(02)، 2050009، {*CHU*}.

ޖަދުވަލުތައް

ޖަދުވަލު 1

ބަސްފިހުރިސްތު

ލަފުޒުތައް ލިޔުމުގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ އުސޫލުތަކާއި މާނަކުރާ ގޮތް

މި ފިހުރިސްތުގައި ލަފުޒު ވަކިކުރުމުގެ ހަމައެއްކަމަށް ބަލައިލައި ވާނީ ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2024) ލަފުޒު ވަކިކޮށް ލިޔުމުގެ ގަވާއިދެވެ. މިސާލަކަށް 'ދިވެހިބަސް' ފަދަ ލަފުޒުތަކަކީ އިނގިރޭސިބަހުގައި 'English language' މިގޮތަށް ދެ ލަފުޒެއް ގޮތަށް ލިޔާ އިބާރާތްތަކުގައި ވިޔަސް، 'ދިވެހިބަސް' އަދި 'އިނގިރޭސިބަސް' މި ދެ ނަން ވެސް އެކުވިލަފުޒުގެ ގޮތުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) ރަދީފުގައި އޮވެއެވެ. އަދި ލަފުޒު ވަކިކޮށް ލިޔުމުގެ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ދެ ލަފުޒު ގުޅިގެން އުފެދިފައި ހުންނަ ހާއްސަނަންތައް ލިޔާނީ އެ ދެ ލަފުޒު ވަކިނުކޮށް، އެއް ލަފުޒެއް ގޮތުގައެވެ.

މީގެއިތުރުން ދިވެހިބަހުގެ ލަފުޒުތައް އިޚުތިޔާރުކުރުމުގައި ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) ރަދީފު އެޕް، (https://www.radheef.mv/app/) އަސާސަކަށް ބޭނުންކުރީމެވެ. ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފު[33]ގައި ލަފުޒެއް ވަކިގޮތަކަށް ލިޔެފައި އޮތް ނަމަ އެގޮތް އިޚުތިޔާރުކުރީމެވެ. މީގެތެރެއިން ފުރަތަމަ ބައިންކޮޅުގައި އެ ވަނީ މި ފިހުރިސްތުގައި ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ ބައެއް ލަފުޒުތަކާއި އެ ލަފުޒުތައް ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ އުސޫލެވެ.

މި ފިހުރިސްތުގައި ބައެއް ލަފުޒު ލިޔެފައި ވާ އުސޫލުތައް

ދިވެހި ލަފުޒު ލިޔެފައި ވާ ގޮތް	ތަފުސީލު {ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) ރަދީފުގައި އޮތް މާނަ ދެފުށް ކޮމާކޮޅުގައި / އޭގެ އިތުރުން އަމިއްލަ ނޯޓު}
ހާއްސަ	ރަދީފުގައި ހާއްސަ އަދި ޚާއްޞަ ވެސް އެބަ އޮތެވެ. ބޭނުން ދިވެހިގޮތް އިޚުތިޔާރުކުރީމެވެ.
ހިއްސާ	ރަދީފުގައި ހިއްސާ އަދި ހިއްޞާ ވެސް އެބަ އޮތެވެ. ދިވެހިގޮތް އިޚުތިޔާރުކުރީމެވެ.
އާއިލާ	ރަދީފުގައި 'އާއިލާ' ވަކިން އޮތަސް ވެސް 'އާއިލާ ރަހުން' މި ލަފުޒުތަކުގައި ބަސް މާނައިން އޮތުމުން 'އާއިލާ" ޚިޔާރުކުރީމެވެ.
އެފަދަ	ރަދީފުގައި "އެފަދަ" ނުލިބޭ، ބޭނުންކުރެވިފައި ވާ ގޮތް ސާފުކޮށްދިނުމަށް މި ތަނުގައި ހިމެނީމެވެ. އެބަހީ، ލަފުޒު ވަކިކޮށް 'އެ ފަދަ' ލިޔާ ކަމަށް ބަލައި މަސައްކަތްކޮށް ފެނި އެއީ މި މާހައުލުގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތް ކަމަށް ނުފެންނާތީ، އެކަން ބަޔާންކޮށްދިނީމެވެ. ('އެފަދަ' = އިނގިރޭސިބަހުގެ 'ސިމިލަރ')

---

[33] ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގެ ގޮތުގައި މި ޖަދުވަލުގައި އޮތް ކޮންމެ ލަފުޒެއްގައި، އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ ނަމަ، އިޝާރާތް އެ ކުރަނީ ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) ރަދީފަށެވެ.

	ގުޅޭ ބަހުރު: މިފަރަ
މަޢުޝޫޤު	ޣަޒަލުގައި މަޢުޝޫޤު އަކީ މަހުބޫބު ވެސް އެބައޮތެވެ. މި ލަފުޒުތަކުގައި ބޭނުންކުރަން އިޝާރާތްކުރެވޭ މަޢުޝޫޤުއެވެ. އެއީ އާންމު ލިޔުންތެރިކަމާއި މި ބަހުރު ސިއްރުގައި ވެސް ދިވެހިން ގަބޫލުކުރަނީ ސޫ ގެ އަޑު ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިފައެވެ.
ޤަހުޤަހާ	ޣަޒަލުގައި އޮތީ 'ޤަހުޤަހާ' އެވެ. އެހެންނަމަވެސް 'ޤަހުޤަހާ' އަދި 'ޤަހުޤަހާކުރުން' އޮތީ ކަން ތާނައިންނެވެ. ޤަހުޤަހާ ޣަޒަލުގައި ޤަރީނާގައި އޮތީ "ޤަހުޤަހާ ގޮތުން ހުރި" މި ގޮތުގެ. ވީމާ ޤަހުޤަހާ ތިލަންބަލައި އިޝާރާތްކުރެއެވެ.
މިފަރަ	ޣަޒަލުގައި "މިފަރަ" ނުވަތަ، ބޭނުންކޮށްފައިވާ ގޮތް ސާފުކޮށްދިނުމަށް މިސާލުގައި ހިފެހެއްޓެވެ. އެބަހީ، ބަހުރު ވަޒުނުގެ 'މި ފަރަ' ލިބޭ ކަމަށް ބައެއް މަޢުލޫމާތު ފެނި އެއީ މި ގޮތުގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތް ކަމަށް ނުފެންނާތީ، އެކަން ބައްލަވާލައްވަމެވެ. ގުޅޭ ބަހުރު: އެފަރަ ('މިފަރައިން' = އިނގިރޭސިބަހުގެ 'ސިމިލަރިޓީ')
ތަޢައްޖުބު	ޣަޒަލުގައި އޮތީ ތަޢައްޖުބު އެވެ. ނަމަވެސް ޣަޒަލުގައި 'ޤަދުރުއެޖެހިފަ ތަޢައްޖުބު' ލިބިފައި ވާ އިރު، ގާތުގައި ތިލަފަށަގައި ލިބިފައި ވާތީ އެ ގޮތް އިޝާރާތްކުރެވޭއެވެ.
ތަޤުލީދު	މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ޣަޒަލުގައި އަކީ ނަފްސު ބަހުރުގެ ކަމަށް، ތަޤުލީދު ނިޔާމު ('އެޑަޕްޓޭޝަން ސިނޯނިމް') ފަދަ ބޭނުންތަކުގައި އަސްލުކަމަށް ބޭނުންކުރާ ބަހުރުގެ ކަސްކަމުތަކުގައި، އެ ގޮތް އިޝާރާތްކުރެވެއެވެ. ޣަޒަލުގައި "ތަޤުލީދު" އޮތީ، ތަޤުލީދު ލިޔުންތަކުގައި ވެސް އި ބޭނުންކުރެއެވެ.
ގަބޫލު	ޣަޒަލުގައި ގަބޫލު އަކީ ޤަބޫލު ވެސް އެއް މާނައެއްގައި އެބަ އޮތެވެ. ދިވެހިގޮތް އިޝާރާތްކުރެއެވެ.
ޤާނޫނު / ޤާނޫނުއަސާސީ	ދިވެހިބަހުގެ ޣަޒަލުގައި ޤާނޫނު މިހާރު އޮންނަނީ ތިލަ ނުޖަހައެވެ. ނަމަވެސް ޤާނޫނުއަސާސީ އޮންނަނީ ތިލަ ޖަހާފައި ބޭނުންކުރެވިފައި ވާތީ، މި ލަފުޒުތަކުގައި ޤާނޫނު މި ބަހުރު ވަޔާން ބޭނުންކުރާ އިރު ތިލަ ޖަހައި އަދި ޤާނޫނުއަސާސީ އަދި ޤާނޫނު ނަން ބޭނުންކުރާ އިރު، ޤ ލިޔުމަށް އިޝާރާތްކުރެއެވެ.
ޤައުމު / ޤައުމީ / ގައުމިއްޔަތު	ދިވެހިބަހުގެ ޣަޒަލުގައި "ޤައުމު" އެއީ ތިލަޖެހި ބޭނުންކުރުމުގައި ވިޔަސް "ގައުމިއްޔަތު" މި ބަހުރު އެއީ މައި ބޭނުންކުރުމުގައި ވާތީއާއި ޣަޒަލުގައި އެއް ގޮތަށް ޤައުމު/ޤައުމީ އަދި ގައުމިއްޔަތު މި ތިން ބަހުރު އިޝާރާތްކުރެއެވެ.
ސުޤުވަތިޖަރު	ޣަޒަލުގައި މި ބަހުރު ނުވަތަ ވެސް މަސައްކަތް ޤަވާއިދުގައި ސުޤުވަތިޖަރު ދިވެހި ގޮތަށް ބޭނުންކުރެވޭ، އިނގިރޭސި ބަހުރު ދިވެހިކޮށްގެން ބޭނުންކުރެއެވެ.
ތުނިފަރުސޫޖީ	"ޖެހިލުން ފެންވަރަށް ވެރި މަސް ތެއްޓިއްޖެއްސާއި އިވުމަ ދިރާސާކުރާ ތަންތަން." މި ފުރަތަމަ 'ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ތުނިފަރުސޫޖީގެ' ނަން ބޭނުންކޮށްފައި އޮންނަނީ އެ ތަނުގެ ރަސްމީ ނަމުގައި އެ ބަހުރު ލިޔުމުގައި އޮންނަ ގޮތަށް ހުސް ބޭނުންކުރެއްވެނީ. ނަމަވެސް ތުނިފަރުސޫޖީގެ ވާހަކަ އާންމު އުސޫލުން ދެކޮޅު އިރު، މި ބަހުރު ބޭނުންކުރެވޭ އޮންނަނީ ދިވެހިބަހުގެ ޣަޒަލުގައި އޮތް ގޮތަށެވެ.
އިތުރު ނޯޓު.	މަތީގައި ހުރި ބަހުރުތަކުގެ އިތުރުން ވެސް، އަރަބިބަހުން ދިވެހިބަހަށް އެތެރެކޮށްފައި، ހުރިހާ ތިލަޖެހިތައިން އަރަބި މަފްހޫމުން ބޭނުންކުރެވޭ ބައެއް ބަހުރު، މިހާރު ދިވެހިބަހުގެ ޣަޒަލުގައި ދިވެހިކޮށްފައި ހުރުމުން (މިސާލު: މަޤްސަދު، މަޤާމު) ދިވެހިގޮތް ހިއްސާކޮށްފައި ވާނެއެވެ.

ލަފުޒުތައް ލިޔުމުގައި މާނަކުރާ ގޮތް: މި ފިޔަވަޅުގައި ހުރި އާންމުނޫން ދިވެހި ލަފުޒުތަކާއި އިބާރާތްތައް

މި ބައިގައި ލިސްޓުކޮށްފައި ހުންނާނީ، މި ފިޔަވަޅުގައި ބޭނުންކޮށްފައި ވާ މަފްހޫމުތަކުގެ ތެރެއިން އެކަމަށް ދިވެހި ލަފުޒެއް ނުވަތަ އިބާރާތެއް އާންމުވެފައިނުވާ މަފްހޫމުތަކާއި އެއްވެސް ވަރަކަށް މީގެ ކުރިން ބޭނުންކޮށްފައި ވާކަން އެނގިފައި ނެތް ދިވެހިބަހުގެ އާ މަފްހޫމުތަކެވެ. އެގޮތުން، މި ދިރާސާއަށް މައުލޫމާތު އެއްކުރުމުގައި ބަރޯސާވި މައިގަނޑު ބޭރުބަހަކީ އިނގިރޭސިބަސްކަމުގައި ވާތީ، އެ މަފްހޫމުތަކުގެ އިނގިރޭސި ލަފުޒުތައް ތާވަލުގެ ދެވަނަ ކޮލަމުގައި ހިމަނައިފައި ހުންނާނެވެ. އަދި މި ލަފުޒުތައް މިތާވަލުގެ ހަތަރުވަނަ ކޮލަމުގައި އިތުރު [illegible] [illegible] މުހިންމު ލަފުޒުތަކާއި މަފްހޫމުތައް މާނަކޮށްފައި ނުވަތަ އިތުރު މައުލޫމާތު ހިމަނައިފައިވާނެއެވެ. ލަފުޒުތައް ނުވަތަ މަފްހޫމުތައް މިގޮތަށް މާނަކުރުމުގައި ބަލައިފައި ވާނީ ލަފުޒުގެ ލަފުޒީ މާނައަށްވުރެ ބޮޑަށް ދިރާސާގައި އެ ލަފުޒެއް ނުވަތަ މަފްހޫމު ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ ހާލަތަކެވެ.

ދިވެހި ލަފުޒު / އިބާރާތް	އިނގިރޭސި ލަފުޒު / އިބާރާތް	ތަފްސީލު {ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީގެ (2025) ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި އޮތް މާނަ ދެވަން ކޮމާކޮޅުގައި. އެހެން މައުލޫމާތަކީ ރަދީފު ނޫނެވެ.}
ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން	Status planning	- މުޖުތަމަޢުގައި ބަހަކަށް އިސްކަންދީ ބަހަކަށް ދިނުމާ އެންމެހައި ނުރައްކާތަކުން ބަސް ސަލާމަތްކުރުމާއި މިފަދަ ކަންކަމަށް ބަސްބަސްރޭވުމެވެ. ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ރޭވުން (language in education planning) ބަސްމާދުން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން (corpus planning) މަޤާމު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން (prestige planning)
ހަވާސާކުރުން	Margnalise	ރަދީފުގައި ހަވާސާއަކީ 'މާޖިން'ގެ މާނައިގައި ބޭނުންކުރާ ލަފުޒަކަށް ވެފައި ހަވާސާކުރުން މާޖިނަލައިޒޭޝަން ބޭނުންކުރީމެވެ.

ނިޝާން	Sign	ނިޝާނުތައް މިތަނުގައި މާނަ މިކުރަނީ ނަންބޯޑާއި، އެކި ކަހަލަ މައުލޫމާތު ހިފާ ބޯޑުތަކާއި އިޝްތިހާރުތަކަށެވެ.
ނިސްބީ ސުންކު	Representative sample	
ނުފޫޒު ފޯރުވާ ޖަމާޢަތްތައް	Pressure group	
އާންމުކޮށް ނިސްބަތްކުރައުން	Generalise	
ރަސްމީ ބަސް	Language Official	
ބަހަވީމަލަ	Linguistic landscape	
ބަހުގެ ސިޔާސަތު	Language Policy	
ބަހުގެ ރޭވުން	Language Planning	ބަހުގެ ރޭވުމަކީ ބަސްކުރިއެރުވުމަށް އަމަލުކުރަންވީ ގޮތްތައް ބަހުގެ މުޖުތަމަޢުގައިވާ ކަންކަމަން ހާއަތްކޮށްރޭވުމެވެ.
ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޖަމާޢަތް	Speech community	ސްޕީޗް ކޮމިއުނިޓީ' (ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ އަމަލުތައް ބާރުންކުދާ ބަހަވީއިލްމުގެ މުޖުތަމަޢު) ވަންނީ ގޮތްފޫކަވެ.
ބަހަވީ އިސްތިޢުމާރު	Language imperialism	
ބަސްމާފާނު އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން	Corpus planning	ބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތަކާއި ފަފުޒިތައް ފަދަ ބައިތައް އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން
ބަވަނަވުން	Globalization	"މުވާސަލާތާއި ވިޔަފާރި ފަދަ ކަންކަން ތަރައްގީވެ ފެތުރިގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ގައުމުތަކުގައި އެއް ސަގާފަތެއް ބަލައިގަން އާންމުވެގެންދާ ހިއުން."
ބަސް އާލާކުރުމަށް ރޭވުން	Cultivative planning	
ބަސް ކުރިއެރުވުން	Language Promotion	
ބާރުވެރި ބަސް	Dominant language	
ބަސްފިހުރިސްތު	Glossary	
ބަސްބައި	Section	ދިވެހިރާއްޖޭގައި ސުކޫލްސަނަދުއަން ވަނި ޔާއްސަ ތަރުޖަމާ އޮތްކަމުގެ އާދަކަން ނުވެވޭ. Part, parts, portionފަދަ ބޭނި މަފްހޫމްތަކަކަށް 'ބައި' ބޭނުންކުރަނީ، ސުކޫލްސަނަދުގެ މާނައިގައި ވާ ތަރުޖަމާ ބޭނުންކުރަން ޖަކައި، ހަސަނުއްސަޤީ (2018) މިގެ ކުރިން

		ބޭނުންކޮށްފައި ވާ ލަފުޒު، ބަސްބައި އިހުތިމާމުކުރީއެވެ.
ބެލެހެއްޓުން	Maintenance	
ކާކުވަންތަކަން	Identity	ކާކުވަންތަކަމަކީ ވަކި މީހަކު، ޖަމާޢަތެއް، އެހެން މީހުންނާ ވަކިވާ ސިފަތަކާއި ގަބޫލުކުރުންތަކާއި ގުޅިފައި ވާ ސިފަތަކެވެ. އެއީ އަމިއްލަ ތަޖުރިބާއާއި ސަގާފަތާއި އިޖުތިމާޢީ ދައުރާއި އަމިއްލަ ނަފްސު ދެނެގަތުމުން ބައްޓަން ކުރެވިގެން ކަމެކެވެ.
ކިތާބުކުރުން/ފުރޭފުކުރުން	Documenting	'ކިތާބުކުރުން' މި ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގަ ނޯވެއެވެ. ނަމަވެސް 'ކިތާބު' މި ލަފުޒު ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި ހިމަނައިފައި ވެއެވެ. މީގެ މާނައަކަށް 'އޮންނަނީ 'ލިޔުމުން ފެންނަން އޮންނަ' އެވެ. އެހެންކަމުން މި ފިލާވަޅުގައި 'ކިތާބުކުރުން' މާނަކޮށްފައި ވަނީ ކުރުމެވެ، ކަންކަން ލިޔުމުން ފެންނަގޮތް ހެދުމާއި ފޮތް ފަދަ، އެކި ތަކެތީގައި ލިޔުމުގެ މާނައިގައެވެ.
އަމިއްލަކަން	Individuality	ދިވެހިބަހުގައި "އަމިއްލަކަން" ބޭނުންކުރަމުން އޮތް ފުރަތަމަ މާނައަކީ "އެހެން މީހެއްގެ ބާރަށް ނުހިނގާކަން" އަދި ދެވަނަ މާނައަކީ "މުސްތަޤިއްލުކަން" މިއެވެ. Individuality is about what makes you unique, while individual identity is about who you are in a broader sense, shaped by both personal and external influence· ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތް: ކާކުވަންތަކަން (identity)
އާލާތް	Instrument	"މަސައްކަތެއްކުރަން ގެންގުޅޭ ސާމާން". "ނަޢުފަރަތާއި އޯޑިނަފަރުގެ ވާވަލާވި".)
އާދިރުމެއް ހޯދުން	Revitalization	
އިރުޝާދުދޭ ބަސް / އިރުޝާދުދިނުމުގެ ބަސް / ތަޢުލީމުދިނުމުގައި އިރުޝާދުދޭ ބަސް	Medium of instruction	ރަދީފުގައި "މީޑިއަމް" ނަމެއްގެ ގޮތުގައި މާނަކޮށްފައި އޮތީ "މެދުވެރިވާ ވަސީލަތް" އަދި ނަންއިތުރުގެ ގޮތުގައި މާނަކޮށްފައި އޮތީ "މެދު ސައިޖު ނުވަތަ ދެދުރިން" މިގޮތަށެވެ. ނަމަވެސް މިތު (މ) އަކުރަކީ އާންމު އުސޫލުން ދިވެހިބަހުގެ ސުކޫނުކުރެވޭ އަކުރަކަން ނުވާތީއާއި، މި ފިލާވަޅުގައި "މީޑިއަމް އޮފް އިންސްޓްރަކްޝަން" ބޭނުންކުރާ ސިފަގަން

		ބަލައި "އިރުޝާދުގެ ބަސް" ބޭނުންކުރުމުގެ މައްސަލައެއް އޮޅުވަލަން ނުފެންނާތީ މިގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރީއެވެ. ނަމަވެސް އިނގިރޭސި މިޒާޖް، ދިވެހި މިޒާޖް، މިގޮތުން ބޭނުންކުރުމުން ކުރުކޮށް ބާނުންކުރެވޭތީއާއި، މިއީ ރަނގަޅުގައި އޮތް ތަފްޞީލްކަން ވާތީ، އެފަދަ ތަންތަންގައި 'މިޒާޖް' އިޚްތިޔާރުކުރީމެވެ.
އިއާދަކުރުން/އިއާދަވުން	Reversal	
އިންޓަރވިއު ރެކޯޑިންތައް އަކުރަކައި ލިޔުން	Transcribe	
އިސްތިއުމާރަށްފަހުގެ ނަޒަރިއްޔާ	Post-colonial theory	
އިލްމުވެރިން		ރަނގަޅުގައި "އިލްމު" އިލްމުވެރިޔާ، މި ލަފުޒު އޮތީ "އިންސާނިއްޔަތު އިލްމުވެރިޔާ" މި ނަމުގައި އެކަންޏެވެ. ރަނގަޅުގައި "އިލްމުވެރިޔާ"/"އިލްމުވެރިޔާ" ވަކިން ލިސްޓުކޮށްފައި ނެތެވެ. ވީމާ މި ފިކުރުތަކުގައި އިލްމުވެރިން ދިވެހިކޮށްގެން ބޭނުންކުރީމެވެ.
ރިޕާބީ ނިސްބަތް	Respond rate	
އުސޫލުތައް ކަނޑައެޅުން	Selection of norms	
އެކުވިތަރީގާ	Mixed methodology/ Mixed methods	އެކުވިތަރީގާތަކަ، ދިވެހިބަހުގެ ރަނގަޅުގައި އަދި އޮޅުވަލަން އެނގިފައި ވާ އިބާރާތެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ސިފަތީ އަދި ސުމާރީ ރަނގަޅުގައި އޮޅުމުންނާއި ވެސް އެކު، މިކަން ދެތަރީގާއަށް އެކުވިތަރީގާ މި ފިކުރުތަކުގައި ބޭނުންކުރަން ނިންމީއެވެ. ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ސުމާރީ ތަރީގާ (quantitative methodology) ސިފަތީ ތަރީގާ (qualitative methodology)
އެއް ތޮކުއުރޭ ތަފާތު ބަސްބަހުގެ މީހުން މުވާސަލާތުކުރާ ބަސް	Lingua franca	
އެވުރޭޖު	Avrage	[1] އެވުރޭޖު (average) މި ލަފުޒު ދިވެހިބަހަށް ރަނގަޅުގައި (ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީ، 2025) ނުލިބެސް ވީސް، މިއީ ދިވެހިންގެ އެކި ކަންކަމުގައި އާންމުކޮށް ބޭނުންކޮށް އުޅޭ ލަފުޒެއް ކަމަށް ވާތީ، މި ލަފުޒު ދިވެހިލަފުޒެއްގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރުމަށް ގަސްދުކުރީމެވެ.

		[11] ތަފާސްހިސާބުގައި އިނގިރޭސިބަހުން ބޭނުންކުރާ ޓެސްޓުތަކާއި، ތަފާސްހިސާބު ވަޒަންކުރުމުގެ ކަންކަމަށް، ދިވެހިތަރުޖު އާންމުވެފައި ނުވާތީއާއި، މީގެ މި ފިކުރާތަކުގައި މައިގަނޑު މައުލޫމާތުގައި ނުވާތީ، ވަގުތީގެ ގޮތުންނާއި، 'އެކްސްޕަރޓު'ގެ ގޮތުން، މި ތަޢުރީފުތައް ދިވެހިކުރުމަކީ މި ދިރާސާގެ ހުދޫދުން ބޭރުގެ ކަމެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅައި، މި އިނގިރޭސި ލަފުޒުތަކަށް އިނގިރޭސިބަހުން ތަޢުރީފު މިދެވަނީ ބޭނުންކުރާ ނިސްބަތުންނެވެ. Standard deviation, Categorical variables, Descriptive statistics, Inferential statistics
ވޯދަނަ ދިރާސާ	Case study	ކޭސް' އަށް ރަދީފުގައި އޮތީ ވޯދަނައެވެ. ވޯދަނައިގެ މާނައަކަށް އޮތީ ސިއްރީ ނުވަތަ ތަހުގީ ގާނޫނީ ދާއިރާއެއްގައި ބަލަހައްޓާ މައްސަލަ ކަމަށެވެ. މި ތަނުގައި ސްޓަޑީއަކީ ދިރާސާގެ މާނައިގައި އޮތް ލަފުޒަކަށްވާތީ' ކޭސް ސްޓަޑީ'އަށް ވޯދަނަ ދިރާސާ ބޭނުންކުރީމެވެ.
މީސްގިނަ ބަސް	Majority language	ގިނަ ބައްސަ ޤައުމެއްގެ މުޖުތަމަޢުގައި ގިނަ މީހުން ބޭނުންކުރާ ބަސް. މީސްމީޑިއާއަކީ ދިވެހި ރަދީފުގައި އަދި އެކަމި ލަފުޒެއްގެ ގޮތުގައި އޮންނަ، މީހުންގެ ގުޅުގައި މުއާމަލާތްކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ، [illegible] ވަސީލަތެއްކަމުގައި އޮވެއެވެ. ވީމާއެކު މީސްމަދު އަދި މީސް ގިނަ މިއީ minority އަދި majority languageއި ދެ ލަފުޒަށް ބޭނުންކުރެވިދާން ދެ ލަފުޒުކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.
މަޤާލު	Article	
މަތިންތިރިއަށް	Top-down	ސަރުކާރުން ނިންމާ ނިންމުން ދައުރީ ކަންކަން ނިންމުމުގެ ބާރުއޮންނަ ފަރާތަކުން ކަމެއްގައި ގޮތް ނިންމައި އެންގުމުން، އާންމުން ނުވަތަ އެ ހަރަކާތުގައި ތިރިއަށް ތިބޭ މީހުން އެ ނިންމުން ތަންފީޒުކުރާކުރުން
މަނާކުރުން/ހުއްޓުވުން	Proscription	
މަސްލަހަތުވެރިންގެ ގުރޫޕު މަޝްވަރާ	Focus group discussion	ރަދީފުގައި މަސްލަހަތުވެރިން ކަމަށް މާނަކޮށްފައި ވަނީ"ކަމެއްގައި މަސްލަހަތެއް އޮތް ހުރިހައި ފަރާތްތައް" މިގޮތަށެވެ. މި ދިރާސާގައި މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާކަމަށް ލިޔުމުގައި އެ ވަނީ ފޯކަސް

		ގްރޫޕް ޑިސްކަޝަން'އަކެވެ. ފޯކަސް ގްރޫޕް ޑިސްކަޝަން'އަކީ ދިރާސާ މައުލޫމާތު އެއްކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ އާންމު ތަރީގާއެކެވެ. މި ތަރީގާއަށް ދިވެހި ނަމެއް ރަސްމީކޮށް ކިޔައި ދިވެހިބަސްކޮށްފައިނުވާތީ އެއްކޮށްލައި ވާ ކަމަށް އެނގޭކަން ނެތެވެ. މި ފިކުރާމުގައި މި ތަރީގާއަށް ބޭނުންކޮށްފައި ވާ ދިވެހި ނަމަކީ މަސްލަހަތުވެރިންގެ މަޝްވަރާއެވެ. އެހެނީ ފޯކަސް' ގްރޫޕް އެކުލަވާލައި ކުރެވޭ މަޝްވަރާތަކުން ދިރާސާ މައުލޫމާތު އެއްކުރަނީ ވަކި ހިއްސާ ކަމަކާ ގުޅޭގޮތުން އެކަމާ ބެހޭ ކަންކަމުގެ އިތުރު ތަފުސީލު ދޭނެ، އެކަމެއްގެ ތަޖުރިބާކޮށްފައި ވާ ބައެއްގެ ވާހަކަތަކާއި، ޚިޔާލުތަކާއި، ޝުޢޫރު އެއްކޮށްގެން ދިރާސާ ނަޒަރުން ކަންކަން ނިންމުމަށް ބަޔަކާދެމެދުގައި ވާތީ، މިފަހަރު ގުރޫޕުން މި ހާސިލު އެ މަޖްލިސްއެއްގެ، އެ ޝުޢޫރެއްގެ، މަސްލަހަތެއް އޮތް ފަރާތްތަކެވެ. މަސްލަހަތުވެރިންނެވެ. އިނގިރޭސިބަހުން ބުނާނަމަ އެކަމެއްގެ ސްޓޭކްހޯލްޑަރސް'އެވެ.
މިސްމަދު ބަސް	Minority language	ގިނަބައްސަ ޤައުމެއްގައި މަދު އާބާދީއެއް ބޭނުންކުރާ ބަހެއް. ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތް: މިސްގިނަ ބަސް (majority language)
މުޝާހަދާ	Observation	އިނގިރޭސިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ 'އޮބްޒަރވޭޝަން' (observation) ތަރީގާއަށް މި ފިކުރާމުގައި ބޭނުންކުރީ މުޝާހަދާއެވެ. މިއީ މަޝްވަރާއާ ގުޅޭގޮތުން އަދި އަރިހުބަހުގެ އަސްލަކަން ބިނާވެފައި އޮތް، އަދި ރަނގަޅުގައި ނޮތް މަފްހޫމެކެވެ.
ފަރުދީ	Individual	(ރަނގަޅުގައި އޮތީ "މީހާގެ އަމިއްލަ ހައިސިއްޔަތު." "ފަރުދަށް ނިސްބަތްވާ." "އެކަކަށް ނިސްބަތްވާ ނުވަތަ ޝަޚްސީ"
ފިކުރާމު	Thesis	
ފާޑުވެރި	Stylistic	
ސުމާރީ ޑޭޓާ މާނަކުރުމަށް ސިފަތީ ތަރީގާ ބޭނުންކުރުމުގެ އެކުވިތަރީގާ	Sequential explanatory mixed methods	ފުރަތަމައަށް ސުމާރީ ޑޭޓާ އެއްކުރުމަށްފަހު އެ ޑޭޓާތަކުގެ ނަތީޖާއަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ސިފަތީ ޑޭޓާ އެއްކުރުމުގެ ތަރީގާއެވެ.

ފެނޮމެނާ	Phenomenon	އިނގިރޭސިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ ފެނޮމެނޮންއަށް މި ފިލާވަޅުގައި ދިވެހިކުރުވިދާން ލަފުޒެއްގެ ގޮތުގައި 'ފެނޮމެނާ' އިސްތިއުމާލުކުރެވެއެވެ. މިއީ ދިވެހިބަހުގެ އަދި ރަދީފުގައި އޮތް ލަފުޒެއް ނޫނެވެ.
ދިރާސާގެ ހުސްކަން	*Research gap*	
ދިރުވައިއާލުން	Revival	
ދެދެ ބަހުގެމެދުގައި މުއާމަލާތްކުރުން	Interlingual communication	އިންޓަލިންގުއަލް ކޮމިއުނިކޭޝަނަކީ އެކި ބަހުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންގެ މެދުގައި ހިނގާ މުއާމަލާތެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ތަރުޖަމާކުރުން، ވާހަކަކުރުން، ނުވަތަ ބަހުގެ ގިނަބައްސަ މުދުވިރިކަން ދޭހަކުރުން ބޭނުންކުރާގޮތް ދޭދޭ ދޭހަވުމަށް މަގުފަހިކޮށްދިނުން ހިމެނެއެވެ.
ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ރޭވުން	Language in Education planning	ގުޅުނުހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ހައިސިއްޔަތު އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން (status planning) ބަސްމާފާން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން (corpus planning) ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން (prestige planning)
ތަފާސްހިސާބުގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ	Statistically significant	
ތަރުކީބު/	Structure	ތަރުކީބު = ސްޓްރަކްޗަރ. "އެއްޗެއް ބިނާވެފައި ވާ ބައިތައް އޮތުރި އެކުލެވިފައި ވާ ތަރުތީބު." (ދިވެހި ބަސްފޮތް، 2011). އިނގިރޭސިބަހުގައި ބޭނުންކުރާ ސްޓްރަކްޗަރއަށް ދިވެހިބަހުގައި އޮނިގަނޑު ވެސް ކިޔައެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި "ސްޓްރަކްޗަރ"ގެ މާނައީ ކަމެއް ނޫފައި ވާ ގޮތެވެ.
ތަންފީޒުކުރުން	Implementation	
ތަކުރާރުއަދަދު	Frequency	މިއީ ދިވެހި ރަދީފު.އެމްވީ (2024)ގައި ނެތް ލަފުޒެއް ނަމަވެސް މި ފިލާވަޅުގައި ބޭނުންކޮށްފައި ވާނެއެވެ.
ތިރިން މައްޗަށް	Bottom-up	އާންމު ރައްޔިތުންގެ ހިބައިން ކަންކަން ފުޅާދުވެ ސިޔާސަތު ކަނޑައެޅުމުގައި އެ ގޮތަކަށް

		ރިއާއަތްކުރަން އެ ގޮތަކަށް ސިޔާސަތު އެކުލަވައިލުން ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތް: މަތިން-ތިރިއަށް (top-down)
ތީމު	Theme	ތީމު (theme) މިއީ ސިފަތީ ދިރާސާގެ ތަޙުލީލުގައި އާންމު މަފުހޫމެކެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި މިކަމަށް ބޭނުންކުރާނޭ ލަފުޒެއް އޮތްކަމަށް އެނގިފައި ނުވާތީއާއި، ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ދިރާސާ ލިޔުންތަކުގައި ވެސް ތީމް ނުވަތަ ތީމު ބޭނުންކޮށްފައި ހުއްޓާ ފެންނާތީ، އިނގިރޭސި ލަފުޒު 'ތީމް' އަދި 'ތީމެޓިކް' އެނަލިސިސް' މި އިބާރާތްތަކަށް ބަދަލު، މި ރިސާލާގައި މި މަފުހޫމު، ތީމު ބޭނުންކުރަން ނިންމީމެވެ. 'ތީމެޓިކް އެނަލިސިސް' *(thematic analysis)* މި މަފުހޫމުގެ ސިޔާގުގައި 'ތީމުތަކަށް ބަލާ ތަޙުލީލުކުރުން' މިފަދަ ގޮތަކުން އިބާރާތްކޮށްފައިވާނެއެވެ.
ޒަމާނީކުރުން	Modernization	އަންނަބަދަލުތަކާ އެއްގޮތަށް ލަފުޒުތަކަށް ބަދަލުގެނައުން/ލަފުޒު އިތުރުކުރުން
ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން	Prestige planning	ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުންތައް ރާވައި މަސައްކަތްކުރުން ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ހައިސިއްޔަތު އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން (status planning) ބަސްމާދުން ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން (corpus planning) ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ބޭނުންކުރުމުގެ ރޭވުން (acquisition planning / language in education planning)
ޤައުމުގެ ތެރޭގައި ބަސްފެތުރުން	Intra-national spread	
ގަވާއިދުތަކާއި އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް ކަންކަން ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް	Codification	
ގިންތި	Category	
ސަގާފީ އިސްތިޢުމާރު ނުވަތަ ސަގާފީ އަޅުވެތިކަން	Cultural imperialism	
ސަލާމަތާއި ރައްކާތެރިކަން	safety	
ސާފުކަން	Purification	

ސިފަވީ ތަރީގާތު	Qualitative methodology	ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ސުމާރީ ތަރީގާތު (quantitative methodology) އެކުވިތަރީގާތު (mixed methodology)
ސުމާރީ ތަރީގާތު	Quantitative Methodology	ގުޅުންހުރި އެހެން އިބާރާތްތައް: ސިފަވީ ތަރީގާތު (qualitative methodology) އެކުވިތަރީގާތު (mixed methodology)
ސުންކު	Sample	މިއީ ދިވެހިބަހުގެ ރަދީފުގައި އޮތް ނަޤުލެވެ. "ތަޙުޤީޤެއް ކުރުމަށް ބަލައި އެއްކަލަކުން ނުވަތަ ބަޔަކުން ނަގާ މަދު މީހުންތަކެއް ނުވަތަ ކުޑަ އެތިކޮޅެއް"

ޖަދުވަލު 2

އާ ލަފުޒު ހެދުމުގެ އުސޫލު (ދިވެހިބަހުގެ އެކެޑަމީ، 2023).

އަދަދު	އުސޫލު	ތަފްސީރު
1	މާނަ ފުޅާކުރުން	ބަހުގައި އޮތް ލަފުޒަކަށް އާ މަފްހޫމެއް ނުވަތަ މާނައެއް އިތުރުކޮށްގެން އާ އިސްތިޢުމާލެއް ތަފްސީރުކުރުން.
2	ލަފުޒުގެ ގިންތި ބަދަލުކުރުން	ބަހުގެ ވަކި ގިންތިއެއްގައި އާންމުކޮށް އިސްތިޢުމާލުކުރާ ލަފުޒެއް އޭގެ ލިޔުންކުރަން އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުގެނެސް އެހެން ގިންތިއެއްގައި ބޭނުންކުރުން.
3	ސިފައަށް ނިސްބަތްކޮށް ނަން ދިނުން	ވަކި ނަމެއްނެތި އެއްޗަކަށް އެއާ ސިފަ ވައްތަރު އެއްޗެއްގެ ނަން ދިނުން.
4	ލަފުޒު ފުށުއެރުން	ލަފުޒެއްގެ ލިޔުންކުރަން ބަދަލުވެ ގެނެސްގެން އެއަށް ނިސްބަތްވާ އިތުރު މާނައެއް ދޭހަވާ އިތުރު ލަފުޒެއް ހެދުން.
5	އަކަ އިތުރުކުރުން	އަކައީ ލަފުޒެއްގައި އެކުލެވޭ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން މާނައެއް ދޭހަވާ، އިތުރަށް ބައިނުކުރެވޭ އެންމެ ކުޑަބައި. މިއީ ލަފުޒަކަށް އަކައެއް އިތުރުކޮށްގެން ލަފުޒު ހެދުން
6	ލަފުޒުން ބައެއް އުނިކޮށްގެން ލަފުޒު ހެދުން	ލަފުޒުން ބައެއް ނުވަތަ އަކައެއް އުނިކޮށްގެން ލަފުޒު ހެދުން.
7	އެކުވި ލަފުޒު ހެދުން	ދެ ލަފުޒު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ލަފުޒު ހިމަނައިގެން އައު ލަފުޒެއް ހެދުން.
8	ލަފުޒު ގުޅުން	ދެ ލަފުޒު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ލަފުޒު ބުނަން ފަސޭހަވާގޮތަށް އެއްކޮށްލައިގެން އައު ލަފުޒެއް ހެދުން.
9	ތަކުރާރުކުރުން	ލަފުޒެއް ނުވަތަ ލަފުޒެއްގެ ބައެއް ތަކުރާރުކޮށްގެން އައު ލަފުޒެއް ހެދުން.
10	ހިރިލަފުޒު ހެދުން	ދެ ލަފުޒުގައި ކާޅި ނުވަތަ ހިރި ހަމަވާ ލަފުޒު. ހިރި ލަފުޒު ހެދުމަކީ ލަފުޒަކާއި އެ ލަފުޒެއްގެ އިރި ލަފުޒު ގުޅުވައިގެން އެކަމެއްގެ ޖަމާ ހަމަކުރާ ލަފުޒެއް ހެދުން.
11	އިސްފަސްބަސް ހެދުން	ބޭނުންވާ މަފްހޫމު ދޭހަކުރުމަށް ދެ ލަފުޒެއް އިސްފަސްކޮށްގެން ހަދާ ލަފުޒު.
12	އުޅަބަސް ހެދުމާއި އުޅަބަހުން ލަފުޒު ހެދުން	އުޅަބަހަކީ ތާކު ހަމަވާގޮތަށް ހުންނަ ޖަމާ ނަންނަން. މިގޮތުގައި އެއް އަކުރަކުން ފުރާ ތިން ލަފުޒުގެ އުޅަބަހާއި، އެއް އަކުރުން ނިމޭ ދެ ލަފުޒުގެ އުޅަބަސް ހަދައިފާ. އުޅަބަހުން އައު ލަފުޒު ހަދައިފާ. އަދި އުޅަބަހުގެ ބައަކުން ވެސް އައު ލަފުޒު ހަދައިފާ.
13	ތައްގަނޑު ލަފުޒު ހެދުން	އައު ލަފުޒެއް ހަދަން ބޭނުންވާ ހާލަތުގައި އެ މަފްހޫމާ ގުޅޭ ދިވެހި ލަފުޒުގެ އަޑުތައްގަނޑެއް ބިނާކޮށް އައު ލަފުޒު ހެދުން.
14	ހަޖި ލަފުޒު ހެދުން	އާންމު އިސްތިޢުމާލުގައި ބުނަން ފަސޭހަވާގޮތަށް ދިވެހި ނުވަތަ ބޭރު ލަފުޒެއް ކުރުކޮށްގެން ބޭނުންކުރުން ގިނަވެގެން ބަދަލުވެގެން ހަދާ ލަފުޒު.
15	މުރާޖުލަފުޒު ހެދުން	އަޑަން ތަފްސީރުކުރަން ބޭނުންވާ މަފްހޫމު ދޭހަކުރުމަށް ލަފުޒުތަކެއްގެ މުރާޖު ނުވަތަ ފުން ބައި ބޭނުންކޮށްގެން އައު ލަފުޒު ހެދުން.
16	ބޭރު ލަފުޒު ތަރުޖަމާކުރުން	ބޭރު ބަސްތަކުގެ އެކުވި ލަފުޒެއްގައި ހިމެނޭ މަފްހޫމު ދިވެހިބަހަށް ގެނައުމަށް ބަހާއި އެ ލަފުޒުގައި ހިމެނޭ ވަކިވަކި ލަފުޒު ތަރުޖަމާކޮށްގެން އައު ލަފުޒު ދިނުން.
17	ބޭރު ބަސްތަކުގެ ލަފުޒުން ލޯނުލަފުޒު ހެދުން	ބޭރު ބަސްތަކުން ލަފުޒު ގެނެސް ދިވެހިބަހުގެ އަޑުތަކަށް ފެތޭގޮތަށް ބަދަލުކުރުން.
18	އަޑުލަފުޒު ހެދުން	އެއްޗަކުން ނުވަތަ ކަމަކުން އިވޭ އަޑާ ގުޅުވައިގެން އައު ލަފުޒު ހެދުން.
19	އީޖާދުކުރުން	ވަކި ނަމެއްނެތި އާ އެއްޗެއް ނުވަތަ މަފްހޫމަކަށް ތަފްސީރުކުރާގޮތަށް ގުޅުވައިގެން އައު ލަފުޒު ހެދުން.

ޖަދުވަލު 3 ނ

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް ފުރަތަމަ އެކުލަވައިލައިފައި ވަނީ ހޯގަން (1987) އެވެ. މިގޮތުން ހޯގަންގެ މޮޑެލުގައި ހިމެނީ ބަހުގެ މުޖުތަމަޢުގައި ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު ހިފެހެއްޓުމަށް ރާވާ ބަހުގެ ރޭވުން (ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ) އާއި ބަހުގެ [illegible] އިތުރުކުރުމަށް ރާވާ ބަހުގެ ރޭވުން (ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ) އެވެ. ޝަކުލު 3ނ. ގައި އެ ވަނީ ހޯގަންގެ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް އެކުލަވައިލައިފައި ވާ ގޮތެވެ.

ހޯގަންގެ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް

ސިލެކްޝަން

ހޯގަންގެ މޮޑެލުގެ ސެލެކްޝަން، ޖިރުނަޑް (2000) މާނަކުރައްވަނީ މުޖުތަމަޢެއްގެ ތެރޭގައި ވަކި ދައުރެއް ނުވަތަ ވަކި މަސައްކަތެއް އަދާކުރުމަށް ޚާއްޞަ ބަހެއް ނުވަތަ ބަހުގެ ވައްތަރެއް ކަނޑައެޅުން ނުވަތަ އިޚްތިޔާރުކުރުމުގެ މަސައްކަތަށެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ރަސްމީ ބަހެއް، [illegible] [illegible]، ޤައުމީ ބަހެއް ނުވަތަ އެހެން ކަންތައްތައް ކަނޑައެޅުން ހިމެނިގެންވެއެވެ.

ކޮޑިފިކޭޝަން

ކޮޑިފިކޭޝަންގައި ހިމެނީ [illegible] ބަހުގެ ކޯޑެކް ބަހުގެ މިންގަނޑެއް ނުވަތަ އުސޫލެއް ޤާއިމުކުރުމެވެ (ޖިރުނަޑް، 2000). ކޮޑިފިކޭޝަންގެ މަރުޙަލާގެ ތެރޭގައި ތިން މަރުޙަލާއެއް ދެނެގަނެއެވެ. އެއީ ލިޔުމުގެ ނިޒާމެއް ތަރައްޤީކުރުން، ބަހުގެ ގަވާއިދާއި އުސޫލުތައް ޤާއިމުކުރުން، އަދި ބަސްފޮތް ދެނެގަތުމެވެ.

ތަންފީޒުކުރުން

އީސްޓްމަން (1983) ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަކީ ނިސްބަތްވަނީ ސިޔާސަތުގެ މަޤްސަދުތައް ޙާޞިލުކުރުމަށް ގޮތަށް ބަހަށް ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުތައް ގެނައުމަށް ބޭނުންކުރާ ފިޔަވަޅުތަކެވެ. މުހިންމު ގޮތެއްގައި ތަންފީޒުކުރުމުގައި ހިމެނީ ކަނޑައެޅިފައި ވާ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުގެ ރޭވުން އަމަލީ ގޮތުން ތަންފީޒުކުރުމަށް އަޅާ އޮޕަރޭޝަނަލް ފިޔަވަޅުތަކެވެ.

އެލަބޮރޭޝަން

ބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ތެރޭގައި 'އެލަބޮރޭޝަން'އަކީ ޒަމާނީ ދިރިއުޅުމަށް އަންނަ ބަދަލުތަކާއި ޓެކްނޮލޮޖީގެ ތަރައްޤީއާ ސަބަބުން އިތުރުވާ ބޭނުންތަކާ އެއްވަރަށް ފައިދާކުރުމަށް ޖާގައި ފުރިފައި ވާ ބަހެއްގެ މައުޟޫޢުތަކާއި ޒަމާނީ ކުރިއެރުވުމެވެ. އޭނާ ފާހަގަކުރައްވާ ގޮތުގައި އާ ލަފުޒުތައް އުފެއްދުމާއި ފޮތްތަކާއި 'އެލަބޮރޭޝަން'ގެ މައިގަނޑު ކަންތައްތަކެވެ.

މިގޮތުން އީސްޓްމަން (1983) ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ސިޔާސަތެއް 'އެލޮކޭޓް' ކޮށްދިނުމުން ޚާއްޞަކުރެވޭ ބަސް ނުވަތަ ލިޔުމުގެ ނިޒާމު ތަފާތުކުރެވޭ ހުރިހައި ދާއިރާތަކަށް ފެތުރުމެވެ. މީގެ އިތުރުން އީސްޓްމަން ފާހަގަކުރައްވައި އަތުލިއުން، ކޯޑުކުރުމާއި، އަދި ކުރިއެރުވުމުގެ އުސޫލުތަކާ ގުޅިގެން ލިޔުމުގެ ނިޒާމުގައި އެކުލަވައިލުން ބޭނުންވާ ކަމަށެވެ.

ތާވަލު 3ހ. ގައިވާ، ހޯގަންގެ (1987) ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް ފާހަގަވާ ގޮތުގައި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މައިގަނޑު ދެ ބައިކީ ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު އިތުރުކުރުމާއި ބަހުގެ ބަސްމާއްދާ އިތުރުކުރުމެވެ. މި ދެބައިގެ ތެރެއިން ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމުގެ ރޭވުން ގުޅިފައި ވަނީ މުޖުތަމަޢާއެވެ. އަދި ބަހަށް ގުޅޭ ހައިސިއްޔަތު މަތިކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށް ރާވަން ޖެހޭ ރޭވުމުގެ މައްސަލަތަކެވެ.

ތާވަލު 3ހ. ތަފްސީލުކޮށްފައި ވާ ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލް. ހޯގަންގެ (1987، ސ. 65).

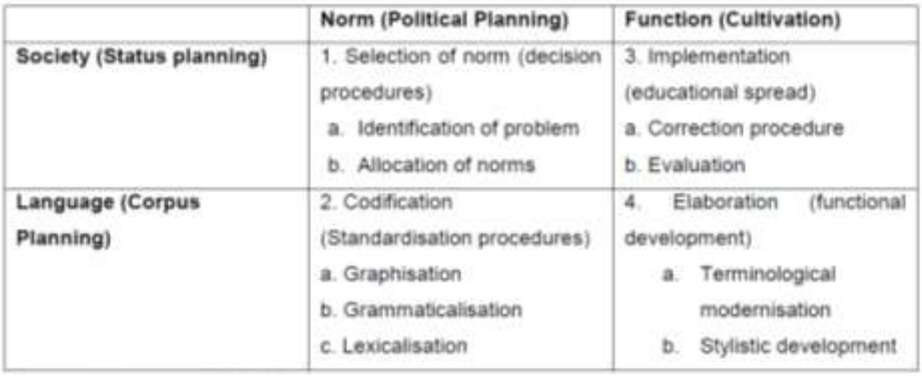

	Norm (Political Planning)	Function (Cultivation)
Society (Status planning)	1. Selection of norm (decision procedures) a. Identification of problem b. Allocation of norms	3. Implementation (educational spread) a. Correction procedure b. Evaluation
Language (Corpus Planning)	2. Codification (Standardisation procedures) a. Graphisation b. Grammaticalisation c. Lexicalisation	4. Elaboration (functional development) a. Terminological modernisation b. Stylistic development

ހޯގަން (1987) އެކުލަވައިލެއްވި ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މޮޑެލަށް އިތުރު ބައިތައް ހިމަނައިގެން، ކާޕްލަން އަދި ބަލްޑޯފް (2003) އެކުލަވައިލައްވައިފައި ވާ ބަހާ ބެހޭ ރޭވުންތަކުގެ ރޭވުމުގެ އަސާސީ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ބައިތަކަކީ: (1) ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން)؛ (2) ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ބަސްމާއްދާ ތަރައްޤީކުރުމަށް ރޭވުން)؛ (3) ލެންގުއޭޖް އިން އެޑިޔުކޭޝަން ޕްލޭނިންގ (ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސްބޭނުންކުރުމުގެ ރޭވުން)؛ އަދި (4) ޕްރެސްޓީޖް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން) މިއެވެ.

ތާވަލު 3 ނ. އޭޝިއާ އަދި ޕެސިފިކްގެ ޤައުމުތަކުގައި ސިޔާސީ އެކި ކަންކަމުގައި އިނގިރޭސިބަސް ތައާރަފުކުރުމުގެ ސިޔާސަތާއި ސަބަބުތައް

ޤައުމު	އިނގިރޭސިބަސް ތައާރަފުކުރި ވަގުތު ގްރޭޑު	ކިޔަވައިދިނުމުގެ ގިނަ މިންވަރު	އިނގިރޭސިބަސް- ބައިނަލްއަޤްވާމީ ބަހެއްގެ ސަބަބުން ކުރާ އަސަރު
ބަންގްލަދޭޝް	ގްރޭޑު 1، އުމުރުން 6 އަހަރު	ފުރާ ޕްރައިމަރީ: ހަފްތާއަކު 4-3 ގަޑިއިރު	1991 ވަނަ އަހަރު އިނގިރޭސިބަސް ގްރޭޑު 1 ގައި ތައާރަފު ކުރެވުނު
		ސާނަވީ ޕްރައިމަރީ: ހަފްތާއަކު 5-4 ގަޑިއިރު	1990 ގެ އަހަރުތަކުގައި ސްޓްރަކްޗަރަލް ކަރިކިއުލަމްގެ ބަދަލުގައި ކޮމިއުނިކޭޓިވް ލޭންގުއޭޖް ޓީޗިންގ އެޅުވުން
			1990ގެ އަހަރުތަކުގައި އަންޑަރގްރެޖުއޭޓް ޕްރޮގްރާމްތަކުގައި މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ހުރުން
			1992 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން އަމިއްލަ ޔުނިވަރސިޓީތަކުގައި އިނގިރޭސި މީޑިއަމުން ކިޔަވައިދިނުން
			އަމިއްލަ ދާއިރާތަކުގައި އިނގިރޭސިބަސް މަޤުބޫލުވުން
ބޫޓާން	ފުރާ ޕްރައިމަރީގެ ކުރިން		އިނގިރޭސިބަހަކީ ޑިޕްލޮމެސީގެ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ދުށުން
			އިނގިރޭސިބަސް ބޫޓާނުގެ ދުނިޔެ ފަތުރުތަކުގައި އިތުރު ބަހުގެ ގޮތުގައި ވާހަކަދެއްކުމާއި ލިޔެކިޔުމުގައި ބޭނުންކުރުން
			މި ޒަމާނުގެ ސައިންސާއި ޓެކްނޮލޮޖީ ކިޔަވައިދިނުމަށް މީޑިއަމެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރުން
ބުރުނާއީ ދާރުއްސަލާމް	ފުރާ ޕްރައިމަރީގެ ފަހުކޮޅުގައި	ފުރާ ޕްރައިމަރީގެ ކުރީކޮޅުގައި: މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ހަފްތާއަކު 10 ފަހަރު ކިޔަވައިދޭ	1984ވަނަ އަހަރުގައި 'ޑުއަލް ލޭންގުއޭޖް ސިސްޓަމް' ތައާރަފު ކުރެވުނު
		ސާނަވީ ޕްރައިމަރީގައި ބައެއް މާއްދާތައް އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔަވައިދެވޭ	އިނގިރޭސިބަހަކީ ކޮމިއުނިޓީއާއި މާސް މީޑިއާގައި ދީނީ، އާންމު ބަހެއްގެގޮތުގައި ވެސް
ކެމްބޯޑިއާ	ފުރާ ޕްރައިމަރީ ފަހުކޮޅުގައި	ގްރޭޑު 5 އަދި 6 ގައި ހަފްތާއަކު 3 ގަޑިއިރު އިނގިރޭސި/ފަރަންސޭސިބަސް ކިޔަވައިދޭ	އިނގިރޭސި ޕްރައިވެޓް އިންސްޓިޓިއުޓްތަކާއި ކޯސްތައް އިތުރުވުން
		ސާނަވީ ޕްރައިމަރީގައި އިނގިރޭސި ނުވަތަ ފަރަންސޭސިބަސް ހަފްތާއަކު 5 ގަޑި އިރު ކިޔަވައިދޭ	1998ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން އަމިއްލަ ޔުނިވަރސިޓީ ތައުލީމީ މަރުކަޒުތަކުން ބައެއް މާއްދާތައް ކިޔަވައިދިނުމުގައި އިނގިރޭސިބަސް މީޑިއަމެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން
ފިޖީ	ގްރޭޑު 4ގެ ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމްގެ ގޮތުގައި		އިނގިރޭސިބަސް އިންސްޓިޓިއުޝަންތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އިޤްތިސާދީ ކުރިއެރުމާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކޮމިއުނިކޭޝަނާއި، ގާނޫނީ ކޮމިއުނިޓީ، މަޖިލިސްތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ބަހުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެހުން

ހޮންގްކޮންގް	ގުރޭޑު 1، އުމުރުން 6 އަހަރު	ފަށާ ތަޢުލީމު: ހަފްތާއަކު 4-5 ގަޑިއިރު؛	ސަރުކާރާއި ވިޔަފާރީގެ ދާއިރާތަކުން ސްކޮލަރޝިޕްސް ދެއްވުން ކަމުގެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެއް
		ސާނަވީ ތަޢުލީމު: ހަފްތާއަކު 7-9 ގަޑިއިރު	އިނގިރޭސިބަހުގެ ހުނަރު އިތުރު ނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ އިޤްތިޞާދީ ފައިދާ ދަށްވުމުގެ ކަންބޮޑުވުންތަކެއް ސަރުކާރާއި ވިޔަފާރީގެ ދާއިރާތަކުން ފާޅުކުރިއެވެ.
			އިނގިރޭސިބަސް މިހާރު ގޭތެރޭގައި ކުރިން ބޭނުންކުރަމުން އައި ވަރަށް ވުރެ ގިނައިން ބޭނުންކުރެވެއެވެ.
އިންޑޮނީޝިއާ	ގުރޭޑު 7، އުމުރުން 12 އަހަރު	ގްރޭޑް 7-9: ހަފްތާއަކު 4×45 މިނިޓް؛	1996 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން ގްރޭޑް 4 ގައި ފަށާ ތަޢުލީމު އިސްކޫލްތަކަށް އިނގިރޭސިބަސް ތަޢާރަފު ކުރެވުނެވެ.
		ގްރޭޑް 10-12: ހަފްތާއަކު 3-5 × 45 މިނިޓް	އިނގިރޭސިބަހަށް އޮންނަ މަޤުބޫލުކަން އިތުރުވުން 2003 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން ގްރޭޑް 1 އިން ފެށިގެން ފަށާތަޢުލީމުގެ އިސްކޫލްތަކަށް އިނގިރޭސިބަސް އާންމު ވުން.
			އިނގިރޭސިބަސް ދަރި ޔުނިވަރސިޓީ ތަޢުލީމު ނިންމުމަށް މުހިންމު ޝަރުތަކަށް ވުން.
			އިނގިރޭސިބަސް މަސައްކަތުގެ މާރުކޭޓުގައި ބޭނުންވުން އިތުރުވުން
ޖަޕާން	ގުރޭޑު 1، އުމުރުން 12 އަހަރު	ޖޫނިއަރ ހައި ސްކޫލް (ސާނަވީ): ހަފްތާއަކު 3 × 50 މިނިޓް ޕީރިއަޑު	2002 ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން އިނގިރޭސިބަހަށް އަޑުއެހުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ހާއްސަކުރެވުން
ސައުތު ކޮރެއާ	ގުރޭޑު 3، އުމުރުން 9 އަހަރު	ގްރޭޑް 3-4: ހަފްތާއަކު 1 ގަޑިއިރު؛	އިނގިރޭސިބަސް ދަސްކުރުން މަޖުބޫރު އުމުރު 13 އަހަރުން 9 އަހަރަށް ދަށްކުރުން
		ގްރޭޑް 5-6: ހަފްތާއަކު 2 ގަޑިއިރު	
		ގްރޭޑް 7-8: ހަފްތާއަކު 3 ގަޑިއިރު؛	އިނގިރޭސިބަސް އުގަންނައިދިނުމަށް ގިނަ މާލީ އިންވެސްޓްމަންޓެއް ކޮށްފައިވުން
		ގްރޭޑް 9: ހަފްތާއަކު 4 ގަޑިއިރު؛	
		ގްރޭޑް 10-12: ހަފްތާއަކު 4 ގަޑިއިރު	އިނގިރޭސިބަސް އަވަހަށް ތަރައްގީވުމުން ޤައުމީ އައިޑެންޓިޓީއަށް ކުރާ ނޭދެވޭ އަސަރުތަކާ ގުޅޭ ކަންބޮޑުވުން
ތައިވާން	އިނގިރޭސި ދަސް ކުރަންފަށާ، ގުރޭޑު 6، އުމުރުން 11-12 އަހަރު	ލޯވަރ ސެކަންޑަރީ : ހަފްތާއަކު 4 ގަޑިއިރު	2010ވަނަ އަހަރުން ފެށިގެން ސިވިލް ސަރވިސް ވަޒީފާތަކަށް އިނގިރޭސިބަހަކީ ޝަރުތު ކުރެވޭ އެއްޗަކަށް ވުން
			ތައިވާން ސަރުކާރުން ދެކެނީ އިނގިރޭސިބަހަކީ ޤައުމުގެ އިޤްތިޞާދީ ތަރައްގީއަށް މުހިންމު ބައެއްގެ ގޮތުގައި
މެލޭޝިއާ	އުމުރުން 7 އަހަރު	ފަށާ ތަޢުލީމު: ހަފްތާއަކު 90 މިނިޓް؛	ތަޢުލީމީ ފެންވަރު ދަށްވުމާއި އިނގިރޭސި ވާދަވެރިކަމާ ގުޅޭ ކަންބޮޑުވުން
		ސާނަވީ ތަޢުލީމު: ހަފްތާއަކު 4 ގަޑިއިރު	
			ޤައުމީ ބަހަށް އަސަރު ކުރާތީ ކަންބޮޑުވުން
ދިވެހިރާއްޖެ	ފަށާ ތަޢުލީމުގެ ތެރެއިން		ސަރުކާރުގެ އިސްކޫލްތަކުގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރާ މިންވަރު އިތުރުވުން
މޮންގޯލިއާ	ގުރޭޑު 4	ސާނަވީ ތަޢުލީމު: 6 އަހަރު ތެރޭގައި 655 ގަޑިއިރުގެ ބައްޓަމަކަށް؛ ޖާމިޢާ: 3 އަހަރު ތެރޭގައި 300 ގަޑިއިރުގެ ބައްޓަމަކަށް	އިސްކޫލް ތަޢުލީމުގެ ހުރިހާ ފެންވަރުތަކުގައި ވެސް އިނގިރޭސިބަސް ކިޔަވައިދޭ
މިޔަންމާރު			ޕްރީ-އިސްކޫލުން ފެށިގެން މަޖުބޫރު މަރުޙަލާއެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ކިޔަވައިދޭ.

	1981 އިން ފެށިގެން، ޕްރައިމަރީ ތައުލީމު		މަތީ ސާނަވީ ފެންވަރުގައި ބައެއް މާއްދާތައް (ސައިންސް މާއްދާއާއި އިކޮނޮމިކްސް) ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމްގެ ގޮތުގައި
			އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރޭ
			ޓާޝަރީ ފެންވަރުގައި ގިނަ ދާއިރާތަކުގެ ކްލާސްތަކަށް ކިޔަވައިދީ މީޑިއަމަކީ އިނގިރޭސި މީޑިއަމެވެ.
			ބަސް އުގަންނައިދޭ އަމިއްލަ އިސްކޫލުތަކުގެ އަދަދު ވަނީ އިތުރުވެފައި
ނޭޕާލް			އަމިއްލަ އިސްކޫލުތަކުގައި ބައެއް މާއްދާތައް ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރުން
ޕާކިސްތާން			އިނގިރޭސިބަސް ވަނީ މަތީ ފަންތީގެ މީހުންނާއި ފަންނުވެރިކަމާއި ޝަރަފާއި ބާރުގެ ރަމްޒަކަށް ވެފައި
ސިންގަޕޫރު	ގްރޭޑް 1	ގްރޭޑް 1އިން ޓާޝަރީ L1 ގެގޮތުގައި (މާދަރީބަސް މާއްދާތައް ފިޔަވައި)	އިނގިރޭސިބަހަކީ ސިންގަޕޫރުގެ ހަތަރު ރަސްމީ ބަސްތަކުގެ ފުރަތަމަ ބަސް
			އިނގިރޭސިބަހުން ފަރިތަކަމާއި އެކު ވަޒީފާއާއި [illegible] [illegible] ސިންގަޕޫރުގެ ހުރިހާ ދަރަޖައެއްގައި މަޖުބޫރު ކަމެއް
			އެއީ ސަރުކާރުގެ އިސްކޫލުތަކުގައި މާދަރީބަހާއި އިތުރު ބަސްތަކަށް ކިޔަވައިދިނުން ނޫން އެހެން ހުރިހާ މާއްދާއެއްގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ މީޑިއަމްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސް
ތައިލެންޑް	ގްރޭޑް 1، އުމުރުން 6 އަހަރު (1997އިން ފެށިގެން)	ފުލް ތައުލީމު: ހަފްތާއަކު 5× 25 މިނިޓު	އިސްކޫލު ދަރަޖަތަކުގެ ހުރިހާ ގްރޭޑްތަކުގައި ހަފްތާއަކު 30-35 ފަހަރު 20-50 މިނިޓު އުނގަންނައިދިނުމުގެ މީޑިއަމްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ބޭނުންކުރޭ
		ސާނަވީ ތައުލީމުގެ ކުރީކޮޅު: ހަފްތާއަކު 4× 50 މިނިޓު	
		ސާނަވީ ތައުލީމުގެ ފަހުކޮޅު: 8× 50 މިނަޓު	ތައިލެންޑުގެ ކުދިންނަށް ދެ ބަސް އުނގެނުމުގެ ފުރުސަތާއި ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޕްރޮގްރާމުތައް ވަނީ އިތުރުވެފައި
ތައިވާން	ގްރޭޑް 1، އުމުރުން 7-6 އަހަރުގައި	ހަފްތާއަކު 1-2 ގަޑިއިރު	އިނގިރޭސިބަސް މަޖުބޫރުވުން ވަނީ ގްރޭޑް 5އިން ގްރޭޑް 1އަށް ދަށްކޮށްފައި
ވިއެޓްނާމް	ގްރޭޑް 3، އުމުރުން 8 އަހަރުގައި	ގްރޭޑް 3-5: ކްލާސް ގްރޭޑަކު 140 ޕީރިއަޑު	2010ވަނަ އަހަރު ގްރޭޑް 3ގެ 2ވަނަ ޓަރމުގެ ދަރިވަރުންނަށް އިނގިރޭސި މަންހަޖު އެކު މަޖުބޫރު މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި ކިޔެވުން ވަނީ ފެށިފައި
		ގްރޭޑް 6-9: ކްލާސް ގްރޭޑަކު 105 ޕީރިއަޑު (ހަފްތާއަކު 3 ފަހަރު)	އިޚްތިޔާރީ މާއްދާއެއްގެ ގޮތުގައި އިނގިރޭސިބަސް ވަނީ ބައެއް އަމިއްލަ ޕްރައިމަރީ އިސްކޫލުތަކުގައި ގްރޭޑް 1އިން ފެށިފަ
		ގްރޭޑް 10-12: ކްލާސް ގްރޭޑަކު 105 ޕީރިއަޑު ހަފްތާއަކު 3 ފަހަރު)	ފެންވަރު ރަނގަޅު ޕްރައިމަރީ އިނގިރޭސި ތައުލީމަށް ވަރަށް ބޮޑު މަޤްބޫލުކަމެއް އޮތުން
			ތައުލީމާއި ވަޒީފާގެ ފުރުސަތުގައި އިނގިރޭސިބަހުގެ މުހިންމުވުން
			ގިނަ ޕްރޮފެޝަނަލް، ވަޒީފާތަކަށް އިނގިރޭސިބަހުން ފަރިތަވުން ޝަރުތުވުން

މަޢުލޫމާތު މަސްދަރު: ސްޕޮލްސްކީ (2012). އަމިއްލަ ތަރުޖަމާ.

ޖަދުވަލު 4 ސ

ސްކޫލާއި ޓީޗަރސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިންނަށް ހިއްސާކުރި އެތިކްސް ހުއްދަ-މައުލޫމާތު ކަރުދާސް

މައުލޫމާތު ކަރުދާސް

ދިރާސާގެ މައުޟޫއު: ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ޙާލަތު

ޓީޗަރސް ގުރޫޕުގެ ބައިވެރިންނަށް ޚާއްސަ

މި މަޝްވަރާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ޙާލަތު ދެނެގަތުމަށް ޓަކައި ކުރެވޭ ދިރާސާއަކަށް ބޭނުންވާ މައުލޫމާތު ހޯދުމަށް ކުރިއަށްގެންދާ ޓީޗަރސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާއެކެވެ. މި މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެން މައުލޫމާތު ދެއްވުމަށް އެދި ތިޔަ ބޭފުޅާއަށް ދަޢުވަތު އަރުވަމެވެ. މިއީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީގައި ޑޮކްޓަރ އޮފް ފިލޮސަފީ (އެޑިއުކޭޝަނަލް ލީޑަރޝިޕް) ފުރިހަމަކުރުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑު (އާމިނަތު ޝާހިދާ) ކުރިއަށް ގެންދާ ދިރާސާގެ މައުލޫމާތު އެއްކުރުމުގެ އެއްބައެވެ.

މި ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މަޤްސަދަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދޭ ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރެވޭ ގޮތާއި މި ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމުގައި ހުރި ގޮންޖެހުންތައް ދެނެގަތުމާއި ހައްލުތަކެއް ހޯދުމަށް ޓަކައި، ދިވެހިބަހުގެ ހަރުދަނާ ސިޔާސަތެއް އެކުލަވާލުމާއި، އެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރުމަށް ޓަކައި، ދިވެހިބަހުގެ ޤާނޫނު ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތުގެ ހުށަހެޅުމެއް ދެނެގަތުމެވެ.

ޓީޗަރސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިން

މި މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިވާނީ ތިރީގައިވާ ގިންތިތަކުގެ ބޭބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މި ކަމަށް އެދިވަޑައިގަން ޓީޗަރުންނާއި އެއްބަސްވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭފުޅުންނެވެ.

ދިވެހިބަހުގެ އެންމެފަހުގެ ނިންމުންތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ޖަވާބުދާރީވާ މިނިސްޓްރީގެ ބޭފުޅުން

ދިވެހިބަހުގެ އެންމެރަހުގެ ނިންމުންނިންމަވާ ބޭފުޅުން: ދިވެހިބަހުގެ އަކަޑަމީގެ އިސް ވެރިންނާއި މެންބަރުން

ދިވެހިބަހާ ބެހޭ މަރުކަޒުގައި އިސްކޫލް، މަސައްކަތްކުރައްވައި ތިއްބެވި ބޭފުޅުން

ދިވެހިބަހާ ބެހޭ ގޮތުން ލިޔެ އުޅުއްވާ ލިޔުންތެރިންނާއި [illegible]

ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ޖަމުޢިއްޔާތަކުގެ މެންބަރުން

ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ސިޔާސަތުތައް ކަނޑައަޅުއްވާ ބޭފުޅުން/ އިސްކޫލުތަކުގެ ވެރިން/ މުދައްރިސުން

މީޑިއާ ދާއިރާގައި އުޅުއްވާ ބޭފުޅުން (ނޫސްވެރިން، ޓީވީ/ރޭޑިއޯގެ ޕްރޮޑިއުސަރުން/އެޑިޓަރުން/ ޓީވީ ސްޓޭޝަންތަކުގެ އިސްވެރިން)

ބަހާ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ދާއިރާތަކުގެ ބޭފުޅުން (ޤާނޫނީ، ސިޔާސީ، ދީނީ، ސަޤާފީ، [illegible]، [illegible])

ބަހަވީ އިލްމުވެރިން

ފޯކަސް ގްރޫޕް ބައިވެރިންގެ ދައުރު

ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭފުޅުންގެ ދައުރަކަށް ވާނީ ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ތަޢުލީމާ ގުޅޭ ގޮތުން [illegible] ކުރެވޭ މަޝްވަރާތަކުގައި އެ ބޭފުޅުންގެ ހިޔާލުފުޅު ފާޅުކުރެއްވުމެވެ. މިގޮތުން މަޝްވަރާ ކުރެވުނު މައިގަނޑު ސުވާލުތަކަކީ:

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ފެންވަރު ބޮޑުކުރުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް

ދިވެހިބަހަށް [illegible] ހޯދުމަށް ކުރިމަތިލާން [illegible] ކަންކަން

ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި، ދިވެހިބަހުގެ ހަރުދަނާ ސިޔާސަތެއް އުފެއްދުމުގެ މުހިންމުކަން

އެ ސިޔާސަތު ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ތަންފީޒުކުރުމަށް [illegible] ކުރެވޭނެ ގޮތް

ދިވެހިބަހުގެ މަޤުބޫލުކަން އިތުރުކުރުމަށް، ދިވެހިބަހަށް ގަދަރުކުރުން ވެރިން އިތުރުކުރުމަށް ކުރެވޭނެ ކަންތައްތައް

ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާތައް ކުރިއަށްދިޔަ ގޮތް

- ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެ ދާއިރާއެއްގެ ބޭފުޅުންނާ ވެސް މަޝްވަރާ ކުރެވުނީ ކޮންމެ ދާއިރާއެއް ވަކިން، އެ ބޭފުޅުން ގްރޫޕްއެއްގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިގެންނެވެ. ކޮންމެ ދާއިރާއަކުން ވެސް 3-5 އާ ދެމެދުގެ އަދަދެއްގެ ބޭފުޅުން ބައިވެރިކުރެވުނެވެ. ކޮންމެ ގްރޫޕަކާ އެކު ވެސް މަޝްވަރާ ކުރެވުނީ އެ ގްރޫޕްގެ ބޭފުޅުންނާ [illegible] ފަހި އެ ބޭފުޅުންނަށް ފަސޭހަވާ ވަގުތުތަކަށް އިސްކަންދީގެންނެވެ. ކޮންމެ ގްރޫޕަކާ އެކު ވެސް މަޝްވަރާ ކުރެވުނީ އެއްފަހަރަށެވެ.
- މި މަޝްވަރާތައް ކުރިއަށް ދިޔައީ 2022 ވަނަ އަހަރުގެ މެއި މަހުގެ 20 އިން ނޮވެމްބަރު މަހުގެ 30 ގެ ނިޔަލަށެވެ.
- މި މަޝްވަރާގައި ހޭދަވީ ގާތްގަނޑަކަށް އެއް ގަޑިއިރާ ދެ ގަޑިއިރާ ދެމެދުގެ ވަގުތެކެވެ. މި މަޝްވަރާގައި ދެކެވުނު ހުރިހައި ވާހަކަތައް ވެސް ބައިވެރިންގެ އިޖާޒަތާ އެކު ރެކޯޑުކުރެވިފައެވެ.

- މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވާން އެއްވެސް ބޭފުޅަކަށް މަޖުބޫރުކަމެއް ނެތެވެ. އެހެންނަސް އަޅުގަނޑު މި ކުރާ މަސައްކަތުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންދެއްވައި ތިޔަ ބޭފުޅުގެ ތަޖުރިބާ ހިއްސާކޮށްދެއްވުމަކީ އަޅުގަނޑުގެ ވަރަށް ބޮޑު އެދުމެކެވެ. އަދި ތިޔަ ބޭފުޅާ ހިއްސާ ކުރައްވާ މަޢުލޫމާތުތަކީ، ދިވެހިބަސް ކުރިއެރުވުމަށް ލިބޭނެ އަގުހުރި މަޢުލޫމާތުތަކަކަށް ވާނެތީއެވެ.
- މަޝްވަރާތަކުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވުމަށް ފަހު ވެސް، ދެއްވި މަޢުލޫމާތު އަނބުރާ ގެންދެވުމުގެ ފުރުސަތު ބައިވެރިންނަށް ދެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ދެކެވުނު ވާހަކަތަކުގެ ރެކޯޑިންގ ޓްރާންސްކްރިޕްޓްކޮށްފަހު، ބައިވެރިން ބޭނުންފުޅުވާ ނަމަ، ބައިވެރިންނާ އީމެއިލް މެދުވެރިކޮށް ހިއްސާކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އިސްލާހު ހުށަހެޅުއްވުމަށް 2 ހަފްތާގެ މުއްދަތެއް އަރުވޭނެއެވެ.
- މި މަޝްވަރާތަކުން ލިބޭ ނަތީޖާ ޢިލްމީ އެކި ލިޔުންތަކުގައި ޝާއިޢުކުރެވޭނެއެވެ. އެއިން އެއްވެސް ލިޔުމެއްގައި މަޝްވަރާގެ ބައިވެރިންގެ ޒާތީ އެއްވެސް މަޢުލޫމާތެއް (މިސާލަކަށް، ނަން، އުމުރު، ރަށް، މިފަދަ އެއްވެސް މަޢުލޫމާތެއް) ނުހިމަނާނަމެވެ.
- މި ދިރާސާއާ ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ސުވާލެއް އޮތްނަމަ aminath.zahiru@gmail.com މި އީމެއިލް އެޑްރެހަށް ފޮނުއްވުން ނުވަތަ އަޅުގަނޑާ ފޯނުން (ނަންބަރު: 7993093) ގުޅުއްވުން އެދެމެވެ. މި ދިރާސާއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޔުނިވަރސިޓީގެ އެތިކްސް ކޮމިޓީގެ (ނަންބަރު: RE/2021/B-27) ހުއްދަޔާ އެކު ކުރިއަށް ގެންދާ ދިރާސާއެކެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ތިޔަ ބޭފުޅުގެ ފުރިހަމަ އެހީތެރިކަން ލިބޭނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑު އުއްމީދު ކުރަމެވެ. އެ ކަމަށް ކުރިން ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ.

އިޙްތިރާމް ގަބޫލުކުރެއްވުން އެދެމެވެ.

05 ނޮވެމްބަރު 2022

ޚާދިމުކުމް

އާމިނަތު ޒާހިރު

ފެކަލްޓީ އޮފް އާޓްސްގެ ދަރިވަރެއް

ޖަދުވަލު 4 ނ

ސާވޭއާއި ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިންނަށް ހިއްސާކުރި އެތިކްސް ހުއްދަ- ރުހުންދޭ ފޯމު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ޔުނިވަރސިޓީ
THE MALDIVES NATIONAL UNIVERSITY

ރުހުންދޭ ފޯމު

ދިރާސާގެ މައިގަނޑު މައުޟޫޢު: ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހިބަހުގެ ބޭނުން، މި މައުޟޫޢަށް ކުރާ ދިރާސާގެ މައުލޫމާތު ކަރުދާސް ކިޔައި، މިއީ ކީއްކަން، ކިހިނެއް ހެދޭ ދިރާސާއެއް ކަމުގެ މައުލޫމާތު އަޅުގަނޑަށް ވަނީ ލިބިފައެވެ.

މި ދިރާސާއަށް ބޭނުންވާ މައުލޫމާތު ހޯދުމަށް ބަލައި ކުރިއަށް ގެންދާ ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި އަޅުގަނޑު ދައްކާ ވާހަކަ ރެކޯޑުކުރުމާއި، އެ މައުލޫމާތުތައް މި ދިރާސާގެ މަސައްކަތް ލިޔެ ތީސިސް އަދި އެ ނޫން އިލްމީ ލިޔުންތަކުގައި ބޭނުންކޮށް، ޝާއިޢުކުރުމުން ކަމާއި، މިފަދަ އެއްވެސް ލިޔުމެއްގައި އަޅުގަނޑުގެ ނަމާއި އެއްވެސް މައުލޫމާތެއް ނުހިމަނާނެ ކަމުގެ މައުލޫމާތު ވެސް އަޅުގަނޑަށް ވަނީ ލިބިފައެވެ. މި ދިރާސާގެ ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި އަޅުގަނޑު ބައިވެރި ވަނީ އެއްވެސް މަޖުބޫރުކުރުމަކާ ނުލައެވެ. މި މަޝްވަރާގައި އަޅުގަނޑު ދިން މައުލޫމާތު އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތު، އަޅުގަނޑު ބޭނުން ނަމަ އަޅުގަނޑަށް ލިބިދޭނެ ކަމާއި، މިގޮތުން ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި ދެކެވުނު ވާހަކަތަކުގެ ރެކޯޑިން ޓްރާންސްކްރައިބްކުރުމަށް ފަހު، އީމެއިލް މެދުވެރިކޮށް އަޅުގަނޑާ ހިއްސާކުރާނެ ކަމާއި، އެ މައުލޫމާތަށް އިސްލާހު ހުށަހެޅުމަށް 2 ހަފްތާގެ މުއްދަތެއް އަޅުގަނޑަށް ލިބޭނެ ކަމުގެ މައުލޫމާތު އަޅުގަނޑަށްވެސް ލިބިފައެވެ.

އެހެންކަމުން، މި ދިރާސާގެ ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވުމަށް އަޅުގަނޑު އެއްބަސްވަމެވެ، މި ފޯމުގައި ސޮއި މި ކުރަނީ މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ހުރިހާ މައުލޫމާތު އެނގިގެންނެވެ.

ނަން: .... ސޮއި: .... ތާރީޚް: ....

ދިރާސާވެރިޔާގެ އެއްބަސްވުން

އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ގޮތުގައި ފޯކަސް ގްރޫޕް މަޝްވަރާގައި ދެކެވުނު ވާހަކަތައް ލިޔުމުން ނަކަލުކޮށް، އެ މައުލޫމާތު ބޭނުންކުރާނީ ހަމައެކަނި މި ދިރާސާގެ ތީސިސް ލިޔުމަށާއި މި ދިރާސާގެ މައުޟޫޢާ ގުޅޭ އެހެން ލިޔުންތަކުގައެވެ. އަދި މި މަޝްވަރާގައި ބައިވެރިވެދެއްވާ ފަރާތްތަކުގެ އެއްވެސް ބައިވެރިއެއްގެ ނަން ނުހާމަކުރާނެއެވެ.

ނަން: އާމިނަތު ޝާހިދާ ސޮއި: ތާރީޚް: 20 މޭ 2022

[illegible]

ޖަދުވަލު 4 ނ

ބަޔޮލޮޖީ ދާއިރާގެ ޗީޒުން ދިރާސާގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހުއްދައިގެ ކޮޕީ

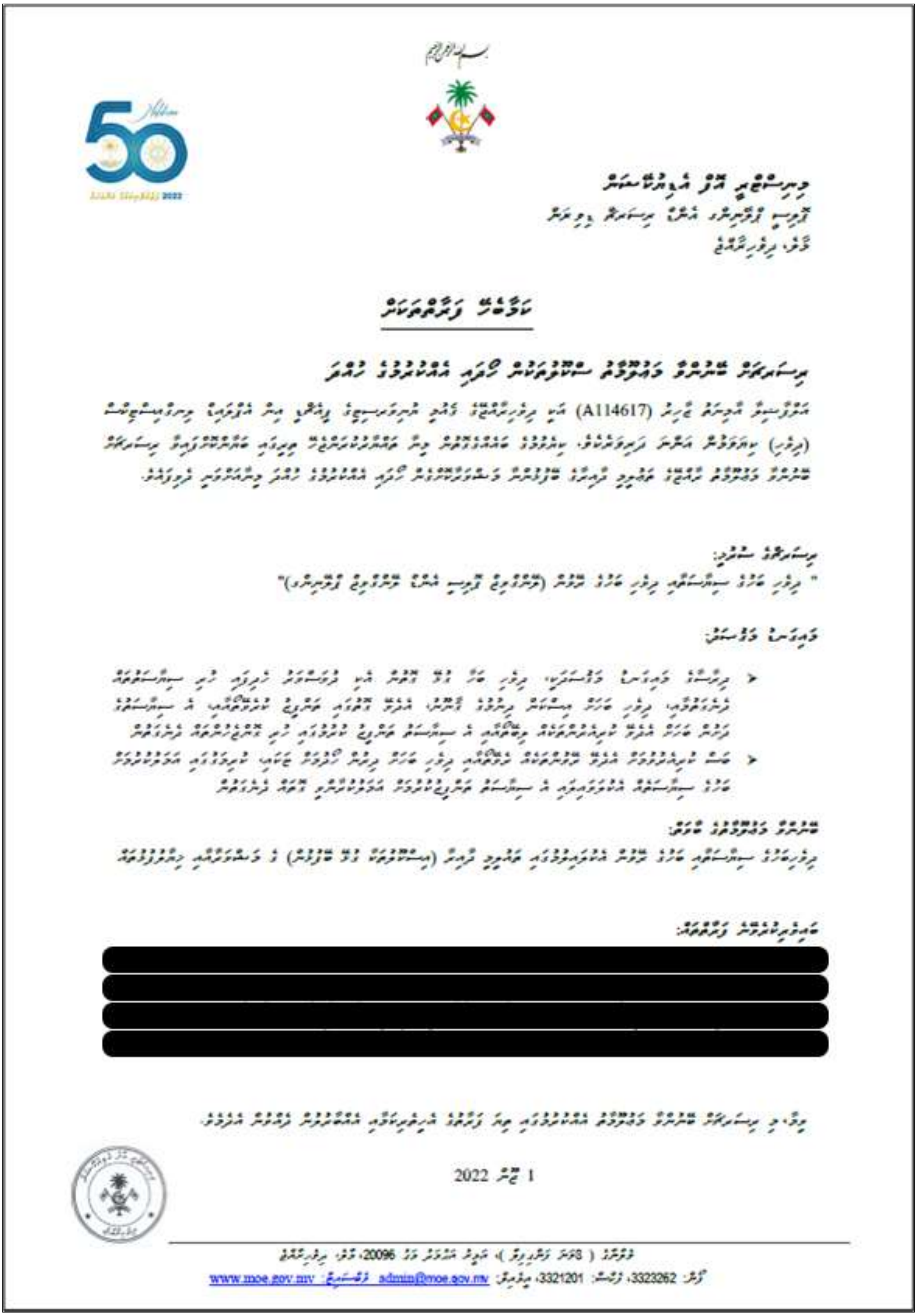

މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޑިއުކޭޝަން
ޕޮލިސީ ޕްލޭނިންގ، އެންޑް ރިސާރޗް ޑިވިޜަން
މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ

(A114617)

[redacted]

1 ޖޫން 2022

ވެލާނާގެ (8ވަނަ ފަންގިފިލާ)، އަމީރު އަޙްމަދު މަގު 20096، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ
ފޯން: 3323262، ފެކްސް: 3321201، އީމެއިލް: admin@moe.gov.mv ވެބްސައިޓް: www.moe.gov.mv

ޖަދުވަލު 4 ނ

ދިވެހިބަހުގެ މަސްވަރަކިވެރިން ގެއްލާ ފުދުވި ސާވޭފޯމު

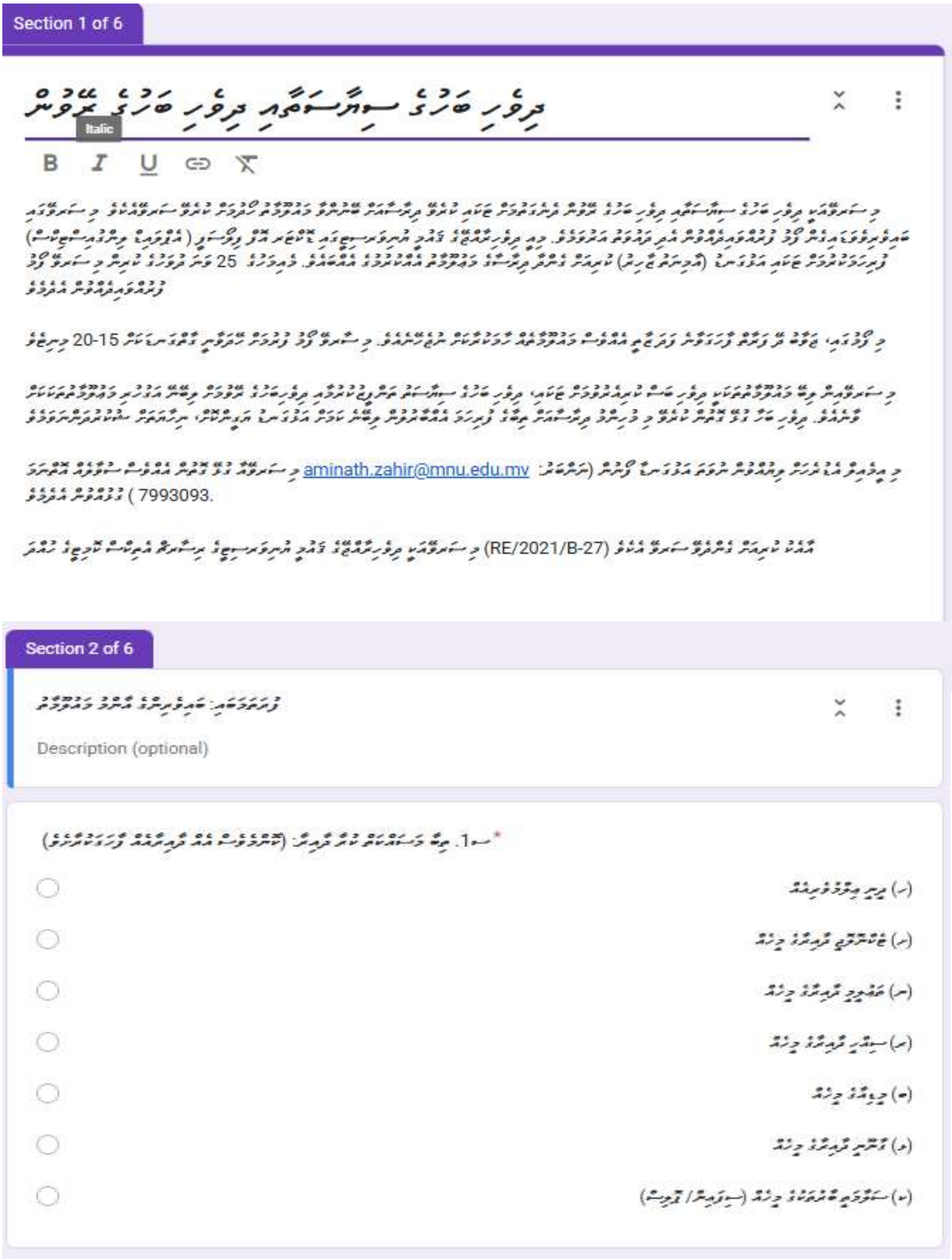

Section 1 of 6

ދިވެހި ބަހުގެ ސިޔާސަތާއި ދިވެހި ބަހުގެ ދޫވުން

25

20-15

aminath.zahir@mnu.edu.mv

7993093.

(RE/2021/B-27)

Section 2 of 6

Description (optional)

*ސުވާލު 1.

○ (ހ)

○ (ށ)

○ (ނ)

○ (ރ)

○ (ބ)

○ (ޅ)

○ (ކ)

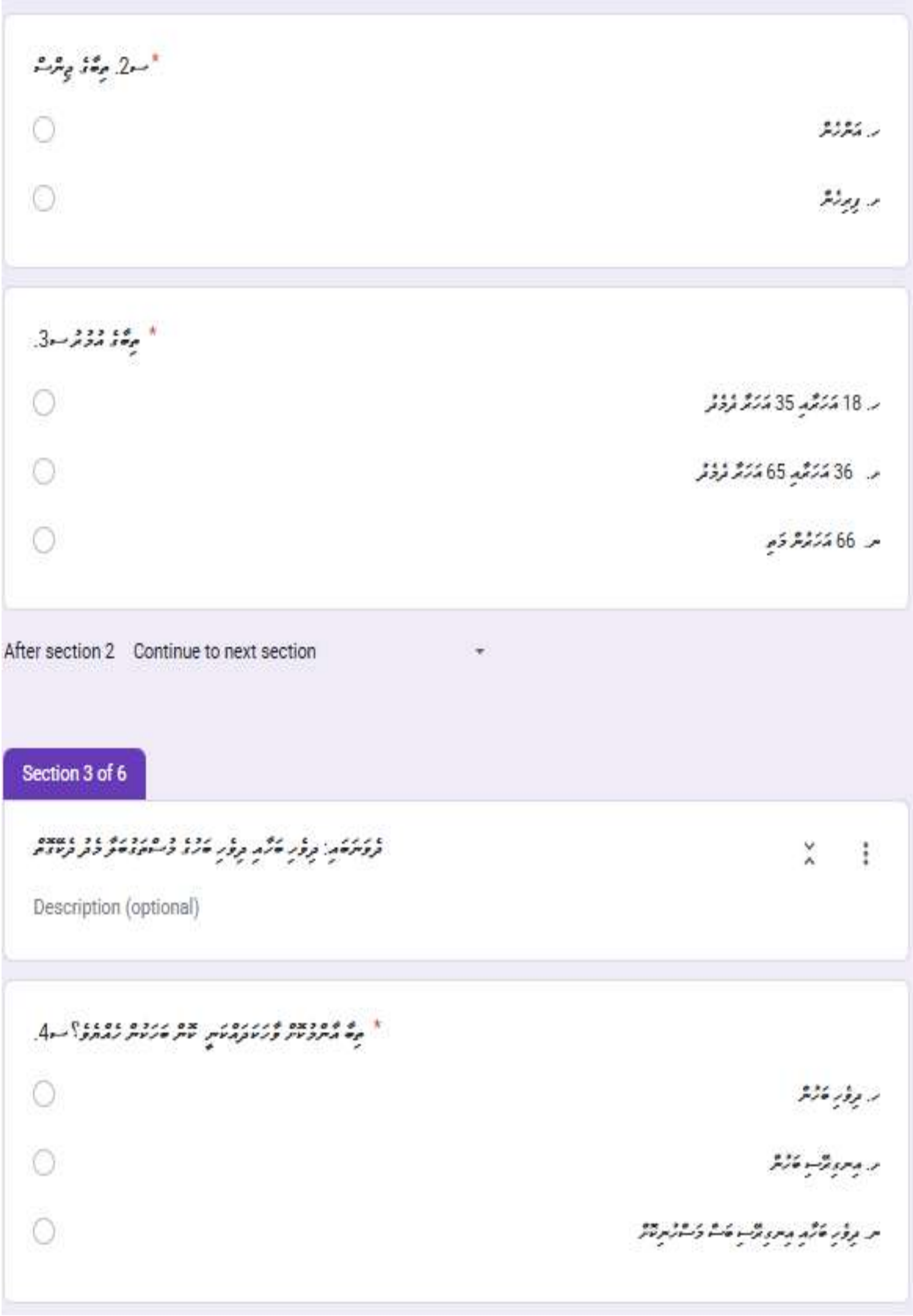

ސވ2. ތިބާގެ ޖިންސް *

ހ. އަންހެން ○

ށ. ފިރިހެން ○

ސވ3. ތިބާގެ އުމުރު *

ހ. 18 އަހަރުން 35 އަހަރާ ދެމެދު ○

ށ. 36 އަހަރުން 65 އަހަރާ ދެމެދު ○

ނ. 66 އަހަރުން މަތި ○

After section 2 Continue to next section

Section 3 of 6

ދެވަނަބައި: ދިވެހި ބަހާއި ދިވެހި ބަހުގެ މުސްތަޤްބަލާ ގުޅޭ ދެކެނުން

Description (optional)

ސވ4. ތިބާ އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކަނީ ކޮން ބަހަކުން ހެއްޔެވެ؟ *

ހ. ދިވެހި ބަހުން ○

ށ. އިނގިރޭސި ބަހުން ○

ނ. ދިވެހި ބަހާއި އިނގިރޭސި ބަސް މިސްކޮށްލައިގެން ○

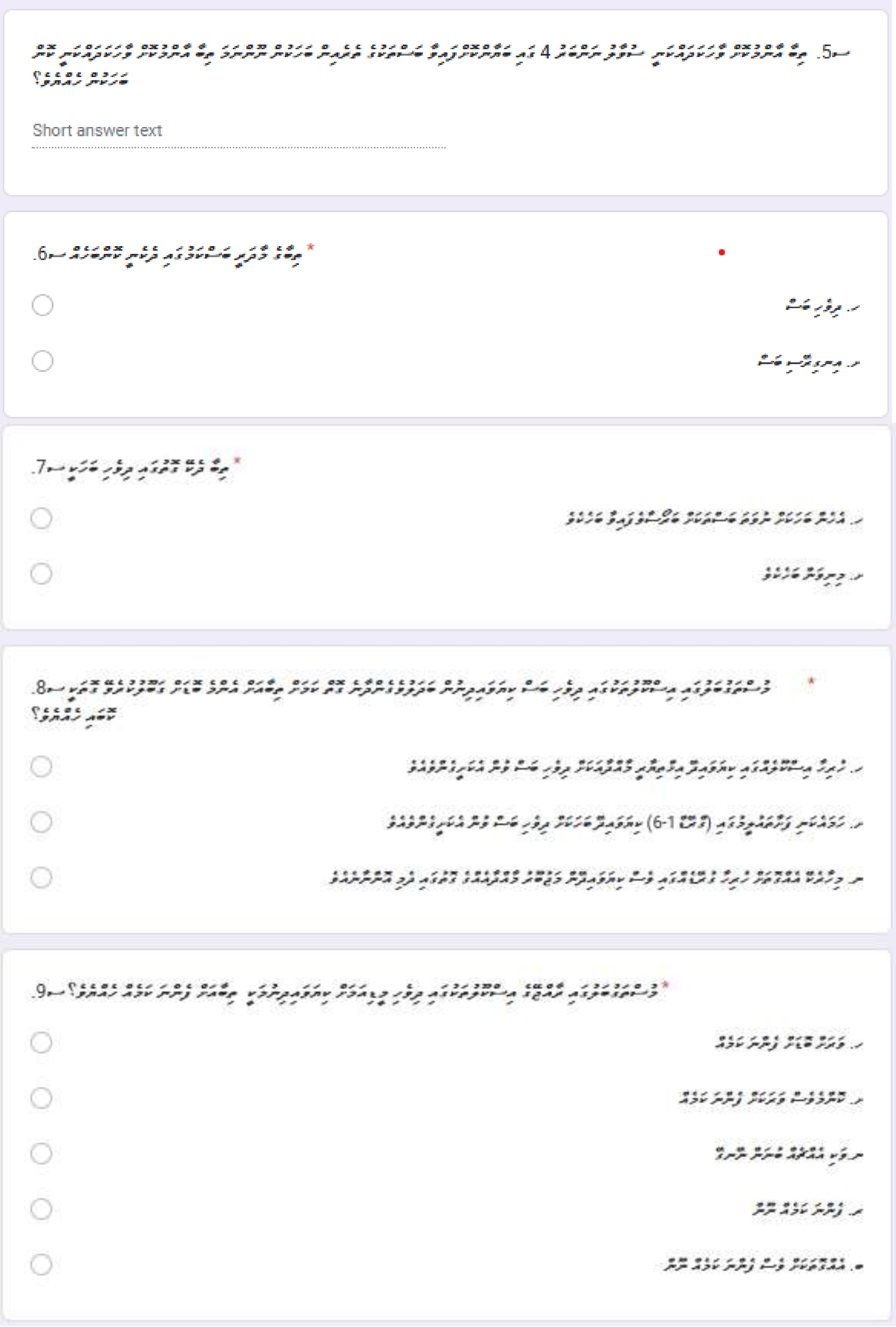

ސުވާލު 5. ތިބާ އެންމެ ގާތް ފަރާތްތަކާއި ސުވާލު ނަންބަރު 4 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ބަހަކުން ތިބާ އެންމެ ގާތް ފަރާތްތަކާއި ވާހަކަ ދައްކަވަނީ ކޮން ބަހަކުން ހެއްދެވޭ؟

ސުވާލު 6. ތިބާގެ މާދަރީ ބަސްކަމުގައި ދެކެނީ ކޮންބަހެއް *

○ ހ. ދިވެހި ބަސް

○ ށ. އިނގިރޭސި ބަސް

ސުވާލު 7. ތިބާ ދެކޭ ގޮތުގައި ދިވެހި ބަހަކީ *

○ ހ. އެހެން ބަހަކަށް ނުވަތަ ބަސްތަކަކަށް ބަރޯސާވެފައިވާ ބަހެކެވެ

○ ށ. މިނިވަން ބަހެކެވެ

ސުވާލު 8. މުސްތަޤުބަލުގައި އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހި ބަސް ކިޔަވައިދިނުން ބަދަލުވެގެންދާނެ ގޮތް ކަމަށް ތިބާ ދެކެނީ ކޮން ގޮތަކަށް ކަމަށް ތިބާ ދެކޭ ގޮތް ބަޔާން ކުރައްވާ؟ *

○ ހ. ހުރިހާ އިސްކޫލުތަކުގައި ކިޔަވައިދޭ އިލްމީ މާއްދާތައް ދިވެހި ބަސް ވެސް އެކަށައިގެންނުވާނެއެވެ

○ ށ. ހަމައެކަނި ފެށުމުގެ ދަރަޖަތަކުގައި (ގްރޭޑް 1-6) ކިޔަވައިދޭ ބަހަކަށް ދިވެހި ބަސް ވެސް އެކަށައިގެންނުވާނެއެވެ

○ ނ. މިހާރު އެއްގޮތަށް ހުރިހާ ގްރޭޑްތަކުގައި ވެސް ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް ގޮތުގައި ދެމި އޮންނާނެއެވެ

ސުވާލު 9. މުސްތަޤުބަލުގައި ދަރިފުޅު އިސްކޫލުތަކުގައި ދިވެހި ބަހަށް ކިޔަވައިދިނުމަށް ތިބާއަށް ފުދޭ ކަމެއް ހެއްދެވޭ؟ *

○ ހ. ވަރަށް ބޮޑަށް ފުދޭ ކަމެއް

○ ށ. ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ފުދޭ ކަމެއް

○ ނ. ވަކި އެއްވެސް ގޮތަކަށް ނޫނެވެ

○ ރ. ފުދޭ ކަމެއް ނޫން

○ ބ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ފުދޭ ކަމެއް ނޫން

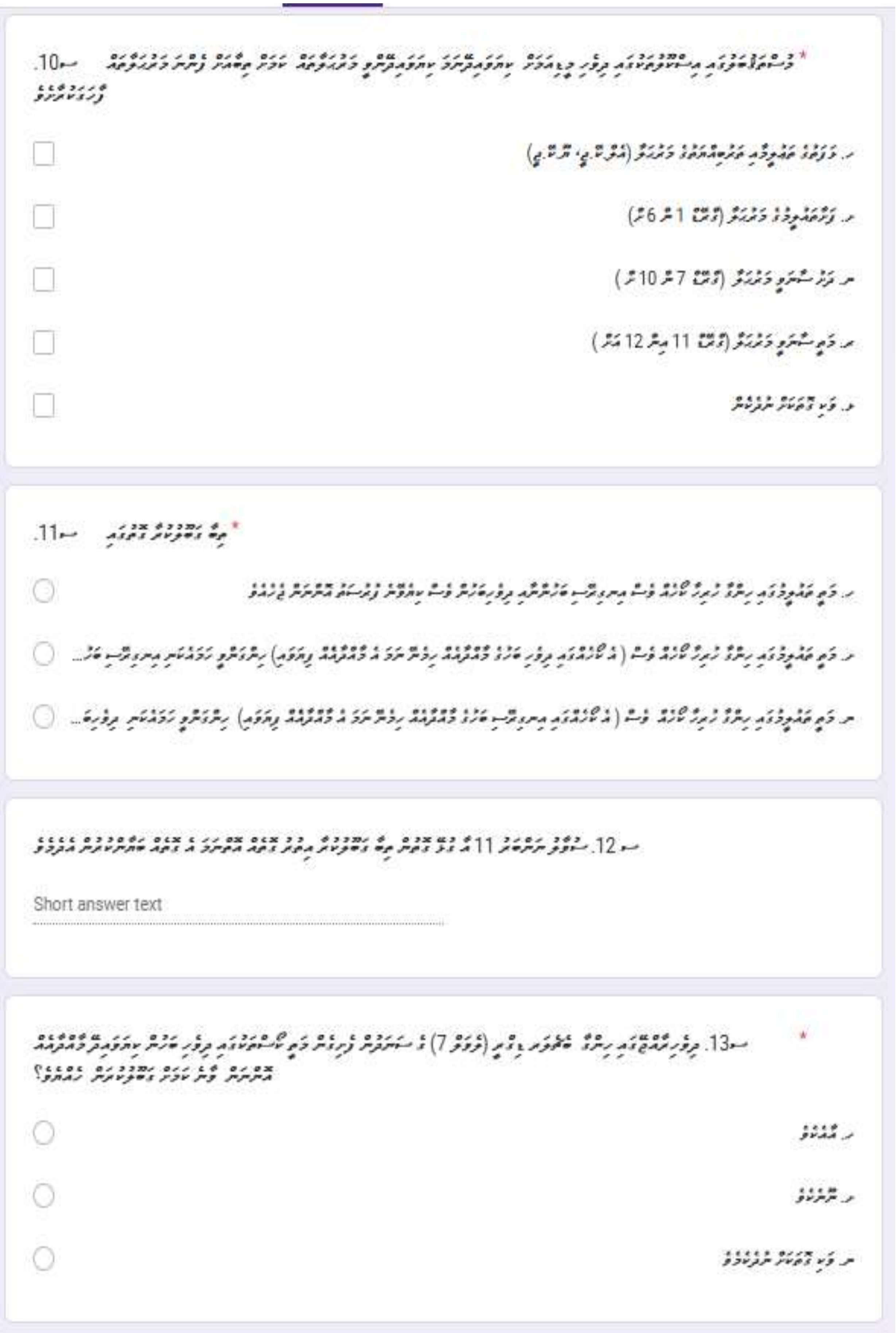

ސ 10. [illegible] *

☐ ހ. [illegible] (އެލް.ކޭ.ޖީ، ޔޫ.ކޭ.ޖީ)

☐ ށ. ޕްރައިމަރީ މަރުޙަލާ (ގްރޭޑް 1 ން 6 ށް)

☐ ނ. ލޯއަރ ސެކަންޑަރީ މަރުޙަލާ (ގްރޭޑް 7 ން 10 ށް)

☐ ރ. ހަޔަރ ސެކަންޑަރީ މަރުޙަލާ (ގްރޭޑް 11 އިން 12 އަށް)

☐ ބ. [illegible]

ސ 11. [illegible] *

○ ހ. [illegible]

○ ށ. [illegible]

○ ނ. [illegible]

ސ 12. [illegible] 11 [illegible]

Short answer text

ސ 13. [illegible] (7) [illegible] *

○ ހ. އާއެކޭ

○ ށ. ނޫނެކޭ

○ ނ. [illegible]

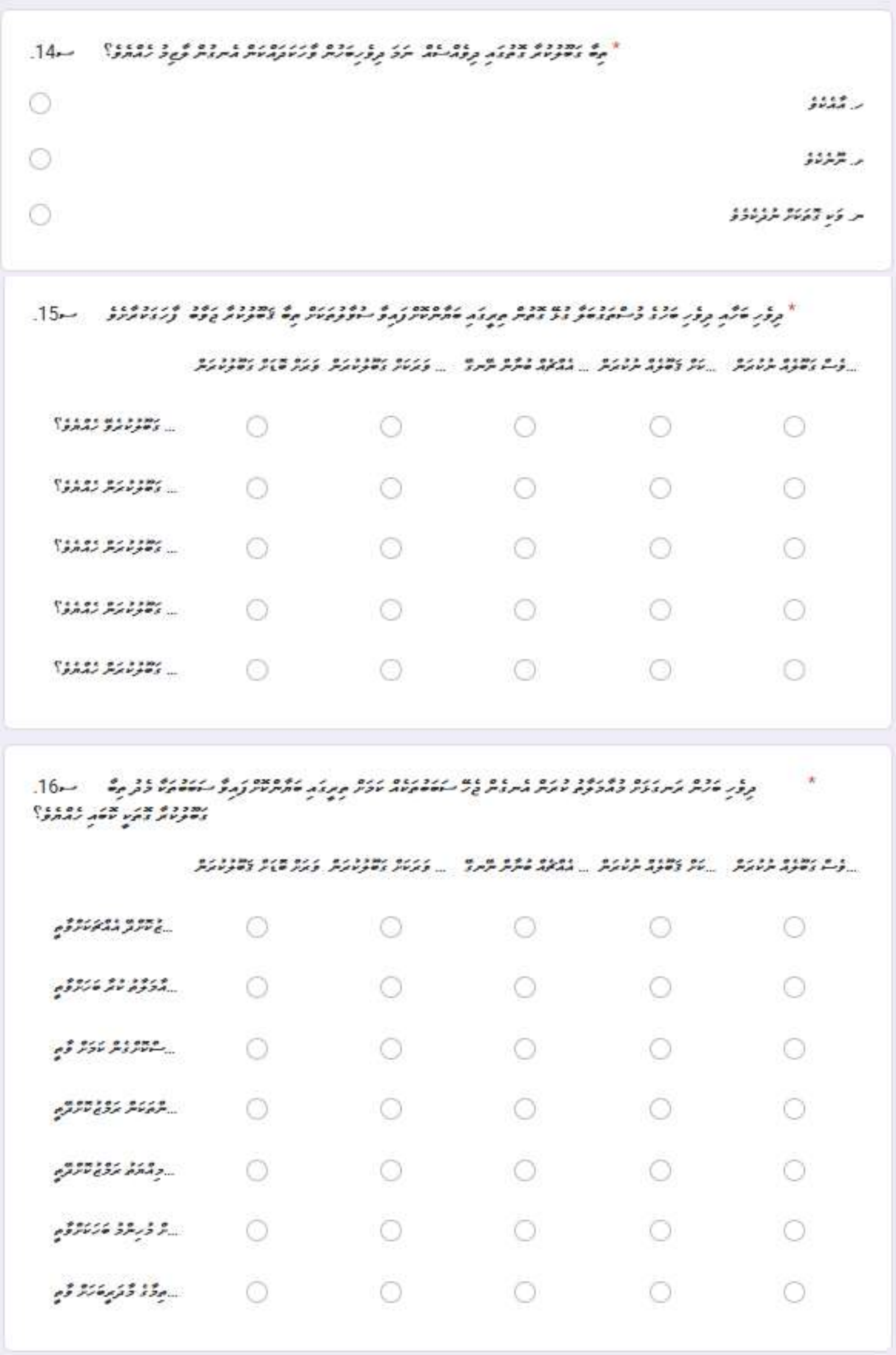

14. *

○

○

○

15. *

	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○

16. *

	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○
	○	○	○	○	○

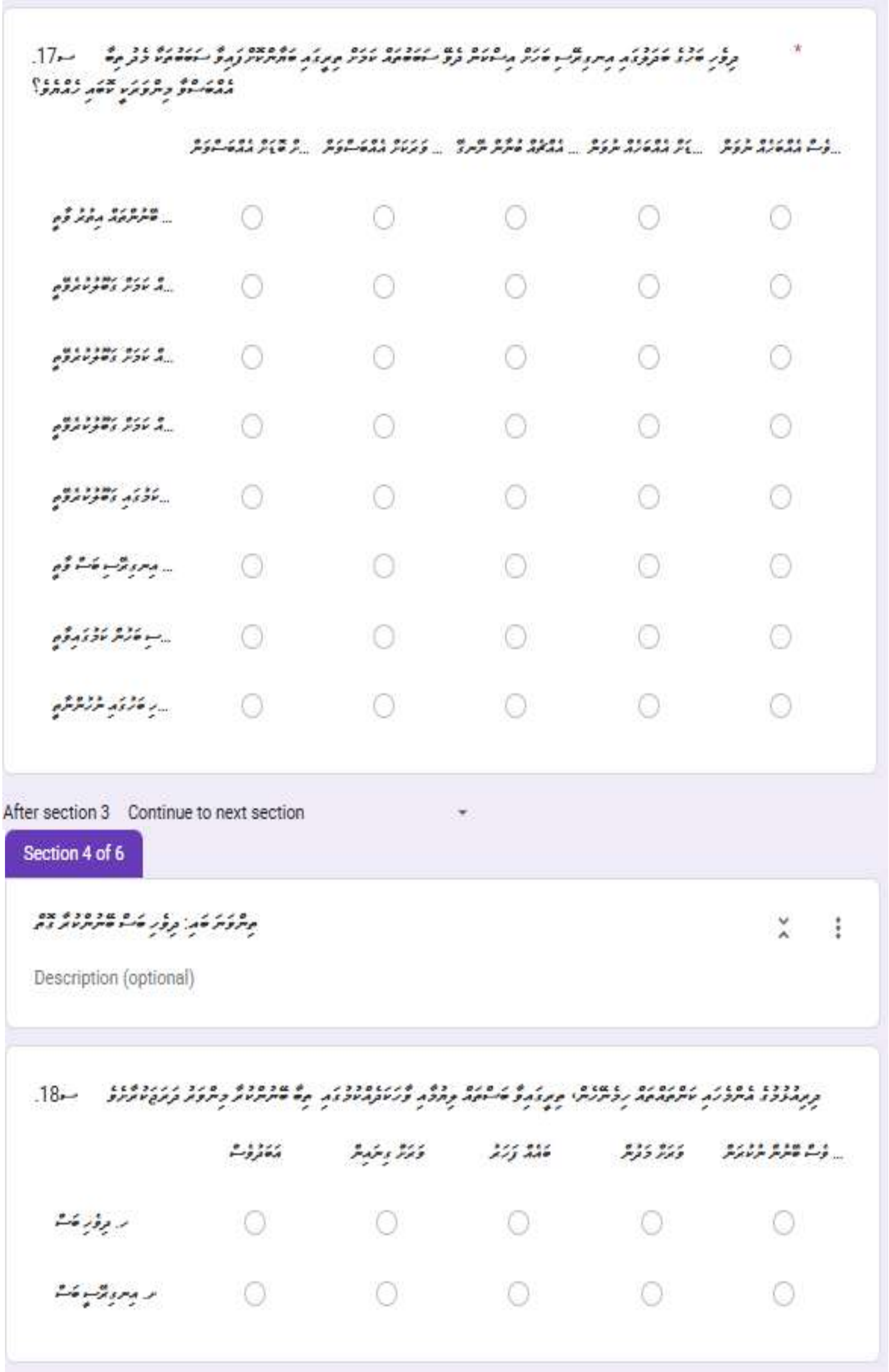 17.

After section 3 Continue to next section

18.

*
Section 4 of 6
Description (optional)

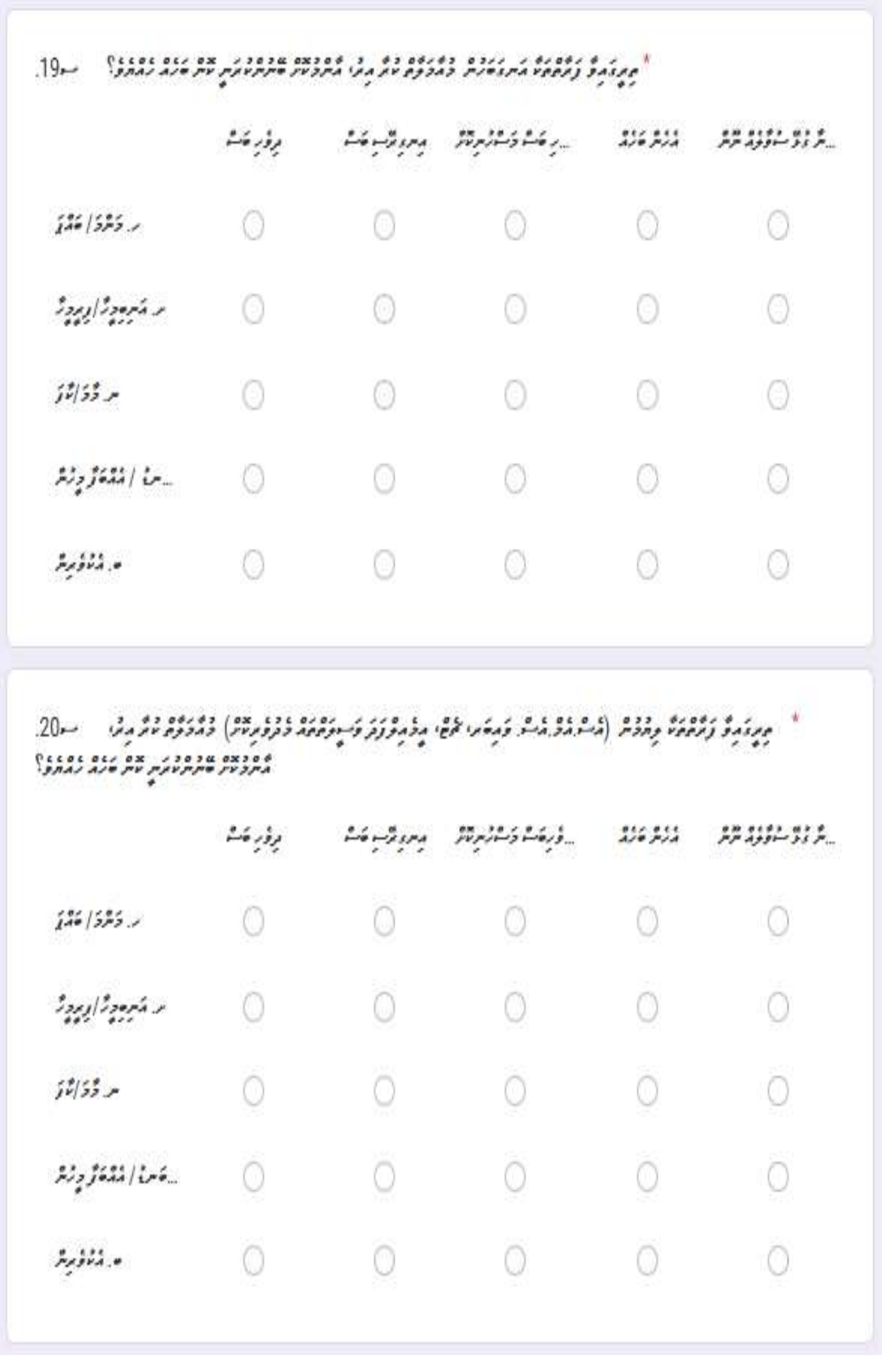

ސ19. [illegible] *

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	އިނގިރޭސި ބަސް	ދިވެހި ބަސް
ހ. މަންމަ/ބައްޕަ	○	○	○	○	○
ށ. އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ	○	○	○	○	○
ނ. މާމަ/ކާފަ	○	○	○	○	○
...ބެ / އެއްބަފާ މީހުން	○	○	○	○	○
ބ. އެހެނިހެން	○	○	○	○	○

ސ20. [illegible] *

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	އިނގިރޭސި ބަސް	ދިވެހި ބަސް
ހ. މަންމަ/ބައްޕަ	○	○	○	○	○
ށ. އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާ	○	○	○	○	○
ނ. މާމަ/ކާފަ	○	○	○	○	○
...ބެ / އެއްބަފާ މީހުން	○	○	○	○	○
ބ. އެހެނިހެން	○	○	○	○	○

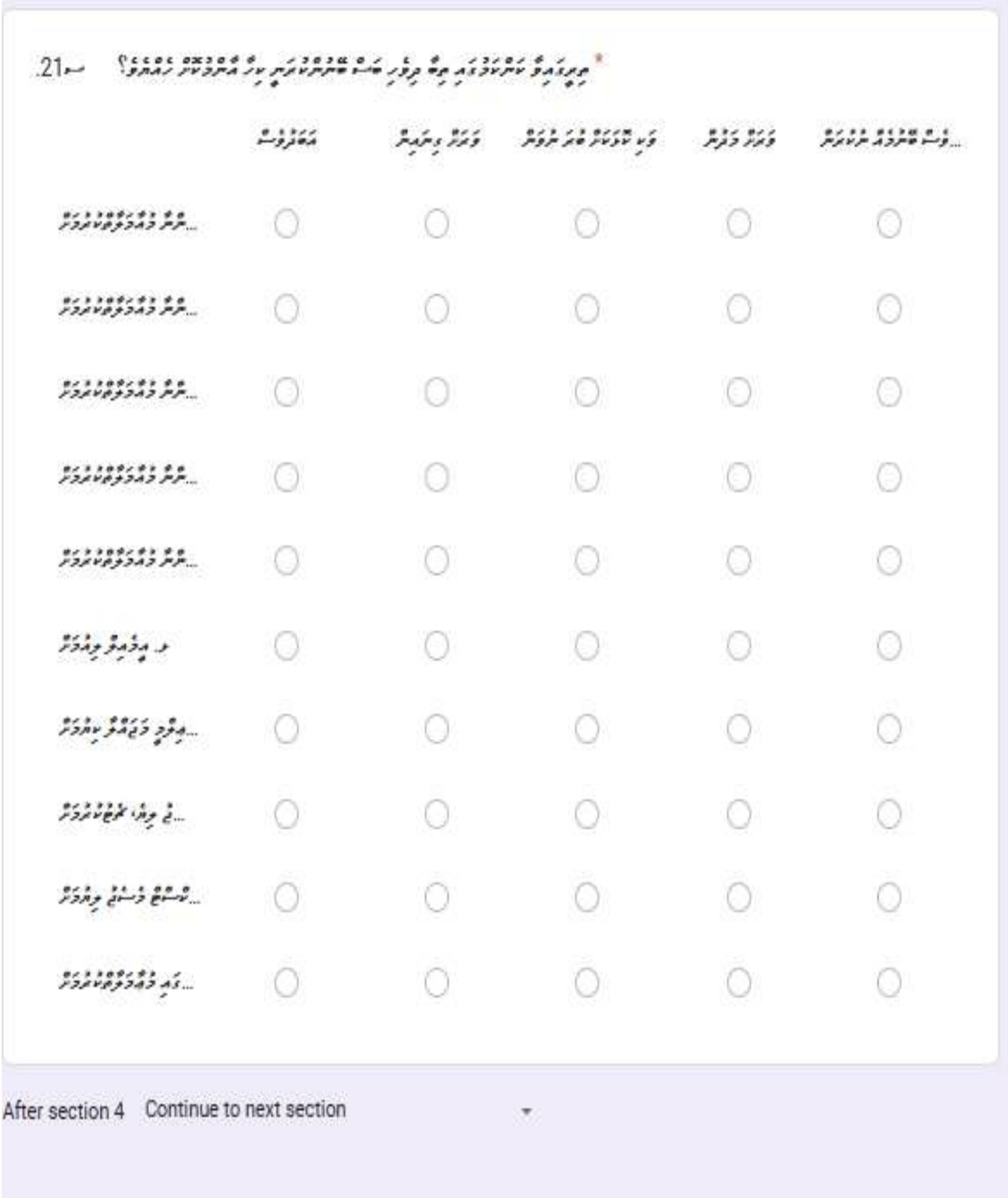

21. ސ- ތިރީގައިވާ ކަންކަމުގައި ތިބާ ދިވެހި ބަސް ބޭނުންކުރަނީ ކިހާ އަންދާޒާއަކަށް ހެއްޔެވެ؟ *

...ވެސް ބޭނުމެއް ނުކުރަން	ވަރަށް މަދުން	ވަކި ކަމަކަށް ބޭނުން ނުކުރަން	ވަރަށް ގިނައިން	އަބަދުވެސް	
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]
○	○	○	○	○	[illegible]

After section 4
Continue to next section

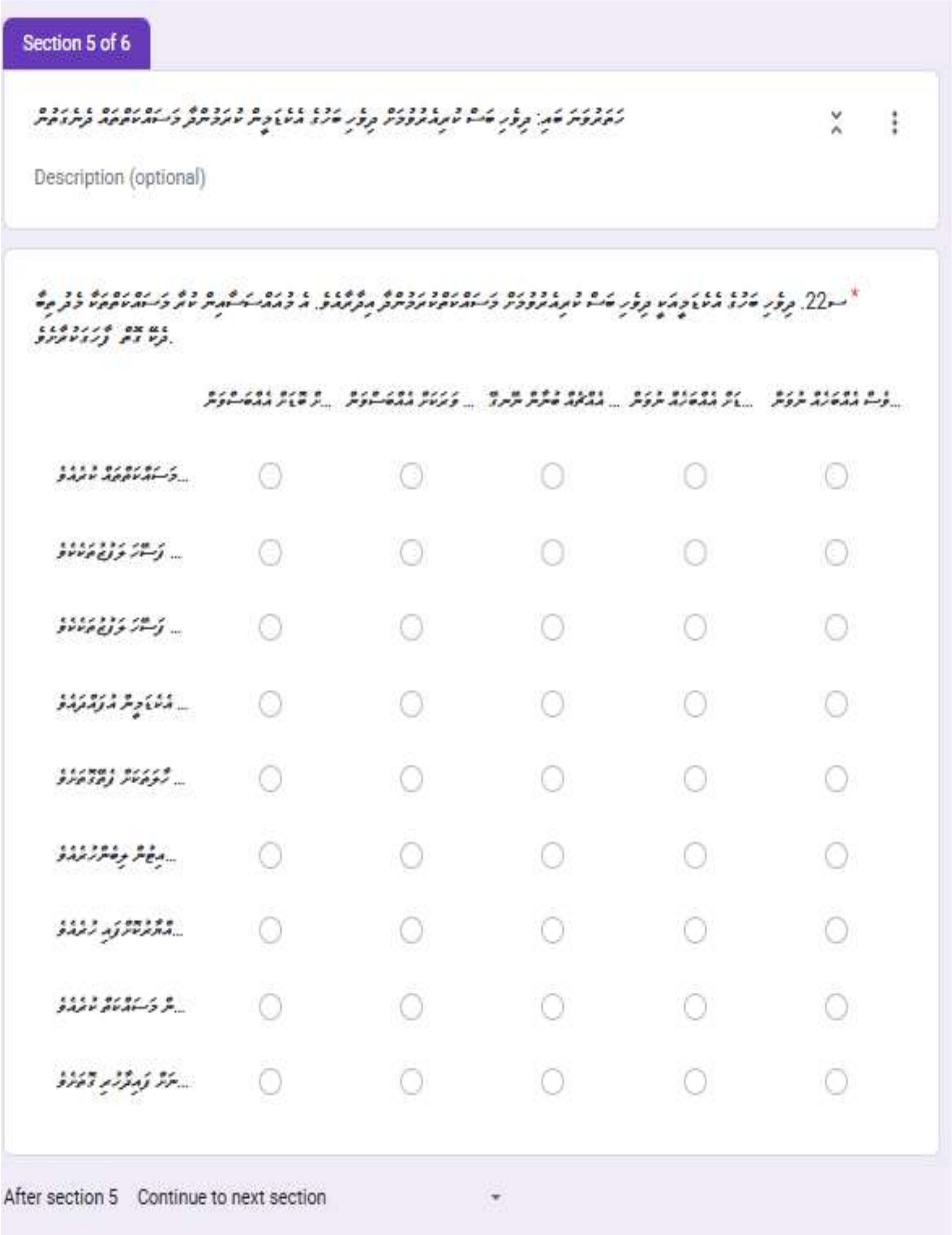
Section 5 of 6
Description (optional)
22.
*
After section 5
Continue to next section

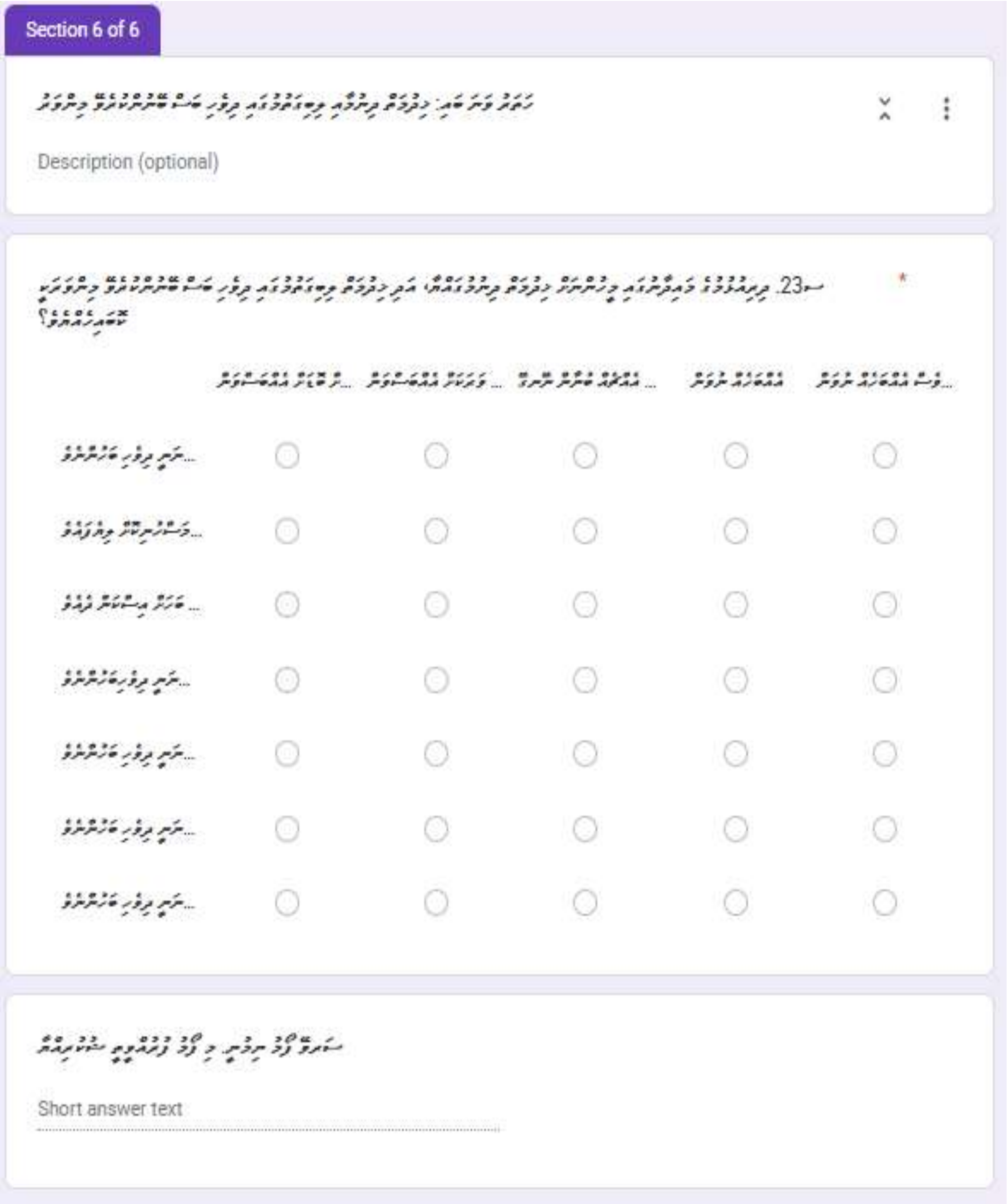

Section 6 of 6

Description (optional)

23.

○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○

Short answer text

https://docs.google.com/forms/d/1z87Y7u0LFfUVug1F-6PtLoL1tcKPHTj6zpIO1crYEvg/edit

ޖަދުވަލު 4 ބ

ފޯކަސް ގުރޫޕު މަޝްވަރާގައި ބޭނުންކުރި ސުވާލު ގައިޑް

1. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނު ކިހާވަރަކަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާތޯ؟ (އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅުންނާ ކުރާ ސުވާލެއް)

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ (ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު) މައިގަނޑުގެ މަގުސަދުގެ ތެރޭގައި، ދިވެހި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކޮށް، ދިވެހިބަސް ދެމެހެއްޓުމަށް މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ އިރު، މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް އިތުރަށް ކުރެވޭނެ ކަންތައްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ (ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުންނަށް)

2. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ މަގުސަދުގެ ތެރޭގައި މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުން އިތުރުކޮށް ބަސް ދެމެހެއްޓުމަށް މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވާ އިރު، މިހާރު ކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކުން މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރެވޭ ކަމަށް ގަބޫލުކުރައްވަންތޯ؟ ގަބޫލުކުރައްވާ / ނުކުރައްވާ ސަބަބުތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި މި މަގުސަދު ހާސިލުކުރުމަށް އިތުރަށް ކުރެވޭނެ ކަންތައްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ (އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅުންނާ ކުރާ ސުވާލެއް)

3. ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތު ތަންފީޒުކުރެވޭކަން ދެނެގަންނަ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯ، އަދި އެއަށް ޢަމަލުނުކުރާ ފަރާތްތަކާ މެދު [illegible] ގޮތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ (ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުންނަށް)

6. . ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުނުކުރާ ފަރާތްތަކާ މެދު ޢަމަލުކުރަންވީ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެއީ ކީއްވެތޯ؟ (އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅުންނާ ކުރާ ސުވާލެއް)

ޕްރައިމަރީ އިސްކޫލު މަރުޙަލާގައި ދަރިވަރުންނަށް ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭ ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯ؟

ދިވެހިބަހުގެ ޤަދީމު ފޮތްތަކާއި ގަވާއިދު ފޮތްތައް އިތުރުކޮށް، އެ ފޮތްތައް ފަސޭހައިން ލިބޭން ގޮތް ހެދުމަށް ކަންތައްތައް ކުރެއްވިދާނެ ގޮތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟

ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް ހެދުމުގައި އަމަލުކުރެވޭ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯ؟ ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީން ނެރެފައި ވާ ބަސްތޫރައިގައިވާ އާ ލަފުޒުތައް އުފައްދައިފައި ހުންނަނީ އާ ލަފުޒު އުފެއްދުމުގެ އުސޫލުގެ ތެރެއިން ކޮން އުސޫލުތަކެއް ބޭނުންކޮށްގެންތޯ؟ (މިއީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް އަމާޒުކުރެވޭ ސުވާލެކެވެ.)

ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް އާންމުން ބަލައިގަންނަ އެއްޗަކަށް ހެދުމަށް އަމަލުކުރާ ގޮތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ (މިއީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުގެ އެކަޑަމީއަށް އަމާޒުކުރެވޭ ސުވާލެކެވެ.)

7. ދިވެހިބަހުން ހަދާ އާ ލަފުޒުތައް މުޖުތަމަޢު ބަލައިގަންނަ ލަފުޒުތަކަށް ހެދުމަށް އަމަލުކުރެވިދާނެ ގޮތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ (އެކަޑަމީގެ ބޭފުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅުންނާ ކުރާ ސުވާލެއް)

7. ދިވެހިބަހަށް އިތުރުވާ އާ ލަފުޒު ދިރުވުމަށް މީޑިއާ އިން ސަމާލުކަން ދެންތޯ؟ ދޭނަމަ އެކަން ކުރެވޭ ގޮތް/ނުދޭ ނަމަ އެއީ ކީއްވެގެން ކަން.

7. ދިވެހިބަހުގެ ގާނޫނާ މެދު ދެކޭ ގޮތް. (އޭގައި މީޑިއާ އިން އަމަލުކުރަންވީ ގޮތެއް ފިޔަވައި ނެރުން)

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ބަހަށް އިސްކަންދިނުމުގެ ގާނޫން ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި މި ގޮންޖެހުންތަކުން ސަލާމަތްވެ، ކުރިއަށް ދިއުމަށް އެޅިދާނެ ފިޔަވަޅުތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟

ދިވެހިބަހުގެ މަޤްބޫލުކަން އިތުރުކޮށް، މުޖުތަމަޢުގައި ދިވެހިބަހާ މެދު ދެކޭގޮތް ބަދަލުކޮށް، ދިވެހިބަހަށް ޤަދަރުވެރިކަން ދިނުން ހިމާޔަތްކުރުން ކުރެވޭ ކަންތައްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟

ދިވެހިބަހަށް ޚާއްޞަ ދައުލަތުގެ ސިޔާސަތަށް ގެންނަންވީ ބަދަލުތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި މި ސިޔާސަތު ކާމިޔާބުކަމާއެކު ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަދަލުކުރަންވީ ފިޔަވަޅެއްތޯ؟

ދިވެހިބަހުގެ ސިޔާސަތުގެ ނަމުގައި ސިޔާސަތެއް އެކުލަވާލަން ޖެހޭތޯ؟ އެއީ ކިހިނެއްތޯ؟

ޖަދުވަލު 5

އިތުރު ޓެސްޓުތަކުގެ ނަތީޖާތައް

ތާވަލު 5 ހ. ސާވޭގެ ބައިވެރިން ނިސްބަތްވާ ދާއިރާތަކާއި ޖިންސުގެ ޖުމުލަ އަދަދު

	ދީނީ އިލްމުވެރިއެއް		ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހެއް		ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހެއް		ޞިއްޙީ ދާއިރާގެ މީހެއް		މީޑިއާގެ މީހެއް		ޤާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހެއް		ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ މީހެއް (ސިފައިން/ ޕޮލިސް)		އެކު ޖުމްލަ	
	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ	ޖުމްލަ	އިންސައްތަ
އަންހެން	0	0.0%	1	.7%	80	55.2 %	37	25.5 %	6	4.1%	8	5.5%	13	9.0%	145	48·0 %
ފިރިހެން	7	4.5%	14	8.9%	45	28.7 %	14	8.9%	5	3.2%	13	8.3%	59	37.6 %	157	52·0 %
ޖުމްލަ	7	%4·5	15	%9·6	125	83·9 %	51	34·4 %	11	%7·3	21	13·8 %	72	46·6 %	302	100 %

ތާވަލު 5 ނ. ދުވަހީ ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވަހަކަދައްކާ ބަހުގައި ޖިންސުގެ މެދުގައި ތަފާތެއް ވޮތޯބެލުމަށް ހެދި ކައި-ސްކޮއަރގެ ނަތީޖާ

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13.173[a]	2	.001
Likelihood Ratio	14.826	2	.001
Linear-by-Linear Association	10.048	1	.002
N of Valid Cases	302		

a. 2 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.92.

މަތީގައިވާ ތާވަލު 5 ނ ގައިވާ ކައި ސްކޮއަރ ޓެސްޓުގެ ނަތީޖާއަށް ބަލާ އިރު، އާންމުކޮށް ވަހަކަދައްކާ ބަހުގައި ޖިންސީގެ މެދުގައި ތަފާތެއް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެއީ މިތާވަލުން ފެންނަ ކައި ސްކޮއަރގެ ނަތީޖާއަކީ 0·000 އެވެ. އަސްލު މިންގެ ނަތީޖާއަކީ 0·001 އެވެ. މި ނަތީޖާއަކީ 0·05 އަށް ދަށް އަދަދެއް ކަމުންވާނީއެވެ.

ތާވަލު 5 ސ. ދިވެހި ދިރިއުޅުމުގައި އާންމުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްބަސް ބޭނުންކުރުމުގައި އުމުރުފުރާގެ ތަފާތު

	ދިވެހިބަހުން		އިނގިރޭސިބަހުން		ދިވެހިބަހާއި މައްސުނިކޮށް	އިނގިރޭސިބަސް
	އަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	އަދަދު	އިންސައްތަ
18-35	84	69.4%	2	1.7%	35	28.9%
36-65	168	92.8%	2	1.1%	11	6.1%

ތާވަލު 5 ށ. ދިވެހި ދިރިއުޅުމުގައި އެކި ދާއިރާއިން ވާހަކަދެއްކުމަށް އާންމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް

	ދިވެހިބަހުން		އިނގިރޭސިބަހުން		ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަސް މައްސުނިކޮށް	
	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ	ޢަދަދު	އިންސައްތަ
ދީނީ ޢިލްމުވެރިއެއް	7	100.0%	0	0.0%	0	0.0%
ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހެއް	10	66.7%	0	0.0%	5	33.3%
ތައުލީމީ ދާއިރާގެ މީހެއް	110	88.0%	2	1.6%	13	10.4%
ސިއްޙީ ދާއިރާގެ މީހެއް	38	74.5%	1	2.0%	12	23.5%
މީޑިއާގެ މީހެއް	8	72.7%	0	0.0%	3	27.3%
ގާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހެއް	15	71.4%	1	4.8%	5	23.8%
ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ މީހެއް (ސިފައިން/ ފުލުސް)	64	88.9%	0	0.0%	8	11.1%

ތާވަލު 5 ބ. މަތީ ތައުލީމުގައި ހިންގާ ކޯސްތައް ދިވެހިބަހުން ހިންގުމާ މެދު މަސައްކަތްކުރާ ދާއިރާގެ ގޮތުން ގަބޫލުކުރާ ގޮތް ތަފާތުވޭތޯ ބެލުމަށް ހެދި ކައި-ސްކެއަރގެ ނަތީޖާ

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41.231[a]	12	.000
Likelihood Ratio	39.869	12	.000
Linear-by-Linear Association	.535	1	.465
N of Valid Cases	302		

9 cells (42.9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.23 ·1

ތާވަލު 5ށ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ފުރަތަމަ ޑިގްރީގެ ސަނަދުން ފެށިގެން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާތައް އޮތުމާ ބެހޭ ދާއިރާތަކުން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތް.

	ދީނީ އިލްމުވެރިއެއް		ޓެކްނޮލޮޖީ ދާއިރާގެ މީހުން		ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ މީހުން		ސިއްޙީ ދާއިރާގެ މީހުން		މީޑިއާގެ މީހުން		ގާނޫނީ ދާއިރާގެ މީހުން		ސަލާމަތީ ބާރުތަކުގެ މީހުން (ސިވިލިއަން/ ޕޮލިސް)	
	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވައިދޭން ފުރުޞަތު އޮންނަން ޖެހެއެވެ.	4	2.1%	3	1.6%	89	46.6%	29	15.2%	7	3.7%	10	5.2%	49	25.7%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.	1	1.9%	9	17.0%	9	17.0%	14	26.4%	4	7.5%	4	7.5%	12	22.6%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުންނެވެ.	2	3.4%	3	5.2%	27	46.6%	8	13.8%	0	0.0%	7	12.1%	11	19.0%

ތާވަލު 5ނ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ފުރަތަމަ ޑިގްރީގެ ސަނަދުން ފެށިގެން މަތީ ކޯސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާތައް އޮތުމާ ބެހޭ ޖިންސުގެ ދެމެދުގައި ޤަބޫލުކުރާ ގޮތް.

	އަންހެން		ފިރިހެން	
	ޖުމުލަ	%	ޖުމުލަ	%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވައިދޭން ފުރުޞަތު އޮންނަން ޖެހެއެވެ.	96	50.3%	95	49.7%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.	24	45.3%	29	54.7%
މަތީ ތަޢުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުންނެވެ.	25	43.1%	33	56.9%

ތާވަލު 5އ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ފުރަތަމަ ޑިގުރީގެ ސަނަދުން ފެށިގެން މަތީ ކްލާސްތަކުގައި ދިވެހިބަހުން ކިޔަވައިދޭ މާއްދާއެއް އޮތުމާ މެދު އުމުރުފުރައިގެ މެދުގައި ގަބޫލުކުރާ ގޮތް.

	18-35		36-65	
	ޢަދަދު	%	ޢަދަދު	%
މަތީ ތައުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް އިނގިރޭސިބަހުންނާއި ދިވެހިބަހުން ވެސް ކިޔަވައިދޭން ފުރުޞަތު އޮންނަން ޖެހޭނެ.	73	38.2%	118	61.8%
މަތީ ތައުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ.	27	50.9%	26	49.1%
މަތީ ތައުލީމުގައި ހިންގާ ހުރިހައި ކޯހެއް ވެސް ހިންގަންވީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުންނެވެ.	21	36.2%	37	63.8%

ހޫލަ 5 ށ. ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާއި (ސ 18) ވާހަކަދެއްކުމުގައި ތަފާތު ގުރޫޕުތަކާއި ބަހާ (ސ 19) ހުރި ތަފާތު

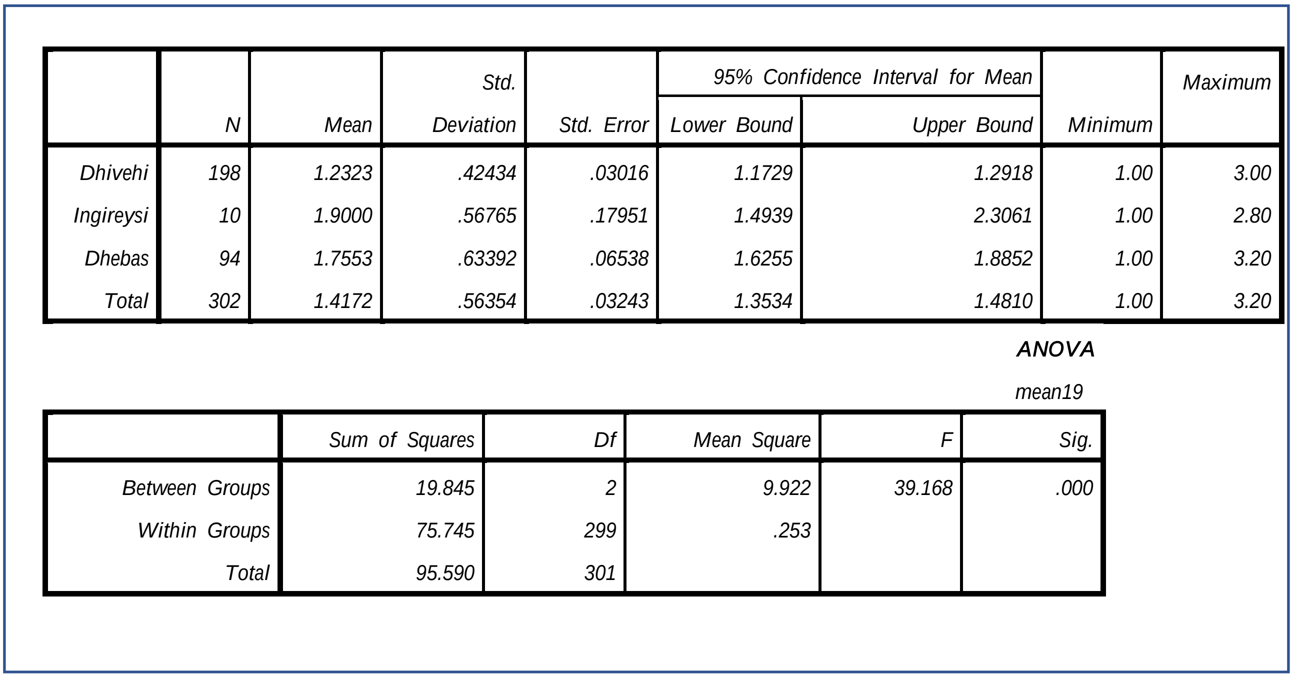

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Dhivehi	198	1.2323	.42434	.03016	1.1729	1.2918	1.00	3.00
Ingireysi	10	1.9000	.56765	.17951	1.4939	2.3061	1.00	2.80
Dhebas	94	1.7553	.63392	.06538	1.6255	1.8852	1.00	3.20
Total	302	1.4172	.56354	.03243	1.3534	1.4810	1.00	3.20

ANOVA

mean19

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	19.845	2	9.922	39.168	.000
Within Groups	75.745	299	.253		
Total	95.590	301			

ޗާޓު 5 ދ. ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެހައި ކަންތަކުގައި ލިޔުމާއި ވާހަކަދެއްކުމުގައި ދިވެހިބަސް ބޭނުންކުރުމާއި (ސު 18)

ލިޔުމުން މުއާމަލާތްކުރުމުގައި

Descriptive

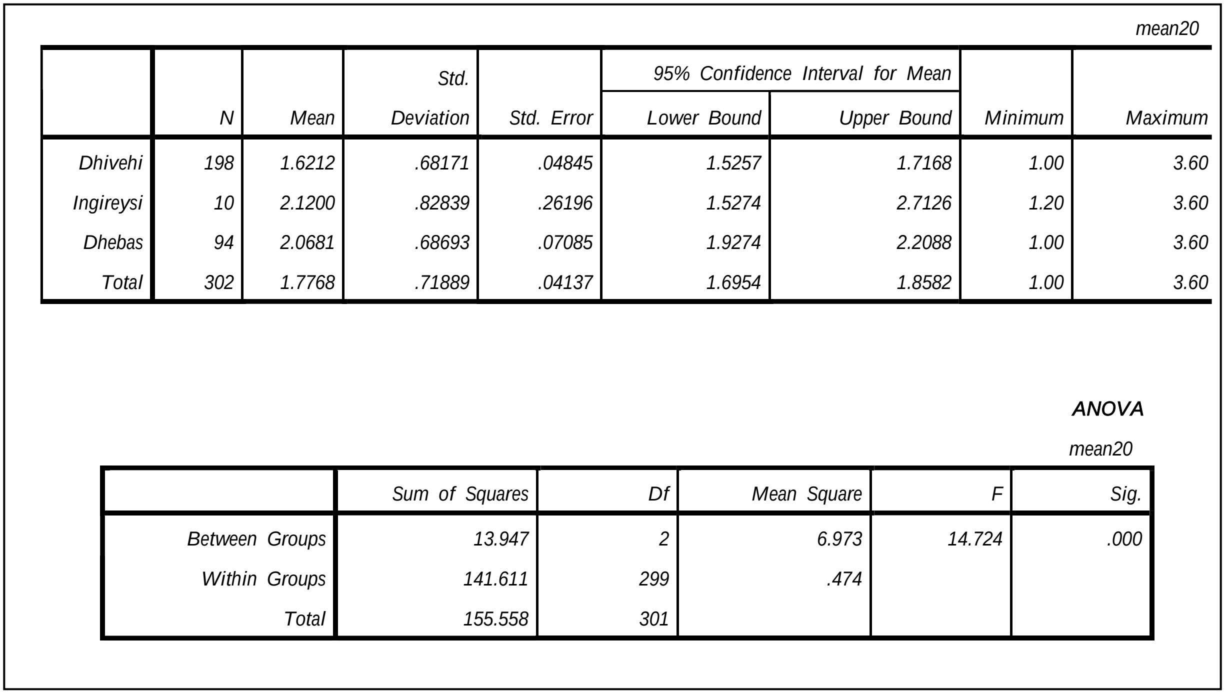

mean20

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Dhivehi	198	1.6212	.68171	.04845	1.5257	1.7168	1.00	3.60
Ingireysi	10	2.1200	.82839	.26196	1.5274	2.7126	1.20	3.60
Dhebas	94	2.0681	.68693	.07085	1.9274	2.2088	1.00	3.60
Total	302	1.7768	.71889	.04137	1.6954	1.8582	1.00	3.60

ANOVA

mean20

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	13.947	2	6.973	14.724	.000
Within Groups	141.611	299	.474		
Total	155.558	301			

ޖަދުވަލު 6 ހ

ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތައް

ޖަދުވަލު 6ގެ ހ ގައި މިވަނީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިޝްތިހާރު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް، ރެސްޓޯރަންޓު، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިދީފައި އެ ވަނީ ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރެއިން މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ބޮޑު ސްޓޭރު
ބާޒާރު
ރ.އަތޮޅު
ސޯސަން
ފިނޮޅު
ފިހާރަ
ބަނދަރު

އިޝްތިހާރު

ހައްދުން ނެއްބޭހާ ފަސޭހަ.
ހަމުގެ ބަލިމަކަން ހާއްސަ
ޑޮކްޓަރުން، ޑރ. މުހައްމަދު
ހައިކަލް، ޑރ މުހައްމަދު
ސަރަފުއްދީން.
ހިނގާ ސައިބޯން ދާން ޖެފީ
އެނގޭތަ؟
ބޮޑު ސްޓޭރު
ކުޑަކުދިންގެ ނެރީ
އަންނަންވީ މިޔަނަން! ހެޔޮވާން!
ކުޑުވާން!

[illegible] ([illegible] އިޝްތިހާރު.
[illegible]
[illegible])
[illegible]
[illegible]1400
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]!
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]؟ [illegible]؟
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ޖެފީ އެނގޭތަ؟ ހިނގާ ސައިބޯން
ދާން

ރެސްޓޯރަންޓު/ކެފޭ/ހޮޓާ

މިރާ
[illegible] ހޮޓާ

އެހެނިހެން

ވަގުތު ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން
[illegible]
[illegible]!
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]-

[illegible]
[illegible] ([illegible])
[illegible]
[illegible]- [illegible] 2010/15-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ވަގުތު ފާއިތު ވުމުގެ ކުރިން
އަގުބޮޑެތި މުދަލަށް
ރައްކާތެރިވެލައްވާ
ވެންނެވުމުގެ ކުރިން ހެލްމެޓް
ނަންގަވާ
މައިންގެ ކޮޓަރި
މައުލޫމާތު

މަޖީދިމަގު ދަމަނަވެރި ބަހައްޓާފައި
ވާ ބޮޑު- ދަމަނަވެރި ކުރިމަތި
މިވަރެއް ނެތް
މުޑި އެރުން ހެއްޓުވުމަށް ދެ އުނދު
ދޭތެރޭ ރައްކާތެރި ދުރުމިނެއް
ބަހައްޓަވާ!
ފަތުރުވެރީންގެ ކައުންޓަރުތައް
ފަލަސްތީނާ އެކު ވެންނާނަން

ފާހާނާ
ފުރާމީހުން
ދާގިނާ ގުދަން
ދެއުގަނޑު ދޭތެރޭ ދުރުމިން
ބަހައަޓަވާ
ތައްޔާރޭ- ދިވެހިރާއްޖެ
ތިބާ އެހެން މީހުންނަށް އެހީތެރިވާ
ޖުމްހޫރީ ޕާޓީ

ޖަދުވަލު 6 ނ

ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ހުރި ނިޝާންތައް

ޖަދުވަލު 6ގެ ނ ގައި މިވަނީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ޑިޕާޓްމަންޓް، މަގުގެ ނަން، ޕާކިންގ، އިސްކިރީން/ ބިލްބޯޑު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް، ރެސްޓޯރަންޓް، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ހަމައެކަނި އިނގިރޭސިބަހުން ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ކުންފުނިތައް

ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
ބިޒްނަސް
ސެންޓަރ
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް

ބިޒްނަސް
ސެންޓަރ
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
އިސްލާމިކް
ފައިނޭންސް

ބީއެމްއެލް
އިސްލާމިކް
ބިޒްނަސް
ސެންޓަރ
[illegible]
(އިސްލާމިކް
[illegible]

އެސްޓީއޯ
އެސްޓީއޯ
ހޯމް
[illegible]
ސަސްޓެއިނަބަލް
[illegible]
[illegible]

ޑެވެލޮޕްމަންޓް
ޕްރޮޖެކްޓް
(ސަ[illegible]
ބައި [illegible]
ބޭންކް)
ސްޓެލްކޯ

ސްޓެލްކޯ
ގްރީން ފައިވް
ޓެކްސްޕޭޔަރ
ސަރވިސް
ސެންޓަރ

[illegible]
މަނީ
އެކްސްޗޭންޖް
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
(ހެޑް
އޮފިސް)
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް

ބިޒްނަސް
ސެންޓަރ
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
އިސްލާމިކް
ބޭންކް އޮފް
މޯލްޑިވްސް
[illegible]
އޭޓީއެމް
ސެންޓަރ
ބޭންކް އޮފް
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

ފިހާރަތައް

އިނޭވޮބިލް ހައިޖީން
(ނިރޮޅުމަގު ކޯނާ)
3އޭ ބިއުޓީ ސްޓޯރ
ހައި ފިޝިންގް
ހަމީދާ
ހީރާ ބޮސްޓޫޑިއޯ
ހޯމް ވޯމު
ނަޖާރީ ބްރަދަރސް
ނޮވެލްޓީ ބުކް ޝޮޕް
ރާކަނި ބީކް
ރިލެކްސް ހޯމް
ރިދަލް ފާރމަސީ
ދުއަރ ޝަވައިން
ރެޑް ކާޕެޓް
ރެޑް ކާޕެޓް
ރެޑް ވޫވް
ރެޑް ވޫވް
ރެޑްވޫވް
ބަންޑާ މޮބައިލް
ސެންޓަރ
ބިއުޓީ ސްޓްރީޓް
ބިގް ބަޒާރ
ބިއުޓީ ސްޓްރީޓް
ބެންޑާ މޮބައިލްސް
ޕްލަސް
ބެސްޓް ޕްރައިސް
ރާދުވާ
ބޮޑީ ގްލޯވް
ބްރައިޓް މައިންޑް
ބްލީކް އެންޑް ލޯ
ކައުންޓްލައިން
ކައުންޓްލައިން
ކަލަރ ބޫންކް ރޯމް
ކުއިކް އާރް ބްރޯ

ކުއިކްސް
ކުއަލް
ކެމްޕަސް
ކެމްޕަސް
ކެމްޕަސް ސްޕޯރޓްސް
ކޮމްޕިއުޓަރ ޕްލަސް
ކޮސްމޮޕޮލިޓަން މުޑް
ސަޕްލައި
ކޮސްމޮޕޮލިޓަން މުޑް
ސަޕްލައި
ކޮޕީއަރ ޕްލަސް
ކޮޕީއަރ ޕްލަސް
ކައިޑީ ބިލްޑިންގް
ކައިވްސް އެޕްލް
ކައިފުލް
ކައިލެންޑް
ބެވެރޭޖެސް
ކެލެވްސް ޕްރައިވެޓް
ހިމިޓެ
އަސްރަފީ
އަޅޮން
އާއެލް ގެރިކާއާ
އިޕާކުޓްޝި
އިންވެސްޓްމެންޓްސް
ފިވިޓް ހިޓެ
އިޓާލިއަން ރިލްކަން
އިޓާލިއަން ރިލްކަން
އީވޯ ހޯމް
އީވޯ ހޯމް
އީވިނިންގް ސްޓޯ
އީވިނިންގް ސްޓޯރ
އުރީދޫ
އުރީދޫ (ހުޅުމާލެ)
އޯޝަންސް މާލެ

އެއްކަލަ ފިހާރަ
އެވޯ ހޯމް
އެމް.އެކް.އޭ މާރޓް
އެމްއެކްއޭ މާރޓް
އެމްވެކްސް ޓްރޭޑިން
އެމްވެކްސް
ޓްރޭޑިންގް ބާޒާރ
އެމްސީބީ
އެލިޔާ ސްޓޯރު
އެލެސް ބްރެން
އެލް މޮބައިލް 2
އެލް މޮބައިލް 5
އެލް ޒޯން
އެލް ޒޯން 2
އެލްބިއަން ސްޓޯރ
އެސެންޝަލް
އެސްޓިއޯ ހޯމް
އިމްޕްރޫވްމެންޓް
އެޑަމް އެންޑް ކޯ
އެޑަމް އެންޑް ކޯ
އެޑަމްކޯ
ވަން ޕްލަސް އޭ
އޭބީއެސް ފަރނިޗާ
އޭއެމްކޭ ބްރަދަރސް
އޭއެމްކޭ ބްރަދަރސް
ސޭލްސް ސެންޓަރ
އޭސް ހޯމްސެންޓަރ
އޮރެންޖް
އޯބިއަން
އޯބިއަން
އޯކެޑް
އޯކެޑް
އޯސީބީ ހުޅުމާލެ

ވައިލްޑް ހާރބަރ
ބަޒާރ
ވައިލްޑް ހާބަރ
ވާލީ ސްޓޯރ
ވިމް
ވީބީ
ވެލީގާ ހާޑްވެއަރ
ވެލީގާ ހާޑްވެއަރ
ވެސްޓޯރ
މަނީ އެކްސްޗޭންޖް
މަނީ އެކްސްޗޭންޖް
މިރިހާ
މިނީ ކްލަބް
މިރިހާ
މޫވެންޕިކް
މެންގޯ
މެކްސް
މެގަކިޑް
މޮބައިލް ރިޕެއަރ
މޮބައިލް ޓްރީ
މޮބައިލް ފިކްސް
މޮބައިލް ފޯން އެންޑް
މިލްޓްރޯނިކް
ފަރނިޗާ ސެންޓަރ
ފައިބަރ ކިޓްސް
ފަތަހަ ސްޓަލި
ފާތިމާ ބްރޭޑް
ފޮއިންޓް
ފުލުވީ ކުއަރ
ފްރައިޑޭ ރިކޭން
ފްރިމީއޯ
ފްލެކްސަން ބައި
އޮބައިން
ފްލެކްސް ސްޓޯ

ފްލެކްޓޮން
ދަ ކޮކޯ ބްރީ
ދަ ކޮކޯއާ ބްރީ
ދަ ގްރޯސަރ
ދަމާސްކް
ފެބްސް ކޫލް
ފަރޮސް
ފަރީކޭ ބިއުޓީ ސްޓޮރ
ފައިލް ފިޓްނެސް
ފައިލް ސްޕޮރޓް
ފައިލް ސްޕޮޓް
ފޫޑީސް ޝޮޕް
ގިނީ އެންޑް ޓޯނީ
ގިފްޓް ކޮނަރ
ގްރޯ
ގްރޫ
ގްރިބްޓީ ސެލޯން
އެންޑް ސްޕާ
ސަން ފްރޯންޓް
ސަން ފްރޯންޓް
ބައިކް

ސަން ފްރޯންޓް
ބިލްޑީންގް
ސަން ފްރޯންޓް
ލިވިންގް
ސަމަން ބްރޫޑަރސް
ސަފީ ޝޯޕިންގ
ސަފީ ޝޯޕިންގް
ސާރިޓް ސިޓީ
ސިއާރާ
ސިނަލް އިންޓީރިއަރ
ސިރާ ސްޕޮރޓްސް
ސިސްޓެމްސް
ސިމްޑި ޓެކް
ޓެކްނޯލޯޖީ
ސިމްޑީ ޓެކް
ސިލްވަރ ސްމޮކް
ސިޓީ ސްޓޫލްސް
ސީގަލް
ސުންދުސް
ސެންޓްރަލް
ހާޑްވެއަރ

ޝެލެސްކޮ
ހާރޑްވެއަރ
ޝޫލްސްކޮ ހާޑްވެއަރ
ޝޯނީ ހާޑްވެއަރ
ޝޯނީ ހޮމް
ޝޯނީ ފިޝިންގ
ޝޯނީ ސްޕޯޓްސް
ޝޯނީ ސްޕޯޓްސް
ޝޯނީފިޝިންގް
ޝްރިން ކޫންޑީ
ޝްރިން ކޫންޑީ
ސްކެޗަރސް
ސްޓީލް ހާރޑްވެއަރ
ސްޓީލް ހާޑްވެއަރ
ސްޕޮރޓްސް ލިންކް
ސްޕޮޓްސް ޕަވަރ
ސާޖް ފްރެގްރެންސް
ޝޫ ޕަވަރ
ޝޫސް
ޝޫޕީސް
ޝެލްޓޮން

ޑިއަރާ ބްރޫޑިންގ
ޕވބ ޓބޑ
ޑެސިއޮ
ވޯޓަރ ޕޯއިންޓް
ޑްރީމްސް
ޑްރީމްސް މޯބައިލް
ޑްރީމްސް މޯބައިލް

ޑްރީމްސް މޯބައިލް
ޕްލަސް
ޑްރެސް ބޯކްސް
ޓިމްބަރސްޓޮކްސް
ޓީކް- އިންޓީރިއަރ
ހާޑްވެއަރ
ޕަވާ ހައިޑްރޮލިކްސް
ޕަވާ އެކްސް
ޕިއްޒާ އެންޑް ޕާސްޓާ
ޕޯއިސް ޕަރފިއުމްސް
ޕޯއިޒް

އިސްތިމާރު

އިސްތިމާރު
ހަރަކާ ޕްރެސް ޕަބްލިޝަރޒް
ވިލްސަން
24 އަވަރެސް އޮވްރީޒ
ހަމައެކަނި އިނދިރާސިޓަސް
ހަރަކާ ޕްރެސް ޕަބްލިޝަރޒް
ސައިދީ
ނޯރާ/އެސަސް/ޖެލް
ނޯރާ/އެސަސް/ޖެލް
ނޯ ރޫމް ފައިކް ދަ ބާބު ރޫމް
ރިޕް ކާރޑް
ރޫމް ޓު ރެންޓް
ރޫމް ޓު ރެންޓް
ރޫމް ޓު ރެންޓް
ރޫމް ޓު ރެންޓް
ރޫމް ފޯރ ރެންޓް
ރޫމް ފޯރ ރެންޓް
ރެސްޕޮންސިބަލް ކޮންސަމްޕްޝަން އެންޑް
ޕްރޮޑަކްޝަން (ކަނޑު އަލީގެ މަންޒަރުން)
ރޯބޯލް އޮވައިލަބަލް ހިއަރ
ބިއުމް އެލް އިސްތިމާރިކް
ބިއުމް އެލް އިސްތިމާރިކް
ބިއުމް އެލް އިޖީ ޕީ

ބިއުމް އެލް އިޖީ ޕީ
ބިއުމްއެލް އިސްތިމާރިކް ޕްރޮސެސަރލް
ފައިނޭންސިންގ އޮވައިލަބަލް ހިއަރ
ބިއުމްއެލް އިސްތިމާރިކް ޕްރޮސެސަރލް
ފައިނޭންސިންގ އޮވައިލަބަލް ހިއަރ
ބޮނޑް އޮފް މޮރޮޖެވިލްސް
ބޮނޑް އޮފް މޮރޮޖެވިލްސް
ބޭބީ ފަލް- ޕްރިމިއަމް ބޭބީ ގެއިޕަރ
ބޭބީ ޝަވަރ
ބޭގޭޖް ސްޓޯރޭޖް އެރިއާ
ބޮޑީ އިންވެސްޓްމެންޓް ޓު ފަދިލް
ބަރަދަރ އެބް ދަ ސަމިޓް (ކާޕިއަރ ޕްރޮފިސް)
ބަފެޓް ގަރުކާސް މާބަރ ރިބޮސް
ކަފެބަން 134އާ
ކަސްބަމްސް އެންކަރަރިސް ގުޑްސް ބު
ޖިކްލްތަރަ
ކަސްބަމްސް އެންކަރަރިސް ގުޑްސް ބު
ޖިކްލްތަރަ
ރިލް ޕްރާސްޕިކް ނޮޓް އަސް ވޯލް
ކުޑެދި (ފުޑިން އިން)
ކެނޮން
ކޮރައަން ކޮން ގެގް

ކޮކާ ކޯލާ
ކޮކާ ކޯލާ
ކޮލެޖް - އެގްސެޖް އިންބެކް
ކޮލެޖް - އެގްސެޖް އިންބެކް
ކްރަފްޓް ބޯޑްކޮޖް
ކިއިން ވޮބަރ އެންޖެ ސުނިޓޭޝަން (މުދުގޭ
އަޖެ ދަރުކާރި)
އަރުން އައިސްކްރީމްސް
ޑައި ފުނޑު 14 ޕްރޮ ބިއިންގ
ޑައި ފުނޑު 14 ޕްރޮ ބިއިންގ
ޑައިފުން 15 ސިރީސް
ޑައިފުން 15 ސިރީސް
އާރު އާރު ކޭބަލް
އާރަކް އެޖުކޭޝަން ޑިވެސް ގާޑްސް ދަ
ޕަވަރ ބު ޝަޕޯ ދުއަރ ޕުއްގާ...
އިންބޮރޭޝަން އުރީދޫ އެއަރ ވައިބަރ
އިންބޮރޭޝަން ޕްރިމިއު ކެއަރ ރެންޓް
އެތު ޖެސްޕެރަސް
އިސްޓޭ ޖެސްލް
އިޖީ ޕީ - ބިއުމްއެލް އިސްތިމާރިކް ޕްލޯޖް
އިޖީ ޕީ - ބިއުމްއެލް އިސްތިމާރިކް ޕްލޯޖް
އުރީދޫ ޕްރިމިއަރ ލީގު
އުރީދޫ

އޮވަރޖެ ވިނިންގ ކެއަރ ޓު ޖެކެސް
އޮވަރޖެ ވިނިންގ ކެއަރ ޓު ޖެކެސް
އެސްޖީއަ ހެންވޮރ ފާވަސް
އެޖެޖަސް
އޮޕް/ޑޮންކޮ، ސޮވްސަނަދު، ނޯރާ،
ހުއާވެއި (އަނހަނ ކުއްޖެއް ކުރަހާވަ)
އޮޕް/ޑޮންކޮ، ސޮވްސަނަދު، ނޯރާ، ހުއާވެއި
(އަނހަނ ކުއްޖެއް ކުރަހާވަ)
އޯޕަން 24 ހަވާސް (ހަޖް)
ވީ ހަޔަރިން އޮމްޕްލޯއީސް
ވީ އަރ ހަޔަރިން އޮމްޕްލޯއީސް
ވޮކް އަޕް ދަރ ސްޕީޑް އިންސްޕިން
މައިލްސްޓޯން
މިޖާ ސަޕްލަރަންސް. 20% އޮފް
ކްލިޔަރަންސް އޮންލީ
މިޖާ ސަޕްލަރަންސް. 20% އޮފް
ކްލިޔަރަންސް އޮންލީ
މުގޮޕް- ޖެލް
މުގުނަރު ތު ޕްރެޝާ ސިޓީސް
މެޑިސް ސަރިންއު
މޮލްޑިކްސް
މޮބައިލް ރިޕެއާ

މޮބައިލް އެކްސެސަރީސް
މޮވެންޕިކް (ރިސޯޓް)
މޯލްޑިވްސް ވޯރލްޑްސް ޑައިވިންގ
ޑެސްޓިނޭޝަން 2020 އެންޑް 2021
ފަސްޓް އިންޓަރނޭޝަނަލް މޮބައިލް ބޭންކިން
ފްރޫޓް ޑްރިންކް ކެޕިޓަން(ޕްރޮސެސް)
ފްރޫޓް ޑްރިންކް ކެޕިޓަން(ޕްރޮސެސް)
ފްރޭ އެންޑް ޓްރޭސަބަލް. އާސިއާ
މޯލްޑިވްސް
ފޫޑް ބޭސްޓް ވިލާ ކޮލެޖް ކޮލާ
ފެޝަން ފްރިހިއަރ ޖަރީން ޓްރިސްޓް އެންޑް
ޖެލީކޯސްޓް
ފްރީޖް ހެ ކޯޓްސް
ފަކްޓަވަން ވޯލްޑް ކޮލޯސް ގުރިޕް އެންޑް
ޖަސްޓް ކޫ ހޫ
ފައިފްޓީއި
ފަޓިގް ޖޫރީޝަސް
ފަވާޖާ
ޕީޖް- އެޖާފާ ދިރިއުގުމަން
ޕީޖް- އެޖާފާ ދިރިއުގުމަން

ޕީޖް އިޖ - މޯލްޑިވްސް އިސްލާމިކް ބޭންކް.
ބީ އެމް އެލް އިސްލާމިކް
ޕީޖް އިޖ - މޯލްޑިވްސް އިސްލާމިކް
ބޭންކް. ބީ އެމް އެލް އިސްލާމިކް
ޕީޖް އިޖް. ބީއެމްއެލް އިސްލާމިކް ބީއެމްއެލް
އިޖީ ޕޫ
ޕީޖް. ބީއެމްއެލް އިސްލާމިކް ބީއެމްއެލް އިޖީ
ޕޫ
ފްލެމިން ސްޕޭއްސ ހައަރ ކައަރ
ފްލެމިން ސްޕޭއްސ ހައަރ ކައަރ
ފްލޭޓް ފްރޫޓީ
ގްބް ކޯންސް
ގި ޕްރޯ، ވަން ޕްރެަސް، ހުއާވޭ، ސެމްސަންގ
ގެލެކްސީ (ކްސީ އިސްމިއާރު)
ސަބްވިކް ދަ ބެސްޓް އިން މޯލްޑިވްސް
ސަބްވިކް ދަ ބެސްޓް އިން މޯލްޑިވްސް
ސަބްމް ހު ފޯމަރސް ޓޫސްޓް
ސިއްރާ
ސްލްނިއަރ އައިޖަމްސް އެލްއިލްޓެޕް
ސްލްނިއަރ އައިޖަމްސް އެލްއިލްޓެޕް
ސުޖީރީ މެރިން

ސުޖީރީސް ފަސްޓް ކޮންޓެރާ- ރާޓީބިންގ
ސުޖީރީ މަރިން
ސްމޯސަންގ
ސްމާލް ސަރވިސް ބޭންކިންގ
ސްމާލް
ސްމާލް
ސްމާލް
ސްމާލްމަން ބިޒްނެސް
ސްމާލްމަން ބިޒްނެސް
ސްޕޯޓްސް އެންޑް ފުޑީ، ފްރޫންޑްސް އެންޑް
ކޯލިޑްނީ އިޖ ވައިޓަލް ޓް ހެލްދީ ކާންސަރ
ޕްޝަންޓްސް
ސްޕޯޓްސް ޖަމިކް
ސްޕްރަޔިޓް ސްމަލް ގްރޯޓް ޓޫސްޓް ނަޑު އިން
ހަ ކްލިޑަރ ޓްބަލް
ޝައަރ ދަ ޓޫސްޓް ހުލް ކްކް ޖީރު ޝުގަރ
ޝްތް އެންޑް ގްރައިވައަ ކްއަރ
ރޯޖަމް ފްއަރ
ޓާޓާ ހަހުސިންގ
ބިޝްޝަން އިސްމިއާރު
ބިޝްޝަން އިސްމިއާރު

ބެންސް ކޯމްޕްރޭޝަން
ހަމަގާ ނިއު އެކަރިވަލްސް
ހުނިލީން އެލްގާ - މްލް ކަބަރު
ހުނިލީން އެލްގާ - މްލް ކަބަރު
ހު އަރ ބްރާވް އެންޑް ވަރީ ޖަވަލީ
ހުހާ 3 އިން 1 އިންސްޓެންޓް ކޯފީ
ހްޝްލާސް
ޕްސްކްއަލް ހުލްމިލްކް
ޕާޕިއުމް ޕްރްމް ޝަސަން
ޕާސަނަލް- ބިގް ޖީ
ޕާސަނަލް- ބިގް ޖީ
ޕާސްކުއަލް - ދަ ބެސްޓް މިލްކް ޕްރޮމް
އަވަރ ހޯމްރޫޓްސް
ޕްލަސް ސަޔިޖް މްންސް ކްލްހިންގ
އެވައިލަބަލް ހިއަރ
ޖަރީޖް ސްޓޯރް 2 ޕްރަ 75
ޖަރީޖް ސްޓޯރް 2 ޕްރަ 75
ޖާއިން ދަ ލާޖަސްޓް ރަން އިން ދަ
މޯލްޑިވްސް އިން ހުމާލޭ
ޕާޕިއުމް ޕްރްމް ޝަސަން

ޕާކްކުރުން

ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް
ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް ބަސްސްޓޮޕް
ސްޕްރައިޓް ޓިއުޝަން (މެތްސް ސައިންސް.....)

ގޭގެނަން

ސ. ގްރީން

ސަރުކާރުގެ އިމާރަތް

ޕޮލިސް

ރެސްޓޯރެންޓު

ހައިޑްއައުޓް
ނިއުޕޯޓް
ރިވައިންޑް
ރީފްރެޝް
ބިސްޓްރޯ
ލިޓަން ޕަލޭސް
ބައި ލެކަން
ގްރާސް،
ރެސްޓޯރެންޓް ޕު
ޕްރައިވްޓް
އިވެންޓް

ކޭފެ
އެކްސްޕްރެސް
ކޭފެ އޭރިއާ
ކޮފީ ކާރވް
ކްރޫޒަރސާ
އަބަވާ
ރެސްޓޯރެންޓް
އަބަވާ ޕްރެސް
އަބް އެންޑް ފްލޯ
އަމް ބީ މާރީ
ބަރައުން

އޮކްސިޖަން
އޯޝަން
ބަބްލްސް
ފުޑްފޮކްސް
ބިސްޓްރޯ
ކަރު
ފުޑް (މެނޫ -
ޕިއްޒާ، ޗިކަން،
ކުރީޖް)
ދަ ހައުސް އޮފް
ސޫޝީ

ދަ ކޮފީ ޝްރަބް
ދަ ކޯނާ ސްނެކް
ބަރ (ކޮކާ
ކޯލާ)
ދަ އޯރ ހައުސް
ދަ ވޭވް
ދައިނަމޯ
ދޮންކާރވޯން
ސީފުޑް
ވަބާން ޑައިނަރ
ވަސްކޫކް

ވާސްޓް އާޕާސް
ވީޕީ އެންޑް
ވައިބްސް (ކޮކާ
ކޯލާ)
ވުއިބުއިން
ވެ ސޫކް
ވެ ކޮޑީޖް
ވެލިސްޓަރ
ސަފަރ ކޮފައުޑެ
ރެސްޓޯރެންޓް

(ބޮޓަރ ބްރިއު
ކޮފީ)
ސިޖިލިންގ ކޭކު
ސިޓީ ބޭކަރީ
އެންޑް ބިސްޓްރޯ
ސިޓީ ގާރޑަން
ސިޓީގާޑަން
ސީރާ
ސީކްރެޓް ރެސިޕީ
ށޮޕިން
ސްޓޮފިލް

ސްޓޯރޓް
ސްނެކިއަފުޑް
ސްނެކިއަފުޑް
ސްނެކިއަފުޑް
ވަޑްނޗް އެންޑް
ރެސްޓޯރެންޓް
ށަވަރުމާ
ށޮފް ބީންސް
ށޮފް ބީންސް
ޑައިނަމޯ
ޑައިނަމޯ

ޑައިޓްސް ކޭފެ
އެންޑް ބިސްޓްރޯ
ޓައިޑްސް
ޕީކް
ޗެފީ
ޗެފީ ޕިއްޒާ
(ހެންވޭރު)
ޗެފީ ޗޫގޯ
ޕޮއިންޓް
ކިރިންގް

އެހެނިހެން

ހުވަފެންފުށި
ރަސޯވާ ބިލްޑިންގ
ކޮކޮނަޓް ބީޗް ހުދުވިރާ ބީޗް ހުޅުމާލެ މޯލްޑިވްސް
ކޯޕަރޭޓް އޮފީސް
ކްރޮސް ބްރެއިނަރ
އަނަންތާރާ
އަތަމާ ޕެރަސް
އުރިދޫ އޮފީސް
އުރީދޫ ޑިޖިޓަލް ސެންޓަރ
އެންބީއެލް މަނީ ޓްރާންސްފާ
އުއޫސް އެފް އާރު ފުރަބު ތަބެ
އޫއޫ އެންޑް ބްރޫނިގ ކޮމްޕެނީ
ވިލާ ކޮލެޖް ގާސިމް އިބްރާހީމް ކެމްޕަސް

މަނީ އެކްސްޗޭންޖް- އޮތަރައިޒްޑް މަނީ އެކްސްޗޭންޖް
މަންދު ކޮލެޖް
މާމަރި ލައުންޖް (އެއަރޕޯޓް)
މާގިރި ހޮޓެލް
މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓޫރިޒަމް ހެލްޕްޑެސްކް
މުސްލިމް ޕްރޭޔަރ ރޫމް
މޯލްޑިވްސް އިސްލާމިކް ބޭންކް
މޯޕާ (އެސްޓީއޯ އެއް)
ފިއުލިންގ ދަ ނޭޝަން އެފް.އެސް.އެމް
ފޯ ސީޒަންސް ރިސޯޓް މޯލްޑިވްސް
ދަ ޓަރައިނިންގ ސްޓޭޝަން
ގާދޫ ބިލްޑިންގ
ސަޕޯޓިން ދޫމް ޑިވެލޮޕްމަންޓް ކޮރު ސްޕޯޓްސް

ސުޕަ ފިޓްނެސް
ސްޕޯޓްސް އެންޑް ފިޓީ ފްރެންޑްސް އެންޑް ކޮމިނިއުޓީ އިޖް
ވައިބަރ ބު ހޮލިޑޭ ކަންސަލް ޕްރޮމޯޝަން
ސްޕޯޓްސް އެންޑް ފިޓީ، ފްރެންޑްސް އެންޑް ކޮމިނިއުޓީ އިޖް
ވައިބަރ ބު ހޮލިޑޭ ކަންސަލްޓް ޕްރޮމޯޝަންސް
ޝޫ ލިންކް މޯލްޑިވްސް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް
ޖިއެމްކޫ ޝޮޕިންގ ސެންޓަރ
ޓެކްސްޓައިލް ސެންޓަރ
ޓޫއަރ ބޯޑް އެންޑް ވެރީ ޓަވްރީ
ޓޫއިސްޓޭ އާބީއެމް ސެންޓަރ
ޕްރަލް ކުރެކަލް ސެންޓަރ
ޕިކްޕޯސްޓް ސްޓޫޑިޝަން
ޖަޒީރާ ބިލްޑިންގ

ޖަދުވަލު 6 ނ

ބަހަވީ ކޯޑު: ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން އިނގިރޭސި ނަން ލިޔެފައި

ޖަދުވަލު 6 ނ ގައި މިވަނީ ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން އިނގިރޭސި ނަން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިސްކްރީން/ ބިލްބޯޑު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތައް، ރެސްޓޯރެންޓު، އެހެނިހެން މި ބައިތަކެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން އިނގިރޭސި ނަން ލިޔެފައި ނިޝާންތަކުގެ ބޭރުގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

އައިމާ ހާޑްވެއާ   [illegible] [illegible] [illegible]   [illegible] [illegible]
ޓްރޭޑިންގ

ޖަދުވަލު 6 ރ

ބަހަވީ ކޯޑު: އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން

ޖަދުވަލު 6 ރ ގައި މިވަނީ ހަމައެކަނި ތާނައަކުރުން ބޮޑުކޮށް ލިޔެފައި އިނގިރޭސިބަހުން ކުޑަކޮށް ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިސްކްރީން/ ބިލްބޯޑު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތައް، ރެސްޓޯރެންޓު، އެހެނިހެން މި ބައިތަކެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ އިނގިރޭސި ނަމެއް، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން ލިޔެފައިވާ ނިޝާންތަކުގެ ބޭރުގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ހާޑްވެއާ އައިމާ   [illegible] [illegible] ޓްރޭޑިންގ [illegible]   [illegible] ސްޓޯރ

ޖަދުވަލު 6 ބ

ބަރަވީ ކޯޑު: އިނގިރޭސި ނަމާއި، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން

ޖަދުވަލު 6ގެ ބ ގައި މި ވަނީ އިނގިރޭސި ނަމާއި، ތާނައަކުރުން ކުރިކޮށް ލިޔެފައި އަދި އިނގިރޭސިން ބޮޑުކޮށް ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަދުގެތަން، ޕާރކިންގް، އިސްޓިރިޕީން/ ބިލްޑިންގް، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް، ރެސްޓޯރެންޓު، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ އިނގިރޭސި ނަމާއި، ތާނައަކުރުން އަދި އިނގިރޭސިއަކުރުން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ބައިގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއަށް ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ބޭބީ ސިޓީ ފީޖޫ ސަފާރީ ސްޓޯބްސް ސްޓޫ ޕާރކް

އޯވަލް ފަޔަރ ސްޓޭއި ބިންގް ކޮސްމާޓް

ރެސްޓޯރެންޓު

ބޯކީ

ޖަދުވަލު 6 ށ

ބަރަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެނަން ތާނައިން ކުރިކޮށް ލިޔެފައި

ޖަދުވަލު 6 ގެ ށ ގައި މިވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެ ނަން ތާނައިން ކުރިކޮށް ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިސްކިރީން/ ބިލްބޯޑު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތައް، ރެސްޓޯރެންޓް، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެނަން ތާނައިން ކުރިކޮށް ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއަށް ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

[illegible] ގްރީން
ފާމަސީ
[illegible] ސްޓޯރ
ނިއު ހޯމް
[illegible] މޯލް
[illegible] މޯލް
ބޭބީ ވޯލްޑް
ކެއަރ ޕްލަސް
[illegible]

[illegible]
[illegible]
އޮޕްޓިކަލްސް
[illegible] ސްޓޯރ
[illegible]
[illegible] ސްޓޯރ
އެލް މޯބައިލް 3
އެލް މޯބައިލް 5

އެލް މޯބައިލް
[illegible]
[illegible]
ކޯނަރ
[illegible] ސްޓޯރ
[illegible] މާރޓް
[illegible] ޝޮޕް
މޯބައިލް [illegible]
[illegible]

ފްރެޝް [illegible]
މާޓް
[illegible]
[illegible]
[illegible] ޝޮޕިންގ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 2

[illegible]
[illegible] 1
[illegible] ވަން
[illegible]

ރެސްޓޯރެންޓް

[illegible]
[illegible]

ގްރޭޑް 6 ވ

ބަރަވީ ކޮޅު: ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން މަޢުލޫމާތު ނަން ކިޔުން

ގްރޭޑް 6 ގެ ވ ގައި މިވަނީ ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން މަޢުލޫމާތު ލިޔުމުގައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތަކަށް ގިނަ ބާވަތްތައް ހިމެނެއެވެ. ފިހާރަތަށް، މަގުމަތިން، ޖާފަރާބާ، އިޝްތިހާރު/ ބިލްބޯޑް، ގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުގެ، ތަޢުލީމީ އޮފީސް، އަދި މި ބައިތަކުގެ ތެރެއިން ދިވެހިބަހާއި އިނގިރޭސިބަހުން މަޢުލޫމާތު ލިޔުމުގައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތަކުގެ ތަރުތީބުން ނިޝާންތަކަށް ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތަށް

ހޮޅިކަރު މާރުބު	ބާޖާރު	އެސްޓޭޓް	ފާމަސީ ޖުރާތް	ޝަވާއިލް
ހިލާ	ޓާރމިނަލް	ހަނދުވަރު ފާމަސީ	ފާއިންބު	ޖުރާތްހަރު
ފުޓްސްޓޯރ އޭ	ބާޖާރު ހިލޭ	ވިލާ	ފަނި މާލު	ޭ ފު ބާޖާރު
ހިލާ	އެޓޯލް	ހޭލޯއަރު	ފަނި މާލު	ޭ ފު ބާޖާރު
ފުޓްސްޓޯރ އޭ	އިކާއިކާސް	މިކާސްފޯނި	ދުމަރި ޖޫކާ އަލް	ދުއަފުއަސް
ހުސް ފުޭ	ފިހާރަ	މިކާސްފޯނި	ދުމަރި ޖޫކާ އަލް	ފިހާރަ
ބާޖާރު މިދިއަން	އެމްދު ސްޓޯރު	ފަރުނީޗަރު	ޝަވާއިލް	
ބާޖާރު މިދިއަން	އެމްދު ސްޓޯރު	ސްޓޯރު	ޖުރާތްހަރު	

އިޝްތިހާރު

ޙައިނބް ކޮންސްޓްރަކްޝަން
ބޯޓު ސްޓޯރ
އަމަސް ރައީސް
އޮފް ހަދަން ބޭނުންވާ ސާމާނާއި ހަރުގެ ފުއަރ ހަދަން
ބޭނުންވާ އެއްޗެއްކަން

ފަސާހަކަމާ އެކު ތިރިބެއި ބޯދުމަށް ގެއްލިދީ
ފުރުސަތާ ޝަވަރު ގެލް ހަމަ އެއްވަރަ
ދީޖޭ އެޖާރާ ދިރިއުޅުން
ގޭވިވަރު ކޮންދުން! (މިފޮތް މަސްއޫލިއްޔަތާއި)

ޚާދިން

މާފަންނު ބަސް ޖަރިމަތް ޚާދިން ބޯޖް (6) -ހަބަރު ފުޭކާޖް ކަންމައި ފީރިއަސް ބޯޖް 2 - މާފަންނު ސަރަހަ މަޖީދީ މަ

ގޭގަން

އެސްމާނާގެ މ. ހުދާސް

ސަރުކާރުގެ އިމާރާތް

އޮޑިޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

މާލެ ސިޓީ ކައުންސިލް

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު

ޝަހީދު ޙުސައިން އާދަމް ބިލްޑިންގ

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

ރެސްޓޯރެންޓު

ދޮންކަލޯ ސީ ފުޑް

ދޮންމަނިކު ސްކައި ވިއު

އެޑްރެސް

ހަސްދޫ ބިލްޑިންގްސް
އިމާދުރި އިންވެސްޓްމަންޓް
އެކްރޯ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް- ހައްޖު އުމުރާ އޮފީސް
ސަބްރިސް ބޮޑުބެރު
ޓެކްސީ، ގްރޭޓަރ މާލޭ ރިޖަންގެ ޓެކްސީތަކުގެ އަގުތައް، ރުފިޔާ،
މާލެ އަދި ހުޅުމާލެ އެތެރޭގެ އަގުތައް، މާލެ އަދި ހުޅުމާލެ-
އެއަރޕޯޓް/އެއަރޕޯޓް-ހުޅުމާލެ، މާލެ-އެއަރޕޯޓް/އެއަރޕޯޓް-މާލެ،
މަލެ-ހުޅުމާލެ/ހުޅުމާލެ-މާލެ، ޓެކްސީގެ ދަތުރުތަކުގެ އަގު ބޮޑުކޮށް
ކުރާ ފަރާތްތަކަށް ރިޕޯރޓް ކުރައްވާ، ޕްރިވެޓް އުޅަނދަށް އެންމެ
ގިނަވެގެން މަޖުބޫރުވާން ވަގުތު،

ޖަދުވަލު 6 އ

ބަހަވީ ކޮޅު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން ތާނައިން ލިޔުއްވި، ދެން އެނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުއްވި

ޖަދުވަލު 6 ގެ އ ގައި މިވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން ތާނައިން ލިޔުއްވި، ދެން އެ ނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުއްވިހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޖާގަތަކާއި، އިސްކޫލުން/ ބިލްޑިން، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތައް، ރެސްޓޯރަންޓް، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން ތާނައިން ލިޔުއްވި، ދެން އެނަން އިނގިރޭސިބަހުން ލިޔުއްވި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ކުންފުނި

ހަބީބް ބޭންކް
ބޭންކް އޮފް
ސިލޯން
އެމްޑަބްލިއު އެސް
ސީ -
ކަސްޓަމަރ
ސަރވިސަސް
ބިލްޑިން

އެމްޓީސީސީ
ޓަވަރ
އެފް.އެސް.އެމް
ބިލްޑިންގ
އެސްޓި އޯ ހޯމް
އިމްރޫމެންޓް

މޯލްޑިވްސް
އެއަރ ޕޯޓްސް
އޮތޯރިޓީ
މޯލްޑިވްސް
ޕޯސްޓް
ގަތަރ
އެއަރވޭސް

ސްރީ ލަންކަން
އެއަރލައިންސް
ސްޓެލްކޯ ސޭލް
ޝޮޕް
ސްޓޭޓް ބޭންކް
އޮފް އިންޑިއާ
ޔުނައިޓެޑް ފުޑް
ސަޕްލަޔަރސް

ދޫ އަރ އަވަ
ވޯލްޑް
ސްރީލަންކަން
އެއަރލައިންސް
ޕޯޓް ކޮމްޕްލެކްސް

ފިހާރަތައް

ހާލިފް
އިންވެސްޓްމަންޓް
ހާފް ޕްރައިސް
ހާފް ޕްރައިސް
ހޯލްސޭލް
ސެންޓަރ
ނިއު ލައިން 1
ނިއު ސްޓައިލް
ރިލެކްސް ބޭބީ
ރިޗް އްލާ
ރޭއިން

ބަލޫން ސަން
ޓޮޕް
ބާޖާ ރޭޓް
އެޕަލް
ބޯލްޓި
ބޭބީ ސިޓީ
ބަރަކަރަދުރޭ
ބާޖާރ
ބަރަކަރަދުރޭ
ޝޮޕް

ބަރަކަރަދުރޭޓް
ޝޮޕް
ކަނަމަދުރ
ކަލްސްބިލްވައިން
ކޮއި އާވަސީ 2
ކެއަރ ފްލަވަރސް
ކުއި ބާސީލު
ކަފަމް
ކޮރ
ކޮރާސް
ކޯލްޑީ

އަލްޖިބާ ބައި
ސްޓޮޕްސް
ލިންކް
އަގާ
އިސާ ސްޓޯރ
އެމްޖީން
އެމް.ޖޭ.ބިލްޑިން.ޖީ
ޖީ ޓްރޭޑަރސް
އެމްޖީބިލްޑަރ
ޓްރޭޑަރސް
އެލް ކޮމްޕިއުޓަރ 2

އެސްޓެން ސޮލާ
އެސްޓީ
ހޯމްވެއަރ
އޮޓޯއަރ
އާ ވަން ޕްލަސް
އޯރިސް
އޯޕަލް
ވާ ޓްރޭޑް
ސެންޓަރ 2
ވާލ
ވާ

ވޯއިސް
ވޯލްވް
ސަރވިސް
މިންބިސް
އިންޓީރިއަރ
މިކްސް ޓޯރި
މިކްސް ޓޯރި
މެގަ ސޭޓް
މެގަރާކިޑް
މެގަކިޑް
ކޮރުރޫމް
މޮބައިލް ބިލް
މޮޑެލް
މޮޑެލް
ފާމަސީ ޕްލަސް

ފްލޯރާ
ފްރެޝް މިނީ
މާލް
ފްރެޝް މޮ
ބްރެޑް
ފްލެކްސް
ސްޕޯރ
ތަރިއަރ ބޭލް އަލޫ
ތެރިއޮބް -
ފެޝަން ބިއުޓީ
ލޮގަން
ލޮގަން
ގްރޭންޑް
ގަނޑުވަރު
މޮޑެލްސް

ގޯލްޑެން ޕާރކް
ގޯލްޑެންޕާރކް
ގޯލްޑެން ޕާރކް
- 1
ސައިރެން
ސަފިއާ
ސިކްސް އެކްސް
ސިއޮން
މޮބައިލްސް
ސިލެކްޝަން
ސުޕަރނެޓް
މެބަލް
އިންޖީނިއަރިންގ
ސޯނިކް
ސްޓައިލިޝް

ސްޓީލް
ހާޑްވެއަރ
ސްޓީލް ހާޑް
ވެއަރ
ސްޓީލް
ހާޑްވެއަރ
ސްޓޫޑިއޯ ފޭސް
ސްޕޯޓްސް ވަން
ސްޕްލެންޑަރ
ފްރެޝް
ޝޫ ޕަވަރ
ޝޫ ޕާރކް
ޝޮމާލް
ޑިލައިޓް
ޑޭލީ ބާޒާރު

ޑރ. ފިލް 2
ފާމަސީ
ލާންސް
ޓްރެޕާސް
ހީލީ
ޕިކްކޮރ ނިސް
ޕިއްޒާ ބޮނާ
ޕިއްޒާ ބޮނާ
ޕޯއިސް
ޗީޒްމިން ބްރޭޑް
ކޮކްމާރކް

އިސްތިހާރު

ފުރޫޝިއާ ޝަވަރ ޖެލް
ހުޅުލޭ އައިލަންޑް ހޮޓެލް

ގޭގެނަން

ހަޒާރު
ހ. ލަންކާ މިޑެ
ހ. ޑަކްސްވިލާ
ހ. ޕްރިމްރޯސް
ހ. ޕްރިމްރޯސް
ނީމް
ބޭޖަންގ
ބްލޫޑައިމަންޑް
ކުމެރީ

ކޮންމާ
ކެލްވިން-1
އަސިސަ
އެލާންޒާ
އެލާންޒާ
އޮޝަންވޫ
ވެރޮނާ
ވެލިމް
ވެސްޓްކުއިން

މ. ރީވްސައިޑް
މ. ވިންސަމް
މ.ނައިޓް
ފްލާވަރ
މއ. ހިމާލިއާ
މއ. ހިމާލިއާ
މއ. ކަޝިޝް
މއ. ލޫޓް
މއ. ޓިއުލިޕް

މއ. ޕިކްނިކް
މއ. ޕިލަކްސް
ފްރޮލައިޓްސް
ފްލެޓް ވިލާ
ދޫރިއަން
ދޫރިއަން
ފްލެޓްސް
ލެމިނާ
ސިލްވަރމޫން

ސިލްވަރޝައިން
ސްޓެންވިލާ
ޑައިމަންޑް ވެލީ
ޑޯނީގޮލް
ހާޖޫމް
ބެލޫނިއާ
ބެލޮނި

ސަރުކާރުގެ އިމާރާތް

ރިސެޕްޝަން
ކަސްޓަމްސް
ބިލްޑެންގް

ކްރިމިނަލް ކޯޓު
އާރ. އޯ
އެނެކްސް

އިމިގްރޭޝަން
އޮސްޓިއޮ
ހެންވޭރު ފާސި

އެސްޓިއޮ ހޮމް
ސްކޫލް ސެންޓަރ

އެކްޒިސިސި
ޓަވަރ

އޮޕަރޭޝަން
އެންޑް
މެއިންޓެނެންސް
ސެކްޝަން -
އެމްއެންޑީއެފް،
ޕީޖީ
ވަހަރަޓޭޝަންމެން
ޓް (މާލޭ ޖަލު
ސަރަހައްދު
ޗެކްކުރުން)
ވެލާނާ
އިންޓަރނޭޝަނަ
ލް އެއަރޕޯޓް
މާވަރަން ބަސް
ޓަރމިނަލް
މާލޭ ސިޓީ
ކައުންސިލް
މިނިސްޓަރސް
ސްކެކްއޭރިއޭޓްސް

މިނިސްޓްރީ އޮފް
ހަރަ
އެޑިއުކޭޝަން
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ހޯމް އެފެއަރޒް
މިނިސްޓްރީ އޮފް
އިކޮނޮމިކް
ޑެވެލޮޕްމަންޓް
މިނިސްޓްރީ އޮފް
އެޑިއުކޭޝަން
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ފިޝަރީޒް މެރިން
ރިސޯސަސް
އެންޑް އެގްރި
ކަލްޗަރ
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ފޮރިން އެފެއަރޒް
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ޓޫރިޒަމް

މިނިސްޓްރީ އޮފް
ޓްރާންސްޕޯޓް
އެންޑް ސިވިލް
އޭވިއޭޝަން
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ޔޫތު، ސްޕޯޓްސް
އެންޑް ކޮމިއުނިޓީ
އެމްޕަވަރމަންޓް
މިނިސްޓްރީ އޮފް
ޖެންޑަރ، ފެމިލީ
އެންޑް ސޯޝަލް
ސަރވިސް
މޯލްޑިވިއަން
ޕޮލިސް
ސަރވިސަސް
މޯލްޑިވްސް
ކަރެކްޝަން
ސަރވިސެސް

މޯލްޑިވްސް
މަނިޓަރީ އޮތޯރިޓީ
މޯލްޑިވްސް
މެރިން ރިސާރޗް
އިންސްޓިޓިއުޓް
މޯލްޑިވްސް
ޕޯޓްސް ލިމިޓެޑް
ފައިނޭންސް
ޑިވިޝަން
ފަޟުލުﷲ ޖަމީލް
ބިލްޑިންގ
ފެމިލީ ކޯޓް (
ކައިވެނި ކުރުމާއި
ރަޖިސްޓްރޭޝަން
ކުރުމާ ބެހޭ ބައި)
ޓެލެސްމީއާ
އެންޑް އަދަރ
ހިމަކޮޓިންޕޮމީ
ސް ސެންޓަރ

ލޯކަލް
ގަވަރމަންޓް
އޮތޯރިޓީ
ސާޖަންޓު އާދަމް
ޒަލީމް ކްރިމިނަލް
އިންވެސްޓިގޭޝަ
ން ބިލްޑިންގ
ސިވިލް ކޯޓު
ސިވިލްސަރވިސް
ކޮމިޝަން
ޝަރީފު ހުސައިން
އާދަމް ބިލްޑިންގ
ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް
ނޭޝަނަލް
ރަޖިސްޓްރޭޝަން
ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް
ޕަބްލިކް
އެގްޒެމިނޭޝަން
ޑޮކަރ ޕުއިންޖް

ރެސްޓޯރެންޓު

ޕިއްޒާ ބޯނާ
ޕިއްޒާ ބޯނާ

އެރެނިރެން

ހައުސް އޮފް ޑިމޮކްރެޓްސް

ޖަދުވަލު 6 ވ

ބަހަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ ދިވެހިން ނަން އޮވެފައި ދެން އިނގިރޭސިން އެނަން ލިޔެފައި

ޖަދުވަލު 6 ގެ ވ ގައި މިވަނީ ފުރަތަމަ ދިވެހިން ނަން އޮވެފައި ދެން އިނގިރޭސިން އެ ނަން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިޝްތިހާރު/ބިލްބޯޑު، ގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތައް، ރެސްޓޯރަންޓް، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ފުރަތަމަ ދިވެހިން ނަން އޮވެފައި ދެން އިނގިރޭސިން އެނަން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ބައެއް ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ރަވާބީ	ކާޑު ފިހާރަ	ވ.އަތޮޅު ފިހާރަ	ދިރާގު
ރެހެންދި	އަމީރާ	ހުޅެނގުބައި	ދޮވެލި
ބޭސް ފިހާރަ	ވަޑުފޮރި	މާރުކޭޓު ހޮޓާ 7/24	ތަރުކާރީ ފިހާރަ
ބޮޑު ކޮޓި	ވޭފާ	މުދާ ކޮޓި	ސޯސަން ބަނދަރު
ބޮޑު ކޮޓި		ފަތަރަ މޫން	ޖައިމޫން މާ

އިޝްތިހާރު

ކޮޓަރި ލިބޭން އަބަދުހުރި	ޕްރައިވެޓް އުޅަނދުތަކަށް އެކަނި ގަޑިއިރުގެ މުއްދަތަށް 3 - 5 މިނެޓް

މަގުގެނަން

މަޖީދީ މަގު	ނިރޮޅު މަގު	ނިރޮޅު މަގު	ނިރޮޅު މަގު	ނިރޮޅު މަގު
ނިރޮޅު މަގު	(10)	(11)	(12)	(6)

ޕާކިން

ހަމައެކަނި ހުއްދަ ދީފައިވާ ފަރާތްތަކަށް *(P) permit holders only*

އިސްކޫލް/ބިލްބޯޑު

ސްކޫލް ފަހަރަސްޓޮޕްނަރުއަކު	ގެތެރެއަށް ކޮށްފުން! (މިފޯނު މަސްތޫރުތަކެއްގައި)

ގޭގެނަން

ހ. ނާގޫރުގެ
ހ.ރަންރިހިވިލާ
ހ. ރޭއަލި
ހ. ލޯހީގެ
ހ. ކުރެދިމާގެ
ހ. އީޝާ
ހ. ވާލީ ވިލާ
ހ. ވާލީ ވިލާ
ހ. މާގެ(
[illegible])
ހ. ދެނޫ

ހ. ދެނޫ
ހ. ލޯންސި
ހ. ސަންގު
މަރުމަރުގެ
ހ.
ސަންގުރޭޖް
ނީމް
ނޫރާނީ ވިލާ
2
ރާވީގެ
ބޯދުގާވިލާ

ބަންލަޓިގޭ
ކިލަވަތި
އަރޫދާގެ
އައިމިރަނި
އާސްމާނުގެ
އިރިހިދާ
އިރުމަތީގެ
ވައިނުޖޭހޭގެ
މިނާގެ އިރު
ދުޖުހިރި
މ. ހިއްސާ

މ. ނަރު
މ. މިނާ
މ. މިނާދޫ
މ. ހުދާސް
މ. ފެންފުނީގެ
މއ. ކުރަދިވަރުގެ
މއ. މާދެލި
މއ. ލިލީގެ
މއ. ލިލީގެ
ވަތަން
(އެމިޖެން

ކައިރި-
[illegible]
ދައި
ދެންވިލާގެ
ދިވެހި އަތަ
ދުންހިރާ
ދުކުނުގެ
ދޮންތީރަ
ތެމާ
ތީމާ
ލޯންސި

ގަސްހިރާ
ގާވިހާ
ގ. ނޫރާނީގެ
ގ. ދިވެހިއަތަ
ސަންގު
ޖޭމުގެ

ސަރުކާރުގެ އިމާރާތް

އާންމު ހިދުމަތް
ވެލާނާގެ
ޖަންނާއި
ސަމާފަތި

ތެރިކައިގެ
ވުޒާރާ -
މިނިސްޓްރީ
އޮފް އާރޓްސް

ކަލްކަރި އެންސްން
ޗިރިޓީ
ސަރުކާރުގެ
ތަލްޖަނިޒި

ބަހާއްޖާ
ކައުންސަރު
ސިނަހިރާ

ރެސްޓޯރަންޓު

ތިއްތިމަން

އެހެނިހެން

މަސް މާރުކޭޓު
ހިލާ ފޮޓޯ ސްޓޫޑިއޯ

ސްޓެޕްލާ ފަފަސްޓީނާ އެކު

ޖަދުވަލު 6 ދ

ބަރަވި ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި ދެން އެނަން ދިވެހިން ކިޔާގޮތަށް

ޖަދުވަލު 6 ގެ ދ ގައި މިވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި ދެން އެ ނަން ދިވެހިން ކިޔާގޮތަށް ލިޔެފައި ހުރި ނިސްބަތްތަކެވެ. މި ނިސްބަތްތައް ގެންގުޅެފައި ވަނީ ކޮންފިޔުޓަރ، ފިހާރަތައް، މަގުމަގުން، ފާހަނާ، އިސްކޫލުން/ ބަލޫނު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިމާރާތްތަކުން، ރެސްޓޯރެންޓު، އެހެނިހެން މި ބާވަތްތަކެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި ދެން އެނަން ދިވެހިން ކިޔާގޮތަށް ލިޔެފައި ހުރި ނިސްބަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މި ގެންގުޅެފައިވާ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ނިސްބަތްތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ހާޑްވެއަރ ޝޮޕް ދުނިޔޭގެ ފުރޭ ސަޕްލައިރސް- ޓޫއޭސް ފިހާރަ ޖީހާޖު ފުމަސް-1 - ޓޫސް ފިހާރަ

ފާރިން

ބަސް ސްޓޮޕް- ބަސްހުއްޓުމު (ހުދުމާލު ބޯޓު ކުރަން) ސްޓާރޓް- ސްޓާޓް ކޮށްލާ!

ޖަދުވަލު 6 ޅ

ބަހަވީ ކޯޑު: ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެނަން ތާނައިން ލިޔެފައި

ޖަދުވަލު 6 ގެ ޅ ގައި މިވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެ ނަން ތާނައިން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކެވެ. މި ނިޝާންތައް ގިންތިކޮށްފައި ވަނީ ކުންފުނި، ފިހާރަތައް، މަގުގެނަން، ޕާކިންގ، އިސްކްރީން/ ބިލްބޯޑު، ގޭގޭގެ ނަން، ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް، ރެސްޓޯރެންޓު، އެހެނިހެން މި ބައިތަކަށެވެ. މިގޮތުން ތިރީގައި ހިމަނައިފައި އެ ވަނީ ފުރަތަމަ އިނގިރޭސި ނަން އޮވެފައި އެ ނަން ތާނައިން ލިޔެފައި ހުރި ނިޝާންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މި ގިންތިތަކުގެ ބައެއް ނިސްބަތްވާ ނިޝާންތަކެވެ.

ފިހާރަތައް

ހާރޑްވެއަރ
ޖޯން
ހާފް ޕްރައިސް
ހާފް ޕްރައިސް
ގްރޭންޑް
ހޯޓެލް ކެމޮރީ
ރެޑްވޭވް މޯލް

ރެޑްވޭވް މޯލް
ބެލޯޖާ
ބޭބީ ސިޓީ
އިމްޕްރެމޫންޑް
އެސެންސް
އެސް އެންޑް އޯ
ކޯނާ

ވަންޑާ ޝޫސް
ވީޓޫ
ވޭލާ
ވޭލާ
ވޮންޑަރ ޝޫޒް
ފަވަރަ ހޯމް
ޓޯގަން

ގަނޭވަރު
ކޮސްމެޓިކްސް
ގްރޭންޑް
ސޮނީ ހޯމް
ސްމާޓް ފޯނު
ސްޓޭޝަން
ހާރޑްވެއަރ

ސްޕޯޓްސް
ލިންކް
ޑައިމަންޑް
ވޯލްޑް
ޓޯން
ޕްރިންޓް ތްރީ
ފާމަސީ

އެހެނިހެން

އެލްއެސް ވައިބަރ ކެއަރ

މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޖާ

ޖަދުވަލު 6 ޓ

2023 ސެޕްޓެމްބަރު 17 ގެ ފަހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވުޒާރާތަކަށް ދީފައި ވާ ނަންބަރުތަކުގެ ލިސްޓް. މި ބޯޑު ހުންނަނީ ވެލާނާގޭގައި

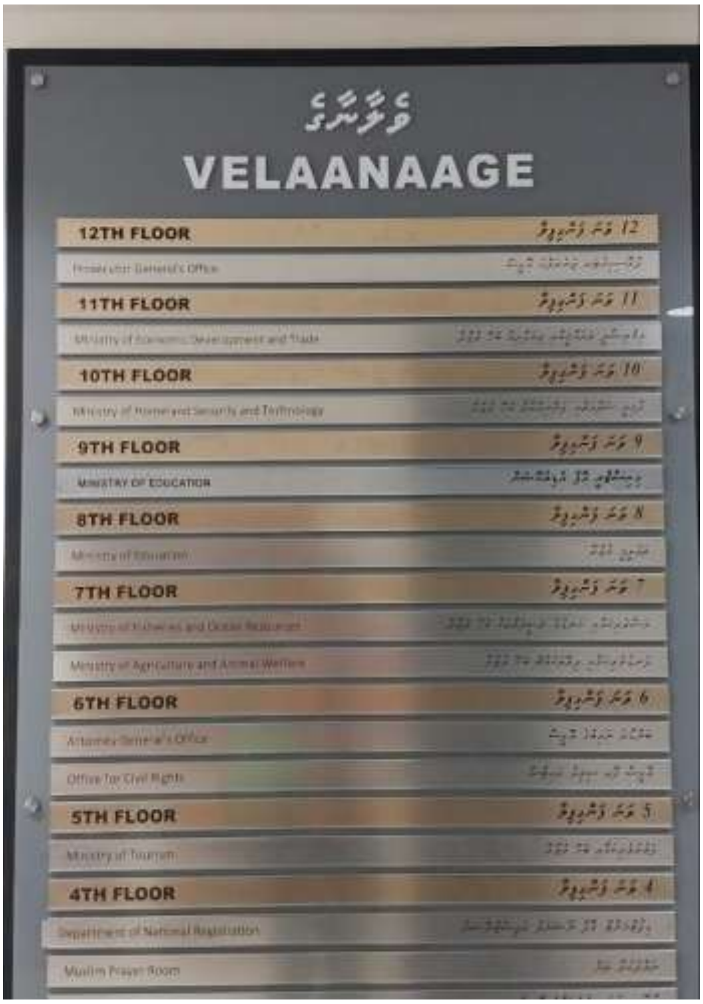
ވެލާނާގެ
VELAANAAGE
12TH FLOOR
Prosecutor General's Office
11TH FLOOR
Ministry of Economic Development and Trade
10TH FLOOR
Ministry of Homeland Security and Technology
9TH FLOOR
MINISTRY OF EDUCATION
8TH FLOOR
Ministry of Education
7TH FLOOR
Ministry of Fisheries and Ocean Resources
Ministry of Agriculture and Animal Welfare
6TH FLOOR
Attorney General's Office
Office for Civil Rights
5TH FLOOR
Ministry of Tourism
4TH FLOOR
Department of National Registration
Muslim Prayer Room

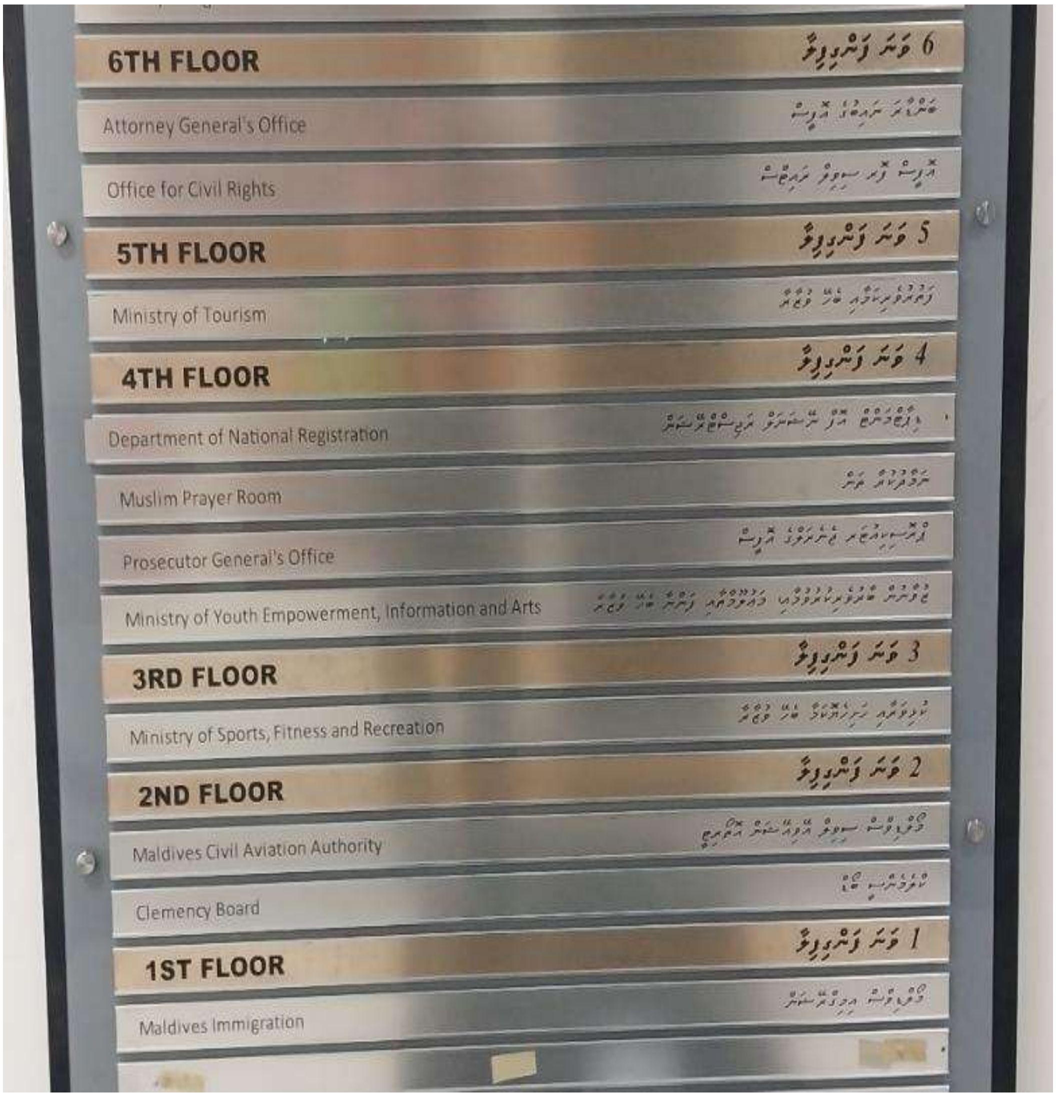
6TH FLOOR
Attorney General's Office
Office for Civil Rights
5TH FLOOR
Ministry of Tourism
4TH FLOOR
Department of National Registration
Muslim Prayer Room
Prosecutor General's Office
Ministry of Youth Empowerment, Information and Arts
3RD FLOOR
Ministry of Sports, Fitness and Recreation
2ND FLOOR
Maldives Civil Aviation Authority
Clemency Board
1ST FLOOR
Maldives Immigration

ޖަދުވަލު 9 ހ

ބަހުގެ ރާވުން ވަޒަންކުރާނެގޮތް ރާވާނެ ގޮތުގެ އޮނިގަނޑު

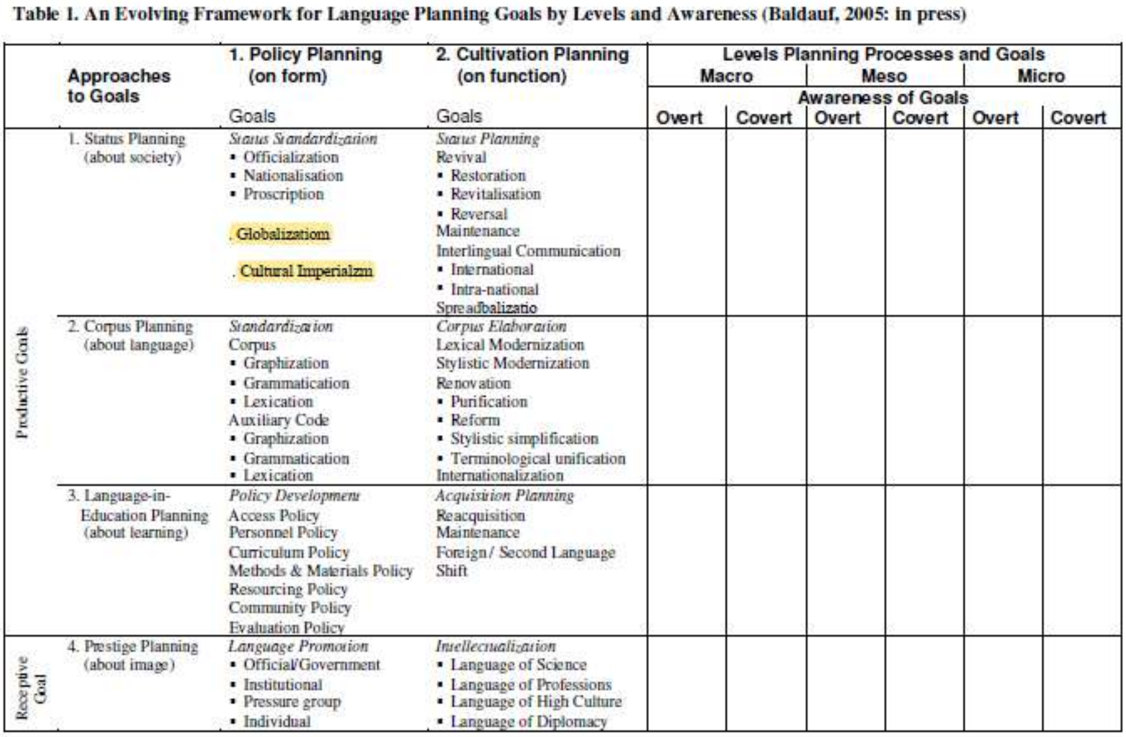

Table 1. An Evolving Framework for Language Planning Goals by Levels and Awareness (Baldauf, 2005: in press)

	Approaches to Goals	**1. Policy Planning (on form)**	**2. Cultivation Planning (on function)**	**Levels Planning Processes and Goals**					
				Macro		**Meso**		**Micro**	
				Awareness of Goals					
		Goals	Goals	**Overt**	**Covert**	**Overt**	**Covert**	**Overt**	**Covert**
Productive Goals	1. Status Planning (about society)	*Status Standardization* ▪ Officialization ▪ Nationalisation ▪ Proscription . Globalizatiom . Cultural Imperialzm	*Status Planning* Revival ▪ Restoration ▪ Revitalisation ▪ Reversal Maintenance Interlingual Communication ▪ International ▪ Intra-national Spreadbalizatio						
	2. Corpus Planning (about language)	*Standardization* Corpus ▪ Graphization ▪ Grammatication ▪ Lexication Auxiliary Code ▪ Graphization ▪ Grammatication ▪ Lexication	*Corpus Elaboration* Lexical Modernization Stylistic Modernization Renovation ▪ Purification ▪ Reform ▪ Stylistic simplification ▪ Terminological unification Internationalization						
	3. Language-in-Education Planning (about learning)	*Policy Development* Access Policy Personnel Policy Curriculum Policy Methods & Materials Policy Resourcing Policy Community Policy Evaluation Policy	*Acquisition Planning* Reacquisition Maintenance Foreign / Second Language Shift						
Receptive Goal	4. Prestige Planning (about image)	*Language Promotion* ▪ Official/Government ▪ Institutional ▪ Pressure group ▪ Individual	*Intellectualization* ▪ Language of Science ▪ Language of Professions ▪ Language of High Culture ▪ Language of Diplomacy						

ޖަދުވަލު 9 ނ

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ 'މޮޑެލް' (ކަޕްލާންއާއި ބަލްޑޯފް، 2003) ގެ ތަރުޖަމާގެ ބައެއް

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ ވައްތަރުތައް	ބަސްރޭވުމުގެ އަމާޒު	ބަސްރޭވުމުގެ ބޭނުން/ ނަތީޖާ
(1) ސްޓޭޓަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ހައިސިއްޔަތު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން)	- ބަސް ރަސްމީކުރުން - ޤައުމީ ބަހުގެ ދަރަޖަ ދިނުން - ބަހަށް ހުރަސް އެޅޭކަށްކަން މަނާކުރުން/ހުއްޓުވުން	- ބަސްދިރުވާ އާލާކުރުން - ބަހަށް އާދިރުން ހޯދުން - ދެމެހެއްޓެވިނި ގޮތަކަށް ބަސްކުރިއެރުވުން - ބަސް ބެލެހެއްޓުން
(2) ކޯޕަސް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ބަސްމާލުން އިތުރުކުރުމަށް ރޭވުން)	- ބަހުގެ ލިޔުމުގެ ނިޒާމު ތަރައްޤީކުރުން - ލަފުޒު ލިޔާން ހަމަޔަށް އިސްލާހުކުރުން - ބަސްކޮށާރު އިތުރުކުރުން - ބަހުގެ ގަވާއިދު ފޮތްތަކާއި ބަސްފޮތް ލިޔެން ޝާއިޢުކުރުން، - ޓެކްނިކަލް ދުލުވެރިކަން މި ފޮތްތަކާއި ލިބުން/ހިއްސާކުރުން	- ބަސްކުރިއެރުވުން - ބަސް ޖަމާލީ ކުރުން - އަސްރީ ބަދަލުވާ ގޮތަކަށް ބަހަށް ފަރުޖާ އިތުރުކުރުން
(3) އެކްއުޒިޝަން ޕްލޭނިންގ/ލެންގުއޭޖް އިން އެޖުކޭޝަން ޕްލޭނިންގ (ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގައި ބަސް ރޭވުން)	- މުދައްރިސާ ބެހޭ ސިޔާސަތު - ވަސީލަތްތަކާ ބެހޭ ސިޔާސަތު - މުޖުތަމަޢުގެ ސިޔާސަތު - ވަޒަންކުރުމުގެ ސިޔާސަތު	- ބަސްދަސްކުރުން - ބަސްކިޔަވައިދިނުމާ ދަސްކުރުން
(4) ޕްރެސްޓީޖް ޕްލޭނިންގ (ބަހުގެ ގަދަރު މަތިކުރުމަށް ރޭވުން)	- ބަސްކުރިއެރުވުން -ފަރުދީ/ސަރުކާރު/ނުފޫޒު ގަދަ ގުރޫޕު	ބަހުގެ ސަގާފަތް މަތިކުރުން ބަހަށް ގަދަރުކުރުން

ބަހުގެ ރޭވުމުގެ މަޤްޞަދު، (ކަޕްލާންއާއި ބަލްޑަފް، 2003)

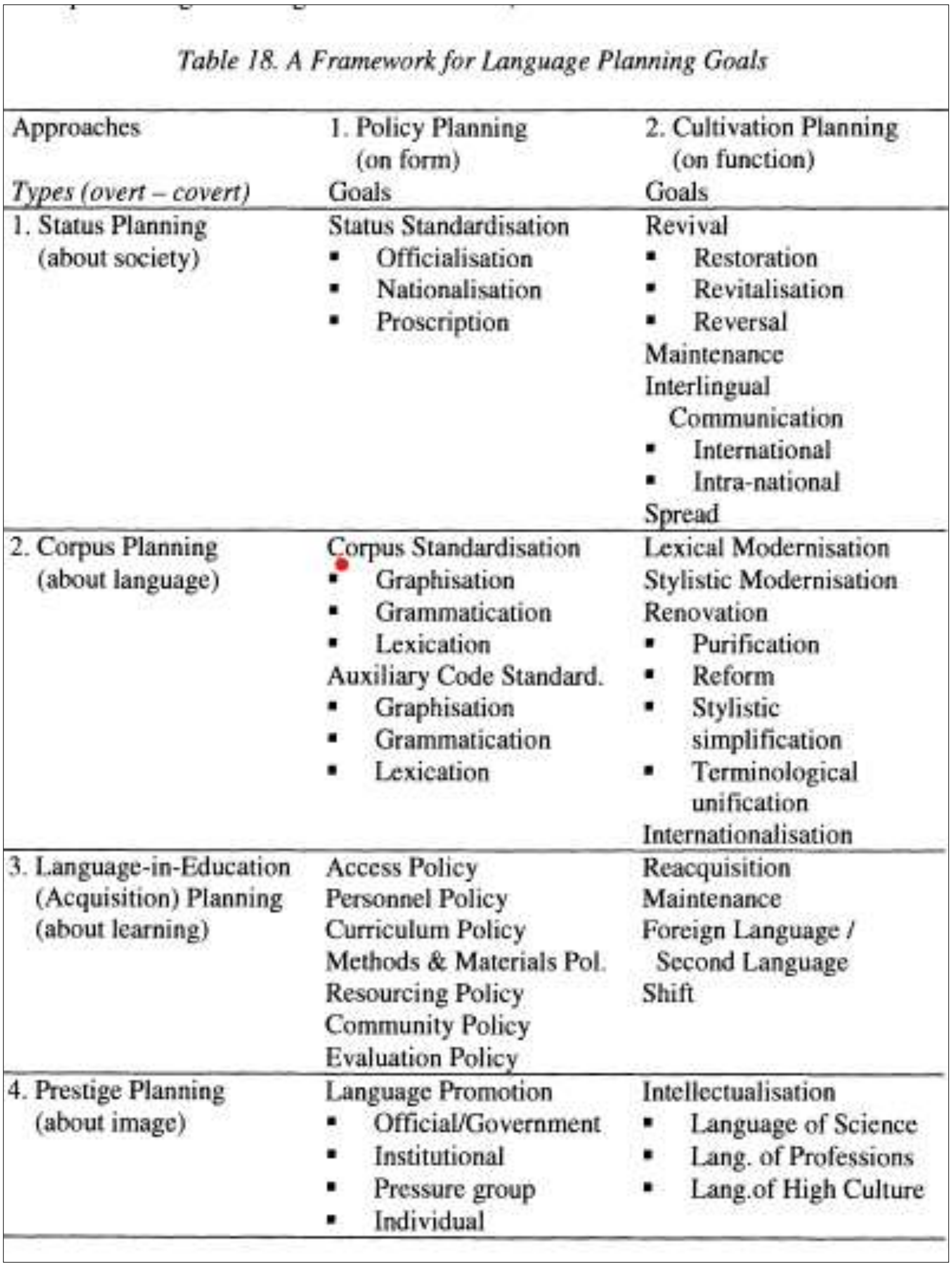

Table 18. A Framework for Language Planning Goals

Approaches *Types (overt – covert)*	1. Policy Planning (on form) Goals	2. Cultivation Planning (on function) Goals
1. Status Planning (about society)	Status Standardisation ▪ Officialisation ▪ Nationalisation ▪ Proscription	Revival ▪ Restoration ▪ Revitalisation ▪ Reversal Maintenance Interlingual Communication ▪ International ▪ Intra-national Spread
2. Corpus Planning (about language)	Corpus Standardisation ▪ Graphisation ▪ Grammatication ▪ Lexication Auxiliary Code Standard. ▪ Graphisation ▪ Grammatication ▪ Lexication	Lexical Modernisation Stylistic Modernisation Renovation ▪ Purification ▪ Reform ▪ Stylistic simplification ▪ Terminological unification Internationalisation
3. Language-in-Education (Acquisition) Planning (about learning)	Access Policy Personnel Policy Curriculum Policy Methods & Materials Pol. Resourcing Policy Community Policy Evaluation Policy	Reacquisition Maintenance Foreign Language / Second Language Shift
4. Prestige Planning (about image)	Language Promotion ▪ Official/Government ▪ Institutional ▪ Pressure group ▪ Individual	Intellectualisation ▪ Language of Science ▪ Lang. of Professions ▪ Lang.of High Culture